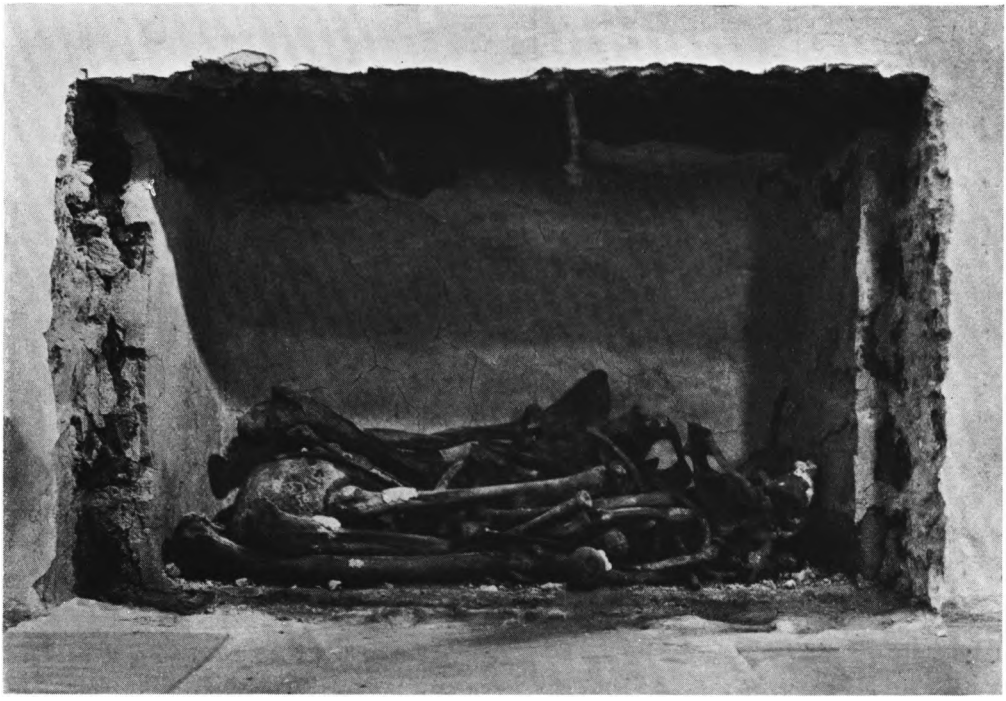

M. M.1911

Fig. 432. Margrethe-Estrids Bengemme (S. 1764).

STIFTERNES PILLEGRAVE

Paa hver af de fire Piller i Højkoret, som ifølge Resen ogsaa har været kaldt »Haralds Kapel«[1], har man i 1500'rne, vistnok snarest efter 1550, malet et legemsstort Fantasibillede af een af Domkirkens Stiftere eller Velgørere (sml. S. 1609 fl.), hvert med sin kortfattede Legende[2]. Under Billederne var ophængt *†Pergamentstavler,* der endnu eksisterede paa Behrmanns Tid (dvs. 1832 jfr. dog under Vilhelms Epitaf ndf.) med lange, latinske Rimerier, hvis Tekst, der kendes fra gamle Afskrifter[3], ikke behøver at være samtidig med Kalkmalerierne, men dog næppe kan være affattet før et Stykke ind i 1500'rne (sml. ndf.). Ifølge Legenderne og Tavleindskrifterne forestiller det vestre af Nordsidens Kalkmalerier Kong *Harald Blaatand,* det østre en Dronning *Margrethe,* ogsaa kaldet *Estrid,* mens Sydsidens østre Billede foreviger *Svend Estridsen,* det vestre Biskop *Vilhelm* af Roskilde, hans samtidige. Men medens intet i Tavleindskrifternes Tekst antydede Billedernes Eksistens, omtalte Svends-Tavlen, at denne mægtige Konge nu rummes af en lille Sten, hvilket maa sigte til den Pillegrav — det lille, nicheagtige Knoglegemme, dækket af en Stenplade —, man ser indrettet i denne Pille og i to af de andre Korpiller,

men altid synes at have manglet i Harald Blaatands Pille, hvis Kalkmaleri og Indskrifter derfor betegner et Kenotaf[4].

De i Indskrifterne nævnte Personer er alle døde, længe før den nuværende Domkirke blev paabegyndt, og maa derfor oprindelig have været begravet andet Steds, efter Sakses Omtale af Svends og Vilhelms Gravfærd og Grave at dømme inden for den ældre, betydelig mindre Fraadstenskatedrals Mure, sandsynligvis i den fornemmere Del af denne, enten i Koret eller nær ved Svend Normands Lektorium (sml. S. 1269 f.). Det vilde da være rimeligt, om man, saa snart Byggearbejderne var naaet frem til dette, d. v. s. omkring 1225 (sml. S. 1316), da den nuværende Domkirkes Østparti (Kor og Tværskib) var ved at være færdigt til Indvielse og Brug, havde overført Stifternes Ben fra deres nu uheldigt beliggende Grave til Ossuarierne i Højkorets Piller. Fremgangsmaaden er vel kendt og vides anvendt allerede af Absalon, der lod sin Stamfader Skjalm Hvides og hans Søn Tokes Ben overføre fra Fjenneslev til Klosterkirken i Sorø og lægge i en Niche, udsparet i Muren mellem de to søndre Tværskibskapeller[5], men den har dog ogsaa været fulgt senere i Middelalderen. Roskildebispen Lage Urne lod saaledes omkring 1520 Erik Plovpennings jordiske Levninger optage af Ringsted Kirkes Gulv og indmure i en Vægpille i Koret bag en Indskriftplade[6]. Uheldigt nok kan Bengemmerne heller ikke dateres arkæologisk. Saa vidt man kan se af de Fotografier, der blev taget i 1911, da Ossuarierne aabnedes, er Nicherne ikke oprindelige. De bærer alle Præg af at være udhugget i Pillernes Murværk — een af dem var raat udstemt (Fig. 433), i en anden var Murkærnen synlig i Bunden og den tredie var pudset, vel for at dække Ujævnhederne (Fig. 432) — og kunde for saa vidt godt være anlagt senere i Middelalderen. Man har dog vistnok ikke i 1911 nærmere undersøgt, om Nicherne kunde være oprindelige, og fuld Klarhed paa dette Punkt kan ikke opnaas uden atter at aabne Ossuarierne. Derimod kan der næppe være Tvivl om, at Pillegravene er anlagt samtidigt. De er lukket med tynde Stenplader af varierende Maal, men alle af samme Materiale, en flammet, i rødbrune og graa Farvetoner spillende, tæt Kalksten, der ifølge Mineralogers Udsagn maa være udenlandsk Travertin, maaske snarest romersk[7]. Man regner det for usandsynligt, at det kan dreje sig om en hidtil ukendt Varietet af Fraadsten, den hjemlige Stenart, som staar Travertinen nærmest; dertil kommer, at Pladerne, af Hensyn til Farvespillet, er savet paa tværs af Stenens Lagdeling, en af klassiske Traditioner præget Fremgangsmaade, som, saa vidt man ved, ikke har været kendt herhjemme i den Periode, der her kan være Tale om. Det er ikke rimeligt, at Domkirken i længere Tid har kunnet raade over Plader af dette sjældne Stenmateriale, der maa have været lige saa egnet til at vække Opsigt, som Svend Normands »Marmorsøjler« (sml. S. 1269 og 1288 f.), og muligvis stammer de fra et im-

porteret Alter eller Gravmonument af beskedne Maal. Dobbeltfuren langs Randen af Vilhelms-Ossuariets Dækplade, som næppe kan være indhugget, da Stenen genanvendtes foran Pillegraven, eftersom de to andre Sten er glatte, tyder paa, at i hvert Fald denne Plade har bevaret sine oprindelige Dimensioner. Disse er ikke særlig store. — Man maa her erindre om, at Sakse, i hvis Levetid Svend Normands Domkirke stod urørt, fortæller, at Bisp Vilhelms »monumentum« blev flyttet af Svend, og hans af »mausolæet« udtagne Støv nedsattes, »hvor det nu hviler«, for ikke at blive forstyrret, før Bisp Assers Lig i 1157 nedlagdes i Vilhelms »tumulus«, fordi den syntes let tilgængelig og sirligere end de andre[8]. Selv om hver enkelt af Sakses Gloser ikke er entydig, vækker de dog tilsammen en Forestilling om, at Vilhelms Grav var markeret med et særligt Monument, som hævede sig over Gulvet.

De to østre Pillegrave er placeret saa paafaldende lavt i Forhold til Højkorets Gulv, at man med Sikkerhed kan slutte, at Bengemmerne maa være anlagt, før dette forhøjedes, hvilket senest kan være omkring 1420 (angaaende Gulvhøjder i Koret, se ogsaa S. 1418). De store, raa Kampesten i Fundamentet under Dronning Margrethes Alabastmonument i Kannikekoret, der ifølge Indskriften er dateret til 1423, ligger nemlig saa højt, at de lige netop dækkes af Gulvfliserne (sml. S. 1291, Fig. 8). En i 1949 udgravet Strækmur[9], der maa være ødelagt ved Kannikekorets Omlægning 1420, tyder paa, at Gulvet indtil da kun har ligget højst et Trin over den nuværende Gulvbelægning i Korsarmene og i Midtskibet. De to østre Pillegrave sidder omkring 120 cm over sidstnævnte Niveau, og selv om man ifølge liturgiske Krav maa regne med, at Gulvet i Højkoret har ligget i alt Fald eet Trin over Gulvet i Kannikekoret, bliver der dog 80—85 cm fra Højkorets Gulv til de nævnte Pillegrave, hvilket forekommer naturligere end det nuværende Forhold. Strækmuren kan dog ikke dateres nærmere, og Korgulvet kan være blevet hævet før 1420[9a].

Men har Pillegravene været til før den omtalte Gulvomlægning, maa de være saa gamle, at en Kilde fra 1300'rne meget vel kan tænkes at hentyde til en enkelt af Pillegravene, nemlig til den, som nu sikkert med Rette regnes for Svend Estridsens. Rydaarbogen meddeler, at Svend Tveskæg blev bragt til Roskilde og begravet der (sml. S. 1268), men nævner ikke, hvor Svend Estridsen blev jordet. Compendium Saxonis derimod, en Forkortelse af Sakses Værk med selvstændige Tilføjelser, der er forfattet omkring 1340, gengiver hele Sakses Beretning om Svend Estridsens og Bisp Vilhelms fælles Jordefærd til Roskilde Domkirke, men angiver ikke, hvor i Kirken de to laa begravet. Det er da paafaldende, at Kompendiets Forfatter, som det synes uafhængigt af andre Kilder, giver den meget præcise Oplysning om Svend Tveskæg, at han siges begravet i Roskilde, i Domkirken, i Koret, i Nærheden af Højalteret (»in choro iuxta maius altare«)[10]. Meddelelsen er

ordret optaget, ikke alene af Thomas Gheysmer (1431)[n], men ogsaa, hvilket er vigtigere, af Roskildehistorikeren Peder Olsen[12], hvis Notater ender 1546, og som om Svend Estridsen blot nævner, at han doterede Domkirken. Man maa da anse det for særdeles muligt, at Sakse-Forkortelsens Lokalisering af Svend Tveskægs Gravsted kan være middelalderlig Turistviden, og at denne Baedeker-agtige Tilføjelse gælder Pillegraven sydøstlig i Højkoret, der i saa Fald, tillige med de to andre Ossuarier, maa have eksisteret før ca. 1340.

Men er dette rigtigt, saa maa Pillegravene i ældre Tid have været betegnede paa een eller anden Maade, have haft korte Indskrifter, der gav saa lidt udover Navnene, at der var Mulighed for Tvivl og Forveksling. Da nu Peder Olsen, som havde været Graabroder i Roskilde, intet Steds røber Kendskab til de forsvundne Pergaments-Epitafiers Indskrifter, og disse, saa vidt vi kan se, første Gang dukker op hos Mogens Madsen, maa man vel kunne slutte, at der ikke behøver at være nogen større Tidsforskel mellem Stifter-Kalkmalerierne og de skrevne Epitafier. Man fornemmer heller ikke noget papistisk Anstrøg eller særlig katolskprægede Vendinger i Epitafierne, hvis Tekst enhver god Protestant burde kunne underskrive, og som derfor meget godt kan være efterreformatoriske. Deres Indhold tyder paa, at der ved Udarbejdelsen er gjort udstrakt Brug af de Kilder, vi kender; Sakses Værk er utvivlsomt blevet raadspurgt, og man sporer i hvert Fald Andenhaands Viden fra Adam af Bremen, men i Margrethe-Epitafiet mærkes maaske Anvendelse af Domkirkens middelalderlige liber daticus, som nu er gaaet tabt, og hvis Indhold aldrig er blevet komplet excerperet, og Vilhelms Epitaf slutter tilsyneladende med en ellers ukendt, sagnagtig Beretning, som maaske beror paa en i 1500'rne bevaret, folkelig Tradition (S. 1767 f). Selv om Margrethe-Epitafiets Opfattelse af Dronningens Identitet forekommer os paafaldende og vanskelig at forlige med Kalkmaleriets Inskription, og selv om Epitafiernes Tekst gennemgaaende maa vurderes som en tidlig Renaissancehistorikers lærde, men ikke alt for kritiske Kompilation, tør man maaske alligevel ikke blankt afvise, at den kan have fastholdt Momenter, som i 1500'rne var bedre afhjemlet, end de reddede Kilder lader formode. Endelig maa man ikke glemme, at det synes at være Teksternes .Forfatter, der først har brudt med den sikkert forkerte senmiddelalderlige Tradition, ifølge hvilken Svend Tveskægs Ben gemtes nær Højalteret.

De knappe Kalkmaleri-Inskriptioner kan have Alders Hævd, men de er nu, efter gentagne Opmalinger, overleveret saa slet, at man ikke mere kan være sikker paa, at deres Ordlyd er uændret. De magre Indskrifter har sandsynligvis altid været saa kortfattede, at i det mindste een af dem har kunnet give Anledning til Forvekslinger. Bisp Vilhelm, den eneste af Navnet, har dog ikke kunnet forveksles, og Harald, som i alt Fald nu af Kalkmaleriet betegnes som Domkirkens første Grundlægger, har heller ikke voldt Vanskeligheder.

Anderledes med Kong Svend, der ifølge Pergaments-Epitafiet maa være Svend Estridsen. Naar man i 1340'rne og senere kan have haft en anden Opfattelse, forklares dette bedst ved at antage, at Pillegravens oprindelige, men nu forsvundne Indskrift har lydt nøjagtig som den nuværende, kalkmalede: Sveno magnus rex dacie Anglie et Norveg(ie), hvilket kan læses paa to Maader, enten som: Svend, den store Konge af . . ., eller som: Svend-Magnus, Konge af . . . Ogsaa i vore Øjne passer den første Læsemaade godt paa Svend Tveskæg, der vitterligt døde som en stor Konge, i Besiddelse af alle tre Riger, men slet ikke paa Svend Estridsen, der havde svært ved at hævde sit danske Rige over for norske Angreb. Den sidste Læsemaade er dog vist alligevel den rigtige. En Ytring om, at Svend Estridsen besad tre Riger, findes allerede hos Adam[13], efter hvem i hvert Fald Lunde-Aarbogen har afskrevet den[14], Ælnoth omtaler ham regelmæssigt som Svend-Magnus (Svenomagnus)[15], og Roskildekrøniken betegner ham paa samme Maade[16]. Det er i sig selv lidet rimeligt, at den i 1014 døde Svend Tveskægs Levninger skulde være bevaret. Hans Minde kan langt fra have haft samme Betydning for Domkirken som Svend Estridsens.

Uforligelige er derimod den nordøstre Pilles Kalkmaleri-Indskrift og Epitafietekst. Den første lyder i Oversættelse: Margareta, som ogsaa kaldes Estrith, Danernes Dronning, og holder man sig alene til den, maa man afgjort tænke paa Svend Estridsens Moder, som er den eneste Kvinde af kongeligt Blod, vi med Sikkerhed ved har baaret begge Navne. Af Adam af Bremen kaldes hun i Teksten Margrethe, i et af Scolarierne Estrith[17]. Men Adam oplyser samtidig, at hun blev gift tredie Gang med en Søn af en russisk Konge, og man ser intet Steds anført, at hun er blevet begravet i Roskilde, endsige i Danmark. Det er heller ikke let at begrunde, hvorledes hun har kunnet faa Dronningetitel. Sakse, hvis Omtale af Begivenhederne paa Knud den Stores Tid er lige saa forvirret som hans Redegørelse for Estrids Giftermaal, lader ganske vist skinne igennem, at Knud gav sin Søster Dronningenavn[18], men det er umuligt at afgøre, om dette er noget, han har konstrueret paa Grundlag af en Gravskrift, af hvilken den nuværende, kalkmalede Indskrift er en Efterklang, eller om denne er komponeret senere, med Benyttelse af Sakse. Ifølge Epitafiet var Margrethe-Estrid en Datter af den svenske Kong Inge —- det er uvist, om det er den ældre eller den yngre; hvis denne ganske ukontrollable Meddelelse kan være rigtig, maa den gravlagte snarest være Margrethe »Fredkulla«, Kong Niels' Gemalinde, som ifølge Sakse og andre Kilder var en Datter af Inge den Yngre. At Graven menes at indeholde Støvet af en anden Estrid end Svend Estridsens Moder fremgaar tydeligt af Svends-Epitafiet, der godt ved, at denne var en Søster til Knud den Store. Helt forvirrende er Omtalen af, at Margrethe-Estrid »føjede de gottensiske Landomraader til de skaanske«. Hvis hermed er ment Domkirkens Gods i

Göinge Herred i Skaane, saa maa denne Passus være taget fra Gavebogen (sml. S. 1270—71 og tilh. Note 25), men den velkendte Notits, det her kan dreje sig om, gør det kun muligt at sammenblande Svend Estridsens Moder Estrid med en anden Margrethe, nemlig Harald Héns Dronning, om hvis Afstamning og eventuelle Dobbeltnavne intet vides. Det er udsigtsløst at prøve paa at bringe Orden i denne Forvirring. Problemet simplificeres unægtelig, hvis man tør undlade at tage Hensyn til Epitafiet og alene holder sig til den kalkmalede Indskrift. Gør man det, kan man maaske nok hævde, at Pillegraven rummer Svend Estridsens Moder. Tilbage bliver saa blot den umulige Opgave at forklare, hvorfor dette ikke har kunnet accepteres i 1500'rne.

Pillegravene har været aabnede to Gange, og de i dem forefundne Knogler har ved begge Lejligheder været Genstand for osteologiske Undersøgelser. Den første Undersøgelse fandt Sted i anden Halvdel af 1820'rne, sandsynligvis 1828—29, i Forbindelse med Opmalingen af Stifterbillederne, men det nøjagtige Aarstal kendes ikke, og den var næppe iværksat officielt, eftersom der vistnok ikke findes nogle Embedsberetninger eller Korrespondance herom. Allerede Behrmann viser dog Kendskab til Undersøgelsens Resultater[19], der, uden Kildeangivelse, er refereret af E. C. Werlauff i et Par Fodnoter til hans 1849 udgivne Bog om de hellige tre Kongers Kapel[20]. Om Haralds-Pillen siger Werlauff: »Efter en for omtrent 20 Aar siden anstillet Undersøgelse synes der i Pillen at have været en Aabning, som senere er tilmuret med Flensborgermursten, som ellers ikke findes i Kirkens Bygning; men der fandtes intet Spor til Ben«. (Aabningen stammede fra et Skab, sml. Note 4). I Margrethe-Estrids Pille laa der et fuldstændigt, kvindeligt Skelet, i Svends Pille et Skelet »hvis Underkæbe kun manglede en Tand«, samt »en drejet Trædaase med Laag, der indeholdt nogle Træspaaner, formodentlig Relikvier«, mens Biskop Vilhelms Ben laa i en Tinkiste »omtrent saa stor som den indmurede Sandsten«.

Denne første Undersøgelse har sandsynligvis ikke været særlig fremragende i osteologisk Henseende, men den har dog givet det væsentlige Resultat, at de bevarede Skeletters Køn svarede til Indskrifternes Oplysninger, hvilket bestyrker Formodningen om, at Pillegravene ingensinde har været ubetegnede. Den anden og foreløbig sidste Undersøgelse, der fandt Sted i 1911 og varetoges af Professor anatomiæ Fr. C. C. Hansen (død 1934), lod intet tilbage at ønske i Henseende til Grundighed og blev meget udførligt publiceret. Den gav den for Pillegravenes Oprindelighed meget betydningsfulde Oplysning, at Blykassen i Vilhelms-Pillen indeholdt to Skeletter, hvorved Sakses Meddelelse om, at Bisp Assers Lig blev lagt ned til Biskop Vilhelm, hvis Ben, som Sakse siger, lagdes hen i den nederste Ende af Graven, til fulde bekræftedes. Man har optaget dem begge, fordi man ikke vidste, hvem der var hvem. Iøvrigt viste det sig, at Skeletternes Køn var blevet rigtigt bestemt ved første Undersøgelse. Men

M. M. 1911

Fig. 433. Svend Estridsens Bengemme. I nederste højre Hjørne den drejede Trædaase (S. 1765).

Professor Hansen kunde derudover fremlægge adskillige andre Resultater af sine Overvejelser. Han mente at kunne fastslaa, at Svend Estridsen havde haft en mærkelig Gang, hvilket jo passede smukt med det spontane Udbrud (. . . Ve, vi har en Konge, der er baade halt og ræd), som er anført hos Snorre og i Knytlingesagaen[21]. Han fandt udpræget Familielighed mellem Kvindekraniet i Margrethe-Estrids Pille og Svend Estridsens Kranie, og han har givet Profilrekonstruktioner af de samme Personer, der har vakt betydelig Interesse. Kun faa af Professor Hansens Resultater lader sig efterprøve paa Grundlag af de i 1911 tagne Knogleafstøbninger. Af Dr. Kurt Bröstes følgende Redegørelse (sml. S. 1770 fl.), der er baseret paa Afstøbningerne, fremgaar dog, at en hel Del af Hansens Vurderinger er langt usikrere end formodet, og at en ny Undersøgelse af dette vigtige Materiale er meget paakrævet, ikke mindst af Hensyn til Aldersbestemmelserne.

Harald Blaatands Kenotaf, i nordvestre Korpille. Legenden paa Kalkmaleriet, der sidder 199 cm over nuværende Korgulv, lød ifølge Resens Træsnit[22]: »Harald(us) rex dacie Anglie et Norveg(ie) püs (primus) fundator huj(us) eccles(ie)« (»Harald, Konge af Danmark, England og Norge, den første Grundlægger af denne Kirke«).

Murværket nederst i Pillen er fornyet[4], herfra strækker der sig en omkring

67 cm bred Stribe moderne Munkesten op under Kalkmaleriet, et Minde om den ca. 55 cm høje og 50 cm brede Niche af ringe Dybde, som indtil 1911 var bevaret her, og hvori Haralds *†Epitafium,* der var skrevet paa Pergament, maa have siddet. Den versificerede Tekst, der foreligger i Afskrifter fra 1600'rne og er gengivet hos Resen, kalder sig en Sang i elegisk Versmaal om Kong Harald, denne hellige Boligs Ophavsmand. Den fortæller, at Harald var trefoldig Scepterbærer, lykkelig ved Fred, men Kejserens Hærskarer sønderriver Jylland, Kongen slutter Forbund med Himlen, døbes, Vaabnene tier. Flan lægger første Grund til dette Tempel. Ogsaa hans Søn Svend døbes, mod sin Vilje; blind Attraa efter Magten bereder den ædle Fader Døden.

Mogens Madsen[23] har kendt Epitafiet, men har kun gengivet dets to sidste Linier, fordi det, næppe helt rigtigt, angiver Harald Blaatands Dødsaar til 980.

Margrethe-Estrids Pillegrav, i nordøstre Korpille, indeholder ifølge Kalkmaleriets Indskrift Levningerne af »Margareta qve et Estrith dicitur, danoru(m) Regina«[24] (»Margareta, som ogsaa kaldes Estrid, Danernes Dronning«), sidder nu, efter flere Hævninger af Gulvniveauet (sml. S. 1759), kun 10 cm over Højkorets Flisebelægning, men 120 cm over Gulvet i Koromgangen. Knoglegemmet, der har sin største Udstrækning i Bredden, lukkes af en glat Travertin-Plade (51 x 85 cm, Tykkelsen ukendt), som sidder forsænket i en muret Fals. Rummet bag Stenpladen skal ifølge Behrmann maale 52 x 45 x 28 cm, men en Sammenligning med det Fotografi, som blev taget i 1911, da Pladen blev fjernet, viser, at Opgivelserne ikke kan være rigtige, og at Behrmann har forvekslet Bredde og Højde[25]. Nichens Vægge er pudsede (Fig. 432).

Af det i Ossuariet opstablede Skelet, der vistnok aldrig havde været omsluttet af en Blykasse, manglede næsten intet. Det er ved begge Undersøgelser bestemt som kvindeligt; venstre Overarm havde et sammenvokset Brud.

Den gravlagtes Alder ansloges i 1911 af Fr. C. C. Hansen til ca. 70 Aar eller noget derover, hvilket passer meget godt paa Svend Estridsens Moder, der senest maa være født kort efter 1000, og som, hvis Roskildekrønikens Udsagn om, at hun gav Jordegods til Domkirken paa Bisp Vilhelms Tid, staar til troende, maa have været i Live efter ca. 1060. Hansens Bedømmelse er dog tvivlsom (sml. S. 1771); den gravlagte kan have været betydelig yngre, og nogen Familielighed med Svend Estridsens Skelet kan næppe paavises.

Det til denne Pillegrav knyttede *†Pergaments-Epitaf* var faamælt sammenlignet med Haralds. Hermed stemmer, at den flade, kvadratiske Fordybning, der indtil 1911 fandtes mellem Pillegraven og Kalkmaleriet, var mindre end den tilsvarende i Haralds-Pillen; den maalte kun 40x40 cm (Storck, PI. IV). Epitafiets Tekst findes ikke hos Mogens Madsen, som dog synes at have kendt den[26], 1600-Tallets Afskrifter afviger ikke væsentlig fra hinanden og fra Resen, efter hvem den her gengives med enkelte Rettelser fra Haandskrifterne:

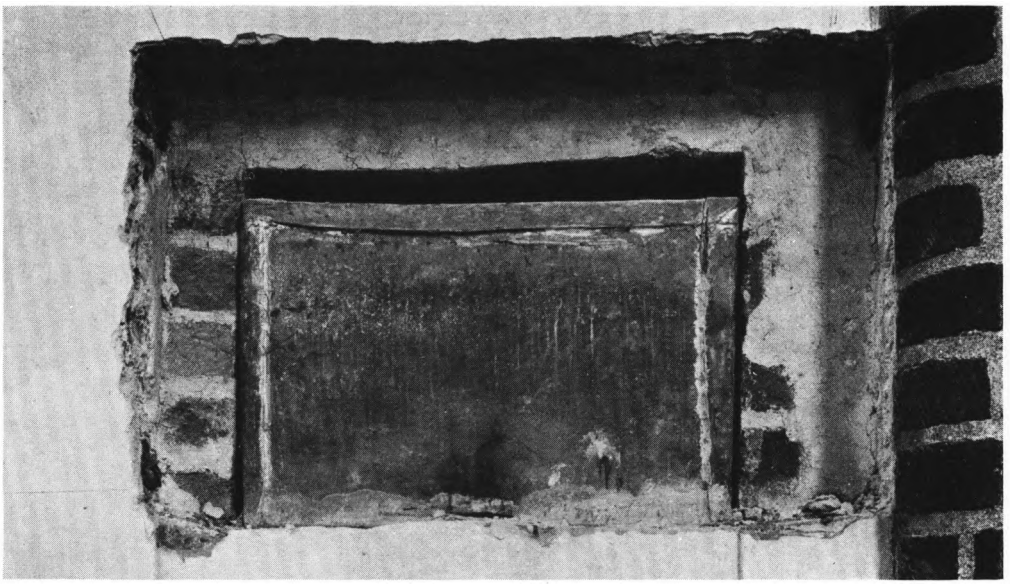

Fig. 434. Blykassen med Bisperne Vilhelms og Assers Ben, som den fandtes i 1911 (S. 1766).

»In piam Margaretam Daniæ Principem
Garmina Glyconicum et Asklepiadeum. -
Estridem placidam potens
Ingo Rex generat Sveticus: hane dedit
Et Dano comitem thori
Gottenses Scanicis addidit orbibus
Divorum decorat Lares
Qvibus tam vario munere profuit
Pallas et chlamydes enim
Perbellas teneris texuit artubus
Egit namq(ue) dies pios
Faustos post cineres perpetuum valet.«

(»Til den fromme Margrethe, Danmarks Fyrstinde, et Digt i glykoniske og asklepiadeiske Vers. — Den mægtige svenske Kong Inge avlede den hulde Estrid, hende gav han ogsaa den danske Konge til Ægtefælle. Hun føjede de »gottensiske« til de skaanske Landomraader[27]. Hun smykkede Gudshusene, hvilke hun gavnede med forskellige Gaver, thi hun vævede med sine spæde Hænder saare skønne Kapper og Kaaber. I sine Levedage øvede hun Fromhed, og efter sin lykkelige Død lever hun evigt i Salighed«).

Svend Estridsens (død 1074) *Pillegrav* (Kalkmaleri-Indskriften: »Sweno magnus rex Dacie Anglie et Norveg(ie)«)[28], i sydøstre Korpille, sidder i omtrent samme Højde i Forhold til Gulvet som den foregaaende, og er lukket paa samme Maade. Stenpladen, ligeledes Travertin, har dog lidt andre Maal (H. 56, Br. 71 cm), dens Tykkelse er kun 7 cm[29]. Knoglegemmet bag Stenpladen synes mærkeligt (Fig. 433). Bagvæggen er ordentligt muret, tilsyneladende af Sten paa Fladen, men Sider og Loft er raat forhugget.

Heller ikke her fandt man i 1911 nogen Bly kiste, men kun et komplet Skelet af en kraftig Mand, hvis Alder af Hansen ansloges til 50—-60 Aar, men som ifølge Bröste snarest har været ældre end Margrethe-Estrid.

Den af Werlauff omtalte drejede Trædaase (Fig. 435) laa velbevaret blandt Svends Ben (Fig. 433). Den ser ud til at have været knap 15 cm høj; om Bugen ses tre jævnt fordelte Baand, hvert dannet af tre inddrejede Riller, Oversiden af Laaget er ganske svagt aftrappet i Ringe og har en lille lav Knap.

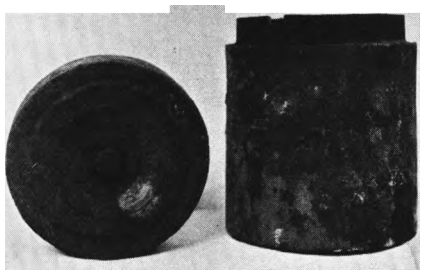
Det til Pillegraven fordum knyttede †*Pergaments-Epitaf* kunde indtil 1911 spores paa samme Maade som de ovennævnte. Ældre Fotografier viser en kvadratisk Fordybning oppe under Kalkmaleriet, skønsvis af samme Maal som Fordybningen i nordøstre Korpille. Teksten lød, ifølge Mogens Madsen[30]:

»Regum Sveno decus, Magno qvo Dania Rege
Floruit, et sceptris imperiosa fuit,
Non virtute minor SVENO, qvam nomine Magn(us),
Nam dici poterat Magnus utroq(ve) modo
Hune soror illustris Regis præclara CANVTI,
Estridis genuit, prole beata Parens,
Anglos Marte premens, Norvagica sceptra subegit,
Fit tria[31] sceptra tenens Ynica Dana man(us).
Res miranda nimis qvem vix tria[31] Regna valebant
Imperio capere jam Petra parva capit,
Et qvia stare diu neqveat Terrena potestas,
Terrarum Reges qværite Regna DEI.«

(»Svend, Kongers Pryd, under denne store Konge blomstrede Danmark og strakte sit Herredømme vidt ud. Svend var ikke mindre af Dyd end stor af Navn, thi han kunde siges at være stor paa begge Maader. Ham fødte den berømmelige Kong Knuds herlige Søster Estrid, en Moder stolt af sit Afkom. Han trykkede Anglerne med Krig og undertvang Norge, een dansk Haand holder tre Sceptre. Men, saa underligt gaar det, han, hvem knap nok tre Riger kunde rumme med deres Magtfylde, ham rummer nu denne lille Sten. Den jordiske Magt kan ikke bestaa længe, derfor, I Jordens Konger, søger Guds Rige«)[32].

Bisp Vilhelms (død før 1074) *Pillegrav,* paa Kalkmaleriet betegnet: »Wilhelm(us) epüs (episcopus) Roschildensis«[33], er den anseligste. Den sidder 122 cm over Kannikekorets Gulv, omkring 115 cm højere end de to andre Pillegrave. Stenpladen, af Travertin, har stærkt flammede og vredne Aarer, der til Forveksling ligner dem, man kan se i Pladen foran Svend Estridsens Ossuarie. De to Sten maa være taget omtrent samme Sted i Stenbruddet. Fladen, som maa være blevet renset flere Gange og sandsynligvis ogsaa er afsyret, er stadig glat, 1,5 cm fra Randen indrammes den af to parallele, svagt fordybede Riller, omtrent en Tomme fra hinanden og sikkert oprindelige. Foruden Skrammer ses ogsaa svagt indridsede, næsten bortslebne Bogstaver, begyndende med et tydeligt Fraktur-b. Den 58 cm høje, 99 cm brede Plade synes derfor at have bevaret sine Maal, den er da ogsaa rigelig stor i Forhold

til Knoglegemmet (Fig. 434). Den i Aarhundreder kendte, og længe gennem en Sprække synlige Blykiste, som bærer Ansvaret for, at ogsaa de to andre Ossuarier mentes at indeholde »Tinkister«[4], har omtrent samme Maal som Knoglerummet. Gennem et Hul lige over Bunden har man omkring 1807 udfisket en *Halshvirvel[34]. Paa Kisten, der ikke kan være blevet aabnet ved Undersøgelsen 1828—29, fandt man i 1860, under en Reparation, en lille *Blykapsel* med et Stykke vævet Tøj[35], samt nogle Menneskeben, om hvis senere Skæbne intet vides. Kapslen maa være genfundet i 1911; af et dengang taget Fotografi kan man skønne, at dens Maal har været ca. 8,5x12 cm.

M. M.1911

Fig. 435. Trædaasen fra Svend Estridsens Bengemme (S. 1766).

Undersøgelsen i 1911 afslørede det overraskende Forhold, at Blykisten indeholdt de næsten fuldstændige Skeletter af to Mænd, der ikke ret vel kan være andre end Bisperne Vilhelm og Asser. Skeletterne var omhyggeligt holdt adskilt fra hinanden ved en indlagt, løs Bund. Det øverste Skelet havde tilhørt en kraftig Mand, efter Fr. C. C. Hansens Formening »af smuk og ædel Type«, og med et Ansigtsudtryk, som konstant havde været bøst; Alderen anslog han til mellem 50 og 60 Aar, mulig noget mere. Det underste Skelet var af en omtrent jævnaldrende, kæmpestor Mand, hvis Intelligens Hansen ikke mente kunde være særlig stor, og som han ansaa for Asser. Selv om disse Karakteristikker var tilforladelige, vilde de ikke kunne afgøre Skeletternes Identitet, Legemsstørrelsen og Alderen ikke heller. Vi finder intet Steds overleveret, hvor smukke, høje eller kloge de to Bisper var, endsige hvor gamle de blev.

Pergament-Epitafiet har hængt ved Siden af Pillegraven; men allerede paa Buchs Tid (1734) var det erstattet af et Papir-Epitaf, »efter at det Gamle af Pergament var bleven forældet«. Teksten var een lang Genfortælling af Sagnene om Bisp Vilhelm og Kong Svend, som findes hos Sakse[36], og som Senmiddelalderen kendte fra Compendium Saxonis[37]. Men da Epitafiet har den overflødige Detalje, at Bispen fik sine Værdighedstegn med i Graven, og dette ikke nævnes i Kompendiet, maa man tro, at Epitafiets Forfatter har kendt Sakses Gesta, der i hvert Fald omtaler Svends Kaabe. Den mærkelige Slutning gengives efter Mogens Madsen:

»Wilhelmo honorifice sepulto, ac de more Episeopalibus insignibus una eum illo Terræ conditis. Novo Deus funus Miraculo, Hominum memoriæ consecravit. Hæc ipsa namq(ve) ut obruta cumulo Terræ Yltro sepulchrum reddidit. Translatum ergo Hue funus est, ac magne cum Religione Hoc in loco commendatum sepulturæ.«[38]

(»Da nu Vilhelm med Hæder var blevet begravet og efter Skik og Brug hans biskoppelige Værdighedstegn sammen med ham selv var skjult i Jorden, saa hædrede Gud den Døde ved et nyt, af Mennesker hidtil ukendt Mirakel, nemlig at selve den Jord, der var opdynget til Gravhøj, af sig selv gav Graven tilbage. Altsaa blev Baaren ført her hen og med stor Højtidelighed sænket i Graven paa dette Sted«).

[1] Resens Atlas, Roskilde (ed. Joh. Knudsen) S. 9. [2] Kalkmaleri-Indskrifterne citeres i det følgende efter de Resen'ske Stik, der med deres helt middelalderligt virkende Ordforkortelser ligger nærmere op ad Originalerne end de nuværende helt nymalede Indskrifter. De forskellige haandskrevne Epitafie- og Gravskriftsamlinger fra 1600'rne og senere, der for en Del er Andenhaands, har ret svingende Gengivelser. [3] Den ældste, men desværre ukomplette Tekstoverlevering findes hos Mogens Madsen i hans »Regum Daniæ Series«, som har været benyttet af Arild Huitfeldt til hans 1603 udkomne »Danmarckis Rigis Krønnicke, fran Kong Dan den første, og indtil Knud den 6. . . «, der for meget store Parters Vedkommende er en ordret Afskrift efter Madsen, og indeholder nøjagtig saa meget af Epitafiernes Tekst, som Mogens Madsen har givet. Det bedste Mogens Madsen-Haandskrift synes at være GI. kgl. Saml. 2446, 4:o (sml. H. Rørdam, Historiske Kildeskrifter, 2. Række, Rd. 2, S. 117 f.), paa hvis Titelblad som »Collectore« staar anført: Magno Matthia Th. Lectore et Canonico Lundensi. Da Mogens Madsen blev Lektor i Teologi i Lund 1563, men Riskop over Lund Stift 1589, er hans Samlinger vel blevet til, eller dog redigeret sammen i den Form, hvori de foreligger i Haandskriftet, inden for nævnte Tidsrum. Madsen gengiver Svend Estridsens og Risp Vilhelms Epitafier in extenso, men derudover kun to Linier af Haralds, dem, der indeholder Haralds Dødsaar. Om Haralds-Epitafiet ytrer han forøvrigt, at det »olim sepulchro ascriptum erat«, saa Epitafierne kan ikke have været nye da han gjorde sine Notater. [4] De fire Stifterbilleder nævnes af Jens Lauritsøn Wolf i hans 1654 udgivne Encomion Regni Daniæ (S. 453). Efter at have omtalt Rilledet af Harald bemærker han: « . . . neden under hans Fødder i samme Pille (siges) hans Ren at være indmuret, og i en Tinkiste forvaret, hvor man og ser der staar skrevet paa Pillen, Haraldus Rex«. Klammen er Wolfs, og han kan derfor ikke være sikker i sin Sag. Ogsaa Svends og Vilhelms Ren »siges« ifølge Wolf at være indsat i Tinkister under deres Rilleder, men i Forbindelse med Margrethe-Estrids Billede omtaler han blot, at der op til Pillen stod et Alter, nemlig det, der var stiftet af Dronning Margrethe Yaldemarsdatter (i 1393, sml. S. 1627), en Omstændighed, som har givet Anledning til kønne Forvekslinger mellem hende og Pillegravens Margrethe (sml. Resen, S. 10). Manuskriptet Rostgaard 22.8:o (S. 154—56), der ikke er meget yngre end Wolfs Encomion, omtaler ligeledes de fire Kalkmalerier, men fortæller, at der under de tre — Margrethe-Estrids, Svends og Vilhelms — er indsat firkantede Stenplader; man ser, at Ossuariernes Tal dengang var det samme som nu. Men kun om Vilhelms Plade anføres, at den er Dækplade for et Knoglegemme: »Lige her under er hans Legeme i Pillen indmuret i en Rlykiste (Materialet her rigtigt angivet) og uden for sat en firkantet Stenplade, og man kan se ind i den, thi der er et Hul skaaret under Stenpladen paa Kanten af Kisten«; sml. ogsaa Mikkel Hansen Jernskægs Roskildedigt, 1685, hvor han fortæller, at han baade har set og følt paa Vilhelms Knogler, »Thi stenen er udstødt huor Kisten er Indpropet, Jeg har min halfue haand i hullet self indpropet«. Der nævnes ingen andre Rlykister eller Knogler, heller ikke i Forbindelse med Haralds-Pillen, men derimod, at der i denne Pille var et Skab, hvori Dronning Margrethes Kjortel og »Forklæde« af Gyldenstykke laa, indtil de blev borttaget af de svenske. Heller ikke i den senere trykte eller skrevne Litteratur fmdes der det mindste, der kunde tyde paa, at der engang har været et Ossuarie i Haralds Pille. Wolfs Udtalelse om, at Haralds

Ben sagdes indmuret i en Tinkiste, kan da kun sigte til en paa hans Tid gangbar Formodning, der har været baseret paa det Kig, man havde gennem Sprækken ved Vilhelms-Gravens Stenplade. Forøvrigt sidder dette sidste Ossuarie højere, end de to østre, og der har under det været et indmuret Skab, som Steen Friis 1860 kalder en Egetræs Kasse, og som genfandtes og opmaaltes 1913. Hullet efter det er nu lukket med moderne Munkestensmurværk; ifølge Beretning af C. M. Smidt 1913 (NM) var Skabet efterreformatorisk. Det kan altsaa ikke være paa Grund af Skabet, at Vilhelms Bengemme sidder saa højt, men Gravens Plads er nær Grænsen mellem det middelalderlige Højkor og Kannikekoret, og Hensynet til Østskranke eller Korstole har tvunget Graven til Vejrs, da den blev anlagt. Pladsforholdene ved Haraldspillen maa have været de samme, og det ogsaa heri indbyggede Skab (med Dronning Margrethes Kjortel) kan da heller ikke have været gammelt. Fordelingen mellem urørt og fornyet Murværk paa denne Pilles Sydside røber ganske tydeligt, at ogsaa dette Skab har siddet lavt. Helt oppe under Kalkmaleriet, hvor et eventuelt Harald-Ossuarie maatte have været anlagt, hvis det nogen Sinde havde eksisteret, findes der vel en Plet fornyet Murværk, men denne er saa lille, at der ikke paa langt nær er Plads til en Niche af de Dimensioner, som de forefundne Bengemmer kræver. Tilsvarende fornyede Pletter findes i samme Højde paa de to østre Piller, hvor ældre Fotografier, taget før Vægpudsen blev afbanket, viser smaa, kvadratiske Nicher af ringe Dybde, hvori sandsynligvis †Pergaments-Epitafierne engang har siddet. Storcks Opmaalinger (Langsnittet PI. IV) viser en lidt større Niche i samme Højde paa Haralds-Pillen, hvis lille Fornyelse dermed er forklaret. [5] Danmarks Kirker, Sorø Amt'S. 78. [6] Ibid. S. 166. [7] Geologen V. Hintze har ifølge en 27. Okt. 1911 dateret Skrivelse (NM) bestemt en Stenprøve, taget fra en af Pillegravenes Dækplader, som Travertin, og dertil knyttet følgende Bemærkninger: »Da Travertinen kun forekommer som underordnede Masser i de danske Kalkaflejringer er der kun liden Sandsynlighed for, at Stykket kan stamme fra Danmark, saafremt den omtalte Kalkstensplade har en nogenlunde Størrelse og helt igennem bestaar af Travertin; uden at kende Pladen kunde man helt vel tænke sig den Mulighed, at den f. Eks. bestod af Kildekalk med underordnede Partier af Travertin, hvorved Muligheden for dansk Oprindelse ikke var udelukket. Nogen særlig Lighed med den i Museet værende danske Travertin er dog ikke til Stede; bedst stemmer Stykket i ydre Henseende med et i Museet (Mineralogisk Museum) værende Stykke fra Rom. Heraf at drage den Slutning, at det foreliggende Stykke netop er fra Rom vilde dog være forhastet«. Det fremgaar af den førte Korrespondance, at Hintze, da han fik at vide, at Pladerne var forholdsvis store, gerne vilde bese dem, før Pillegravene blev lukket, men om dette skete, vides ikke. Magister E. M. Nørregaard, Mineralogisk Museum, har fornylig undersøgt alle tre Plader og bestemt dem som udenlandsk (mundtlig Meddelelse) Travertin, men »hvorfra Travertinen stammer, kan jeg ikke sikkert afgøre, men meget taler for, at det er romersk Travertin fra Egnen omkring Rom« (Skrivelse til Nationalmuseet af 1. Maj 1951). [8] J. Olrik og H. Ræder: Saxonis Gesta Danorum I. 1931. S. 320—21. [9] Strækmuren, der kun er bevaret i en Længde af 142 cm, løber parallelt med de middelalderlige Korstole langs Kannikekorets Nordside, i en Afstand af ca. 120 cm fra nordvestre Korspille. Dens afbrudte Vestende standser omkring 5,60 m fra Kortrappen. Muren, der var een Sten tyk og tre Skifter høj, var muret af Munkesten i Munkeskifte, ret pænt fuget, men næppe hvidtet. Dens Underkant laa knap 60 cm under det nuværende Gulvniveau i Kannikekoret. [9a] Strækmuren maa nærmest ses i Sammenhæng med den nederst S. 1417 nævnte Korindretning, der eventuelt kan ligge mellem de to kendte fra o. 1275 og 1420. [10] M. Cl. Gertz: Scriptores minores. I. S. 362. [11] Scriptores Rerum Danicarum. II. S. 351. [12] Ibid, I. S. 117 [13] Adam af Bremen, 3. Bog. Kap. 12. (Schmeidler. 1917. S. 152). [14] Ellen Jørgensen: Annales Danici. 1920. S. 60. [15] M. Cl. Gertz: Vitae Sanctorum Danorum. 1908—12. S. 77 ff. [16] Scriptores minores I, S. 23. [17] Adam, 2. Bog, Kap. 8 (Schmeidler, S. 114). [18] Olrik og Ræder, S. 288. [19] Behrmann,

S. 78—80. [20] E. C. Werlauf: De hellige tre Kongers Kapel. 1849. S. 38—39 Noterne æ, b og e. [21] Denne sent optegnede Anekdote virker i den Grad som en Sagamands Staffage, at man ikke tør fæste Lid til den, og nogen anden Hjemmel for Svend Estridsens Halten findes ikke. [22] Resen, Fig. 11. [23] GI. kgl. Saml. 2446, 4: o, Fol. 44, v. [24] Resen, Fig. 2. [25] De af WerlaufY opgivne Maal maa ogsaa være urigtige (Werlauft, S. 39, Note e). [26] Anf. MS., Fol. 54v—57r, oplyser Mogens Madsen, at Gyda, Svend Estridsens svenske Dronning, hvis Fromhed forøvrigt af Sakse skildres med omtrent de samme Enkeltheder (»Clamydes«), som Epitafiet anfører om Margrethe-Estrid, var en Søster eller Datter til Kong Inge. Han er ganske ene om denne Viden, hvilket vel maa betyde, at han anser Epitafiets Dronning for at være Svends Gemalinde. [27] Johannes Knudsen (Resen, S. 10, Note 1), hvis Oversættelse er benyttet, finder her en Hentydning til Margrethe Fredkulla, Niels' Dronning, hvis Søn Magnus blev Konge af Vestergötland. Men i saa Fald maatte dette »gottensiske« Landomraade dog omtales som føjet til Danmark, ikke specielt til Skaane, som desuden aldrig har grænset op til Vestergötland. [28] Resen, Fig. 14. [29] Skrivelse fra Nationalmuseet til Mineralogisk Museum af 30. Okt. 1911. [30] Artf. MS. Fol. 59r—v. [31] Resen, S. 22: »duo« (sic!), et Par af Haandskrifterne har samme uheldige Rettelse. [32] Johannes Knudsens Oversættelse (Resen, S. 22). [33] Resen, Fig. 12. [34] Antiqvariske Annaler, Rd. 4, 1827. S. 468, hvor man ogsaa læser: »Som bekendt er Riskop Vilhelms Ligkiste oprejst indmuret i en af Pillerne i Højkoret«, hvilken urigtige, men efter Forholdene let forstaaelige Udtalelse viser, at Pillegravene dengang endnu ikke var blevet aabnet. [35] Steen Friis' Dagbog 1860 S. 201 f. [36] Olrik og Ræder: Saxonis Gesta Danorum S. 311—16. [37] M. Cl. Gertz: Scriptores minores. I. S. 374—76. [38] Mogens Madsen og med ham Rostgaard 22, 8: o, Ruch: Roskild. subterran. og Stephanius: Notæ uberiores S. 219 har sepulchrum (»Graven«), NKS 710, 4:o (fejlagtigt) sepulchro, Asserous Laurentii (Antigrapha 1621) sepulcrum, medens Resen er ene om Læsningen sepultum (»den begravne«). Derimod er Mogens Madsens terræ og magne Fejl for terra og magna.

SKELETFUNDENE FRA PILLEGRAVENE

Da der i 1911 blev foretaget en Afdækning og Aabning af de saakaldte »Pillegrave«, viste det sig, at der i disse var bevaret nogle Skeletter, som i Efteraaret samme Aar blev underkastet en anatomisk-anthropologisk Undersøgelse af Professor anatomiæ Fr. C. C. Hansen. Da Knoglerne ikke maatte fjernes fra selve Kirkerummet, maatte hele Undersøgelsen, som strakte sig over nogle Maaneder, foretages paa Stedet, og Resultatet af dette Arbejde publiceredes 1914 i Værket: »De ældste Kongegrave og Bispegrave i Roskilde Domkirke«[1]. 10. Februar 1911 afsluttedes Undersøgelsen, alle Skeletterne blev lagt tilbage paa deres Plads og Gravene atter muret til. Men forinden havde man fremstillet nogle udmærkede Gipsafstøbninger af de fire Kranier og en Del andre Knogler, som opbevaredes i Det anatomiske Institut, og nu befinder sig paa Universitetets anthropologiske Laboratorium.

Det Materiale, ud fra hvilket man i Dag er i Stand til at bedømme disse Skeletfund, er altsaa ikke de originale Knogledele, men kun Gipsafstøbningerne samt de i ovenstaaende Publikation meddelte Maalinger, Beskrivelser og fotografiske Gengivelser af Skeletterne.

Med Hensyn til Afstøbningerne kunde det maaske paa Forhaand anses for tvivlsomt, om de var egnede til minutiøse Maalinger og Beregninger, hvoraf der kan drages paalidelige Slutninger. Det viser sig imidlertid, at Afstøbningerne paa alle væsentlige Punkter svarer nøje til Originalerne. Ved Sammenligninger mellem Maalene paa Afstøbningerne og de tilsvarende Tal paa de originale Skeletdele, finder man overalt en ganske lille Forøgelse af Størrelsen paa Afstøbningerne, som skyldes selve Gipsens Udvidelse. Paa de største Maal drejer det sig om 1—*l*[1]^ mm, paa de mindste er den ganske ubetydelig, og Udvidelsen maa have været ganske ligelig til alle Sider, hvilket fremgaar af, at den procentiske Forøgelse af de enkelte Maal praktisk talt er den samme overalt. Heraf tør man vel slutte, at der ikke er nævneværdig Forskel hverken i Proportionerne eller i Helhedsindtrykket af Kranierne og de øvrige Dele.

I sit ovennævnte Værk er Hansen gaaet ud fra, at Skeletterne er de jordiske Rester af fire historiske Personer, nemlig: 1) Estrid (Knud den Stores Halvsøster), 2) Svend Estridsen, 3) Biskop Vilhelm, 4) Biskop Asser, og mener gennem den anatomiske Undersøgelse at have faaet deres Identitet bekræftet. I den følgende Redegørelse skal de enkelte Skeletter omtales i den nævnte Rækkefølge og — for at undgaa Forvekslinger — med samme Benævnelse.

ESTRID

Af dette Skelet findes der Afstøbninger af Kraniet med Underkæben, Nøgleben og Brystben, venstre Overarm, Bækkenknoglerne og nogle Fodrodsben.

Kønnet. Bækkenets Form er absolut kvindelig; ogsaa Pandebenets Hvælving og de meget svagt udviklede Øjenbrynsbuer sandsynliggør i høj Grad, at det drejer sig om en Kvinde.

Alderen lader sig betydelig vanskeligere bestemme. Kraniesømmenes Forbeningsgrad peger hen paa Aldersklassen »matura«, d. v. s. i hvert Fald over 40 Aar. Tandsliddet er imidlertid paafaldende ringe og egentlig kun udtalt paa Kindtænderne i højre Side. Det er derfor vanskeligt at bringe dette Forhold i Overensstemmelse med den Aldersbestemmelse, der findes angivet i »Kongegravene«, hvor Alderen anslaas til »over 70 Aar«. Hansen synes selv at have haft visse Betænkeligheder herved, men klarer dog Sagen ved at opstille den Hypotese, at saa ringe et Tandslid hos en gammel Kvinde skyldes det Forhold, »at hun som fornem Dame sikkert har kunnet skaane sine Tænder i langt højere Grad end Mændene, ved at spise bedre Føde, medens Mændene langt hyppigere maatte tage til Takke med tarvelig, stærkt tandslidende Kost«. Den Omstændighed, at Kraniet og Knoglerne føles lette i Forhold til deres Størrelse, er et noget usikkert Tegn paa høj individuel Alder, idet de Processer, som Knoglerne undergaar efter Døden i Aarhundredernes Løb, gør Knoglerne lettere i stærkt varierende Grad, alt under Indvirkning af en hel

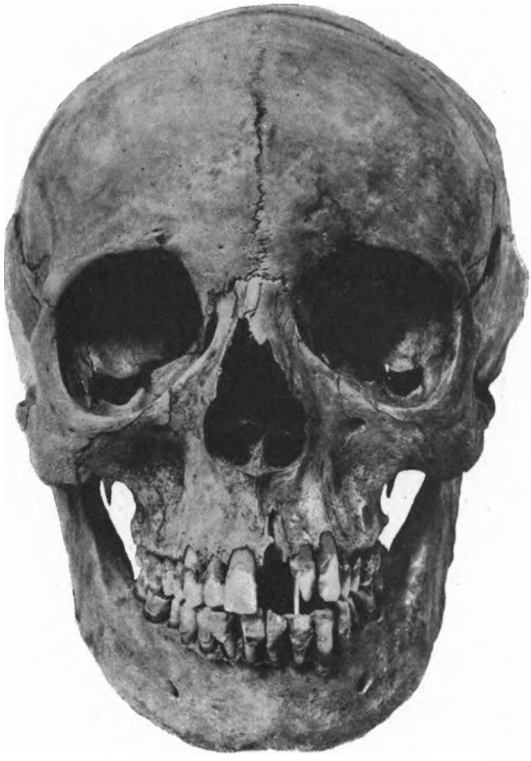

Fig. 436.

Fig. 436—437. »Estrids« Kranium (S. 1771).

Fig. 438—439. »Svend Estridsens« Kranium (S. 1774).

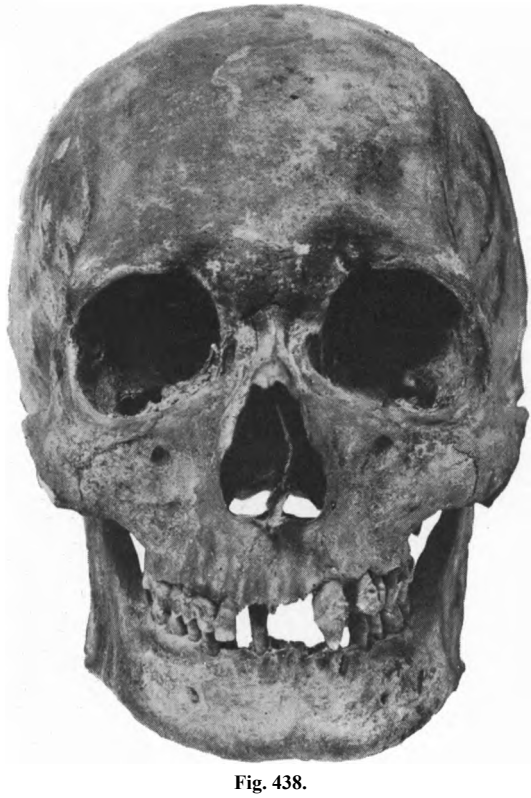

Fig. 438.

Samtlige Billeder af Kranierne, Fig. 436—443, er fremstillet efter de originale Negativer (i anthropologisk Samlings Arkiv), som blev optaget ved Skeletundersøgelserne 1911. Sammesteds findes de øvrige fotografiske Optagelser fra denne Undersøgelse.

Fig. 437.

Fig. 439.

Række ydre Forhold og ganske uanset Individets Alder ved Dødens Indtræden. Man maa derefter nøjes med at fastslaa, at Alderen er over 40 Aar og i hvert Fald under 70 Aar.

Legemshøjden kan ikke bestemmes ud fra de foreliggende Afstøbninger. Fr. C. C. Hansen, som med Rette stiller sig skeptisk over for Manouvrier's Beregningsmetode, kommer efter sine egne Beregninger, som der dog ikke er gjort nærmere Rede for, til det Resultat, at Højden har været 171 cm, idet der i væsentlig Grad er taget Hensyn til en Skævhed i Rygsøjlen (Scoliose), hvorved Legemshøjden er blevet reduceret med 6 cm.

Skeletdelene. Kraniet (Fig. 436—437) er langt og smalt samt noget lavt, med veludviklet Nakkeknude; der er en lille Indsænkning i Issen, et normalt forekommende og ret almindeligt Fænomen. Kraniet er lidt asymmetrisk, hvilket bedst ses ved Betragtning fra neden, men ellers ikke er meget paafaldende. Denne Asymmetri er blevet bragt i Relation til den omtalte Rygskævhed, men er forøvrigt ikke mere udtalt end de Asymmetrier i Kraniebygningen, som godt kan forekomme ogsaa uden sygelige Forandringer i Rygsøjlen eller andre Holdningsanomalier. Fortænderne baade i Over- og Undermund er stærkt fremspringende, hvilket sikkert har præget denne Del af Underansigtet noget; det er dog ikke muligt at afgøre, om Tænderne har været synlige, naar Ansigtet har været i Ro, da vi ikke ved noget om Bløddelenes, specielt Læbernes Form. Af Næsen findes kun det Stykke nærmest Panden, der danner den benede Næseryg, og den giver ikke noget sikkert Holdepunkt for Næsens Udseende i levende Live hverken i Profil eller en face.[2]

Af Lemmeknogler foreligger kun venstre Overarmsben i Afstøbning. Den viser, at Armen har været brækket i levende Live lidt under Midten; det er en saakaldt »Skraafractur« med udtalt Sideforskydning af Brudstykkerne og Opheling i denne Stilling. Helingen gør et meget stabilt Indtryk, og der skal ikke have været nogen nævneværdig Forkortning af Knoglen.

SVEND ESTRIDSEN

Af dette Skelet findes der Afstøbninger af Kraniet med Underkæben, Bækkenet, begge Laarben og begge Skinneben, alle meget omhyggeligt udførte.

Kønnet. Bækkenet er mandligt. Pandens Form og navnlig de veludviklede Øjenbrynsbuer saavel som de kraftige Laarben og Skinneben bekræfter helt igennem, at der er Tale om en Mand.

Alderen. Saagodtsom alle Kraniesømmene er sammenvoksede, Nakkesømmen endda næsten udslettet. Tandsliddet er meget betydeligt i højre Sides Over- og Undermund, i venstre Side er Tænderne mindre slidte, navnlig i Undermunden. Skulde man bedømme Alderen alene efter Kraniesømmenes Forbeningsgrad og Tandsliddet, hvilket faktisk er det eneste, man har at holde

sig til ved disse Skeletfund, maa man i hvert Fald kunne drage den Slutning, at dette Individ har været ældre end fornævnte »Estrid«, idet begge Forhold er mere udtalte hos »Svend Estridsen«. Hvor meget, er vanskeligt at afgøre, men Alderen har snarest ligget imellem 50 og 70 Aar.

Legemshøjden er i »Kongegravene« anslaaet til ca. 187 cm; efter Manouvrier's Metode bliver Højden kun 173 eller 176 cm, hvilket af Hansen anses for at være alt for lidt, »da det ikke passer med, at han angives at have været en meget høj og svær Mand«.

Skeletdelene. Kraniet (Fig. 438—439) er stort og kraftigt modelleret, middelskallet med veludviklet Nakkeknude, nærmest af »nordisk« Type[3]. Foruden det nævnte Tandslid er der endnu et iøjnefaldende Træk ved Tandsættet, nemlig.en meget stor og stærkt fremspringende Hjørnetand i venstre Overmund (»en Slags Hugtand«); desværre mangler de fleste af Fortænderne, saa det er vanskeligt at sige, hvordan Biddet har set ud, men det er ikke usandsynligt, at denne »Hugtand« har været stærkt synlig cg derved har sat sit Præg paa Fysiognomiet. Ogsaa Laarben og Skinneben er kraftigt byggede. Der findes ingen Tegn paa Knogle- eller Ledsygdomme ud over nogle betændelsesagtige Forandringer i venstre Aibuled. Paa Forsiden af Laarbenshalsen og Laarbenshovedet mangler der paa begge Sider en Del af den overfladiske Knogleskal; disse Forandringer, som er mest udbredte paa venstre Laarben, er opstaaet ved Nedbrydningsprocesser efter Døden. De findes meget hyppigt paa dette Sted og skyldes ikke intravitale Forandringer[4].

I Forbindelse med de to omtalte Skeletter synes det nærliggende at undersøge, om der kan være Tale om nogen Familielighed imellem disse to Personer, som, efter det man har antaget, skulde være Moder og Søn. Selve Problemet er vanskeligt: Manglende Lighed udelukker ikke Beslægtethed, lige saa lidt som en tilstedeværende Lighed med Sikkerhed fastslaar en saadan. Lighed mellem f. Eks. Søskende — eller mellem Forældre og deres Børn — er betinget af en Række Faktorer — aldrig blot et enkelt Træk; Flertallet af disse Faktorer, f. Eks. Ansigtstrækkene, er hos det levende Menneske knyttet til Blødelene: Hudfarven, Haaret, Munden, Øjnene og Næsen, Bevægelserne i Ansigtsmuskulaturen og meget mere, som selvsagt falder helt bort, naar kun Knoglerne er tilbage. Skal man derfor slutte noget af Kraniet alene, maa der kræves Overensstemmelse i en hel Række Karakteristika for blot med nogen Sandsynlighed at kunne konkludere i Retning af Familielighed. En saadan Overensstemmelse findes ikke mellem »Estrids« og »Sven Estridsens« Kranier; de er tværtimod meget forskellige paa alle væsentlige Punkter. Det er ikke blot de enkelte Talstørrelser i Maalene, der afviger stærkt hos de to, men — hvad der er endnu vigtigere — ogsaa Forholdet mellem Proportionerne, hvad der fremgaar af nedenstaaende Tabel fra »Kongegravene«.

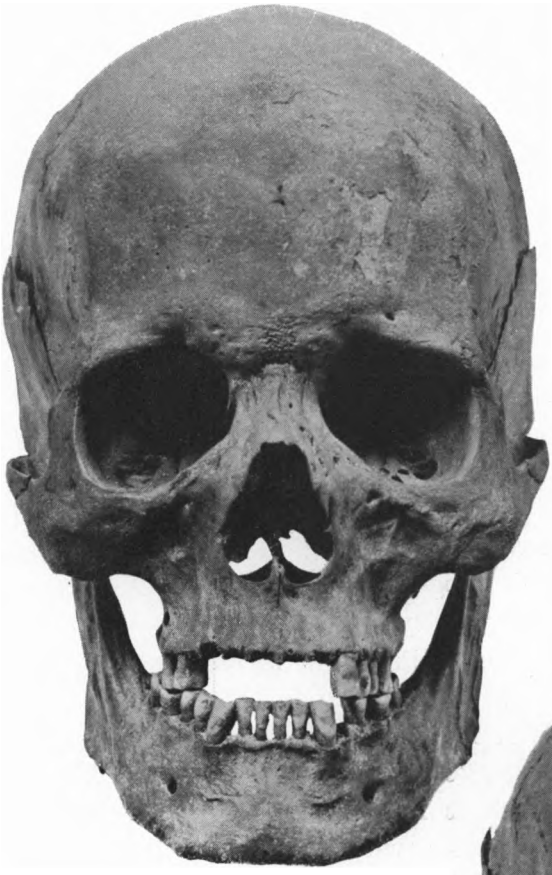

Fig. 440.

Fig. 440—441. Biskop »Vilhelms« Kranium (S. 1778).

Fig. 442—443. »Biskop Assers« Kranium (S. 1779).

Fig. 442.

Fig. 441.

Fig. 443.

Proportioner	*Estrid*	*Svend Estridsen*
Længdebreddeindex	**70,7**	**77,0**
Længdehøj deindex	**55,6**	**67,7**
Breddehøj deindex	**78,6**	**87,8**
Glabellainionkalotindex	**56,0**	**55,3**
Ansigtsindex	**89,0**	**84,2**
Overansigtsindex	**53,5**	**55,0**
Næseindex	**61,0**	**49,0**
Ganeindex	**71,2**	**80,8 .**

Øjenhulernes Størrelse og Form er det eneste Lighedstræk, der forefindes; men som nævnt kan der ikke tillægges et enkelt Træk nogen Vægt i Forhold til de mange Uoverensstemmelser (til Sammenligning kan nævnes, at Øjenhulerne paa Kranierne af de nedennævnte to Biskopper fra Pillegravene viser endnu større indbyrdes Overensstemmelse, uden at man derfor vilde driste sig til at udlægge dette som Familielighed).

Sammenligningen i de af Fr. C. C. Hansen konstruerede Sagittalsnit, hvor forøvrigt Kraniernes Hvælvingsform lades helt ude af Betragtning, viser ogsaa betydelig Uoverensstemmelse i Profilen. Der findes altsaa i Kranierne ingen Støtte for Antagelsen af en Familielighed, hvilket imidlertid — som nævnt — ikke udelukker Beslægtethed.

BISKOP VILHELM

Saaledes benævnes det øverste af to Skeletter, som fandtes nedlagte i en Blykiste, adskilt ved en løs Plade. Begge Skeletter var særdeles velbevarede og indbyrdes meget forskellige, saa det ikke voldte nogen Vanskelighed at holde dem ude fra hinanden. Desværre foreligger kun Kraniet i Afstøbning.

Kønnet er utvivlsomt mandligt saavel efter Kraniets som Bækkenets Form.

Alderen er hos Hansen anslaaet til »50—70 Aar«. Kraniesømmene er delvis forbenede og Tandsliddet er meget udtalt i begge Sider saavel i Over- som i Undermund, hvilket alt i alt passer godt med det angivne Alderstrin.

Legemshøjden er beregnet til 181—182 cm uden nærmere Redegørelse for Udregningsmetoden.

Skeletdelene. Kraniet (Fig. 440—441) er ret stort og kraftigt bygget med veludviklede Øjenbrynsbuer og middelstore, noget skraat stillede Øjenhuler; det er middelskallet af »nordisk« Type med tydelig Nakkeknude. Fortænderne i Overmunden mangler, de er tillige med nogle andre Tænder udfaldet efter Døden; men Undermundstænderne er ret godt bevarede. Omkring nogle af Tænderne er der fundet Spor efter Rodbetændelser. I Rygsøjlens Led samt i begge Knæleddene kunde der ifølge »Kongegravene« paavises sygelige Forandringer som Følge af ret svære Betændelsestilstande i Leddene. De øvrige Led frembød ikke noget abnormt.

BISKOP ASSER

Saaledes betegnes det nederste af de to Skeletter i Blykisten, ogsaa af dette Skelet findes kun Kraniet i Gipsafstøbning.

Kønnet er utvivlsomt mandligt saavel efter Kraniets som Bækkenets Form.

Alderen anslaas hos Hansen til noget over 50, maaske over 60 Aar, altsaa noget nær det samme som hos »Vilhelm«. Baade Kraniesømmenes Forbeningsgrad og Tandsliddet er omtrent ens.

Legemshøjden er derimod langt større end Vilhelms, den er af Hansen beregnet til mindst 203 cm; en veritabel Kæmpe.

Skeletdelene. Kraniet (Fig. 442—443) er næsten kortskallet (Længdebreddeindex 79,6[5]. Det mest karakteristiske ved Formen er dog den paafaldende lille Hjernekasse; dens Kapacitet er 1320 ccm, altsaa langt lavere end Vilhelms, der er paa 1580 ccm. Panden er lav, stærktskraanende, med en svag, kamagtig Tilspidsning i Midtlinien. Øjenbrynsbuerne er kraftige og Kindbuerne brede; Næsen er ret smal med en dyb Indsænkning ved Næseroden. Hele Ansigtet — og navnlig Underkæben — er stort og kraftigt modelleret. Desværre mangler Fortænderne baade i Over- og Undermund; der har dog kunnet paavises baade Caries og Rodhindebetændelser paa flere af Tænderne. Lemmeknoglerne har været store og grove, men med ret svage Muskelspor navnlig paa Overextremiteterne. Paa den udvendige Side af højre Laar var der lidt neden for Midten en ca. 16 mm lang, spalteformet Fordybning helt ind til Marvhulen, antagelig et »Bensaar«, fremkaldt af en Spyd- eller Pilespids. I Saarets Omfang var der visse Forandringer i Knoglestrukturen, som kunde tyde paa, at der havde været en langvarig, kronisk Betændelse i Saaret. Ellers ingen sygelige Forandringer

Ved en Sammenligning mellem de to sidstnævnte Skeletter (Bisperne), kommer man hurtigt til det Resultat, at disse to Personer maa have været ret forskellige fra hinanden i rent korporlig Henseende. »Biskop Asser«, Kæmpen med de lange Arme og Ben og det lille Hoved, maa have taget sig væsentlig anderledes ud end den mere almindelige »Biskop Vilhelm«, og det vilde unægtelig have været interessant, om man nu var i Stand til at afgøre disse Mænds Identitet gennem Skeletfundene. Desværre synes det ikke at være muligt paa det foreliggende Grundlag, og heller ikke Forfatteren af »Kongegravene« har kunnet fremstille Resultatet af sine Undersøgelser saaledes, at det fremgaar med fornøden Klarhed, hvem der er hvem. Der er givet en meget skematisk Fremstilling af Forholdet mellem Kranierumfang, Hjernevægt (den psykiske og den somatiske Hjernevægt) paa den ene Side og Begavelse paa den anden Side, med det Resultat, at Forholdene skulde stille sig særlig ugunstige med Hensyn til aandelige Evner, naar man — som »Biskop Asser«s Skelet — er en stor Mand med et lille Hoved. Rent bortset fra, at en saadan Propor-

tionalitet næppe synes at bestaa og i hvert Fald ikke kan opstilles som en Norm, er der saa mange andre Faktorer, der kan spille ind, hvor det drejer sig om rent psykiske Forhold ved den menneskelige Organisme. Heller ikke den Omstændighed, at det øverste Skelet beskrives som tilhørende »en kraftig Mand af en smuk og ædel Type«, hvori der ligger en æstetisk og etisk Vurdering, som bringer de rent anatomiske Kendsgerninger i Samklang med den litterære Overlevering om »Biskop Vilhelm«, bør forlede til den Antagelse, at dette Skelet maa være Biskop Vilhelms. En objektiv anthropologisk Undersøgelse paa det foreliggende Grundlag maa nøjes med at konstatere, at de to Skeletter er anatomisk vel karakteriserede, men at vi endnu savner sikre Holdepunkter for at afgøre, hvilke Personer der har været begravet i denne Fællesgrav.

[1] Bogens Titel er: »De ældste Kongegrave og Bispegrave i Roskilde Domkirke. Anthropologisk-historiske Undersøgelser over Sven Estridsøn og hans Moder Estrid, Biskop Vilhelm og Biskop Asser af Roskilde med anatomisk Rekonstruktion af Ansigtsprofilerne af disse fire Personer samt af Dronning Sophie og Dronning Rerengaria. Valdemar I's Sygdom og Død.« — af Dr. Fr. C. C. Hansen, Professor i Anatomi ved Universitetet. Kjøbenhavn MCMXIV. [2] Ved Røntgenfotografering af et Menneskes Hoved i Profil, kan man ved specielle Optagelser faa Rilleder frem, hvorved saavel den benede og bruskede Næseryg, som Næsens Rløddele — altsaa hele den ydre Næses Form — viser sig tydeligt paa samme Billede. Man ser da, at der findes betydelige individuelle Variationer m. H. til f. Eks. Næsens Længde eller Næsespidsens Udformning i Tilfælde hvor den benede Del af Næseryggen — altsaa det man ogsaa finder paa Skelettet, — viser sig at være tilnærmelsesvis ens. Noget tilsvarende kan man ogsaa finde for Fortændernes og Mundens Vedkommende. [3] Den »nordiske Type« er et i den anthropologiske Litteratur ofte forekommende Begreb, som ikke maa opfattes altfor konkret. Blandt den nyeste Litteratur kan henvises til: K. E. Schreiner; Crania norvegica II. Oslo 1946. S. 162. »The Nordic Skull and the Nordic Race, a Retrospect«. Denne nordiske Kranietype er karakteriseret ved følgende Træk: »Langskallet eller middelskallet med veludviklede Øjenbrynsbuer, jævnt skraanende Pandeprofil og stærkt fremtrædende Nakkeknude; Ansigtet er langt med rektangulære Øjenhuler, høj, smal Næse og kraftigt Hageparti. Set fra oven har Kraniekonturen en typisk elliptisk Form med nogen Affladning fortil og Tilspidsning bagtil.« Dertil kommer forskellige andre Træk ved det øvrige Skelet. Typen har været vidt udbredt baade i Oldtiden og Middelalderen ikke alene i Skandinavien, men ogsaa i store Dele af Tyskland, Nederlandene, Nordfrankrig og de britiske Øer. [4] Blandt »historiske« Skeletter finder man det meget tydeligt paa Christiern 2.s Laarben samt i noget mindre Grad paa Absalons. [5] I »Kongegravene« findes Assers Længdebreddeindex angivet som 76,7, baade paa S. 25 i Sammenligningstabellen mellem Vilhelms og Assers Indices og paa S. 28 Tabel 1. over Kraniemaal og Indices. Dette beror imidlertid paa en Regne- eller Skrivefejl. De enkelte Maal for Længden (182) og Rredden (145) synes nemlig at stemme godt med, hvad man finder paa Gipsafstøbningen, og det maa give en Længdebreddeindex paa 79,6. Sandsynligvis er det en Fejl i Udregningen, thi foruden denne findes der i sidstnævnte Tabel over Indices endnu 10 Smaafejl i Decimalerne, — altsaa 11 Fejl paa 40 Tal.

KONGEBEGRAVELSER

HERTUG CHRISTOFFERS GRAVMÆLE

Da Valdemar 4.s Søn, Hertug Christoffer efter nogle Ugers Sygdom døde i 1363, blev han, efter hvad Yngre sjællandske Krønike beretter[1], ved en højtidelig Ligbegængelse stedet til Hvile i Roskilde Domkirke. Igennem flere Hundrede Aar var ingen kongelig Person blevet gravlagt her, og naar Valdemar 4. nu lod sin Søn, »sand Arving til Daners og Slavers Rige« føre ikke til Cistercienserkirken i Sorø, hvor Kongens Farbroder, Forældre og Søskende var begravet (DK. Sorø, S. 79), men til Roskilde, ligger det nær at antage, at han tilskyndet af sin trofaste Medarbejder, Roskildebispen Henrik Gertsen havde udset Domkirken til Gravkirke for sig og sin Efterslægt. Er denne Formodning rigtig, maa Kongen imidlertid have skiftet Sind, thi af det Pavebrev[2], hvorved der i 1377 meddeltes Dronning Margrethe Tilladelse til at flytte sine Forældres Ben til Sorø, fremgaar det, at det var efter hans eget Ønske, hans Lig i 1375 bragtes til Slotskirken i Vordingborg (DK. Præstø, S. 197). Ensom laa da Hertug Christoffer i Roskilde Domkirke, indtil et halvt Aarhundrede senere ogsaa hans Søster, Dronning Margrethe fandt sit sidste Hvilested her (S. 1796 fl.).

I Domkirkens nu tabte Anniversariebog blev Notitsen om Hertugens Død indført under 11. Juni, S. Barnabas' Dag, paa hvilken det paahvilede Kapellanen ved det af Valdemar 4. stiftede Helligtrefoldighedsalter (S. 1626) aarligt at holde Anniversariet med 1 Mark til Fordeling mellem de Kanniker, som deltog i Vigilierne og Messen, med et godt Maaltid Mad til Kannikerne samt med 100 Brød, 1 Flæskeside og 1 Tønde 01 til de fattige[3]. Som af Arhnung paapeget[4] kan disse Bestemmelser dog først være tilført Anniversariebogen efter, at Biskop Niels Jepsen Ulfeldt og hele Kapitlet i 1374 ved et paa Gurre udstedt Brev, som nu kun kendes gennem en Regest fra 1476, havde forpligtet sig til at »holdhæ een dagligh messæ oppæ i choret for thet altæræ som koningh Woldemar then fiærdhæ lodh selffuer byggæ oc een beghengelsæ hwert aar paa sancte Barnabe dagh høfithidelighæ som ther til bør«[5]. At det er Hertug Christofiers Anniversarium, Brevet omhandler, lader sig næppe betvivle, og selv om Regestens Ordlyd vel ikke udelukker Muligheden for, at

Alteret kan være grundlagt paa et noget tidligere Tidspunkt, synes det saaledes at staa fast, at Valdemar 4. først elleve Aar efter Hertug Christofiers Død gav sig Stunder til at indstifte en Aartid for sin Søn[6]. Set paa Baggrund heraf kan det, med mindre andet skulde tale derfor, ikke anses for tvingende nødvendigt at henføre det nedenfor omtalte Gravmæle over Hertugen til de allernærmeste Aar efter hans Død.

Om det af Dronning Margrethe i 1393 grundlagte Helligtrefoldighedsalter (S. 1627) siges det i et Brev af 2. Februar 1396[7], hvori Biskop Peder Jensen Lodehat og Kapitlet over for Dronningen kvitterer for Modtagelsen af 130 lødige Mark til Afholdelse af den daglige Messe ved Alteret, at det er bygget »i Roskilde Koor hoos wor Brothers Graff«. Antager man med Arhnung[8] — og anden Forklaring synes i Virkeligheden ikke mulig — at »wor« er en lapsus calami fremkommet ved, at Skriveren har haft et af Dronning Margrethe udstedt Brev liggende foran sig, stedfæstes da Hertug Christofiers Grav til Kirkens Højkor, hvor Dronningens Alter havde sin Plads ved den nordøstre Pille. Lige overfor, ved den sydøstre Pille, stod Valdemar 4.s Alter, ved hvilket der Dag efter Dag læstes Messe for Hertug Christofiers Sjæl, og Arhnung har derfor villet mene, at Hertugens Gravmæle kan have været opstillet mellem disse Altre, »antagelig i Kirkens Længdeakse ligesom Dronning Margrethes Monument, hvilket vil sige umiddelbart foran selve Højalteret«[9].

Dette er imidlertid umuligt. Til Nød kan selve Graven have ligget her, selv om dette i nogen Grad modsiges dels af, at Huitfeldt i 1601 — uvist dog efter hvilken Kilde — beretter, at Hertug Christoffer blev begravet »vd met [ved] Chorsdørren«[10], dels af, at man i 1612, da S. Christofiers og S. Laurentii Kapeller blev nedbrudt, lod fire Ligsten og Biskop Niels Jepsen Ulfeldts Messinggravplade flytte derfra og anbringe paa Rad og Række mellem de to Helligtrefoldighedsaltre (S. 1703). Men at der ikke paa dette Sted kan have staaet noget Gravmæle, vil ses af de Oplysninger om Højkoret og dets Indretning, som indeholdes i en Række, for Størstepartens Vedkommende uudgivne Haandskrifter fra 1600-Aarene, hvori Domkirken og dens Mærkværdigheder er beskrevet (S. 1700). I det udførligste af disse Haandskrifter, Rostgaard, 22, 8vo, siges det tydeligt og klart, at de fire Apsissøjler staar *bag* Alteret (S. 1702), og da Alterbordet skal have haft en Dybde af ikke under 140 cm (S. 1621), maa Bordets Forkant paa det nærmeste have flugtet med de to Helligtrefoldighedsaltre. Til Overflod bekræftes dette ved, at det om de østlige Korpiller, op mod hvilke disse Altre var muret, hedder, at de er »affsides ved« [ved Siden af] Højalteret (S. 1703), og hvad enten dette har været omgivet af Altertrin eller ej, er der herefter overhovedet ingen Plads tilbage i Højkoret for et i Kirkens Længdeakse opstillet Gravmæle. Tænker man sig det anbragt paa den af Arhnung foreslaaede Maade, gøres Højalteret simpelt-

Fig. 444. Hertug Christoffers Gravstatue (S. 1790).

hen uanvendeligt, og rykker man det længere mod Vest, spærres Sprinkelværkets »Splinderdar« (S. 1702). Er »Graff« i Brevet af 2. Februar 1396 anvendt i Betydning af Gravmæle, kan dette derfor ikke have staaet noget andet Sted i Højkoret end mellem Korets Norddør og den nordøstre Korpille, hvor senere en Kiste med Hertug Christoffers Alabastfigur havde sin Plads (S. 1703).

Rejses nu Spørgsmaalet om, hvornaar Gravmælet over Hertug Christoffer er blevet brudt ned, er det paafaldende, at i Tidsrummet mellem Hertugens Død i 1363 og Højkorets Omdannelse i 1689—94 vides slet ingen Ændring af Højkorets Indretning at være foretaget, endsige da af saa gennemgribende Art at den kunde berettige Nedbrydningen af et kongeligt Gravmæle. Allerede 1623 kan ikke desto mindre Fyrst Christian den Yngre af Anhalt efter et Besøg i Domkirken notere følgende i sin Dagbog: »Begravet der er ogsaa hendes [Dronning Margrethes] Søn Olaus, hvis Billede bliver vist i en Kiste, hvor hans Hoved, Hænder, Fødder og Knæ er skilt og afhugget fra Kroppen; dog ligger hvert Stykke ved det rette Ledemod, alt hugget i Alabast. Da vi spurgte dem, hvad Meningen var med det, gav de til Svar, at denne Olaus var blevet fanget i den svenske Krig af den svenske Konge og lemlæstet paa denne Maade sendt til sin Moder Margretha«[11]. At Kisten med det sælsomme Indhold i disse Aar var godt paa Vej til sammen med Dronning Margrethe-Kuriositeterne at blive en virkelig Attraktion for Kirken, synes at fremgaa af, at Martin Zeiller 1632 mente at maatte nævne den i sit »Itinerarium Germaniæ nov.-antiquæ« omend rigtignok med den vantro Tilføjelse, at Forfatteren til de danske Kongers Historie siger, at Oluf døde af ukendt Aarsag, før han endnu havde tiltraadt Regeringen[12]. En Snes Aar senere omtales Kisten og dens sælsomme Indhold atter, denne Gang af Jens Lauridsen Wolf i »Encomion regni Daniæ«[13], og i Tiden frem til Højkorets Omdannelse nævnes den i Haandskrifterne Ny kgl. Saml., 710, 4to (o. 1655—58) og Rostgaard, 22, 8vo (o. 1662—70), hos Resen (o. 1675)[14] og Mikkel Hansen Jernskæg (1685)[15] samt i Haandskriftet Thott, 1406, 4to (o. 1685—89). »Der vises oc« — skriver Wolf — »paa den nørre Side udi Choret, udi en Kiste der til giort it Menniskes Lemmer, allesammen giort udi sine Parter aff Allebaster, fra Hofvedet til Fødderne, som der siges at skulle være, hendis [Dronning Margrethes] Søns Efterlignelse, som døde til Falsterboe, Søndagen for S. Laurentij Dag, oc bleff der efter begrafven til Soer«[13].

En Kendsgerning er det saaledes, at af Hertug Christoffers Gravmæle var allerede længe, før Højkoret hensynsløst ryddedes, alene de endnu eksisterende Dele af Alabastudsmykningen i Behold, og har Gravmælet nogensinde været opstillet, forekommer det uforklarligt, at intet som helst var levnet af den Tumba, hvorpaa Figuren i saa Fald maa have hvilet. Selv om Valdemar 4.s Sarkofag i Sorø Kirke (DK. Sorø, S. 82 og 84) har mistet hele sin Alabast-

udsmykning, har dog Tumbaen med Tabet af kun en Gavlflade overlevet ikke mindre end tre Flytninger. Paafaldende maa det ogsaa siges at være, at Figuren, der er udført i et saa blødt Materiale som Alabast, bortset fra Afstødning af fremspringende Partier, er saa godt som ubeskadiget; havde dens enkelte Dele først været samlet, havde de næppe atter kunnet skilles, uden at dette havde afsat sig tydelige Spor. Allerede disse Forhold synes at gøre det overvejende sandsynligt, at Gravmælet over Hertug Christoffer —- som allerede af Werlauff formodet[16] — i Virkeligheden aldrig er blevet fuldført, og i ganske samme Retning peger en Række Iagttagelser, der under Monumentets Istandsættelse i 1879 blev gjort af dets Restaurator, Billedhuggeren Vilhelm Bissen[17]. For det første viste det sig, at Figurens Underside var saa ujævn, at det var nødvendigt at lægge Alabastplader af vekslende Tykkelse under Figurens enkelte Dele for at faa disse til at flugte; Hovedet laa saaledes næsten to Tommer højere end Brystpartiet, og havde Figuren i sin Tid været monteret, vilde man ikke have kunnet undgaa at forsyne den med tilsvarende »Paafodringer«. Efter saadanne saaes imidlertid ikke Mærker, og ydermere fremgik det af manglende Taphuller paa Undersiden af Figuren, at den aldrig havde været fastgjort til noget Underlag. Naar hertil føjes, at Stykkerne kun var løseligt samlet med Træpinde, der, saavidt det kunde skønnes, aldrig havde været erstattet af Metalstifter, er det forstaaeligt, at Bissen, hvis Dom man paa Grund af hans faglige Indsigt maa tillægge særlig Værd, kunde udtale som sin Overbevisning, at Figuren aldrig havde været anbragt efter sin Bestemmelse. Den i Brevet af 2. Februar 1396 nævnte »Graff« har da antagelig været en under Gulvet beliggende, muret Grav, der om ikke før maa være blevet tilintetgjort i 1689—94 ved Indretningen af Kongebørnenes Krypt.

Som det fremgaar af Fyrst Christians Beretning, var i 1623 enhver Erindring om, hvem Gravmælet skulde været rejst over, for længst gaaet tabt. Hvornaar Resterne af Alabastudsmykningen nedlagt i en Kiste har faaet Plads i Højkoret vides ikke, men det kan dog næppe være sket før efter Reformationen, da det aflukkede Højkor mere og mere antog Karakter af et Raritetskabinet. Ved Højkorets Omdannelse flyttedes Kisten med samt dens Indhold til Helligtrekongers Kapel, hvor den i hvert Fald stod 1707[18] og endnu 1749[19]. Herfra førtes den senere til S. Birgitte Kapel for i 1823 atter at vende tilbage til Helligtrekongers[20]. Formodentlig engang i 1700-Aarene er den oprindelige Kiste blevet udskiftet med en endnu bevaret, der nu henstaar i del nordligste Rum i Sakristibygningens øvre Stokværk. Denne Kiste, der er 175 cm lang, 90,5 cm bred og 106 cm høj, er tømret af glathøvlede Egetræsbrædder, som med Jernnagler er samlet paa fire svære Hjørnestolper. Alabastresterne har ikke været anbragt paa selve Kistens Bund men paa et Brædde-lag ca. 40 cm derover. Kistens Laag har Form som et Saddeltag, hvilket gør

det sandsynligt, at den er udført med den gamle Kiste, der i Haandskriftet Thott, 1406, 4t0 kaldes »rygget«, som Forbillede[21]. Paa Laagets Inderside er med Skriveskrift malet: »I denne Kiste opbevaredes Hertug Christopher Valdemarsøns Billede, indtil det i Aaret 1879 anbragtes i Domkirkens Højchor paa et Kenotaphium.«

Uanset hvor i Kirken Kisten ned gennem Tiden har været anbragt, er dens Indhold bestandig blevet forevist. Utallige er de besøgende, som mod passende Erkendtlighed har faaet Laaget lindet for med Gru at anskue den sønderdelte Krop og paahøre Beretningen om Kong Olufs Martyrium; men allerede Martin Zeillers Bemærkning om, hvad der andetsteds meldes om Kongens Død, viser, at en og anden har haft sine Tvivl om Troværdigheden af den Skrøne, som blev fortalt. Til disse Tvivlere hører tydeligt nok Mikkel Hansen Jernskæg:

»Kong [Oluf] hagens Søn, de siger det skal Yere,
De siger Suendsken har, bevist ham Vanære,
De sloge ham ihiel, og Leed fra Led parterit,
Slig tale er blant os, i mange Aar Spargeret,
Men det er iche saa, som pøbel folchet taler,
Den Kloge Arilds pen, mig andet fore maller,

Til falsterboe der Laa, den Herre Siug og døde,
Thj Kunde Suensken ej, tilføye ham slig møde.«[15]

»Jeg maa tilstaa« — skriver Kieler-Professoren J. D. Major, som i 1693 saa Domkirken, i sin Rejsedagbog — »at jeg ikke helt kan fæste Lid [til denne Forklaring], da det ikke er at formode, at det fjendtlige Hævnsværds furieuse Attaque vilde have taget saa lang Tid og sønderhugget Kroppen saa regelmæssigt ad leges geometricas«[22]. Og Jens Paludan, der henviser sine Læsere til Wolfs Beskrivelse, finder det rigtigst at tilføje et »de qvo tamen merito dubitatur«, »hvorom der dog med god Grund kan tvivles«[23].

Maaske har det været denne ofte ytrede Skepsis, der fik Omviserne til undertiden at ændre deres Beretning derhen, at Figuren viste, hvorledes Svenskerne havde truet med at behandle Kong Oluf, hvis det skulde lykkes dem at tage ham til Fange[24], men ogsaa mange andre Forklaringer af dette forunderlige Stykke var i Omløb. Adspurgt om sine Tanker desangaaende skal den bekendte Magister Morten Reenberg saaledes have svaret: »Jeg tænker, at den Dronning har ladet sin Søn sætte i Kloster udenlands, at Støtten er gjort i Italien og bragt ind saaledes, for siden at sættes sammen, at hun, som vilde regjere alene, har faaet den Fabel udspredt, og maaske Kong Oluf kan være S. Sebaldus«[25]. Thurah gaar i sin Danske Vitruv ind for, »at dette Billede er af den Aarsag sendt til Roeskilde, paa det denne Stad, som dengang værende Rigets Hoved-Stad, ogsaa skulde til hans Ihukommelse, have noget af ham i Forvaring«[26], og Kantor Gjessing udkaster den Tanke, at »Billedt

er giort til Forhaanelse for den falske Oluf som blev brændt 1402 i Skaane«[27]. Beskæmmende forekommer det, at ogsaa Behrmann skønt Historiker af Fag fastholder, at Figuren forestiller Kong Oluf, og gentager Morten Reenbergs Galimatias[28].

Endnu saa sent som 1848 blev Alabastfiguren af den kyndige Steen Friis omtalt som Kong Olufs[29], men paa dette Tidspunkt var man dog omsider paa Vej mod bedre Erkendelse. I sit det følgende Aar udkomne Skrift om Helligtrekongers Kapel gjorde Werlauff ogsaa Indholdet af den Trækiste, som henstod i Kapellet, til Genstand for en indgaaende Behandling, og ud fra Efterretningerne om, at Hertug Christoffer var gravlagt i Kirken, var det naturligvis for en Forsker af hans sjældne Lærdom en saare simpel Sag at paavise, at det, Kisten rummede, alene kunde være Resterne af et Gravmæle over denne[30]. Medens Werlauffs ganske vist ogsaa kun svagt underbyggede Formodning om, at dette Gravmæle aldrig er blevet fuldført, ikke har haft Held til at trænge igennem,[31] er der, saa vidt vides, ingensinde blevet rejst Tvivl om, at han iøvrigt havde Ret, og hans Resultat lader sig næppe rokke.

Antagelig under Indflydelse af den Interesse, som efter det ulykkelige Udfald af vor anden slesvigske Krig opstod for Valdemar 4., Rigets Genopretter, og hvad hans var[32], blev i Begyndelsen af Halvfjerdserne den Tanke levende, at Gravmælet over hans Søn i Roskilde Domkirke fortjente en bedre Skæbne end den, det hidtil havde fristet. Initiativet udgik fra den historisk interesserede daværende Fuldmægtig i Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet, Gotfred Burman-Becker, som i 1873 fik Ministeriet til at henstille til Stiftsøvrighedens Overvejelse, om ikke de bevarede Rester af Hertug Christoffers Gravmæle burde istandsættes og anbringes paa en mere passende Plads i Kirken[33]. I 1875 lod han Ministeriet bringe Sagen i Erindring, og ved Det særlige Syns Møde i Kirken samme Aar blev det derefter vedtaget at anmode Billedhuggeren Vilhelm Bissen om at udarbejde et Forslag til Monumentets Restaurering. Bissens første, kun løseligt skitserede Forslag, som allerede forelaa sidst paa Efteraaret 1875, gik kort fortalt ud paa, at Gravfiguren samlet, istandsat og udstyret med en Hund af Alabast ved Fødderne skulde anbringes paa en Tumba af helst mørkt Marmor, hvis Sider prydedes af Kassetteværk med store Firkløverornamenter udført i Bianco chiaro. Monumentet tænktes opstillet i Højkoret op mod den nordvestre Korpille, i hvilken de tre Vaabenskjolde og Tøndehjelmen skulde indmures. Forslaget blev af Stiftsøvrigheden oversendt til Det særlige Syn, der lod det gaa tilbage til Roskilde til Udtalelse hos Professor J. Kornerup, hvem man ikke uberettiget tiltroede et mere indgaaende Kendskab til Middelalderens Sepulchralkunst end Bissen, og et af Kornerup udarbejdet Ændringsforslag vandt i alt væsentligt Synets Bifald. I Monumentets Placering ønskedes ingen Forandring,

men Firkløverornamenterne paa Tumbaens Sider burde erstattes af glatte Felter; Hunden maatte vige Pladsen for en Konsol, og Synet ønskede baade Tøndehjelmen og Skjoldene anbragt oven paa Tumbaen, medens Kornerup havde foreslaaet Skjoldene opsat paa Tumbaens søndre Langside. Sagen skulde for saa vidt hermed være i Orden, men Burman-Becker, der maa have været en noget prikken Herre, følte sig pikeret over, at Stiftsøvrigheden havde henvendt sig til Synet uden om Ministeriet, d. v. s. uden om ham, og syntes nu nærmest interesseret i at faa Restaureringen forhalet. Et nyt, i Efteraaret 1877 indsendt Forslag, hvori Bissen havde taget Hensyn til Synets Ønsker — dog var ikke alene Hunden men ogsaa Konsollen udeladt — foranledigede han saaledes, inden det blev forelagt for Det særlige Syn, bedømt af en af Ministeriet udpeget Kommission, fra hvilken han dog ikke kunde holde Synets Formand, Kammerherre Worsaae ude; de øvrige Medlemmer var Kornerup og Vaabenhistorikeren, Kaptajn Blom. Under Sagens videre Behandling blev der opnaaet Enighed om, at Monumentet ikke som oprindelig planlagt skulde anbringes op mod den nordvestre Korpille men Øst for Dronning Margrethes Sarkofag, en Ordning, om hvis Fortrin man havde overbevist sig ved en Prøveopstilling i Kirken i Forbindelse med Synsmødet i Sommeren 1877, men derudover ændredes Bissens seneste Forslag kun paa faa og uvæsentlige Punkter. I December 1878 forelaa Ministeriets Approbation, og Juli 1879 paabegyndte Bissen Arbejdet, som allerede var færdigt med Udgangen af August samme Aar. Omkostningerne ved Restaureringen androg ca. 3400 Kr., deraf Bissens Honorar 1800 Kr.

Siden 1879 har da de bevarede Rester af Hertug Christofiers aldrig fuldførte Gravmæle haft deres Plads i umiddelbar Nærhed af Søsteren, Dronning Margrethes Sarkofag. Den 180 cm lange, 94 cm brede og 68 cm høje, rektangulære Tumba, der er udført af graasort Marmor — Bardiglio — fra Carrara, er med Længderetning i Øst-Vest opstillet lige oven for Trinene til Højkoret i Flugt med Dronningens Gravmæle, men dog forskudt en Kende mod Syd i Forhold til dettes Akse. Paa Kanten af Dækpladen, hvis Profil ligesom Soklens efterligner Margrethe-Monumentets, er en af Professor Magnus Petersen tegnet og vistnok af Burman-Becker forfattet[34] Indskrift malet med forgyldte Versaler: »Christopher Kong Valdemar den Fjerdes Søn. Født MCCCXLIV død XI Juni MCCCLXIII Hans Billede er istandgjort og dette Mindesmærke reist MDCCCLXXIX«. Uden om Gravfiguren, der efter middelalderlig Sædvane har Hovedet i Vest, er de øvrige Levninger af Alabastudsmykningen anbragt i følgende Orden (Fig. 444): 1) Ved højre Skulder. Kronet Vaabenskjold (27,5 cm højt, Kronen ikke medregnet; 24,5 cm bredt) med de danske Leoparder i Relief. Den femtakkede Krone, hvis Kronering er prydet med slebne, farvede Glasstykker, er tilsat ved Restaureringen, men lader sig for-

svare ved, at der i Skjoldets Overkant fandtes et Taphul. 2) Ved højre Fod. Vaabenskjold (27 cm højt, 21,5 cm bredt) med en Lindorm i Relief. 3) Ved venstre Fod. Vaabenskjold (26,5 cm højt, 23,5 cm bredt), tværdelt, med en Leopard i Relief i det forsænkede, øverste Felt og 22 Hjerter (egentlig Søblade), ligeledes i Relief, i det nederste. En Del af Skjoldet omfattende Leopardens Forparti og et enkelt Søblad skyldes Restaurator, men Rekonstruktionen er antagelig korrekt. 4) Ved venstre Skulder. En Tøndehjelm (24 cm høj, Vesselhornene ikke medregnet, 19 cm bred og 17,5 cm dyb). Ved Restaureringen er Vesselhornene tilføjet efter Spor paa Hjelmklædet, og langs Hjelmklædets Kant er indsat farvede Glasstykker i gamle Fordybninger — Skønt de tre Vaabenskjolde alle tilhører den spidse, gotiske Type, er de dog, som det ses af Fig. 444, af indbyrdes ret afvigende Form.

Hvad Fortolkningen af Vaabnene angaar, volder Skjoldet med de danske Leoparder selvsagt intet Besvær; i et 5. Januar 1360 udstedt Brev kalder Christopher sig »Danorum Sclavorumque regni verus hæres«, »sand Arving til Daners og Slavers Rige«[35], og i sin Egenskab af Tronarving benytter han i hvert Fald fra 24. Maj samme Aar, da han medbesegler Landefreden[36], et stort Segl med de tre Leoparder i et hjertestrøet Skjold[37]. Ganske anderledes med de to resterende Vaaben. Ifølge Yngre sjællandske Krønike indsatte Valdemar 4. i 1360 sin Søn som Herre over Laaland[38], og i Omskriften paa ovennævnte Segl benævnes han derfor ikke blot »heres regni Dacie«, »Arving til Danmarks Rige«, men ogsaa »dux Lalandie«, »Hertug af Laaland«. Derimod kaldes Christoffer alene »dux Lalandie« i Omskriften paa et lille Segl, som første Gang kendes fra et Brev udstedt 4. Juli 1360[39], og som i Sigilfeltet har en Lindorm[40]. Da nu denne Lindorm viser saa nøje Overensstemmelse med den, der optræder paa Vaabenskjoldet og, syv Gange gentaget, paa Gravfigurens Køllert, at Kunstneren meget vel kan tænkes at have haft dette Segl som Forlæg, er det forstaaeligt nok, at Werlauff[41] og med ham Thiset[42] har opfattet Lindormen paa Hertug Christoffers Gravmæle som Vaaben for Hertugdømmet Laaland. Til Titlen »dux Lalandie«, »Hertug af Laaland« føjes imidlertid i Yngre Sjællandske Krønike[1] og Roskilde Domkirkes Anniversariebog[3] »et Hallandie«, »og af Halland«, og da Greverne af Halland tidligere havde ført et tværdelt Skjold med en Leopard i øverste Felt og et Antal Hjerter i nederste[43], er det ligeledes forstaaeligt, at Werlauff har tolket det tredie Skjold paa Gravmælet som Vaaben for Hertugdømmet Halland. Men mod denne Udlægning, som for Werlauff var et yderligere Bevis paa, at Gravmælet kun kunde være Hertug Christoffers, har i 1882 Henry Petersen vendt sig[44]. Her i Enkeltheder at referere hans Argumentation vil føre for vidt, men bl. a. finder han det tvivlsomt, om Christoffer virkelig har været Hertug af Halland, og underbygger dette Synspunkt ved at fremhæve, at Titlen »dux Hal-

landie« ikke forekommer i Omskrifterne paa Hertugens to Segl eller i samtidige Diplomer, men alene i Yngre sjællandske Krønike og Anniversariebogen, der begge kun er os overleveret i sene Afskrifter. Efter Henry Petersens Opfattelse kan de tre Skjolde paa Gravmælet allerede af denne Grund ikke dække Titlerne »heres regni Dacie — dux Lalandie — dux Hallandie«; Lindormen er ikke Laalands Vaaben, men de Venders Lindorm, det tværdelte Skjold med Leoparden over Søbladene ikke Hallands, men de Gothers, og det er saaledes Mindet om Hertug Christoffer som udvalgt Konge, Gravmælet har villet bevare: »Danorum, Sclavorum, Gothorumque rex«, »de Daners, Venders og Gothers Konge«. Da nyere heraldisk Forskning ikke har ment at kunne tage Stilling til Spørgsmaalet, faar det imidlertid ogsaa her staa hen, hvem der har Ret[45].

Den 156 cm lange Gravfigur, som efter 500 Aars Forløb omsider samledes ved Restaureringen, fremstiller Hertug Christoffer — men om nogen Form for Portrætlighed er der naturligvis ikke Tale — i fuldt Krigsudstyr. Tid efter anden har Gravmælet derfor ogsaa været nævnt i vaabenhistoriske Arbejder[46], og senest har i 1944 Vaabenhistorikeren Ada Bruhn gjort det til Genstand for monografisk Behandling i en Studie, hvortil der i alle Detailler vedrørende Hertugens Stridsdragt henvises[47]. Den døde Kriger, hvis Øjne dog er vidtaabne, ligger udstrakt paa Ryggen, Armene er bøjede, højre Haand fatter om en Nyredolk, hvoraf dog kun Grebet med Nyrerne er gammelt, og venstre støtter mod et Sværd, der helt er Bissens Værk. Hovedet, som hviler paa en Pude, hvis Hjørnekvaster er nye, beskyttes af en tætsluttende Hjelm, en ægformet Bacinet, der med sine Kindskærme kun lader selve Ansigtet komme til Syne; den til venstre liggende Tøndehjelm, som inden Kampen blev trukket ned over Bacinet'en, er allerede omtalt. Halsen og Skulderpartiet skjules af en Brynjekrave, som Guldsmed Dragsted i 1879 udførte helt af nyt i forgyldt Kobber, og hvis Ciselering søger at efterligne Ringfletning. Til Vejledning ved Rekonstruktionen tjente foruden Naglehuller i Figurens Hals og Skuldre et dengang endnu bevaret Brudstykke af den oprindelige Krave, som imidlertid senere er bortkommet[48]. Paa Kroppen maa Hertug Christoffer tænkes inderst at bære en Ringbrynje, der dog kun ses ved Haandleddene, hvor Ringfletningen er gengivet i Alabasten, og forneden, hvor Restaurator med god Begrundelse har ladet tilsætte et bredt Stykke, der er udført i samme Teknik som Brynjekraven. Over Brynjeskjorten er Hertugen iført en stramtsiddende Køllert, der som ovenfor nævnt er prydet med syv Lindorme i Relief. Køllerten, der har trekvartlange Ærmer, maa man forestille sig underforet med en Metalbrystplade, hvortil de tre Kæder, som anvendes til Fastgørelse i Tøndehjelm, Sværd og Dolk, er fæstnet. Overarmene skærmes af Armskinner, som hver holdes paa Plads af to Remme, og Hæn-

E. M. 1949

Fig. 445. Hertug Christoffers Gravstatue. Detail (S. 1792).

derne stikker i Panserhandsker med store Kraver. Omkring Hofterne bæres Ridderbæltet, cingulum militare, der bestaar af elleve firkantede, ornamenterede og forgyldte Metalplader, hvoraf kun den midterste, der erstatter et

forsvundet Bæltespænde, hidrører fra Restaureringen. Bærer Hertug Christoffer Brynjehoser, er de i alt Fald helt dækket af forskellige Forstærkningsstykker til yderligere Beskyttelse af Benene, og derudover er Underbenene sikret med Skinner, som er fastspændt med Remme. Paa Fødderne, hvis yderste Del blev tilføjet ved Restaureringen, er der Pladesko og uden paa dem Snabelsko med udhugne Mønstre. I gamle Indfatninger paa Bacinet, Køllert, Armskinner, Bælte, Brynjehosernes Forstærkninger, Benskinner og Sko har Bissen indsat Glasstykker i brogede Kulører af vekslende Form og Størrelse. Spor af tidligere Bemaling er ikke bevaret.

Det kunde nu være at vente, at det gennem den indtrængende Analyse af Hertug Christofïers Stridsdragt, som Ada Bruhn har gennemført, skulde være lykkedes at naa frem til en nogenlunde velbegrundet Formodning om, hvor Gravmælet kan være udført, men noget saadant er desværre ikke Tilfældet. Ada Bruhn plæderer ganske vist den Opfattelse, at adskillige Detailler, som ikke lader sig genfinde i engelske og tyske Stridsdragter, tyder paa, at Hertugens Dragt er dansk om end under stærk Paavirkning fra samtidige tyske, men Argumentationen virker ikke overbevisende, og Ada Bruhn har da ogsaa siden ændret Synspunkter og hælder nu nærmest til den Anskuelse, at Hertug Christofïers Stridsdragt repræsenterer en mellemeuropæisk Type[49]. Heller ikke er det nemt at følge Ada Bruhn, naar hun tager den Omstændighed, at Figuren er udarbejdet i flere Stykker, til Indtægt for, at den skulde være forarbejdet paa Stedet af importeret Materiale; langt snarere taler de Iagttagelser, Bissen gjorde under Restaureringen for, at Figuren og med den vel ogsaa Tøndehjelmen og Vaabenskjoldene er hugget fjernt fra Roskilde med den endelige Tilpasning af Figurens enkelte Dele overladt til den, der, naar Forsendelsen havde naaet sit Bestemmelsessted, skulde opstille Gravmælet. Foruden Ada Bruhn har imidlertid ogsaa Francis Beckett ment, at Hertug Christofïers Gravmæle kunde være udført i Danmark, men desværre uden at oplyse, hvorpaa han støtter denne Antagelse[50]. Sandsynligt er det dog, at det er Figurens ofte fremhævede ringe kunstneriske Kvalitet, som har ført ham ind paa Tanken, men selv om denne Alabast-Sprællemand visselig ikke tilhører Verdenskunsten, kan det vanskeligt fragaas, at i det mindste Hovedet (Fig. 445) med de svungne Øjenbrynsbuer, de alt for brede, opspilede Øjne og den kraftigt markerede Mund og Hage bærer Vidne om et vist, om end beskedent, kunstnerisk Særpræg.

Med Fremhævelse af, at Gravfiguren i Roskilde Domkirke er ringere end tilsvarende engelske Arbejder, selv naar de er tarveligst, har Beckett da ogsaa nævnt den Mulighed, at England, hvor Alabastskulpturen takket være især de rige Lejer ved Tutbury og Chellaston blomstrede gennem 1300'rne, 1400'rne og 1500'rne, kunde være Monumentets Hjemstavn[51]. De eneste Grunde, han

giver herfor, er imidlertid disse, at den Kombination af Alabast og imiterede Ædelstene, som er karakteristisk for Hertug Christoffers Gravmæle, ogsaa kendes fra engelske Gravstatuer, og at Valdemar 4. under den Rejse, han efter Hertugens Død drog ud paa i Efteraaret 1363, ogsaa kom til England. Dette sidste er ikke rigtigt; paa sin Rejse, hvor Kong Valdemar efter længere Ophold i Krakow og Prag i vanlig Rastløshed gennemkrydsede Europa, naaede han ogsaa til Flandern, hvorfra han vilde sætte over Kanalen, men uvist af hvilken Aarsag blev et 1. Februar 1364 udstedt Lejdebrev for Kongen og et Følge paa 300 Mand ikke benyttet[52], og saavidt vides, har Valdemar 4. aldrig sat Foden paa engelsk Jord. Derimod har Beckett Ret i det første Punkt, men dette er langtfra tilstrækkeligt til at fastslaa Gravmælets engelske Proveniens. En Gennemgang af de middelalderlige, engelske Alabastgravmæler, som kendes i et Antal af henved 350 med godt 500 Gravfigurer, og som nu er særdeles vel publicerede[53], gør det tværtom klart, at der ingen virkelig bindende Lighed er mellem Hertug Christoffers Gravfigur og den samtidige, engelske Sepulchralkunst. Det synes da at være udelukket, at Roskilde-Gravmælet er engelsk Arbejde[54].

Selv om der saaledes ikke i Gravmælets Udførelse kan paavises direkte Slægtskab med tilsvarende engelske Arbejder, behøver dette naturligvis ikke absolut at være ensbetydende med, at heller ikke Materialet kan være engelsk. Muligheden for, at Ada Bruhns Formodning om, at de Alabastblokke, hvori Gravmælet er hugget, er hentet fra engelske Brud[54], lader sig derfor heller ikke paa Forhaand afvise, men da det ikke ad mineralogisk Vej er muligt at stedfæste den anvendte Alabast[55], maa det dog fremhæves, at denne Formodning alene kan baseres paa et højst usikkert Skøn. Forfejlet er i hvert Fald Paastanden om, at den lysbrune Farve og aarede Struktur peger mod England, idet Alabast af denne Karakter her først kommer i Brug ved Udgangen af Middelalderen paa et Tidspunkt, da man er naaet dybt ned i Bruddene, medens den i 13- og 1400'rne benyttede Alabast næsten altid er helt hvid[56]. Hvad der herefter taler for, at Alabasten skulde være netop engelsk, er det svært at faa Øje paa; Alabast, en finkornet, tæt, halvgennemsigtig Varietet af Gips, forekommer i større og mindre Mængde og af varierende Kvalitet saa godt som overalt paa det europæiske Kontinent, og mangfoldige er de Steder, hvorfra Materialet til Gravmælet over Hertug Christoffer kan være taget.

Adskilligt vanskeligere end at paavise, hvor Gravmælet over Hertug Christoffer ikke kan være blevet til, er det at udfinde, hvor det virkelig er forfærdiget. Løsningen af denne Opgave hører fremtidig Forskning til, men Stridsdragten, Hertugen er iført, er ikke det eneste, som kan tyde paa, at Monumentets nærmeste Forbilleder skal søges i Mellemeuropa og da vel snarest

i Tyskland; helt uberettiget forekommer det saaledes ikke, at Julius Lange[57] har villet finde kunstnerisk Slægtskab med Gravmælet over Grev Gottfried af Arnsberg († 1372) i Kölns Domkirke, hvor Figuren, der er hugget i Syenit, dog i Kvalitet langt overgaar Roskilde-Monumentets[58]. Vil man med Beckett antage, at det er Valdemar 4. selv, der i Udlandet har bestilt Mindesmærket over sin Søn, hvilket ikke forekommer urimeligt, da Kongen vitterligt i Aarene fra 1363 og frem til sin Død i 1375 tilbragte om ved den halve Tid uden for Danmarks Grænser, er der intet heri, der modsiger, at Gravmælet kan være af tysk Oprindelse. I 1364 kom Valdemar 4. t. Ex. baade paa Turen til Flandern og paa Hjemrejsen fra Avignon gennem Köln[59], men skulde Gravmælet allerede være sat i Arbejde paa dette Tidspunkt, synes det rigtignok aldeles uforstaaeligt, at det i Løbet af de dog ikke mindre end elleve Aar, som endnu hengik inden Kongens Død, ikke lykkedes at faa Monumentet opstillet. Allerede fire Aar senere drog Valdemar 4. imidlertid Skærtorsdag 1368 atter i Udlændighed for først engang i 1372 igen at vende tilbage, og henlægges Bestillingen af Gravmælet til disse Aar, hvor Kongen ustandselig flakkede om i Tyskland[60], er dets Skæbne straks mere forklarlig, skønt man nok kunde mene, at det vilde have været naturligt, om Margrethe havde hædret sin Broders Minde ved at lade det Gravmæle over ham rejse, som hendes Fader havde bestilt, men ikke opnaaede at se fuldført. Til Gunst for en Datering til Aarene omkring 1370 kan maaske ogsaa den Omstændighed tale, at Hertugens Stridsdragt regnet i Forhold til hans Dødsaar i visse Henseender er paafaldende moderne[61], og endelig er der Grund til atter her at erindre, at det først var i 1374, Valdemar 4. indstiftede Hertug Christofïers Anniversarium.

[1] Ellen Jørgensen: Annales Danici medii ævi. 1920. S. 188. [2] Acta pontificum Danica, Nr. 758. [3] Otto S. 82. — C. A. Christensen: Supplement til Liber Daticus Roskildensis, i Kirkehist. Saml. 6. R. VI, 378. [4] Arhnung S. 191. [5] De ældste danske Archivregistraturer I, 143 f. [6] Nogen Mulighed for, at Aarstallet er forskrevet i Regesten, eksisterer ikke. Niels Jepsen Ulfeldt blev først Biskop efter Henrik Gertsens Død 18. Okt. 1368, og Skærtorsdag 6. April samme Aar var Valdemar 4. draget i Udlændighed, hvorfra han vendte tilbage 1372; jfr. ndf. [7] Repertorium Nr. 4025. [8] Arhnung S. 217. [9] Arhnung S. 192. [10] Arild Huitfeldt: Den anden Part Chronologiae etc. 1601. S. 568. [11] G. Krause: Tagebuch Christian des Jüngeren, Fürst zu Anhalt. Leipzig 1858. S. 91. — Korrekturnote: Tilsvarende beretter Hertug Carl Philip til Södermanland, som besøgte Domkirken 26. Dec. 1617; Berättelse om Swea Rikes Arf-Furstes samt Hertigens til Södermanland, Nerike och Wermeland, Carl Philips lefwerne och utländska resor. Stockholm 1772. S. 50. [12] Martin Zeiller: Itinerarium Germaniæ nov.-antiquæ. Strassburg 1632. S. 404. [13] S. 454. [14] S. 15. [15] Mogens Kabel og Helge Toldberg: Mikkel Hansen Jernskægs Digte, i Nordiske Studier. Nr. 1. 1937. S. 36 f. [16] E. C. λVerlaufï: De hellige tre Kongers Kapel. 1849. S. 69 f. [17] Skrivelse fra Vilhelm Rissen til Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet, dat. 29. Aug. 1879; Cultus-Min., 1. Dept., B 665 (1876), (RA). Afskrift i NM. [18] Schröder S. 6. [19] Thurah: Den danske Vitruvius II, 138. [20] Werlauff o. c. S. 67 f. [21] Museumsinspektør, mag. art. Victor Hermansen har mundtligt fremsat den Formodning, at den gamle, ryggede Kiste kunde

hidrøre fra en Kristi Grav, som er blevet overflødiggjort ved Reformationen, og hvorfra Kristusfiguren derefter er blevet fjernet. Det maa ogsaa indrømmes, at selv den nuværende Kiste i adskilligt minder om de Dødekister, som er bevaret i Mariager Kirke og i Nationalmuseet (forhen i Kerteminde Kirke). [22] Ny kgl. Sml. 365. Fol. I et andet Haandskrift, Ledreborgske Sml. 410. Fol., som har en lidt afvigende Tekst, er indklæbet en Pennetegning af Figuren. Tegningen er uden Interesse. [23] Janus Paludan: De Templo Sancti Lucii. 1720—22. S. 31. [24] Suhm: Historie af Danmark. XIV. 1828. S. 184. Smst. gengives en saalydende Gravskrift: Hoc cubat Olai parvo sub marmore corpus / Margarita Regis matre potente sati / Hæres regnorum fuerat princepsque duorum / Hæredem at fecit mors properata poli. Det siges, at denne »uden Tvivl gamle« Gravskrift blev indhugget i Marmor, men det oplyses ikke, hvor den fandtes. [25] Holger Fr. Rørdam: Morten Reenbergs Levned, i Kirkehist. Saml. 3. R. III, 793 f. [26] Thurah o. c. S. 138. [27] Gjessing S. 7. [28] Behrmann: Grundrids. 1815. S. 70. Behrmanns Kendskab til Monumentet synes at have været meget flygtigt; han oplyser saaledes fejlagtigt, at Hjelmen er af forgyldt Messing og smykket med Kongens Vaaben. [29] Steen Friis: Kortfattet Veiledning for Dem, der ville besee Roskilde Domkirke, 2. omarbejdede Oplag. Roskilde 1848. S. 59. [30] Werlauff o. c. S. 65—71. [31] Som Exempler herpaa kan anføres: Steen Friis 1851—52, S. 60 f. og 161 f. — Arhnung S. 192. — Ada Bruhn: Hertug Christoffers Gravmæle i Roskilde Domkirke, i Roskilde Studier. 1944. S. 33. [32] Et Exempel herpaa er C. E. F. Reinhardts Bog: Valdemar Atterdag og hans Kongegjerning. 1880, jfr. Forordets S. III. [33] Den officielle, af Burman-Becker forfattede Redegørelse for Restaureringen er trykt i Ministerialtidende for 1879, S. 996 f. — Restaureringssagens Forløb er her skildret paa Grundlag af Sagens Akter i Det særlige Syns Arkiv i Nationalmuseet og Rigsarkivet (Cultus-Min., 1. Dept., B 665 (1876)). Sidstnævnte Sted findes bl. a. Bissens første Forslag, dat. 1. Nov. 1875, Kornerups Ændringsforslag, dat. 4. Dec. 1875 og Bissens Restaureringsberetning, dat. 12. Sept. 1879 (Afskrift i NM.s Arkiv). Tegningen, som hører til Bissens andet, 27. Okt. 1877 daterede Forslag, opbevares derimod i Domkirkens Arkiv i Roskilde Stiftsbibliotek. [34] Burman-Beckers mildest talt ejendommelige Indstilling over for et Forslag til Indskrift, som Kornerup havde tilladt sig at udarbejde, oplyses ved to Breve i Nationalmuseets Arkiv: Bissen til Kornerup, dat. 27. Aug. 1879; Kornerup til Worsaae, dat. 28. Aug. 1879. [35] Repertorium Nr. 2584. [36] Repertorium Nr. 2596. [37] Danske kongelige Sigiller. Nr. 44. [38] Ellen Jørgensen o. c. S. 187. [39] Mecklenburgisches Urkundenbuch XIV, 609, Nr. 8764. [40] Danske kongelige Sigiller. Nr. 45. [41] Werlauff o. c. S. 70 f. [42] Danske kongelige Sigiller S. XIII. [43] Smst. Nr. 158—161. [44] Henry Petersen: Et dansk Flag fra Unionstiden i Maria-Kirken i Lübeck, i Aarb. f. nord. Oldkynd. 1882. S. 45 ff. [45] Poul Bredo Grandjean: Det danske Rigsvaaben. 1926. S. 106, 109 ff. og 145. [46] Otto Blom: Middelalderens Rustninger, i Dansk Maanedsskrift VI. 1857. S. 463. — Poul Nørlund og Bengt Thordeman: Panzerhandschuhe aus der Schlacht bei Wisby im Jahre 1361. Beiträge zur Geschichte des mittelalterlichen Rüstungswesens, i Acta Archaeologica II, 90. — Bengt Thordeman: Armour from the Battle of Wisby 1361. Stockholm u. Aa. S. 105, 114 og 242 f. [47] Ada Bruhn o. c. S. 33—48. [48] Antagelig er det dette Brudstykke, som er vist paa en usigneret og udateret, men formodentlig af Abildgaard udført Tegning af Figuren (NM). [49] Mundtlig Meddelelse til Forf. fra Museumsinspektør, mag. art. Ada Bruhn. [50] Francis Beckett: Danmarks Kunst II, 252 f. [51] Francis Beckett o. c. S. 252 f. — Samme: Engelske Alabasttavler i Danmark, i Tidsskr. f. Industri VI, 48. — Samme: Danske Kongers Gravmæler, i Tidsskr. f. Industri VII, 27 f. [52] C. E. F. Reinhardt o. c. S. 343. [53] Se senest: Arthur Gardner: Alabaster Tombs of the Pre-reformation Period in England. Cambridge 1940, en omarbejdet og udvidet Udgave af samme Forfatters Afhandling: Alabaster Tombs of the Gothic Period, i The Archaeological Journal LXXX. London. 1923. S. 1—80. Af den ældre Litteratur maa især fremhæves: W. H. St. Hope: On the

Early Working of Alabaster in England, i The Archaeological Journal LXI. 1904. S. 221—40, og Edward S. Prior & Arthur Gardner: An Account of Medieval Figure-Sculpture in England. Cambridge. 1912. S. 545—721. [54] Saaledes ogsaa Poul Nørlund i Danmarks Billedhuggerkunst. 1950. S. 77. — I Brev af 20. April 1951 (i NM) skriver Arthur Gardner: "I agree with you that it cannot be English work as the whole treatment is unlike that of our English examples". [55] Ifølge venlig Meddelelse fra Geologen, cand. mag. E. M. Nørregaard. [56] Arthur Gardner: Alabaster Tombs of the Pre-reformation Period in England. S. 2. [57] Julius Lange: Iagttagelser over den plastiske Udsmykning af Christoffer den Andens, Valdemar Atterdags og Margretes Gravmæle, i Aarb. f. nord. Oldkynd. 1893. S. 23. [58] Die Kunstdenkmäler der Bheinprovinz, VI, 3, Der Dom zu Köln. 1937. S. 279 f. [59] C. E. F. Beinhardt o. c. S. 343 og 347. [60] Smst. S. 447—74. [61] Ada Bruhn o. c. S. 43.

DRONNING MARGRETHES GRAVMÆLE

Ved sin Død Natten til 28. Oktober 1412[1] befandt Dronning Margrethe sig om Bord paa sit Skib, som laa i Flensborg Havn. Herfra befordredes Liget til Klosterkirken i Sorø, og selv om der ikke lader sig føre noget direkte Bevis herfor, synes det dog uden for rimelig Tvivl, at dette var i Overensstemmelse med Dronningens egne Ønsker. I 1377 havde hun, som ovenfor (S. 1781) nævnt, opnaaet Pavens Tilladelse til, at hendes Forældres Ben flyttedes til Sorø, hvad der dog kun gennemførtes for Valdemar 4.s Vedkommende, og i 1387 bragte hun fra Falsterbo sin Søn, Kong Olufs Lig hertil (DK. Sorø Amt, S. 79), efter at de udtagne Indvolde var blevet bisat i Domkirken i Lund.

Længe fik Dronning Margrethe imidlertid ikke Lov at hvile i Sorø, idet hendes Kiste allerede engang i første Halvdel af 1413 overførtes til Roskilde Domkirke, men denne ejendommelige Episode er saa daarligt oplyst, at det volder nogen Vanskelighed nu at klarlægge Omstændighederne ved Flytningen. I det af Sorø-Abbeden Henrik Christiernsen Tornekrands i 1524 paa Grundlag af ældre Optegnelser udarbejdede »Katalog« over Gravene i Klosterkirken siges det, at Overførelsen fandt Sted paa Foranledning af Roskilde-Bispen Peder Jensen Lodehat, og at den foregik »voldelig« (violenter)[2]. Dette sidste er som oftest blevet opfattet, som om det var kommet til regulært Haandgemæng mellem Bispens Folk og Munkene, men der behøver dog i det anvendte Udtryk ikke at ligge andet, end at Flytningen af det høje Lig i Sorø betragtedes som et groft Overgreb mod Klostret og dets Rettigheder. For Klostrets Prestige fik Hændelsen da ogsaa særdeles haandgribelige Følger[3], og det er forstaaeligt, at Forfatteren til den i Sorø Kloster tilblevne Rimkrønike lader Dronning Margrethe sige:

»I Boskild hwiles nw myne been,
som ther staar nw bescreffuet;
Hade jeg hafit nogher huldher wen,
i Sore tha hade ieg bleffueth.«[4]

Naar Abbed Niels Clementsen maatte finde sig i denne Tilsidesættelse af sig og sit Kloster og, saa vidt vides, afstod fra at indbringe Sagen for Curien[5], er Forklaringen rimeligvis den, at han i denne Sag udsattes for en langt stærkere Pression, end selv Roskilde-Bispen kunde udøve. Sikkert er det i alt Fald, at en Flytning af Dronningens Kiste i Strid med hendes egen Vilje ikke kan have fundet Sted uden Kong Erik 7.s Viden, og adskilligt synes at tyde paa, at Overførelsen til Roskilde ikke blot er sket med hans Billigelse, men endog efter hans udtrykkelige Ønske. I denne Retning peger den nedenfor (S. 1805) gengivne Indskrift paa Dronning Margrethes Sarkofag, og anderledes kan ogsaa vanskeligt en Beretning tolkes, der som Marginalnote er tilføjet et i Lands- og Stiftsbiblioteket i Linköping opbevaret Korner-Haandskrift[6]. Beretningen, der i Haandskriftet fejlagtigt er henført til 1412, men hører hjemme under 1413, skildrer med temmelig Udførlighed en tre Dages Kirkefest, som holdtes i Roskilde Domkirke, og hvoraf den første Dag — efter Indskriften paa Sarkofagen at regne sandsynligvis 4. Juli — helt var helliget Mindet om den store Dronning[7]. »Kong Erik af Danmark« — hedder det her — »foranstaltede i Roskilde højtidelige Begængelser, ved hvilke Hertug Bogislav af Pommern, Hertug Johan af Sachsen og Lauenburg og Ærkebispen af Lund med samt 15 andre Bisper var nærværende. Ved denne Højtidelighed lod Kongen holde Begængelser tre Dage igennem. Thi den første Dag var viet den nylig afsjælede Dronning, Fru Margrethes Bortgang, og Dødsmesser blev celebreret ved 50 Altre. Men til hvert enkelt Alter skænkede Kongen en gylden Prydelse (preparamentum deauratum) og Dronningen et Alterklæde enten af Gyldenstykke eller af Silke fra Damaskus (ornamentum vel deauratum vel sericum de Damasco), og hver især gav de til hvert Alter en forgyldt Sølvkalk. Og Fyrsterne skænkede hvert enkelt Alter en Florin; og ydermere skænkede Riddere, Væbnere og hvem, der ellers vilde give Gaver, til de nævnte Altre lybske Hvider, dem de tog, saa mange de vilde, af en Skaal, som var fyldt dermed. Og dette skete, da man første Gang gik rundt og gav Offergaver. Men ved den anden Rundgang skænkede Kongen og Dronningen til hvert Alter to Nobler, de verdslige Fyrster saa vel som Kirkefyrsterne en Florin, og Ridderne, Væbnerne og ligeledes det menige Folk skænkede af de lybske Hvider, dem de tog af, saa meget de vilde. Og paa samme Maade forholdt ogsaa hver enkelt sig, da man tredie Gang gik rundt. Og da nu alle Offergaver var givet, kastedes hvad der var tilbage af Penge i den nævnte Skaal ud blandt de fattige, saa at enhver kunde tage saa meget, han kunde faa fat i. Men ved Begængelserne paa den anden Dag ihukommedes Kongens Fader og Broder, og ved Begængelserne den tredie Dag mindedes man Dronningens nylig afdøde Fader[8], Kong Henrik af England. Og ved disse Begængelser blev der af Fyrsterne skænket lige saa meget Guld og af de øvrige lige saa meget Sølv under tre Gange gentagen

Rundgang, som berettet er om den første Dag. Men de Alterklæder (ornamenta) og Kalke, som ved den første Dags Begængelser skænkedes til hvert enkelt Alter, var foreskrevne of ovennævnte Dronning Margrethe i hendes levende Live, og Alterdugene var hendes egne Hænders Værk[9]. Begængelser med en saadan Rigdom paa Prydelser (ornamenta), Kalke og Guldmønt har man ikke hørt er blevet holdt noget andet Sted i Europa. Og de foranstaltedes ved S. Hans Dags Tide.«

Søges herefter det Spørgsmaal besvaret, hvilke Grunde Kong Erik kan have haft til at flytte Dronning Margrethes Kiste fra Klosterkirken i Sorø til Domkirken i Roskilde, vil det være rimeligt først at pege paa det Forhold, at i Sorø var enhver Mulighed for at rejse et Gravmæle paa en central Plads i Kirken forlængst udtømt. Umiddelbart foran Trinene op til Højkoret laa midterst Klostrets store Velgører, Ærkebiskop Absalons Grav, som dækkedes af et Træmonument (DK. Sorø Amt, S. 79 f.), og tæt Nord herfor stod Christoffer 2. og Dronning Eufemias Mindesmærke (smst. S. 82 f.), som paa det nærmeste maa have spærret Adgangen til Højalteret fra denne Side og derfor i sig selv umuliggjorde Anbringelsen af et tilsvarende Monument Syd for Absalons Grav. Den eneste Plads, som derudover lod sig anvende til et Kongegravmæle, havde Dronning Margrethe selv udnyttet ved i Midten af Munkekoret at anbringe sin Faders Sarkofag (smst. S. 84), og hun synes ogsaa at have forstaaet, at hermed var Grænsen naaet for, hvor mange store Monumenter Klosterkirken kunde rumme, saafremt den uhindret skulde kunne opfylde sine Funktioner. I hvert Fald lod hun sin Søn jordfæste under Kirkens Gulv i en muret Grav (smst. S. 80), hvorover der, saa vidt vides, aldrig har været opført noget Gravmæle, men som senere Henrik Christiernsen lod pryde med en Sten (smst. S. 90), og det forekommer sandsynligt, at Dronningen har ønsket eller dog i det mindste affundet sig med, at hendes egen Grav maatte faa samme beskedne Præg. Naar ikke desto mindre Kong Erik vilde hædre sin Fostermoder ved at rejse hende et værdigt Gravminde, kan for saa vidt allerede dette siges at have været tilstrækkelig Grund til, at Dronning Margrethes Kiste maatte overføres til en anden Kirke; men det er dog trods alt ikke ret vel tænkeligt, at det alene skulde være dette rent praktiske Forhold, som har faaet Kong Erik til at tilsidesætte den afdødes egne Bestemmelser. Langt snarere skjuler der sig bag Kistens Overførsel til Roskilde Domkirke, dens Anbringelse i Kannikekorets Midte og den overdaadige Pragt, hvormed Sarkofagen over den udsmykkedes, en videregaaende Hensigt, som vi nu kun formaar at ane, og det er i denne Forbindelse værd at bemærke, at Dronning Margrethe i den svulstige, latinske Indskrift, som Kong Erik nødvendigvis maa have godkendt, betegnes som »fordum Rigerne, Danmarks, Sveriges og Norges Dronning« (quondam dacie, swecie norwegieque regnorum regina). Saa-

ledes kaldtes hun i Omtale ganske vist ofte, og ogsaa i Domkirkens Anniversariebog nævnes hun som de tre Rigers Dronning[10], men selv har hun aldrig gjort Brug af denne Titel[11], som heller ikke paa nogen Maade tilkom hende, og som man derfor ikke skulde vente at finde anvendt i en Indskrift af officiel Karakter. En udtømmende Forklaring ikke blot herpaa, men paa samtlige de Problemer, som knytter sig til Flytningen fra Sorø til Roskilde, maa imidlertid siges at foreligge, i samme Øjeblik man antager, at Kong Erik, og da antagelig under Paavirkning af Bisp Peder Jensen, der ogsaa efter Dronning Margrethes Død bevarede sin store politiske Indflydelse, har udvalgt sig Domkirken i Roskilde til Begravelsesplads for de danske Unionskonger med Unionsmagtens Skaber Dronning Margrethes Grav som det selvfølgelige Midtpunkt. I saa Fald vil det ogsaa være lettere at forstaa den demonstrative Pragtudfoldelse, som prægede Kirkefesten i Julidagene 1413, ved hvilken Kong Erik og Dronning Philippa var Hovedaktører; thi ved denne Lejlighed indviedes da Roskilde Domkirke som Kongehusets Gravkirke.

Hvor stærkt det end er nødvendigt at betone, at den her fremsatte Formodning ikke lader sig underbygge ud fra det forhaandenværende Kildemateriale, er det dog hævet over enhver Tvivl, at Kirkefesten betegner et afgørende Vendepunkt i Roskilde Domkirkes Historie. I de følgende Aartier lykkedes det fuldt ud at genvinde den Position, Domkirken besad, da den for Aarhundreder tilbage var Kongeslægtens foretrukne Kirke, og denne førende Stilling blandt Landets Hovedkirker har den siden da beholdt. Ganske vist blev hverken Dronning Philippa, som 1430 døde i Vadstena, eller Erik 7., der 1459 endte sine Dage i sit Hjemland Pommeren, gravlagt i Domkirken; men 1448 begravedes Christoffer 3. i Højkoret, og med ganske faa Undtagelser har herefter alle danske Konger og Dronninger fundet deres sidste Hvilested inden for Roskilde Domkirkes Mure. Dronning Margrethes egne Velgerninger mod Domkirken er ingenlunde ubetydelige. 6. Juli 1393[12] skødede hun Saltø til Bispens Bord til Oprettelse af et Trefoldighedsalter (S. 1627) i Kirken, og 2. Februar 1396[13] kvitterede Bisp og Kapitel for yderligere af Dronningen at have modtaget 130 lødige Mark til Afholdelse af den daglige Messe ved Alteret[14]. Af den Sum paa ikke mindre end 16337$^{1}/_{2}$ lybske Mark, som Dronningen 8. December 1411[15] overdrog Bisp og Kapitel at fordele inden et Aar til visse nærmere angivne Formaal, fik ogsaa Domkirken sin Part. 120 lybske Mark var bestemt til Indkøb af Guld til Forgyldning af Figurerne af Treenigheden og de to Engle, Keruben og Serafen (S. 1618) og til at holde Lys for ved disse Billeder, 40 lybske Mark til Voks at købe og brænde for Vor Frue og S. Anna, og 300 lybske Mark til Indretning af Kapellet Bethlehem (S. 1492 f.) i det søndre Taarnrum[16]. Uvist hvornaar skænkede Dronningen endvidere Kapitlet 400 lybske Mark til Godserhvervelse, mod at der ved Magne imaginis

Alter (S. 1630) hver Dag til evig Tid læstes en Messe for hendes Sjæl[17]; og endelig havde hun, som det fremgaar af Beretningen hos Korner, selv truffet Bestemmelse om de Kalke og af hende selv forarbejdede Alterklæder, som paa Kirkefestens første Dag fordeltes mellem Altrene. Saa mange og store Dronning Margrethes Gaver til Roskilde Domkirke saaledes er, synes de dog ikke i nævneværdig Grad at overstige, hvad Dronningen lod andre Kirker og gejstlige Stiftelser blive til Del[18], og naar i Roskilde Domkirke ned gennem Tiden Dronning Margrethes Minde æredes fremfor nogen andens, tør dette derfor tages som et Vidnesbyrd om, at man klart erkendte, at med hendes Bisættelse i 1413 tog Domkirkens store Fremgang sin Begyndelse. Som man i 1600'rne i Sorø henførte alt, hvad gammelt og mærkværdigt var, til Ærkebiskop Absalon, saaledes omtrent bar man sig i Roskilde ad med Dronning Margrethe[19], og ligesom den gængse Fremstilling af den dramatiske Bortførelse af hendes Lig fra Sorø leder Tanken hen paa en Strid om at komme til at huse et Helgenlig[20], saaledes opstod der ved hendes Grav i Roskilde en formelig Kultus[21]. Relikvier fremskaffedes. Myterne trivedes.

Det er ovenfor (S. 1786) omtalt, hvordan Figuren fra Hertug Christofiers aldrig fuldførte Gravmæle lige til Midten af forrige Aarhundrede mentes at forestille Dronning Margrethes Søn, skønt alle og enhver maatte vide, at Kong Oluf laa begravet i Sorø; men større Navnkundighed opnaaede dog nok de øvrige Dronning Margrethe-Relikvier, af hvilke Hvæssestenen og Vadmelsfanen bidrog til at give hendes Kultus et kraftigt nationalpolitisk Anstrøg[22]. *Hvæssestenen,* der af den svenske Kong Albrecht skulde være sendt Dronning Margrethe til Spot og Spe, nævnes, som det synes, første Gang i 1573 af Roskildekanniken Erasmus Lætus i hans til Dronning Elisabeth af England dedicerede Skildring paa latinske Vers af Dronning Margrethes Historie; den hænger i Kirken fastgjort ved to Kroge, fortæller han og vèd iøvrigt mangt og meget at berette om denne mærkelige Ting[23]. Ogsaa Englænderen Fynes Moryson, der i 1593 besøgte Domkirken, fik Hvæssestenen forevist, men desuden præsenteredes han for *Dronning Margrethes Kjole,* hvorom han meddeler, at Danskerne ærer Dronningen saa højt, at man i Kirken fremviser den Kjole, hun plejede at gaa i[24]. I 1617 gæstes Roskilde Domkirke af Hertug Carl Philip til Södermanland[25] og i 1623 af Fyrst Christian den Yngre af Anhalt[26], der begge i deres Dagbøger noterer, at de har set Kjolen — Fyrst Christian kalder den Dronningens Brudekjole — men derimod ikke omtaler Hvæssestenen, og denne nævnes heller ikke af den unge, svenske Adelsmand Gabriel Kurck, som 1651 var i Roskilde, hvor han foruden Kjolen ogsaa fik *Dronning Margrethes Hat* at se[27]. Noget udførligere beskrives i 1654 de enkelte Stykker af Jens Lauridsen Wolf[28]. »Der vises oc at see Dronning Margretes kostelige Kiortel, afi hvilcken mand kand dømme om hendes Vext oc Storlighéd, som siunis at haffve været

it middelmaadigt Lægeme.« Om »den lange Hvedsteen« siger han bl. a., at dens Plads var »paa en Pille ud for Capittel-Huus Døren«; Hatten optræder ikke, men til Gengæld indføres en ny Raritet, *Vadmels fanen.* »Ofven ofver forbemeldte Kiste [»Olufs«] paa Pilleren seer mand en Bannere afi graa Vadmel paa en Stage afi Jern, som Kong Albret sende den høyloflig Dronning Margrete til Spot at føre.« Alle de tre i dette Bind ofte citerede Haandskrifter, Ny kgl. Saml. 710, 4t0, Rostgaard 22, 8vo og Thott 1406, 4to indeholder nærmere, men ganske vist delvis modstridende Oplysninger om Genstandenes Plads i Kirken, hvorfor der er gjort Rede i Afsnittet om de middelalderlige Kors Udstyr og Inventar før Ændringen 1689 (S. 1699—1704). I Haandskriftet Rostgaard 22, 8V0 tales ogsaa om *Dronning Margrethes Forklæde,* som sammen med Kjolen skulde have haft sin Plads i et Skab i Harald-Pillen (S. 1704), men det maa dog bemærkes, at baade dette Haandskrift og Thott 1406, 4t0 er forfattet, efter at samtlige Dronning Margrethe-Relikvier med Undtagelse af Hertug Christofiers Gravfigur i 1659 under den svenske Besættelse var blevet frarøvet Kirken. Det Tab, Domkirken ved denne Lejlighed led, lykkedes det aldrig helt at genoprette, men da den unge Frederik Münter i 1778 besøgte Kirken, var man alligevel i Stand til at forevise ham *Dronning Margrethes Saddel*[29]*,* og uden at det nu synes muligt at efterspore, hvornaar dette kan være sket, havde man tillige Held til at faa oparbejdet den Forestilling, at Domkirken besad et Minde om den store Dronning i den saakaldte *Margrethe-Ringning,* der endnu den Dag i Dag Kl. 10, 15, 17 og 19 foretages med »Margrethe-Klokken« (S. 1749), som hænger i »Margrethe-Spiret« (S. 1410). Ganske bortset fra at det ikke med Sikkerhed vides, om Kirken overhovedet har haft nogen Tagrytter før Branden i 1443[30], er det imidlertid — som af Arhnung paapeget[31] — langt sandsynligere, at denne »gamle Reqviem-Ringning over Dronning Margrethe«[32] ligesom den Ringning, der Kl. 8 og 12 foretages fra søndre Taarn, er et Levn af den katolske Tide-Ringning, og Ringningen adskiller sig i hvert Fald ikke nævneværdigt fra den, der endnu finder Sted ved enkelte tidligere Klosterkirker[33].

I sit Danske Atlas beretter Resen, at den svenske Dronning Aar 1659 lod Dronning Margrethes kostbare guldindvirkede Kaabe skære i Stykker og fordele mellem de svenske Stormænd[34], men fuldt saa galt gik det dog ikke. Paa Hedvig Eleonoras Initiativ bragtes Dronning Margrethe-Relikvierne i Juli Maaned til Frederiksborg for derfra sammen med andre Krigstrofæer at sendes til Sverige[35], og i August 1660 resolveredes, at Vadmelsfanen, Hvæssestenen og Dronning Margrethes Kjole efter salig Karl 10. Gustavs Bestemmelse skulde føres til Uppsala og der ophænges og forvares i Domkirken. Først 1665 blev imidlertid de kostelige Stykker i den niaarige Karl 11.s Nærværelse af Rigsmarsken Gabriel Oxenstierna overdraget til Kirken[36], hvor Kjolen siden til

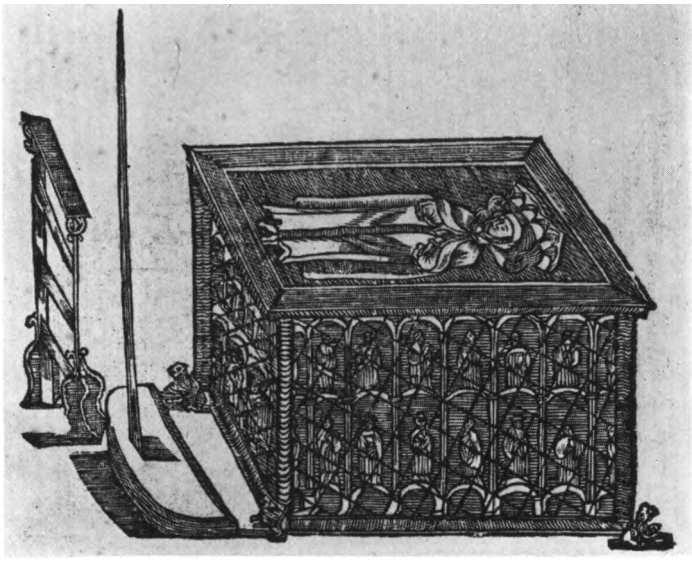

Fig. 446. Dronning Margrethes Gravmæle. Efter Resen, o. 1675 (S. 1806).

Stadighed har været opbevaret, medens Hvæssestenen og Vadmelsfanen i nyere Tid en Overgang deponeredes i Statens Historiska Museum i Stockholm[37].

Kjolen, som kan følges gennem Uppsala Domkirkes Inventarfortegnelser, fik med Tiden en ublid Skæbne og laa til sidst hen som en Tøjbylt, indtil den i 1907 ved en Gennemgang af Domkirkens rige Tekstilsamling blev fremdraget og istandsat af Agnes Branting, som tillige har publiceret Dragten dels i en mindre Afhandling[38] dels i en paa Tysk udgivet Monografi[39]. Kjolen, som er af stor kostumehistorisk Interesse, er af et antagelig italiensk Guldendugs Stof, vævet i Granatæblemønster med Kæde af dybviolet, purpurfarvet Silke og Skud af forgyldt Sølvtraad om gullig Silke. Den er foret med Lærred og bestaar af kort Liv og lang Nederdel syet sammen i eet. Livet, som har kunnet knappes i Ryggen, er syet af to For- og to Ryg-Stykker foruden to Stykker i hvert af de korte Ærmer, og ogsaa Nederdelen bestaar af fire Stykker. Fortil er Kjolen slæbende og ca. 30 cm længere end bagtil, hvilket viser, at den maa have været baaret sammen med enten en Underkjole eller en Overklædning, en »Houppelande«, som havde et tilsvarende Slæb bagpaa, og det er ikke udelukket, at det er et saadant Klædningsstykke, der i Haandskriftet Rostgaard 22, 8vo har faaet Navn af Dronning Margrethes Forklæde. Dets Eksistens bekræftes gennem Uppsalainventarer fra 1693 og 1712, hvori det ligeledes betegnes som »förkläde«, og ogsaa en Inventarfortegnelse fra 1780 lader skinne igennem, at der har været flere Dragtdele, hvoraf dog paa dette Tidspunkt alene Kjolen var tilbage. At Kjolen virkelig har tilhørt Dronning

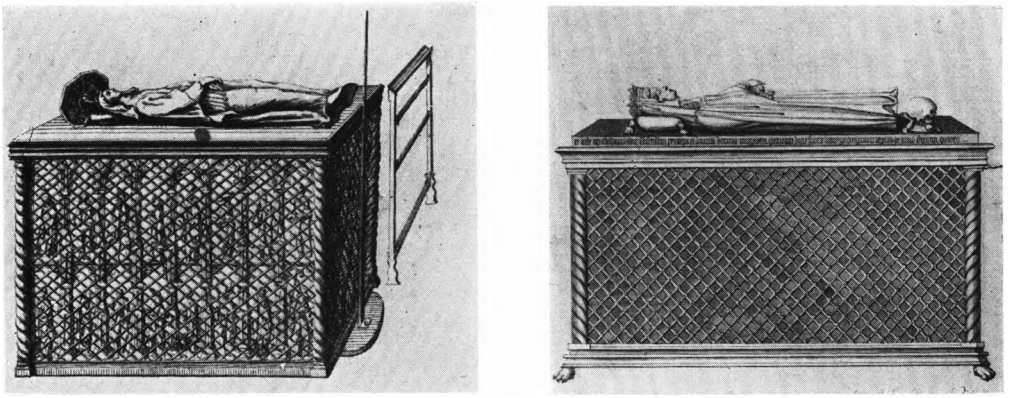

Fig. 447—448. Dronning Margrethes Gravmæle. 447. Efter Thurahs Danske Vitruv II. 1749. Tab. 78 (S. 1806). 448. Efter S. Abildgaards Tegning i Nationalmuseet, o. 1765 (S. 1806).

Margrethe er med megen Styrke, men rigtignok ud fra en paa adskillige Punkter saare spinkel og ganske ukritisk Bevisførelse hævdet af Agnes Branting, og ogsaa Chr. Axel Jensen[40], Helene Dihle[41], og senest Agnes Geijer[42] har argumenteret herfor, hvorimod Poul Nørlund[43] har udtrykt Tvivl om, at en Dragt af denne Type skulde kunne forekomme saa tidligt som paa Dronning Margrethes Tid. At Dronning Margrethe, hvad Helene Dihle har villet mene, kan have baaret Kjolen, da hun som tiaarig stod Brud i 1363, afviser han, iøvrigt uden at have kendt Helene Dihles Afhandling, som ganske usandsynligt. Allerede af den Grund, at Dragtens Alder kan gøres til Genstand for Diskussion, maa Spørgsmaalet om dens Autenticitet staa aabent, og sikkert er da kun, hvad det er Agnes Brantings Fortjeneste at have paavist, at den Dragt, der nu i Uppsala Domkirke forevises besøgende som »Drottning Margaretas gyllene kjortel« er identisk med den Kjole, som indtil 1659 var en af Roskilde Domkirkes største Attraktioner. At Selskabet med den monstrøse, to Meter lange Hvæssesten af Skifer og Yadmelsfanen, hvoraf nu kun Stangen og en ubetydelig Rest af Dugen — af Lærred — er bevaret, tjener til ligefrem at bestyrke Tilliden til denne Relikvies Ægthed, kan ikke siges.

Det eneste haandgribelige Minde om Dronning Margrethe, som Roskilde Domkirke nu besidder, er hendes *Sarkofag,* der, opstillet i Kirkens Længdeakse, har sin Plads i Kannikekorets østlige Del, tæt bag ved den nuværende Altertavle og umiddelbart foran Trinene op til Højkoret. Baade ved en i 1913 foretagen Reparation af Altertavlens Afstivning[44] og ved den S. 1290—94 omtalte Gravning i 1949 blottedes under Sarkofagen et meget svært, fem Skifter højt Kampestensfundament, som i ca. 2,3 Meters Dybde hviler paa det faste Ler (S. 1290 og Fig. 8), og af dette Fundaments Mægtighed maa det være berettiget at slutte, at Sarkofagen aldrig er blevet flyttet. Ifølge

Budtz Müller og Co.

Fig. 449. Dronning Margrethes Gravmæle. Før Hertzogs og Aarsleffs Istandsættelse (S. 1810).

Steen Friis[45] skal især Biskop Martensen og Finansminister Fenger, vistnok inspireret af Arkitekt Meldahl, i Begyndelsen af 1860'erne have været virksomme for at faa Altertavlen rykket tilbage til Højalterets oprindelige Plads og i Forbindelse hermed Dronning Margrethes Sarkofag flyttet til et andet Sted i Kirken, men Forslaget vandt ikke Gehør. S. 1417 nævnes som en Mulighed blandt flere, at der, da Dronning Margrethe 1413 gravlagdes i Kannikekoret, allerede i nogle Aar havde været arbejdet paa dets Udvidelse mod Vest efter en Plan, som nu paa visse Punkter ændredes; men, alt vel overvejet, synes den rimeligste Forklaring paa de særlige Forhold ved Skrankemurene i Nord- og Sydsiden af 1. Midtskibsfag dog at være den, at disse Mure er opført i Forbindelse med en tidligere Korindretning[46]. Efter al Sandsynlighed er det netop Overførelsen af Dronning Margrethes Kiste til Roskilde, der har givet Stødet til den Ombygning og fuldstændige Nymontering af Kannikekoret, som, efter hvad Indskriften paa Kannikestolene (S. 1677 f.) oplyser, tilendebragtes 1420 i det fjerde Aar af Jens Andersen Lodehats Episkopat, »til Frelse for Sjælene af hans højt berømmelige Dronning, Fru Margrethe, hele den gejstlige Stands Velynderinde, som her ligger begravet, samt af hans højtelskede Farbroder Hr. Biskop Peder, hans Forgænger, ærværdig Ihukommelse.« Tre Aar senere stod Sarkofagen fuldført, og som Cisterciensermunkene i Sorø, hver Gang de samledes i deres Kirke, havde Valdemar 4.s Sarkofag at betragte, saaledes blev nu Roskildekannikerne bestandig mindet om den Dronning, under hvis Regering der, som Indskriften over deres Hoveder udsagde, »overalt var Held og Lykke for Rigernes Indbyggere.«

Om de nærmere Omstændigheder ved Sarkofagens Tilblivelse vides ud fra samtidige Kilder kun det lidet, der berettes i den ovenfor gentagne Gange

L. L.1951

Fig. 450. Dronning Margrethes Gravmæle. Nuværende Tilstand, efter Hertzogs og Aarsleffs Istandsættelse (S. 1806).

omtalte Indskrift, som er malet med forgyldte Minuskler paa Dækpladens Kant: »Anno domini millesimo quadringentesimo duodecimo . in die sanctorum symonis et iude apostolorum . obiit illustrissima princeps et domina domina margareta quondam dacie swecie norwegieque regnorum regina . at anno sequenti quarto nonas iulii hic sepulta est . quam eum tota posteritas digne ut meruit simul honorare nequeat . hoc opus in eius memoriam magnifici principis erici regis moderni sumptibus est constructum: 1423« (»i Herrens Aar 1412 paa de hellige Apostle Simons og Judas' Dag, døde den højst navnkundige Fyrstinde og Frue, Fru Margrethe, fordum Rigerne Danmarks, Sveriges og Norges Dronning, og det følgende Aar den 4. Juli blev hun begraven her. Da hele Efterverdenen ikke formaar at hædre hende, som hun fortjener det, er dette Mindesmærke oprejst til hendes Amindelse paa Bekostning af den høje Fyrste, nu regerende Kong Erik, Aar 1423«)[47]. Indskriften, som begynder paa Vestgavlen og afsluttes paa Nordsiden med en Bladranke, er i Tidens Løb blevet renoveret nogle Gange, og en Opmaling vides i alt Fald at have fundet Sted i Forbindelse med den 1755—56 foretagne Istandsættelse af Monumentet (S. 1809)[48]. Baade fra denne og senere Opfriskninger[49] synes Indskriften at være sluppet nogenlunde uskadt. Herfor taler allerede Bogstavformerne, og yderligere viser en Sammenligning med gamle, iøvrigt selv næppe fuldt korrekte Afskrifter, hvoraf de ældste er fra 159 1 [50] og 1596[51], kun smaa og betydningsløse Afvigelser. Hvad Indskriften ud over det allerede tidligere refererede meddeler af faktiske Oplysninger, er alene, at Sarkofagen er opstillet 1423, og der er saaledes mellem Dronning Margrethes Bisættelse i Domkirken og Fuldførelsen af hendes Sarkofag hengaaet ti Aar. Formodentlig er det i dette Forhold, Oprindelsen maa søges til den Tanke, at Gravmælet ikke er en Sarkofag,

men et Kenotaf, idet man straks i 1413 skulde have nedsat Kisten under Kirkens Gulv med det Resultat, at Dronning Margrethes sidste Hvilested ikke længere kendes, selv om vel Sandsynligheden taler for, at Monumentet er rejst over hendes Grav. Hvornaar denne Opfattelse første Gang er fremsat, lader sig ikke afgøre, men i Forbindelse med de tidligere nævnte Planer om Sarkofagens Flytning anstiller Steen Friis i 1861 vidtløftige Betragtninger herover uden dog at kunne bestemme sig for, hvad han bør mene[45]. Adskillig Tiltro skænkedes senere en i Bund og Grund upaalidelig Beretning om, at en af Kirkens Funktionærer, inden de nye Alabastrelieffer blev opsat, uden Resultat havde gennemsøgt Sarkofagens Indre paa Kryds og tværs ved at føre en Stok ind gennem Taphullerne i Tumbaens Langsider og Gavle, og det blev efterhaanden noget nær et Dogme, at Dronning Margrethes Sarkofag var tom[52]. For om muligt at naa frem til en endelig Afgørelse gennemførtes i Januar 1950 en mindre Undersøgelse[53], hvorved to af Alabastudsmykningens Figurer, henholdsvis Nr. 2 fra Vest i Sydsidens øverste Række (S. Judas Thaddæus) og Nr. 2 fra Øst i Nordsidens nederste Række (Skjoldbærer), midlertidigt fjernedes. De tilnærmelsesvis kvadratiske, 4x4 cm store, kun 6 cm dybe Taphuller førtes videre, helt gennem de ca. 20,5 cm svære Marmorplader, og det var Hensigten herefter at undersøge det Indre ved Hjælp af et Cystoskop. I Syd umuliggjordes dette af en Opmuring af røde Teglsten umiddelbart inden for Marmorpladen, og ogsaa i Nord frembød der sig Vanskeligheder, som imidlertid i sig indebar Problemets Løsning. Marmorpladens Inderside var her paaført et ca. 8 cm tykt Lag Mørtel iblandet ret store Flintknolde, men ganske tæt inden for dette skimtedes en Blykiste, hvis Tilstedeværelse maa forekomme meningsløs, med mindre den netop rummer Dronning Margrethes Lig. Ogsaa paa dette Punkt har da den i Roskilde Domkirke opstaaede Traditionsdannelse om Dronning Margrethe vist sig utroværdig.

Dronning Margrethes Sarkofag er i sin nuværende Skikkelse (Fig. 450) en moderne Rekonstruktion, som skyldes Billedhuggerne Frederik Gottlieb Hertzog og Carl Aarsleff, og nogen Mulighed for i Enkeltheder at klarlægge dens oprindelige Udseende eksisterer ikke. Ganske vist er Sarkofagen aftegnet baade til Resens Atlas (Fig. 446) og til Thurahs Vitruv (Fig. 447), men rent bortset fra at ingen af disse Gengivelser tillader et indgaaende Studium af Detailler, vil det næppe kunne forsvares at tillægge dem nogen større Værdi. Særlig det ubehjælpsomme Træsnit hos Resen virker meget lidt tillidvækkende, og sikkert er i alt Fald, at dets summariske Redegørelse for Alabastudsmykningens arkitektoniske Dele, hvoraf Brudstykker endnu er i Behold, intet som helst har med Virkeligheden at gøre. Noget mere overbevisende forekommer Kobberstikket hos Thurah, men af den Skildring, der i Teksten bringes af Monumentets Tilstand, fremgaar det med stor Tydelighed, at heller ikke denne

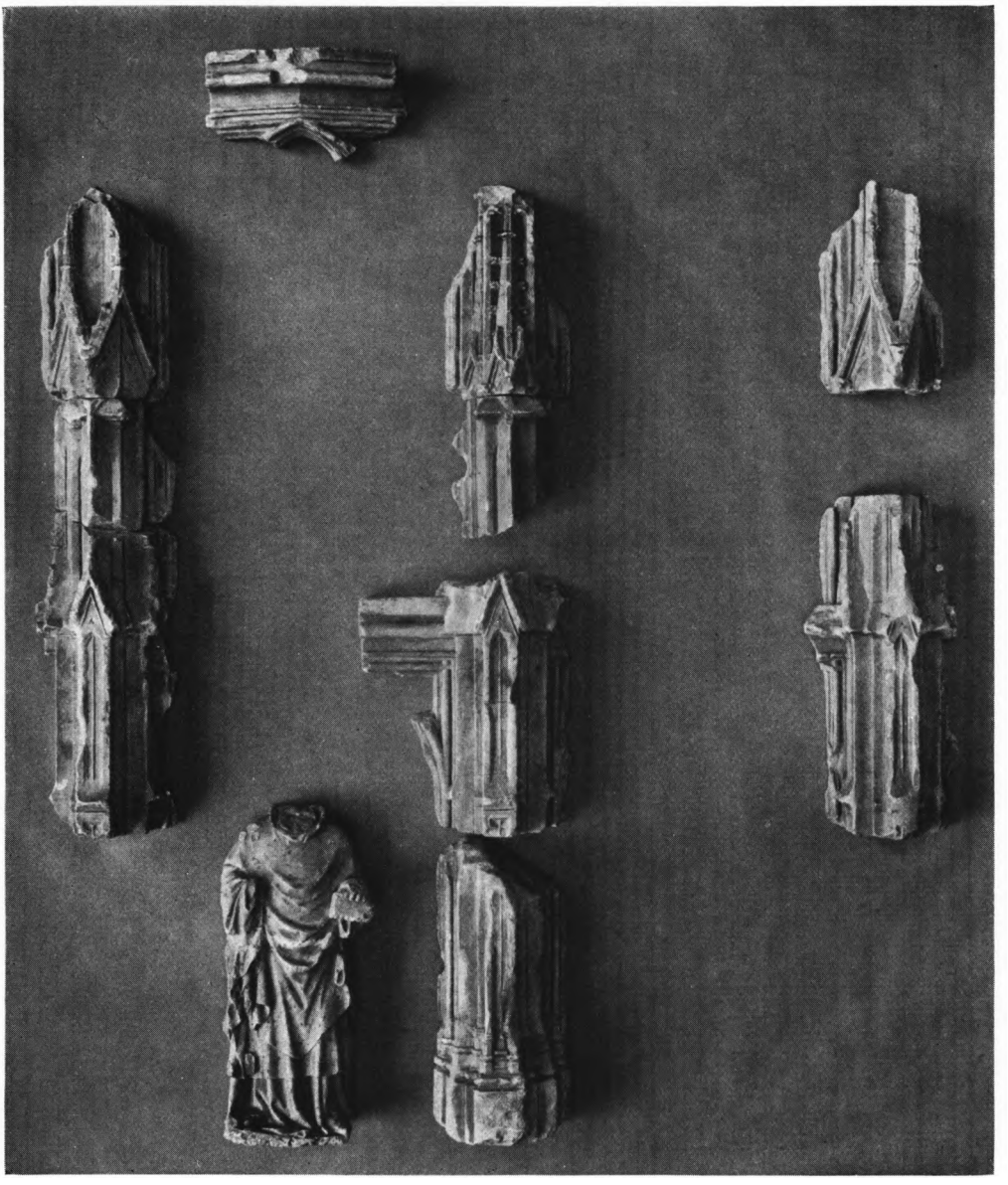

Fig. 451. Dronning Margrethes Gravmæle. Fragmenter af den arkitektoniske Udsmykning (S. 1812).

Gengivelse kan gøre Krav paa synderlig Opmærksomhed. »Kisten er af sort Marmor, med adskillige Billeder og Bildthugger-Arbeyde af hvid Allabast rundt omkring besat; men disse Ornamenter ere ved Tidens Længde blevne saa bedærvelige og ødelagte, at man kun af nogle, som endnu hist og her derpaa befindes, kand giette sig til Resten, og til den heele Anordning«[54]. Svigter saaledes de billedlige Fremstillinger af Sarkofagen, maa det samme

siges at være Tilfældet med de mange, oftest ganske kortfattede Beskrivelser, som i gammel Tid er givet af Dronning Margrethes Gravmæle. Hist og her kan en enkelt konkret Oplysning findes, som naar t. Ex. Haandskrifterne Rostgaard, 22, 8vo55 og Thott, 1406, 4t056 udførligt omtaler det danske Rigsvaaben, der skal have været malet et Sted ved Gravfigurens Hoved. Men i Reglen er alt holdt i intetsigende Almindeligheder.

Hvornaar den Beskadigelse af Sarkofagens Alabastudsmykning har fundet Sted, som antydes af Jernskæg og beskrives af Thurah, vides ikke. Steen Friis sætter den i Forbindelse med Nedstyrtningen af flere af Kirkens Hvælvinger under Branden i 1443 og udtrykker sig herom i meget kategoriske Vendinger[57], men da Ødelæggelsen i langt højere Grad har ramt Sidernes Udsmykning end Gravfiguren paa Dækpladen, maa der tværtom siges heri at ligge et Bevis for, at i hvert Tilfælde ikke Hvælvingen over Kannikekoret kan være faldet ned (jfr. S. 1413). Søger man i Stedet at kæde Hærværket mod Sarkofagen sammen med Svenskernes Bortfjernelse af Dronning Margrethe-Relikvierne, rejser sig her den Hindring, at den tyske Adelsmand Johann Reinh. von Hornberg i et den 14. August 1659 dateret Brev til Landgreve Georg 2. af Hessen-Darmstadt kraftigt dementerer et verserende Rygte om, at de kongelige Begravelser i Roskilde Domkirke skulde være blevet fuldstændig ruinerede. Han har aflagt Domkirken et Besøg for at konstatere, om Efterretningen har noget paa sig, og kan nu med Sandhed sige, at ikke det ringeste er blevet ødelagt, men at alt er i samme Stand som før blot med Undtagelse af, at Dronning Margrethes Kjole m.m. er fjernet[58]. Rimeligere er det derfor nok at antage, at Ødelæggelsen ikke er sket paa een Gang men lidt efter lidt og maaske snarere skyldes Skødesløshed og Vanvare end forsætlig Vandalisme. Selv om det af Thurahs Beskrivelse fremgaar, at store Partier af Alabastudsmykningen da manglede, er det desuden ikke umuligt, at der, da det resterende faa Aar senere nedtoges, trods alt var mere i Behold end de nu bevarede, nedenfor beskrevne Fragmenter. Saaledes beretter i 1893 Billedhuggeren Th. Stein, at Stykkerne en Tid lang opbevaredes i Materialgaarden i København hos Wiedevelt og hans Efterfølgere, hvor de laa forglemte hen paa Loftet, »kun i Ny og Næ erindrede, naar der skulde bruges en Stump Alabast til Et og Andet«[59]. Mod denne Paastand har ganske vist senere Aarslefî vendt sig og med mange Grunde søgt at bevise, at Stykkerne aldrig har været fjernet fra Domkirken[60]. Det er ogsaa rigtigt, at Behrmann i 1815 meddeler, at de ligger i en svær Kiste, som staar i Forstuen til Kapitelhuset, men med den lidet heldige Tilføjelse, at disse Levninger for det meste bestaar af »Englehoveder o. s. v.«[61], og Aarslefî har i hvert Fald ikke Ret i, at de har været fredeligt gemt her lige til Hertzogs Tid. Flere af Figurfragmenterne, men især to, bærer Mærker efter Overlast, som umuligt kan være tilføjet dem, medens de endnu sad fastgjorte paa Tum-

baens Sider. Paa Fragmentet Fig. 458 a er hele Forsiden slidt plan, som havde man brugt Stykket til at slibe eller skure med, og lignende omend knap saa omfattende Beskadigelser præger det skønne Fragment Fig. 458 b, der desuden foroven skæmmes af en dyb Fure, som maa være skaaret med et Huljern. Det er ingen meningsløs Tanke, at adskilligt kan være gaaet til Grunde under denne haarde Medfart.

For at skærme den skrøbelige Alabast har man paa et tidligt Tidspunkt, men aabenbart alligevel for sent, omgivet Sarkofagen med et kunstfærdigt Jerngitter hvilende paa fire Løver. Det synes første Gang omtalt 1654[6 2] og ses i noget varierende Form gengivet paa ældre Afbildninger (Fig. 446, 447 og 448). Efter engang i første Halvdel af forrige Aarhundrede at være fjernet, henstod det 1851 i S. Birgitte Kapel[63]. Tydeligt nok har man ogsaa paa forskellig Maade søgt at afhjælpe enkelte, iøjnefaldende Mangler; mellem den Krone, Christian 3. paa sit Gravmæle bærer (Fig. 470), og Dronning Margrethes Krone er der, som af Julius Lange iagttaget, saa stor Lighed, at ogsaa denne sidste maa være et Renaissancearbejde[64]. Alligevel var Monumentets Tilstand hen mod Midten af 18. Aarhundrede — jfr. Thurahs Beskrivelse — en saadan, at man nu, muligvis paa Grund af det nære Naboskab med Højkorets Pragtsarkofager, besluttede sig til et radikalt Indgreb. Arbejdet, som udførtes i Forbindelse med en Række andre Istandsættelsesarbejder ved de kongelige Begravelser, blev overdraget Billedhuggeren Johann Friedrich Hännel, og ved at sammenholde Gengivelser af Sarkofagen før (Fig. 446 og 447) og efter (Fig. 448[6 5] og 449) Istandsættelsen med de yderst summariske Regnskabsposter[66] er det, omend kun i meget grove Træk, muligt at redegøre for den Forandring, Monumentet ved denne Lejlighed undergik. Alt, som var tilbage af Alabastudsmykningen, fjernedes med Undtagelse af selve Gravstatuen, der udbedredes nødtørftigt og klodset. En særlig uheldig Form fik den nederste Del af Figuren, hvor det Stykke, som tilsattes i Stedet for et manglende, var alt for kort og gav Dronningeskikkelsen et undersætsigt Udseende, ligesom det ikke kan siges at være en lykkelig Invention at lade Dronningen optræde barfodet[67]. Muligvis blev visse Dele af Figuren som t. Ex. Hænderne overarbejdede[68], og ved Fødderne anbragtes et Dødningehoved og to korslagte Knogler paa en.Pude, alt i Marmor[69]. Taphullerne efter Alabastudsmykningen tilkittedes, Tumbaen blev strøget med sort Oliefarve, og Indskriften renoveredes.

I denne Skikkelse henstod Monumentet i mere end Hundrede Aar; en mindre Istandsættelse, som den tyskfødte Billedhugger Johann Scholl udførte i 1847, synes kun at have omfattet en Udbedring af forskellige Smaaskader paa Gravstatuens Ansigt og Kappe[70]. Men det siger næsten sig selv, at det restaureringsglade 19. Aarhundrede ikke kunde lade Dronning Margrethes Sarkofag i Fred,

og allerede 1842 havde Scholl udstillet et Restaureringsforslag bestaaende af en Serie farvelagte Tegninger[71], som nu findes i Nationalmuseet. De nærmere Omstændigheder ved Udarbejdelsen af dette Forslag er uoplyste, men det er dog rimeligvis H. W. Bissen, som har sat Scholl i Gang med Opgaven. I 1838 havde Bissen sammen med H. E. Freund faaet overdraget Tilsynet med Skulpturerne i Fredensborg Slotshave og Monumenterne i Roskilde Domkirke[72], og i Bissens Værksted begyndte Scholl at arbejde faa Dage efter sin Ankomst til København i Sommeren 1840[73]. Udelukket er det imidlertid ikke, at Ideen i Virkeligheden skyldes Bissens Ven, Kunsthistorikeren N. L. Høyen, men hvorom alting er, kom Scholls Forslag aldrig til Udførelse. Aarslefî har om det udtalt, at da Tegningerne »ikke ere udarbejdede over en Tydning af de bevarede Figur-Brudstykker ere de uden Værdi for Forstaaelsen af Sarkofagens Billed-Udsmykning; Hertzog synes dog at have raadført sig med dem ved Udarbejdelsen af den architektoniske Udsmykning«[74]. Denne Dom er ubillig. Paa adskillige Punkter er ganske vist Scholls Forslag langtfra gennemarbejdet. Det er saaledes tydeligt, at netop Arkitektur-Fragmenterne ikke er blevet underkastet et tilstrækkelig grundigt Studium, hvorfor Scholls Rekonstruktion af den arkitektoniske Udsmykning af Tumbaens Sider ogsaa er behæftet med adskillige Fejl, som Hertzog med fuld Føje har korrigeret. Ej heller har Scholl Ret i, at kun den vestre Kortside har været prydet med Figurscener, medens Langsidernes Rækker af Enkeltfigurer skulde have fortsat sig rundt om den østre. Men hans Tolkning af de bevarede Fragmenter af Enkeltfigurer er i de fleste Tilfælde lige saa plausibel som Aarslefîs, og de to Figurscener, hvoraf Fragmenter forefindes, har han først af alle tydet som forestillende — med hans egne Ord — »Christus am Oelberg mit den Jüngern« og »Christus als Weltrichter, Maria u. Johannis«. Scholl er det endelig, der har anvist den Vej, som ikke senere blev fraveget. I Stedet for at gøre Restaureringen af Dronning Margrethes Sarkofag til en fri kunstnerisk Opgave, valgte man, da en Istandsættelse af Monumentet en Snes Aar senere vedtoges, at gaa i Scholls Fodspor og som han forsøge at genskabe Sarkofagens oprindelige Udseende paa Grundlag af det lidet, som er bevaret af Sidernes gamle Alabastudsmykning. Her skal derfor redegøres for, hvad der i det hele er i Behold af det Gravmæle, Kong Erik oprejste til sin Fostermoders Amindelse.

Tumbaen (Fig. 449), af graasort, nu poleret, belgisk Marmor, bestaaende af en 21,5 cm høj Skraakantsokkel, hvorover en 124,5 cm høj Kiste som dækkes af en 17,5 cm tyk Plade. Selve Kisten er opført af 20,5 cm svære Flager; Dækpladen, der under en Platte, paa hvis Sider den S. 1805 gengivne Indskrift er malet, har en af en kraftig Hulkel brudt Skraafas, er hugget i een Sten. Soklen og Dækpladen holder tilnærmelsesvis samme Maal, 258,5x 121,5 og 260,5 x 122,5 cm, hvorimod den egentlige Kiste kun maaler

S. Bengtsson 1938

Fig. 452. Dronning Margrethes Gravmæle. Gravstatuen (S. 1813).

233,5 x 96,5 cm. Herved lades af Soklen en Bredde paa 9,5 cm inden for Skraakanten fri. I Dækpladen og Tumbaens Sider er indhugget talrige Taphuller, som har tjent ved Fastgørelsen af Alabastudsmykningen. Alle Taphullerne er genanvendt ved Restaureringen, og nogen tilforladelig Opmaalingstegning, som viser samtlige Hullers Placering, findes ikke[75], men følgende kan dog fastslaas. Paa Dækpladen ligger de fleste af Taphullerne paa to med Pladens Sider parallele Rækker, hvoraf den inderste løber ganske tæt ved Gravstatuen og ind under Puden under dennes Hoved. Det er rimeligt at antage, at disse Taphuller har været anvendt ved en arkitektonisk Indfatning af Gravstatuen i Lighed med den ved Restaureringen fremstillede (Fig. 452). For den plumpe Konsol, som Hertzog støttende sig til Scholls Forslag har anbragt under Statuens Fødder, savnes dog enhver Hjemmel. Formodentlig laa oprindelig her et eller flere Dyr, enten Løver eller Hunde symboliserende henholdsvis Herskermagt og Troskab[76]. Taphullerne i Tumbaens Sider hører dels sammen med den arkitektoniske dels med den figurlige Udsmykning.|'Den| første Gruppe af Huller er anbragt med stor Regelmæssighed i to omløbende Rækker ca. 25 og ca. 80 cm over Soklen, saaledes at den øvre Rækkes Huller sidder lodret over den nedres. Af Hullernes Placering, et Sæt midt paa hver Kortside, et paa hvert Hjørne og, med samme indbyrdes Afstand, syv paa hver Langside, kan sluttes, at hver af Kortsiderne ved lodrette Led har været opdelt i to bredere Felter, hver af Langsiderne i otte smallere. De vandrette Led, som foroven og paa Midten har forbundet de lodrette og derved delt hvert af disse Felter i to, et øvre og nedre, synes kun undtagelsesvis at have været fastholdt ved Tappe. Derimod har de Enkeltfigurer, som har haft Plads i Langsidernes ialt 32 Felter, været forsynet med hver en Tap, og de Figurscener, som har siddet i Kortsidernes ialt otte Felter, hver med to eller flere. Da Tappene i hvert enkelt Tilfælde har maattet anbringes i Figurernes sværeste Parti, er Taphullernes Placering i Felterne noget varierende. De her nævnte Taphuller, hvis Maal tidligere (S. 1806) er opgivet, er alle omhyggeligt udførte, renhugne i Bund og Sider. Af en helt anden Karakter er otte Taphuller, som, eet i hvert af fire Felter i Langsidernes nedre Række, er hugget lodret ned i Soklen; de omtales som »spidse nedefter, urene og hakkede, uden Form, skødesløse og halvfærdige«[77]. Ved Aarslefîs Rekonstruktion af Sarkofagens figurlige Udsmykning blev der tillagt disse Huller, som han fandt maatte være hugget, inden Monumentet samledes, afgørende Betydning[78].

Fragmenter af den arkitektoniske Udsmykning, af hvid Alabast. Bevaret er ialt fjorten større og mindre Fragmenter, hvoraf kun to er direkte sammenhørende. Intet af dem synes at hidrøre fra Gravstatuens arkitektoniske Indfatning, om hvis nærmere Udformning derfor intet vides. Til Gengæld lader Arkitekturen paa Tumbaens Sider sig rekonstruere med forholdsvis stor

Sikkerhed, som det vil fremgaa af Fig. 451, hvor ti af Fragmenterne er sammenstillet. De lodrette Led, der forneden har samme Dybde som det Sokkelfremspring, hvorpaa de hviler: 9,5 cm, foroven 7,5 cm, har Form af rigt profilerede, stavværksprydede Piller. For nederste Halvdels Vedkommende er Pillerne ens; paa alle tre frie Sider staar her Stræbepiller, som paa Midten har skraa Afsatser og oventil afsluttes af Spidsgavle, hvis Skraabjælker er prydet med Krabber ligesom de Fialer, der kroner Gavlene. Pillernes øverste Halvdel findes i to forskellige Typer, hvoraf den ene paa Midten har to store Spidsgavle med lave, den anden fire mindre med høje Fialer; af den allerøverste Del af Pillerne er intet Fragment bevaret. De vandrette Led mellem Pillerne er formet som en kraftig, vinkelbrudt, profileret Gesims. Herunder er udspændt Spidsbuer med Trekløverindslag, om hvis Detailler Fragmenterne kun giver sparsomme Oplysninger. Fragmenterne, som nu opbevares i Riddersalen i Helligtrekongers Kapel, bærer Spor af rig Forgyldning og partiel Staffering med røde og blaa Farver.

Gravstatuen (Fig. 452), af hvid Alabast, udført i to Stykker, som er samlet tæt under Kappens Skulderbræmme. Den, Kronen ikke medregnet, 164,5 cm høje Figur, der hviler paa Tumbaens Dækplade med Hovedet i Vest, er den Del af Sarkofagens Alabastudsmykning, som bedst har modstaaet alle Omskiftelser. Alligevel har enten ved Hännels eller Scholls Istandsættelser det yderste Stykke af Næsen og flere Fingerled maattet tilsættes af nyt, et »Stik«, som trækker sig ned over venstre Side af Underansigtet, er udfyldt, paa Kjole og Kappe ses adskillige »Fyringer«, og hele den nederste Del af Figuren med Fødderne er tilføjet af Hertzog til Afløsning af Hännels primitive Udbedring. Efter middelalderlig Sædvane er Dronningen fremstillet som paa samme Tid staaende og liggende. Klædedragtens Fald er en oprejst Skikkelses, men Hovedet hviler paa en Pude, og Øjnene er lukkede; dog, Nordens store Herskerinde er ikke død, i stille Søvn afventer hun Domsbasunernes Gjalden. Dronningens Frisure er kunstfærdig. Haaret, der er omvundet med Baand, er ved hver Side samlet i en Bukkel og derover i en Krans, hvorpaa den 7,5 cm høje Krone (S. 1809), som fastholder Hovedlinet, hviler. Den dybt nedringede Kjole bestaar af et stramtsluttende Liv med Puf ærmer og en vid, folderig Nederdel. Til Kjolens Skulderparti er fastsyet en Dobbeltkappe, som foroven er prydet med en bred, mønstret Bræmme, og mellem hvis indre og ydre Lag Armene med de korslagte Hænder kommer til Syne. Af Smykker bærer Dronningen et Bælte, som er sammensat af rektangulære, ornamenterede Plader, hvorfra fem lange Lænker med Bjælder hænger ned, og om hvert Haandled et svært Armbaand. Samspillet mellem de lodrette, dybt indskaarne Folder i Kjolens Nederdel og de svungne Linier i Hovedlin og Kappe er af stor Finhed, men det er dog kendeligt, at Gravstatuen, hvad ogsaa følger af Anbringelsen

L. L. 1950

Fig. 453. Dronning Margrethes Gravmæle. Fragment af Kortsidernes figurlige Udsmykning. Gethsemane-Relief (S. 1816).

paa den høje Tumba, ikke er bestemt til at skulle ses ovenfra; Ansigtet virker under denne Synsvinkel ubetydeligt og Halsen alt for lang. Set fra Siden forstyrres Helhedsindtrykket af Gravstatuen i nogen Grad af »Paafodringerne« under Figuren, af Pudens kun groft bearbejdede Underside og dens store Kvaster, som ikke er de oprindelige; antagelig er den nuværende arkitektoniske Indfatning gjort for lav. Men Ansigtets karakterfulde, alvorlige Profil med den høje, glatte Pande, den svagt buede Næse og den spæde Mund og Hage er af betagende Skønhed. At nogen Form for Portrætlighed skulde være tilstræbt[79], er yderst usandsynligt; Ansigtet er en yngre Kvindes, men da Dronning Margrethe døde, var hun nær de tres. Pudens Kvaster, Kronen, Haarbaandene, Bræmmens Mønster, Bæltet med Kæder og Bjælder samt Armbaandene er forgyldte; andre Farvespor er ikke iagttaget.

Fragmenter af den øvrige figurlige Udsmykning, af hvid Alabast. Bevaret er ialt tolv Fragmenter, to (Nr. 1—2) hidrørende fra Kortsidernes Figurscener, ti (Nr. 3—12) fra Langsidernes Enkeltfigurer, alle udført »med frie Omrids«. Samtlige Fragmenter mangler Hovederne, hvoraf følger, at den oprindelige Højde ikke lader sig angive, men iøvrigt er Bevaringstilstanden meget vari-

Fig. 454. Dronning Margrethes Gravmæle. Fragment af Kortsidernes figurlige Udsmykning. Dommedags-Relief (S. 1818).

erende. Medens saaledes syv af Enkeltfigurerne (Nr. 3, 4, 6, 7, 8, 9 og 11) bortset fra de manglende Hoveder er nogenlunde velbevarede, er af tre andre (Nr. 5, 10 og 12) kun om ved Halvdelen tilbage, og ogsaa af de to Figurscener mangler store Stykker[793]. Fælles for næsten alle Fragmenterne er dog, at de mest fremspringende Partier er afstødte, eller afslidte (bl. a. Nr. 10 og 11, jfr. S. 1808), og heller ikke selve Figurernes oprindelige Dybde kan derfor oplyses, kun i visse Tilfælde Fodstykkets. Som oftest har disse Beskadigelser ramt Attributter og andre Kendetegn, og Identifikationen af Enkeltfigurerne volder af denne Grund store Vanskeligheder; endog om Kønnet har der for enkelte Fragmenters Vedkommende (Nr. 10 og 12) kunnet tvistes. Ogsaa paa anden Maade maa der imidlertid være handlet ilde med disse Stykker, idet saa godt som hele den sikkert oprindelige[80] Staffering med Guld og Farver, som dog næppe helt har dækket Alabasten, er forsvundet; den anes nu kun gennem spredte Rester af Forgyldning langs Randen af Klædningsstykkerne og paa Skoene m. m., samt gennem svage Spor af blaa og, især paa Plinterne, grøn Farve. Men selv i deres Fornedrelse paakalder disse Skulpturer Interesse. Den overlegent dygtige Draperibehandling, som tydeligst manifesterer sig i de to

L. L. 1950

Fig. 455 a—b. Dronning Margrethes Gravmæle. Fragmenter af Langsidernes figurlige Udsmykning. Bispefigurer (S. 1819—20).

Figurscener (Fig. 453 og 454), vidner om en betydelig Kunstner, skolet i den fransk-nederlandske Kunsts bedste Traditioner, og placerer Fragmenterne blandt det værdifuldeste, som her i Landet er levnet af 15. Aarhundredes Billedhuggerkunst. De opbevares samme Sted som Arkitektur-Fragmenterne.

En udførlig, dog ikke i alle Detailler fuldt korrekt Beskrivelse af hvert enkelt Fragment er givet af Julius Lange i hans Afhandling om Plastiken paa vore Kongegrave fra Middelalderen[81], hvortil henvises. I det følgende vil foruden Maalene derfor kun de nødvendige Oplysninger blive meddelt. Langes, Aarsleffs[82] og, i den Udstrækning det er muligt, tillige Scholls[83] og Hertzogs[84] Tolkning af Fragmenterne vil blive nævnt.

1) Fig. 453. Lange Nr. 12. Højde: 24,3 cm; Fodstykket, som er helt bevaret, 37,9 cm bredt, 7,1 cm dybt. I Relieffets (heraldisk) højre Side to fremadvendte,

L. L. 1950

Fig. 456 a—b. Dronning Margrethes Gravmæle. Fragmenter af Langsidernes iigurlige Udsmykning. Bispefigurer (S. 1820).

mandlige, siddende Skikkelser, mellem hvilke ses ubetydelige Rester af en tredie, antagelig staaende, Skikkelses Klædebon. Den yderste, som er iført Kjortel og Kappe, og som er barfodet, løfter højre Arm, medens venstre Haands Fingerspidser støtter mod Knæet. Den anden, der sidder lidt tilbagerykket og kun er klædt i Kjortel, griber med sin højre Haand om Sidemandens venstre Skulder; venstre Haand er hævet op mod Ansigtet. I Relieffets venstre Side, med Ryggen vendt mod de siddende, en knælende Skikkelse, hvis nøgne højre Fod stikker ud af Kappen. En Del af denne Figur har været udført i en »Fyring«, som nu mangler. Scholl, Hertzog og Aarsleff: Gethsemane, Lange: Peters Fornægtelse af Jesus og hans Anger[85]; Tolkningen af Fragmentet som forestillende Gethsemane maa regnes for sikker. I Modsætning til Scholl og Hertzog har Lange og Aarsleff, antagelig med Urette, i de to siddende Skikkel-

L. L. 1950

Fig. 457 a—c. Dronning Margrethes Gravmæle. Fragmenter af Langsidernes figurlige Udsmykning (S. 1820 f.).

sers Haandstilling set en Hindring for, at disse Figurer kunde forestille de sovende Apostle, og paa Aarsleffs Relief er derfor foruden den knælende Skikkelse til højre ogsaa den siddende i Midten fremstillet som Kristus, saaledes at Relieffet gengiver to Situationer: Kristus i Bøn og Kristus vækker Peter. Ifølge Aarslefî kan Fragmentet med fuldstændig Sikkerhed placeres i den nederste Rækkes nordlige Felt paa Tumbaens vestre Kortside[86].

2) Fig. 454. Lange Nr. 11. Højde: 29,1 cm; Fodstykket, som bortset fra et enkelt Skaar i Forkanten er helt bevaret, 38,5 cm bredt, 7,9 cm dybt. Fremadvendt troner i Midten paa en Højning Kristus, som kendes paa Naglegabet i venstre Fod. Kappen, hvis venstre Del ligger hen over Underliv og Ben, er paa Overkroppen slaaet tilbage, saa ogsaa Sidevunden har været synlig. Til højre for Kristus knæler, vendt mod ham, en kvindelig Skikkelse, Maria, iført Kjortel og Kappe, der dækker Fødderne, Armene løftes bedende op mod Kristus. Til venstre en modsvarende, dog lidt mere fremadvendt mandlig Skikkelse, Johannes Døberen, ligeledes klædt i Kjortel og Kappe, hvorfra hans nøgne venstre Fod stikker ud; ogsaa han løfter bedende Armene. Scholl,

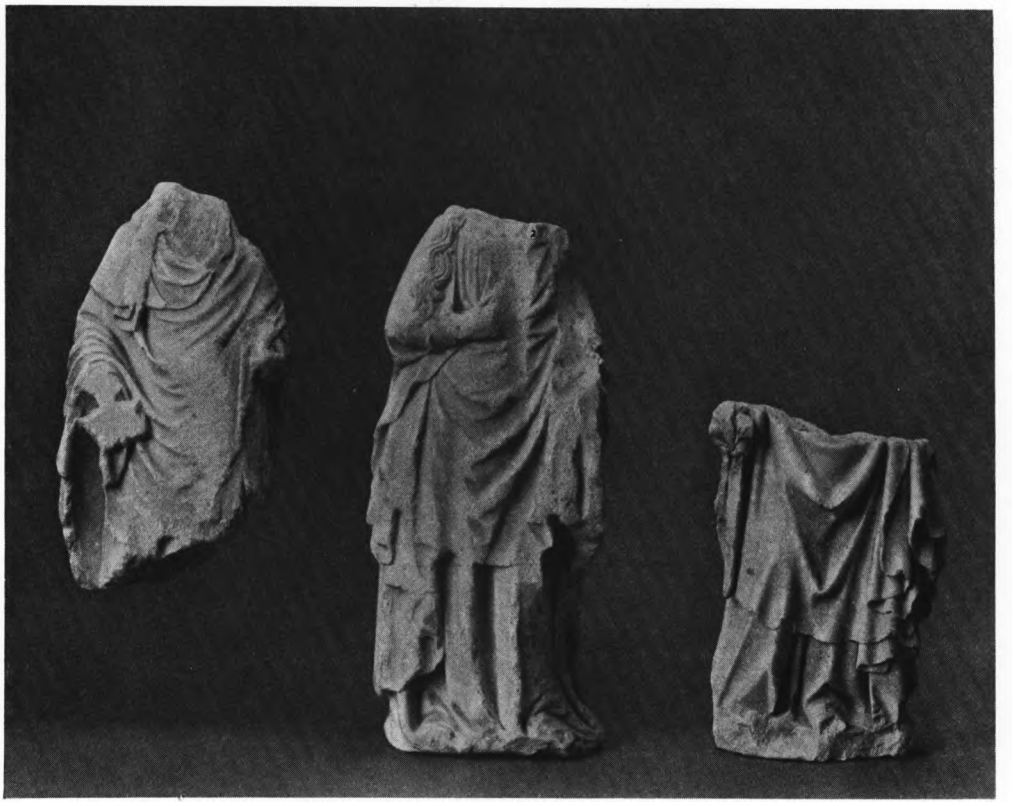

Fig. 458 a—c. Dronning Margrethes Gravmæle. Fragmenter af Langsidernes figurlige Udsmykning (S. 1821).

Hertzog, Lange og Aarsleff: Dommedag; Tolkningen utvivlsom. Fragmentet skal efter Aarsleff med fuld Sikkerhed kunne anbringes i øverste Rækkes sydlige Felt paa Tumbaens østre Kortside[86].

3) Fig. 455a. Lange Nr. 7. Højde: 31,9 cm. Kun Fodstykkets fulde Dybde kan maales: 7,9 cm. Figuren, som har været overbrudt i to Dele, forestiller en Biskop iført Messesærk (alba), Dalmatica, Hagel (casula), Hovedlin (amictus), Pontificalsko (sandalia) og -handsker (chirothecae). Et Stykke af venstre Side med LIaandlinet (manipulus) er afstødt. I venstre nedadvendte Haand en Bog; højre Haand, der er skjult i Messehagelen har fattet om Bispestaven, som nu mangler, men hvis Forløb angives af Rester af Smaatappe. Tre saadanne Tappe paa højre Skulder tyder efter Langes Opfattelse paa, at Figuren i Lighed med Nr. 4 har baaret et Skjold, men de har antagelig blot støttet Stavens Krumning (Scholl, Hertzog og Aarsleff) Lange: Biskop, Aarsleff: Roskilde Bisp, genfremstillet med Peder Jensen Lodehats Ansigtstræk; Tolkningen som Roskilde Bisp uberettiget. Aarsleff: blandt Figurerne i Langsidernes nederste Række.

4) Fig. 455b. Lange Nr. 5. Højde: 31,3 cm. Fodstykkets fulde Bredde: 11,5 cm, fulde Dybde: 7,1 cm. Biskop, klædt som Nr. 3, Haandlinet er her bevaret. I venstre Haand Staven, i højre, som er dækket af Hagelen, et liggende Skjold af vanlig gotisk Form. Scholl: Skjoldet opfattet som Bog, Hertzog: Bernhardinus af Siena (som tre Gange afslog at blive Biskop, derfor altid fremstilles som Franciskanermunk, og iøvrigt først døde 1444), Skjoldet opfattet som Solskive, Lange: Biskop, Skjoldet og dets Form rigtigt iagttaget, Aarslefî: Odense Bisp, Skjoldets Form galt opfattet, og da Aarslefî yderligere, med Urette[87],mener, at en Biskop ikke kan optræde som Skjoldbærer, er Bispen blevet udstyret med et ejendommeligt Gildebanner; Tolkningen som Odense Bisp uberettiget. Aarslefî: i nederste Række.

5) Fig. 456a. Lange Nr. 8. Højde: 23,5 cm. Kun Figurens Midtparti er bevaret. Biskop, klædt, saavidt det kan iagttages, som Nr. 3 og 4, Haandlinet sammenholdt af et lille Baand, Staven i venstre Haand. Lange: Biskop, Aarslefî: Aarhus Bisp; Tolkningen som Aarhus Bisp uberettiget. Aarslefî: i nederste Række.

6) Fig. 456b. Lange Nr. 6. Højde: 32 cm. Kun Fodstykkets fulde Bredde kan maales: 13,1 cm. Biskop, klædt som Nr. 3, 4 og 5, dog paa Undersiden af Dalmaticaens højre Ærme en lille rund Kvast. Som ved Nr. 3 er i venstre Side et Stykke med Haandlinet afstødt. I venstre Haand Staven, i højre opadvandte Haand en Bog. Lange mener at kunne skimte usikre Spor af en bred, lodret Stribe, som han tyder som det ærkebiskoppelige Pallium; nu er ingen saadanne Spor at se. Lange: Biskop, Aarslefî: Pave Lucius, med Tiara (hvilket skal forklare Figurens forholdsvis lave Skulderhøjde) og Krumstav (skønt Lucius som andre Paver fremstilles med en dobbeltarmet Korsstav); Tolkningen som Pave Lucius uberettiget. Aarslefî: i øverste Række.

7) Fig. 457a. Lange Nr. 1. Højde: 34,4 cm. Kun Fodstykkets fulde Dybde kan maales: 5,6 cm. Mandlig Skikkelse, paa de nøgne Fødder kendelig som Apostel, klædt i Kjortel og Kappe. Har i venstre Haand holdt en Genstand, antagelig en Bog, hvorpaa højre Haands Fingre hviler. Scholl: Johannes Evangelisten (med Kalk), Hertzog og Aarslefî: Johannes Evangelisten (med Bog), Lange: Apostel; Tolkningen som Johannes Evangelisten sandsynlig, om end ikke sikker. Aarslefî: i øverste Række.

8) Fig. 457b. Lange Nr. 3. Højde: 33,1 cm. Kun Fodstykkets fulde Dybde kan maales: 6,4 cm. Mandlig Skikkelse, paa de nøgne Fødder kendelig som Apostel, klædt i Kjortel og Kappe. Har i venstre Haand holdt en nu afbrudt og derfor ubestemmelig Genstand. Scholl: Filip (med Kors), Lange: Peter (med Nøgle), Aarslefî: Bartholomæus (med Kniv); alle tre Tolkninger usikre. Aarslefî: i øverste Række.

9) Fig. 457c. Lange Nr. 2. Højde: 33,7 cm. Mandlig Skikkelse, paa de nøgne

Fødder kendelig som Apostel, klædt i Kjortel og Kappe, der dækker begge Hænder. Har i venstre Haand holdt en Bog, i højre, som det ses af Rester af Smaatappe, en nu manglende Stav. Hertzog: Jakob den Ældre (Fig. 460 a) eller Filip, Lange: muligvis Jakob den Ældre, Aarsleff: Jakob den Ældre (Fig. 460b); Tolkningen som Jakob den Ældre ikke usandsynlig, men ingenlunde sikker. Aarsleff: i øverste Række.

10) Fig. 458a. Lange Nr. 9. Højde: 24,9 cm. Kun Figurens øverste Del er bevaret. Paa Hovedet en Hætte eller et Hovedlin, i højre nedadvendte Haand eller fastgjort til Haandledet en ubestemmelig Genstand, maaske en Posebog. Scholl og Lange: mandlig Skikkelse, Aarsleff: S. Birgitta; Figuren for defekt til at en blot nogenlunde sikker Tolkning kan foretages. Aarsleff: i øverste Række.

11) Fig. 458b. Lange Nr. 10. Højde: 32,5 cm. Kvindelig Skikkelse, klædt i Kjortel og Kappe, paa Fødderne Sko, det udslagne Haar falder ned over højre Skulder. Har i venstre Haand holdt en antagelig cylindrisk Genstand, af hvis nederste, profilerede Del en lille Rest er levnet, højre Haand hviler paa Brystet. Scholl: Helgeninde med Kirkemodel, Hertzog (Fig. 459a), Lange og Aarsleff (Fig. 459b): Maria Magdalene med Salvekrukken; Tolkningen som Maria Magdalene sandsynlig, om end ikke sikker. Aarsleff: i øverste Række.

12) Fig. 458c. Lange Nr. 4. Højde: 21 cm. Kun Figurens nederste Del er bevaret. Klædt i Kjortel og Kappe, paa Fødderne Sko, højre Haand støttes til et Sværd. Scholl: mandlig Skikkelse, Lange: Paulus, Aarsleff: S. Margrethe; Langes Tolkning urigtig, da Paulus som Apostel altid fremstilles barfodet, Aarsleffs ligeledes, da S. Margrethe ikke har et Sværd som Attribut. Skal muligvis forestille S. Catharina. Aarsleff: i øverste Række.

Allerede den her foretagne Gennemgang af de bevarede Figurfragmenter vil have vist, at den fuldstændige Restaurering af Monumentet, som Det særlige Kirkesyn i Juli 1862 vedtog at søge gennemført, paa Forhaand var dømt til at mislykkes. Skønt dette Arbejde kom til at strække over et halvt Aarhundrede, kan det i Modsætning til Restaureringssagens tidligere Faser skildres i største Korthed, idet Aarsleff i et selvstændigt Skrift, hvortil henvises[88], har givet en yderst detailleret Fremstilling af Restaureringens hele Forløb. Efter stærkt Pres af Høyen paatog Hertzog sig i Oktober 1862 Opgaven, som han skønnede kunde løses paa fire—fem Aar for en Bekostning af 12000 Rdl. Hans til det sygelige grænsende Samvittighedsfuldhed bevirkede imidlertid, at han kun naaede at faa tre Enkeltfigurer færdige i Alabast: Jakob den Ældre (Fig. 4(i0a) og Filip, begge udført paa Grundlag af Nr. 9, samt, paa Grundlag af Nr. 11, Maria Magdalene (Fig. 459a). Yderligere tre findes i Gips, medens seks—syv i Ler, hvoraf Th. Stein havde modelleret de fire, er gaaet tabt. Derimod lykkedes det ham at istandsætte Gravstatuen og at gengive Tumbaen dens arkitektoniske Udsmykning. Talrige Skitser og endnu bevarede Træ-

ns

modeller vidner om Hertzogs Grundighed, men som han selv korrigerede Scholl, saaledes tog Det særlige Kirkesyn sig efter hans Død i Marts 1892 for at sammenholde hans Rekonstruktion med de gamle Fragmenter. Især tilskyndet af Professor H. B. Storck lod man herefter i Forbindelse med den fortsatte Restaurering alle Sidernes Arkitekturdele underkaste en omstændelig og næppe strengt nødvendig Overarbejdning. Først for sent opdagedes et lille, af Hertzog kendt Fragment, der viste, at hans Rekonstruktion af i alt Fald Gavlfelternes Buer var korrekt, en Iagttagelse man valgte at hemmeligholde for Storck. Af den restaurerede Sarkofag er da kun Gravstatuens arkitektoniske Indfatning, Baldakin og Konsol helt Hertzogs Værk. — Efter snart en Menneskealders Overvejelser havde Hertzog endnu i 1891 været i Vildrede med, hvilke Helgenfigurer han burde lade pryde Sarkofagen[89], og samtidig med at Synet nævnede Aarsleff som Hertzogs mulige Efterfølger, fandt man derfor Grund til at indstille til Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet, at Restaureringen, om den skulde videreføres, nu maatte ske efter en samlet Plan, som Synet, eventuelt suppleret med Julius Lange og en Billedhugger, kunde godkende. Foruden Lange opfordrede Ministeriet i December 1893 ogsaa Vilhelm Bissen til at sammentræde med Synets Medlemmer i en Komité, som skulde fremkomme med Forslag til Restaureringens Fuldendelse, men først i Maj 1896 afsluttede denne Komité sine Overvejelser. Formanden, Museumsdirektør Henry Petersen og Lange var en Overgang stemt for at forlade det hidtil knæsatte Princip og ønskede en fri Skitsekonkurrence udskrevet, men Forslaget forkastedes, og Enigheden mellem dem var hermed forbi. Petersen opfattede Bisperne som Bispehelgener og fandt, at Enkeltfigurerne maatte vælges blandt de Helgener og Helgeninder, som nævnes i Dronning Margrethes testamentariske Bestemmelser. Lange, der i 1892 havde haft Lejlighed til i Belgien, Frankrig og Rhinegnene at studere beslægtede Monumenter, fastholdt i alt væsentligt de Synspunkter, han efter sin Hjemkomst havde fremført i sin tidligere nævnte Afhandling. Den Genstand, Nr. 4 bærer, kunde kun være et Skjold, og dels heraf dels af den Omstændighed, at intet af Fragmenterne Nr. 3, 5 og 6 har Attributter, sluttede han, at Langsiderne foruden med Figurer af Apostle og Helgeninder maatte have været prydet med et Antal Bispefigurer repræsenterende de forskellige Stifter i Dronningens tre Riger og derigennem symboliserende den afdødes Herskermagt. Endvidere gjordes gældende, at Nr. 10 burde tolkes som en sørgende Hofmand (pleureur), men dette blev dog senere fraveget. Især takket være Storcks mæglende Indflydelse lykkedes det dog til sidst at faa affattet en fælles Indstilling, men hele Komiteens Arbejde blev for saa vidt uden nævneværdig Betydning. I Eftersommeren 1896 døde med kun en Maaneds Mellemrum Julius Lange og Henry Petersen, og Aarsleff, med hvem man nu søgte Kontakt, foretrak at tage Spørgsmaalet op

L. L. 1950

Fig. 459. Dronning Margrethes Gravmæle. Maria Magdalene. a. Hertzogs Rekonstruktion, b. AarslefTs Rekonstruktion (S. 1821).

L. L. 1950

Fig. 460. Dronning Margrethes Gravmæle. Jakob den Ældre. a. Hertzogs Rekonstruktion, b. AarslefTs Rekonstruktion (S. 1821).

fra Grunden. Efter i 1897 at have deltaget i Synsmødet udarbejdede han en udførlig Betænkning, som mundede ud i Ønsket om at kunne foretage en Studierejse til de samme Egne, Lange havde besøgt. I Sommeren 1898 blev denne Plan til Virkelighed, og i December samme Aar afleverede Aarsleff sit Forslag til Monumentets Restaurering. I August 1900 anmodedes han af Ministeriet om at forsøge en Genfremstilling af to Figurgrupper paa Grundlag af Nr. 1 og 2, men betingede sig da endnu en Rejse. Ved Synsmødet i 1902 forevistes og godkendtes ialt fire Figurgrupper i Gips, og i September samme Aar billigede Ministeriet, at deres Udførelse i Alabast paabegyndtes. I 1912 var Restaureringen tilendebragt, og ved en Kirkefest 28. Oktober paa Femhundredaarsdagen for Dronning Margrethes Død fandt Afleveringen Sted[90]. —- Selv om Aarsleff, hvad ikke alene hans ovennævnte Skrift, men ogsaa utrykte Indberetninger fra hans Haand bærer Vidne om, gik til Opgaven med den største Samvittighedsfuldhed, hviler hans Arbejde dog paa et delvis forfejlet Grundlag. Blandt Fragmenterne Nr. 3—12 mente han at kunne skelne mellem Figurer paa en Dybde af henholdsvis ca. 8 og ca. 6 cm, hvoraf de første maatte have haft Plads i nederste, de andre i øverste Række; men bortset fra at Aarslefîs oprindelige Fordeling af Figurerne inden for disse to Grupper ikke svarer til den endelige, giver Fragmenterne ikke sikkert Holdepunkt for en saadan Klassificering, idet det kun i fire Tilfælde (Nr. 3, 4, 7 og 8) er muligt at maale Fodstykkets fulde Dybde. Endvidere forledte Aarsleff s Misforstaaelse af Skjol-

det hos Nr. 4 ham til uden nogen Motivering i de bevarede Fragmenter at indføre otte skjoldbærende Svende, ledsagende hver sin af Danmarks otte Bisper; en Støtte herfor fandt han i de tidligere (S. 1812) omtalte otte Taphuller i Soklen, som han forklarede ved, at hver Skjoldbærer havde staaet paa en lille Plint. Og endelig mente Aarsleff efterhaanden at opøve en Evne til ud fra Taphullernes Placering paa Tumbaen at slutte, hvad de enkelte Figurer eller dog i hvert Fald Figurscener havde forestillet. I Virkeligheden var dette rent Fantasteri; i videnskabelig Henseende er AarslefTs Rekonstruktion derfor uden Interesse, og Hensynet til Fragmenterne har tilmed ledet ham ud i fersk Pastiche (Fig. 459 b, 460 b), som bevirker, at Domkirkens fornemste Gravminde for de nyere Deles Vedkommende forekommer kunstnerisk underlødigt.

Paa disse, nu utilgængelige Fragmenter, paa Gravstatuen og paa Sarkofagens hele Type bygger Bestemmelsen af Monumentets Proveniens. Uden al Tvivl hører det hjemme inden for den fransk-nederlandske Kunstkreds, dog saaledes at forstaa, at Kunstneren, uddannet i eller stærkt paavirket af fransk-nederlandsk Skole, meget vel kan have haft sit Virke ret fjernt fra Centrene i Bourges og Dijon. Maaske tyder netop den Omstændighed, at han endnu i det 15. Aarhundredes andet Aarti, uanfægtet af Claus Sluters Værker, arbejder videre i den af Hertug Johan af Berrys Hofkunstner, André Beauneveu udviklede Stil[91], paa, at Monumentets Hjemsted skal søges nær Omraadets Ydergrænser, og her er i hvert Tilfælde de Kunstnere og Værksteder at finde, som indtil nu har været bragt i Forslag. Julius Lange har saaledes peget paa Köln og ment at kunne spore en vis Lighed med den 1414—20 udførte Sarkofag i Kölns Domkirke over Ærkebiskop Frederik af Saarwerden[92]. Aarsleff[93] og, uafhængigt af ham, Francis Beckett[94] har henført Monumentet til Pierre de Thury, som var bosat i Paris, og som i 1421 fik Bestilling paa Gravmælet i Saint-Denis over Karl 6. og Isabeau af Bayern. I 1929 har den tyske Kunsthistoriker Walter Paatz kædet det sammen med en Gruppe Arbejder, som han tilskriver den lybske Billedhugger Johannes Junge[95], og senest har V. Thorlacius-Ussing vist hen til Tournai, hvor en Række lokale Værksteder i første Halvdel af 15. Aarhundrede forsynede Domkirken med Stenepitafier[96]. Spørgsmaalet er overordentlig vanskeligt og kan ikke siges at have fundet sin endelige Løsning. Naar Interessen alligevel samler sig om Paatz' Hypotese, skyldes dette i mindre Grad hans Forsøg paa at paavise særlige stilistiske Overensstemmelser mellem Margrethe-Monumentets Skulptur og andre, Junge tilskrevne Arbejder. Nogen synderlig Vægt kan heller ikke lægges paa en Efterretning om, at de to Malerbrødre, Hans og Hinrik Junge, i 1446 førte Proces »eynes grabes weghen, das ir vatter in dennemark hatte gemachet«. Derimod er det afgjort bemærkelsesværdigt, at der i Lübeck fra gammel Tid findes en ufuldendt Alabast-Buste (Fig. 462), som viser paafaldende Lighed med Roskilde-

S. Bengtsson 1938

Fig. 461. Dronning Margrethes Gravmæle. Detail af Gravstatuen (S. 1825).

fot. Frederiksborg

Fig. 462. Buste i Lübeck S. Annenmuseum. Afstøbning paa Frederiksborg Slot (S. 1824).

Gravstatuens øverste Parti (Fig. 461), og som Paatz selvsagt ogsaa henfører til Johannes Junge[97]. En ubetydelig Størrelsesforskel — Lübeck-Busten er ca. 5 cm mindre — samt det Forhold, at Øjnene paa Busten er aabne og Halsen lidt mere fremadbøjet, har faaet Paatz til at mene, at Busten enten har skullet anvendes til en staaende Figur af Dronningen eller har været bestemt til at indsættes i en Niche. Rimeligere er vel i Virkeligheden den Antagelse, at man her staar over for et Forarbejde til Dronning Margrethes Gravstatue, der enten paa Grund af Materialefejl eller Forhugning er blevet kasseret, og at Stykket skulde være ført til Lübeck andet Steds fra, er lidet troligt. Udenrigspolitiske Hensyn kan næppe heller, som af Thorlacius-Ussing antydet, have holdt Erik 7. tilbage fra at lade en hanseatisk Kunstner udføre Gravmælet. Tiaaret, som medgik til Arbejdet, indledes og afsluttes af dansk-hanseatiske Forhandlinger henholdsvis paa Danehoffet i Nyborg 1413 og i København i Pinsen 1423, og inden for denne Periode falder tilmed Kong Eriks direkte Indgriben i Lübecks indre Forhold til Fordel for det gamle Raad. Først i Efteraaret 1426 kom Bruddet, men da havde Dronning Margrethes prægtige Sarkofag alt længe staaet færdig i Roskilde Domkirkes Kannikekor.

[1] Om Dronning Margrethes Dødsdag se Kr. Erslev: Dronning Margrethe og Kalmarunionens Grundlæggelse. 1882. S. 504, Note 11 og Otto S. 99 f. [2] S. R. D. IV, 542.
[3] Poul Norlund: Sorø I. 1924. S. 75 f. [4] Chr. Molbech: Den danske Riimkrønike. 1825.

S. 242. — Verner Dahlerup: Tre litterære Munke i Sorø Kloster, i Sorø I, 140. [5] At Sager af denne Art kunde henskydes til Pavestolens Afgørelse, fremgaar ikke alene af, at Dronning Margrethe maatte søge Paven om Tilladelse til at flytte sine Forældres Lig. I 1519 traf Leo 10. efter Dronning Christines Anmodning Bestemmelse om Kong Hans' rette Lejersted, hvorom Franciskanerne i Odense stredes med Roskilde Biskop og Kapitel (Acta pontiflcum Danica, Nr. 4687). [6] Die Chronica novella des Hermann Korner, ed. Jakob Schwalm. Göttingen 1895. S. 381. — Kr. Erslev: En Kirkefest i Erik af Pommerns Tid, i Ny Kirkehist. Saml. 3. R. V, 809—11. — Henry Petersen: Levninger af Domkirkeskatten i Roskilde, i Aarb. f. nord. Oldkynd. 1888. S. 126—28. — Kr. Erslev: Erik af Pommern, hans Kamp for Sønderjylland og Kalmarunionens Opløsning. 1901. S. 3 f. [7] Kirkefesten har afsat sig Spor i en Række Breve udstedt i Roskilde henholdsvis 6., 6., 10. og 13. Juli 1413; Repertorium Nr. 5265, 5266, 5268 og 5270. [8] Teksten synes paa dette Sted korrumperet. [9] Andre Kirker var af Dronning Margrethe blevet betænkt med tilsvarende Gaver, saaledes som det fremgaar af et i Roskilde 10. Juli 1413 udstedt Brev, hvori Biskop Peder Lykke af Bibe over for Domprovsten i Roskilde og det samlede Roskilde-Kapitel, der handlede paa Kong Eriks Vegne, kvitterede for Modtagelsen af 59 Kalke og lige saa mange Sølvdiske samt 60 Messehageler etc. som testamentarisk Gave efter Dronning Margrethe. Heraf følger, at der ikke er nogen absolut Sikkerhed for, at de bevarede Margrethe-Kalke stammer fra Domkirkeskatten i Roskilde; jfr. Kr. Erslev: Erik af Pommern etc. S. 442. [10] Otto S. 99 f. [11] Kr. Erslev: Dronning Margrethe etc. S. 237 f., 284 f. [12] Repertorium Nr. 3912. [13] De ældste danske Archivregistraturer I, 48. [14] Jfr. Arhnung S. 216—19. [15] Repertorium Nr. 5175. — Kr. Erslev: Tre Gavebreve af Dronning Margrethe fra Aaret 1411, i Kirkehist. Saml. 3. R. III, 367—79. [16] Repertorium Nr. 5814. — Otto S. 99 f. — Arhnung S. 174. [17] Om Abraham Brodersen og Kapellets Indstiftelse, se nu senest Henry Bruun: Abraham Brodersen, i Hist. Tidsskrift 11. R. III, 94—97. [18] Kr. Erslev: Dronning Margrethe etc. S. 329—44. [19] Poul Nørlund: Klædedragt i Oldtid og Middelalder, i Nordisk Kultur XV. 1941. S. 78 f. [20] Samme: Sorø I, 75. [21] Samme: Dronning Margrethe, i Store danske Personligheder I. 1949. S. 57 f. [22] Se om Dronning Margrethe-Relikvierne især Kr. Erslev: Studier til Dronning Margrethes Historie, i Hist. Tidsskrift. 5. R. III, 398—401. — Samme: Dronning Margrethe etc. S. 167 f., 436. — Agnes Branting: Drottning Margaretas klädning, i Ord och bild XVI, 581—87. — Chr. Axel Jensen: Dronning Margretes Klædning, i Fra Arkiv og Museum.
1. B. III, 404—18. — Agnes Branting: Das goldene Gewand der Königin Margareta in der Domkirche zu Uppsala. Stockholm. 1911. [23] C. Erasmi Michaelii Læti: Margareticorum: hoc est, de conllictu Gothico: in quo Margaretæ Danorum Beginæ auspiciis, Albertus Megapolensis Sueciæ Bex captus regno que exutus est; libri decem. Frankfurt am Main 1573. S. 171. Yderligere om Hvæssestenen smst. S. 168—72 . [24] An Itinerary Written by Fynes Moryson Gent. Containing His Ten Yeeres Travell through the Twelve Dominions of Gerinany, . . . Denmark etc. London. 1617. S. 58. — Ny Udgave I. Glasgow 1907. S. 122. — W. R. Prior: Et engelsk Rejseindtryk af Danmark, i Fra Arkiv og Museum. 1. R. V, 48. [25] »Sepultura Reginæ Margaretæ in Choro, där man ännu dageligen sjunger vigilier. Item en Roch Klädning, som tilhört samina Drottning, och är wirkad af Guld«. Berättelse om Swea Bikes Arf-Furstes samt Hertigens til Södermanland, Nerike och Wermeland, Carl Philips lefwerne och utländska resor. Stockholm 1772. S. 50. Citeret af Horrace Marryat (One year in Sweden; including a visit to the isle o'f Gotland II. London 1862. S. 155), hvor Carl Philip omtales som Charles Philip. Dette har forledt Agnes Branting (Ord och bild XVI, 583) og med hende Chr. Axel Jensen (Fra Arkiv og Museum. 1. R. III, 411) til at omtale en engelsk rejsende, Charles Philip, som i 1618 besøgte Domkirken, men hvis Rejseskildring de forgæves har eftersøgt. [26] »Man Zeiget uns auch ihren Rock, von güldenem Stück, so sie auf ihrer Hoch Zeit getragen‹‹. Tagebuch Christians des Jüngeren, Fürst zu Anhalt, ed. G. Krause.

Leipzig 1858. S. 91. [27] ». . . där ock i kyrkan hängde drottning Margaretas kjortel och hatt«. Landshöfdingen Gabriel Kurcks lefnadsminnen upptecknade af honom själf, ed. Reinh. Hausen. Helsingfors 1906. S. 15. [28] J. L. Wolf: Encomion regni Daniæ. 1654. S. 453 f. — Jfr. Arent Berntsen: Danmarckis og Norgis fructbar Herlighed. 1656. S. 27 f. [29] Victor Hermansen: Frederik Münter og den danske Oldgranskning, i Frederik Münter. Et Mindeskrift. I, 2. 1949. S. 40. [30] S. 1325 (Teksten til Fig. 24b) og S. 1410 refereres Traditionen om, at Spiret skal være rejst af Erik 7., og det siges (S.1410), at intet i Spirets Hovedformer taler mod denne Antagelse. Saafremt Branden i 1443 har haft det Omfang som i det S. 1308 og 1412 f. omtalte Afladsbrev berettet, kan det paa Fig. 99 gengivne Spir, hvorefter det nuværende fra 1656—57 skal være kopieret, ikke gaa tilbage til Erik 7.s Tid, men maa være rejst efter Branden. Muligt er dette Grunden til, at Steen Friis (Dagbog 1861 S. 226) fremsætter den Formodning, at det er Christoffer 3., som har ladet Spiret opføre, »for at Klokkeringning kunde finde Sted forinden hendes [Dronning Margrethes] Sjælemesse læstes«. Jfr. samme: Beretning om Bestaurationsarbejderne i Boskilde Domkirke 1861 og 62, i Kirkehist. Saml. IV, 773, Note 1. [31] Arhnung S. 373. [32] Victor Hermansen: Roskildes Kirkeklokker, i Jul i Roskilde. II. 1926. S. 5. [33] I Maribo ringes i Tiden fra Fastelavn til Mortensdag Kl. 7,
10, 12, 14, 17 og 19; fra Mortensdag til Fastelavn er første Ringning Kl. 8. — Kl. 7 (8), 12 og 19 ringes med den store Klokke, ellers med den lille. I Mariager ringes om Sommeren Kl. 7, 12 og 17, om Vinteren Kl. 8, 12 og 17. — Velvilligst oplyst af Stiftsprovst K. Hee Andersen og Sognepræst A. Busch. [34] Resen S. 23, jfr. S. 15 f. [35] G. L. Grove: Et Brev fra en tysk Officer om Svenskerne i Danmark 1658—59, i Danske Magazin. 5. R. V, 90—92. — Agnes Branting: En resande svensks anteckningar från Danmark 1659, i Ord och bild XVII. Stockholm. 1908. S. 109—19. — Jens Bircheroed noterer i sin Dagbog Fjernelsen af Belikvierne fra Roskilde Domkirke under 25. Febr. (7. Marts). Uddrag af Biskop Jens Bircheroeds historisk-biographiske Dagbøger for Aarene 1658—1708, ed. Chr. Molbech. 1846. S. 5. [36] Johannus Schefferus: Upsalia 1666. S. 190. [37] Agnes Geijer: Katalog över Uppsala domkyrkas skrudkammare. 3. Udg. Uppsala 1949. S. 21 f. [38] Ord och bild XVI. 1907. S. 581—87. [39] Agnes Branting: Das goldene Gewand der Königin Margareta etc. Stockholm 1911. [40] Chr. Axel Jensen, i Fra Arkiv og Museum. 1. B. III, 404—18, 1. B. V, 455—59. [41] Helene Dihle: Das goldene Gewand der Königin Margaretha, i Zeitschrift für historische Waffen- und Kostümkunde IX. 1921—22. S. 124—28. [42] Agnes Geijer: Anmeldelse af Poul Nørlunds Klædedragt i Oldtid og Middelalder, i Fornvännen. 1944. S. 252. [43] Poul Nørlund: Klædedragt etc. S. 78—80. [44] Beretning ved Chr. Axel Jensen November 1913 (NM). [45] Steen Friis' Dagbog 1861 S. 223—27. [46] For Tilstedeværelsen af en saadan Korindretning taler ogsaa den Strækmur, som paavistes ved Udgravningen i 1949. Se herom S. 1759 med Note 9. [47] Kr. Erslevs Oversættelse, Dronning Margrethe og Kalmarunionens Grundlæggelse S. 433. [48] Paa Tegningen Fig. 448 har Abildgaard noteret, at »samme Skrift tillige med andre Ting paa dette Monument er repareret og fornyet efter General Major Thures Foranstaltning, dog skal Conrektor Lykke, efter sigende, have besørget, at den fornyede Inscription er bleven ligelydende med den forrige, og malet med samme Munke-Skrift som forhen. At baade Mahlning og Forgyldning er giort i de nyere Tider, kan tydelig kiendes«. Jfr. Gjessing, Fol. 41r. [49] Maler Ehlers restaurerede Indskriften 1827 (Bgsk.). En mindre Beparation foretoges 1945.
[o0] AM. 852, 4to, Fol. 81r. — Jfr. Udtog af en Ubenævnts Beskrivelse over Danmark, forfattet 1591, Suhm: Samlinger til den Danske Historie II, 2, 1782. S. 117.
[51] Michael Hebertr von Bretten: Ægyptiaca servitus. Heidelberg u. Aar [1610]. S. 649 f.
[52] Se t. Eks. Otto Andrup, Peter Ilsøe, Poul Nørlund, Danmarks Historie i Billeder, Teksthæfte II. 1949. S. 154. [03] Beretning ved Tage E. Christiansen (NM). [54] Thurah
11, 126. [55] Rostgaard S. 160 f. [56] Thott Fol. 8r. [57] Steen Friis: Beretning om Bestaurationsarbejderne i Boskilde Domkirke 1861 og 62, i Ny Kirkehist. Saml. II, 771.

[58] G. L. Grove: Et Brev fra en tysk Officer om Svenskerne i Danmark 1658—59, i Danske Magazin, 5. B. V, 90—92. [59] Th. Stein: Billedhuggeren Frederik Gottlieb Hertzog og Dronning Margrethes Monument i Boskilde, i Museum. 1893. I, 8. [60] C. Aarsleff: Mindesmærket over Dronning Margrethe i Roskilde Domkirke. 1912. S. II Note 12. — Aarsleff har bl. a. forelagt Spørgsmaalet for Billedhuggeren Vilhelm Bissen, der ikke mindes at have hørt sin Fader, H. W. Bissen, omtale Fragmenterne, lige saa lidt som han erindrer selv at have set dem paa Materialgaardens Loft, som var hans Barndoms Legeplads. Her overfor staar imidlertid en Udtalelse af J. J. A. Worsaae, der i en 3. Juli 1851 dateret Skrivelse til Kirkeinspektionen for Roskilde Domkirke (Koncept i NM) henstiller, at Fragmenterne føres tilbage til Kirken, da han har bragt i Erfaring, at de »i sin Tid have været udlaante fra Kirken, og at de nu efter forskjellige Skjæbner ligge (overstreget: henslængte) paa Professor Bissens Loft her i Staden«. 9. Marts 1853 har Worsaae paa Sagen noteret: »Efter Forlydende ere de her ommeldte Stykker senere virkelig atter bragt til Roeskilde«. [61] Behrmann, Grundrids. 1815. S. 83. [62] Wolf o. c. S. 453. [63] Steen Friis 1851—52 S. 180. — Endnu 1827 stod det om Sarkofagen. Maler Ehlers malede da selve Gitteret som blankpoleret Jern, medens Rammestykkerne og Løverne marmoreredes hvide (Rgsk.). [64] Jul. Lange: Iagttagelser over den plastiske Udsmykning af Christoffer den Andens, Valdemar Atterdags og Dronning Margretes Gravmæler, i Aarb. f. nord. Oldkynd. 1893. S. 15 Note 1. [65] Foruden den her gengivne Tegning har Abildgaard udført en Tegning af Monumentet set fra oven; begge findes i NM. Af andre Gengivelser af Sarkofagen fra Tiden mellem Hännels Istandsættelse og den store Restaurering kan nævnes to farvelagte Blyantstegninger »Zeuthen 1854«, en Blyantstegning »Heinr. Heeger 1855« og to Blyantstegninger »J. Kornerup del. 6te Oct. 1853« og »J. Kornerup del. 1857«; alle i NM. [66] F. B. Friis: Bidrag til dansk Kunsthistorie. 1890—1901. S. 325. [67] Fig. 446 og 447 giver ikke Mulighed for med fuld Sikkerhed at afgøre, om denne Supplering skyldes Hännel eller maaske hidrører fra en tidligere Istandsættelse. [68] Jul. Lange o. c. S. 15 Note 1. Dette bestrides dog af den tyske Kunsthistoriker Walter Paatz, som hævder, at Hændernes Form er den oprindelige. Walter Paatz: Die lübeckische Steinskulptur der ersten Hälfte des 15. Jahrhunderts. Lübeck. 1929. S. 77 og 80. [69] Nu i Domkirkens Museum. [70] Steen Friis 1851—52 S. 89. [71] Fortegnelse over de ved det Kongelige Akademie for de skjønne Kunster offentligen udstillede Kunstværker. 1842. Nr. 317. [72] Bentekammeret. Københavns Renteskriverkontors Kopibog 1838, 8. Sept. (RA). — Haavard Rostrup: Billedhuggeren H. W. Bissen 1798—1868. 1945. I, 191. [73] Scholls Dagbog, i Thorvaldsens Museum. — Forf. har samme Steds haft Adgang til at benytte en af Museumsinspektør, mag. art. Else Kai Sass til Weilbachs Kunstnerleksikon udarbejdet Biografi af Scholl og har desuden modtaget værdifulde Oplysninger af Scholls Barnebarn, Fru Johanne Brix. [74] Aarsleff o. c. S. I Note 8. [75] Foruden paa Opmaalingsskitser blandt Hertzogs Efterladenskaber (Stiftsbiblioteket i Roskilde) bygger de her meddelte Oplysninger paa en af Scholls Tegninger, som viser Taphullerne i Dækpladen, nordre Langside og begge Kortsider med en Del af Arkitekturfragmenterne og Figurfragmenterne Nr. 1—3 og 5—11 indtegnet paa deres formentlige Plads. I østre Kortside er, fejlagtigt, kun et enkelt Taphul angivet. [76] En Genfremstilling var senere under Restaureringen paatænkt, men blev opgivet; Aarsleff, o. c. S. 52 f. [77] Haandskreven Tilføjelse af Ch. Lindstrøm i et Eksemplar af AarslefTs Bog (NM). [78] Aarsleff o. c. S. 35—39. [79] Herfor har især Aarsleff argumenteret; o. c. S. 47—52. [79a] I flere Tilfælde, hvor Brudlinierne gaar gennem Taphullerne, kan der i disse iagttages Rustspor. Antagelig maa da ogsaa Rustsprængninger regnes blandt Aarsagerne til Alabastudsmykningens Ødelæggelse. [80] Saaledes ogsaa Aarsleff. Om hans Grunde for at undlade Genfremstilling af Stafferingen o. c. S. 43—46. [81] Jul. Lange o. c. S. 33—45. [82] Aarsleff o. c. S. 15—35. [83] Paa Scholls jTegninger er kun de 10 i Note 75 nævnte Figurer vist i rekonstrueret Skikkelse. Nr. 10 og 11 kan ikke navngives med Sikkerhed, og det lader sig ikke afgøre,

om Nr. 3, 5 og 6 skal forestille Bisper eller Bispehelgener. Ogsaa Nr. 9 er tolket som Biskop. [84] Hertzogs mange efterladte Skitser m. m. til Trods er det med de i Teksten nævnte Undtagelser vanskeligt at naa til Klarhed over, hvordan han tolkede de bevarede Figurfragmenter. [85] Lange synes dog senere at have fraveget denne Opfattelse; Aarsleff o. c. S. 17. [86] Hvis man tør forlade sig paa Scholls i Note 75 nævnte Tegning, synes Nr. 1 og 2 lige saa vel at kunne anbringes i henholdsvis nederste og øverste Bækkes sydlige Felter paa vestre Kortside. [87] Skjoldbærende Bisper kendes bl. a. fra Valdemar 4.s Gravmæle i Sorø Kirke; Chr. Axel Jensen: En Bispefigur fra Valdemar Atterdags Gravmæle, i Aarb. f. nord. Oldkynd. 1915. S. 90—98. [88] Aarsleff o. c. — Anmeldelse ved C. A. Jensen, Fra Arkiv og Museum, V, S. 455—59. — Exemplar med værdifulde, haandskrevne Tilføjelser af AarslefTs nærmeste Medarbejder, Billedhugger Ch. Lindstrøm i NM. — Andre Kilder til Bestaureringens Historie: Stein o. c.
— Steen Friis 1851—52, eget Exemplar, S. 89—92. — Steen Friis' Dagbog 1868 fT.
— Rgsk. 1712—1883 (Stiftsøvrighedsarkivet. LA). — Sagens Akter i Det særlige Kirkesyns Arkiv (NM) og Rigsarkivet (Cultus-Min., 1. Dept.). — Hertzogs Skitser m. m. i Stiftsbiblioteket i Boskilde og NM. — AarslefTs Originalmodeller i Nyborg Museum. [89] Jul. Lange o. c. S. 17. [90] J. Kornerup: Om Dronning Margrethes Forbindelser med Roskilde og hendes Gravmæle i Domkirken, Foredrag ved hendes Mindefest den 28. Oktbr. 1912, Aarb. Kbh. 1913. S. 7—18. [91] Marcel Aubert: La sculpture française au moyen-âge. 1946. S. 335—38, især S. 352. [92] Lange o. c. S. 15 og 21 fT. —- Georg Troescher: Die burgundische Plastik des ausgehenden Mittelalters und ihre Wirkungen auf die europäische Kunst. Frankfurt a. Main 1940. S. 160 og 165 f. med Henvisning til Speciallitteratur. [93] Aarsleff o. c. S. 49—59. [94] Francis Beckett: Danmarks Kunst,
II. 1926. S. 253—55 og 431. [95] Paatz o. c. S. 28—39 og 77—80. [96] V. Thorlaeius-Ussing: Danmarks Billedhuggerkunst fra Oldtid til Nutid. 1950. S. 87 f. — Troescher o. c. S. 168 med Henvisning til Speciallitteratur. [97] Paatz o. c. S. 72.

CHRISTOFFER 3. (CHRISTOFFER AF BAYERN)

Helligtrekongersdag 1448 døde Christoffer 3. i Helsingborg. Efterretningen herom er at finde i Lunde Ærkebispekrønike[1] samt hos de to Compilatorer, Roskilde-Franciskaneren Peder Olsen[2] og Odense-Lægen Cornelius Hamsfort[3], der antagelig begge har hentet deres Viden fra Roskilde Domkirkes nu tabte Anniversariebog[4]. At denne har indeholdt en Aartidsoptegnelse om Christoffer 3., er der næppe Grund til at tvivle om, thi i Domkirken stedtes Kongen efter eget Ønske til Hvile, og i det Testamente, han to Dage før sin Død lod oprette, nævnes Kirken paa fremtrædende Plads[5].

Den nøjagtige Beliggenhed for det Lejersted, Christoffer 3. havde valgt sig, kendes nu ikke, men sikkert synes det dog, at Graven har haft sin Plads i Højkoret. I Registeret til Erasmus Lætus' »Res Danicæ« siges det, at Kongen er begravet inden for Højkorets Gitter[6], og overensstemmende hermed beretter Huitfeldt i sin Christiern den Førstes Historie, at »hans [Christoffer 3.s] Ljg er først begraffuen til Roskilde vdi høye Chor«[7]. Om Graven senere er flyttet til et andet Sted i Kirken, faar derimod staa hen. Intet hos Erasmus Lætus tyder i denne Retning, men Huitfeldt vil vide, at Liget er »siden der fra [fra Højkoret] forfløt aff Kong Christiern den Første, vdi det Capell hand

lod bygge, men vden noget Monument oc Graffscrifft.[7]« Hverken i de uudgivne, haandskrevne Fortegnelser fra 1600-Aarene over Kirkens Monumenter eller hos Mikkel Hansen Jernskæg omtales overhovedet Christoffer 3.s Grav, men takket være den Tyrkertro, som næredes til Huitfeldts Autoritet, blev snart den Opfattelse eneraadende, at Graven var i Helligtrekongers Kapel, hvor da Dronning Dorothea efter Døden forenedes med begge sine Ægtemænd[8]. Exempelvis kan det anføres, at Aarslev i sin Bearbejdelse af Resens »Atlas Danicus« som gravlagte i Kapellet nævner »Christoffer af Bayern med sin Dronning Dorothea af Brandenburg, som senere hans Efterfølger paa Tronen gjorde først til sin Ægtefælle og dernæst til sin Gravfælle, saasom han jo er begravet samme Sted«[9].

Medens man ved de nedenfor (S. 1833) omtalte Undersøgelser, der i forrige Aarhundrede anstilledes i Helligtrekongers Kapel, havde Held til at genfinde Christiern l.s og Dorotheas Grave, lykkedes det imidlertid ikke ved denne Lejlighed at paavise ringeste Spor efter Christoffer 3.s. Paa Forhaand synes det sandsynligt, at Graven, om den nogensinde har eksisteret, vilde have haft sin Plads i Kapellets østlige Del i Nærheden af Christiern .l.s og Dorotheas, og at den ikke findes her, kan fastslaas med Sikkerhed. Mellem Fundamenterne for Christian 3.s og Frederik 2.s Sarkofager er saa godt som kun den Plads levnet, som optages af Christiern l.s og Dorotheas Grave, og det er derfor paa sin Vis forstaaeligt nok, at Werlauff konkluderer, at »da det Gjemme, som fordum har indsluttet hiin Konges [Christoffer 3.s] Levninger, maa formodes at have været omtrent af samme Beskaffenhed som Efterfølgerens og i Nærheden deraf, er det ikke usandsynligt, at det kan være blevet tilintetgjort, senest da de Hvælvinger bleve indrettede, der skulde modtage Christian den Tredies og Frederik den Andens Liig«[10]. Af Undersøgelsens negative Resultat at lade sig forlede til at rejse Tvivl om Paalideligheden af Huitfeldts Meddelelse om Flytningen, faldt ikke den grundlærde Forsker ind.

I Virkeligheden er det vanskeligt at se, hvorledes det lader sig forsvare at vrage Erasmus Lætus til Fordel for Huitfeldt, lige saa lidt som det — hvad Werlauff forsøgte[11] — er muligt at kombinere disse to Kilder, der stort set er af samme Alder, Lætus endda ældst. Vil man søge at svække Erasmus Lætus' Kildeværdi, kan man nok pege paa, at han i sit Forord selv oplyser, at »Res Danicæ« under trykkede Forhold og næsten helt uden Hjælpemidler er udarbejdet fjernt fra Danmark, i Hamburg, Köln, Basel, Padova og Frankfurt. Tilbage bliver dog, at Forfatteren siden 1559 indehavde et Kannikedømme ved Roskilde Domkirke med Forpligtelse til at residere ved Domkirken, naar han ikke studerede eller læste ved noget Universitet[12], og at han derfor antagelig har haft væsentlig bedre Kendskab til Kirken end Huitfeldt. Alligevel melder sig Spørgsmaalet om, hvilket Grundlag Huitfeldt kan have

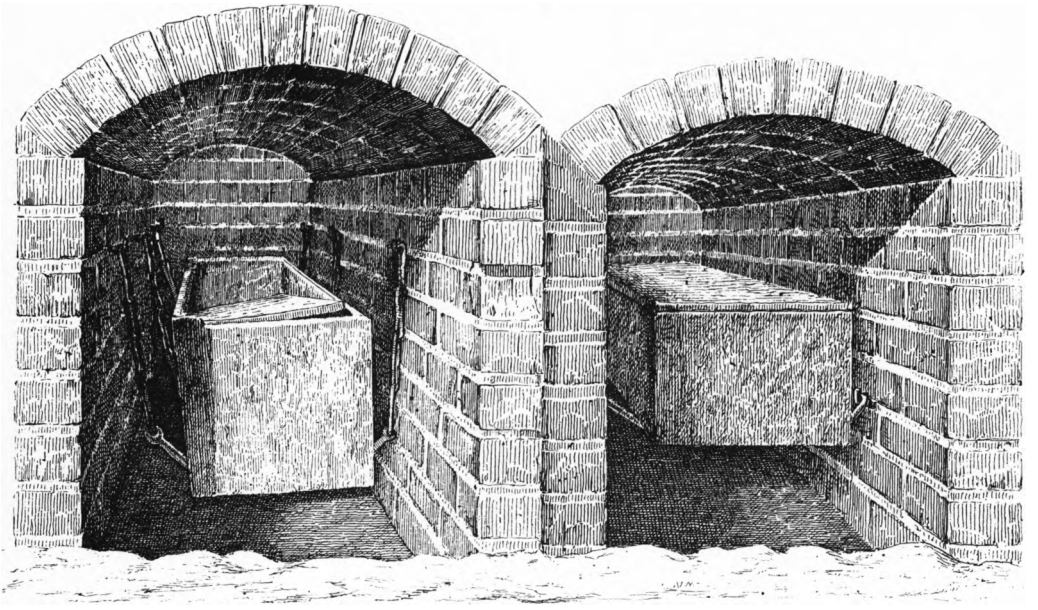

Fig. 463. Christiern I.s og Dronning Dorotheas Grave. Efter Werlauff Tab. I (S. 1832).

for sin Efterretning, og herpaa synes der ikke at kunne gives noget Svar. Alt taget i Betragtning forekommer det derfor ugørligt at udfinde, om Huitfeldt eller Erasmus Lætus har Ret, om Christoffer 3.s Grav er flyttet fra Højkoret til Helligtrekongers Kapel eller ej. Er Graven forblevet i Højkoret, maa den senest være gaaet til Grunde i Aarene 1689—94.

[1] Scriptores minores II, 122. [2] Chronica regum Danorum, S. R. D. I, 143. — Chronicon Danicum 1268—1523, S. R. D. VI, 240; jfr. Historisk Tidsskr., 9. R. II, 370. [3] Regum Danorum series, S. R. D. I, 41. — Chronologia rerum Danicarum secunda, S. R. D. I, 334. — Series episcoporum Otthoniensium, S. R. D. VII, 236. [4] Otto: Liber daticus Roskildensis S. 23 ff. og 111. [5] Erslev: Testamenter Nr. 92. [6] Christoferus Bauarus, rex Daniæ, Roskildiæ in æde diuo Lucio sacra, intra chori summi cancellos sepultus; C. Erasmi Michaelii Laeti rerum Danicarum libri XI, Frankfurt am Main. 1573. Index. [7] Arild Huitfeldt: Historiske Bescriffuelse, om huis sig haffuer tildraget vnder den Stormectigste Første oc Herre, Herr Christiern, den Første affi det Naffn. Kbh. 1599. S. 1. [8] Se bl. a. Resens Atlas, ed. Joh. Knudsen, S. 25. — Janus Paludan: De templo quod Roeskildiæ est, SanctiLucii. Kbh. 1720—22. S. 29. — Thurah: Den danske Vitruvius, II, 133 f. — Danske Atlas II, 346. — Behrmann: Grundrids. 1815. S. 32 og 88 f. — Samme: Grundrids. 1832. S. 32 og 96 f. — E. C. Werlauff: Om Christopher af Bayerns, Christian den Førstes og Dronning Dorotheas Begravelse i Roeskilde-Domkirke, Tritogenia, IV, Kbh. u. Aar [1829] S. 130 ff. [9] Christophorus Bavarus, cum Regina sua Dorothea Brandenburgica, qvam postea Successor ejus Christianus Imus talami primum, inde tumuli sociam accepit, eodem qvippe loci sepultus; Ms. E don, var 19. Fol., S. 128; jfr. Besens Atlas, ed. Joh. Knudsen, S. 25. [10] Werlauff: De hellige tre Kongers Kapel, S. 64. [11] Werlauff: Tritogenia, IV, 131 f. Samme: De hellige tre Kongers Kapel, S. 50. [12] Kancelliets Brevbøger, 1556—1560, S. 315.

HELLIGTREKONGERS (CHRISTIERN l.s) KAPEL

Christiern 1. og Dronning Dorothea stiftede som omtalt S. 1469 Helligtrekongers Kapel ved et Gavebrev af 28. April 1459 og valgte det til Lejersted for sig og deres Efterkommere. De hviler i to smaa, murede Krypter (S. 1832) under Gulvet, markerede med moderne Gravsten. Endvidere rummer Kapellet murede Begravelser for Christian 3. (S. 1836) og Frederik 2. (S. 1844) med deres Dronninger, begge under de respektive Gravmæler. — Om Christoffer 3. se S. 1829.

CHRISTIERN 1. OG DBONNING DOBOTHEA

Skønt Christiern 1. og Dronning Dorothea maa regnes blandt Boskilde Domkirkes store Velgørere, er det tvivlsomt, om Notitser om deres Død har været indført i Kirkens Anniversariebog. Den vistnok ældste bevarede Efterretning om, at Christiern 1. efter sin Død 21. Maj 1481 blev stedt til Hvile i sit Kapel, findes i den plattyske Udgave fra ca. 1502 af Saxos Danmarkshistorie[1]; at Dronning Dorothea, som døde 10. November 1495, kom til at hvile ved sin Ægtefælles Side, berettes første Gang af Paulus Helie i Skibykrøniken[2]. Ligsten synes ikke at være blevet lagt over Gravene, og antagelig er det dette, der har faaet Erasmus Lætus til i »Bes Danicae« at antyde, at Christiern 1. selv havde bestemt, at hans Grav skulde være ganske simpel[3]. Forholdet skyldes imidlertid sikkert praktiske Hensyn, idet Gravene var anbragt umiddelbart foran Hovedalteret (S. 1633), og ydermere var Kapellet og alt, hvad hertil var knyttet (S. 1469), i sig selv et Monument over det kongelige Stifterpar. Saa længe Kalkmalerierne (S. 1592—98) stod fremme, burde heller ingen kunne være i Tvivl om, at Gravene maatte have deres Plads ud for Østvæggens Midtpille med Christiern l.s og Dronning Dorotheas kronede Vaaben[4], og i hvert Fald endnu 1581 kendtes deres Beliggenhed. I Forbindelse med Nedsættelsen af Christian 3.s Dronning, Dorotheas Kiste (S. 1852) i Gravkælderen under hendes Ægtefælles Monument aabnede Lensmanden til Boskildegaard Lave Beck i Foraaret dette Aar efter Kongens Befaling Christiern l.s Grav; Kongen ønskede herefter 26. Maj af Lave Beck »effther Wii gierne wille wide hochbe^te Heris Lengelse, huor høg och lang hand haffuer weret«, »atthu hans Ligkiste behendelig lader opthage, och atthu siden forschaffer Os itt wis Maall ther paa, huor lang hochbe^te Heris Liig egentlich er, och atthu Kisten ther effther egen lader egen tilslae«[5]. Formaalet med Aabningen var saaledes tydeligt nok at søge Bekræftelse paa den ret tidligt opstaaede[6], men urigtige Forestilling om Christiern l.s formidable Højde[7]. »Wii sende thill Theg thett Suerd, som Thu Os haffuer tilschickit att besigte, som haffuer legit paa hochbe^te Heris Liigkiste, atthu thet ther effther egen paa Kisten lader indlegge«[5].

I den følgende Tid mindskedes Kendskabet til Gravene[8], og samtidig vandt den Opfattelse frem, at ogsaa Christoffer 3. var begravet i Kapellet (S. 1829). Wolf beretter 1654 blot i Almindelighed, at Christiern 1. ligger begravet i Kapellet »foruden Monument ofver sig«[9], Paludan meddeler 1722, at han har fundet Christoffer 3.s og Christiern l.s Grave tillukte, og derfor ikke har kunnet beskrive deres »Epitafier«[10], og 1749 oplyser Thurah, at »efter den gemene Sigelse og efter Bimelighed« er Christiern 1. begravet under Kapellets Centralsøjle (S. 1473—77) og »næst ved ham« Christoffer 3. og Dronning Dorothea; »men over disse tre Kongelige Personer finder man hverken Epitaphium eller Inscription«[11]. Pontoppidan siger 1764 forbeholdent, at de »meenes her at være begravne,

men saa ukiendeligen, at ingen kand viise vist Tegn til deres egentlige Gravsted«[12]. 1815 antog Behrmann, at Hvælvingen med Gravene var blevet tilmuret, da Gravkældrene under de to Monumenter indrettedes[13], og til det samme Resultat naaede Werlauff, der 1829 som den første tog Spørgsmaalet op til nærmere Behandling[14]. »De Gamle forsikkre eenstemmigen,« skrev endelig Behrmann i 1832, »at de ere begravede i dette Capel, men da man ei fandt dem, hverken over eller under Jorden, saa faldt man paa den taabelige Tanke, de maatte ligge under den store Pille, og siden endog paa den endnu taabeligere, at de stode i Pillen selv. At de ligge i Omfanget af dette Capel er nu ligesaa vist, som det er vist, og ved de nyeste Undersøgelser afgjort, at de ei ligge der, hvor man med Magt har paastaaet, de skulde ligge«[15].

Hvilke Undersøgelser Behrmann sigter til, vides ikke sikkert, men muligt er det, at Domkirkens mangeaarige Værge, Stiftsskriver Chr. Hansen allerede da havde begyndt de Efterforskninger, som omsider i 1843 kronedes med Held. Selv om den nøjere Udstrækning af Hansens Undersøgelser ikke kendes, synes det, som om lidt efter lidt hele Kapellets vestre Del gennemgravedes[16], saaledes at man til sidst maatte slutte, at Gravene, om de overhovedet var bevaret, kun kunde være mellem de to Monumenter. Under en Audiens i November 1843 hos Christian 8. fik Domprovst Ortved, som nu blandede sig i Sagen, overdraget i Forening med Hansen at foretage en Gravning her. 4. December stødte man paa Christiern I.s Gravkammer, lod det aabne og fandt Kisten samt Sværdet. Samme Dag sendte Domprovsten en Stafet til Kongen paa Frederiksborg, og Stiftsskriveren skrev til C. J. Thomsen om Fundet. Ogsaa Dronning Dorotheas Gravkammer blev fremgravet, men Spor af Christoffer 3.s Grav lod sig ikke paavise. 7. December fik Thomsen og Werlauff kongelig Befaling til sammen med Ortved og Hansen at undersøge Gravene, dog uden at aabne Kisterne, og denne Undersøgelse fandt Sted 11. og 12. December. Herefter fik den 12. Februar 1844 nedsatte Kommission vedrørende Udsmykningen af Christian 4.s Kapel (S. 1508) til Opgave ogsaa at fremkomme med Forslag til den endelige Undersøgelse af Gravene, til Kisternes Fornyelse og til en passende Indskrift i Kapellet; Kongen udtrykte Ønske om selv at overvære Undersøgelsen, som det derfor først lykkedes at faa gennemført 17. Juni 1847. Undersøgelsens Besultater optegnedes af Werlauff, som udførligt har redegjort herfor i sit Skrift om Helligtrekongers Kapel[17], som nedenfor citeres. De anatomiske Oplysninger skyldes Lector anatomiæ Ib Ibsen, men desværre er en væsentlig Del af Maalene taget paa en saadan Maade, at deres Værdi kun er ringe. Tegninger af Gravene var i 1843 blevet udført af Arkitekt L. A. Winstrup[18], og under selve Undersøgelsen tegnedes alene en flygtig og, efter hvad A. Strunk, som var nærværende, har oplyst, tilmed højst unøjagtig Blyantskitse af Christiern I.s Kranium[19]. Begge Kister blev efter Undersøgelsen indsatte i nye af Eg, som bragtes paa Plads i Gravkamrene, der herpaa tilmuredes.

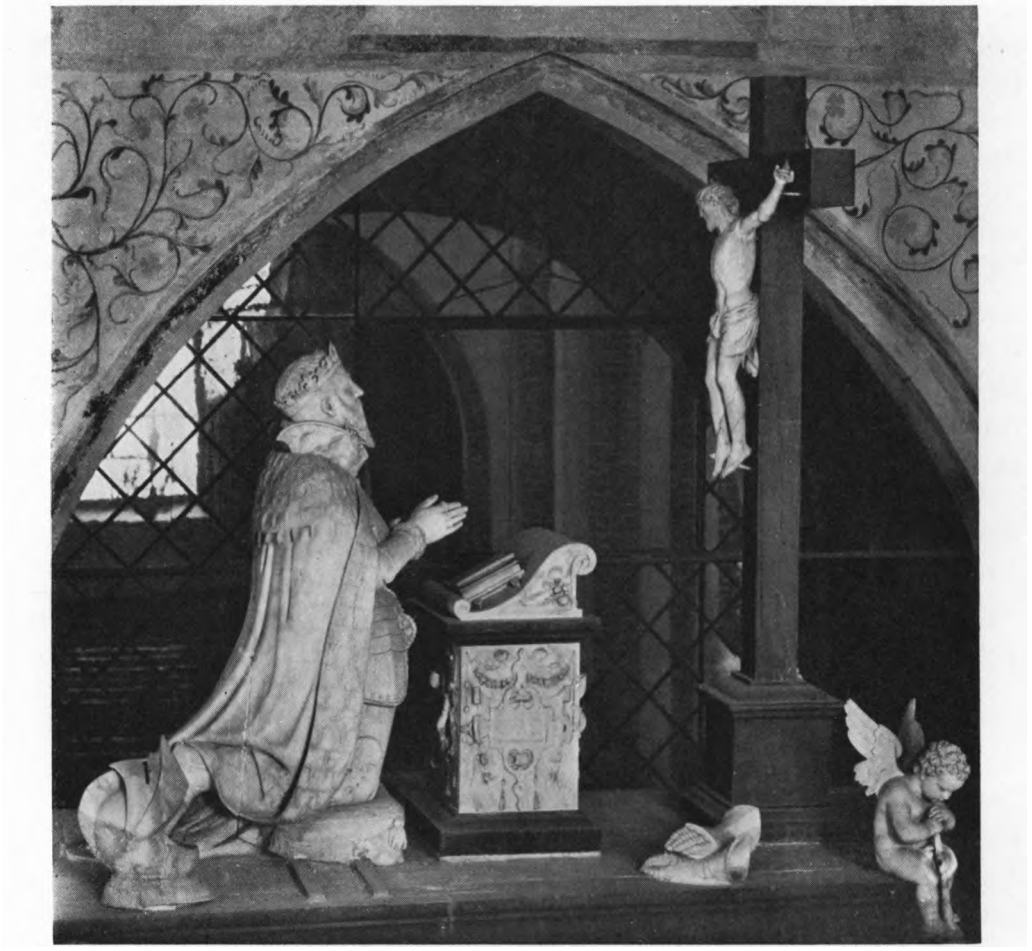
Christiern I.s Grav (Fig. 463) ligger tilnærmelsesvis i Kapellets Øst-Vest-Akse med Vestenden ret tæt op mod Centralsøjlen. Den bestaar af et af røde Munkesten muret, 290 cm langt, 105 cm bredt og 131 cm højt Gravkammer, der dækkes af en Tøndehvælving, hvis Top er ca. 30 cm under Overfladen af Kapellets Gulv; Østgavlen synes ikke at have været muret i Forbandt med Siderne. Ved Aabningen i 1581 var man, som tydelige Spor viste, gaaet ned oven fra, gennem Hvælvet; ved Aabningen i 1843 nedtoges Østgavlen, men før Undersøgelsen i 1847 fjernedes yderligere hele Hvælvet. I Gravkammeret, som har Jordgulv, hang Kisten paa tre Jernstænger, som ved Jernlænker var fastgjort til Kroge, der, tre i hver Side, var indmuret mellem andet- og tredieøverste Skifte. Den

238 cm lange, 44 cm høje Fyrretræskiste var svagt trapezformet, 63 cm bred ved Hovedenden, 47 cm ved Fodenden, med let skraanende Sider og fladt Laag. Paa dette laa det i 1581 til Frederik 2. indsendte *Sværd,* som nu er ophængt paa Kapellets Østvæg. Det er et Halvandethaandssværd af enten dansk eller tysk Oprindelse, ialt 133,5 cm langt, med en tveægget, slank Klinge med svag Midtryg og et 17 cm langt, firsidet Klingebryst med flad Hulslibning. Fæstet har nedadbøjedede Bronzeparerstænger, hvoraf den ene er afbrudt, og foroven en pæreformet, facetteret Bronzeknap. Det 30 cm lange Greb, som var beviklet med Messingtraad, er nu ikke bevaret, ligesom Rester af en lærredsforet Læderskede er gaaet tabt. Paa Klingebryst og Angel utydelige Smedemærker[20]. Kisten var »indvendig beklædt med Læder, udvendig overtrukket med Beeg, hvorpaa grovt Lærred var befæstet; den ydre Beklædning var to Lag Skind (begge med Haarene udad). Denne var igjen overtrukket med Lærred af saa fiin Vævning, at det næsten lignede Flor. Kisten var tilslaaet med Søm og Fugerne tættede med Fæhaar; mellem den og Jernstængerne var desuden udbredt et af Fæhaar vævet Tæppe, der viste Spor af en Paastrygning.« »Ved Kistens Aabning, som skeete uden Vanskelighed, da Laaget tildels var nedsunket, viste sig Benene af et mandligt Skelet i naturlig Orden. Den anatomiske Udmaaling angav en Legemshøide af tre Alen,[21] altsaa ingen ualmindelig eller kjæmpemæssig, som Sagnet har villet tillægge denne Konge. Alle Tænderne var tilstede med Undtagelse af to Skjæretænder (dentes incisivi) paa den høire Side af Underkjæven, hvilke han mistede i Slaget ved Brunkebjerg 1471. Hovedet, paa hvilket fandtes Spor af kastaniebrune Haar[22] og Overskjæg, var af en oval Form; Underdelen deraf stærkt fremtrædende; Ansigtet havde været større paa høire end paa venstre Side; Næsen lang og kroget. Haanden havde været stor og kraftig; Underextremiteternes Længde lod slutte til en dygtig Rytter.« »Ligets oprindelige Beklædning og Prydelser kunde af de svage Levninger kun høist ufuldkomment kjendes. Det syntes at have været indhyllet i vævet Tøi, maaskee et Slags geistlig Ordensdragt; ogsaa fandtes Spor af fiint Linned. Omkring Brystet, Armene og Livet fandtes Levninger af Silketresser af forskjellig Brede, indvævede med Guld, tildeels med Zirater; langs Liget laae to smalle Silkelidser med takkede Kanter. Under det høire Kravebeen fandtes to guldpletterede Maller i Kløverbladform, befæstede paa en af de smalle Tresser. Liget havde været nedlagt i Straa; fra Hofterne nedad laae paa hver Side et sammenbundet Knippe af Rughalm; et opløst Knippe bedækkede Underkroppen.«

Dronning Dorotheas Grav (Fig. 463) er muret op mod Nordsiden af Christiern I.s og minder i alt væsentligt om denne. Dronningens Gravkammer springer i Vest et Stykke frem for Kongens, men er 78 cm kortere, 34 cm smallere og 10 cm lavere. De tre Jernstænger, der bar Kisten, hang her direkte paa Jernkroge, som var indmuret mellem femte- og sjetteøverste Skifte. Kisten var af

ganske samme Form som Christiern I.s men adskilligt mindre, 188 cm lang, 36 cm høj, 52 cm bred ved Hovedenden og »noget smallere« ved Fodenden. »Ogsaa denne Kiste var af Fyrretræ, overtrukket med dobbelt-garvet Læder; det indre var befæstet paa Kisten med Beeg, det ydre med Nagler.« »Uagtet den ydre Læderbeklædning var temmelig vel vedligeholdt, befandtes Kisten dog i en langt mere opløst Tilstand end Kongens.« »Derfor opdagedes her kun svage Levninger af Benene; dog fandtes efter den fortærede Underkjæve endnu alle 16 Tænder. Af Ligets Beklædning var intet Spor tilbage.« Fig. 463 viser Kisten, »saadan som man kan tænke sig, at den oprindeligen har været, da dens destruerede Tilstand ikke tilstædede nogen tro Opfatning.« En Gravpotte med tre Ben og Hank, som fandtes under Kistens Hovedende, hidrører antagelig fra en romansk Grav, som er blevet ryddet ved Gravkamrenes Opførelse.

[1] De densche Kroneke, Fol. 152 v. [2] Skrifter af Paulus Helie VI. Kbh. 1937. S. 62. [3] Condi quo pridem membra iubebat, non ita magnificis congesta sumptibus vrna; C. Erasmi Laeti rerum Danicarum libri XI. Frankfurt am Main. 1573. S. 187. [4] Det maa af samme Grund anses for ufornodent at rejse Tvivl om, at de to nedenfor beskrevne Grave virkelig er Christiern I.s og Dronning Dorotheas. [5] Citeret efter C. Molbechs Udgave af Brevet i Historisk Tidsskrift IV, 669 f. Jfr. Kancelliets Brevboger, 26. Maj 1581. [6] E. C. Werlauff: De hellige tre Kongers Kapel. 1849. S. 59, Note k. [7] V. Hermansen: Christiern den Førstes Højde, i Fra Nationalmuseets Arbejdsmark 1950, S. 175—80. Jfr. S. 1475. [8] Gravenes Beliggenhed kendes dog af nogle endnu 1623 (G.Krause: Tagebuch Christians des Jiingern, Fürst zu Anhalt. Leipzig 1858. S. 92) og o. 1685—89 (Thott 1406, 4to, Fol. 47r). [9] Wolf: Encomion, S. 456. [10] Sepulcra hæc duorum glor. Begum clausa inveniinus, ut adeo epitaphia eorum describere nobis non licuerit; Paludan, S. 29. [11] Thurah: Den danske Vitruvius II, 133 f. Saaledes ogsaa Schröder S. 8. [12] Pontoppidan: Danske Atlas II, 346. [13] Behrmann 1815 S. 88 f. [14] E. C. Werlauff: Om Christopher af Bayerns, Christian den Førstes og Dronning Dorotheas Begravelse i Roeskilde-Domkirke, Tritogenia, IV, Kbh. u. Aar [1829] S. 130 ff. [15] Behrmann 1832 S. 96 f. [16] Werlauff: De hellige tre Kongers Kapel, S.V. [17] Werlauff, De hellige tre Kongers Kapel, S.V f. og 56—64. Werlaufs eget Exemplar med haandskrevne Tilføjelser: Werlaufls Mss. Nr. 77 (Kgl.Bibl.). — Andre Kilder: Kommissionsberetninger ang. Undersøgelser [1843 og 47] af Christiern I.s og Dronning Dorotheas Grave i Roskilde Domkirke (RA, Haandskriftsamlingen). — Diverse Papirer vedkommende Undersøgelsen af høisalig Kong Christian den 1stes og Dronning Dorotheas Grave (NM). — 1823-55. Domkirkens Inventarium og Beskrivelse over Kapellerne. Boskilde Domkirkes Arkiv, G (LA) [udelukkende om Undersøgelsen 1843]. — Werlauff: Erindringer af mit Liv, Memoirer og Breve edd. Clausen og Bist XIII, 147 fT., 155 fT. — Werlaufs Mss. Nr. 2 (Kgl. Bibi.). — Anmeldelse af Werlaufs Bog ved C. Molbech [som overværede Undersøgelsen] i Historisk Tidsskrift 2. R. III, 699—703. [18] Tegninger i Kunstakademiets Samling af Arkitekturtegninger og i NM. [19] Udført af H. Eddelien (NM). [20] Ada Bruhn, i Vaabenhistoriske Aarbøger. 1949. S. 5—9. [21] Efter Oplysning af dr. med. K. Brøste, som velvilligst har gennemgaaet det anatomiske Materiale, maa Legemshøjden i levende Live have ligget væsentlig under de 3 Alen (188 cm), som maaltes i Graven. [22] En i en Sølvmedaillon indfattet Lok heraf opbevares i De danske Kongers kronologiske Samling paa Bosenborg.

V. A. 1949

Fig. 464. Christian 3.s Gravmæle. Detail. (S. 1842).

CHRISTIAN 3.s OG FREDERIK 2.s GRAVMONUMENTER

Christian 3.s Monument, udført 1574—75 af Cornelis Floris. Det anselige Gravmæle (Fig. 466) i italieniserende Renaissance, et Hovedværk af den nederlandske Billedhugger-Arkitekt Cornelis Floris de Vriendt i Antwerpen, fylder det nordøstre Hvælvingsfag i Helligtrekongers Kapel. Dets Stenmateriale er dels sort belgisk Skifermarmor (Theux-Sten), der danner Grundstammen og alle større Profiler, dels flammet rødt eller graaligt Marmor og dels gulladen, hist og her rødlig Alabast, der er brugt til figural og ornamental Skulptur.

Det tempelformede, i Planen rektangulære Monument hviler over et glat Trin af sort Sten paa et Sokkelparti, hvis flammede Marmorsider kun brydes af en ganske enkel Dekoration, paa hver Side en tom, sort Tavle, hvis Sidetunger synes at fastholdes af et Par Alabastknapper. Men til Sokkelen slutter

sig, fastbundet af fælles Fod- og Gesimsprofil, fire kvadratiske Hjørnefremspring, som bærer fire ca. 165 cm høje Alabaststatuer, romerske Krigere med Kapper over deres antikke Rustninger, hver støttende sig til et kronet Skjold med det danske Rigsvaaben (Oldenborgs Mærke i Hjerteskjoldet) og hver med en lang Turnerlanse af Træ (Fig. 470). Figurerne vender sig parvis imod hinanden; i Tilslutning til Monumentets Langsider og af Hensyn til Symmetrien holder de alle Lanserne saaledes, at disse kommer til at hvile paa Plinternes ydre Hjørner og for de to Krigeres Vedkommende maa føres med venstre Haand.

Mellem disse martialske Vogtere hæver det egentlige Tempel sig med aabne Arkader, en i hver Kortside og to i hver Langside, og med ialt seks Søjler foran Pillerne. Tempelbygningen har sin særlige Sokkel, som i Modsætning til den nedre er rigt smykket med ornamentale Alabastreliefîer. Mellem Søjlestillingerne er der fine Kartoucher, hvis Rektangelfelter er tomme, men hvis Rammeværk oplives af Frugtklaser i Silkebaand, Masker, Fantasifugle med sneglehusagtige Vinger og et Par Englebørn, der sidder i Langsidernes og staar i Kortsidernes Kartoucher (Fig. 469). De fremspringende Søjlepostamenter har paa de synlige Sider Alabastfelter med Vaabentrofæer, ophængte i Baand, livfuldt varierede antikke Skjolde, en Stridsvogn og tre Skibe samt blanke Vaaben; Kanoner og Skansekurve forekommer ogsaa, men kun i et Par Felter. Søjlerne, hvis attiske Baser og korintiske Kapitæler, er af Alabast, har frie Skafter af flammet Marmor, glatte, men ret stærkt spidsende opefter; Arkadernes sorte Vangesten brydes af graaflammet Marmor, der er brugt til de profilerede Kapitæler og til de paa Undersiden bosserede Slutstenskonsoller. Buevinklerne fyldes af Alabastreliefîer med halvt siddende, slanke Kvinder, der over Østarkaden bærer Manipeltegn, over Vestarkaden Palmegrene og over Langsidearkaderne baade Palmegrene og Kranse. To af disse Kvindeskikkelser, de to midterste paa Sydsiden, afviger fra de andre, idet de har paafaldende smaa Hoveder paa tynde Halse.

Over Søjler og Arkader er Arkitravlisten kun todelt; i Stedet for Frise er der en rigt dekoreret Kvartvulst af Alabast (Fig. 467), og Kronlisten er ikke udkragende, men, af Hensyn til Skulpturen øverst, tilbagevigende. De baarne Led er altsaa ikke saa klassisk regelrette som de bærende, men til Gengæld er Alabastornamentikken mere romersk præget. Midtvejs over hver Arkade ses der vel en nederlandsk Kartouche (paa Langsiderne om ovalt (Fig. 468), paa Kortsiderne om rektangulært Felt), men de støttes af mandlige og kvindelige Halvfigurer, der ligesom mindre Skikkelser af lignende Art (Fig. 472) vokser op af Akantusranker. Og over hvert Søjlekapitæl er der en frontalvendt Ørn med udspilede Vinger.

Selve Templets indre Dele er rigt dekorerede. Ogsaa paa Indersiderne har Arkaderne Alabastreliefîer i Buevinklerne med livfuldt varieret Akantusværk,

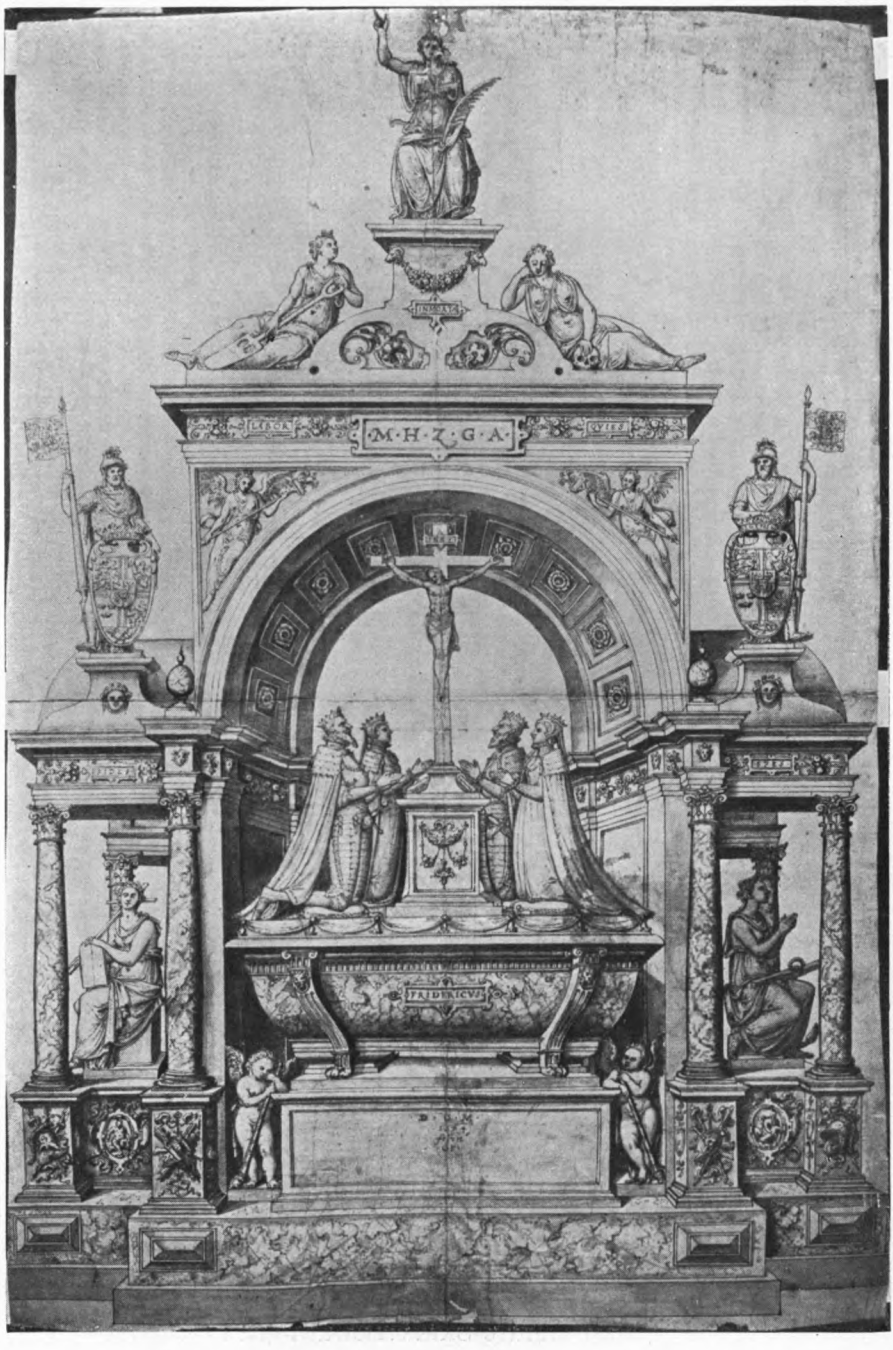

Fig. 465. Cornelis Floris' Udkast 1574 til Fællesmonument for Christian 3. og Frederik 2. med deres Dronninger, i Statens Museum for Kunst (S. 1842 f.).

Fig. 4C6. Christian 3.s Gravmæle (S. 1836).

hvori der forekommer et Par Drager og et Par Harpyjer, og det lidet synlige Loft deles i to bladvulstindrammede Kassettefelter, der hver indeholder et sortrammet Ovalfelt med et svævende Englebarn.

Under Tempelopbygningen hviler Kongens ca. 180 cm lange Gravstatue paa et Gulv i Højde med Postamentets Overkant. Dens Leje dannes af en flettet Maatte, der under Hovedet er rullet i Pølleform. Figuren bærer Rustning med bredsnudede Sko, ved dens venstre Side staar Hjelmen med opslaaet Visir,

Fig. 467. Christian 3.s Gravmæle. Detail af Gesimsen mod Syd (S. 1837).

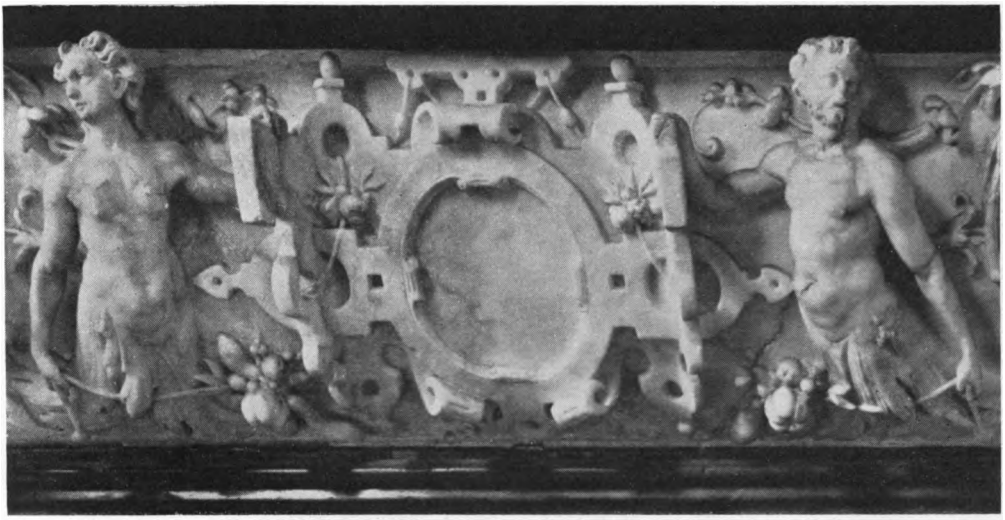
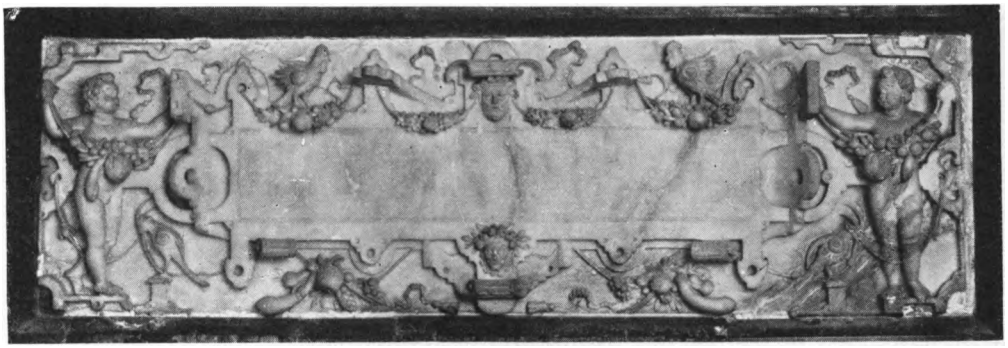

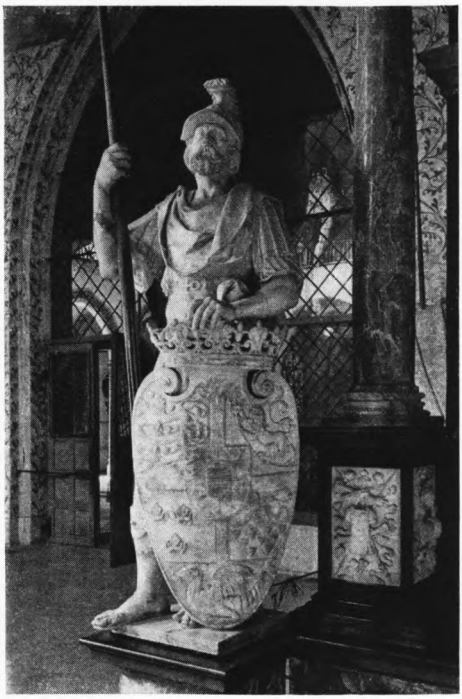
Fig. 468. Christian 3.s Gravmæle. Detail af Fig. 466.

L. L.1950

Fig. 469. Christian 3.s Gravmæle. Kartouche fra Sokkelparti mod Vest (S. 1837).

ved dens højre Side ligger Stridshandskerne og Sværdet uden for Lejet. Det lidet portrætagtige, stærkt idealiserede Hoved, der knap er saa følsomt gjort som Herluf Trolles Hoved i Herlufsholm, har lukkede Øjne; Haar og Skæg er omhyggeligt, men noget skematisk behandlet og meget forskelligt fra Dra-

V. H. 1911

Fig. 470. Christian 3.s Gravmæle. Drabant (S. 1837).

E. M. 1949

Fig. 471. Christian 3.s Gravmæle. Detail af Fig. 464.

L. L.1950

Fig. 472. Christian 3.s Gravmæle. Detail af Fig. 467.

banternes krøllede Skægvækst. De blottede Hænder holdes i Bedestilling over Underlivet, lodret med sammenlagte Fingerspidser, højre Haand bærer Ring

paa Pege-, Lang- og Ringfinger. Skikkelsen synes hverken helt levende eller helt død, og dette Forhold saavel som dens Placering med Hovedet i Vest og Fødderne i Øst røber den middelalderlige Traditions Magt.

Paa Monumentets plane Tagflade sidder der oven over hvert Hjørne en sørgende Putto-Engel (Fig. 473) holdende en baandomvunden Fakkel, og mellem disse fire Statuer afbildes Kongen endnu en Gang (Fig. 464 og 471), her knælende og bedende, med Hermelinskappe over Rustningen og med Krone paa Hovedet; Hjelmen og Stridshandskerne ligger ved hans Side. Foran ham staar en Bedepult, rigt smykket med Kartoucheværk, der paa de to Sider omfatter Monumentets eneste Indskriftbogstaver, de indristede C • R • D (Christianus Rex Daniæ). Den østvendte Statue hæver Blikket op mod et lille, højt opragende Krucifiks. Ogsaa her gør Traditionen fra Middelalderen sig gældende trods Monumentets Placering, der nu næsten kun tillader at se Kongeskikkelsens Ryg.

Monumentet er Cornelis Floris' eneste Værk af Ædicula- eller Sacellum-Typen, der efter at være skabt i Italien blev den yndede Form for de franske Kongers Gravmæler i S. Denis, hvor Typen varieredes i Monumenterne over Ludvig 12., udført 1517—31, Frants 1., udført 1548—59, og Henrik 2., paabegyndt 1559. Hvert af disse Mindesmærker har dog sit særlige Præg, og Roskilde-Monumentet, der i Modsætning til de franske Forbilleder ikke ogsaa minder om Dronningen, bærer i et og alt sin Kunstners Præg.

Naar det mangler Indskrifter og Staffering, hænger det sikkert sammen med Værkets Tilblivelseshistorie[1].

Vel sagtens paa Grund af de økonomiske Vanskeligheder under den nordiske Syvaarskrig sluttede Frederik 2. først i September 1569, ti Aar efter Faderens Død, Kontrakt med Floris i Antwerpen om Gravmælets Udførelse[2]. Sagen forsinkedes yderligere ved, at en svigagtig Mellemmand, en Königsberger-Guldsmed, stak en Del af de udbetalte Penge i sin egen Lomme, og Floris maatte 13. Dec. 1572 skrive til Kongen, at han havde kvitteret for et større Beløb end modtaget. Først 1573—74 synes der at være kommet Gang i Arbejdet, men endnu i Februar 1574 har det ikke været videre, end at Cornelis Floris kunde udarbejde en stor, farvelagt Tegning[3] til et Mindesmærke af en helt anden Type, et Fællesmonument over Christian 3. og Frederik 2. og deres Dronninger (Fig. 465) med knælende Figurer af begge Ægtepar og med Statuer af Tro og Haab, Arbejde og Hvile samt øverst Udødelighed. Liggende Figurer ses ikke i dette Projekt, og af Enkeltheder paa det nuværende Monument genkendes næsten kun to af Drabanterne og Buevinkel-Reliefferne. Om Anledningen til Projektet vides intet, og om ikke andet, er det sikkert strandet paa Modstand fra Enkedronning Dorothea, der paa dette Tidspunkt næppe ønskede at stedes til Hvile i Roskilde. Iøvrigt vilde det næppe kunne have staaet

i Kapellet og synes saaledes ligesom det fuldendte Værk at røbe, at Floris, der aldrig har besøgt Danmark, har savnet nøjere Kendskab til Rummets Form.

I alt væsentligt maa Monumentet være gjort i 1574—75. Da Cornelis Floris døde 20. Oktober 1575, manglede Vaaben og Indskrift, og Værket stod endnu i Antwerpen, da Byen 4. November 1576 erobredes af Spanierne. Floris' Enke, der »in Respect von so kostlichen Sepulture« havde maattet betale 1000 Gylden i Løsepenge til Fjenden, bad indtrængende Frederik 2. om at faa Sagen afgjort. Endelig i April 1578 kunde der gives Ordre til dets Forsendelse til Danmark, og i Maj 1579 omtales det ankomne »Sepultur«. Endnu i November samme Aar hentedes der Sten i Dinant til Opstillingen, og den sidste Restbetaling for Transporten erlagdes 1580[4].

O. N.1949

Fig. 473. Christian 3.s Gravmæle, Engel med Fakkel (S. 1842).

Frederik 2.s Monument (Fig. 474), udfort 1594—98 af Geert van Egen. Opstillet i det sydøstre Hvælvingsfag i Helligtrekongers Kapel Side om Side med Faderens Gravmæle virker Monumentet baade ved sin Placering og ved sin Udførelse som en Replik af Cornelis Floris' Værk, ikke mindst, fordi der heller ikke i det yngre Mindesmærke er taget Hensyn til Enkedronningen. Trods de store Overensstemmelser mærkes det dog, at Frederik 2.s Monument er udført af en anden og senere Kunstner. Det er noget højere end Forbilledet, og baade Komposition og Detailler viser mange Afvigelser.

Skønt Sokkelen har samme Grundform, med Hjørnepiedestaler under de fire Drabantstatuer, er den rigere prydet. Paa dens Smalsider er de sorte Indskrifttavler fyldt med fordybede og forgyldte Versaler; paa Vestsiden læses en latinsk Lovprisning af Kongens lykkelige Regering:

»D. O. M. Friderici II Daniæ. Norveg. Gotthor(um), Wandal. regis Slesvici. Ilolsat. Storm. Ditmars. ducis Oldenbur. et Delmenh. comitis. cuius felice gubernatione, floruit Dania. Auctoritas, exteris suspicienda, suis chara. Belli pacisq(ue) vices expertus, sensit nihil esse in rebus humanis firmum. Pietate(m) vitæ ducem habuisse unicu(m), etiam morituro, solatio fuit. Nec decreta illi(us), semel stabilita, ad censura(m) dubiæ aleæ, passus est revocari, quamvis magnis authorib(us) — tranquillitate sic undiq(ue) regnis suis relicta explevit vitæ numeros sibi datos, fideq(ue) constanti intrepidus animam deo a quo acceperat commendavit. Exuvias, paternis contiguas, tanqua(m) virtutu(m) et laudis eiusdem æmulas, in spem gloriosæ resurrectionis hoc monumento poni curavit Christianus 1111 Daniæ patri b. m. Vixit annos LI11 mens. IX regnavit annos XXIX mens. III obiit. Anderskovii anno. CID 13 LXXXVIII 1111. April.« (»Frederik 2., Danmarks Norges etc., under hvis lykkelige Regering Danmark blomstrede. Hans Myndighed var agtet af fremmede, kær for hans Undersaatter. Prøvet i Krigens og Fredens Omskiftelser erfarede han, at intet i de menneskelige Forhold er fast. I Live havde han Fromheden som den eneste Fører, og den var hans Trøst, da han skulde dø. Han taalte ikke, at hans een Gang trufne Beslutninger atter udsattes for den tvivlsomme Tilfældigheds Afgørelse, hvor store Ophavsmændene end var. Da han overalt havde efterladt sine Riger i Ro, afsluttede han det Livsmaal, der var givet ham, og trofast og uforfærdet befalede han sin Sjæl til Gud, af hvem han havde modtaget den. Hans Legeme lod Christian 4., Danmarks og Norges etc. stede til Hvile under dette Monument nær det fædrene, med hvem han havde kappedes saavel i Dyder som i Ry, i Haabet om en ærefuld Opstandelse. Han levede 53 Aar 9 Maaneder, regerede 29 Aar 3 Maaneder og døde paa Antvorskov 1588 den 4. April«).

Paa Østsiden ses et latinsk Citat af Esaias XXVI (Vers 19 første Halvdel og 20). For Enderne af begge Indskriftplader findes Alabastrelieffer, hvert med

Fig. 474. Frederik 2.s Gravmæle (S. 1844).

en siddende Barneengel, der støttende sig til et Kranie holder en nedadvendt Fakkel i den ene Haand og i den anden løfter enten et vinget Timeglas eller en Blomsterbuket.

Sokkelens Langsider fyldes af Alabastreliefer, der forestiller seks Scener af Kongens Krige. Rækken begynder paa Sydsiden med »Ditmarsche Geschach« 1559 (Fig. 475), hvorefter følger »Elsborgh« 1563 (Fig. 476) og »Halmstet« 1563 (Fig. 477) samt paa Nordsiden »Bahus« 1566 (Fig. 478), »Aggerhus«

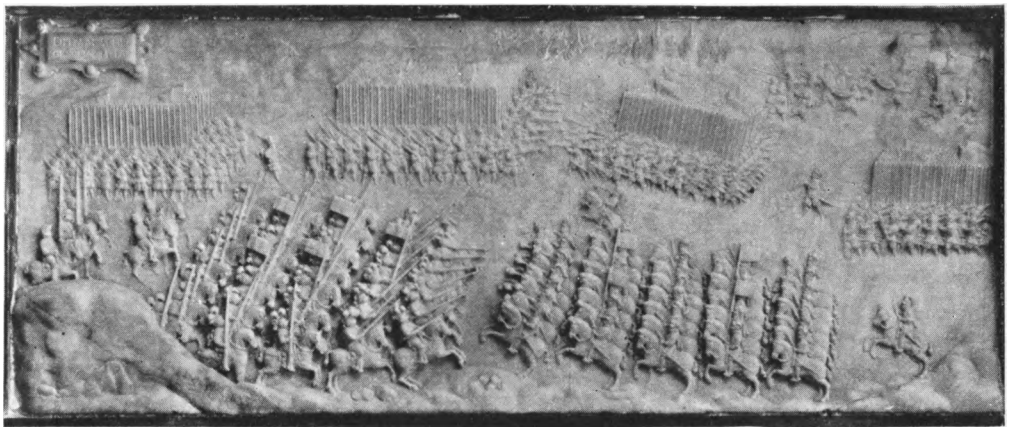
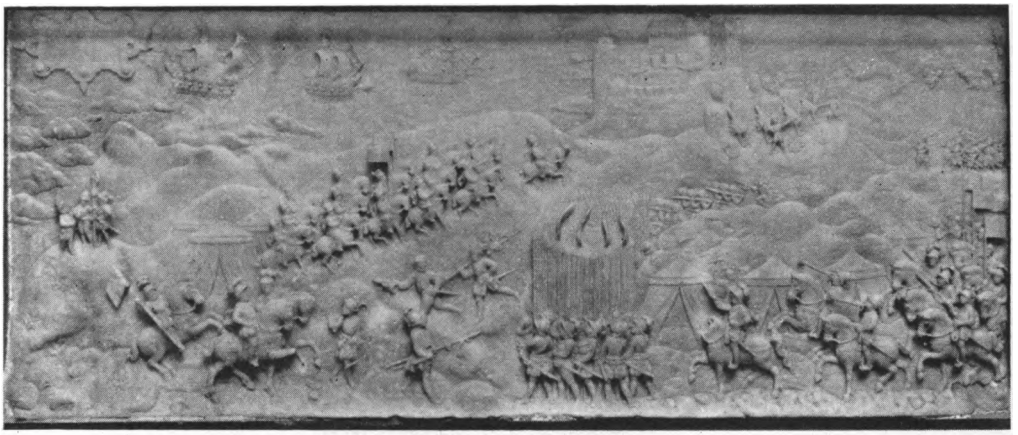

Fig. 475. Ditmarskerslaget 1559.

L. L. 1950

Fig. 476. Slaget ved Elfsborg 1563.

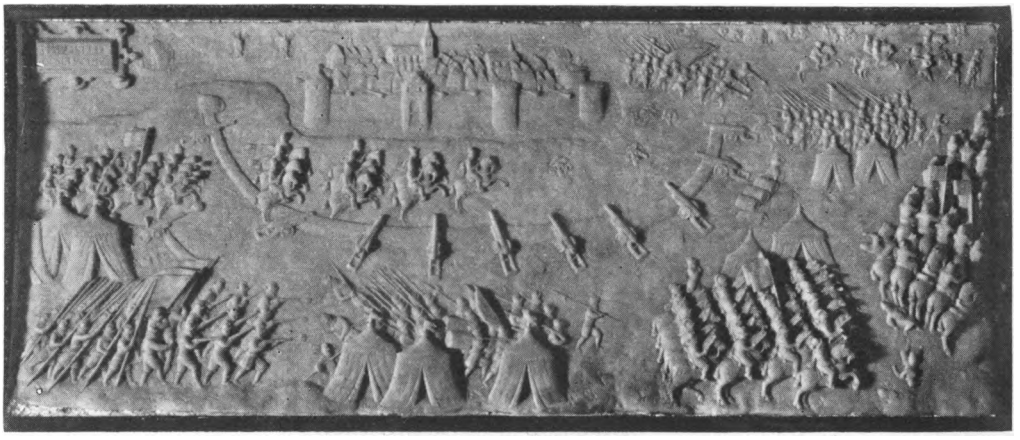
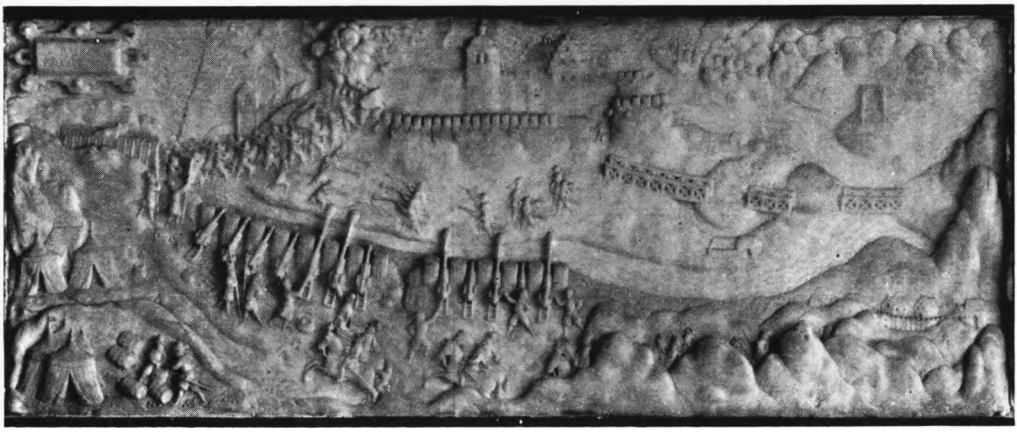

Fig. 477. Slaget ved Halmstad 1563.

Fig. 475—477. Frederik 2.s Gravmæle. Slagreliefferne paa Sydsiden (S. 1845 ff.).

L. L. 1950

Fig. 478. Slaget ved Bohus 1566.

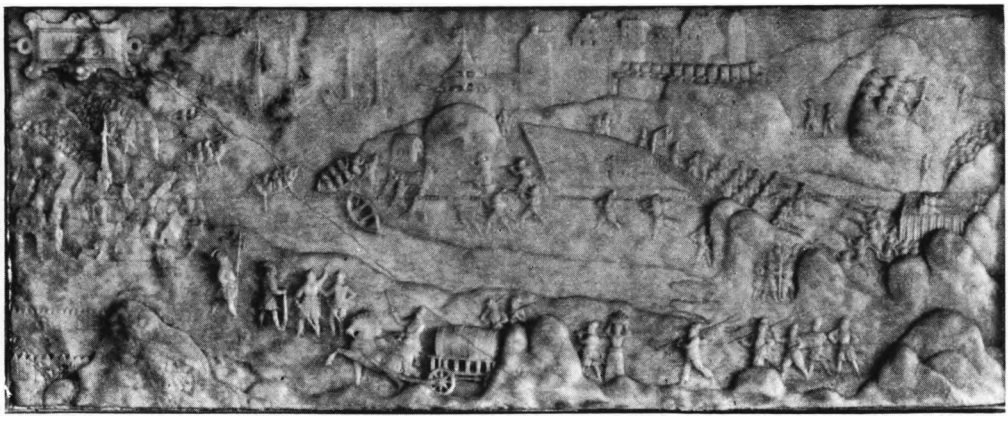

Fig. 479. Slaget ved Akershus 1567.

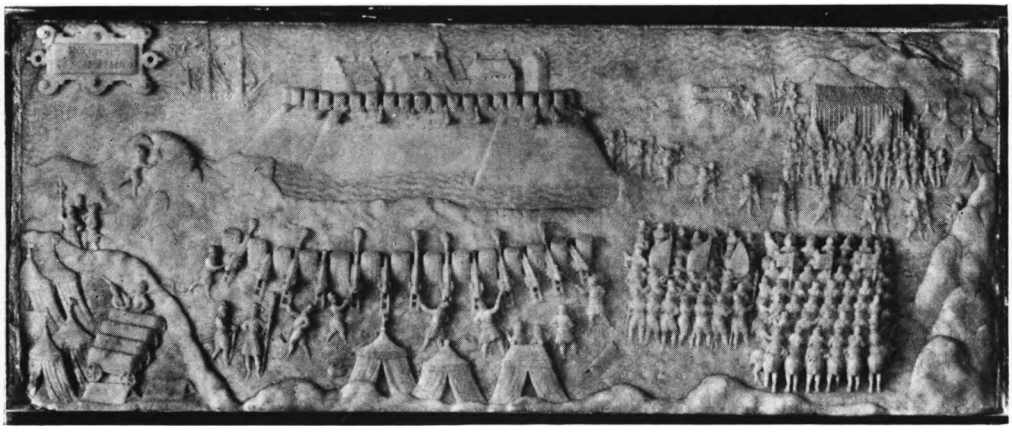

Fig. 480. Slaget ved Varberg 1569.

Fig. 478—480. Frederik 2.s Gravmæle. Slagrelieſerne paa Nordsiden (S. 1845 IT.).

1567 (Fig. 479) og »Warberg« 1569 (Fig. 480); alle har Ordet Geschach indføjet mellem Stednavn og Aarstal. Det førstnævnte Relief, Ditmarsker-Slaget, der viser to Rytterhære i Kamp, er ganske ukorrekt, men de andre tilstræber historisk og topografisk Nøjagtighed. Elfsborgs Belejring og Halmstads Undsætning er utvivlsomt gjort efter samtidige Stik[1], men til Svenskernes Angreb paa Bohus og Akershus og til Danskernes Erobring af Varberg kendes ingen Forlæg[2].

Drabantfigurerne fører Lanse og Skjold ligesom de Floris'ke (nu med Ditmarskens Rytter i Hjerteskjoldet), men deres Symmetri er tilpasset efter Monumentets Smalsider. Gravtemplet afviger fra det ældre ved at have skraat afskaarne Hjørner med to parvis placerede Søjler, og Søjlerne midt paa Langsiderne er ligeledes doublerede, saa at Søjletallet bliver 12, dobbelt saa mange som paa det ældre Mindesmærke. Hvert Søjlepar hviler paa et fælles Postament, de paa Skraahjørnerne med fem synlige Sider, de tre smykkede med Krigstrofæer (Fig. 482), hvori Skydevaabnene er blevet mere dominerende[3], de to smallere Sidefelter med et Hermemotiv (Fig. 481). De fire retvinklede Midtpostamenter har paa Forsiden en sort Plade kantet af en smal Alabastbort med Frugtklaser mellem Løvehoveder, Masker og smaa Kartoucher, paa Flankerne Hermer i Ornamenter. Paa Pladen mod Nord læses Kongens Valgsprog med fordybede Versaler: »Mein HofTnung zu Gott allein« og »Trew ist Wiltpret«. De korintiske Søjlers glatte Skafter er sværere og kun lidet spidsende. Arkaderne afviger fra de Floris'ke ved at være ført helt ned til det underste Postament, og deres Bueslag er ret flade, saa at de giver bedre Plads for Buevinklernes Kvindeskikkelser, der paa Kortsiderne holder Manipier, paa Langsiderne Palmegren og Krans. Arkitravlisten er kun todelt, men Gesimsen har Frise, hvis Felter fyldes af rige Kartoucher, to over hvert Arkadefag, i Midten adskilt af en Konsol med Kvindehoved, medens der over Søjlerne er enklere Skriftplader med kartouchefliget Rand; over Hjornesøjlerne har man maattet udfylde smalle Mellemrum med et Par Knapper. Kronlisten har regelret Karnisprofil.

I Templets Indre har Buevinklerne paa Kortsiderne Akantusslyng med Putti, paa Langsiderne Trofæer med Fantasiskjolde, hvori Maane og Stjerne. Midt paa Langsiderne er der flade Hængekonsoller med Englehoveder, i hvert af de to Loftsfelter en Oval om et Englebarn med Krans.

Paa Grund af de dybtgaaende Arkadeaabninger hviler Kongens 203 cm lange Gravstatue (Fig. 485) paa en Sarkofag, hvis profilbuede Sider midt i hver Arkade smykkes med et Englehoved. Over Liget med dets Hovedgærde ligger et glat Tæppe med Frynsekant. Figurens Stilling svarer ganske nøje til Faderens, men Hovedet med de lukkede Øjne virker mere portrætagtigt, maaske fordi der blev taget Dødsmaske af Kongen[4]. Rustningen mangler Underarms- og

Hiide 1924

V. H. 1941

Fig. 481—482. Frederik 2.s Gravmæle. 481. Flermefigur paa Postament. 482. Krigstrofæer paa Postament (S. 1848).

Benskinner, og Hjelmen, der ligesom Jern handskerne findes ved Hovedgærdet, bærer Fjerbusk.

Ogsaa den over Taget knælende Kongestatue (Fig. 483—484) ligner Faderens. Bedepulten er smykket med »F S«, men Krucifikset er udeladt, og i Stedet er der kommet andre Skulpturer. Midt over hver Langside staar en Ordenselefant med »F S« paa Dækkenet, og over Lljornerne sidder ret dominerende Kvindestatuer (Fig. 486—488), forestillende kristelige Dyder, hvis Navne læses paa Gesimspladerne under dem, i Øst IVSTITIA og FIDES, i Vest CHARITAS og SPES, alle med de sædvanlige Symboler.

Efterligningen virker ikke saa fint og velafvejet som Forbilledet, men Kunstneren har været en kyndig Mand. De historiske Relieffer røber i alt Fald Kendskab til lignende Fremstillinger i S. Denis og paa Maximilian-Gravmælet i Innsbruck, og i de figurlige Detailler mærkes trods de mange Overensstemmelser med Floris-Stilen visse barokke Træk; Drabanternes tjavsede Overskæg, Kvindernes Frisurer og Englehovedernes runde Pander og barnlige Basunkinder er Eksempler herpaa.

Naar Dronning Sofie ikke har faaet Plads paa Monumentet, kan det tænkes at have Sammenhæng med Stridighederne mellem hende og Formynderre-

geringen under Christian 4.s Mindreaarighed. Forberedelserne begyndte hurtigt efter Kongens Død 1588[5]. Den kongelige Faktor, Herolden Johan Maria Borcht fik til Opgave at bestille et »Begrabnis«, og 1589—93 modtog han, delvis sammen med Stenhuggeren Peter von Thegen, betydelige Udbetalinger til Rejser og Indkøb af Marmor og Alabast, der blev fragtet ad Rhinen og til Amsterdam, ifølge Afregningen af 31. Dec. 1593 ialt 5810 Dir. Borcht fandt ogsaa i Nederlandene en Kunstner, der vilde paatage sig Opgaven. Maaske var denne Mand Geert van Egen, der allerede 1591 nævnes som Borger i Helsingør, og med hvem der 2. Juni 1594 blev sluttet endelig Kontrakt om Sepulturen, der skulde være færdig paa tre Aar og betales med 4500 Dir. alene i Arbejdsløn, idet Materialer og Transport holdtes uden for Kontrakten. Under Arbejdet flyttede Geert van Egen en kortere Tid til København, hvortil der 1596 hentedes ti store Stykker ru Alabast fra England[6]. 8. Juli 1598 fik Lensmanden paa Roskildegaard Ordre til at skaffe Mesteren Jern, Bly og Medhjælp til Monumentets Opsætning[7]. Utvivlsomt ved denne Lejlighed har Stenhuggerne paa Kapellets Granitsøjle indhugget Fornavnet GEERT og tre Bomærker, det ene ledsaget af Aarstallet 1598 og et sammenskrevet Navnetræk LI v E, maaske en ellers ukendt Slægtning[8] af den ledende Kunstner, der efter Værkets Fuldendelse vendte tilbage til Helsingør, hvor han døde ved Nytaarstid 1612.

De to Monumenter repareredes 1732—33 af Diderich Gercken for 262 Dir. og 1755—56 af J. F. Hännel[9].

Christian 3.s Monument: I. G. Spengler: Bidrag til dansk Kunsthistorie. 1818. S. 81. — E. C. Werlauff: De hellige tre Kongers Kapel. 1849. S. 54 f. — J. Kornerup: Christian III.s Gravmæle, i Illustreret Tidende 1861—62, S. 97, 99. — P. Genard: Le tombeau de Christian III roi de Danemark dans la cathédrale de Roskilde, la dernière oeuvre du sculpteur-architecte Corneille Floris, le vieux, i Bulletin de FAcademie d'archéologie de Belgique. 1880. — Fr. Beckett: Renaissancens og Kunstens Historie i Danmark. 1897. S. 171 fT., sml. Tidsskrift for Industri 1906. S. 33 f. — H. Storck: Roskilde Domkirke. 1909. PI. XV—XVII. — R. Hedicke: Cornelis Floris. 1913. — V. Lorenzen: Roskilde Domkirke. 1924. S. 154 f. — Thorlacius Ussing: Holland-Danmark II. 1945. S. 84 f.

[1] F. R. Friis: Bidrag til dansk Kunsthistorie. 1890—1901. S. 305—13. [2] Kane. Brevb. 30. Nov. 1569, sml. Hist. Tidsskr. 1. B. IV, 669. [3] Nu i Kunstmuseet. Kunstmuseets Aarsskrift 1932. S. 146. [4] Kane. Brevb. 7. April og 2. Maj 1578, 11. Maj 1579, 27. Marts 1580.

Frederik 2.s Monument. E. C. Werlauff: De hellige tre Kongers Kapel. 1849. S. 54 f. Fr. Beckett: Tidsskrift for Industri. 1906. S. 34. — R. Hedicke: Cornelis F'loris. 1913. S. 135. — V. Lorenzen: Roskilde Domkirke. 1924. S. 155. — V. Wanscher: Christian IV.s Bygninger. 1937. — Thorlacius-Ussing: Holland-Danmark II. 1945. S. 92 f. — C. A. Jensen, i Danmarks Billedhuggerkunst. 1950. S. 148.

[1] Hogenberg og Nordlanus: Bes gesta Frederici secundi. 1589, genoptrykt af Caspar Ens 1593. [2] Otto Smith i AarbKbh. 1927. S. 189. De enkelte Relieffer er hyppigt

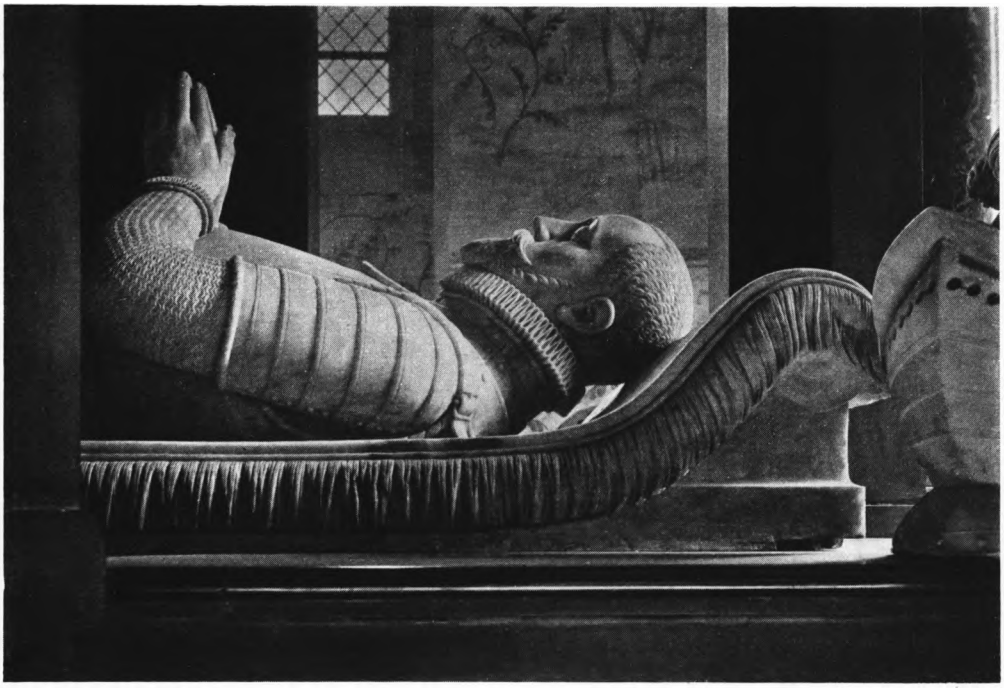
E. M. 1949

Fig. 483. Kongestatuen (S. 1849).

E. M. 1949

Fig. 484. Detail af Fig. 483.

V. H. 1941.

Fig. 485. Gravstatuen.

Fig. 483—485. Detailler fra Frederik 2.s Gravmæle (S. 1848 f.).

illustrerede i krigshistorisk Litteratur. [3] Sikkert inspireret af Vredemann de Yries Serie, men ikke direkte kopieret, sml. Smiths Afhandling med seks Gengivelser efter Tegninger. [4] Hans Olufsen Slangerups latinske Universitetstale over Fr. 2. 1588 (i den danske Oversættelse nævnes kun et malet Dodsbillede). [5] F. R. Friis: Bidrag til dansk Kunsthistorie. 1890—1901. S. 242—249, sml. Kunstmuseets Aarsskrift 1941. S. 140 f.
[6] Kane. Brevb. 17. Juli 1596. [7] Smst. 8. Juli 1598. [8] F. B. Friis: Bidrag til dansk Kunsthistorie. S. 244. Under Omtalen S. 1474 af disse Forhold er Frederik 2.s Gravmæle ved en beklagelig Fejltagelse (jfr. Steen Friis: Kong Christian 4des Gravkapel S. 3) tillagt Hans van Egen. [9] Smst. S. 248 og 324 f.

CHBISTIAN 3.s, FREDERIK 2.s OG DERES DRONNINGERS GRAYE

Christian 3. døde 1. Jan. 1559 paa Koldinghus, og herfra blev hans Lig overført til Odense og bisat 13. Febr. i S. Knuds Kirke. Først 1578, da Kongens Gravmonument i Helligtrekongers Kapel var fuldført, blev Kisten — efter den 24. Juni — ført til Roskilde og nedsat i Krypten.

Dronning Dorothea døde 7. Okt. 1571 paa Sønderborg Slot og bisattes sammesteds. 24. Maj 1581 kaldtes de sjællandske Adelsmænd til Korsør for at ledsage Dronningens Lig til Roskilde, hvor Kisten fik Plads ved Siden af Kongens[1].

Under Gravmonumentet for Christian 3. findes den nu utilgængelige *Krypt,* der kendes fra Meldahls Plan (Fig. 614). Den er rektangulær og overdækket af et Grathvælv. En muret Trappe i Vest gav tidligere Adgang til Krypten.

Christian 3. hviler i en Tinkiste, der er sat inden i en nyere, fløjlsbetrukket Egetræskiste. Kendskabet til denne oprindelige Yderkiste hidrører fra Steen Friis[2], der overværede Opflytningen 1870 (se ndf.); den næsten hensmuldrede Kiste var overtrukket med Ruslæder og herover med sort Fløjl, og kantedes af Silke- og Sølvfrynser. For Hovedenden fandtes en støbt og forgyldt Kobberplade, hvoraf der 1913 blev taget en galvanisk Afstøbning, som nu opbevares i Domkirkens Museum. Den lille, kvadratiske Kisteplade med tagformet Afslutning er smykket med Rigsvaabenet, der flankeres af graverede Blomsterranker, og herunder en Skriftrulle med Indskriften i Versaler: »Anno Domini MDLIX primo die ianvarii in arce Koldingensi obiit illvstrissimvs princeps et dominvs d. Christianvs Tertivs Danorvm Norvagic. Vandalor(um) Gothor(um) q(ue) rex et hic sepelitvr 1559« (»I Herrens Aar 1559 den 1. Jan. paa Koldinghus døde den vidtberømte Fyrste og Herre, Hr. Christian 3., de Danskes, Norskes, Venders og Gothers Konge og gravsættes her 1559«).

Ved Restaureringen af Kisten 1870 konstateredes, at Kongens Skelet hvilede paa »et Læderstykke, der med en triangulær Snip laa ned over Hovedet«[3].

Dronning Dorothea hviler ligeledes i en Tinkiste omgivet af en nyere Egetræskiste. Den oprindelige Yderkiste, der var fuldstændig hensmuldret i 1870[2], svarede ganske til Kongens, men var hverken smykket med Vaaben- eller

Fig. 486. E. M. 1949

Fig. 487.

Fig. 488. E. M. 1949

Fig. 486. Fides.
Fig. 487. Charitas.
Fig. 488. Justitia.

Fig. 486—488. Detailler fra Frederik 2.s Gravmæle (S. 1849).

Indskriftsplader. 1868 anskafTedes efter Christian 9.s Befaling en Kobberplade i Lighed med Christian 3.s. Pladen, der blev anbragt paa den nye Kiste 24. Febr. 1871, bærer en Indskrift forfattet af Steen Friis[3]: »Anno Domini MDLXXI septimo die octobr. in arce Sonderbvrg obiit illustrissima princeps et domina, d. Dorothea regina Daniæ e stirpe principum Saxonic. orta, et hic conditur 1571« (»I Herrens Aar 1571 den 7. Okt. paa Sønderborg Slot døde den vidtberømte Fyrstinde og Frue, Fru Dorothea, Danmarks Dronning, oprunden af de saxiske Fyrsters Stamme, og hviler her 1571«). En galvanisk Afstøbning af Kistepladen opbevares i Domkirkens Museum.

I Forbindelse med en nødvendig Restaurering af Kisterne foreslog Steen Friis i en Skrivelse af 27. Juli 1868 stilet til Direktoratet for Danmarks Fortidsminder, at Kisterne blev flyttet op i Kapellet, da de ellers hurtigt vilde gaa til Grunde som Følge af Mangel paa Ventilation til Krypten. Forslaget tiltraadtes af Worsaae 27. Juli samme Aar, og 22. September 1870 flyttedes de op i Kapellet, efter at Tinkisterne var indsat i nye af Egetræ[2]. I et Møde 22. Juni 1903 besluttede Det særlige Kirkesyn efter et Forslag fra Domkirkens Værge at henstille, at Kisterne atter blev sat ned i Krypten. Den kongelige Resolution forelaa 2. August 1913, men først 13. Marts 1914 fandt Omflytningen Sted, efter at der var skaffet fornøden Ventilation til Krypten, hvorefter denne tilmuredes[4].

Frederik 2. døde 4. April 1588 paa Antvorskov Slot. Paaskedag 7. April blev det »kongelige Lig balsameret med dyrebar Balsam og udi en Kiste henlagt, hvilken var overslagen med sort Fløjl, som siden blev hensat udi en kongelig Sal«[5]. 10. April overførtes Kisten til Antvorskov Kirkes Kor, hvorfra den i højtidelig Procession førtes til Bispegaarden i Roskilde 25. Maj. Kongens pompøse Bisættelse foregik 5. Juni[6].

Frederik 2.s Dronning, Sophie, dode 4. Okt. 1631 paa Nykøbing Slot, der gennem 43 Aar havde været hendes Enkesæde. Herfra overførtes Liget til København, »hvor hendes Lig-Begængelse blev med kongelig Stads og Pragt holdt udi Vor Frue Kirke den 13. Nov., og Dagen derefter blev det med en folkerig Følge ført til Roskilde, hvor det udi Domkirken blev nedsat, under det prægtige Marmor-Gravsted, og i den Grav, hendes Søn Kongen over hans Hr. Fader, og hendes salige Herre Kong Frederik 2., nogle Aar tilforn havde ladet opsætte og indrette«[7].

Denne *Krypt,* der findes under Gravmonumentet for Frederik 2., kendes fra Meldahls Plan (Fig. 614). Den er rektangulær, og noget bredere og kortere end Christian 3.s Krypt og har i Vest et lille Forrum delvis foraarsaget af Kapellets Midtsøjle. Krypten, der overdækkes af et Grathvælv, havde indtil

Fig. 489. Dronning Sofies Kiste (S. 1858).

Opførelsen af Frederik 5.s Kapel Luftkanaler i Øst. Adgangen findes i Vest ad en nu tilmuret Kridtstenstrappe[8].

Frederik 2. hviler nu i en nyere Egetræskiste fra 1857, hvortil de gamle Kisteplader er overført (sml. ndf.).

De oprindelige Kister blev allerede paabegyndt samme Dag, Kongen døde, idet Christoffer Walkendorff fik Anmodning om »at lade lave en Ligkiste af Tin, saa lang, som indlagte Maal viser, og saa høj og bred som fra Knuden til den nærmeste Ende, og en Kiste af Vognskud, hvori den anden kan sættes«[9]. En Redegørelse for Kisternes Udseende gives i N. H. Saxilds danske Oversættelse af Doktor Hans Olsøn Slangerups Ligtale over Frederik 2.[10]. Det kongelige Lig var »nedlagt i en Trækiste, og denne Trækiste var sat i en Tinkiste. Siden var denne Tinkiste sat i en anden Trækiste, hvilken var ganske overtakt med sort Fløjl, som var paa alle Sider tilfæst med forgyldte Sølvnagler. Oven paa den øverste Part af Ligkisten var et Sølvkors forgyldt, hvor paa var beredt og sat vor Saliggørers og Frelsers Christi Billede og Efterlignelse under hvis Arme de tvende Cherubim og Engle med forgyldte Sølv-

nagler var paasatte, men neden under den ene Engel, paa den ene Side ved Christi Billede var paasat hans K. M. Symbola og Ordsprog, som saa lyder: Mein Hoffnung zu Gott allein. Item: Trewe ist Wiltbret. Paa den anden Side tvært derimod var denne efterfølgende og gyldne Sentens sat, som er fuld af stor Trøst og Husvalelse, og saa lyder: Salige ere de Døde, som dø her efter udi Herren. Ja Aanden siger, at de hvile af deres Arbejde, Thi deres Gerninger følger dennem efter. Hvilket altsammen var gjort af idel Sølv og med purt Guld forgyldt.

Dernæst under Korset ved Enden stod og Danmarks Vaaben af Sølv og forgyldt, under hvilket var sat en Tavle af Sølv og forgyldt, hvorpaa udtrykt var med store Bogstaver, baade paa Latine og Tyske Sprog vor naadige Herres og salige Konges Fødselsdag, hans Naades Regimentes Aar og paa hvilken Tid og Aar hans K. M. blev henkaldet, saaledes: Hoc tvmvlo conditvs est serenissimvs ac potentissimvs princeps dominvs Fredericvs Secvndvs Daniæ, Norgvegiæ, Vandalorvm, Gotorvmqve rex, dvx Slesvici, Holsatiæ, Stormariæ atqve Ditmarsiæ comes in Oldenbvrg ac Delmenhorst, qvi obiit Andvordskovii 4 Aprilis Anno Domini 1588, cvm fere cvmplevisse annos 54, et regnas set annos 29, cvivs anima reqviescat in pace« (»i denne Grav er nedlagt den højædle og stormægtige Fyrste, Hr. Frederik 2., Danmarks, Norges, de Venders og Goters Konge, Hertug til Slesvig og Holsten, Stormarn og Ditmarsken, Greve af Oldenborg og Delmenhorst, som døde paa Antvorskov 4. April i Herrens Aar 1588, da han næsten var fyldt 54 Aar og havde regeret 29, gid hans Sjæl hvile i Fred«).

Saavel af Kistepladen som det ovennævnte Krucifiks og de to Engle blev der inden Nedllytningen af Kisterne 1914 taget galvaniske Afstøbninger, der nu lindes i Domkirkens Museum. Den 55 cm høje Kristusligur med Tornekrone paa det lange, lokkede Haar er fæstnet paa et glat Kors. Kistepladen er prydet med en enkel Kartouche, som indrammer den ovenfor anførte Versalindskrift.

Frederik 2.s Kiste er blevet aabnet og restaureret adskillige Gange. Første Gang, en Restaurering af Kisten kan konstateres, er 1684, idet man ved Undersøgelsen 1857 paa Bagsiden af Pladen med Kongens Data opdagede Indskriften: »Renovata 1684«.

1847 aabnedes Kisten paa Kong Christian 8.s Befaling. Frederik 2.s Lig var ifølge en Oplysning af Strunk »særdeles vel conserveret, dog vare Næsens bruskede Dele indskrumpede. Liget var ikke iført den kongelige Kaabe, men denne var sammenlagt og laa oven paa Liget. Den var af mørkerødt eller brunrødt Fløiel«.

Christian 8. havde haft i Sinde at overflytte Frederik 2.s Lig til en ny Kiste. Dette skete imidlertid ikke før 28. Maj 1857, og Liget var paa dette Tidspunkt

Fig. 490. Dronning Sofies Kiste (S. 1858). Efter »Foreningen af 3. Dec. 1892« Aarg. 1914.

stærkt medtaget. Steen Friis oplyser, at det var indsvøbt i Malurt og laa paa en med Humle udstoppet Pude af figureret Silketøj, mens det var dækket af en tilsvarende af Fløjl. Aabningen af Kisten foregik denne Gang i Overværelse af Frederik 7., Arveprins Ferdinand, Prins Christian af Danmark og et talrigt Følge, hvorimellem befandt sig Worsaae som Leder af Undersøgelsen og Knud Strunk, der foretog den egentlige »antikvariske« Undersøgelse[11]. En **Gııldring* med en blaa Turkis, der fandtes ved Frederik 2.s Haand blev taget op, og Frederik 7. anbragte den til Følgets store Misfornøjelse paa sin Finger, tilsyneladende for at beholde den. Ved Worsaaes Mellemkomst overdroges Ringen dog snart efter Rosenborg-Samlingen[12]. — Til den nye Kiste, af Eg, der indvendig var beklædt med Bly og udvendig afbanet, overførtes de gamle Kisteplader, efter at de var rensede og forgyldte[11]. Adskillige Ornamenter

var dog forsvundet i Tidens Løb, da Lemmen til Krypten havde været ulaaset. Saaledes var der 1773 blevet konstateret et Tyveri af fem Sølvplader, hvorimellem der skulde have befundet sig to Sølvengle[13].

1868 foreslog Steen Friis at flytte Kisterne fra Krypten op i Kapellet, da Frederik 2.s Kiste allerede var ret ødelagt af Fugtighed[14]. Forslaget approberedes, og i August samme Aar fandt Opflytningen Sted, og Kælderrummet fyldtes med Murskærver[11].

I Forbindelse med en Reparation 1910 benyttede man Lejligheden til at flytte Liget, der var dækket af Enebærkviste, over i en ny Zinkkiste[15]. 13. Marts 1914 sattes Kisten atter ned i Krypten, efter at der var skaffet Ventilation, og Nedgangen tilmuredes (se S. 1854).

Dronning Sofie hviler i en Trækiste, der saavidt vides ikke har været aabnet og som omgives af den oprindelige Yderkiste[16], der nu kun mangler en Del af sine Prydlister (Fig. 489—490). Den rektangulære Kiste er af Tin med buet Laag. Hver af Langsiderne er inddelt i tre Felter af drevne og gennembrudte, forgyldte Kobberlister med Englehoveder og vingede Drager. Her indenfor omgives hvert af Felterne af en i selve Kisten indgraveret Plantefrise bestaaende af Roser, Nelliker og Agern. I Felterne ligesom for hver Ende findes en Smedejernshank paa Tinrosetter; Hovedenden smykkes desuden af et stort, sammenslynget, kronet F S[17].

Laaget, der kantes af en opstaaende støbt og forgyldt Korsblomstfrise, hvoraf kun faa Rester er bevaret, er ligeledes her ledsaget af en i Tinnet indgraveret Plantefrise. Inden for denne dækkes Pladen af en fint graveret, forgyldt Fremstilling (Fig. 491), hvis Hovedmotiv er den opstandne Frelser med Sejrsfanen omgivet af Dronningens skjoldbærende Stamtræ, der vokser op fra det kronede, mecklenborgske Vaaben. Over Frelseren svæver to Engle, som holder en Kartouche med Indskrift fra Joh. 2, 25. Under Hovedvaabenet ses en stor Kartouche med Versalindskriften: »Hierein liegt weilandt die durchleuchtigste grosmechtige hochgeborne Fürstin und Fraw Fraw Sophia zu Dennemarcken Norwegen der Wenden un[d] Gotten Königin geborne zu Meckelnburg Hertzo[gin] zu Schleeswigh Holstein Stormarn ufnd Dit]marschen gra[v]in zu Oldenburg und [Delmenh]orst König Friederichs des An[dern zu] De[nn]emarcken nageelassene Witt\v[e weilan]dt [He]rtzog Vlrich zu Meckelnburg [einige T]oc[ht]er so in dem Herrn sehlig e[nschlafen] den 4 Octobris des Abendis zw[ischen fünf und] sechse Anno Christi 1631 ihres Alter[s 74 Jahr und 31] Tage«. I Kartouchens Ramme: »[Trew ist] Wiltpræt, aber Gott verlest die seinen nicht« og nederst gudeligt Vers[18].

I Forbindelse med Opflytningen af Frederik 2.s og Dronning Sofies Kister (sml. S. 1854) foretog Urmager Holm en Restaurering af Dronningens Kiste, hvis Laag og Sider var stærkt occiderede. Arbejdet, der kostede 185 Rdr.,

var fuldført i Februar 1870[8]. 13. Marts 1914 flyttedes Kisten atter ned i Krypten[4] (sml. S. 1854).

Indenrigsministeriets offentl. Arbejder. Bygnings- og Havesager. Roskilde Gravkapeller 1850—59 (RA). Indberetning J. Nr. 481/09 om Restaureringen af Frederik 2.s Kiste 1910.

Christian 3. og Dronning Dorothea: [1] E. C. Werlauff: De hellige tre Kongers Kapel 1849. S. 51 f. [2] Steen Friis Dagbog 1870 S. 103 f. (Roskilde Stiftsbibliotek). [3] Steen Friis 1851—52, eget Exemplar, indstukne Blade til S. 152 fl. (Roskilde Stiftsbibliotek).
[4] H. R. Hiort-Lorenzen: Kong Christian den Tredies Begravelse; i AarbKbh. 1915. S. 5—27.

Frederik 2. og Dronning Sofie: [5] Hans Olsøn Slangerup: Oratio funebris, det er: En kaart oc sørgelig Tale om Stormectige Høybaarne Førstis oc Herris, Salig Kong Friderichs den II. ... Lilî Leffnet oc Salig Affgang. Udset paa Danske aff N. H. Saxild 1589. Fol. T 3. [6] Werlauff o. c. S. 52 f.
[7] N. Slange: Kong Christian den Fierdes Historie. 4. Part. S. 725. [8] Steen Friis 1851—52, eget Exemplar, indstukne Blade til S. 155 f. [9] Ikanc. Brevbøger 4. April 1588. [10] Fol. Y f. [11] Steen Friis 1851—52, eget Exemplar, indstukne Blade til S. 151 fl. [12] J. J. A. Worsaae: Optegnelser om Rosenborg-Samlingen. 1886. S. 19 f. og S. P. Skov: Worsaaes Optegnelser. Nogle Kommentarer, i Personalhistorisk Tidsskrift 10 R. V, 88. [13] J. Kornerup: Roskilde i gamle Dage. 1892. S. 23. [14] Forslag af 21. Juli 1868 til Direktoratet for Danmarks Fortidsminder (NM). [15] Indberetning J. Nr. 481/10 (NM). [16] Beskrivelsen af Kisten og Kistepladen er udført paa Grundlag af Fotografier i NM. [17] Monogrammet kan udlægges som Fredericus Secundus eller Frederik og Sofie, se E. C. Werlauff: Sophia af Mecklenborg, i Hist. Tidsskrift 1. R. 3 S. 70 og Ældre Nordisk Architektur IV R. BI. 9—10. [18] Indskriften suppleret efter Steen Friis 1851—52, S. 155.

Fig. 491. Dronning Sofles Kiste. Aftryk af Laaget. Efter »Foreningen af 3. Dec. 1892«. Aarg. 1914.

L. L. 1951

Fig. 492. Løve som Skjoldholder paa Christian 4.s Kiste (S. 1862).

CHRISTIAN 4.s KAPEL OG KRYPT

Om Kapellets Bygningshistorie, se S. 1505.

21. Maj 1642 fik Corfitz Ulfeldt af Kongen Ordre til at lade hans Broder Hertug Ulriks Lig føre fra Mecklenborg til Roskilde samt anbringe Dronning Anna Cathrinas Kiste midt i Graven (Krypten) vel op til Væggen, saa at de tre Børn, Kongen havde med hende, kunde faa Plads ved Fodenden af Kisten; hans Brødre Hans og Ulrik samt en Søn af samme Navn skulde staa paa højre Side fra Dronningens Kiste at regne, naar Ansigtet vender mod Alteret. De tre Børn med Kirstine Munk, Grev Frederik og Frøknerne Anne Cathrine og Marie Cathrine, skulde stilles tvært overfor paa den anden Side i samme Krypt[1]. — Prinsesse Elisabeths Kiste blev imidlertid i Skanderborg Slotskirke, indtil den før 1658 overflyttedes til Roskilde, og Kirstine Munks Børn anbragtes kort efter Kongens Død i Krypten under S. Birgittes Kapel (se S. 1903). Ved

Nedsættelsen af Frederik 3.[2], hans Dronning og Børn samt en Del af Christian 5.s Børn var Gravkældrene blevet overfyldt, saa at nogle af Barnekisterne endog var stablet ovenpaa hinanden, og dette gav Stødet til, at Christian 5. lod Højkoret indrette til kongelig Begravelse 1689. Kisterne i Krypterne under Christian 4.s Kapel var da fordelt som følger:

I søndre Rum: 1) Magnus, Konge af Lifland, 1540—83, Christian 3.s Søn, 2) Hertug Ulrik d. Ældre, 1578—1624, Frederik 2.s Søn, 3) Hertug Hans, 1583—1602, Frederik 2.s Søn, 4) Prins Frederik, f. og d. 1599, Christian 4.s Søn, 5) Prinsesse Sophie, f. og d. 1605, Christian 4.s Datter, 6) Prinsesse Elisabeth, 1606—08, Christian 4.s Datter, 7) den udvalgte Prins Christian, 1603—47, Christian 4.s Søn, 8) Prins Ulrik d. Yngre, 1611—-33, Christian 4.s Søn, 9) Prins Frederik, 1651—52, Frederik 3.s Søn, 10) Prinsesse Dorothea Juliane, 1657—58, Frederik 3.s Datter, 11) Prins Christian Vilhelm, 1672—73, Christian 5.s Søn,
12) en dødfødt Datter af Christian 5., 1682, 13) Prinsesse Christiane Charlotte, 1679—89, Christian 5.s Datter.

I det midterste Rum: 14) Dronning Anna Cathrine, 1575—1612, 15) Christian 4., 1577—1648.

I den nordre Krypt: 16) Frederik 3., 1609—70, 17) Dronning Sophie Amalie, 1628—85.

Da Højkoret og dets Krypt var helt fyldt med Kister, og da ogsaa Krypterne under Christian 4.s Kapel var optaget, tog man selve Kapelrummet i Brug, indtil det omsider 1825 aflastedes af Frederik 5.s Kapel. I Christian 4.s Kapel indsattes efterhaanden: 1) Christian 6., død 1746, 2) Dronning Lovise af England, død 1751, 3) Frederik 5., død 1766, 4) Dronning Sophie Magdalene, død 1770, 5) Arveprinsesse Sophie Frederikke, død 1794, 6) Dronning Juliane Marie, død 1796, 7) Arveprins Frederik, død 1806, 8) Christian 7., død 1808, 9) Prins Wilhelm af Hessen-Philipsthal-Barkfeld, død 1834, 10) Frederik 6., død 1839.

Efter at Heinrich Hansen og Marstrand 1866 havde lagt sidste Haand paa Kapellets indvendige Udsmykning, lik Kisterne deres nuværende Opstilling, og de fem Kister, der nu har Plads paa Kapellets Gulv, blev optaget af Krypterne, de øvrige undtagen to overførtes til Kongebørnenes Krypt (S. 1897).

Sarkofager og Kister i Kapellet. 1) O. 1648 »Christian 4. Danmarchis Norgis Wendis och Gothis Konning, Hertug udi Sleswig, Holsten, Stormarn och Ditmerschen, Grefue udi Oldenborg och Delmenhorst, født paa Friderichsborg Slot den 12. Aprilis Anno 1577, hyldet udi Danmarch Anno 1584, udi Norge 1591, kronet udi Kiøbenhafîn Anno 1596, der och døde den 28. February Anno 1648 och er her efi'ter nesten thov och halftreisindstive Aars Møde och Regering til en ærefuld Opstandelse henlagt udi Hvile«. Svagt trapezformet Kiste af Eg (Fig. 493), 215x 100—86 cm, 86—75 cm høj, nøje svarende til Nr. 3,

Prins Christians Kiste og sikkert fra de samme Værksteder (se S. 1863). Laaget har brede Skraasider, og alt Træ er fløjelsklædt, prydet med Sølvbeslag og kantet med glatte Lister. Paa Kistens Sider er der 2x9 store Kerubhoveder, for Enderne Armatur; paa hver af Laagets Skraasider flankerer 2x3 Engle med Sejrskranse Rigsvaabenet, som holdes af Løver (Fig. 492), mens Oversiden optages af et 42 cm højt Krucifiks (Fig. 494) af massivt Sølv paa Ibenholtskors over Forkrænkelighedssymbol. I Figurens Fremstilling har Kunstneren helt forladt det middelalderlige Skema og skildret Frelserens navnløse Pine ikke blot i de smertebetonede Ansigtstræk, men ved at lade Kroppen staa som en spændt Bue ud fra Korset; den helt lodrette Armstilling maa sikkert føres tilbage til Rubens' Korsfæstelsesbillede. Over Krucifikset er der en forgyldt Krone og Skriftsprog: 2. Tim. 4,8, under Korsarmene to svævende Engle og under Korset den ovale Kisteplade med Reliefversaler, omgivet af en Ramme af drevne, barokke Bladslyng; under Indskriften en Blomsterranke. Forbundet med denne Plade ved tre Kædeled ligger en lignende Plade, hvis Ramme foroven har et Englehoved, forneden en Maske; den indeholder religiøse Indskrifter, ligeledes med Reliefversaler: 1. Cor. 2,2 — Joh. 3, 14—15 — 1. Cor. 15, 55—57 — Joh. 5, 28 — Psal. 56, 14 — Rom. 8, 39 — 1. Cor. 15, 10.

Paa Kisten ligger endvidere Kongens Sværd[3], en kraftig Rytterkaarde, der mangler Klingekurv, og hvis Klinge er forkortet i Kongens Levetid. Ada Bruhn[4]. daterer den i dens nuværende Form til »antagelig o. 1620«. Skeden blev 1807 medtaget som Souvenir af en engelsk Officer[5].

Da Kongens Kiste skulde flyttes fra Krypten op i Kapellet, viste det sig, at den ydre Trækiste, der stod i en 6 Tommer dyb Bærekasse og var beklædt med sort Silkefløjl, var ret medtaget, ligesom der manglede adskilligt af Sølvbeslaget. Inden i denne Kiste stod en Tinkiste, hvis Bund var fortæret, ligesom Lodningen var gaaet op flere Steder. Denne Kiste rummede atter den egentlige Kiste, af Eg, hvor Kongens Lig laa under et gult, mønstret Silketæppe. Ved Istandsættelsen forsynedes Tinkisten med ny Bund og sammenloddedes, en ny »Udenomskiste af Egetræ i samme Form og efter samme Maal« (Steen Friis) som den gamle blev snedkret, betrukket med nyt Fløjl og forsynet med de istandsatte og supplerede Sølvprydelser. Kisten staar midterst i nordre Række.

2) O. 1612. Anna Cathrine, Christian 4.s Dronning, død i København 1612. Kisten overførtes 1642 til Roskilde og anbragtes i Kapellets Krypt (sml. ovfr.). Den enkelt udsmykkede Kiste, 212x70 cm, 91 cm høj, med hvælvet Laag er betrukket med ret slidt, sort Fløjl, som fornyedes sammen med Guldfrynserne, da Kisten flyttedes op i Kapellet. Der er ikke — og har aldrig været — nogen Kisteplade; de faa Beslag er af Sølv, drevne Englehoveder i Hjørnerne og midt paa Laaget det brandenborgske Vaaben.

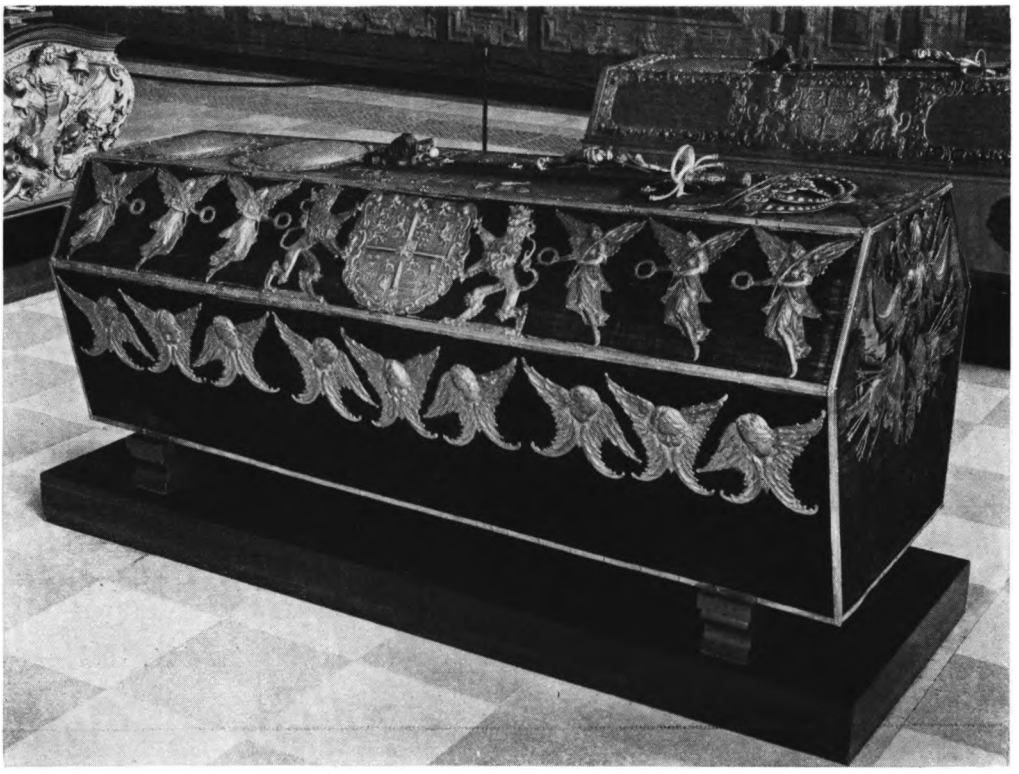

Fig. 493. Christian 4.s Kiste (S. 1861), i Baggrunden til højre den udvalgte Prins Christians Kiste (S. 1863).

Da Kisten før Anbringelsen i Kapellet blev sat i Stand, saa man, at der inden i Trækisten stod en Kiste af Zinkplader, paa hvis Laag var graveret Dronningens Dødsdag og Aar: 29. Marts 1612. Kisten staar mod Øst i nordre Række.

3) 1647. Den udvalgte Prins Christian. »Her hviler i Gud Her Christian den Femte Danmarchis Norgis Wendis oc Gottis Printz, Hertug til Sleswig oc Holstein. Bleff fød i Kiøbenhaffuen Anno 1603 den 10. Aprielis, udvalt Anno 1608, bleff hyldet udi begge Konge Rigerne Anno 1610, holt Bilager med Fru Magdalena Sibylla føf aff den Churførstlige Sachsiscke Stamme Anno 1634 den 5. Octobris, dode til Kørbitz wed Dresden Anno 1647 d. 2. Juny imellom 10 oc 11 om Natten der hand haffde leffuet 44 Aar 7 Uger 3 Dage. Haffuer tjent Gud med christelig Iffuer, sin Her. Fader . . . altid æret med sønlig Lydighed« etc. Kiste af poleret Zink, 218 x92—75 cm, 79—64 cm høj, med affaset Laag, kantet med Prolillister, rigt smykket med Beslag, alt i forgyldt Sølv og nøje svarende til Beslagene paa Faderens Kiste; saaledes er der kun ubetydelige Forskelle i Kronerne, og Krucifiks og Rigsvaaben er ens. Man kan derfor sikkert gaa ud fra, at Sølvsmedearbejdet til de to Kister er lavet af de samme Guldsmede (se ndf.).

Kistens Langsider er opdelt i fire Felter, hvert med en Løvemaske, Laagdekorationen som paa Faderens Kiste. Næsten overalt, hvor der ikke er Beslag, er Fladen fyldt med Bibelsprog, graveret ned i Zinken med bred, skraveret og sortmalet Fraktur; under Korsarmene: Esai 53 Christus er saargiort etc., og Joh. 3 Saa haffuer Gud elsket Verden etc.; ved Fodenden af Laaget staar Gravskriften, ved Hovedenden: 1. Corinth. 15. Dett schal saaes forkrenkeligt etc.; paa Kistens Fodende: Joh. 11 Jeg er Opstandelsen och Lifîuet etc.; paa venstre Side: Rom. 8 Jeg er wis at huercken Død eller Liff etc. og Apoc. 21 Jeg er A og O etc.; paa højre Side: Phillipp. 3 Woris Borgerscab er i Himlene etc. og Apoc. 3 Hvo som olîuerwinder etc. Ogsaa paa denne Kiste ligger et Sværd, en kraftig Rytterkaarde af sjælden Form, fra Tiden 1630—40 og med Prinsens Monogram C 5 uden Krone[6].

Ved Opflytningen i Kapellet blev den ret medtagne Kiste, inden i hvilken der stod en opløst Trækiste, istandsat, bl. a. maatte et helt Tavl fornyes. Af Sølvprydelserne savnedes alle Løvehovederne paa højre Side; de fornyedes. For at styrke Kistens Bund paaskruedes en Jernramme. Kisten staar i nordre Række mod Vest.

I et Brev[7] til Kansleren Christen Thomesen Sehested af 10. Okt. 1647 beder Christian 4. ham om at lade Arbejdet paa Prinsens Kiste sætte i Gang: »paa Prinsens saligs Kiste kan imorgen Dag begyndes at stikke paa, hvad derpaa stikkes skal«; men Kongen finder ingen Anledning til at »sætte den Kiste i flere«. Fra Kongens eget Kammer foreligger specificeret Regnskab over Sølvarbejdet, undtagen Krucifikset, og det fremgaar heraf, at Arbejdet blev overdraget Oldermanden Jacob Brun og tre andre Mestre, Alexander Trægaard, Jørgen Hansen og Jochum v. Kleve; af disse har de to sidste kun leveret Lister og Skruer samt tre Løvehoveder, og Jacob Brun ni Løvehoveder, mens Trægaard har lavet Vaabnene, de kronede Løver samt Kongekronen[8].

Da Beslagene paa Christian 4.s Kiste saa nøje svarer til dem paa Prins Christians, og vi finder, at der 1. Marts 1649 betaltes Alexander Trægaard paa Regnskab for Sølvbeslag til Christian 4.s Ligkiste 220 enk. Rdl.°, kan man sikkert gaa ud fra, at Sølvarbejdet paa Kongens Kiste har været uddelt til de samme Mestre. Om de to ens Krucifikser paa de to Kister foreligger ingen Optegnelser eller Regnskabsposter.

Frederik 3.s og Dronning Sophia Amalias Sarkofager er næsten ens i Form og Størrelse, begge udført i poleret Kobber med Profillister og Ornamentik i Messing, med svajet Laag og Sider og hvilende paa Løvefødder. Kongens Kiste maaler ca. 229 x 100 x 94 cm, Dronningens ca. 219 x 100 x 92 cm. Laagdekorationerne er helt ens: et Krucifiks flankeret af svævende Engle, forneden et Dødningehoved og herunder en tredie svævende Engel med et udbredt Klæde, hvorpaa Gravskriften er graveret med Versaler. Paa Langsiderne af Kongens

L. L. 1951

Fig. 494. Sølvkrucifiks paa Christian 4.s Kiste (S. 1862).

E. M. 1941

Fig. 495. Frederik 3.s Kiste (S. 1864).

E. M. 1941

Fig. 496. Sophie Amalias Kiste (S. 1864).

Fig. 497. Frederik 3.s Kiste; van Hauens Udkast (S. 1870).

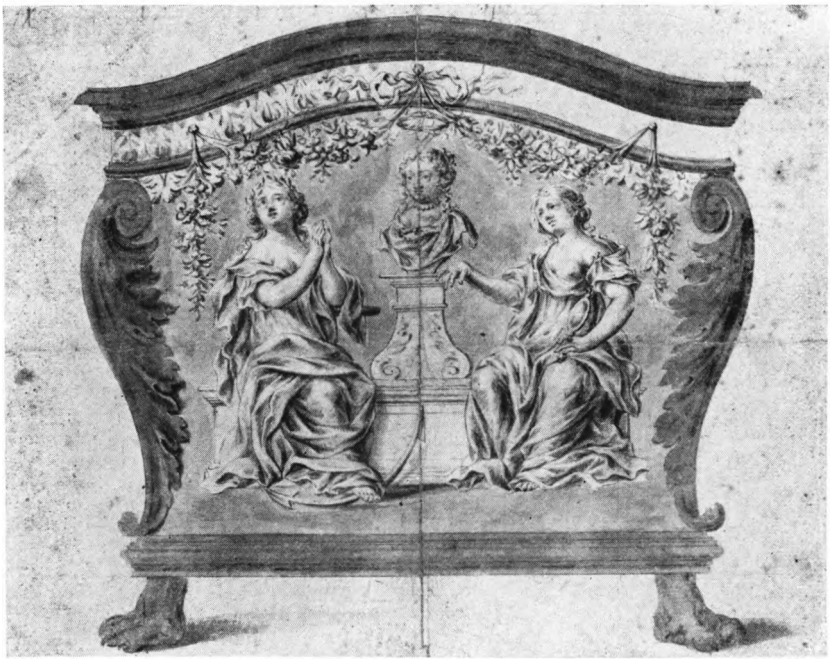

Fig. 498. Sophie Amalias Kiste; van Hauens Udkast (S. 1870).

Kiste er der et ovalt Rigsvaaben flankeret af Vildmænd og paa hver Side af disse det kronede Spejlmonogram inden for Laurbærgrene. For Hovedenden (Fig. 495) ses Kongens Ruste over Armatur og bagbundne, klagende Fanger, paa Fodenden den vingede Død fremstillet som en gammel, langskægget Mand med Le, Bog og Griffel siddende paa en med Draperi behængt Kiste. Paa Langsiderne af Dronningens Kiste ses Rigsvaabenet og det liineborgske Vaaben under fælles Krone (uden Skjoldholdere), flankeret af Monogrammer (SA). For Hovedenden er Dronningens Buste (Fig. 496) paa en Piedestal flankeret af bedende Kvinde med Anker (Haabet) og Kvinde med Spejl (Klogskaben). Kistens Fodende svarer til Kongens. De lange latinske Indskrifter, af hvilke Kongens Gravskrift er forfattet af Griffenfeldt[10], lyder: »Hic jacet, per quem stetit Dania, seren(issimus) et potent(issimus) Daniæ et Norvegiæ rex Fridericus Tertius, etc., qui tam privatis virtutibus clarus, quam imperatoriis, in palatio justus, in castris vigil, in tribunali propitius, in throno, campo, foro, ubique rex, ubique moderator omnium sed maxime sui. Annos regimine, menses beneficiis, dies pietate distinxit. Ob quæ merita imprimis obfractas bellorum procellas, regni jugulo minitantes, communis parentis haud paulo pulchrius quam regis nomen meritus, quo nulli hactenus principum Danorum ire datum, hæreditariam primus accepit protestatem; id est, cives omnes in regno suos effecit liberos, seque et stirpem in perpetuum suam supra omnem extulit mortalitatem. Stat fama [supra] tanti herois ruinas, qui hærens coelo lucet terris, et in animis hominum colitur, postquam in Augustali desiit, perpetua gloria et orbi coæva, si quid coelo creditur, si qua pietati duratio futura. Natus est Anno 1609 die 18 Martii, denatus anno 1670 die 19 Feb . . .« (»her ligger han,
i Kraft af hvem Danmark bestod, den højeste og mægtigste Danmarks og Norges Konge, Frederik 3. etc. lige berømmelig ved sine personlige og sine monarkiske Dyder, retfærdig i sin Regering, aarvaagen i Lejren, naadig paa Domstolen — paa Tronen, paa Slagmarken, i Retten, overalt var han Kongen og overalt Behersker af alle, men mest af sig selv. Aarene udmærkede han ved sit Regimente, Maanederne ved Velgerninger og Dagene med Fromhed. Som Følge af disse Fortjenester, mest fordi han kuede de Krigens Storme, der truede Rigets Hjerte, fortjente han Navn af alles Fader — thi Forældrenes Navn er dog smukkere end Regentens — hvad ingen dansk Fyrste hidtil havde faaet, og som den første fik han den arvelige Magt, dvs. han gjorde alle Borgere i Riget frie og hævede for stedse sig og sin Slægt over al Dødelighed. Ryet standser over de jordiske Rester af saa stor en Helt etc. etc. Han fødtes 18. Marts 1609 og døde 19. Febr. 1670«).

Indskriften paa Dronningens Kiste lyder: »Æterno asserta ævo, mortalia hic posuit augustissima Daniæ, Norvegiæ, Vandalorum Gotthorum q(ue) regina etc. Sophia Amalia, incliita principum Lunæborgensium soboles, regum Daniæ

Fig. 499. Laaget til Frederik 3.s Kiste; van Hauens Udkast (S. 1870).

sanctissima et mater et conjux, principalium virtutum omnium, quas unquam vidit sublime hoc fastigium, æternaturum exemplar. Quæ per foedus conjugale gloriosissimo regi, Frederico III, feliciter nexa, felicissima foecunditate æternos Daniæ imperatores, potioribus Europæ partibus perpetuos dedit rectores, tandemque evocato ad superos divo rege, desolatæ viduitatis solitudinem regio prorsus animo et pari tulit constantia, ac moderationem[!], qua antea augustissimi tori consortium, donec arctoo(!) hoc et universo terrarum orbe, quem fulgentissimis gloriæ radiis votis brevius illustraverat, cum coelestibus illis et æternis gloriose commutato, novo j ubare superos adiit famæque tacere nesciæ heroicarum virtutum, intaminatæ religionis, clementiæ plane regiæ, masculi animi, aspectus maiestatis plenissimi, et civium in se amoris tot illustria memoranda tradidit documenta, quot momenta habet beata illa, qua divarum facta regina nunc fruitur frueturq(ue) perpetuo æternitas. Nata est anno 1628 die XXIV Martii, denata anno 1685 die XX Februar(ii)« (»overgivet til det evige Liv har den ophøjede Dronning til Danmark, Norge, de Vender og Gother etc., Sophia Amalia, de danske Kongers højærværdige Moder og Ægtefælle, et evigt Forbillede for alle de fyrstelige Dyder, der nogensinde er set i denne ophøjede Stand. Ved Ægteskabets Baand var hun lykkeligt knyttet til den ærerige Frederik 3., og ved sin lykkelige Frugtbarhed skænkede hun Danmark Herskere til evig Tid og for stedse Regenter til Europas mægtigste Riger, og omsider, da den guddommelige Konge var kaldet til det høje, bar hun den forladte Enkestands Ensomhed med fuldkomment kongeligt Sind og med samme Ro og Maadehold som tidligere det ophøjede Ægteskabs Samliv, indtil hun, efter at have ombyttet disse nordlige Lande og hele Jorderiget, som hun saa kort havde oplyst med Ærens blanke Straaler, med hine himmelske Riger, med fornyet Glans drog til det høje og overgav til Ryet, som ikke kender Tavshed, saa mange herlige Vidnesbyrd om heroiske Dyder, ren Gudsfrygt, ægte kongelig Mildhed etc. etc. Hun fødtes 24. Marts 1628 og døde 20. Febr. 1685«).

De to Sarkofager er tegnet af Kongens Generalbygmester, Lambert van Hauen, fra hvis Haand der ligger otte usignerede, udaterede Tegninger og Udkast i Kobberstiksamlingen, nummereret fra 3 til 10 (sml. Fig. 497—500), men det fremgaar af de kongelige Kammerregnskaber for 1687, at Hofsnedker Hans Balch dette Aar modtog 44 Rdl. for Modeller af Ligkister efter Regnskab, som Generalbygmesteren attesterer. Af de samme Regnskaber kan man ogsaa finde frem til de Guldsmede, der har arbejdet paa Sarkofagerne, selv om der ikke foreligger saa specificerede Oplysninger som ved den udvalgte Prins Christians Kiste (S. 1864). Som allerede C. L. Løvenskiold i sin nedenfor anførte Afhandling har gjort opmærksom paa, faar nemlig 24. Sept. 1688 Ferdinand [Küblich] Guldsmeds Enke »Resten efter hendes Regnskab for Arbejde

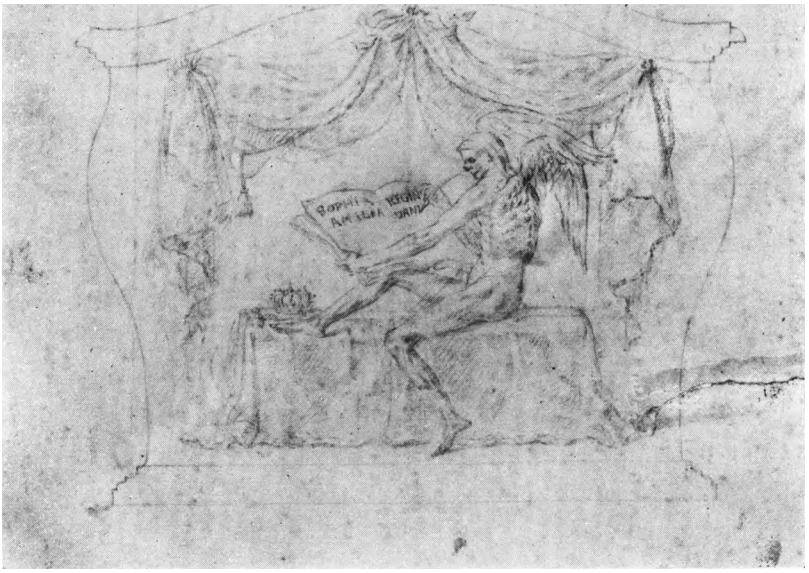

Fig. 500. Sophie Amalies Kiste; van Hauens Udkast (S. 1870).

paa Ligkisterne« 1482 Rdl., mens Guldsmedene Kohlman og Mohr [de Moor] faar 1206 og 970 Rdl. i samme Anledning. Til Arbejdet paa »Ligkisterne« hører sikkert ogsaa en Udgiftspost paa 3 x 500 Rdl. til de samme tre Guldsmede under 19. Maj 1686.

Da disse to Pragtsarkofager stod færdige 1686 eller 87, havde Frederik 3. allerede hvilet i Roskilde Domkirke i 16 eller 17 Aar, og hans Lig havde været indesluttet i en †***Sarkofag,*** der i Skønhed og i alt Fald i materiel Værdi langt overgik den nuværende. Løvenskiold har nemlig fremdraget et specificeret Regnskab, hvoraf det fremgaar, at Guldsmed Ferdinand Küblich i August Maaned 1670 til Christian 5. afleverede en Kobberkiste, der var forgyldt for 600 Rdl. og prydet med Figurer, Emblemer og Lister af drevet Sølv til en samlet Vægt af 141 Pund 18 Lod, nemlig:

3 store Engle paa Laaget	16	16 Lod
4 » » en paa hvert Hjørne af Kisten	32 »	22 »
14 mindre Engle	10 »	2,5»
4 kgl. Navnecifre	7 »	5,5 »
Frederik 3.s Brystbillede omgiv, af Armaturer, Figurer etc. .	17 »	28 »
2 kgl. Vaabenskjolde	9 »	8 »
4 kronede Løver som Skjoldholdere	10 »	14 »

1 Kors		
1 Krucifiks		
1 Dødningehoved	17 & 6 Lod	
3 Nagler		
Indskriften		
1 stor Krone over Indskriften	3 »	8 »
Dødens Sindbillede.....	7 »	11 »
Forskellige mindre Zirater....	3 »	30 »
8 forskellige Lister.....	5 »	27 »

Det synes at fremgaa af denne Opregning, at Küblichs første Sarkofag har været en Mellemting mellem Christian 4.s og Frederik 3.s nuværende. Ideen med Kongens Buste er i alt Fald overtaget af van Hauen, dengang han lavede Udkast til Sarkofagparret af Messing og Kobber. Christian 5. har vel ønsket, at hans Forældre skulde have ens Kister, men har ikke villet ofre ædelt Metal.

Da de to Sarkofager 1866 blev optaget af Krypten for at indtage deres nuværende Pladser i Kapellet, var de kun lidt beskadigede, men Metallet var grønt anløbet eller overtrukket med Rust. Da Laaget ved Istandsættelsen blev taget af Kongens Sarkofag, fandtes inden i den to Kister, først en Egekiste og inden i den en af Fyr. Egekisten var klædt med sort Silkefløjl, mens Fyrrekisten indvendig var overtrukket med Harpiks og klædt med gult figureret Silketøj, der var overordentlig velbevaret. Langs Kistens Rand løb en Metalliste af Smaaroser og andre Ornamenter. Et pragtfuldt Ligklæde af gult Silketøj med et helt Net af Guld- og Sølvtraadskniplinger, hvori Kongen formodentlig havde ligget paa castrum doloris (sml. Dithmars Billede S. 1744), var bøjet op over Fødderne ved Skrinlægningen. Over Klædet bredte sig et Net af Guldbroderi med indvirket Løvværk og Kroner.

Kongens Lig var overordentlig velbevaret; alle Ansigtets blødere Dele var i Behold; det rige, bølgende Hovedhaar var delvis dækket af en Guldmors Hue, Hagen understøttedes af en Pude.

Dronningens Sarkofag indesluttede ogsaa en Ege- og en Fyrrekiste, den yderste ligeledes sammenholdt af indvendige Jernbaand og udvendig betrukket med sort Silkefløjl samt kantet med brede Guld- og Sølvkniplinger. Den havde samme Form som Sarkofagen og var kun tre Tommer smallere end denne. Den indre Kiste var beklædt som Kongens, og ogsaa her var det kostbare Ligklæde velbevaret. Af afdøde var kun Skelettet tilbage. Hovedet havde været dækket af en guldbroderet Hue eller et guldvirket Klæde.

I ***Krypten*** staar nu kun to Kister, begge i det sydligste Rum (sml. Fig. 501).

1) Hertug Ulrik (den Ældre) død 1624. »Reverendissimus et illustrissim(us) princeps ac d(omi)n(us) d(omi)n(us) Huldericus hæres Norvegiæ ad[mi]ni-

Hude

Fig. 501. Sydligste Krypt under Christian 4.s Kapel med Hertug Ulrik den Ældres Kiste (S. 1873), en nyere Egetræskiste (S. 1874) samt vistnok Hertug Magnus' Kiste, nu i Kongebørnenes Krypt (S. 1900).

strator episcopatus Sverinensis, dux Slesvici, Holsatiæ etc. nascitur Koldingiæ in Chersoneso Cymbrica ad diem XXX Decemb. an. C13 ID LXXIIX, denascitur pridie resurrectionis dominicæ an CIO CXXIV» (»den høj værdige og højædle Fyrste og Herre Hr. Ulrik Arving til Norge, Administrator over det schwerinske Bispedømme, Hertug af Slesvig etc., født i Kolding i Jylland 30. Dec. Aar 1578, død Dagen før Paaske Søndag [27. Marts] 1624«). Herefter Rom. 8, 33 (Quis accusabit etc.). Kisten (Fig. 501), 226 cm lang, 76—86 cm bred, 79 cm høj, med tresidet Laag, er af Tin, hvor Laag og Langsider gaar i eet, mens Endestykkerne er loddet paa; Bunden, der ogsaa har været loddet fast, har løsnet sig. To Tværbaand af Jern tjener som Forstærkning. Paa Langsiderne tre, paa Enderne eet Løvehoved (Fig. 502). Oversiden prydes af et Krucifiks med Dødssymboler forneden. Indskrifter og Ornamenter er graveret i Tinnet; langs alle Kanter er der Borter, paa Laagsiderne smalle Siksak-, paa Lang- og Endesider Flette- og Bølgeborter. Gravskriften, under Krucifikset, er graveret med Versaler, over Krucifikset 1. Timoth. 1 (Fidelis sermo etc.) med Kursiv, paa dé skraa Laagsider Johs. 11 (Ego sum resurrectio etc.) og Job 19 (Scio quod redemptor meus etc.) med Versaler. Nederst paa Krucifiksets Stamme tre Stempler.

2) Glat, nyere Egetræskiste med tresidet Laag, uden Indskrift eller Ornamenter, 188 cm lang, 50—56 cm bred, 60 cm høj (sml. Fig. 501).

Resen (ed. Johs. Knudsen) S. 27—30. — Niels Hansen Jernskæg: Roeschilde Dom Kirchis Beskrifuelse (ed. Kabel og Toldberg) S. 29 fi. — Thurah: Den danske Yitruvius II. 1749. S. 139—144, Tab. 83—85. — Steen Friis: Kong Christian 4des Gravkapel. 1868. — C. L. Løvenskiold: Kong Frederik den Tredies og Dronning Sophie Amalies Sarkophager i Roskilde Domkirke, i Hist. Tidsskr. 4. R. VI. 1877—78. S. 1—8. — H. R. Hiort-Lorenzen: Christian den Fjerdes Begravelse, i AarbKbh. 1916. S. 60—95. —

De kongelige Gravminder omtales i alle de gamle haandskrevne Kirkebeskrivelser, jfr. Forkortelseslisten foran i forrige Bind. — Indberetning af Steen Friis 6. Aug. 1866 om Kisternes Tilstand (NM). — Fase. Manuskripter om de kgl. Gravkapeller m. m. Fortegnelse over Kisterne i Kapel og Krypt med Forslag til Omordning. To Planer (NM).

[1] Slange: Christian IV.s Historie II, 1140. [2] Løvenskiold S. 1 f. [3] Thurah (Vitruv II, 138) omtaler Sværdet som Kongens daglige; Steen Friis (S. 38) meddeler, at en ved Kirken paa hans Tid levende Tradition vilde have, at Kongen skulde have baaret Sværdet i Slaget ved Lutter am Barenberg 1626; men denne Tradition kan skyldes en Omvisers Lyst til at sætte lidt Kolorit paa Omvisningen. [4] Vaabenhistoriske Aarbøger. 1949. S. 13—16. [5] Illustreret Tidende 1867—68. S. 186. [6] Vaabenhistoriske Aarbøger. 1949. S. 16. [7] Christian den Fjerdes egenhændige Breve VI—VII, 335. [8] Bering Lisberg: Christian den Fjerde og Guldsmedene S. 213—15. [9] Smst. S. 209. [10] Schultz's Danmarkshistorie III, 392.

E. M. 1950

Fig. 502. Løvehoved fra Hertug Ulrik den Ældres Kiste (S. 1873).

Fig. 503. Højkoret set fra Sydøst, Christian 5.s og Charlotte Amalies Sarkofager (S. 1875).

HØJKORET OG DETS KRYPT

Domkirkens Højkor indrettedes 1689—94 til kongelig Gravplads (sml. S. 1418—19) og blev som saadan indhegnet med et Partisangitter (sml. S. 1723). Fire Marmorsarkofager blev i første Halvdel af 1700'rne anbragt her. (Krypten under Højkoret kaldes nu almindelig »Kongebørnenes Krypt«, se S. 1897 ff.).

CHRISTIAN 5.s OG CHARLOTTE AMALIES SARKOFAGER

Christian 5.s Sarkofag (Fig. 503, 504) er udført i hvidt, italiensk Marmor med blaagraa Stænk. Paa Hjørnerne af den kraftigt modellerede Sokkel ligger fire Løver, imellem hvilke Guirlander er ophængt. Selve Kisten slutter tæt til Soklen. Bunden er markeret med en kraftig Rundstav, dekoreret med et enkelt Ornament. Siderne er karnisformet svungne; de indrammes af Volutter, der ornamentalt virker som Konsoller for Laaget. Hjørnerne smykkes af Englehoveder, og midt paa hver Langside er en kronet Kartouche med Kongens Monogram anbragt. Bag Kartouchen, der er smykket med Laurbær, findes

Vaaben og Faner mærket med Kongens Navnetræk og med norske og danske Symboler; bag alt dette er i selve Sarkofagsiden indhugget Volutter, svarende til Hjørnernes. Paa hver Langside er udsparet to Felter med Relieffer, der gengiver Scener fra den skaanske Krig. Motiverne hertil er hentet fra Rosenborgtapeterne, hvis Kompositioner, bortset fra visse Forenklinger og Sammentrækninger, er fulgt ret nøje af Billedhuggeren[1].

1) (Fig. 505) Sydsiden mod Vest: ***Indtagelsen af Wismar 13. Dec. 1675.*** I Forgrunden i Midten modtager Kongen to Udsendinge fra Byen; han er til Hest, bærer fjerprydet Hat og har Marskalstav i Haanden. Syv beredne Officerer omgiver ham. I en Vogn til højre ses Dronningen med en ledsagende Dame. Yderst i Hjørnet en Dreng med en Hund. I Baggrunden stormes den brændende By af spredte Troppeafdelinger.

2) (Fig. 506) Sydsiden mod Øst: ***Indtagelsen af Kastellet i Landskrona 2. Aug. 1676.*** Kongen staar i Midten omgivet af syv Officerer. Han peger paa den palisadeindesluttede By, som Tropperne i Baggrunden stormer. Til venstre i Forgrunden en Kanon, ved hvilken to Soldater, der er klatret til Vejrs, interesseret følger Slagets Gang. Paa Havet i Baggrunden til venstre to Orlogsskibe. Til højre bag en ruineret Bro ses en Rytter, der med sin Kaarde peger mod Byen.

3) (Fig. 507) Nordsiden mod Vest: ***Slaget i Køge Bugt 1. Juli 1677.*** En dansk tredækket Fregat med den norske Løve i Spejlet glider ind foran Stævnen paa et svensk Orlogsskib med en Løve som Gallionsfigur. Midt i Forgrunden synker en svensk Baad; Søfolkene klamrer sig til Vragstumper. Til venstre ses Agterenden af et brændende Skib med et Profilhoved i Spejlet. I Baggrunden kæmper danske og svenske Skibe; eet synker, et andet brænder.

4) (Fig. 508) Nordsiden mod Øst: ***Slaget ved Øland l.Juni 1676.*** Det svenske Admiralskib »Cronan« er ved at kæntre, Redningsbaade er sat ud. Til højre herfor ses Bredsiden af et dansk Orlogsskib, og yderst ude Agterenden af et brændende svensk Skib med et Hoved i Spejlet. I Forgrunden er et Skib næsten opslugt af Bølgerne. I Baggrunden danske og svenske Skibe i Kamp, nogle brændende, andre synkende.

Ved Hovedenden af Kisten ses en kronet Kartouche med Rigsvaabenet, for Fodenden en Kartouche med Gravskriften (fordybede Versaler): »Augustissimus et potentissimus monarcha Christianus Quintus orbis arctoi gloria, felicitas et columen, pietate et justitia, quarum assertor optimus, ecclesiam ædificiis ornatissimis regna incomperabili universo orbi invidendo simul et venerando jure, supremum regnorum tribunal purpurâ et ornatu splendido, civium mores politia exquisitissima, urbem regiam structura, amplitudine commertiisq(ue) auxit et condecoravit, virtutem ipsam nobili in regia equestri academiâ educatione excultiorem, certis in publico et statis honorum gradibus

Hude

Fig. 504. Christian 5.s Sarkofag (S. 1875).

erectiorem illustrissimi ordinis Dannebrogia restitutione, excelsoq(ue) simul generosæ æmulationis spiritu, coelo digniorem præstitit fortitudine, qua pace et bellô maximus, fortissima in imperii securitatem munimenta erexit, rura ipsa borealia armis et ad trophæa paratô instruxit aratore, hostes superiorum temporum audacia, plurimisq(ue) simul provinciis exutos strenue coercuit et in æquum redegit, sociisq(ue) bellorum, ab omnibus etiam desertus, neminem deserens, summa intrepidi pectoris constantia fidem ad miraculum usq(ue) religiosissime servavit omnibus deni(que) virtutibus coelum propitians, terram emendans, seculum exornans, anno imperii trigesimo, ætatis quinquagesimo quarto salutis mundi MDCXCIX mortalitatem explevit fama sideribus et seculis vix circumscripta, cineres hic inclusi« (»den ophøjede og mægtige Monark, Chr. 5., den nordlige Verdens Berømmelse og Lykke, en Grundpille for Fromhed og Retfærd, som han haandhævede paa det bedste, Kirken øgede og prydede han med de skønneste Bygninger, Rigerne med en uforlignelig Lov,

N. E. 1949

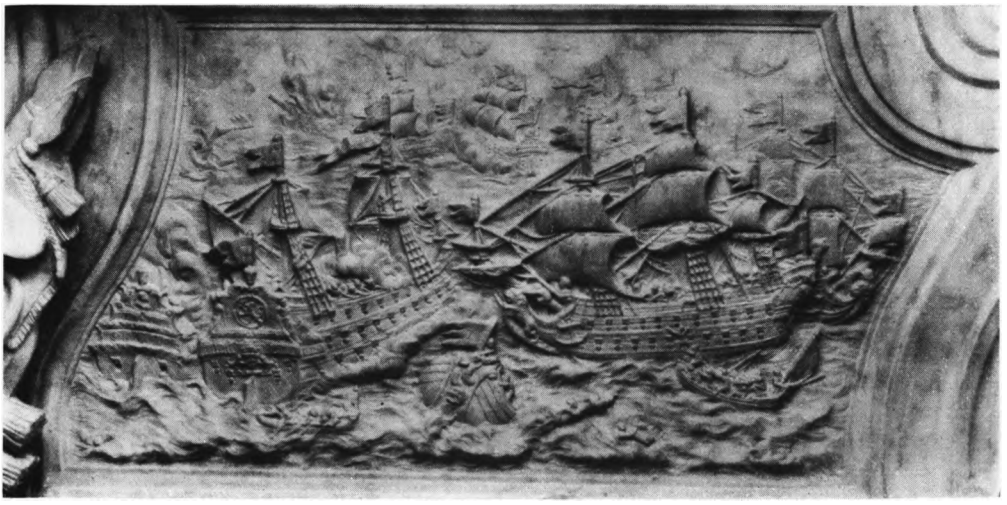
Fig. 505. Christian 5.s Sarkofag, Relief paa Sydsiden mod Vest. Indtagelsen af Wismar (S. 1876).

N. E. 1949

Fig. 506. Christian 5.s Sarkofag, Relief paa Sydsiden mod Øst. Indtagelsen af Kastellet i Landskrona (S. 1876).

der paa een Gang var misundelsesværdig og beundringsværdig for hele Verden, Rigernes øverste Domstol med Purpur og skøn Prydelse, Borgernes Sæder ved fremragende Lovgivning, Residensstaden ved Byggeri, Udvidelse og Handel, selve Dyden lod han i højere Grad dyrke i den ædle Opdragelse paa det kongelige ridderlige Akademi, og lagde i det offentlige større Vind paa den i visse og bestemte Rangforordninger ved Oprettelsen af den berømmelige Dannebrogs-

N. E.1949

Fig. 507. Christian 5.s Sarkofag, Relief paa Nordsiden mod Vest.
v Slaget i Køge Bugt (S. 1876).

Fig. 508. Christian 5.s Sarkofag, Relief paa Nordsiden mod Ost.
Slaget ved Øland (S. 1876).

orden, og gjorde den samtidig ved en ædel Kappestrids Aand Himlen mere værdig, i Kraft af det Mod, ved hvilket han var den største i Fred saavel som i Krig, oprejste han stærke Fæstningsværker til Rigets Sikring, det nordiske Bondeland instruerede han i Vaabenbrug, og efter at Bonden var beredt til Sejrstrofæer, betvang han energisk tidligere Tiders Fjender og efter at have berøvet dem de fleste af deres Provinser, bragte han dem til Billighed; forladt af sine Forbundsfæller i Krig, ja, af alle, lod han ingen i Stikken, men ufor-

færdet og med den største Standhaftighed holdt han sin Tro hellig lige til Miraklet, og omsider fuldendte han Dødeligheden, han som forsonede Himmelen ved alle Dyder, han som forbedrede Jorden og var en Pryd for det timelige, i sin Regerings 30., sin Alders 54., Verdens Frelses 1699. Aar, da hans Ry næppe var begrænset til Stjernerne og Jorderigerne; hans Aske er indesluttet her«).

Laagets Kant er dekoreret med Monogrammet C 5 og Bogstaverne R D. Ved Hovedenden et Englehoved, ved Fodenden et kronet Dødningehoved. Oven paa Laaget ligger et stort Krucifiks.

Sarkofagens betydeligste Udsmykning er de to store allegoriske Figurer, der sidder paa Laagets Kant. Den ene forestiller ***Justitia*** (Retfærdigheden), en Kvinde med Bind for Øjnene og et Sværd (af hvidmalet Træ) i højre Haand, den anden ***Pietas*** (Fromheden) med et nedadvendt Overflødighedshorn i Skødet og venstre Haand paa Brystet; Flammer ses over hendes Hoved[2]. Tilsammen illustrerer de to Figurer Christian 5.s Valgsprog: »Pietate et Justitia«. De to Kvinder holder mellem sig en oval Portrætmedaillon (46 x 52 cm), der er kronet og indfattet i en Laurbærkrans (Fig. 509). Kongen er her fremstillet som romersk Imperator. Forbilledet for Portrættet er sandsynligvis det Relief af Christian 5., der findes i Riddersalen paa Rosenborg, og som er tilskrevet Cesare L'Amoureux. Bagsiden af Medaillonen er smykket med en bladomvunden, slukket Fakkel, der er sammenbundet med to andre nedadvendte, tændte. Medaillonen staar paa en Pude, hvorpaa ogsaa Sværd, Scepter og Rigsæble er anbragt sammen med en Laurbærkrans.

Sarkofagen maaler 277 cm i Længden, 147 cm i Bredden. Højden er 145 cm.

Dronning Charlotte Amalies Sarkofag (Fig. 510) er udført som Pendant til Christian 5.s og svarer i alle dekorative Led til denne. Kartoucherne paa Kistens Langsider bærer Monogrammet C A. De fire Relieffer paa Siderne refererer til Dronningens Liv og Virke.

1) (Fig. 512) Sydsiden mod Vest: ***Frugtbarheden,*** en ung, laurbærkranset Kvinde, har ved højre Arm to Børn, medens hun i venstre Haand holder en Stillids-Rede. Paa Jorden andre Symboler paa Frugtbarhed, en Høne med Kyllinger og en Kanin med sine Unger. I Baggrunden Solen fremstillet med Ansigt; dens Straaler bryder igennem en Sky.

2) (Fig. 514) Sydsiden mod Øst: ***Uddeling af Lægemidler.*** En laurbærkranset Kvinde med en Æskulapstav i venstre Haand rækker med højre et Lægemiddel til en syg Kvinde, der sidder paa Jorden sammen med to Børn. Til højre bag den første Kvinde ses Hylder med Apotekerkrukker, Kander og Flasker, paa Jorden staar flere Flasker og en stor Morter med Støder. Allegorien hentyder til Charlotte Amalies Interesse for Kemien og Medicinen; fra hendes Apotek blev de Lægemidler, hun selv havde fremstillet, uddelt til fattige og syge.

L. L. 1950

Fig. 509. Christian 5.s Sarkofag. Portrætmedaillon (S. 1880).

3) (Fig. 511) Paa Nordsiden mod Øst: ***Andagt*** eller ***Gudsfrygt***(?). En halvt tilhyllet Kvinde sidder op mod et kroget Træ ved Siden af et brændende Alter; i højre Haand holder hun et Hjerte mod sit Bryst, med venstre peger hun mod et lysende »Jahve«, skrevet med hebraisk Skrift. I Alterets Ild ses et brændende Hjerte. Ved Kvindens Fod en Pult med Pude, hvorpaa der ligger en Bog. Mellem Kvinden og Alteret knæler en nøgen Dreng med foldede Hænder. Til venstre i Baggrunden et Landskab med Bygninger, til højre i Forgrunden endnu en knælende Skikkelse. Relieffet svarer muligvis til Dronningens Valgsprog: »L'homme propose, dieu dispose«.

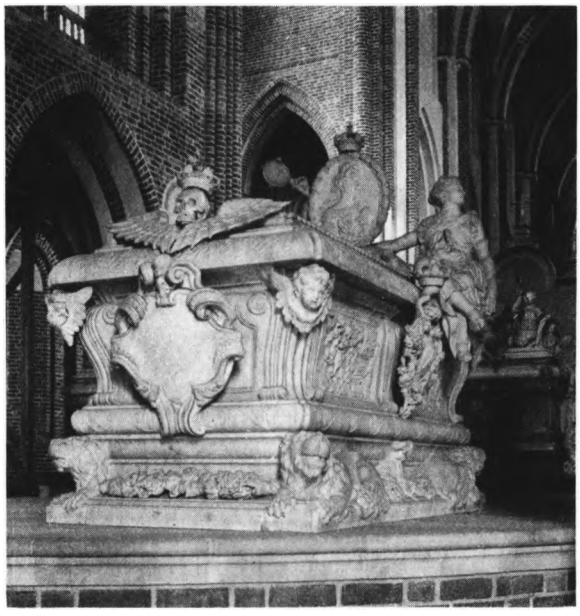
4) (Fig. 513) Nordsiden mod Vest: ***Gaumildheden.*** En Kvinde sidder i en Pragtstol, Flammer ses over hendes Hoved. Ved sin venstre Side har hun et Bord med Kander; paa et mindre Bord staar en Opsats, fyldt med Mønter, paa Jorden tre Pengeposer. Med venstre Haand tager hun Pengestykker fra Opsatsen, med højre giver hun en Haandfuld til en halvt paaklædt Dreng. Bag ham rækker en usselt klædt Krøbling sin Hat frem mod hende. Til venstre en pjaltet Tiggerske med et Barn i en Sæk paa Ryggen og bag hende en nøgen Dreng.

Paa Sarkofagens Kant veksler Dronningens Monogram C A med Bogstaverne R D (»regina Daniæ«, Danmarks Dronning).

De to allegoriske Figurer paa Sarkofagens Laag forestiller Medlidenheden og Klogskaben. ***Medlidenheden*** uddeler med venstre Haand Mønter, blandt hvilke en Vægterspecie med Christian 5. i staaende Stilling ses. Hun har i Skødet en Rede med en Grib og dens Unger; Gribben river med Næbbet sit Bryst op, og Ungerne ernærer sig af dens Kød og Blod[2]. ***Klogskaben*** holder i sin venstre Haand et Spejl af hvidmalet Træ, medens højre Arm og Haand, omslynget af en Slange, hviler paa et Dødningehoved[2].

De to Kvinder holder en Medaillon med Dronningens Portræt (Fig. 155) i lavt Relief; Bagsiden er glat. Paa en Pude paa Laaget ligger en Laurbærkrans og to Palmegrene. Ved Hovedenden af Sarkofagen er det danske og det hessiske Rigsvaaben anbragt i eet Skjold. Ved Fodenden en Kartouche med Gravskriften (fordybede Versaler): »Charlotta Amalia celsissimi principis Wilhelmi Quarti Hassiæ Cassellanæ Landgravii filia, quam omni gratiarum decore ditaverat natura, â Christiano Quinto in partem coronæ et thori assotiata(!) anno MDCLXVII conjugio triginta duorum annorum regina oprima uxor svavissima exoptatissima, in perenne domus augustissimæ imperiiq(ue) columen et futerum(!), foecunditate mater fortunatissima sincero pietatis amore celsitudine animi, beneficentia, prudentia et inimitabili omnium virtutum heroicarum exercitiô, heroina maxima anno ætatis sexagesimo quarto, Christi MDCCXIV, prout â coelo terris commodata ita coelo recepta de atrata, erepto rege conjuge desideratissimo bis septem annorum solitudine, tristissimisq(ue), quas nemini unquam mortalium in terra voluit, lacrymis; nunc inter coelites æternum(!) triumphans anima beatissima mortales, quæ hic conditæ sunt, terris reliquit exuvias« (»C. A., den ophøjede Fyrste Landgreve Vilh. 4. til Hessen-Cassel's Datter, hvem Naturen prydede med enhver af Dydernes Decor, valgt 1667 af Chr. 5 til at dele Krone og Leje, i 32 Aars Ægteskab den bedste Dronning, den ømmeste og mest attraaværdige Hustru, bestandig det høje Hjems og Rigets Støtte og Af stiver, en frugtbar og meget lykkelig Moder, ved en oprigtig Kærlighed til Fromhed, ved Sindets Højhed, ved Velvilje og Klogskab og ved fremragende Udøvelse af alle heroiske Dyder selv den største Heltinde — i sin Alders 64. Aar, i Kristi 1714. Aar er hun nu, saaledes som hun var givet Jorden af Himmelen, vendt tilbage til Himmelen fra sin dybe Sorg, efter at Kongen, hendes højt savnede Ægtefælle havde været hende berøvet i 2 x 7 Aar, og fra de modigste Taarer, som hun aldrig vilde udgyde for nogen dødelig paa Jorden; nu har den højsalige Sjæl i Triumf mellem Himmelens Engle efterladt sit dødelige Hylster, som her er nedlagt, til Jorden«).

Efter Christian 5.s Død blev hans Lig 3. Nov. 1699 henstillet i Roskilde

H. M. 1941

Fig. 510. Charlotte Amalies Sarkofag (S. 1880).

Domkirke[3], og først efter Charlotte Amalies Død 1714 paabegyndtes Arbejdet paa Kongeparrets Sarkofager.

I Begyndelsen af 1716 udarbejdede Generalbygmester W. Fr. von Platen, rimeligvis efter en allerede da existerende Voksmodel, en Specifikation over det Marmor, der behøvedes. Han gav Stenhugger Andreas Gercken Ordre til at bestille Marmoret i Holland, og i Begyndelsen af August ankom det til København. Gercken indgav en Regning paa sine Udlæg, og Generalbygmester J. C. Ernst, der forinden havde faaet Opsynet med Arbejdet overdraget, attesterede, at Gercken havde Krav paa Pengene. Da det trak ud med Betalingen, indsendte Gercken 10. Aug. en Bønskrivelse til Kongen, hvori han omtaler Voksmodellen og beskriver, paa hvilken Maade han vil udnytte Marmoret, hvis Arbejdet overdrages ham, og 3. Sept. faar han sine Udlæg dækket.

Gercken fik imidlertid kun en mindre Del af Arbejdet, Størstedelen blev givet til Billedhugger J. C. Sturmberg. 5. Sept. opsatte Ernst de fornødne Kontrakter. Gercken forpligtede sig til at udføre Stenhuggerarbejdet, Poleringen og Sammensætningen af Sarkofagerne mod et Beløb paa 1100 Rd., og Sturmberg paatog sig alt Billedhuggerarbejdet. Før dette paabegyndtes, skulde han lave Modeller i fuld Størrelse til Sarkofagens Relieffer. Disse Modeller skulde approberes af Frederik 4., før de huggedes i Marmor. Sturmberg skulde, efterhaanden som Arbejdet skred frem, have udbetalt ialt 2400 Rd.[4]

Paa Foranledning af Ernst bestemte Kongen 14. Juli 1717, at Etatsraad

Fig. 511. Charlotte Amalies Sarkofag, Relief paa Nordsiden mod Øst. Andagt(?) (S. 1881).

N. E. 1949

Fig. 512. Charlotte Amalies Sarkofag, Relief paa Sydsiden mod Vest, Frugtbarheden (S. 1880).

Fig. 513. Charlotte Amalies Sarkofag, Relief paa Nordsiden mod Vest.
Gavmildheden (S. 1881).

Fig. 514. Charlotte Amalies Sarkofag, Relief paa Sydsiden mod Øst.
Uddeling af Lægemidler (S. 1880).

Frederik Rostgaard, Admiral Ole Judichæer, Politimester J. B. Ernst og Etatsraad Vilhelm Helt skulde udfærdige Forslag til Sarkofagernes Indskrifter[5]. Hvem af de fire, der har forfattet de endelige Tekster, som blev godkendt af Kongen og tilstilledes Ernst 3. Marts 1718, kan imidlertid ikke siges[6].

1719 var Sarkofagerne færdige, og Ernst attesterede, at de var rigtigt udført og opstillet paa deres Pladser i Højkoret. 2. Sept. udbetaltes Restbeløbet

L. L. 1950

Fig. 515. Charlotte Amalies Sarkofag, Portrætmedaillon (S. 1882).

til J. C. Sturmberg og Didrik Gercken, der 1718 havde overtaget Arbejdet efter sin afdøde Farbroder.

Hvem der har det kunstneriske Ansvar for de to Pragtsarkofager, er ikke ganske klart. Wilh. Fr. von Platen er den første, hvis Navn nævnes i Forbindelse med Arbejdet, og Muligheden for, at han har en Stilling i Forhold til det endelige Værk som L. Thurahs til Frederik 4.s og Dronning Louises Sarkofager, kan vanskeligt afvises (S. 1896). Da Ernst overtog Embedet som Generalbygmester, var Forberedelserne langt fremskredet, men det kan dog ikke udelukkes, at han eller C. Marcelis paa et tidligere Tidspunkt har haft med Sagen at gøre. Forholdet mellem von Platen og hans Hjælpere er endnu for uafklaret til at noget bestemt kan siges herom. At Andreas eller Didrik Gercken skulde have haft andet med Sarkofagerne at gøre end det rent haandværksmæssige, forekommer ikke sandsynligt. Om den sidste Kunstner, der nævnes i Kilderne, J. C. Sturmberg, ved vi med Sikkerhed, at den skulpturelle Udsmykning er hans. Det er Sturmberg, der har lavet de Modeller efter Rosenborgtapeterne, som bringes til Udførelse, og det er under hans Hænder, de tætte, kraftigt modellerede, store Kvindeskikkelser paa Laaget er blevet til.

Sarkofagerne har i Aarenes Løb været udsat for ubetydelige Beskadigelser.

Enkelte Smaadele af den meget rige Dekoration er brudt af og gaaet tabt. Nogle Reparationer er udført med Gibs, men i det store Hele synes Sarkofagerne ikke at have været gjort til Genstand for større Reparationer.

FREDERIK 4.s OG DRONNING LOUISES SARKOFAGER

Frederik 4.s Sarkofag (Fig. 516) hviler paa et Fodstykke af rødflammet Marmor, der igen er anbragt paa en Sokkel af sort Marmor. Den skulpturelle Udsmykning og selve Kisten er udført i hvidt, italiensk Marmor med blaagraa Stænk; i Kortsider og Laag er indsat røde Plader af samme Sten som Fodstykket. Kisten (305 x 189—179 cm, 143 cm høj) slutter tæt til Sokkelen, og dens Bund er selv sokkelagtigt profileret. Siderne er som suget ind under den vældigt profilerede Overdel. Hjørnerne smykkes med Baand, der gaar fra Sokkel og op over Laagets Underkant. Disse Baand er prydet med Akantusværk, Festons og Englehoveder.

Paa Langsidernes Midte er Rigsvaabenet anbragt i en stor, kronet Kartouche, hvortil Vildmændene støtter sig. Herunder et laurbærkronet Dødningehoved. Paa Sokkelen sidder ud for dette paa Sydsiden en Løve, der holder Danmarks Vaabenskjold, paa Nordsiden den norske Løve. Langsidernes Midtfelter flankeres af ialt fire Relieffer med Fremstillinger af Begivenheder i Frederik 4.s Regeringstid. Ud for hvert Relief er paa Sokkelen anbragt en Børnegruppe, der i Leg gentager Relieffets alvorlige Motiv (Fig. 516). Reliefferne forestiller:

1) (Fig. 517) Sydsiden mod Vest: ***Rytterskolernes Oprettelse.*** I Midten vender en Skolelærer eller Degn sig med Haanden paa Brystet ærbødigt mod to Kvindeskikkelser i stærkt draperede Klædebon; den ene viser imod Himlen, medens den anden peger i en Bog. I Relieffets højre Side staar tre Drenge og en Pige, alle beskæftigede med Bøger. Bag dem en Rytterskole. Over Døren ses den kronede Tavle med Frederik 4.s Monogram[7].

I Barnegruppen paa Sokkelen sidder en lille Pog med Bog i Haanden. En vinget Genius lægger venstre Haand paa Barnets Hoved og viser med højre mod Bogen, der ikke synes at interessere Drengen. Bag ham flere Bøger.

2) (Fig. 518) Sydsiden mod Øst: ***Landmilitsens Oprettelse.*** En Officer til Hest med Frederik 4.s Monogram paa Saddeldugen ser til højre mod en Gruppe Soldater, der faar deres Udrustning udleveret, og peger med sin Stok til venstre, hvor en Afdeling eksercerer. Foran denne ligger en Bonde paa Jorden og iagttager Soldaterne[8].

Børnegruppen bestaar af to Drenge med Harnisk uden paa deres Bondedragter. Den ene sætter en Hjælm paa Hovedet af den anden, der har Gevær i Haanden og Taske med Frederik 4.s Monogram og Granatemblemer ved Siden. Bag Børnene en Tromme og et Neg med Kornsegl.

3) (Fig. 519) Nordsiden mod Øst: ***En Sejrvinding til Lands og en til Vands.*** Ryet[9], en vinget og laurbærkranset Kvindeskikkelse, svæver over et stort Landskab, medens hun støder i to Horn. Under hende ses til venstre en Gruppe Soldater foran et Telt. I Baggrunden holdes Tropperevue foran en By. I Relieffets højre Side en Fjord med talrige danske Orlogsskibe. Yderst til højre afsluttes Relieffet af en Palme.

I Barnegruppen en vinget Genius, der henvender sig til en som Mars udklædt Dreng med laurbærkronet og fjerprydet Hjælm. Den lille Genius i Pigeskikkelse støtter sig til et Skjold, hvori Freden mellem Danmark og Sverige er fremstillet allegorisk ved to Kvinder, der rækker hinanden Haanden; Sverige støtter sig til et Skjold med tre Kroner, medens tre Løver flokkes om Danmark, der overrækker Sverige en Oliegren som Fredssymbol. Drengen sidder paa en Fascis, der ligger paa et Skjold, og støtter sig til en fjerprydet Hjælm.

4) (Fig. 520) Nordsiden mod Vest: ***Vornedskabets Ophævelse.*** Til højre sidder Danmark, en kronet Kvindeskikkelse med det danske Vaaben ved sin Side; hun peger med sit Scepter mod en Ridefoged(?), der af en Kvinde faar overrakt et Skrift. Til venstre en Gruppe Bønder med deres Redskaber.

De to Børn neden for Relieffet er en lille Pige med Scepter (nu afbrudt) i venstre Haand og en knælende Bondedreng, der holder et Aag. Pigen sætter en trekantet Hat paa Drengens Hoved som Symbol paa Bondens Frigørelse.

Ved Hovedenden af Sarkofagen sidder en Kvinde, ***Den evige Lyksalighed,*** paa en Himmelkugle. Hun vender Blikket opad og holder i venstre Haand et brændende Hjerte, i højre en Palmegren.

Ved Fodenden holder ***Tiden,*** en vinget, langskægget Gamling, et Skjold med Gravskriften (fordybede, med sort Masse udfyldte Versaler): »Regii cineres augustiss(imi) et potentissimi domini Friderici Quarti, Dan. Norveg. Vandalor. Gothorumq(ue) regis, etc. etc. etc. pii, invicti, patris patriæ, bello gloriosi, victoria æqui, pace indulgentissimi, qui in omnibus Domini sibi adjutoris præsidio nixus, ut suorum salutem procuraret, nulli laborum magnitudini, nulli fortunæ inconstantiæ succubuit: postque imperium amplificatum, regnorum jura vindicata, æterni dei cultum ad dissitissimas gentes propagatum, in optatissima pace et pari populorum veneratione, illud senectutis confecit spatium, quod illustrium factorum potius, quam annorum multitudine æstimandum, consummata demum virtus absolvit. Natus d(ie) XI Octobr. an(no) MDCLXXI decessit nocte natalem suum insecuta an(no) MDCCXXX completo ætatis LIX regnavit annos XXXI mensem I dies XVI« (»den kongelige Aske efter den ophøjede og stormægtigste Herre Frederik 4., Danmarks, Norges, de Venders og Gothers Konge etc., den fromme, ubesejrede Fædrelandets Fader, berømmelig i Krig, retfærdig i Sejr, mild i Fred, som i sine Bestræbelser for at sikre sine Undersaatters Vel ikke lod sig kue af sit Arbejdes kolossale

Fig. 516. Frederik 4.s Sarkofag (S. 1887).

Omfang eller af Lykkens Ubestandighed, da han i alle Forhold forlod sig paa sin Herres og Hjælpers Bistand. Og efter at hans Herredømme var forøget, Rigernes Rettigheder haandhævet og Dyrkelsen af den evige Gud udstrakt til de fjerneste Folkeslag, afsluttede han under den herligste Fred og under sine Folks tilbørlige Ærefrygt sin Alderdoms Tidsmaal, som snarere bør vurderes efter Mængden af hans berømmelige Handlinger end efter Aarenes Antal, thi visselig satte Dyden Kronen paa det fuldendte. Født 11. Okt. døde han Natten efter sin Fødselsdag 1730 efter at have levet sit 59. Aar til Ende; han regerede 31 Aar, 1 Maaned og 16 Dage«).

Laagets kraftigt formede Kant er midt paa Langsiderne smykket med kongelige Navnetræk, Blade og Kartoucher, omgivet af nedadvendte Fakler.

Paa Laagets Sider er ud for hvert Relief en Genius med et Skjold anbragt. Oven paa Laaget knæler det gode Ry, en rigtdraperet, vinget og laurbærkranset Kvinde med et Hjerte i en Kæde om Halsen. Hun støder i en Trompet, som hun med højre Haand holder for Munden; med venstre støtter hun en Portrætmedaillon (36 x 46 cm), hvorpaa Kongen er afbildet i højt Relief (Fig. 521). Han bærer Brystharnisk, smykket med Elefantordenen. Paa Laaget foran Kvinden ligger et Krucifiks, Korset er af sort Marmor; ved Fod-

Fig. 517. Frederik den 4.s Sarkofag, Relief paa Sydsiden mod Vest.
Rytterskolernes Oprettelse (S. 1887).

Fig. 518. Frederik den 4.s Sarkofag, Relief paa Sydsiden mod Øst.
Landmilitsens Oprettelse (S. 1887).

+

enden er Krone, Sværd og Scepter anbragt paa en Pude, under hvilken man ved en Istandsættelse 1845 læste Indskriften: D + G + D + MEIS +)[10]. Herudfor sidder paa Laagkanten en grædende Genius, der med højre Haand støtter et Skjold med Kongens Spejlmonogram.

Dronning Louises Sarkofag er udført som Pendant til Frederik 4.s. Paa Langsiderne er det danske og det mecklenborgske Vaaben anbragt i en fælles Kartouche. De fire Relieffer forestiller:

1) (Fig. 522) Sydsiden mod Vest: ***Ædelmodigheden.*** Midt i Relieffet staar Dron-

Fig. 519. Frederik den 4.s Sarkofag, Relief paa Nordsiden mod Øst.
Sejr til Lands og til Vands (S. 1888).

Fig. 520. Frederik den 4.s Sarkofag, Relief paa Nordsiden mod Vest.
Vornedskabets Ophævelse (S. 1888).

ningen som den personificerede Ædelmodighed. Hun holder i den ene Haand en Portrætmedaillon og lægger den anden paa Hovedet af en Løve. Til venstre for hende Fromheden, en Kvindeskikkelse med Vinger, Flammer over Hovedet, højre Haand paa Brystet og et nedadvendt Overflødighedshorn i venstre Arm. Til højre Sagtmodigheden, en Kvinde med et Lam paa Armen. Yderst til højre Godheden, der paa højre Arm har en Pelikanrede; Pelikanen river med Næbbet sit Bryst til Blods for dermed at nære sine Unger (Hovedet af Pelikanen er gaaet tabt). Kvinden løfter med højre Haand op i sit Klædebon.

Bagved disse Figurer ses Ugudeligheden, en Mand med en Hane, og Gerrigheden, der fjerner sig med en Pengepose. Ulven længere fremme i Forgrunden hører til denne allegoriske Figur.

Barnegruppen: En Pige lægger sine foldede Hænder paa en opslaaet Bog, anbragt paa et Alter. En Genius sætter et Røgelsekar paa Alteret og peger med venstre Haand i Røgens Retning mod Himlen.

2) (Fig. 523) Sydsiden mod Øst: ***Godgørenheden.*** Til højre sidder Dronningen i en Tronstol, mærket med »L« i Spejlmonogram. Over hendes Hoved svæver Englebørn med Krone og Palmegrene. Hun peger med Scepteret til venstre mod tre Kvinder, der uddeler Penge til syge og fattige.

Barnegruppen: En Pige med Scepter i venstre Haand og en Pengepose ved sin Side giver med højre Mønter til en pjaltet Dreng med Krykke.

3) (Fig. 524) Nordsiden mod Øst: ***Ver dens for agt.*** En halvt knælende Kvinde, Dronningen, har kastet Krone, Scepter og Smykker og rækker Hænderne mod en Engel, der fra Himlen bringer hende en Krone. Under en Baldakin ses bag Kvinden en Tronstol, mærket med Dronningens kronede Spejlmonogram. Til højre under Engelen et Bord med to Bøger; paa Borddugen ses ligeledes Dronningens Monogram.

Barnegruppen: En Pige, ved hvis Fod Krone og Scepter ligger, knæler bedende, medens en lille Engel sætter en med Stjerner smykket Krone paa hendes Hoved.

4) (Fig. 525) Nordsiden mod Vest: ***Gudfrygtigheden***(‘?). En Kvinde knæler bedende ved et Bord med en opslaaet Bog. Bag Bogen ligger paa en Pude en Krone; fra Himlen kastes Straaler ned over hende. Til venstre en anden Kvinde med Skinnebenspanser og Jernsko; hun holder venstre Haand paa Brystet og højre Haand udstrakt mod et bekranset Hjerte, over hvilket noget ubestemmeligt er gengivet ved grynlignende Forhøjninger i Marmorpladen. Hjertet ligger paa en opslaaet Bog, anbragt paa et guirlandesmykket Alter.

Barnegruppen: En diademsmykket Pige holder venstre Haand over et Alters Ild. Med højre Haand laurbærkroner hun en anden Pige, der har en opslaaet Bog i den ene Haand og en Kalk i den anden.

Den vingede gamle Mand, Tiden, ved Sarkofagens Fodende holder et Skjold med Gravskriften (fordybede Versaler, udfyldt med sort Masse): »D. O. M. Augustiss(ima) et serenissima domina Lovisa, reginarum optima et sanctissima, Gustavi Adolphi Megapolitani ac Magdalenæ Sibyllæ Holsaticæ filia, Friderici Quarti Dan. Norveg. Vandal, Goth.q(ue) regis conjux, Christiani Sexti, Dan. Norveg. Goth.q(ue) regis, et Charlottæ Amaliæ Dan. Norveg. etc. principis hæreditariæ, quod solos ex XXV annor(um) matrimonio superstites habuit, mater, regnorum populorumq(ue) delicium viva, mortua desiderium ineffabile, religione incomparabilis, pietate admiranda, cunctis regalibus virtutibus

L. L. 1950

Fig. 521. Frederik 4.s Sarkofag, Portrætmedaillon (S. 1889).

fulgentissima mortalitatis reliquias hic deposuit. Nata Gustroviæ an(no) MDCLXVII d(ie) XXVIII August(i) obiit Hafniæ an(no) MDCCXXI d(ie) XV Martii« (»den bedste og den højeste Herre. —- Den ophøjede og straalende Frue, Lovise, den bedste og frommeste blandt Dronninger, Gustav Adolf af Mecklenborg og Magdalene Sibylle af Holstens Datter, Frederik 4.s, Danmarks etc. Konges Gemalinde, Moder til Christian 6., Konge over Danmark etc. og Charlotte Amalie, Arveprinsesse til Danmark etc., som var de eneste [af hendes Børn], hun efterlod i Live efter 25 Aars Ægteskab — i Live Rigernes og Folkenes Øjesten, i Døden Genstand for deres uudsigelige Savn, uforlignelig i Gudsfrygt, beundringsværdig ved sin Fromhed, altoverstraalende i alle kongelige Dyder har hun her nedlagt sine jordiske Levninger — født i Güstrow 28. Aug. 1667, døde i København 15. Marts 1721«).

Paa Laaget holdet det gode Ry[11] en Portrætmedaillon (46 x 37 cm) med Dronningens Billede i højt Relief (Fig. 526). Den sørgende Engel har et Spejlmonogram — L — paa sit Skjold; bagved ligger en Krone paa en Pude.

Fig. 522. Louises Sarkofag, Relief paa Sydsiden mod Vest.
Ædelmodigheden (S. 1890).

Fig. 523. Louises Sarkofag, Relief paa Sydsiden mod Øst.
Godgørenheden (S. 1892).

Efter Kongens Død i Odense Natten mellem 11. og 12. Okt. 1730 blev Liget 16. Dec. bisat i Hvælvingen under Roskilde Domkirkes Højkor, hvor Dronningen, der var død 15. Marts 1721 og bisat 2. April, allerede stod[12]. Begge Kister var af Eg og overtrukket med sort Fløjl; de kendes fra samtidige Beskrivelser[13], og Kongens er formentlig identisk med den, der ses paa en Tegning til Kongens Katafalk i Nationalmuseets Arkiv.

Sarkofagerne er udført i Aarene 1736—42 af Didrik Gercken, der i 1719 havde afleveret det forrige Kongepars Gravmæler[14].

Fig. 524. Louises Sarkofag, Relief paa Nordsiden mod Øst.
Verdensforagt (S. 1892).

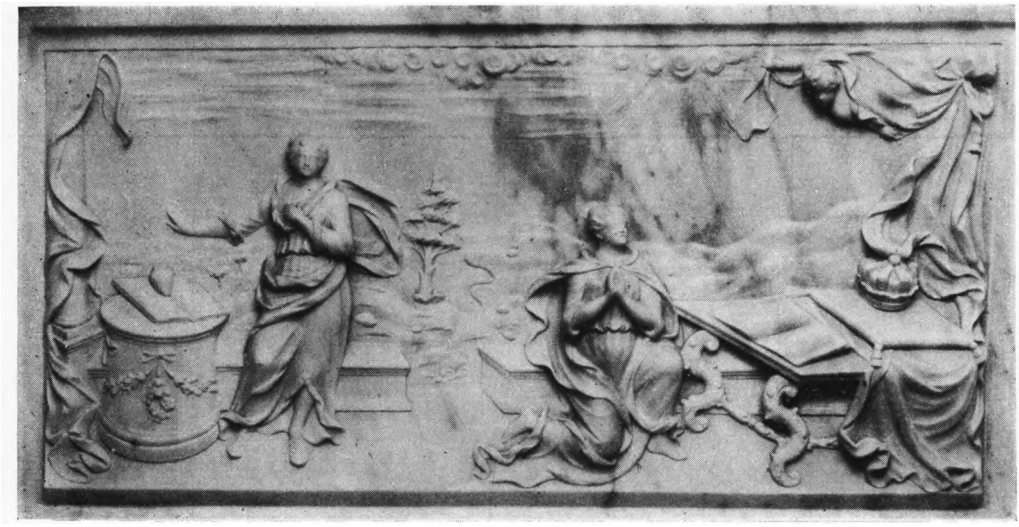

Fig. 525. Louises Sarkofag, Relief paa Nordsiden mod Vest.
Gudfrygtigheden (S. 1892).

15. Sept. 1735 sluttede Hofbygmester Lauritz Thurah paa Christian 6.s Vegne Kontrakt med Gercken. Denne forpligtede sig til at udføre saavel Sten- som Billedhuggerarbejdet paa begge Kister efter en af Kongen allerede approberet Model; desuden skulde han levere Marmoret og andre nødvendige Materialer. Herfor og for Arbejdet skulde han ialt have udbetalt 7000 Rd. Kontrakten blev af Generalbygmester E. D. Häusser indstillet til Kongens Approbation, som opnaaedes 21. April 1736; første Udbetaling fandt Sted straks, og Arbejdet maa antages at være begyndt ikke længe efter[15].

L. L. 1950

Fig. 526. Louises Sarkofag. Portrætmedaillon (S. 1893).

Da Sarkofagerne 1742 var blevet opstillet i Domkirken, lod Kongen dem besigtige af Hofbilledhugger Le Clerc, der fandt dem tilfredsstillende; Gercken fik sit resterende Tilgodehavende udbetalt 6. Okt.[16].

Thurah siger selv i Danske Vitruvius II, S. 153, at Christian 6. har »ladet disse tvende herlige Mausoleer under min Direction opsætte«. Det er i denne Forbindelse bemærkelsesværdigt, at de udførte Relieffer paa væsentlige Punkter adskiller sig fra Thurahs Gengivelse i Danske Vitruvius, der muligvis er udført med de første Udkast til Sarkofagerne som Forlæg[17].

[1] Gudmund Boesen: Rosenborgtapeterne S. 28 f., 34 f., 41 f. og 50 f. [2] Allegorierne efter Cesare Ripas Iconologi. [3] Kornerup: Roskilde i gl. Dage S. 203. [4] Particulærkammerets Regnskabsbilag 1716 Nr. 205; Rentekammerets kgl. Resolutioner 1716, 24. Aug.; R. P. 72, 1125, K. R; F. R. Friis: Bidrag S. 327 f. [5] Rentekammerets kgl. Resolutioner 1717, 14. Juli. R. P. 74, 373, Ass. [6] Sjællandske Tegneiser 1718 29. Marts, Nr. 149, S. 511. Se endv. Bilagene hertil. [7] Den ene af Kvinderne kaldes hos Thurah »Pietas«. Danske Yitruv, II, 152. [8] Hovedpersonen i denne Gruppe kaldes hos Thurah »Mars«. Danske Yitruv II, 152. [9] Thurah: »Victoria«; Yitruv II, 152. [10] Steen

Friis 1851—52 Note 55, S. 263. [11] Trompeten fornyet 1903; ældre Trompet i Roskilde Domkirkes Museum. [12] Se endvidere Steen Friis o. c. eget Eksemplar. S. 83. [13] Steen Friis, o. c. Note 56, S. 263. [14] F. R. Friis: Bidrag S. 331 f. [15] Particulærkammerets Regnskaber, 1736, Bilag Nr. 804—806. [16] Particulærkammerets Regnskaber 1742, Bilag Nr. 1313. [17] Sml. de Forvanskninger, der er overgaaet Allegorierne paa Dronningens Kiste: I Relieffet »Ædelmodigheden« har »Ugudeligheden« kun Hanen tilbage af sine Attributter, medens Figuren i Yitruv — efter Ripa — er forsynet med Æseløren og en stikkende Gren i Haanden. »Gerrigheden« følges paa Stikket af en Ulv, ligeledes efter Ripa; paa Relieffet er denne flyttet frem imod Forgrunden. Paa Relieffet »Verdens Foragt« har den Krone, Englen overbringer Dronningen, mistet de Stjerner, den efter Ripa og Thurah skulde være smykket med. Paa det Stik, der af Thurah kaldes »Gudsfrygt«, mangler de mærkelige Forhøjninger over Hjertet paa Alteret til venstre.

»KONGEBØRNENES KRYPT«

Den store Krypt østligst under Højkoret i dettes fulde Bredde indrettedes efter kongelig Ordre 1689 samtidig med Højkorets Omdannelse til Kongebegravelse (sml. S. 1418 f.). Krypten overdækkes af seks Grathvælv, der bæres af to lave, svære Piller midt i Rummet og mod Vest hviler paa Skjoldbuer. Nedgangen fandtes indtil 1908 i Øst mellem Apsidens to midterste Søjler, men da disse blev frilagt dette Aar, gennembrødes den nuværende, fladrundbuede Nedgang paa Nordsiden mellem Højkorets to Arkadepiller. To Luftkanaler med snoet Jerngitterværk fører mod søndre Koromgang.

I Rummets Østvæg er indsat en hvid, sortflammet Marmorplade med fordybede, gyldne Versaler:

»Børn af Kong Christian den Femte og Dronning Charlotte Amalie.

Christian, født 25. Marts 1675, død 27. Juni 1695
Sophie Hedevig, født 28. August 1677, død 13. Marts 1735
Carl, født 26. Oktober 1680, død 8. Juli 1729
Vilhelm, født 21. Februar 1687, død 23. November 1705.«

Disse Prinsers og Prinsessers Kister havde indtil 1912 Plads i Krypten, hvorefter de 22. Jan. samme Aar indemuredes Øst for Krypten, og Pladen indsattes i Muren, alt efter kongelig Approbation af 20. Nov. 1911[1].

Prinsesse Sophie Hedevigs Egetræskiste var overtrukket med Fløjl og smykket med gennembrudte Guldgalloner. Paa Laaget fandtes hendes kronede Navnetræk samt en guldbroderet Krans[2].

Prins Carls Egetræskiste var overtrukket med sort Fløjl og havde Kisteplade af poleret Sølv[2].

Prins Vilhelms Egetræskiste var betrukket med sort Fløjl og kantet med Guldkniplinger[2].

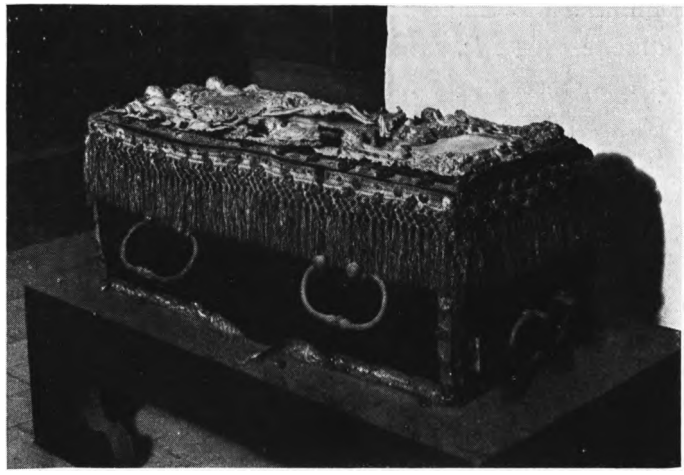

Fig. 527. Christiane Charlottas Kiste, død 1689 (S. 1898). E M 1946

I Krypten staar nu een Sarkofag og ni Kister; de havde tidligere Plads i Gravkælderen under Christian 4.s Kapel[3], men 1868 flyttedes Sarkofagen og Kiste Nr. 7 og 8 til Kongebørnenes Krypt[4]; de øvrige fulgte efter 1930.

Sarkofag (Fig. 527), 1690. Christiane Charlotta, Arveprinsesse af Danmark og Norge, født paa det kongelige Slot i Kiøbenhafn 11. Jan. 1679, død 14. Aug. 1689 om Morgenen Kl. tre, ti Aar, seks Maaneder, tre Uger og fem Dage gammel. Herefter Bibelcitat: Sapient, 4, 14. Svagt trapezformet, af Kobber, 178 x 81—78 cm bred, 65 cm høj, hvilende paa Løvefødder. De usædvanlig fine Sølvbeslag er udført i Ferd. Küblichs Værksted 1689—90[5]. Paa Siderne er der Blomsterguirlander, paa Enderne det kronede, ovale Rigsvaaben i korsede Palmegrene og paa Fodenden desuden to kronede, modvendte C'er i lignende Dekoration. Paa Laaget et stort Krucifiks flankeret af svævende Engle, derunder den ovale Kisteplade af Sølv omgivet af Blad- og Frugtværk og holdt af to Engle. Indskrift med Kursiv.

Kister. 1) 1599. Frederik, Hertug af Slesvig og Holsten, Søn af Christian 4. og Anna Catharina af Familien Markbrandenburg, født paa Frederiksborg 15. Aug. 1599 i Nattens Time omkring Kl. 11 og død straks efter at have modtaget Daaben. Rektangulær, 87 x 39 cm, 38 cm høj, med svagt buet Laag, uden Hanke, betrukket med sort Fløjl. Paa Laaget Beslag af forgyldt Sølv, langs Kanten en udtunget Bort, i Hjørnerne Englehoveder, midtpaa et Krucifiks flankeret af to Skjolde, det danske Rigsvaaben og Brandenburgs Vaaben; derunder den ovale Kisteplade af Sølv (Versalindskrift paa Latin) med Kartoucheramme, i hvis nederste Flig der er graveret: 1599. Under Kistepladen og paa Kistens Sider ses i Fløjlet Aftryk af to Kroner. 1599 fik Dirich

E. M. 1946

Fig. 528. Christian Wilhelms Kiste, død 1673 (S. 1900).

Fyring udleveret Sølv til Kongens og Rigets Vaaben samt andet Beslag og 10 Rosenobler til Forgyldning[6].

2) 1605. Sophie, Datter af Christian 4., død i København 7. Sept. 1605, ni Maaneder gammel. Svagt trapezformet Kiste, 108 x 57—53 cm, 43 cm høj, med buet Laag, betrukket med sort Fløjl; Siderne er overtrukket med krydsende, sorte Galloner fastholdt af Messingsøm. Paa hver Side en fløjlsbetrukket Jernhank. Iøvrigt udstyret som foregaaende. Kistepladen, af Sølv, er rektangulær, med stiv Katroucheramme og graveret Versalindskrift paa Latin. 1605 fik Niels Truidsen udleveret Sølv til et Krucifiks og andet Beslag samt 36 ungarske Gylden til Forgyldning[7].

3) 1634. Ulrik, Søn af Christian 4., Prins, Arving til Norge, Administrator for Bispedømmet Schwerin, Hertug af Holsten, Slesvig, Stormarn og Ditmarsken, Greve af Oldenburg og Delmenhorst, født 2. Febr. 1611. Efter at have besøgt mange berømte Steder, Belgien, England og Frankrig, blev han dræbt ved et svigefuldt Baghold 11. Aug. 1633, mens han deltog i den tyske Krig. »Han triumferer nu fri og ubesejret mellem sejrrige Krigere, 1634«. Prins Ulrik bisattes 1642 i Domkirken[8]. Trapezformet Kiste, 204 x 73—60 cm og 70—59 cm høj, med buet Laag, betrukket med sort Fløjl. Laaget kantes af Frynser, og Sider og Ender er prydet med krydsende (talrige fornyede) Galloner med Rosetsømhoveder af Messing i Skæringerne. Tre Jernhanke paa hver Side og een for hver Ende. Laaget har en enkel og fin Udsmykning i svært, forgyldt Sølv: i Midten afdødes Vaaben, herover et Krucifiks og nedenunder den ovale Kisteplade af Sølv i kartoucheagtig Indramning, med latinsk Versalindskrift. 1634 fik Guldsmeden Christian Thomsen 200 enk. Daler og 39 Rosenobler, der skulde forarbejdes til Prinsens Ligkiste[9]. Hjørnebeslagene

bestaar af basunblæsende Engle med Sejrskrans — alt smukt ciseleret. Paa Kisten ligger afdødes ***Kaarde,*** rimeligvis et tysk Arbejde fra o. 1620—30[10].

4) 1652. Frederik, næstældste Søn af Frederik 3., Prins, Arving til Norge, Hertug af Slesvig, Holsten, Stormarn og Ditmarsken, Greve af Oldenburg og Delmenhorst, født i København 11. Okt. 1651 »omkring den femte Time om Morgenen«, død sammesteds 14. Marts 1652 »omkring den femte Time om Eftermiddagen«. Svagt trapezformet Kiste, med tresidet Laag, 101 x48—43 cm, 50 cm høj; Langsiderne, der ligesom Laaget er delt i to Felter, har to, Smalsiderne eet støbt Englehoved med en lille Jernhank. Alle Flader kantes af blystøbte, forgyldte Bladborter. Paa Laaget Sølvplade med Graveringer; rektangulært Skriftfelt med graveret latinsk Versal- og Kursivindskrift, omgivet af Kartoucheramme, derover en oval Kartouche med Rigsvaabenet holdt af to Englebørn med Timeglas og Fakkel, øverst et Krucifiks. Kandestøber Jens Hansen modtog 23. Sept. 1652 Restbeløbet »vor das verfertigte Zinnen zarck zü dem christsehligsten jungen herrn«[11].

5) O. 1658. Dorothea Juliana, Datter af Frederik 3., død af en Byldesygdom (morbillorum morbus) i København 15. Maj 1658, ... 4 Maaneder og 30 Dage gammel. Saavel Kisten, der maaler 101x54—51 cm og er 55 cm høj, som Kistepladen, svarer til Nr. 4. 5. Maj 1662 overførtes Kisten fra Københavns Slot og bisattes i Christian 4.s Kape[12].

6) O. 1662. Kiste uden Kisteplade, sandsynligvis indeholdende Magnus, Christian 3.s Søn [født 26. Aug. 1540, død i Kurland 18. Marts 1583]. 5. Maj 1662 overførtes Prinsens Lig, der 29. April var kommet fra Kurland til Roskilde og bisattes i Christian 4.s Kapel, efter at det balsamerede Lig var blevet iført en ny Atlaskes Kjortel[13]. Trapezformet Zinkkiste med tresidet Laag, 196 x 71—55 cm, 66 cm høj ved Hovedenden, 55 cm ved Fodenden, hvilende paa seks Kuglefødder med Midtprofil. Paa Langsiderne sidder tre, paa Enderne og paa Laagets Smalside eet støbt Løvehoved med en Jernring i Munden. Fladerne kantes af blystøbte, forgyldte Bladborter, der desuden deler Laag og Langsider i fem Felter, hver med Engle- eller Løvehoved (sml. Fig. 501).

7) 1673. (Fig. 528). Prins Christian Wilhelm [Søn af Christian 5.], født 21. Nov. 1672, død 15. Jan. 1673. Herefter Citat fra Visdommens Bog 4, 3, 14. Lille, svagt trapezformet Kiste, 67 x 34—32 cm og 26 cm høj, betrukket med sort Fløjl, der er kantet med Guldgalioner, Laaget desuden med Frynser. To Jernhanke paa hver Langside og een paa hver Ende. Paa Laaget Beslag af Sølv: øverst det ovale Rigsvaaben med Hjerteskjold, indfattet af Bladkrans holdt af to Engle, hvorunder der er mindre, svævende Engle. I Midten den korsfæstede flankeret af svævende Engle og nederst Kistepladen, af Sølv, med Kursiv indfattet i Draperi, Bladværk og Guirlander, holdt af to Engle. Beslagene blev udført 1673 af Ferdinand Küblich[14].

E. M. 1946

Fig. 529. Unavngiven Datter af Christian 5. og Charlotta Amalie; † 1682 (S. 1901).

8) 1682. (Fig. 529). Unavngiven Datter af Christian 5. og Charlotta Amalia, født Landgrevinde til Hessen; født paa det kongelige Residensslot i Kiøbenhavn 15. Juli 1682 »om Aftenen mellem ni oc ti slett«, og død »førend hun haver seet Verdens Lius«. Herefter Bibelcitat fra Esajas 49, 1. Lille, svagt trapezformet Kiste, 77x39,5—37,5 cm og 27,5 cm høj, med svagt buet Laag og betrukket med sort Fløjl; Kistebeslag paa Laag og alle fire Sider af Sølv, delvis forgyldt, kantet med profilerede Lister og Bladborter. Een Jernhank paa Enderne og to paa Siderne, der desuden har store, barokke Blade. Paa Laaget den skjoldformede Kisteplade, af forgyldt Sølv, i Draperi, holdt af Engle med nedadvendte Fakler og med Indskrift i store Skønskriftsbogstaver. I Hjørnerne Englehoveder, det ene nu forsvundet og erstattet af en forgyldt Bliksløjfe, mellem de øvre et Englehoved, mellem de nedre Barokblade. Beslagene udførtes 1682 af Ferdinand Küblich[5].

9) 1868. Ganske svagt trapezformet Barnekiste, 120 x 57—54 cm, med buet Laag, overtrukket med sort, fornyet Fløjl, uden Kisteplade eller Beslag. Kisten rummer sikkert Elisabeth, en Datter af Christian 4., [født 16. Marts 1606, død paa Skanderborg Slot 24. Okt. 1608]. 18. Jan. 1634 gav Kongen Befaling til Rentemestrene om at lade Kisten fly og forsyne med »saadant Beslag som de andre Børn haver bekommet«, da de svenske Tropper havde plyndret Kisten for dens Prydelser[15]. Dette skete dog aldrig. Kisten er blevet overført til Roskilde før 1658, da den omtales i Kirkebeskrivelsen NKS. 710, 4°. Ved Omflytningen 1868 faldt den ydre Trækiste fra hinanden, hvorefter en ny Egetræskiste betrukket med sort Silkefløjl blev forfærdiget[16].

[1] Hiort-Lorenzens og V. A. Sechers Indberetning af 22. Jan. 1912. Rosk. Domk.s Arkiv. Pakke vedr. Gravkælderens Indretning. [2] Oplysningerne om Kisterne i Inventarium 1779 (LA). [3] Steen Friis: Kong Christian Den 4des Gravkapel 1868 S. 14 f.

[4] Samme S. 60 [5] Bernh. Olsen: De kjøbenhavnske Guldsmedes Mærker fra Tiden før 1800, i Tidsskrift f. Kunstindustri 1892, Tillæg S. 40. [6] H. C. Bering Liisberg: Christian Den Fjerde og Guldsmedene. 1929. S. 98. [7] Samme S. 130. [8] Steen Friis 1851—52 S. 197. [9] Bering Liisberg o. c. S. 202. [10] Ada Bruhn: Sværd og Kaarder i Boskilde Domkirke, i Yaabenhistoriske Aarbøger. 1949. S. 16—18, Fig. 7 a-b. [11] Kongelige Kammerregnskaber fra Frederik III.s og Christian Y.s Tid, ed. Emil Marquard 1918. S. 7. [12] Bircherods Dagbøger, ed. Chr. Molbech 1846. S. 77. [13] Samme S. 76 f., sml. Steen Friis: Kong Christian den 4des Gravkapel. S. 61. [14] Bernh. Olsen, o. c., i Tidsskr. f. Kunstindustri 1891 S. 167. [15] Kong Christian den Fjerdes egenhændige Breve, ed. C. F. Bricka og J. A. Fridericia. 1879. III, 221. [16] Steen Friis 1851—52, eget Eksemplar, S. 198 og 198 a (indstukket Blad).

KIRSTINE MUNKS BØRNS BEGRAVELSE

Krypten under S. Birgitte Kapel indrettedes efter Rigsraaden Niels Trolles Forslag af 17. Febr. 1655[1], hvilket billigedes af Kongen, til Begravelse for Kirstine Munks Børn med Christian 4. Ifølge Regnskaberne[2] for 1655 fik Anders Tømmermand 3 Mk. for »alle Stole at udflytte af det Kapel, som Graven blev gjort udi til Fru Kirstens Børn«.

Krypten overdækkes af en lille, lav Grathvælving, hvis Ribber forløber i Hjørnerne. En Glug, der foroven afskæres af Hvælvet, og fører ud gennem Kirkens Nordmur, spærres af et solidt og enkelt Jerngitter bestaaende af tre og tre svære, firkantede Jernstænger med store, flade Ringe i Krydsene. Nedgangen er gennem en Lem i Gulvet i Kapellets nordøstlige Hjørne ad en muret Trappe. Vægge og Hvælv er hvidtede; Ribber, Indgang og Glug er kantede med sorte, kalkmalede Baand, et bredt med et smalt paa hver Side. Et bredt, sort Baand under to smalle løber paa Væggen langs Gulvet, der er af røde Fliser.

I Krypten staar tre Kister, en stor og to Barnekister, hvoraf den største og mindste fornyedes 1774 efter kongelig Resolution, da de gamle, fløjlsbetrukne Kister var ganske forfaldne og forraadnede. De Sølvbeslag og -Søm, som endnu var bevaret, overførtes paa de nye Kister[3].

1) 1627. Friderich Christian, Greve til Schleswich Holstein, født paa Friderichsburg 26. April 1625, død paa Dalum Kloster 17. Juli 1627. Rektangulær Kiste, med buet Laag, 135 x 69 cm, 66 cm høj, oprindelig (som enkelte Rosetsøm viser) fløjlsbetrukket. Paa Siderne to smaa Jernhanke. Paa Laaget den rektangulære Kisteplade af Sølv. Indskrift med graverede Versaler paa Tysk i gennembrudt Ramme med fire Englehoveder, derunder Rigsvaabenet omgivet af tre svævende Engle, bærende Krans og Palmegren, alt i drevet Sølv.

2) 1628. Maria Catharina, Grevinde til Sleswich Holstein, født paa Slottet i København 29. Maj 1628, død sammesteds 1. Sept. samme Aar. Trapezformet Kiste med buet Laag, 100x64—57 cm, 51 cm høj. Een Jernhank paa Enderne. Oprindelig betrukket med Fløjl, fastslaaet med talrige Rosetsøm, der endnu er bevarede. Paa Laaget Beslag af fint ciseleret Sølv, paa Hjørnerne Englehoveder i Rankeornamenter, midt paa Kistepladen med Versal-

indskrift paa Tysk i Ramme af gennembrudt Bladværk formet som S-Bøjler. Derunder Rigsvaabenet.

3) 1633. Anna Catharina, Grevinde til Slesvig Holsten, født paa Slottet Frederiksborg 10. Aug. 1618, død 20. Aug. 1633. Indskrift[4] paa Tysk. 26. Aug. 1633 fik Rentemestrene Besked om at »lade gøre Kister og andet, som dertil kan fornøden være, derhos hendes Vaaben og Navn af Sølv«[5], hvorefter Abraham van Eigen i September samme Aar modtog ru Sølv til Forarbejdning af Beslag, som endelig betaltes 10. Maj 1638 med 128 enk. Rdr. IVaOrt[6]. Kistepladen og de øvrige Beslag blev imidlertid stjaalet 1743 af Klokkerens Karl[7]. Inventariet 1749 (LA) nævner under Vor Frue Kapel tre Sølvplader hørende til et af de kongelige Børns Kister i »Fru Kirstens Kapel«, men 1779 omtaler Inventariet (LA) Indskriftspladen, Vaabnet og tre sølvdrevne Engle paa Hjørnerne, nu er alt forsvundet. Kisten er svagt trapezformet, 224 cm lang, 88 cm bred ved Fodenden, 82 cm høj, med buet Laag, nu uden Betræk og Beslag. Tre svære Jernhanke paa Siderne og een paa Enderne, hvor der ogsaa er Rosetsøm.

[1] Sjæll. Tegn. fol. 225 (RA). [2] Rgsk. 1634—1700. Stiftsøvrighedsarkivet (LA). [3] Extrakt af kgl. Resolution af 3. Jan. 1774 (Nr. 1) i Fyns Stifts Renteskriverkontor (RA). [4] Gjessing S. 121 f. [5] Kong Christian den Fjerdes egenhændige Breve, udg. ved C. F. Bricka og J. A. Fridericia. 1892. III, 155. [6] H. C. Bering Liisberg: Christian den Fjerde og Guldsmedene. 1929. S. 167. [7] J. Kornerup: Roskilde i gamle Dage. 1892. S. 22 f.

L. L. 1951

Fig. 530. Trolles Kapel. I Midten Dronning Anne Sophies Sarkofag, til højre Prinserne Carl og Friederich Christians, til venstre Prinsesse Christiane Amalies Sarkofag (S. 1905 f.).

DRONNING ANNE SOPHIES OG HENDES BØRNS SARKOFAGER

Efter at S. Sigfrids Kapel (S. 1491—92), det senere Trolles Kapel (S. 2122) 1724 var tilfaldet Kirken, købte Christian 6. det 1743 til Begravelsesplads for Dronning Anne Sophie og tre af hendes Børn.

1) ***Anne Sophies Sarkofag*** (Fig. 530) er af sort, hvidflammet norsk Marmor, 247 x 141 cm, 112 cm høj, smykket med Billedhuggerarbejder af hvidt, italiensk Marmor, pe rigt profilerede Sider er brudt af stærke Forkrøpninger fra Gulvet til Laagets Overkant. Stærkt fortrukne Volutter strækker sig fra Sokkel til den underste Del af Laaget; Volutterne er smykket med Englehoveder og Festons. Paa Langsiderne ses Kartoucher med Dronningens kronede Spejlmonogram. Paa hver Side af Laaget ligger en Laurbærkrans over to nedadvendte Fakler. Ved Hoved- og Fodende er Laurbær- og Palmegrene lagt over Kors. Paa Laaget et Krucifiks, og ved dets Fod et Englebarn med en Skriftrulle, paa hvilken Gravskriften (med fordybede Versaler og tildels store Skønskriftsbogstaver, udfyldt med sort Masse) læses; »Qvod mortale

L. L.1951

Fig. 531. Trolles Kapel. I Forgrunden Prinsesse Christiane Amalies Sarkofag, bagved Dronning Anne Sophies (S. 1905 f.).

habuit d(omina) n(obilis) Anna Sophia qvondam regina postqvam beate immortalitatis certa in secessu Clavsholmiæ apud Cimbros ubi per integros XIII annos Deo et pietatis exercitiis vacaverat anno MDCCXLIII die VII Januarii animam creatori reddidit anno ætatis XLIX mens(e) IX d(ie) XXI hoc marmore contegitur« (»det jordiske af den ædle Frue A. S., fordum Dronning, skjules i dette Marmor, efter at hun, sikker paa den salige Udødelighed, i Clausholms Ensomhed i Jylland, hvor hun gennem 13 Aar i Fred og Ro havde hengivet sig til Gud og fromme Sysler, Aar 1743 d. 7. Jan. havde givet sin Sjæl tilbage til Skaberen i sin Alders 49. Aar, 9. Mdr. og 21 Dage«). Herefter Skriftsted, 2. Tim. 4, 18.

Dronningens Sarkofag flankeres af to mindre Sarkofager, der rummer tre af hendes Børn med Frederik 4.: Christiane Amalia, født 1723, død 1724, Frederik Christian, født 1726, død 1727, og Carl, født 1728, død 1729.

2) ***Christiane Amalias Sarkofag*** (Fig. 530 og 531) i Syd er som Dronningens af sort Marmor med hvide dekorative Detailler, (178 x 125 cm, 72 cm høj) og er formet som denne, men saavel Profilering som Udsmykning er forenklet. Paa Langsiderne sidder kronede Kartoucher med »C« i Spejlmonogram. Laaget

er paa Kanten smykket med Englehoveder, der paa Langsiderne er sat sammen to og to. Oven paa Laaget ligger et Krucifiks, ved Fodenden er et laurbærkranset Dødningehoved og to korslagte Ben anbragt paa en Pude.

3) ***Carls og Frederik Christians Fællessarkofag*** (Fig. 530) er en Pendant til Nr. 2. I Kartoucherne staar paa Sydsiden i Spejlmonogram »F C«, paa Nordsiden »C«.

Efter Dronning Anne Sophies Død 7. Jan. 1743 befalede Christian 6., at der skulde udfærdiges tre Marmorsarkofager til Dronningen og »2de kongelige Børns Lig«[1]. Hofbygmester L. Thurah tilvejebragte inden 21. Feb. samme Aar Tegninger og Overslag, som blev forelagt Kongen. Efter disse skulde Dronningens Sarkofag udformes rigere, end det blev Tilfældet. Dette fremgaar af den endelige Kontrakt, i hvilken det bestemmes, at nogle foreslaaede »Ovaler eller Zirater« paa Laagets Kant og noget Billedhuggerarbejde i Relief, »som er paa Siderne af Kisten«, skulde udelades. Tegningerne approberedes, og Thurah sluttede 25. Marts 1743 Kontrakt med Didrik Gercken om Udførelsen. Kontrakten approberedes 24. April. 1746 var Sarkofagerne færdige, og Gercken fik 21. Sept. sidste Del af sit Tilgodehavende udbetalt[2]. Der kan næppe være Tvivl om, at Tegningerne til Sarkofagerne skyldes Thurah selv.

I Sagens Akter nævnes kun to Børn, medens Kartoucherne viser alle tre ovennævnte Børns Navnetræk[3].

[1] F. R. Friis: Bidrag S. 335; Protocol über die allergnädigste Ausgabe Ordr. und Approbationis der Königl-Particulier-Cassæ-Rechnung de AIS 1742, s. 70, Nr. 45, 4. April 1743 (RA.). [2] Particulier-Kammerets Regnskaber 1746, S. 181, Bilag 1098 (RA.). [3] I Danske Vitruv II, 1749, S. 157—58 nævnes de tre Børn. Inventarium 1779, R.D.: Heri nævnes de tre Børn, og det siges udtrykkeligt, at begge Sønnerne ligger i Kisten ved venstre Side. (LA.). Se endv. Ghr. A. Jensen i Festskrift til H. Berner Schilden Holsten (1951).

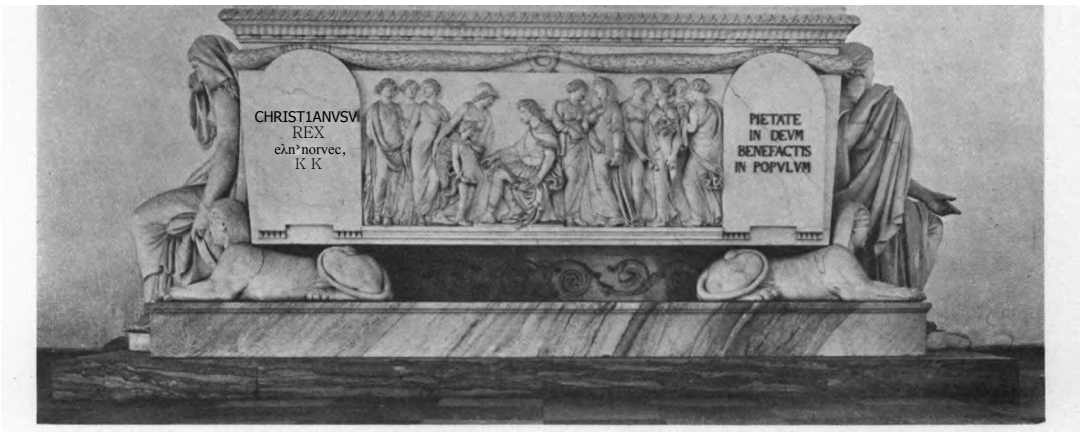

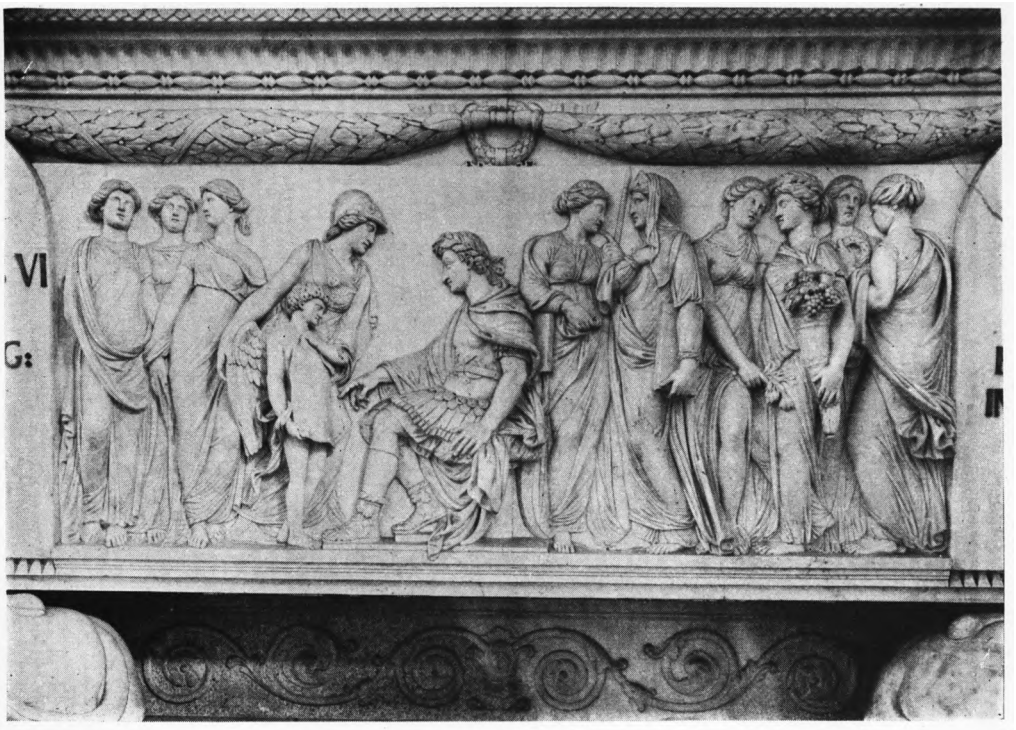
Fig. 532. Frederik 5.s Kapel. Christian 6.s Sarkofag (S. 1908 f.).

FREDERIK 5.s KAPEL OG KRYPT

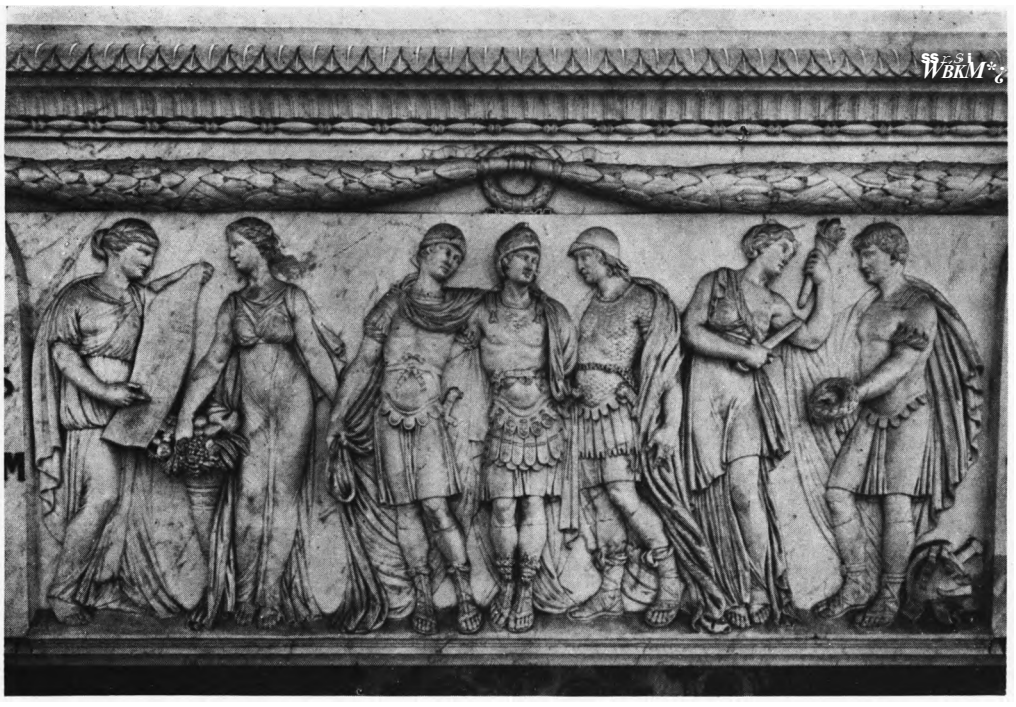
CHRISTIAN 6.s SARKOFAG

Christian 6.s Sarkofag (Fig. 532) er udført i hvidt italiensk Marmor. Den hviler paa Ryggen af fire Sfinkser af samme Materiale; disse ligger paa en graablaa Sokkel af norsk Marmor, der igen staar paa en Plint af brunligbroget Marmor (Sokkel og Sarkofag maaler 170 cm i Højden; selve Sarkofagen er 274 x 141 cm, 121 cm høj. Den underste Sokkel er 399 x 165 cm, 16 cm høj). Mellem Kiste og Sokkel er bag Sfinkserne indskudt et Mellemstykke af graaligt Marmor, dekoreret med et enkelt Rankemotiv.

Sarkofagen har paa For- og Bagside store Relieffer. Forsiden (Fig. 533): I Midten sidder Kongen klædt som romersk Imperator; han peger paa en Plan af Christiansborg Slot, der holdes af en Genius, som af Pallas Athene føres frem for Kongen. Bag Athene staar tre Kvinder, der symboliserer de Kunstarter — Bygningskunsten, Malerkunsten og Billedhuggerkunsten — som har smykket Slottet. »Bygningskunsten« har en Passer i Haanden. Bag Kongen staar »Retfærdigheden« vendt imod »Troen«, den sidste med Haanden paa Brystet og en Bibel under Armen; mellem dem ses et Spyd. »Freden«, der i højre Haand holder en Oliegren, lægger venstre Arm om »Overflødigheden«, som har Kornaks i Haaret og et Overflødighedshorn i venstre Arm. Bag hende ses Hovedet af »Sikkerheden«; foran staar »Gavmildheden« med en Laurbær-

Hiide

V. H. 1931

Fig. 533—534. Frederik 5.s Kapel. Christian 6.s Sarkofag. Forside (øverst) og Bagside (S. 1908 f.).

krans i Haanden. Paa en Tavle til venstre for Relieffet staar med lueforgyldte Metalbogstaver (Versaler): »Christianus VI rex Dan: Norveg: & &.«. Paa en tilsvarende Tavle til højre læses: »Pietate in deum benefactis in populum« (»ved Fromhed mod Gud, ved Velgerninger mod Folket«).

Paa Bagsidens Relief (Fig. 534) ses i Midten tre Krigere (Rusland, Storbritannien og Sverige) en Hentydning til forskellige Forbundstraktater i Christian 6.s Tid. Til venstre herfor symboliseres Handelens og Byggeriets Blomstring ved to Kvinder, hvoraf den ene med Haanden støtter et Overflødighedshorn ved sin Side, medens den anden med højre Haand peger paa en Plan af Hørsholm Slot, holdt med venstre. Til højre for Krigergruppen vender »Vagtsomheden« sig med løftet Fakkel i venstre Haand og et Sværd i højre mod »Fædrelandskærligheden«, en Kriger, der rækker en Laurbærkrans frem mod hende. Ved hans Fødder ligger Sværd og Hjælm. Tavlen til venstre herfor bærer Indskriften: »Constantia in foederibus severitate in solum se ipsum« (»ved Fasthed i Overenskomster, ved Strænghed alene mod sig selv«). Paa Tavlen til højre staar: »Semper et ubique seculi decus« (»altid og overalt en Pryd for Verden«).

Over Relieffterne og Tavlerne løber en Laurbærguirlande rundt om Sarkofagen. Laagets Kant er rigt dekoreret, medens de trapezformede Sider er helt glatte. Paa en lille Forhøjning oven paa Laaget ligger en Pude med Krone, Sværd og Scepter, omslynget af et Baand, de sidste Dele af Bronze (Forhøjning og Krone maaler tilsammen 49 cm).

Ved Sarkofagens nordre Kortside sidder »Sorgen«, en rigt draperet Kvinde med bøjet Hoved. Svarende hertil sidder paa Sydsiden »Det gode Ry«, en vinget Kvindeskikkelse, som holder Kongens Portrætmedaillon ved sin højre Side. Kongen er her fremstillet med Laurbærkrans om det kortklippede Haar. En Laurbærguirlande hænger ned langs Medaillonens Side.

Efter Kongens Død i Hørsholm 6. Aug. 1746[1] blev Liget i en foreløbig Trækiste bragt til København 16. Sept. og anbragt paa en Katafalk i Christiansborg Slotskirke. Herfra førtes den til Roskilde, hvor den hensattes i Christian 4.s Kapel 5. Okt.[2].

Johs. Wiedewelt har allerede i sin Romertid 1750—58 arbejdet med Planer til et varigt Monument for Kongen. En signeret Tegning til en ejendommelig, søjlesmykket Rundbygning, i hvilken en reliefsmykket Sarkofag ses anbragt, er endnu bevaret (Fig. 535). Bygningen, der har Indskriften »CHRISTIAN. VI. REX. DAN...«, krones af Kongens Rytterstatue[3] og er formentlig tegnet i Rom. Dette gælder i hvert Tilfælde et mere realistisk Forslag, signeret »Wiedewelt inv. Roma«[4] (Fig. 536). Kisten er her formet som en stor kantet Blok med Kongens Valgsprog »Deo et Popolo« som eneste Indskrift. Forsiden smykkes af et Relief, hvis Figurer staar helt beslagagtigt mod Blokkens Flade.

Fig. 535. J. Wiedewelt, Udkast til Monument over Christian 6. (S. 1910).

Relieffets allegoriske Indhold og Komposition — saavel som den Tanke, at lade Blokken hvile paa Ryggen af liggende Sfinkser — fastholdes i de endelige Tegninger. De flankerende Statuer skulde fremstille de sørgende Riger, Danmark og Norge, en Idé, der endelig realiseredes i Frederik 5.s Monument, men blev opgivet i de følgende Udkast til Christian 6.s Sarkofag. Af disse kan tre, mærket Nr. 1 (Fig. 537 a), Nr. 2 (Fig. 538) og Nr. 3 (Fig. 539), udskilles. De maa antages at være fremstillet nogenlunde samtidig, og viser alle Sarkofagen set fra Siden, flankeret af to sørgende Kvindeskikkelser, medens Opdeling, Profilering og Dekoration er stærkt varieret. D'e har muligvis været forelagt Kongen alle tre; givet er det kun, at det Forslag, der er mærket »Nr. 1«, og som er forsynet med Kongens Kabinetssegl, er den ene af de tre Tegninger, Christian 7. approberede, engang før Wiedewelt 29. Juli 1759 fremsendte sit Overslag vedrørende Arbejdet. En Kontrakt, oprettet 14. Dec. 1759 mellem Jacob Fortling og Wiedewelt om Sarkofagens Udfærdigelse, blev forelagt Kongen og approberedes 5. Jan. 1760[5]. Den var bilagt tre Tegninger, der nøje beskrives, og som lader sig identificere med den ovennævnte, mærket »Nr. 1«, og to andre

dertil hørende, der viser Bagsiden og Fodenden. De sidste er mærket »Nr. 2« (Fig. 540) og »Nr. 3« (Fig. 537 b), og er tillige forsynet med Kabinetsseglet. Wiedewelt har selv givet følgende Forklaring, dateret 5. Jan. 1760, til Tegningerne:

»Explication.

Paa Tegninger og ***Idéen*** til sal. Konge ***Christians*** den Siettes ***Tombaux.***
No. 1 (Fig. 537 a).

1. Lig-kisten heller SarcofTagen fristaaendes hviler paa 2de Sphinxer, en Klage Qvinde ved den ene ende begræder den sal. Konges død, ***Reenomen*** ved den anden, opdækker til evig Ihukommelse den sal. Konges ***Portrait.***
2. ***Baserielietet*** paa denne side forestiller den sal. Konge som imodtager een ***genie*** der ***presenter er Planen*** til ***Christiansborgs*** Slot, som fremføres af ***Minerva*** og tillige henviser paa de Konster og Videnskaber som der udi haver deel; Troen og Rætfærdighed omgiver Kongen, Freed og Sikkerhed forenes med overflød = og Gavmildhed.
3. Ved Enderne af ***Baserieliefet*** ere tvende Plader til ***Inscriptioner,*** som videre dertil maatte blive ***destinerede.***
4. Det hele ***Monumnet*** haver efter underste ***Bassee*** 12. fod og 8te Tommer i Længden og den gandske høide udgiør 5. fod og 10. tommer.

No. 2 (Fig. 540).

1. Som er den anden side af ***sarkofagen,*** denne hviler paa 2de Løver, som tillige forestiller Dannemarks Vaaben.
2. ***Baserielieffet*** paa denne side forestiller, Alliancen med det Russiske Hof, samt med Sværrig og Stor Britanien, Handlen florerer og understøttes ved det ***Asiatiske Compagnies*** huus Opbyggelse, og det Vest: Indiske ***Compagnies*** Istandsættelse; Vagtsomheden griber til Vaaben som beviises af den Udrustning som den sal. Konge giorte baade til Lands og Vands 1743. Kierlighed til Fædernelandet foreener og bilegger det samme, ved den først ommeldte ***Traetaters*** Stadfæstelse.
3. Dersom noget skulde forandres udi Alligorien saa kand det samme udi ***Modellen,*** efter videre Befaling blive forandret.

No. 3 (Fig. 537 b).

Denne Tegning forestiller SarcofTagen ved Hoved-enden og ***presenterer*** Figuret 02 Løverne fra for til.

T. Wiedewelt.«[6]

Medens det ved Approbationen blev fastsat, at Løverne skulde erstattes af Sfinkser, blev der ikke taget endelig Stilling til Spørgsmaalet om Indskrifterne.

Billedhuggeren forpligtede sig til at lave en Model og til at have hele Arbejdet fra Haanden i Løbet af fire Aar. I Hovedtrækkene svarer den udførte

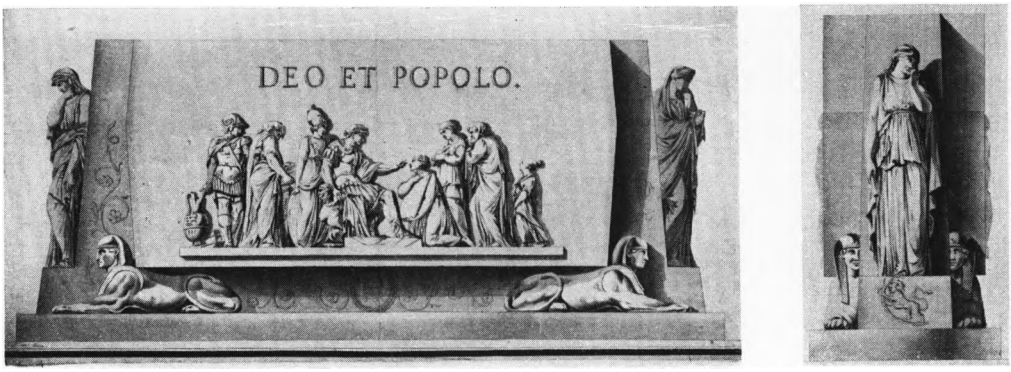

Fig. 536 a—b. J. Wiedewelt, Udkast til Christian 6.s Sarkofag (S. 1910).

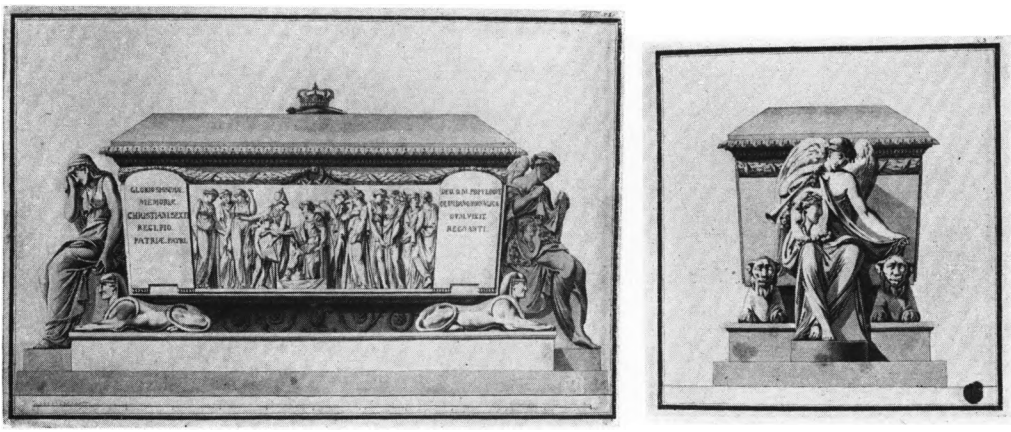

Fig. 537 a—b. J. Wiedewelt, de approberede Tegninger til Christian 6.s Sarkofag (S. 1911, 1912).

Sarkofag til de approberede Tegninger; dog har ikke uvæsentlige Ændringer fundet Sted. De allegoriske Figurer er blevet berøvet en Del af deres Attributter, hvorved Tydningen vanskeliggøres, medens Reliefferne paa den anden Side i plastisk Henseende har vundet derved. Paa Bagsiden er Planen over Kompagniernes Bygninger erstattet med Hirchholm, en Forandring, der muligvis skyldes et Ønske fra Sophie Magdalenes Side[7].

Under Arbejdet bestemtes det, at Indskrifterne, der forfattedes af Otto Thott, skulde udføres i lueforgyldte Metalbogstaver[8].

28. Marts 1768 anmodede Wiedewelt om at faa det økonomiske Mellemværende vedrørende Sarkofagen afsluttet, da denne nu var færdig og kunde opsættes, saa snart man fandt et passende Sted til den[9]. Allerede 1763 havde Harsdorff indtegnet den i sit Projekt til et nyt Kapel, men indtil videre maatte den staa opmagasineret i Trækasser paa Materialgaarden. 1769 blev Modellen udstillet paa Charlottenborg[10], men først 1777 opstilledes Sarkofagen paa sin

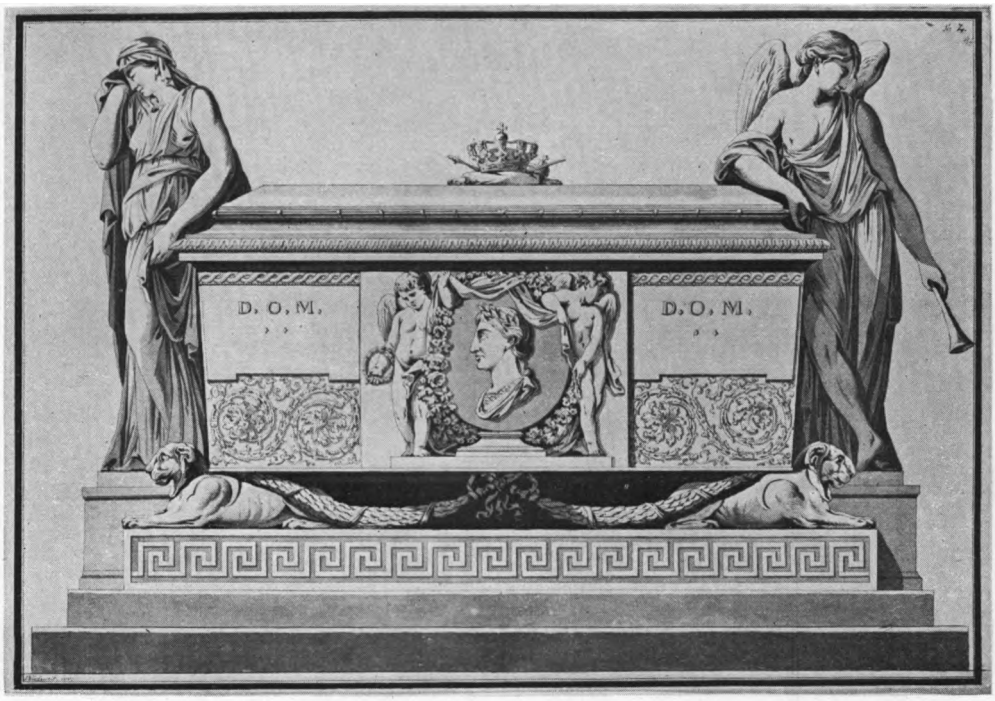

Fig. 538. J. Wiedewelt, Udkast til Christian 6.s Sarkofag (S. 1911).

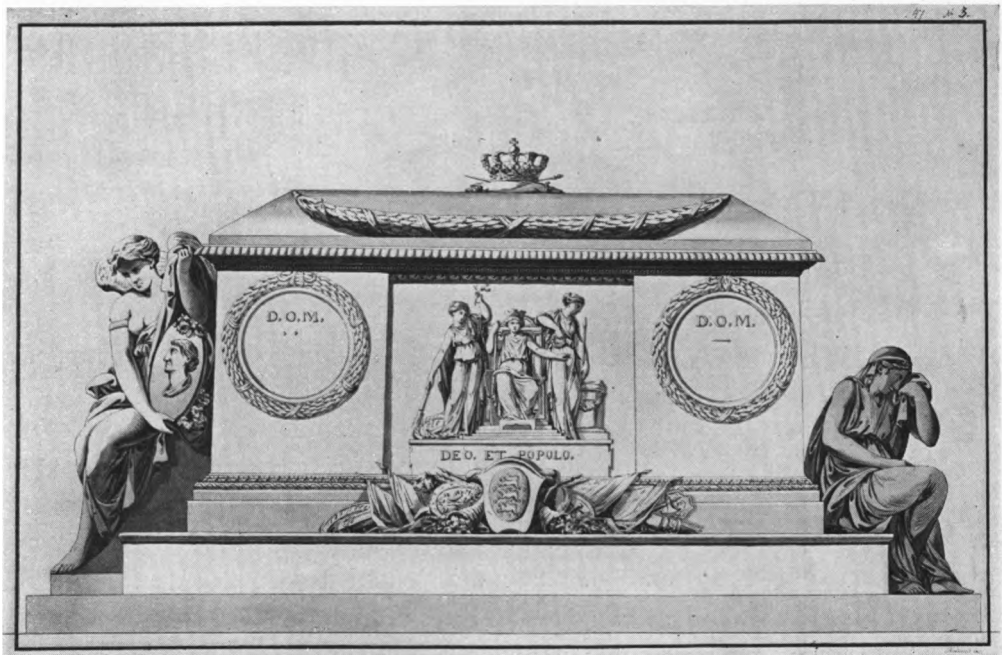

Fig. 539. J. Wiedewelt, Udkast til Christian 6.s Sarkofag (S. 1911).

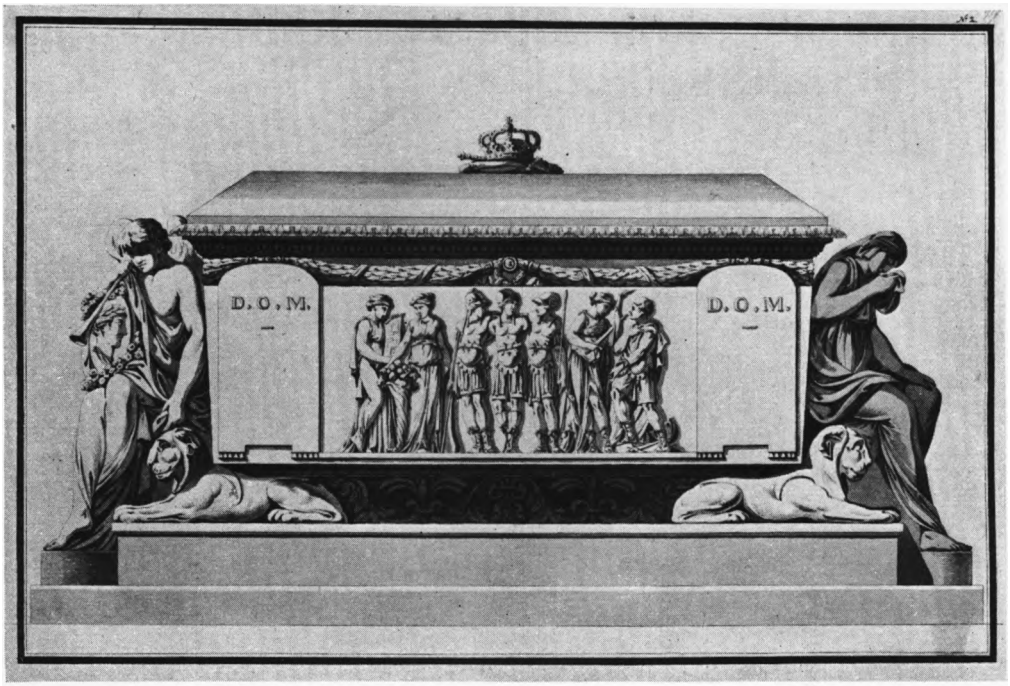

Fig. 540. J. Wiedewelt, Tegning til Christian 6.s Sarkofag, Bagsiden (S. 1912).

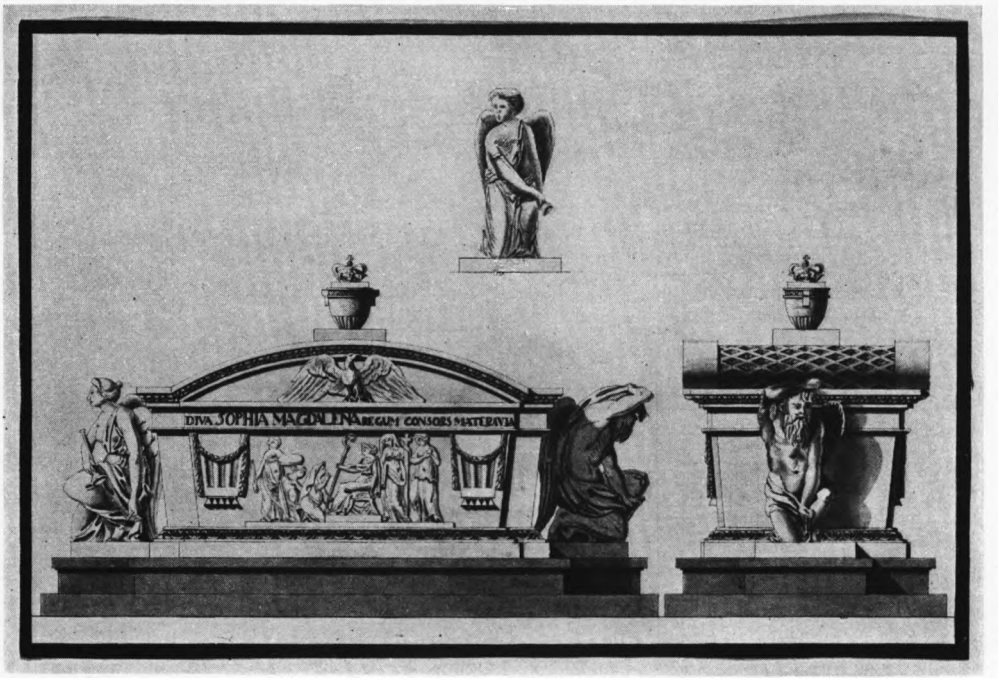

Fig. 541. Weidenhaupt, Udkast til Sophie Magdalenes Sarkofag, Kunstakademiets Samling af Arkitekturtegninger (S. 1917).

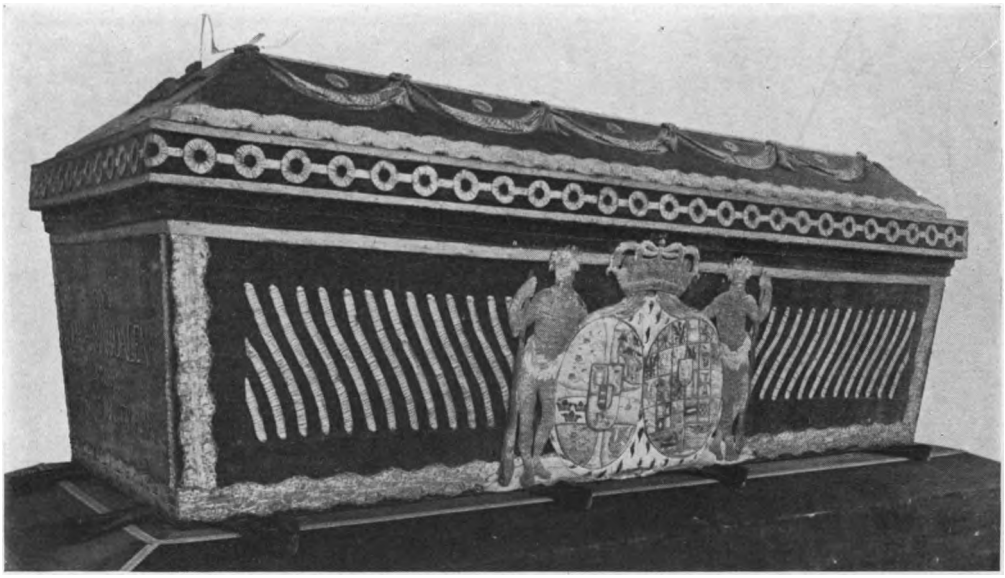

Fig. 542. Frederik 5.s Kapel. Sophie Magdalenes Kiste (S. 1916).

endelige Plads i Kapellet. I dette Aar, 19. Nov., fandt den sidste Udbetaling Sted[11]. Efter Kapellets Fuldendelse blev Christian 6.s Kiste 13. Sept. 1825 nedsænket i Sarkofagen (sml. 3. Bd. S. 1530).

SOPHIE MAGDALENES KISTE

Sophie Magdalenes Kiste (226 x 101—99 cm, 80—87 cm høj) (Fig. 542) staar paa en med gulbrunt Fløjl betrukken Plint. Selve Kisten er af Træ og helt betrukken med Fløjl af samme Farve som Plintens; den er dekoreret med guldindvirkede Baand og Ornamenter. Paa hver Langside ses det danske og det brandenburg-culmbachske Vaaben under fælles Krone og Hermelinskaabe, flankeret af Vildmænd, alt vævet og broderet i forskellige Farver. Disse Sider er endvidere dekoreret med paasyede Baand, der imiterer Riflingen paa antikke Sarkofager. Hovedenden bærer med Versaler Indskriften: »Diva Sophia Magdalena regum consors mater avia« (»den guddommelige S. M., Kongers Ægtefælle, Moder, Bedstemoder«). Fodenden, der er smallere og lavere, bærer Indskriften: »Nata XXVIII Nov: MDCC denata XXVII Maii MDCCLXX«.

Laaget bærer Dronningens kronede Monogram og er endvidere smykket med Baand, Guirlander, Kvaster og Rosetter.

Efter Dronningens Død 27. Maj 1770 blev Liget 6. Juni lagt paa castrum doloris, indrettet af Harsdorff, i Christiansborg Slotskirke[12]. 14. Juni samme Aar fandt Bisættelsen Sted i Roskilde Domkirke i Christian 4.s Kapel. — 1825

flyttedes Kisten til Frederik 5.s Kapel. Den fløjelsbetrukne Kiste minder noget om den, Harsdorfî har tegnet til Grevinde Sophie Hedvig Moltke[13]. Betrækket er ikke oprindeligt; det vides at være fornyet 1870[14].

En Del Tegninger til en Marmorsarkofag for Sophie Magdalene er bevaret[15]. De er udaterede, men en af dem (Fig. 541) har været kendt af Harsdorfî 1777, da den er benyttet ved Udformningen af et Sæt Tegninger vedrørende Kapellet (3. Bd. Fig. 176). Andreas Weidenhaupt vides at have udført Forslag til Dronningens Sarkofag, og ham skyldes formentlig de bevarede Blade. Imellem disse findes en Serie, som vel er identisk med en, Weidenhaupt udstillede 1778. Den viser forskellige Forslag, der alle er nært beslægtede med Christian 6.s og Dronning Lovises Sarkofager. Intet af Forslagene blev benyttet, og nogen Sarkofag blev aldrig sat i Arbejde.

FREDERIK 5.s SARKOFAG (Fig. 543)

Tre Trin af rødbroget, aggershusisk Marmor fører op til den todelte, rankesmykkede Plint, hvorpaa Sarkofagen er anbragt. Paa hver Side af Plinten, der er af blaat lillienskjoldsk Marmor, sidder en sørgende Kvinde i klassisk Klædebon. Mod Øst »Danmark« med Løver og Hjerter i det enkle Diadem (Fig. 544 og 545); med højre Haand griber hun en Flig af sin Kappe, med venstre støtter hun det sænkede Hovede. Mod Vest drejer »Norge« sig med hævet Blik mod Sarkofagen (Fig. 546 og 547). Hun lægger de foldede Hænder paa Plinten; i hendes Diadem staar den norske Løve. Begge Figurerne er udført i hvidt italiensk Marmor ligesom selve Sarkofagen. Denne støttes af to brogede Endestykker og smykkes paa Forsiden af to hvide Støtter, der rækker fra Plinten til Laagets Underkant. Imellem dem ses et Belief med fire allegoriske Kvindeskikkelser (Fig. 548); fra venstre kommer »Freden«, der med højre Haand holder en tændt Fakkel ned imod forskellige Krigssymboler — et Pilekogger, en Økse og en Kølle. Hun føres ved Haanden frem af »Klogskaben«, om hvis højre Haand og Arm en Slange snor sig. I Midten af Relieffet ses et Skjold med Tordenkile, over det en fjerprydet Hjælm. Til venstre herfor staar »Standhaftigheden«, der med højre Haand støtter sig til en Søjle, medens hun lægger venstre paa Brystet. »Aarhundredets Lyksalighed« tager et Skridt hen imod hende, idet hun læner sit Ror, smykket med en Delfin, mod »Standhaftighedens« Søjle og med venstre Haand viser hen til to korslagte Overflødighedshorn og en staaende vinget Hermesstav. Over Relieffet læses med Metalversaler: »Fridericvs V dei Gratia Rex Daniæ Norvegiæ Vand: Goth:«

Laagets Kant støttes paa hver Kortside af to kraftige, rankesmykkede Konsoller. Det har karnisformet Underkant, prydet med Akantus, medens Overkanten markeres af et gennemløbende Stavbundt. Øverst paa Laaget

ligger en Blok med en Pude, hvorpaa Kronen er anbragt, skærmet af et bagvedliggende, løst draperet Klæde.

Bag Sarkofagen staar op til Kapellets Væg en høj, firkantet Støtte af blaat, lillienskjoldsk Marmor. Over denne rejser sig en rund, glat Søjle af samme Materiale, omvundet med en Egekrans, en Perlekrans og en Laurbærkrans. Paa Søjlens Skaft er en Portrætmedaillon af Kongen i antik Dragt ophængt, udført , i hvidt Marmor og indfattet af to Overflødighedshorn. Over det frit komponerede Kapitæl staar en Urne af sort, gulaaret Marmor, hvis Versalindskrif meddeler Kongens Fødsels- og Dødsaar: »Natvs d. XXXI Mart. MDCCXXIII denatvs d. XIIII Ianvar MDCCLXVI«.

Selve Sarkofagen er 397 cm lang, 152 cm bred og 168,5 cm høj.

Efter Frederik 5.s Død 14. Jan. 1766 blev Liget lagt i en fløjelsbetrukket Kiste, som anbragtes i den aabne Pyramide, der efter'N.-H. Jardins Tegning blev rejst som Katafalk i Christiansborg Slotskirke[16].

Hofbygmesteren G. D. Anthon sendtes af Overhofmarskallen A. G. Moltke til Roskilde for at udsøge et Sted, hvor Kisten kunde anbringes. Resultatet blev, at Kongen 18. Marts bisattes i Christian 4.s Kapel. Man tænkte sig, at Kisten senere skulde erstattes af en fritstaaende Sarkofag af Størrelse som Højkorets. Mellem Johs. Wiedewelts Skitser findes da ogsaa Udkast til et saadant Gravmæle for Kongen (Fig. 551 og 552). Her er Kongens Valgsprog »Prudentia et. Constantia« udtrykt ved to Kvindeskikkelser, »Klogskaben« og »Standhaftigheden«.

C. F. Harsdorfî havde imidlertid allerede i sit romerske Projekt til det ny Kapel 1763 (sml. 3. Bd. Fig. 172) indtegnet den endnu regerende Konges Gravmæle som et stort Monument, anbragt op ad Sydnichens Bagvæg. Da Harsdorfîs Tegninger approberedes 1768[17], bestemte man sig indirekte for en saadan Opstilling, og Wiedewelt har da — formentlig i Samarbejde med Harsdorfî — udformet et nyt Forslag, som approberedes af Christian 7. (Fig. 550)[18]. Helt efter den approberede Tegning udførtes Sarkofagen dog ikke. Søjlen var oprindelig tænkt lavere, end den blev, og det joniske Kapitæl maatte, formentlig af Hensyn til Kapellets Arkitektur, forandres. En Palmekrans over Portrætmedaillonen faldt bort, og Relieffet, der fremstiller »Freden« og »Aarhundredets Lykke«, erstattedes af en mere omfattende Allegori, hvortil Wiedewelt selv har givet følgende Forklaring[19]:

»L'Allegorie.

La *Prudens* conduit la *Paix* qui d'une mains tient le Flambaux renversée co ntre un amas des armes, pour anoncer â même temps non seullement une R êgne Pacifique, mais joint â cella la Süretée du Paii, qui est marqués par les armes du Roiaumes gravée sür le boucliée pour faire rimage plüs parlant:

Fig. 543. Frederik 5.s Sarkofag (S. 1917).

Le Casque posée entre ses deux figures est le Sÿmbole de L'Activités & la Vigilances dans des cas de bessoins: La Prudence tourne la tête vers la *Constance* en act de lui parler, et cellci accompagnée de la *Felicité* du Siecle faittes poser sa gouvernailles sür la basse de sa Collonne.

Yoilla la Poésie d'une Image Symbolique & Concretes. ils faut ensuitte dans l'Exécutions autant du mouvement & de L'Actions pour faire parler les figures, comme la Prudences doît avoir un mouvement pensiff & l'actions

Hude

V. H.1941

Fig. 544—545. Frederik 5.s Sarkofag, »Danmark« (S. 1917).

de parler, just & précise. La Paiix d'un Caractére Elégant arive, tient la prudences par la main en signes de Confidences, & par une aire de douceur se présente vis á vis la Constances, qui par une Caráctêere Noble & par un mouvement posée indique la férmetée inéebranlable assürée par les conseilles de la Prüdences, La Felicitée du Siecle (qui en est le but) d'une mouvement libre & dégagée s'arête, et dans L'Attitude de parler â la Postéritée, montre au même le Symbolle de L'Abbondance, comme les fruits de la felicitée du temps.

Les deux *Roiaumes Afßigées* aux pieds du tombaux faitte la Conclusions & le *Portrait* attachée sür la Collonne L'Apothéose.«

Til Forklaringen af Relieffet hører en Tegning (Fig. 549), som i Hovedtrækkene blev fulgt.

Mellem Jardin og Wiedewelt oprettedes en Kontrakt, som approberedes af Kongen 26. Aug. 1769[20]. Ifølge den skulde Monumentet leveres i Løbet af otte Aar. 10. Febr. 1771 var Modellen, der udstilledes paa Akademiet 1778, færdig. Allerede 1772 var de arkitektoniske Dele af Monumentet fuldført; de sættes paa Plads 1775. I April 1788 manglede kun ubetydelige Arbejder paa Laagets Gesims, og da Wiedewelt i Januar 1789 kunde faa den sidste Del af sit Tilgodehavende udbetalt, maa Monumentet have været færdigt[21]. Det blev dog først opstillet i Kapellet ved dettes Fuldførelse, hvorefter Kongens Kiste blev nedsænket i Sarkofagen 13. Sept. 1825 (se 3. Bd. S. 1532).

DRONNING LOVISES SARKOFAG

Dronning Lovises Sarkofag (303 x 153 cm, 135 cm høj) (Fig. 553) staar paa en Plint af broget norsk Marmor, smykket med Rosetter og med Guirlander, der er ophængt mellem nedadvendte Fakler. Selve Kisten er udført i hvidt italiensk Marmor med enkelte forgyldte Metalbeslag. Hver Langside er smykket med et Relief; paa Forsiden (Fig. 554) ses Apostelen Peters Opvækkelse af Thahitha, om hvem det siges (Ap. Gern. 9, 36): »Hun var rig paa gode Gerninger og gav mange Almisser«. Paa en Baare ligger den døde, omgivet af syv sørgende Kvinder. Apostelen, der kommer fra højre sammen med en Ledsager, henvender sig til den nærmeste Kvinde, der løfter Ligklædet fra den dødes Ansigt. Relieffet flankeres af to ovale Tavler, af hvilke den til venstre bærer Indskriften, sat med Metalversaler: »Lovisa regina Daniæ Norvegiæque princeps magnæ Britanniæ nata MDCCXXIV«. Paa den modsvarende Medaillon staar: »Felix coniugio prole amore populi omnibus obiit MDCCLI« (»lykkelig i Ægteskab, i Slægt, i Folkets Kærlighed, i Alt, døde hun 1751«). Hjørnerne smykkes af kannelerede Støtter med store lueforgyldte Metalrosetter.

Bagsidens Relief viser den daværende Kronprinsesse Lovises Modtagelse ved Ankomsten fra England (Fig. 555). Kronprinsessen og Kronprinsen rækker hinanden Haanden over et Alter, smykket med Evighedssymbolet, en Slange, der bider sig selv i Halen. De er begge klædt i klassiske Dragter; bag Kronprinsen ligger Sværd og Hjælm paa en Skam-

Hude

Hude

Fig. 546—547. Frederik 5.s Sarkofag, »Norge« (S. 1917).

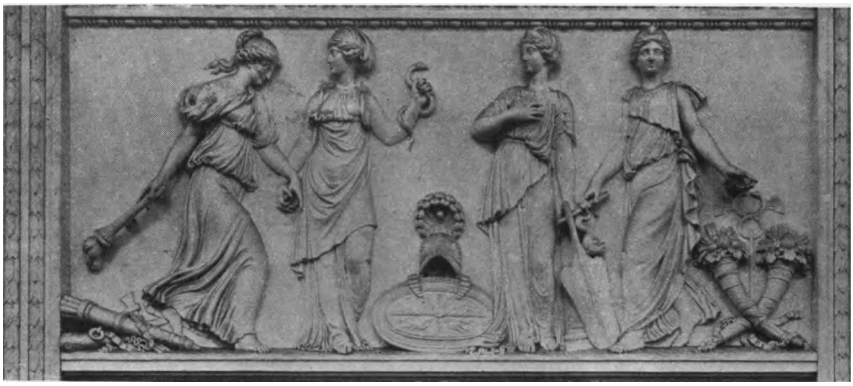

Fig. 548. Frederik 5.s Sarkofag. Relief paa Forsiden (S. 1917).

Fig. 549. J. Wiedewelt, Frederik 5.s Sarkofag. Tegning af Forsidens Relief (S. 1920).

mel foran Indgangen til et Rum med kassettesmykket Tøndehvælv, baaret af Søjler. Mellem ham og Kronprinsessen ses en vinget Kvindeskikkelse, »Danmark«, med Landets Yaaben ved Siden. Med venstre Haand bekranser hun Kronprinsessen, der kommer fra højre, hvor Agterenden af et Skib med det engelske Flag ses i Baggrunden.

Laagets Kant smykkes af et forgyldt Metalornament; oven paa Laaget ligger en Pude, hvorpaa en Krone er anbragt.

Kisten flankeres af to legemsstore Kvindeskikkelser i folderige Klædebon, udført i hvidt Marmor. Til venstre staar »Religionen« (187 cm høj), som med venstre Haand støtter Dronningens Portrætmedaillon mod sin Hofte, medens hun i højre Arm holder en Palmegren (Fig. 556). Den anden Kvinde, »Barmhjertigheden« (191 cm høj), løfter i sin højre Haand en Skaal med Pengestykker og rækker med venstre nogle Mønter, hvoraf to er kendelige som Rigsorter, ned til en lille, nøgen Dreng (Fig. 557).

Dronning Lovise blev efter sin Død 19. Dec. 1751 lagt i en fløjlsbetrukket

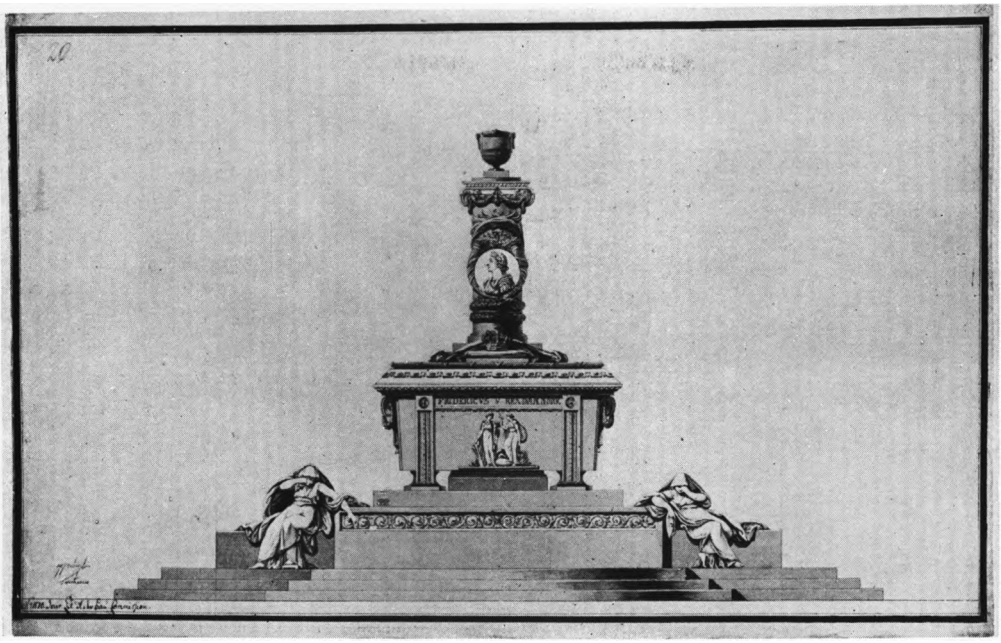

Fig. 550. J. Wiedewelt, Tegning til Frederik 5.s Sarkofag. Kunstakademiets Samling af Arkitekturtegninger (S. 1918).

Kiste, der 26. Jan. 1752 hensattes i Christian 4.s Kapel[22], hvor G. D. Anthon i 1766—68 tænkte sig en fritstaaende Marmorsarkofag af samme Størrelse som Højkorets anbragt.

Allerede 1763 havde Harsdorfî imidlertid i Rom indtegnet Dronningens Sarkofag i sit Projekt til et nyt Kapel (3. Bd. Fig. 171). Den blokagtigt tilskaarne Kiste er her flankeret af to staaende Kvindeskikkelser og minder meget om Wiedewelts romerske Forslag fra 1750'erne til Christian 6.s Sarkofag. Hoveddispositionen fastholdtes i den endelige Udførelse, som skyldes C. F. Stanley. Han udarbejdede en lille Voksmodel, som af ham selv beskrives saaledes[23]:

»*Explication*

der Modells von dem der höchst seeligen Königin Louise ihrem zu verfertigenden *Monument.*

1) Diesses Monument bestehet aus einem länglich 4eckigten Sarge mit Figuren und *Basreliefs* gezieret, alles von weissem italienischen Marmor, 5 Ellen lang, $2^1/_2$ Ellen breit und 3 Ellen hoch mit der königl. Krone.

2) Am Kopfe des Sarges wird eine über Lebens Grösse stehende Figur gestellt, welche die Religion vorstellt, sich mit dem einen Arm auf des Creuz lehnt und mit dem andern der höchstsel. Königin *Louise Portrait* in *Medaillon* hält,

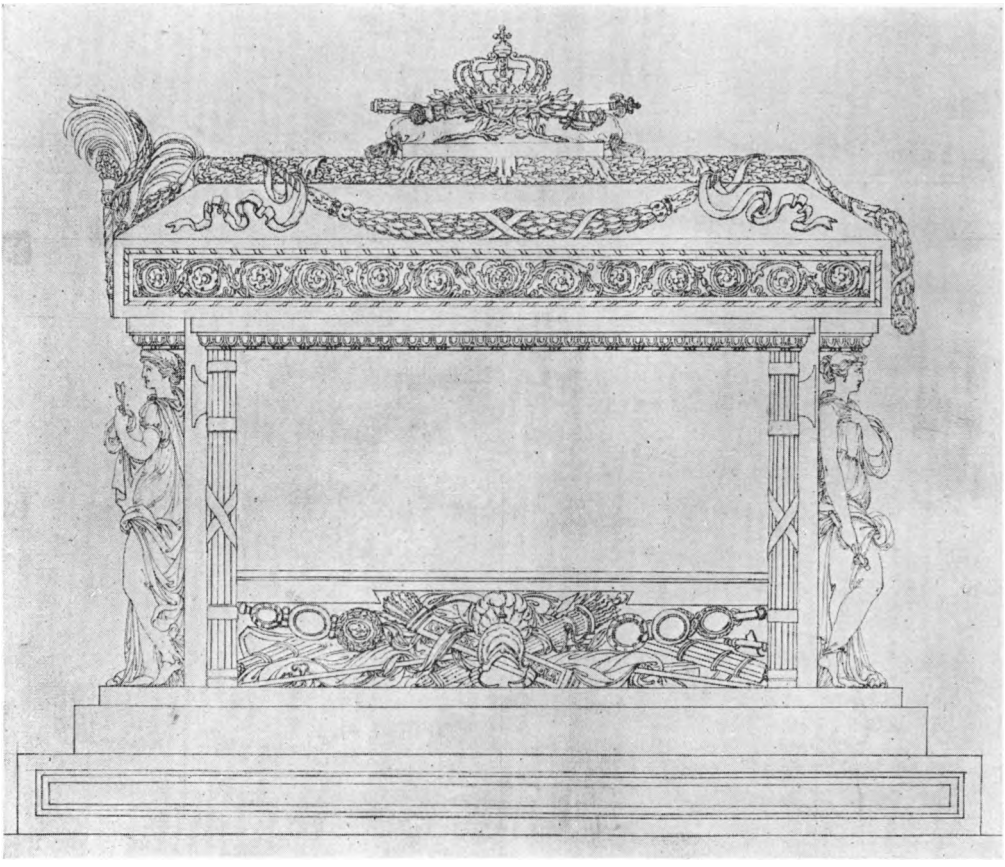

Fig. 551. J. Wiedewelt, Udkast til Frederik 5.s Sarkofag. Kunstakademiets Wiedewelt-Samling, C. 13 (S. 1918).

Die Religion ist bey dem Kopfe des Sarges gesetzt, weil sie die Haupt Tugend der Königin war.

3) Bey dem Füsse des Sarges steht eine andere allegorische Figur, welche die Barmherzigkeit vorstellt, mit der einen Hand einem Kinde Geld darreicht, und mit der andern in ein Gefäsz, darinnen Edelgesteine und Münzen sind, um sie die Armen und Notdürftigen auszutheilen.

4) An beyden Seiten des Sarges sind *Basreliefs* angebracht, davon das eine die Landung der Kronprinzessin von Engelland kommend, und wie der Kronprinz seine Braut empfängt, vorgestellt. Dännemark wird seiner künftigen Königin entgegen gehend und sie mit freude bewillkommend vorgestellt.

5) Das andre *Basrelief* stellt die Freygebigkeit vor, wovon die höchseel. Königinn so mannigfaltige Proben gegen Ihre Unterthanen, besonders Wittwen und Waysen gegeben hat.

Dahero als eine allegorische Geschichte diejenige von der *Tabea* aus der Apostel. Geschichte im 9ten Capitel genommen.

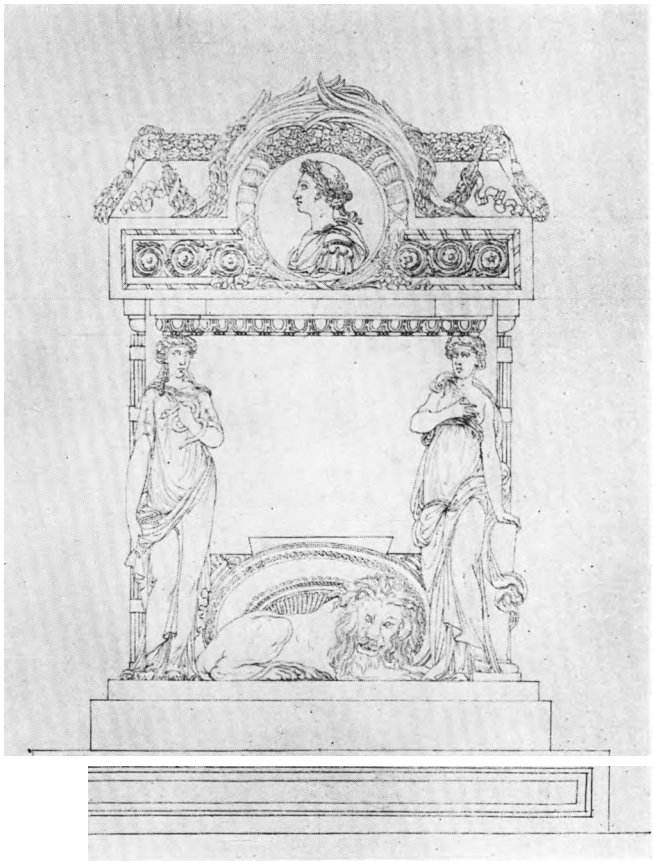

Fig. 552. J. Wiedewelt, Udkast til Frederik 5.s Sarkofag. Kunstakademiets Wiedewelt-Samling, C. 13 (S. 1918).

6) Auf beyden Seiten dieser Basreliefs werden *Inscriptionen* mit metallenen Buchstaben in den Marmor eingelegt, welche *Inscriptionen* nach Sr. königl. Majestet allerhöchstem Gutbefmden seyn werden.

7) Die *Ornamenten,* welche rings um den Karniss gehend, werden von ächt vergoldtem Metall gemacht, imgleichen die Rosetten und Riften, die auf den meist halb herausstehenden Füssen des Sarges angebracht sind. Die Festonen aber und andere Zierathen werden in der Marmor selbst gemacht.

Mann kann auch die Metall-Arbeit weglassen und alles von weissem Marmor lassen; jedoch nach allerhöchster Genehmigung. ^ g^ an j e y <2 4

Modellen approberedes af Kongen, og en Kontrakt om Udførelsen sluttedes 21. Nov. 1767 mellem N.-H. Jardin og Billedhuggeren. Det forudsattes allerede her, at Inskriptionerne udførtes med forgyldte Metalbogstaver. Kontrakten approberedes af Kongen 10. April 1768, og Stanley udførte en Model i halv

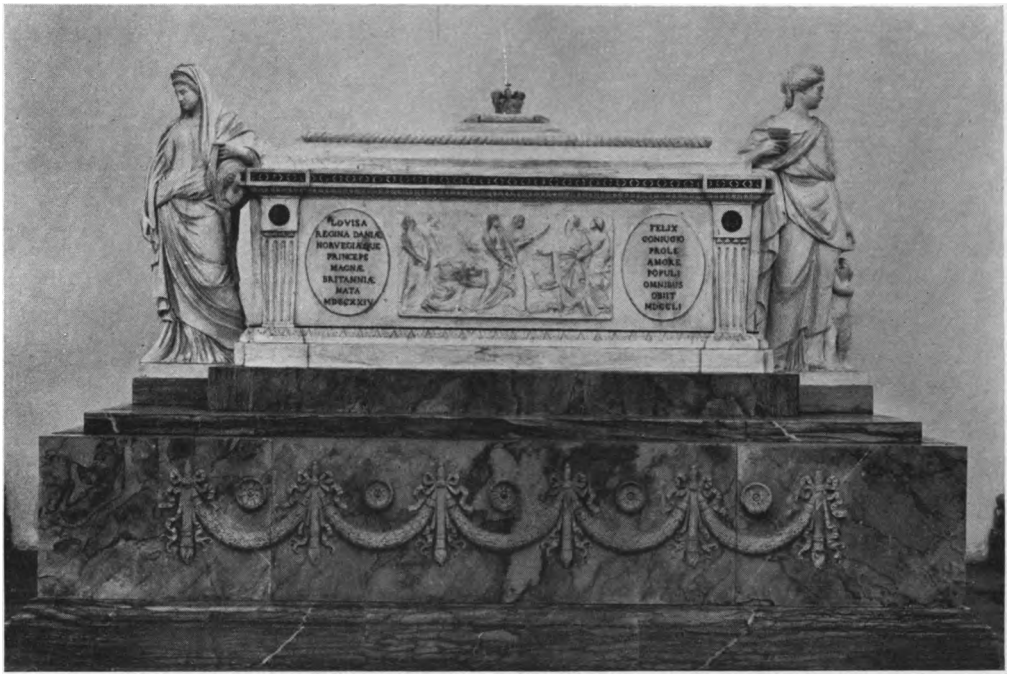

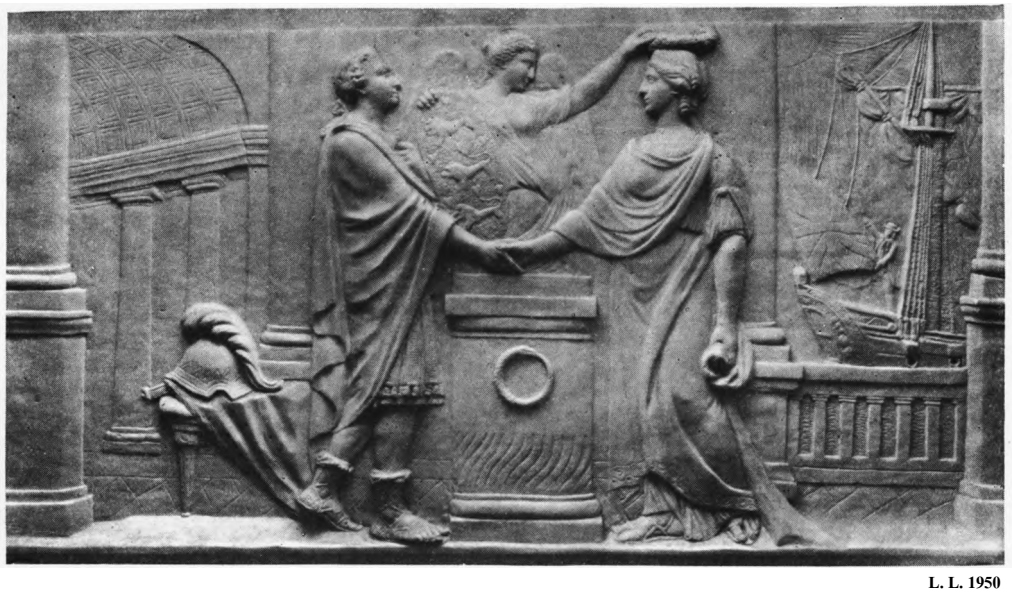
Fig. 553. Frederik 5.s Kapel. Dronning Lovises Sarkofag (S. 1921).

Størrelse, som blev udstillet paa Charlottenborg 1778. Arbejdet skred langsomt frem, og Kunstneren havde de største Vanskeligheder ved at klare sine Forpligtelser[25]. I Foraaret 1783 meddeltes det, at han egenhændigt havde udført den ene af de to store Kvindeskikkelser, og i Juli 1784 blev den endelige Bestemmelse taget om Inskriptionerne. Først i Efteraaret 1789 var Monumentet færdigt. 27. Febr. 1790 bevilgedes der Penge til dets Opsætning paa Materialgaarden; inden 20. April næste Aar var det atter nedtaget og indpakket. Monumentet har øjensynligt fra første Færd været tænkt opstillet frit i Christian 4.s Kapel, og nogen For- og Bagside kunde der derfor ikke tales om i 1766. En Drejning af Figurerne er formentlig paa et eller andet Tidspunkt efter Approbationen af Planen til Harsdorffs Kapel 1768 fundet ønskelig. Ogsaa en høj Sokkel er blevet nødvendig. Til en saadan ønskede Billedhuggeren i 1790 Marmor bevilget, men Sagen henlagdes. Først ved Fuldendelsen af Kapellet 1821—25 bliver Sokkelen udført, formentlig efter Tegning af C. F. Hansen. Den dekoreredes paa de tre synlige Sider med et enkelt Rankemotiv i Percier og Fontaines Maner og adskilte sig stærkt fra de Forslag, Harsdorff antydede paa sine Tegninger til Kapellet fra 1763 og 1777. Efter Sokkelens Udførelse kunde Monumentet endelig opstilles paa sin nuværende Plads. Dronningens Kiste blev nedsænket i Sarkofagen 13. Sept. 1825 (se 3. Bd. S. 1532).

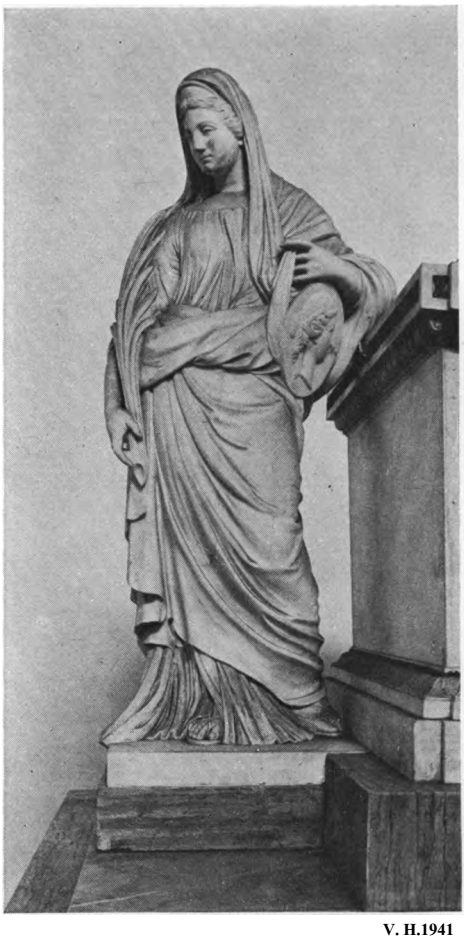
L. L.1950

Fig. 554. Frederik 5.s Kapel. Dronning Lovises Sarkofag. Relief paa Forsiden (S. 1921).

L. L. 1950

Fig. 555. Frederik 5.s Kapel. Dronning Lovises Sarkofag. Relief paa Bagsiden (S. 1921).

V. H.1941

Fig. 556. Frederik 5.s Kapel. Dronning Lovises Sarkofag. »Religionen« (S. 1922).

V. H.1941

Fig. 557. Frederik 5.s Kapel. Dronning Lovises Sarkofag. »Barmhjertigheden« (S. 1922).

DRONNING JULIANE MARIES KISTE (Fig. 558 og 562)

Paa en sortmalet Plint staar et med hvidt betrukket Fodstykke, paa hvis Side- og Endestykker der er udsparret Felter, betrukket med Guldlamé. Her over er anbragt to Støtter, paa hvilke selve Trækisten, der har halvcirkulært Tværsnit, og som er overtrukket med sort Fløjl, hviler. Den indfattes ved Enderne af Bøjler, som, smykket med et Skjoldmønster, svinger sig ind mod de ovennævnte Støtter og løber ud i forgyldte Løvefødder, medens de foroven har Akantuskapitæler. Kistens Overkant er dekoreret med en à-la-grecque-Bort. Paa hver Langside ses en forgyldt Sølvmedaillon, i hvilken det danske og det braunschweig-wolffenbütterske Vaaben er anbragt under fælles Krone og med en kronet Baldakin som Baggrund.

Laagets Kant er smykket med en æggestavlignende Dekoration, dannet af

Guldgalloner og hvid Silke paa sort Bund. Herover en Perlesnor og en kraftig Hulkel, dekoreret med Draperier af hvidt Silkestof med Guldfrynser og Kvaster. Øverst indrammer en Rundstav med Guldgalloner den med hvide Baand og firkantede Messingsøm prydede Overflade.

Paa den ene Kortside staar følgende Indskrift med forgyldte Metalversaler: »Juliana Maria regina Dan. et Norv.«. Paa den anden Kortside: »Nat. d. IV Sept. MDCCXXIX denat. d. X. Oct. MDCCXCVI«.

Selve Kisten er 215,5 x 91 cm, dens Højde 75 cm, med Sokkel 112 cm.

Efter Juliane Maries Død paa Fredensborg 10. Okt. 1796 blev hun lagt i den endnu bevarede Kiste, der er udført efter Tegning af J. C. Lillie (Fig. 558).

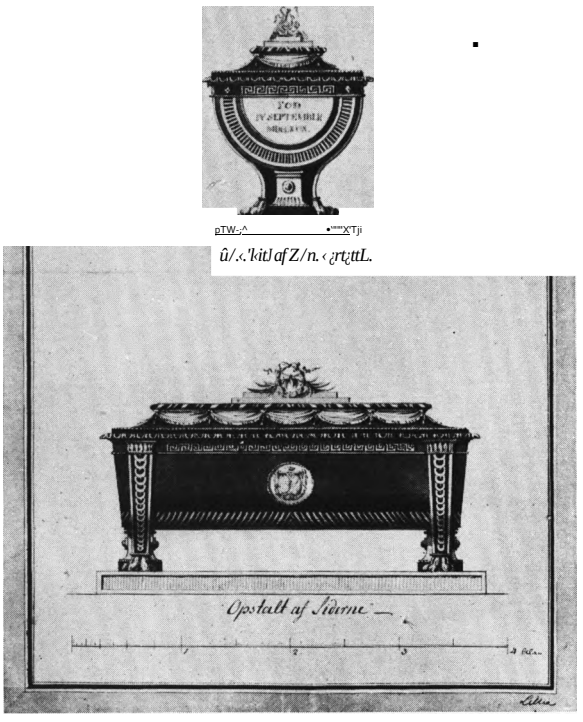

Fig. 558. Lillie. Tegning til Juliane Maries Kiste. Bygningsinspektoratet, Christiansborg (S. 1929).

Kisten opsattes paa en Katafalk i Fredensborg Slotskirke[26], hvor den henstod til 12. Nov., da den førtes til Roskilde Domkirke. Her blev Dronningen bisat i Christian 4.s Kapel, men 1825 overførtes Kisten til Frederik 5.s Kapel (se 3. Bd. S. 1532). Den er siden blevet grundigt restaureret og omtrukket[27]. Det havde været Harsdorffs Tanke, at Dronningen skulde have en Marmorsarkofag over for Dronning Lovises, og en saadan er allerede indtegnet paa Projektet fra 1763 til Kapellet[28]. Fra Wiedewelts Haand foreligger ogsaa et Projekt til et stort Monument, svarende til Lovises (Fig. 559).

CHRISTIAN 7.s KISTE (Fig. 560)

Paa en sortmalet Plint staar det med hvidt betrukne Fodstykke, hvori der er udsparret Felter, betrukne med Guldlamé. Herover rejser sig to Støtter, paa hvilke selve den riflede og fløjlsbetrukne Trækiste af halvcirkulært Tvær-

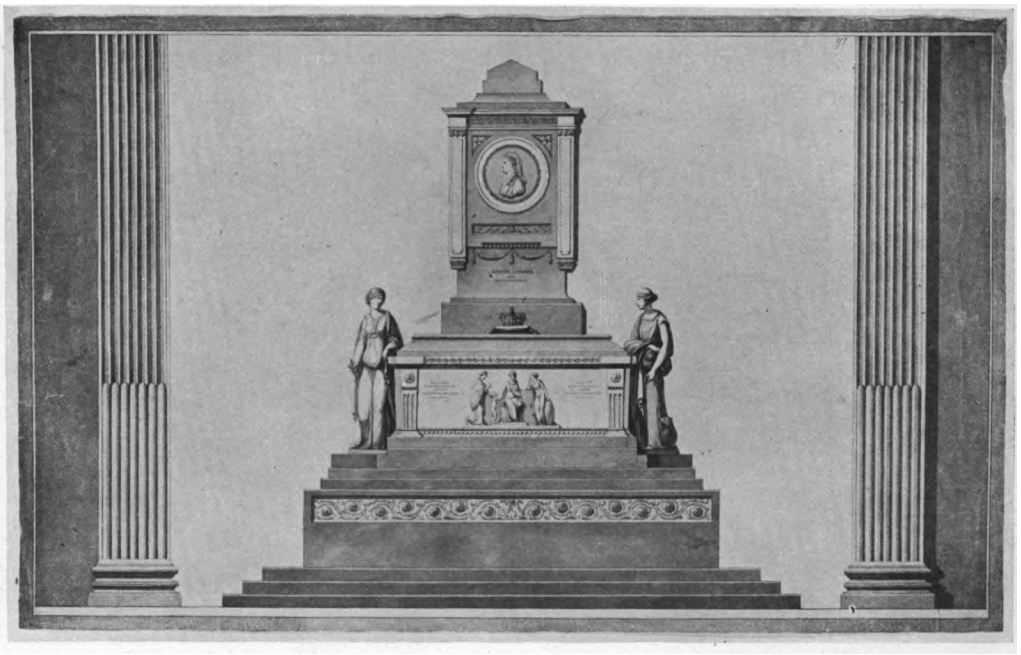

Fig. 559. J. Wiedewelt. Udkast til Juliane Maries Sarkofag. Kunstakademiets Samling af Arkitekturtegninger (S. 1929).

snit er anbragt. Støtterne flankeres af bronzerede Sfinkser, ialt fire, mod hvis Rygge Kisten hviler. Paa den ene Kortside er der en Metalplade med Rigsvaabnet, paa den anden en spids, antik Gravvase, anbragt i Evighedssymbolet, en Slange der bider sig selv i Halen. Kistens Overkant er paa Siderne smykket med à-la-grecque-Bort og Emblemer, dannet af korslagte Grene. Over Rigsvaabnet læses mellem to Timeglas Versalerne: »Christian den Syvende«; paa den modsatte Ende over Slangen: »Fød. den XXIX. Ianuarii. MDCCXLIX. død. den. XIII. Martii. MDCCCVIII.«, ligeledes anbragt mellem Timeglas. Det hvælvede Laag er besat med Sølvstjerner og Hjørneakroterier, de sidste med palmetagtige Messingbeslag. Paa det ene Endestykke en synkende Sol, paa det andet et Kors.

Kisten er 216 x85 cm, dens Højde 67 cm, med Sokkel 95 cm.

Christian 7. døde 13. Marts 1808 i Rendsborg. Man ønskede, at P. Meyn i sin Egenskab af Hofbygmester skulde tegne en Kiste, men Sygdom forhindrede ham deri. Derfor henvendte man sig til C. F. Hansen, der gav forskellige Udkast til Arbejdet (Fig. 561), og som leverede de endelige Tegninger, efter hvilke Kisten blev udført i Holsten under J. M. Hansens Opsyn[29]. Kongen bisattes 14. Maj 1808 i Rendsborg; Kisten flyttedes 16. Juli 1814 til Christian 4.s Kapel (3. Bd. Fig. 165). — Der er dog indløbet en Fejl i Billedteksten, idet de tre Kister til venstre i Billedet rummer Christian 7. (forrest),

V. H. 1941

Fig. 560. Frederik 5.s Kapel. Christian 7.s Kiste (S. 1929).

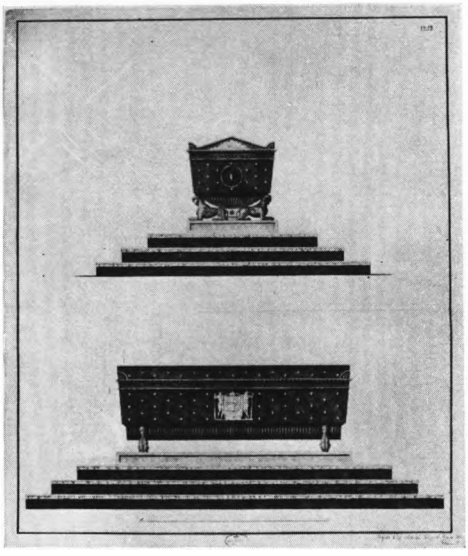
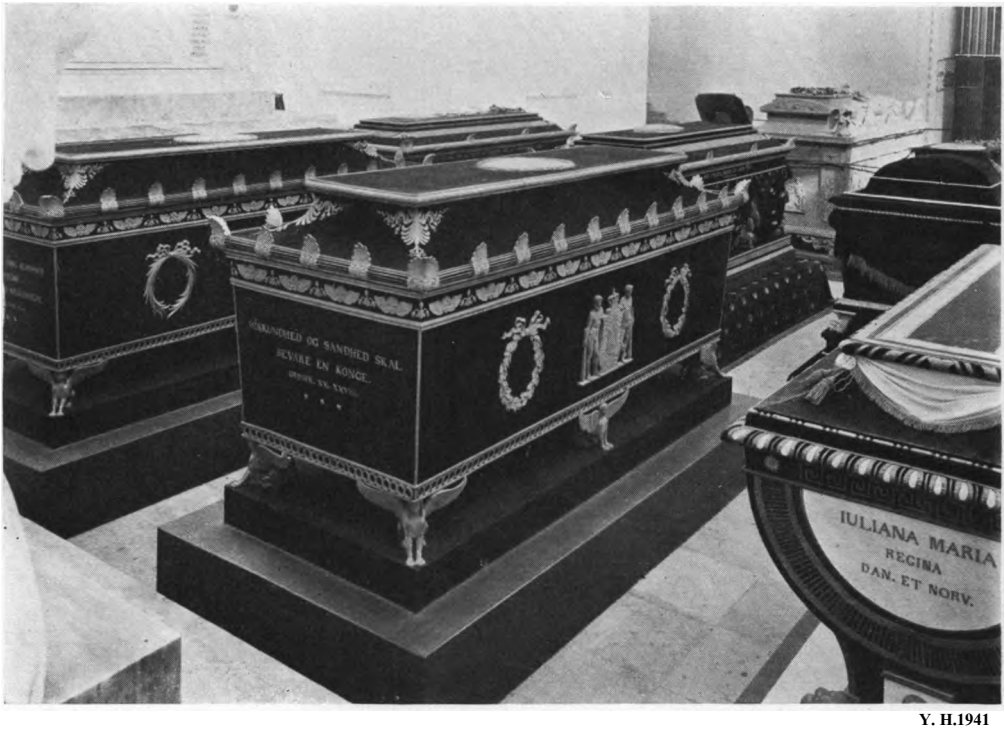

Fig. 561. C. F. Hansen, Tegning til Christian 7.s Kiste. Nationalmuseet (S. 1930).

Y. H.1941

Fig. 562. Frederik 5.s Kapel. Kisternes Opstilling før 1951. Midt i Billedet Frederik 6.s Kiste, til venstre Marie Sophie Frederikkes (S. 1932, 1933), til højre Juliane Maries (S. 1928).

Arveprinsesse Sophia Friederica og Arveprins Frederik, S. 1941. — Christian 7.s Kiste stod i Christian 4.s Kapel i 30 Aar og flyttedes først 1844 over i Frederik 5.s Kapel.

FREDERIK 6.s KISTE (Fig. 562)

Paa en sort Plint, hvilende paa seks smaa Sfinkser, staar Kisten, der er af Træ, betrukket med sort Fløjl og prydet med talrige lueforgyldte Metaldekorationer. Paa hver Langside er Rigsvaabnet anbragt mellem en Laurbær- og en Egekrans, paa Kortsiderne Bibelsprog. Langs Kanten skifter Englehoveder med Valmuefrugter. Laagets Underkant er besat med 28 palmetsmykkede Akroterier. Den store Hulkel er paa Hjørnerne besat med rigtudformede nedadvendte Palmetter, og Overkantens Rundstav er dannet af Laurbærblade. Paa Oversiden ligger et ovalt Sølvskjold, indfattet i en Egekrans; herpaa den graverede Indskrift med Versaler:

»Frederik den Siette fød den 28de Ianuar 1768, deeltog i Rigets Styrelse fra den 14de April 1784 besteeg Thronen den 13de Marts 1808. Formæledes den 31te Iuli 1790 med Maria Sophia Frederikke Prindsesse af Hessen Cassel,

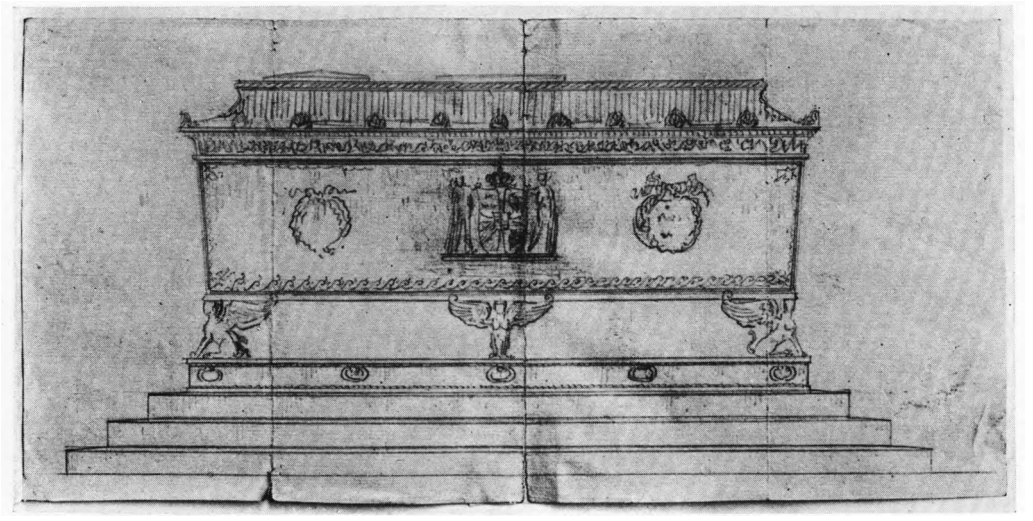

Fig. 563. J. Hansen Koch, Tegning til Frederik 6.s Kiste.
Bygningsinspektoratet, Christiansborg (S. 1933).

hvilket Ægteskab var velsignet med 8 Børn af hvilke tvende Prindsesser, Caroline og Wilhelmine Marie begræde Tabet af en højtelsket Fader. Død den 3die December 1839. — Hans Valgsprog var Gud og den retfærdige Sag«. — Kisten maaler 238 x 96 cm og er 89 cm høj.

Efter Kongens Død 3. Dec. 1839 blev Tegninger til Kisten udfærdiget af Hofbygmesteren Jørgen Hansen Koch (Fig. 563)[30]. Allerede 7. Dec. approberede Christian 8. Kochs Forslag til en Katafalk, og paa dette Forslag er Kisten indtegnet, næsten som den blev udført. De ornamentale Dele blev støbt af J. B. Dalhoff efter Fortegninger af G. F. Hetsch og Modeller af J. W. Bissen[31].

15. Jan. 1840 blev Kisten, fulgt af Sjællands Bønder, bragt til Roskilde, hvor den bisattes den 16. i Christian 4.s Kapel. I 1844 blev den paa Christian 8.s Befaling flyttet til Frederik 5.s Kapel[32].

DRONNING MARIE SOPHIE FREDERIKKES KISTE (Fig. 562)

Kisten er en tro Kopi af Frederik 6.s; dog flankeres Langsidernes Rigsvaaben af Palme- og Laurbærkranse. Sølvskjoldet paa Laaget bærer Indskriften med graverede Versaler: »Marie Sophie Frederikke Prindsesse af Hessen Cassel, fød den 28de Oktober 1767, formælet den 31.te Iuli 1790 med Kong Frederik den siette. Dengang Kronprins, efterladt som Enke den 3die December 1839, død den 21de Marts 1852. Af 8 Børn efterleve tvende Prindsesser Caroline og Wilhelmine Marie, der begræde Tabet af dyrebare Forældre. — Velsignet være hendes Minde«. — Kisten maaler 239 x 99 cm og er 87 cm høj.

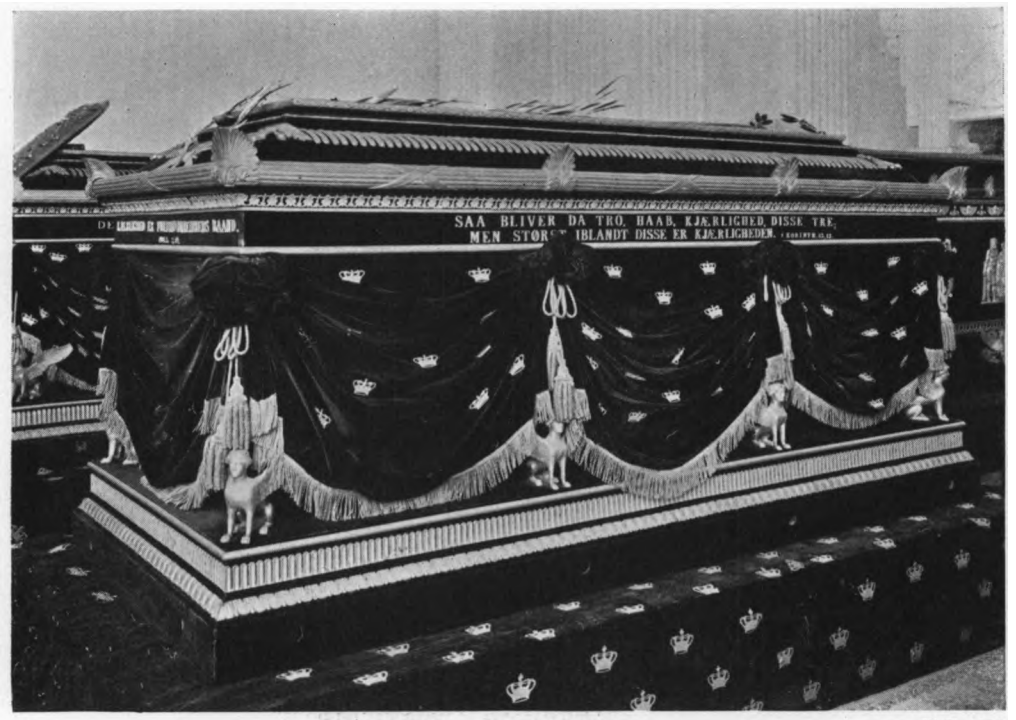

Fig. 564. Frederik 5.s Kapel. Caroline Amalies Kiste (S. 1936).
I Baggrunden til venstre Christian 8.s Kiste (S. 1934).

Kisten udførtes under Jørgen Hansen Kochs Direktion med Th. Zeltner som Konduktør. Skriftsprogene blev valgt af Biskop Mynster[33].

Efter Dronningens Død førtes Liget til Roskilde Domkirke Natten mellem den 9. og 10. April 1852. Dronningen blev bisat i Frederik 5.s Kapel ved Frederik 6.s Side[34].

CHRISTIAN 8.s KISTE (Fig. 564 og 565)

Egekisten staar paa en Plint, der er dækket af guldbræmmet, sort Fløjl, besat med Kroner af forgyldt Metal. Fodstykket er betrukket med sort og gult Fløjl og smykket med forgyldte Metalornamenter; otte Sfinkser sidder paa dets Kant. Kistens Sider er ganske dækket af et sort Fløjlsdraperi, besat med gyldne Metalkroner, Snore og Kvaster. Ved Hovedenden sidder et bladomkranset Skjold med Rigsvaabnet, ved Fodenden et tilsvarende Skjold, der ligesom Sidernes Overkant bærer Skriftsprog. Laagets Kant, der er helt af Bronze, er formet som et Stavbundt med otte palmetsmykkede Akroterier. De brede Laagsider er for oven besat med korte Stænger, der angiver Rifling; paa Hjørnerne Valmuer. En Perlesnor og en Rundstav, smykket med Laurbær, afslutter Laagsidens Dekoration. Oven paa Kisten et Sølvskjold med Grav-

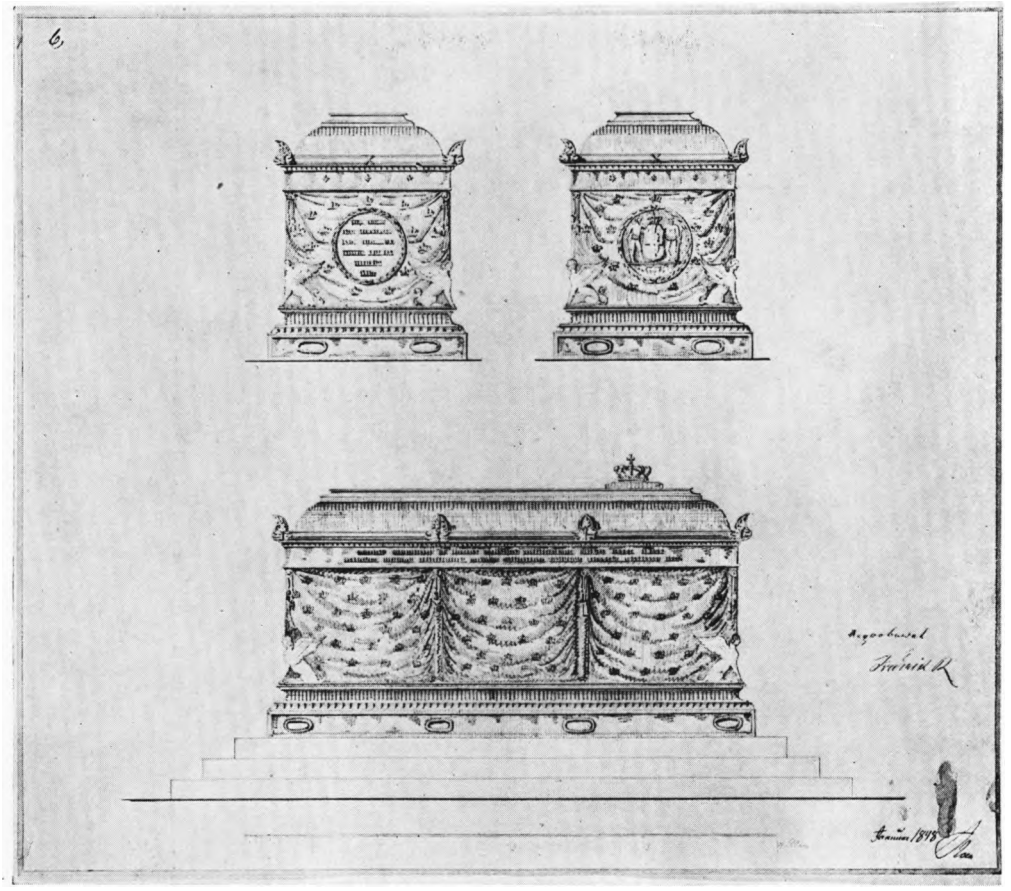

Fig 565. J. Hansen Koch, Tegning til Christian 8.s Kiste.
Bygningsinspektoratet, Christiansborg (S. 1936).

skriften graveret med Antikva, indrammet af en Laurbærkrans: »Christian den Ottende fød den 18 September 1786, besteeg Tronen d: 3die December 1839, formæledes første Gang: 21de Juni 1806 med Prindsesse Charlotte Frederike af Meklenborg-Schwerin og anden Gang d: 22de Mai 1815 med Prindsesse Caroline Amalie af Sleswig-Holsteen-Sønderborg-Augustenborg. To Sønner vare Frugten af det første Ægteskab. Den Førstfødte bortkaldtes d: 13de April 1807 faa Timer efter Fødselen. Den Yngre besteeg efter den høitelskede Faders Død d: 20de Januar 1848, som Frederik den Syvende Danmarks Trone. — Hans Valgsprog var: Gud og Fædrelandet«.

Ved Fodenden er paa Kistens Laag anbragt en lilla Pude med en Dekoration af gennembrudt Sølvarbejde med Indskriften: »Christian Frederik valgt til Norges Konge 17. Maj 1814 fra Norges Storting 17. Maj 1914«. Indskriften omkranser det norske Vaaben. Stempel: »J. Tostrup. Kristiania. J. T.«. — Kisten maaler 232x99 cm, Højden er 86 cm, med Sokkel 106 cm.

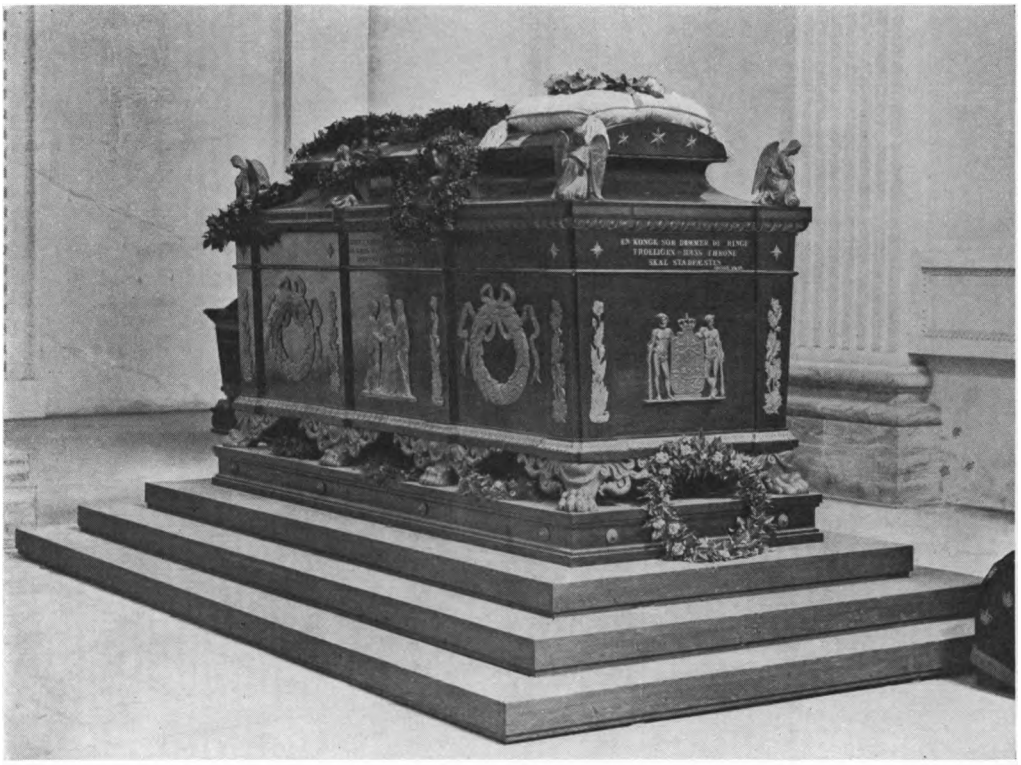

Fig. 566. Frederik 5.s Kapel. Frederik 7.s Kiste, fotograferet kort efter Bisættelsen. (S. 1937).

Efter Kongens Død 20. Jan. 1848 udfærdigede Jørgen Hansen Koch en Serie Forslag til Kisten[35]. Frederik 7. approberede eet af disse[36], der af Koch selv beskrives som »en af mig componeret Sarkophag, draperet med Fløiel, besat med Guldkroner og Quaster, samt med Broncezirater« (Fig. 565), og Arbejdet udførtes under Kochs Ledelse med J. J. Deuntzer og Th. Zeltner som Konduktører. Sølvpladen og Ornamenter forfærdigedes af J. C. Dalhoff, understøttet af Hofgørtler H. Dalhoff[37]. Gravskriften skyldes H. P. Holst, Skriftsprogene er valgt af Sjællands Biskop J. P. Mynster. Kisten var færdig, da Kongen 16. Februar blev lagt paa castrum doloris i Riddersalen paa Amalienborg. 25. Febr. førtes Kisten med Jernbanen til Roskilde, Bønder bar den fra Stationen til Domkirken, og her fandt Bisættelsen Sted den følgende Dag. Kisten anbragtes i Frederik 5.s Kapel ved Siden af Frederik 6.s[38].

DRONNING CAROLINE AMALIES KISTE (Fig. 564)

Kisten er udført som Kopi af Christian 8.s, dog mangler Sølvskjoldene ved Hoved- og Fodende. En stor Palmegren af forgyldt Metal er lagt paa Laaget foran Sølvskjoldet, der bærer den graverede Indskrift (Antikva): »Caroline

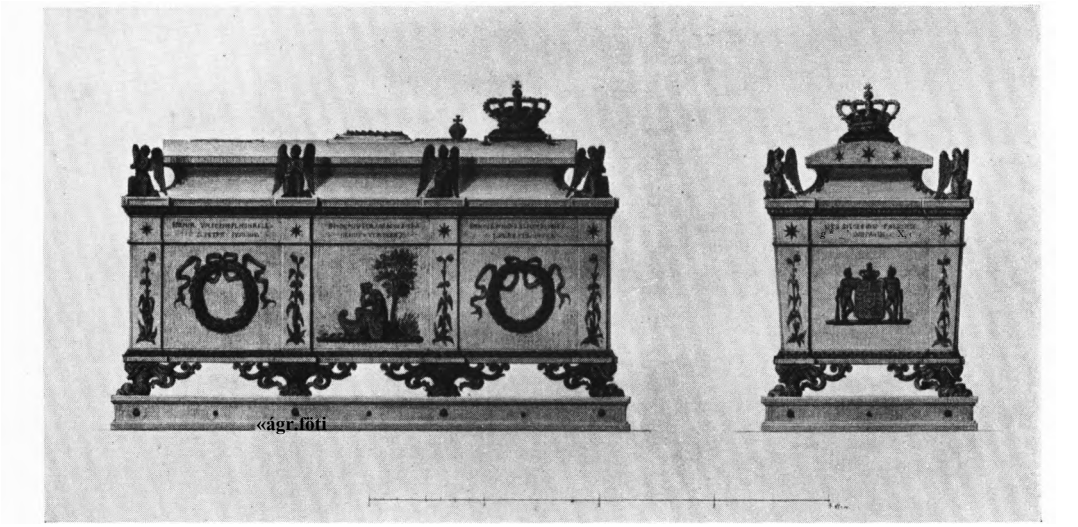

Fig. 567. Th. Zeltner, Tegning til Frederik 7.s Kiste (S. 1938).

Amalie, Prindsesse af Slesvig-Holsteen-Sønderborg-Augustenborg født den 28 Juli 1796, formælet den 22 Mai 1815 med Kong Christian den Ottende, dengang Prinds af Danmark efterladt som Enke den 20 Januar 1848, død den 9 Marts 1881. Selv barnløs, blev hun den kjærligste Moder for fattige og forældreløse Børn, saa længe hun levede og indsov i det salige Haab at hendes Herre og Frelser i sin Tid vilde vække hende af Døden og skjænke hende salig Opstandelse formedelst Troen paa Ham og paa Syndernes Forladelse ved Ham«. Endvidere er der ved Fodenden anbragt en Palmekrans af forsølvet Metal. Herpaa Indskriften: »De sønderjyske Piger Sommeren 1884«. Ved Hovedenden ligger en Laurbærkrans af Sølv med Indskriften: »Foreningen Dronning Caroline Amalies Asylskoles Minde 1881 11 April 1906. Til vor Barndoms Velgørerinde Dronning Caroline Amalie«. Bagpaa denne Mærket: »A.T.E.(826.)«.

Dronningen blev bisat i Roskilde Domkirke 29. Marts 1881[39].

FREDERIK 7.s KISTE (Fig. 566)

Den store Egetræskiste er smykket med talrige Bronzebeslag og har Løvefødder af samme Materiale. Den staar paa en lav Sokkel, der ligeledes er af Eg. Kistens Langsider deles ved fire Pilastre i tre Felter. Paa den ene Langside ses i Midterfeltet et Relief »Danmark«, sørgende ved Kongens Død: En Kvinde sidder med bøjet Hovede paa Kanten af Charons Baad; med højre Haand støtter hun et Skjold med det danske Vaaben. Bag hende Frihedens Træ med en frygisk Hue anbragt paa de øverste Grene. Over dette Relief et Bibelsprog i Bronzebogstaver. I Sidefelterne er der store Laurbærkranse; Pi-

lastrene er dekoreret med Valmuer og Egegrene. Relieffet paa den anden Side skal være en Allegori over Kongens Valgsprog »Folkets Kærlighed, min Styrke«: En kronet Kvinde med det danske Vaaben i sit Brystspænde fører to andre Kvinder frem mod hinanden. Den ene har en Blomsterkrans i Haaret; hun rækker Haanden til den anden, der holder en Kølle i venstre Haand og har et Løveskind over Hoved og Skuldre.

Ved Hovedenden ses Rigsvaabnet og ved Fodenden en Laurbærkrans; inden i denne læses Kongens Dødsdag: »15. November 1863«. Over saavel Kransen som Vaabnet findes Skriftsprog. Under Laagets Kant er en Kymation anbragt; paa Laaget langs Randen knæler otte Engle af Bronze, de fire paa Hjørnerne er ganske ens. Øverst paa Laagets buede Overside en Platform. Foran denne et kronet Sølvskjold (Mærket: Michelsen 63) med graveret Skriveskrift og Versaler: »Frederik den Syvende født den 6te October 1808, besteg Thronen den 20de Januar 1848, formæledes første Gang den 1ste November 1828 med Prindsesse Vilhelmine Marie af Danmark, anden Gang den 10de Juni 1841 med Prindsesse Caroline af Meklenborg-Strelitz, viet til venstre Haand den 7de August 1850 til Fru Christine Louise Grevinde af Danner. Han grundlagde paany Folkefriheden i Danmark og forsvarede kjækt Rigets Selvstændighed. Han var den sidste af K. Frederik III.S Mandsstamme og valgte med Folkets Bifald til Thronfølger sin Faders Søsterdatters Ægtefælle, sin Farfaders Søsterdatters Søn. Han døde den 15de November 1863, og den valgte Prinds besteg Thronen som Christian den Niende«. Kisten maaler 273 x 115 cm, dens Højde er 122 cm, med Sokkelen 158 cm.

Efter Frederik 7.s Død paa Glücksborg 15. Nov. 1863 førtes Baaren med Dampskibet »Slesvig« til København. Her blev Kongens Lig lagt i den nuværende Kiste, der anbragtes paa en Katafalk paa Christiansborg. Tegningerne til saavel Kiste som Katafalk skyldes Arkitekt Th. Zeltner, der ogsaa forestod Arbejdet ved Udførelsen[40] (Fig. 567). Reliefferne paa Kistens Sider blev modelleret af Fr. C. Hertzog, medens Th. Stein formede de smaa knælende Engle langs Laagets Kant[41].

19. Dec. førtes Kisten fra Christiansborg til Roskilde, hvor den blev stillet paa et højt, aftrappet Podie i Frederik 5.s Kapel (Fig. 566). En Egekrans af Guld, skænket af danske Kvinder og udført af A. N. Dragsted, var 10. Dec. 1863 lagt paa Kistelaaget. Senere blev en Forhøjning til Egekransen paasat Laaget, og herover blev en Glasmontre anbragt, der dog atter fjernedes 1874[42]. Da Kransen blev stjaalet 1908, udførte Alfred Dragsted en Kopi, som nu opbevares uden for Kirken.

Fig. 568. Frederik 5.s Kapel, Krypten. Prinsesse Charlotte Amalies Kiste (S. 1940).

LANDGREYINDE LOUISE CHARLOTTES KISTE

Paa en Plint, dækket af sort guldbræmmet Fløjl, staar Trækisten, der, ligesom Fodstykket, er betrukket med sort Fløjl og dekoreret med forsølvede Beslag. Den hviler paa otte Løvefødder; Siderne er behængt med sølvbræmmede Fløjlsdraperier, undtagen Fodenden, hvor et kronet Sølvskjold er anbragt med Gravskriften, graveret med Skriveskrift: »Louise Charlotte Landgrevinde til Hessen Prinsesse af Danmark født den 30te Oktober 1789 formælet den 10de November 1810 med Wilhelm, Landgreve til Hessen død den 28de Marts 1864«. Paa det hvælvede Laag en forhøjet Platform, hvis Hjørner er smykket med Kvaster. Paa denne en oval Sølvplade med Indskriften graveret med Skriveskrift: »Gud lod hende blive længe ibland hendes Kiære til Velsignelse for hendes Mand og hendes Børn, Børnebørn og Børnebørns Børn. Kiærligheden var hende det Højeste i Livet. Derfor prise vi hende nu salig; thi Skriften siger: Hvo som bliver i Kiærlighed bliver i Gud«. Ved Fodenden en Vedbendkrans af naturalistisk malet Metal. — Kisten maaler 223 x 94 cm, dens Højde er 85 cm, med Sokkel 118 cm.

Efter sin Død 28. Marts 1864 overførtes Landgrevinde Louise Charlotte 7. April til Roskilde Domkirke. Det vides ikke, hvem der har tegnet Kisten; den er udført af Snedker Berthelsen[43].

KISTER OG SARKOFAGER I KRYPTEN UNDER FREDERIK 5.s KAPEL

I Krypten staar 12 Kister af Træ og to Marmorsarkofager (Nr. 12—13).

1) 1737. *Sophia Christiana,* Markgrevinde af Brandenburg-Culmbach, født Grevinde af Wolfstein; Dronning Sophie Magdalenes Mor; født 24. Okt. 1667, død 23. Aug. 1737. Trapezformet Tinkiste med smige Sider og profileret Laag, 205x91—-78 cm, 71—65 cm høj, overtrukket med brunt Fløjl og besat med Guldgalloner, Laaget er desuden kantet med Frynser. Paa Laaget Messingbeslag, der bestaar af en hermelinsbræmmet, kronet kartoucheagtig Ramme med knækkede Baand og Sløjfer, omfattende to Vaabenskjolde, til venstre det sønderjyske, til højre det brandenburg-ansbackske Vaaben. Herunder Markgrevindens Spejlmonogram, udført i gennembrudt, forgyldt Sølv. Paa Laaget endvidere en hvælvet Kisteplade med knækket og svejfet Ramme med graverede Versaler og Kursiv, tysk Tekst, og nederst Tiden med Le og vinget Timeglas, Plade og Figur ligeledes i forgyldt Sølv.

Sophie Christiana bisattes 19. Sept. 1737 i Krypten under Højkoret[44]. 28. Marts 1868 blev Kisten flyttet til Krypten under Frederik 5.s Kapel.

2) 1764. *Sophia Carolina,* Prinsesse af Brandenburg-Culmbach, Enkefyrstinde af Ost Friesland, født 31. Marts 1707, død 7. Juni 1764. Trapezformet Kiste med smige Sider og profileret Laag, 220x100—82 cm, 74—68 cm høj, overtrukket med sort Fløjl og besat med Sølvgalloner; Laaget er desuden kantet med Frynser. Oven paa Laaget ligger en hvælvet Kisteplade af Sølv med Reliefkursiv paa Tysk; Pladen er kantet med en Rokokobort af Blomster og Blade; derover en gennembrudt Kartouche, hermelinsbræmmet, med Enkefyrstindens kronede Initialer, alt udført i forgyldt Messing.

Sophia Carolina blev bisat i Krypten under Højkoret, men flyttedes 28. Marts 1868 til Krypten under Frederik 5.s Kapel[45].

3) 1782. (Fig. 568). *Charlotte Amalie,* Datter af Frederik 4., født 6. Okt. 1706, død 28. Okt. 1782. Trapezformet Kiste med svagt smige Sider og fladt Laag med stor Hulkehl, 216 x92—83 cm, 76 cm høj, betrukket med sort Fløjl, rigt dekoreret med Guldgalloner. Kisten har for neden otte Par Bærestropper, paa Siderne to nedad smalnende Lisener med »Kannelurer« af snoede Guldgalloner, herimellem et stort, broderet Rigsvaaben, holdt af Vildmænd, anbragt paa Baggrund af Atlaskdraperi. Herover en fremspringende Frise med »løbende Hund«. Laaget, hvis Hulkehl er prydet med afvekslende Tunger og Kvaster, har Felter af Guldgalloner med hæklet Bort paa Oversiden. I det midterste Cirkelfelt et broderet kronet C.A. Paa Kistens Ender Indskrift med reliefbroderede Versaler paa Latin.

Charlotte Amalie blev bisat 18. Nov. i Krypten under Højkoret, hvor

Kisten stod indtil 1912, da den overførtes til sin nuværende Plads. Tegningen til Kisten er af Harsdorff, udført under Paavirkning af franske Mønsterstik[46].

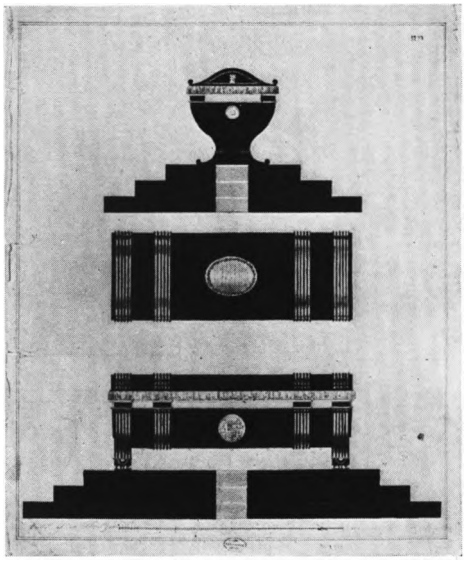

Fig. 569. Abildgaard, Tegning til Arveprinsesse Sophie Frederikkes Kiste. Nationalmuseet (S. 1941).

4) 1794 (Fig. 569). *Sophia Friederica,* Arveprinsesse til Danmark og Norge af Huset Mecklenborg-Schwerin, født 24. Aug. 1758, formælet 21. Okt. 1774 med Arveprins Frederik, »Moder til syv Børn af hvilke fire leve«, død 29. Nov. 1794.
Kiste af halvcirkulært Tværsnit, hvilende paa to svungne Fodstykker, formet som Bukke, der tæt omslutter Kistens Endestykker, og med et hvælvet, svajet Laag, 205 cm lang og ca. 80 cm bred og høj, betrukket med Fløjl, sort paa Kisten og brunt paa Laaget, smykket med riflede Baand og kantet med Guldfrynser. Paa hver Langside sidder en rund Medaillon med broderede Vaaben paa Baggrund af et kronet Klæde, det mecklenborg-schwerinske til (heraldisk) venstre og Rigsvaabnet til højre. En cirkelrund Fordybning med guldtresset Midtknap er udsparret i hver af de halvrunde Endestykker. Paa Kisten ligger en oval Plade af Messing, i hvis riflede Ramme Smaagrene med Rønnebær eller Evighedsblomster er paaloddede; Tekst i Reliefkursiv.

Sophia Friederica bisattes i Christian 4.s Kapel (se 3. Bd., Fig. 165. Der er dog indløbet en Fejl i Billedteksten; den mellemste Kiste til venstre rummer Arveprinsesse Sophia Friederica) 28. Dec. 1794[47]. Herfra flyttedes Kisten, sammen med alle de sammesteds anbragte Kister, 1844 til Frederik 5.s Kapel; 1912 fik den sin nuværende Plads. Tegningen til Kisten er udført af N. Abildgaard[48]. Kisten er istandsat 1925.

5) 1805 (Fig. 570). *Frederik,* Arveprins til Danmark og Norge, Søn af Kong Frederik 5., Kong Christian 7.s Broder, født 11. Okt. 1753, død 7. Dec. 1805. Kiste af halvcirkulært Tværsnit med tagformet Laag, 213 x 85 cm, 62 cm høj. Den hviler paa to med hvidt Stof betrukne Bukke, der under Laagets Kant bærer Løvehoveder med Ring i Gabet, udført i forgyldt Bronze; betrukket med sort Fløjl, og Laaget foroven besat med Sølvfrynser. Den halvrunde Underdel er kanneleret. Indskriften staar med støbte gyldne Versaler øverst paa Langsiderne; for den ene Ende et Kors og en Messingmedaillon med to

Vildmænd af forsølvet Blik, der mellem sig har holdt det nu forsvundne Rigsvaaben, for den anden Ende en tilsvarende Medaillon med Fødsels- og Dødsdata i støbte Versaler, derover en forgyldt Blomstergren af Messing.

Arveprins Frederik bisattes 4. Jan. 1806 i Christian 4.s Kapel[49]. (Se 3. Bd., Fig. 165. Den bageste Kiste til venstre rummer Arveprinsen). Kisten flyttedes 1844 til Frederik 5.s Kapel, 1912 nedsattes den i Krypten. Tegningen til Kisten er udført af N. Abildgaard[50]. Kisten er istandsat 1925.

6) 1834. *Friederich Wilhelm* Carl Ludwig, Prins til Hessen, Philippsthal, Barchfeld, født 10. August 1786. Formælet 22. August 1812 med Juliane Sophie, Prinsesse af Danmark, død 30. November 1834. Kisten er rektangulær, 232 x 95 cm, 82 cm høj, og hviler paa otte forgyldte Løvefødder, der staar paa et Podie, der — ligesom selve Kisten — er betrukket med brunt Fløjl. Kistens nederste Rand har Akantusbort og Slyngbaand af Messing. Det svungne, profilerede Laag, hvis Overkant indrammes af stiliserede Blade af forgyldt Træ, kantes af en Rundstav, der med Mellemrum omsluttes af Knipper af Messinglaurbærblade. Under Laaget sidder to Borter med Akantusværk i Messing og derunder to Perlesnore i forgyldt Træ. Paa Laaget en rektangulær Kisteplade af forsølvet Kobber med smaa, paasatte Bladranker, derover et ovalt Vaabenskjold med afdødes Vaaben. Indskriften i Kursiv, Versaler og Fraktur.

Prinsen blev bisat 11. Dec. i Petri Kirke i København; Kisten, der er udført efter Tegning af Jørgen Hansen Koch, flyttedes 16. Maj 1835 til Roskilde Domkirke, hvor den stod i Christian 4.s Kapel indtil 1844, da den overførtes til Frederik 5.s Kapel[51] (se 3. Bd., Fig. 165). Herfra blev den — muligvis ved Dronning Louises Død 1898 — nedflyttet til Krypten.

7) 1850. *Juliane Sophie,* Prinsesse af Danmark, født 18. Febr. 1788, formælet 22. Aug. 1812 med Friederich Wilhelm Carl Ludwig, Prins til Hessen, Phillippsthal, Barchfeld, Enke 30. Nov. 1834, død 9. Maj 1850. Kisten er en under Jørgen Hansen Kochs Direktion udført Kopi af Prinsens[52], men er overtrukket med blaat Fløjl. Kistepladens ovale Vaabenskjolde indeholder foruden Prinsens Vaaben ogsaa det danske, det sønderjyske og det svenske Vaaben.

Juliane Sophie blev bisat 21. Maj 1850 i Frederik 5.s Kapel[53], men flyttedes — velsagtens ved Dronning Louises Bisættelse 1898 — til Krypten.

8) 1863. *Frederik Ferdinand,* Arveprins til Danmark, født 22. Nov. 1792, formælet 1. Aug. 1829 med Caroline, Prinsesse af Danmark, død 29. Juni 1863. Kistens Form er rektangulær, 233 x 100 cm, 82 cm høj. Den er beklædt med sort Fløjl og staar paa seks forgyldte Løvefødder; under Laaget en Frise af

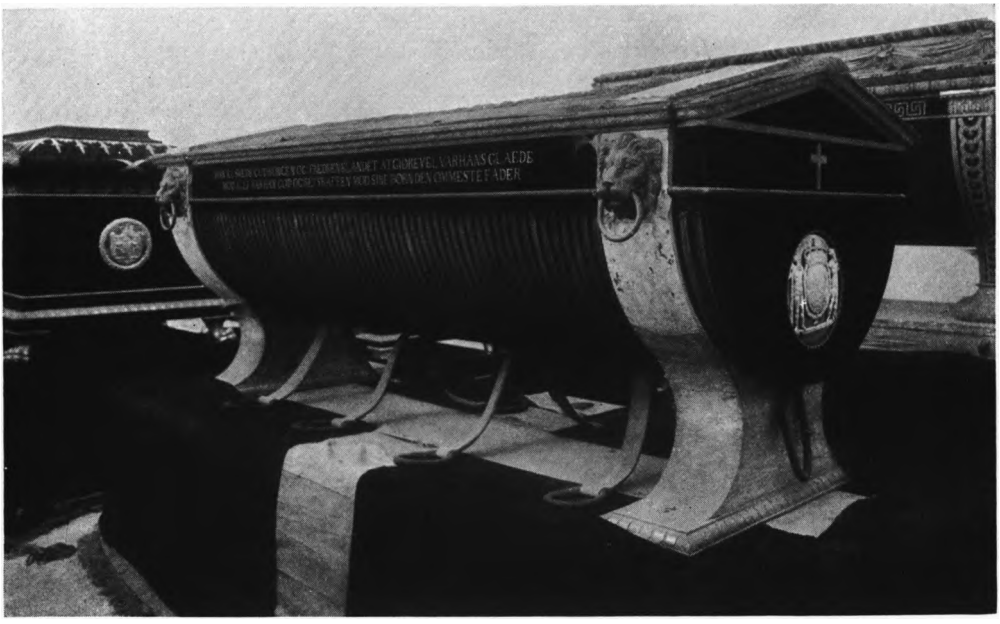

Fig. 570. Frederik 5.s Kapel. Arveprins Frederiks Kiste før Nedflytningen til Krypten (S. 1941).

Akantusblade og Blomster af Messing. Kistens nederste Profil har en Bræmme af forgyldt Træ. Paa Kortsiderne forsølvede Medailloner med Egebladsrammer, paa Fodenden Armatur og paa Hovedenden Rigsvaabnet. Paa Langsiderne Skriftsprog, udført i støbte Messingversaler. Laaget, der kantes af en Rundstav med Palmetblade af forgyldt Træ, har Messingbeslag (en Variant af Frisen) og palmetformede Akroterier paa Hjørner og Langsider. Paa Laaget en oval Kisteplade af Sølv med Indskrift i Versaler, Fraktur og Kursiv.

Arveprins Frederik Ferdinand blev bisat i Frederik 5.s Kapel 6. Juli 1863. Kisten er udført af Snedker Rosenløv; Hofbygmesteren fik ingen Betaling i den Anledning, da Kongen »har behaget Allerhøistselv at bestemme Formen og Beskaffenheden af den høisaliges Kiste«[54]. Skriftsprogene bestemtes af Sjællands Biskop, Martensen. Kisten fik ved Omflytningen 1912 sin nuværende Plads.

9) 1881. *Caroline,* Arveprinsesse af Danmark, født 28. Okt. 1793, formælet 1. Aug. 1829 med Arveprins Frederik Ferdinand af Danmark, Enke 29. Juni 1863, død 31. Marts 1881. Kisten er udført som en Kopi af Arveprinsens, men er beklædt med blaat Fløjl. Paa Hovedenden krydsede Egegrene, paa Fodenden et Kors i Bladværk. Paa Laaget ligger, foruden den ovale Kisteplade med Indskrift af Fraktur, Skriveskrift og Versaler, en forsølvet Laurbærkrans fra Arveprinsesse Carolines Børneasyl i Aarhus.

Arveprinsesse Caroline blev bisat i Frederik 5.s Kapel 13. April 1881. Kisten

er udført af Snedker Rosenløv, Biskop Martensen har valgt Skriftsprogene, og kgl. Historiograf Wegener forfattede Kistepladens Tekst[55]. 1912 overflyttedes Kisten til sin nuværende Plads.

10) 1893. *Wilhelm,* Prins af Slesvig, Holsten, Sønderborg og Glücksborg, født 19. April 1816, Frederik 5.s Datterdattersøn, Christian 9.s Broder. Død 5. Sept. 1893. Kisten er ganske enkel, udført i bonet Egetræ; den har seks Løvefødder og staar paa et lavt Podie, ligeledes af Eg. Den maaler 216 x 78 cm og er 72 cm høj. Paa Laaget en oval, hvælvet Kisteplade af Sølv med graverede Versaler og Kursiv. Paa Væggen bag Kisten er et lille Tinkrucifiks ophængt, heri staar med indfældede Messingbogstaver: »Til vor elskede Onkel Wilhelm fra Alex og Minny«.

Prins Wilhelm blev bisat 13. Sept. i Fredensborg Slotskirke; den følgende Dag blev Kisten ført til Roskilde, hvor den stod i Frederik 5.s Kapel for Foden af Trappen op til Sophie Magdalenes Kiste, indtil den i 1911 ved Prins Hans' Bisættelse 2. Juni flyttedes ned i Krypten. Kisten er udført af Snedkermester K. Rostrup[56], Podiet tilføjet 1894.

11) 1911. *Hans,* Prins af Slesvig, Holsten, Sønderborg og Glücksborg, født 5. Dec. 1825, Frederik 5.s Datterdattersøn, Christian 9.s Broder, død 27. Maj 1911. Kisten og Kisteplade er udført som en Kopi af Prins Wilhelms (Nr. 10). Paa Væggen bagved er ophængt et Krucifiks, med følgende Indskrift i indfældede Messingbogstaver: »Til vor elskede Onkel Hans fra Alex og Minny«.

Prins Hans blev bisat 2. Juni. Kisten, der er udført af Snedkermester K. Rostrup, stilledes i den istandsatte Krypt under Frederik 5.s Kapels Mellembygning.

12) 1909. (Fig. 571). *Marie,* Prinsesse af Danmark, født 13. Jan. 1863, død 4. Dec. 1909. Sarkofagen er af hvidt Marmor, rektangulær, med svagt smige Sider, 250x 119 cm, 122 cm høj over den lave Plint; Sokkelen er dekoreret med en stiliseret Bladstav. Paa Langsiderne Rigsvaabnet og afdødes Faders Vaaben, paa Hovedenden Gravskriften med fordybede Versaler under en Krone og to Lillier. Det aftrappede, hvælvede Laag er dekoreret med en Art løbende Hund og en Bladstav paa det øverste Profilled. Paa Laagets Overside et stort Kors, sammensat af Blade og Midtrose.

Prinsesse Marie blev bisat ved en Sørgehøjtidelighed i Ansgarkirken i København 14. Dec. Samme Aften blev Kisten overført til Holmens Kirke. 9. Okt. 1911 overførtes Prinsessens Kiste, der var udført af Snedkermester Rostrup efter Tegning af V. Dahlerup, til Roskilde Domkirke, hvor den blev nedsænket i en Marmorsarkofag, tegnet af Arkitekt Carl Brummer og udført af den

Fig. 571. Frederik 5.s Kapel, Krypten. Prins Valdemar og Prinsesse Maries Sarkofager (S. 1944, 1945).

Ankerske Marmorforretnings Stenhuggerier. Sarkofagen anbragtes i det østre Hvælvingsfag af Krypten under Frederik 5.s Kapels Mellembygning; Krypten fik i den Anledning Navnet: Prinsesse Maries Kapel.

13) 1939. (Fig. 571) *Valdemar,* Prins af Danmark, født 27. Okt. 1858, død 14. Jan. 1939. Prinsens Sarkofag svarer ganske til Prinsesse Maries (Nr. 12), men er udført i graa- og sortflammet Marmor. Paa hver Langside et Rigsvaaben, Gravskrift med Versaler under Krone paa Hovedenden.

Prins Valdemar blev bisat 18. Jan. Kisten stilledes ved Siden af Prinsesse Maries Sarkofag i dennes Kapel. 1940 nedsænkedes den i Marmorsarkofagen.

14) 1950. *Erik,* Prins af Danmark, født 8. Nov. 1890, død 11. Sept. 1950. Kisten er udført som Kopi af Prins Wilhelms (Nr. 10).

SKRIFTTAVLER

1) I Kryptens søndre Væg sidder mod Øst en Marmorplade (3. Bd. S. 1536), med fordybede Versaler: »Børn af Kong Frederik den Fjerde og Dronning Louise, Christian født 28. Juni 1697, død 1. Oktober 1698, Frederik Carl født

23. Oktober 1701, død 7. Januar 1702, Georg født 6. Januar 1703, død 12. Marts 1714.

Datter af Kong Christian den Sjette og Dronning Sophie Magdalene, Louise, født 19. Juni 1724, død 20. December 1724.

Børn af Kong Frederik den Femte og Dronning Louise, Christian født 7. Juli 1745, død 3. Juni 1747, en dødfødt Søn 19. December 1751.

Børn af Arveprins Frederik og Arveprinsesse Sophie Frederikke, en udøbt Datter født og død 19. September 1781, en udøbt datter født og død 17. Februar 1783, Juliane Marie født 2. Maj 1784, død 28. Oktober 1784.

Børn af Kong Frederik den Sjette og Dronning Marie Sophie Frederikke, Christian født 22. September 1791, død 23. September 1791, Marie Louise født 19. November 1792, død 12. Oktober 1793, Louise født 21. August 1795, død 7. December 1795, Christian født 1. September 1797, død 5. September 1797, Louise Juliane født 12. Februar 1802, død 23. Februar 1802, Frederikke Marie født 3. Juni 1805, død 14. Juli 1805«.

Disse femten Kongebørns Kister indemuredes 30. Maj 1911 efter kongelig Ordre af 26. Maj samme Aar[57]. Om Kisterne kan følgende oplyses[58]:

Frederik 4.s Børn: Alle tre Kister var af Egetræ, overtrukket med sort Fløjl, uden yderligere Dekoration. Prinserne bisattes henholdsvis 8. Okt. 1698, 10. Jan. 1702 og 18. Marts 1704.

Christian 6.s Datter: Kisten var betrukket med sort Fløjl; paa Laaget sad Prinsessens kronede Spejlmonogram i Sølv og Aarstallet 1724; paa Laagets Hjørner Sølvengle.

Frederik 5.s Børn: Prins Christians Kiste var betrukket med sort Fløjl og besat med Sølvgalloner. Paa Laaget laa et kronet Monogram udført i Perlestikkerarbejde. Ved Hoved- og Fodende Prinsens Fødsels- og Dødsdata. Den dødfødte Prins Kiste var ligeledes overtrukket med sort Fløjl og besat med Sølvgalloner.

Arveprins Frederiks Børn: De to dødfødte Prinsessers Kister var betrukket med sort Fløjl og prydet med Guldbrokade. Paa Sølvplader paa Laaget stod henholdsvis: »Første Ægteskabsfrugt af de kongl. Høiheder Arveprinds Frederik og Prindsesse Sophie Frederikke«, og »Anden Ægteskabsfrugt af de kgl. Høiheder Arveprinds Frederik og Prindsesse Sophie Frederikke«. Prinsesse Juliane Maries Kiste var af Egetræ, overtrukket med sort Fløjl og besat med Guldgalloner. Paa Laaget saas et broderet Monogram, og paa Hoved- og Fodende Prinsessens Fødsels- og Dødsdata. Snedkeren Speer, der udførte Kisten, fik sin Regning paategnet af Harsdorfî, som muligvis har givet Tegning til Kisten.

Frederik 6.s Børn[59]: Prins Christian blev bisat under Højkoret 30. Sept. 1791.

Kisten var af Træ, overtrukket med sort Fløjl med Galloner og Guldfrynser. Paa Laaget en Sølvplade med Indskriften: »Her hviler Prinds Christian førstefødte Søn af Deres kgl. Høiheder Kronprinds Frederik og Kronprindsesse Marie Sophie Frederikke født den 22 Sept. 1791, død den 23 Sept. 1791«.

Prinsesse Marie Louises Kiste var overtrukket med sort Fløjl og prydet med Guld og Sølvkniplinger samt Galloner. Kisten, hvortil Harsdorfî havde leveret Tegninger, og som var udført af J. C. Lillie, blev nedsat i Krypten under Højkoret 22. Okt. 1793. Paa Laaget en Sølvplade med Indskriften: »Her hviler Prindsesse Marie Louise Datter af Deres kongl. Høiheder Cronprinds Frederik og Cronprindsesse Marie Sophie Frederikke. Født d. 19 Nov. 1792, død d. ll.Oct. 1793«[60].

Prinsesse Louises Kiste (3. Bd. Fig. 180), ligeledes udført af Lillie efter Harsdorfîs Tegning, var overtrukket med hvidt Atlask og dekoreret med Guld- og Sølvkniplinger samt Galloner. Paa Laaget en Sølvplade med Indskriften: »Her hviler Deres kongl. Høiheder Cronprinds Frederiks og Cronprindsesse Marie Sophie Frederikkes Datter Louise født d. 11. Aug. 1795, død d. 7. Dec. s. A.«. Prinsessen blev bisat den 14. Dec.[60].

Prins Christians Kiste, der var udført af Lillie, nedsattes under Højkoret den 11. September 1797. Den var af Egetræ, overtrukket med sort Fløjl og besat med Ornamenter af forgyldt Bronze. Paa Laaget en Sølvplade med Gravskriften: »Her hviler Deres kongel. Høiheder Cronprinds Frederiks og Prindsesse Marie Sophie Frederikkes anden Søn Prinds Christian. Født 1. Sept. 1797 død d. 5. Sept. s. A.«[61].

Prinsesse Louise Julianes Kiste, udført efter Tegning af P. Meyn, var af Egetræ, overtrukket med sort Fløjl. Paa Laaget en Sølvplade med Gravskriften: »Her hviler Deres kgl. Høiheder Cronprinds Frederiks og Cronprindsesse Marie Sophie Frederikkes Datter Louise Juliane, født d. 12. Februar 1802, død d. 23. Februar s. A.«. Prinsessen blev bisat under Højkoret 28. Febr. 1802[61].

Prinsesse Frederikke Maries Kiste, ligeledes udført efter Tegning af Meyn, var af Egetræ, overtrukket med sort Fløjl. Paa Laaget en Sølvplade med Gravskriften: »Her hviler Deres kongl. Høiheders Cronprinds Frederiks og Chronprindsesse Marie Sophie Frederikkes Datter Frederikke Marie. Født d. 13. Juni 1805, død d. 14. Juli s. A.«. Prinsessen blev bisat 21. Juli 1805.

Alle disse Kister, undtagen Frederik 4.s Børns, stod under Højkoret, indtil de ved Omflytningen 1868 fik Plads under Frederik 5.s Kapel.

2) I Kryptens søndre Væg sidder mod Vest en Marmorplade (3. Bd. S. 1536) med fordybede Versaler: »Frederik August Emil Prins af Slesvig Holsten Sønderborg Augustenborg, født 3. Februar 1802, død 31. Januar 1843, Alexander

Nicolaus Prins af Hessen Phillippsthal Barchfeld, født 1. November 1826, død 20. November 1841«.

De to Kister indemuredes, som de ovenfor nævnte (S. 1946 f.), 30. Maj 1911 efter kongelig Ordre af 26. Maj samme Aar.

Om disse Kister kan følgende oplyses: Prins Emil bisattes 1843 i Kapellet ved Petri Kirke i København; 28. Marts 1868 overflyttedes Kisten, der var udført under J. Hansen Kochs Direktion, til Krypten under Frederik 5.s Kapel[62].

Prins Alexander Nicolaus blev bisat 19. Maj 1842 i Christian 4.s Kapel. Samme Aar flyttedes Kisten til Krypten under Frederik 5.s Kapel[63].

[1] Kongen laa paa lit de parade i Hørsholm (Hofmarskallatets Arkiv, Chr. 6.s Begravelsesceremoniel). [2] Meier: Fredensborg Slot S. 96. Frederik Weilbach: Harsdorfî S. 101. [3] Tegningen findes i Kunstakademiets Bibliotek, Wiedeweltsamlingen, C. 13. [4] Denne og de følgende Tegninger findes i Kunstakademiets Samling af Arkitekturtegninger. [5] RA. Protocol über die Königl. Resolutionis und Approbationis zur Bau: Rechnung von A° 1757—61. 5. Januar 1760. Se endv. Fr. R. Friis: Bidrag S. 336 f. [6] RA. Protocol über die Königl. Resolutionis und Approbationis zur Bau-Bechnung 1760. 5. Januar 1760. [7] Blandt Wiedewelts efterladte Tegninger findes et Sæt Blade, hvor der med Blyant er gjort Bede for den endelige skulpturelle Udsmykning. [8] Kunstakademiets Bibliotek, Wiedeweltsamlingen, C. 5., S. 83. [9] Fr. B. Friis: Bidrag, S. 337. [10] Forklaring over de Stykker.... som er forfærdigede af de Herrer udi Det kongelige danske Akademi 1769. [11] Fr. J. Meier: Wiedewelt S. 84. F. B. Friis: Bidrag S. 338. [12] BA. Hofmarskallatets Arkiv, Sager vedr. Dr. Sophie Magdalenes Bisættelse. [13] Fr. Weilbach: Harsdorfî, S. 49. [14] Steen Friis: MS Frederik 5.s Gravkapel, S. 22. [15] Tegningerne findes dels i Kunstakademiets Samling af Arkitekturtegn., dels i Rosk. Domk. Arkiv. [16] Fr. Weilbach: Harsdorfî, S. 28—29, Elling: Jardin i Rom, S. 29. RA. Hofmarskallatets Arkiv, Deres kongl. Mayest. høysal. Kong. Frederik 5's og høysal. Dronning Lovises høye Begravelsesceremoniel. Kisten var betrukket med sort Fløjl med broderede Vaaben, holdt af Vildmændene, paa Siderne. Oven paa Kongens Navnetræk og Valgsprog, udført i Guld og Sølvbroderi. Desuden Guldgalloner, Blomster og Frynser. For Hoved- og Fodende Inskriptionstavler, »i Form af en endevendt Halvcirkel med Indskrift«. Kisten er afbildet og beskrevet i Jardin: »Description du sujet des quatre estampes suivantes«. Ved Fodenden stod Kongens Data, ved Hovedenden hans Navnetræk og Valgsprog. [17] Tegningerne findes i Kunstakademiets Samling af Arkitekturtegninger og i Wiedeweltsamlingen C. 13. [18] Fr. R. Friis: Bidrag, S. 338. RA. Protocol über die Königl. Resolutionis und Approbationis zur Bau-Bechnung von 1768—69. Fr. J. Meier: Johs. Wiedewelt S. 84, 114. [19] Tegningen med Forklaringen findes i Kunstakademiets Samling af Arkitekturtegninger. [20] Se Note 18. [21] Fr. B. Friis: Bidrag, S. 343. BA. Particulærkammerets Bygningsregnskaber. [22] RA. Hofmarskallatets Arkiv, Sager vedrørende Frederik 5.s og Dronning Louises Begravelser. Kisten var betrukket med sort Fløjl, paa Laaget Dronningens kronede Navnetræk, et Dødningehoved og Fødsels- og Dødsdata. Paa Siderne det danske og det engelske Vaaben under en Kongekappe med Krone i Point d'Espagne. [23] Particulærkammerets Bygningsregnskaber 1768, Litr. P. [24] F. B. Friis: Bidrag, S. 346. [25] F. B. Friis: Bidrag, S. 348. [26] RA. Flofmarskallatets Arkiv, Protocol og Pakke vedr. Dronning Juliane Maries Bisættelse. Heri forsk. Tegninger af Lillie og Abildgaard til castrum doloris i Fredensborg. [27] Sandsynligvis ved Omflytningerne 1912. [28] Fr. Weilbach: Harsdorfî, S. 211 fî. Se endv. Swane: N. Abildgaard S. 82. [29] Swane: N. Abildgaard, S. 82.

RA. Hofmarskallatets Arkiv, Christian den 7's Død og Bisættelse 1808—14. [30] RA. Hofmarskallatets Arkiv, Frederik den 6's Død og Bisættelse, Protocol og Pakke. [31] N. Dalhofî: J. B. Dalhofî, S. 246. [32] Steen Friis: Christian 4's Kapel S. 14—15. [33] BA. Hofmarskallatets Arkiv, Sager vedrørende Enkedronning Marie Sophie Frederikkes Død og Bisættelse 1852. [34] Steen Friis: Rosk. Domk. S. 137. [35] Tegningerne findes i det kgl. Bygningsinspektorat, Christiansborg. [36] BA. Hofmarskallatets Arkiv, Sager vedr. Christian 8.s Død og Bisættelse 1848. [37] N. Dalhofî: J. B. Dalhofî, S. 298. [38] Steen Friis: Bosk. Domk. S. 139. [39] Illustreret Tidende. 1881. Nr. 1123. [40] Tegningerne til Kiste og Katafalk findes hos Slotsforvalteren paa Christiansborg. [41] Steen Friis: Frederik den 5.s Kapel MS. S. 43. Samme: Rosk. Domk. eget Eksemplar S. 140. [42] Steen Friis: Frederik den 5's Kapel, MS. S. 45. [43] RA. Hofmarskallatets Arkiv, Sørgeprotocol 1834—81. RA. Hofmarskallatets Arkiv, Sager vedr. div. kgl. Personers Død og Bisættelse 1844—67. [44] Meier: Fredensborg Slot S. 93. [45] Steen Friis: Fr. den 5's Kapel. MS. S. 49 f. [46] RA. Hofmarskallatets Arkiv, Protocol over Ceremoniellet ved Prinsesse C. A.'s Begravelse 1782. [47] Steen Friis: Christian den 4's Kapel S. 14. [48] Swane: N. Abildgaard S.81. [49] Steen Friis: Bosk. Domk. S. 134. [50] Swane: N. Abildgaard S. 82. [51] BA. Hofmarskallatets Arkiv, Sager vedr. div. kgl. Personers Død og Bisættelse 1794—1843. [52] RA. Hofmarskallatets Arkiv, Sager vedr. div. kgl. Personers Død og Bisættelse 1844—67. [53] Steen Friis: Bosk. Domk. S. 145. [54] RA. Hofmarskallatets Arkiv, Sørgeprotocol 1834—81. [55] RA. Hofmarskallatets Arkiv, Sørgeprotocol 1834—81, Pakke: Hendes kgl. Høihed-Arveprinsesse Carolines Død og Bisættelse 1881. [56] RA. Hofmarskallatets Arkiv, Hans Højhed Prins Wilhelm's Død og Bisættelse 1893. [57] Indberetning af 30. Maj 1911 i »Gravkælderen under Christian den 6's Kapel 1910—12«. i Rosk. Domk. Arkiv. [58] Landsark. f. Sjælland, Rosk. Domk. Inventarium 1779. RA. Hofmarskallatets Arkiv, Mindetavler paa de Kongelige og Fyrstelige Ligkister m. m. i Gravkapellerne i Roskilde Domkirke saaledes som de fandtes ved Omflytningerne 1867 og 1868.

[59] RA. Hofmarskallatets Arkiv, som Note 58. Se endv. Steen Friis: Rosk. Domk. S. 85 f.

[60] RA. Hofmarskallatets Arkiv, Protocol vedr. Prinsesse Charlotte Amalies Begravelse m. v. [61] RA. Hofmarskallatets Arkiv, Protocol over Ceremoniellet ved Dronning Juliane Maries Bisættelse. [62] Steen Friis: Kong Frederik den 5's Gravkapel MS. S. 52. [63] Steen Friis: Rosk. Domk. S. 145. RA. Hofmarskallatets Arkiv, Sørgeprotocol 1834—81. J. J. Deuntzer virkede som Konduktør.

CHRISTIAN 9.s KAPEL

CHRISTIAN DEN 9.s OG DRONNING LOUISES DOBBELTSARKOFAG
(3. Bd. Fig. 181)

To Trin fører op til den todelte Plint (126 cm), der ligesom Trinene er af grønligt Marmor. Foran Plinten sidder en sørgende Kvinde. Kisten flankeres af to andre Kvinder, til venstre »Erindringen« med Blomster i Hænderne, til højre »Kærligheden« med et Barn paa Skødet. Figurerne er signeret: E. Eriksen 1915, 1916, 1917. (Højdemaal: 239 cm, 125 cm, 225 cm).

Selve Sarkofagen er af hvidt, poleret Marmor. Siderne er riflede og smykket med Bladguirlander, Hjørnerne dannes af Spiraler, Muslingeskaller og store, nedfaldende, fligede Blade, bag hvilke Rug- og Hvedeaks stikker frem. Paa Kistens Overkant læses Kongeparrets Navne, Fødsels- og Dødsaar. Store Bjørnehoveder ses paa hver Kortside.

Det hvælvede Laag afsluttes foran af en Platform med en Pude, hvorpaa to Kroner af forgyldt Metal er anbragt paa hver Side af Rigsæble, Sværd og Scepter. Elefantordenens Kæde er lagt hen over Laag og Pude. — Selve Sarkofagen maaler 366,5x236 cm, Højden er 219 cm.

Efter Dronning Louises Død paa Bernstorff Slot 29. Sept. 1898 blev hun den 5. Okt. samme Aar bisat i Frederik 5.s Kapel i en Kiste[1], tegnet af V. Dahlerup (Fig. 572)[2]. Ved Kongens Død 29. Jan. 1906 blev en Kiste[3] udført som Kopi af Dronningens. Christian 9. døde paa Amalienborg og laa paa castrum doloris i Christiansborg Slotskirke 13.—15. Febr. Kisten førtes 16. Febr. til Roskilde, hvor Bisættelsen fandt Sted samme Dag i Frederik 5.s Kapel.

Samme Aar blev en Landsindsamling iværksat med det Formaal at skaffe Midler til en Rytterstatue og en Sarkofag. En Komité, der havde Lensbaron Tage Reedtz-Thott som Formand, forestod Indsamlingen og udskrev i Februar 1908 en Konkurrence om et Forslag til en Dobbeltsarkofag, som skulde anbringes i Frederik 5.s Kapels østre Korsarm. 4. Nov. samme Aar uddeltes to Førstepræmier, een til Billedhuggeren Jens Jakob Nielsen Bregnø i Forening med Arkitekten Alfr. Jørgensen og een til Maleren og Billedhuggeren J. F. Willumsen[4]. Ialt indkom 22 Forslag. Komitéen var ikke tilfreds med Konkurrencens Udfald og henvendte sig til Billedhuggeren Edvard Eriksen, der havde lavet et Udkast, som vakte Interesse, men ikke var afleveret paa den for

Fig. 572. V. Dahlerup. Tegning til Dronning Louises Kiste (S. 1950).

Konkurrencedeltagerne foreskrevne Maade. Eriksen blev opfordret til at gaa i Samarbejde med en Arkitekt, og Resultatet blev, at han i Forening med Hack Kampmann fremsatte et nyt Forslag, der blev godkendt.

Billedhuggeren udførte selv 1910—18 de tre Figurer i italiensk Marmor, medens Sarkofagen blev hugget i Carrara af Professor Alessandro Lazerini. Sokkelens grønlige, græske Marmor er skænket af Kong Konstantin.

Da det blev klart, at det Indre af Frederik 5.s Kapel vilde blive bragt ud af Balance, hvis Sarkofagen opstilledes her, vedtog man Opførelsen af et helt nyt Kapel (3. Bd. S. 1538), og her fik Monumentet sin endelige Plads 1923.

Kongeparrets Kister stod dog i Frederik 5.s Kapel indtil 1937, da de indvendige Zinkkister blev overført fra Egetræskisterne til Sarkofagen[5].

FREDERIK 8.s OG DRONNING LOUISES DOBBELTSARKOFAG (Fig. 573)

Paa en Plint af hvidt Marmor staar Sarkofagen, der er formet som en vældig Blok af blaaligt Marmor med to sidestillede Laag af halvcirkulært Tværsnit. Det hele samles af et kraftigt, mæanderprydet vandret Baand, under hvilket svære Guirlander er ophængt. Paa Siderne er Reliefplader med Fremstillinger af de fire Menneskealdre anbragt: 1) Paa Sydsiden mod Vest: »Barndommen«, to Børn leger med en Guirlande. 2) Paa Sydsiden mod Øst: »Ungdommen«, en liggende Pige rækker Haanden frem mod en svævende Amorin. 3) Paa Nordsiden mod Øst: »Manddommen«, en liggende Kriger betragter sit Sværd. 4) Paa Nordsiden mod Vest: »Alderdommen«, en liggende Olding, som under sin venstre Arm holder afmejet Korn, medens han i højre Haand holder en Segl.

Mæanderbaand, Guirlander og Relieffer er udført i hvidt Marmor.

Paa Forsiden er Kongens og Dronningens Navne og Data i Metalbogstaver sat paa to til Reliefferne svarende hvide Marmorplader. Et Baand, dannet af Skriftsprog udført i Metalbogstaver, løber langs Sarkofagens Underkant. Paa Laagets Kortsider omgiver hvide Laurbærkranse lueforgyldte Metalkroner, der er reliefagtigt forkortede. En tilsvarende Dekoration findes paa Bagsiden, hvor Indskrifter og Kroner dog er udeladt. — Sarkofagen maaler ved Foden 266 x 260 cm, ved det vandrette Baand 288 x 286 cm. Sarkofagens Højde er 197 cm, Plintens 42 cm.

Efter Kongens pludselige Død i Hamburg 14. Maj 1912 førtes Baaren med »Dannebrog« til København, hvor den straks efter Ankomsten 17. Maj bragtes til Slotskirken. Her laa Kongen paa castrum doloris 20.—22. Maj.

Bisættelsen i Roskilde Domkirke fandt Sted 24. Maj 1912. Kisten[6], der var en tro Kopi af Dronning Louises fra 1898, fik sin foreløbige Plads i Frederik 5.s Kapel ved Siden af de Kister, hvori Kongens Forældre var bisat[7].

En Komité til Anskaffelse af en Marmorsarkofag blev dannet paa privat Initiativ med Højesteretssagfører Frederik Zahle som Formand. Komitéen arbejdede med et Forslag, hvorefter Dronning Sophie Magdalenes Kiste skulde flyttes[8], saaledes at der kunde blive Plads til den nye Sarkofag i Sidekapellet over for Christian 6.s Sarkofag. Disse Planer mødte Modstand, og da Opførelsen af et nyt Kapel blev besluttet, var det fra første Færd Tanken at placere Sarkofagen her. Komitéen henvendte sig til Billedhuggeren Einar Utzon-Frank, der udførte den som en Dobbeltsarkofag i nøje Overensstemmelse méd de Ønsker, der fremsattes af Christian 10. og Enkedronningen. Kongen tog levende Del i Sagen og gav selv Manuskript til de knappe Indskrifter paa Tavlerne.

20. Marts 1926 døde Enkedronning Louise. Ved Bisættelsen, der fandt Sted 28. Marts, blev Kisten henstillet i Christian 9.s Kapel, hvortil ogsaa Frede-

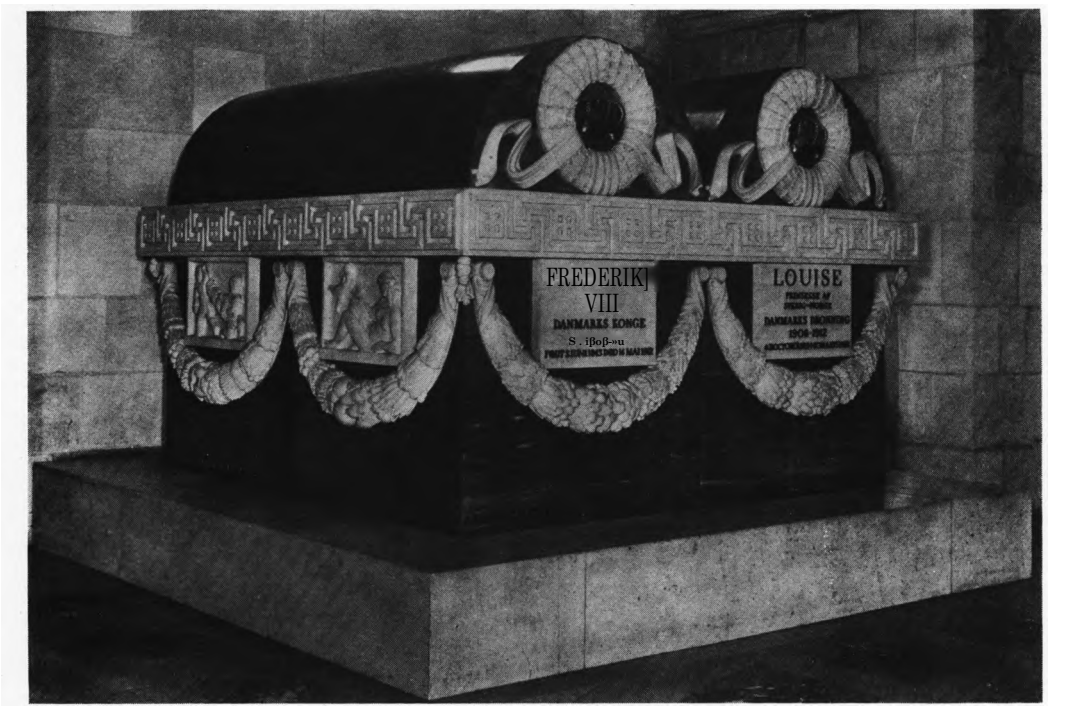

Fig. 573. Christian 9.s Kapel. Frederik 8.s og Dronning Louises Sarkofag (S. 1952).

rik 8.s Kiste blev overført. Først efter Paaske samme Aar blev de to Kister nedsænket i Sarkofagens store Fællesrum[9].

Kejserinde Dagmar af Ruslands Kiste (Fig. 574). En bonet Egetræskiste af halvcirkulært Tværsnit hvilende paa en Sokkel af samme Materiale. Ved Fodenden O under en russisk Kejserkrone; nederst korslagte Palmegrene. Ved Hovedenden et katolsk Helgenbillede.

Ved Fodenden er en Sølvplade med graverede Versaler henlagt: »Dagmar, Kejserinde af Rusland, Prinsesse af Danmark. — Kejserinde, Danmarks Datter, Sønderjyllands Søster kære, Stor i Lykken, størst i Sorgen, Fik du lært din lod at bære. Og mens Steppens Græs har sukket, over vore døde Sønner, Fandt, som du, vi Vejen opad, gennem Sjælens tavse Bønner. — Fra Kvinder i Sønderjylland«.

Op ad Kisten staar en Porcelænskrans; en Staalplade bærer Indskriften:
S. M. L'imperatrice Marie Feodorowna de Russie. Les paroissiens de la Cathétrale de Nice 1918—28.—Kisten maaler 234 x 101,5 cm, Højden er 112cm.

Enkekejserinde Maria Feodorowna, Prinsesse Dagmar af Danmark, døde 13. Okt. 1928 paa sin Villa Hvidøre i Klampenborg. 16. Okt. overførtes Liget

Fig. 574. Christian 9.s Kapel. Kejserinde Dagmars, Prins Gustavs og Prinsesse Thyras Kister (S. 1953 f.).

til Alexander Newski Kirken i København, og 19. Okt. fandt Bisættelsen Sted her og i Roskilde Domkirke, hvor Kisten, der tidligere havde rummet Frederik 8.s Zinkkiste (S. 1952), blev henstillet ved Siden af Christian 9.s i Frederik 5.s Kapel[10].

Prins Gustavs Kiste (Fig. 574), der tidligere har rummet Dronning Louises Zinkkiste, er fra 1898 (sml. S. 1950 og 1951); Ved Fodenden Prinsens kronede Spejlmonogram. — Kisten maaler 211 x 101 cm, dens Højde er 112 cm.

Prins Gustav, Frederik 8.s Søn, blev født 1887 og døde 5. Okt. 1944 paa sin Ejendom Egelund. Bisættelsen fandt Sted 11. Okt. fra Fredensborg Slotskirke, og Liget førtes samme Dag til Roskilde Domkirke, hvor det nedsænkedes i Egetræskisten.

Prinsesse Thyras Kiste (Fig. 574), der tidligere har rummet Christian 9.s Zinkkiste, er fra 1906 (sml. S. 1950 og 1951); den bærer nu ved Fodenden Prinsessens kronede Spejlmonogram. Kisten maaler 233 x 101 cm, dens Højde er 112 cm.

Prinsesse Thyra, Frederik 8.s Datter, blev født 1880 og døde 2. Nov. 1945 i København. Bisættelsen fandt Sted i Slotskirken 8. Nov., og Liget førtes samme Dag til Roskilde Domkirke, hvor det nedsænkedes i Egetræskisten.

Christian lO.s lærredsbetrukne Zinkkiste (3. Bd. Fig. 181) er dækket af Dannebrog, hvorpaa et Frihedskæmperarmbind er lagt. Den er 222 cm lang, 67 cm bred og 73 cm høj.

Efter sin Død 20. April 1947 blev Christian 10. bisat 30. April.

Paa Initiativ af »Komiteen af 23. August 1947«, hvis Formand er Biskop Hans Øllgaard, blev en Landsindsamling iværksat for at tilvejebringe Midlerne til en Sarkofag. Arkitekt Kaare Klint har paa Komiteens Forslag udarbejdet et Udkast til en Sarkofag af norsk Marmor; dette Udkast, der anvender Dannebrogsflagets Korsmotiv paa Kistens Laag og Sider, blev 1950 godkendt af Frederik 9. og Dronning Alexandrine, og Sarkofagen vil antagelig kunne opstilles i Løbet af 1952.

Prins Haralds Zinkkiste er dækket af Dannebrog. Den maaler 201 x 65 x 53 cm.

Prins Harald blev efter sin Død 30. Marts 1949 bisat 5. April.

En Egetræskiste i Lighed med de øvrige tre i dette Kapel er for Tiden i Arbejde.

[1] I denne Kiste er nu Prins Gustav bisat (S. 1954). [2] Tegningen findes i Kunstakademiets Samling af Arkitekturtegninger. [3] I denne Kiste er nu Prinsesse Thyra bisat (S. 1954). [4] Afbildet i Hver 8. Dag 1908—09, S. 102. [5] 13. Marts (Avisaarbogen 1937). [6] I denne Kiste er nu Kejserinde Dagmar bisat (S. 1953). [7] Berlingske Tidende Maj 1902. [8] Man tænkte sig Kisten anbragt paa en Marmorsokkel foran Trappen til Christian 6.s Sidekapel. [9] Berlingske Tidende Marts—April 1926. [10] A. Fang: Enkekejserinde Dagmars Bisættelse. AarbKbh. 1929. S. 390 ff.

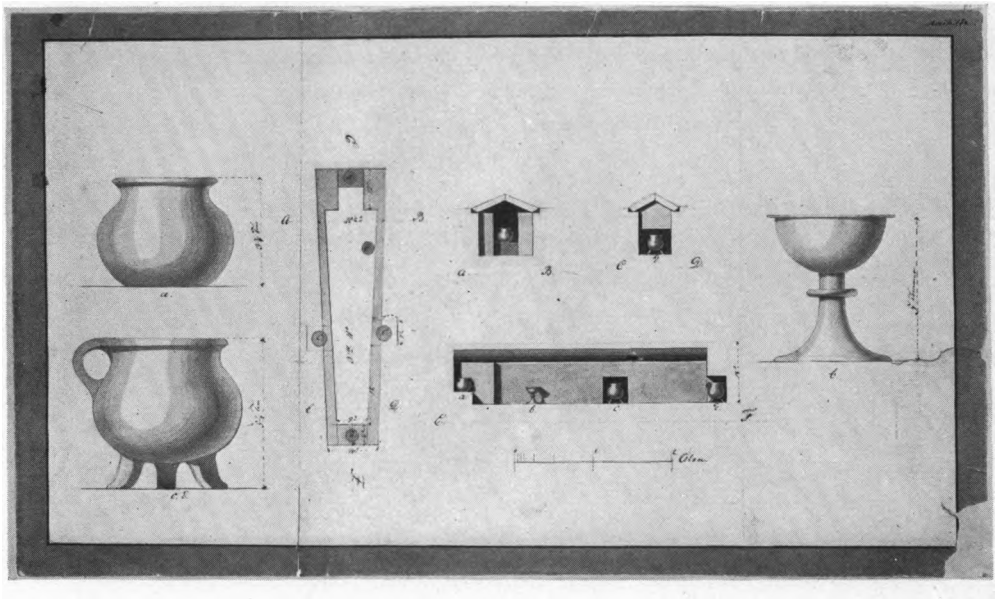

Fig. 575. Grav Nr. 69 med Gravgods (S. 1969). Opmaaling 1823 i Nationalmuseet.

ADELIGE, GEJSTLIGE OG BORGERLIGE BEGRAVELSER

MIDDELALDERLIGE GRAVE

Den følgende Fortegnelse over de middelalderlige Grave i og ved Domkirken, som ikke har Tilknytning til Kongehusene, er paa 95 Numre, men der kan næppe være Tvivl om, at det oprindelige Antal har været betydelig større, især inden for den nuværende Kirkes Mure, hvor mange endnu ligger mer eller mindre urørte under Gulvet; men et meget stort Antal er sikkert blevet ødelagt ved nyere Begravelser, Nedlægning af Bender, Rør og Ledninger. En Beretning fra Worsaae 1858 i Nationalmuseets Arkiv meddeler saaledes, at man ved Eftersøgning af Saxes Gravsten i nordre Korsarm fandt »Bester af *flere* tildeels murede Grave, som imidlertid i senere Tider ved forskj ellige Begravelser vare saaledes ødelagte, at deres oprindelige Skikkelse ikke var til at genkjende«. Ogsaa uden for Kirken maa man regne med en stor Tabsprocent, selv om Begravelser, som paavist S. 1282, næppe har fundet Sted Syd for Kirken og vistnok kun undtagelsesvis Vest for denne; hvorledes Forholdene er Øst for Kirken er endnu delvis ukendt. Mens Grave fra den sidste Fraadstenskirke i det væsentlige er fundet i Klosterkomplekset og inden for Kirkens Mure — og det ringe Antal fortæller, at mange maa være gaaet tabt — har Teglstenskirken i ældre Tid haft en regulær Kirkegaard, dèr hvor den nordre Korsarm oprindelig var projekteret. Saavel det meget lange Hovedrum i Grav 11, der viser, at den gravlagte har baaret en gejstlig Hovedbeklædning, som den Omstændighed, at langt de fleste Grave er Mandsgrave, synes at vise, at Kirkegaarden først og fremmest var forbeholdt de til Domkirken knyttede gejstlige (jfr. ogsaa S. 1282).

Kendskabet til Domkirkens romanske Grave — der eksisterer nemlig ikke Beskrivelse af een eneste sikker gotisk Grav (jfr. dog Nr. 71) — skyldes først og fremmest J. B. LøfTler, hvis fortrinlige Udgravninger og Undersøgelser 1891 og 1892 paa Domkirkepladsen

foreligger i tre fyldige Indberetninger (to fra 1892) i Nationalmuseet med Plan, Opmaalinger og Beskrivelser. Resultatet af begge Udgravninger samlede Løffler senere i en Afhandling i Aarbøger for nordisk Oldkyndighed 1897 under Titlen: En Kirkegaard fra den ældre Middelalder (nedenfor betegnet: Løffler 1897). Derimod er mange værdifulde Oplysninger gaaet tabt ved Storcks Udgravninger inde i Kirken, der ganske vist havde som Hovedformaal at lokalisere Fraadstenskirken, og kun i et Par enkelte Tilfælde tilkaldtes Løffler til sagkyndig Undersøgelse. I andre Tilfælde hører vi gennem Breve i Museets Arkiv om fundne Grave, som ikke er undersøgt og om andre, der vel blev undersøgt, men ikke beskrevet; saaledes fandt man i en Grav »en Kalot«, men den blev kastet ned i Graven igen. Hvad der er reddet af Gravbeskrivelser fra denne forhastede Udgravning, skyldes Storcks Konduktør, den unge Arkitekt Langeland-Mathiesen, paa hvis Maaleblade man kan finde enkelte Opmaalinger, der af og til kan suppleres med nødtørftige Beskrivelser fra hans Notebog; men ofte nøjes han med at angive Stedet ved Betegnelsen: Muret Grav, saa det ikke er til at afgøre, om der er Tale om en Begravelse fra Middelalder eller nyere Tid. Paa Grund af denne Usikkerhed i Overleveringen har man derfor valgt at ordne den følgende Fortegnelse topografisk. Paa Planen, Fig. 14 (3. Bind), hvor de middelalderlige Grave er tegnet ind i Forhold til Svend Normands Domkirke og den nuværende, er Fraadstensgrave angivet med rødt, mens Teglstensgrave, Trækister og Skeletgrave har faaet sort Signatur.

Fælles for alle de her behandlede murede Grave er den trapezoide Form, ofte med svagt rundede Langsider, alle med særligt, fremspringende Hovedrum — den eneste beskrevne Grav uden Hovedrum er Nr. 71, 79 og 95; jfr. dog Nr. 61, 74 og 94 —. Uden for Kirken laa Gravene næsten lige under den oprindelige Jordoverflade, og man maa sikkert antage, at de som i vore Dage har været markeret af en lille Jordhøj. De nævnte Fraadstensgrave har sikkert alle Tilknytning til den sidste Fraadstenskirke, og kun i eet Tilfælde nævner Langeland-Mathiesen (Notebog) Skeletdele, der kan stamme fra Tiden før denne Kirke.

Uden for Teglstenskirkens Omraade. 1) Af uvist Materiale, Øst for Kapitelhuset, øverste Halvdel af en trapezformet Grav angivet paa Storcks Udgravningsplan. Ingen Indberetning.

2) Fritliggende Hovedrum af tre Fraadsten ud for Korrundingens sydligste Fag under Grav Nr. 4, 94 cm under Korrundingens Sokkel. Skelettet hvilede med Armene langs Siderne. Undersøgt 1892 (Indberetn. af Løffler, betegnet A; sml. Løffler 1897).

3) Af Munkesten, ud for Korrundingens sydligste Fag, Bunden 72 cm under Korrundingens Sokkel. Kun Fodenden bevaret, muligvis oprindelig dækket af sadeltagsstillede Sten. Bunden belagt med Ler. Undersøgt 1892 (Indberetn. af Løffler, betegnet B; sml. Løffler 1897).

4) Kiste af Træ, formentlig Eg, rektangulær, med Jernnagler, ud for Korrundingens sydligste Fag over Grav Nr. 2, Bunden 62 cm under Korrundingens Sokkel. Skelet med Hænderne samlede foran Underlivet. Maaske ikke middelalderlig. Undersøgt 1892 (Indberetn. af Løffler, betegnet D; sml. LøfTler 1897).

5) Kiste af Træ, rektangulær, ud for Korrundingens sydligste Fag, Bunden 80 cm under Korrundingens Sokkel. Skelet med Armene langs Siden. Mulig-

vis ikke middelalderlig. Undersøgt 1892 (Indberetn. af Løffler, betegnet E; sml. Løffler 1897).

6) Af Munkesten, ud for Korrundingens sydligste Fag, kun nedre Del af nordre Langside bevaret, med Stenene stillede paa Højkant. Undersøgt 1892 (Indberetn. af Løffler, betegnet C; sml. Løffler 1897).

7) Jordgrav, Nordøst for Korrundingen, 54 cm under Kirkens Sokkel; paa hver Side af Skelettets Hoved var anbragt en romansk Ribbesten af Trekløverform, og Mørtelspor viste, at de tidligere havde været anvendt i et Hvælv. Undersøgt 1891 (Indberetn. af Løffler, sml. Løffler 1897).

8—9) Jordgrave, umiddelbart Nord for Nr. 7, 56 cm under Kirkens Sokkel, to Skeletter af hvilke Nr. 8 »delvis strakte sig hen over Brystpartiet« af Nr. 9. Mens Partiet fra Bækkenet og nedefter af Nr. 8 laa i Leje, var øvre Halvdel skaaret bort af Teglstenskirkens Fundamenter, hvorfor Graven maa have haft Plads paa den til Fraadstenskirken hørende Kirkegaard. Undersøgt 1891 (Indberetn. af Løffler; sml. Løffler 1897).

10) Af Munkesten, Nord for nordre Korsarm lagt oven paa Fundamenterne for den fremspringende Korsarms Nordmur og altsaa yngre end Korsarmens Tilbagetrækning. Over Hovedrummet to Munkesten paa Fladen, ellers sadeltagstillede Sten, der hvilede i en Fals, Bunden belagt med Kalk, i Hovedrummet dog Tegl. Indvendige Maal: 207 x44,5—30,5 cm, Hovedrum: 18 x 18, Dybde: 31,5 (Falsen fraregnet). Mandsskelet. Undersøgt 1891 (Indberetn. af Løffler, betegnet X; sml. Løffler 1897).

11) Af Munkesten, over Fundamenterne for den fremspringende, nordre Korsarms Nordmur og altsaa yngre end Korsarmens Tilbagetrækning. Overdækningen var for Størstedelen tilintetgjort, men »havde i det væsentlige bestaaet af femten Fag tagstillede Sten«. I Langsiderne og i Fodenden var der Rum til Lerpotter, men kun i Fodenden var Potten bevaret (Nr. 17, S. 1978); Bunden Ler, dog Tegl i Hovedrummet. Indv. Maal: 250 x 46—29,5 cm, Hovedrum: 36x16,5 (i Vest)—19 (i Øst), Dybde: 29. Forstyrret Skelet, formentlig mandligt. Det usædvanlig langstrakte Hovedrum (sml. Nr. 10) synes at vise, at her har ligget en gejstlig med høj Hovedbeklædning. Undersøgt 1877 og 1891 (J. Kornerup: Brev 29. Aug. 1877, Indberetn. af Løffler 1891, betegnet Y; sml. Løffler 1897).

12) Af Munkesten, med Kridtstens- og Teglstensdække, Nord for nordre Korsarm, tre Skifter dyb, »dækket ved Fodenden med Kalkstensplader [Kridtsten?], ved Hovedenden med Munkesten stillede i Form af et Tag«. I Langsiderne var der en Niche, der indeholdt en Lerpotte med Trækul. Bunden var lagt med glaserede Teglstensfliser. Indvendige Maal: 198,5x42—29 cm, Hovedrum: 23,5x20. Undersøgt 1877 (Indberetn. af J. Kornerup).

13) Af Munkesten med Fraadstensdække, umiddelbart Nord for Nr. 12 og

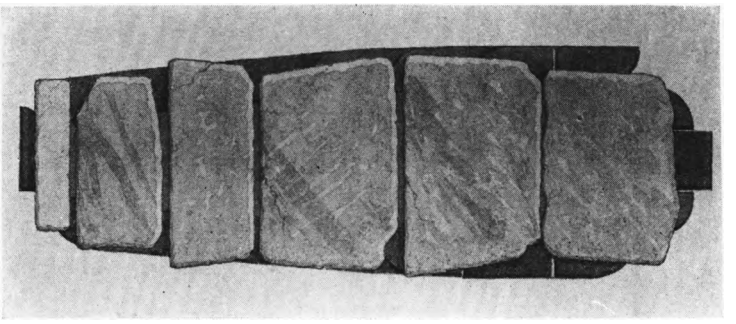

Fig. 576. Grav Nr. 19 (S. 1959). Efter Tegning af Løffler 1891.

svarende til denne, »men med flad Dækning af Kalktuf«. »Glasserede Fliser i Gulvet. Skelet og Potter«. Undersøgt 1877 (Indberetn. af J. Kornerup).

14) Af Munkesten, med Fraadstensdække, umiddelbart Nord for Nr. 13 og svarende til denne, ligeledes med glaserede Fliser i Bunden. Beskrivelsen nævner dog intet om Potter. Undersøgt 1877 (Indberetn. af J. Kornerup).

15) Af Munkesten med Fraadstensdække, Nord for Nr. 14, svarende til denne, men med Lergulv. Undersøgt 1877 (Indberetn. af J. Kornerup).

16) Af Munkesten med Fraadstensdække, Nord for Nr. 15 og svarende til denne. Undersøgt 1877 (Indberetn. af J. Kornerup).

17) Jordgrav, Nord for nordre Korsarm, ca. 57 cm under Kirkens Sokkel; paa hver Side af Ligets Hoved var stillet en Munkesten paa Kant, Hænderne var samlede foran Underlivet. Undersøgt 1891 (Indberetn. af Løffler, betegnet a; sml. Løffler 1897).

18) Jordgrav (sml. dog under Nr. 41), Nord for nordre Korsarm; Løfflers Beskrivelse af denne Begravelse lyder kort og godt: »Mand«. Undersøgt 1891 (Indberetn. af Løffler, betegnet i; sml. Løffler 1897).

19) (Fig. 576) Af Munkesten med Fraadstensdække, hovedsagelig sat af Profilsten med afrundet Hjørne, Gravens Sider svagt udbuende, Nord for nordre Korsarm, Bunden 69 cm under Kirkens Sokkel; overdækket af fem indtil 16 cm tykke Fraadstensplader og ved Fodenden desuden af en Fraadsten, der naar 16 cm op over Dækstenenes Overside, Bunden belagt med Ler. Indvendige Maal: 192x43—24 cm, Hovedrummet: 19,5x19,5, Dybde: 34. Uforstyrret Mandsskelet med Hænderne samlet foran Underlivet, desuden to andre Kranier og mandlige Bækkener, der muligvis har hørt sammen. Undersøgt 1891 (Indberetn. af Løffler, betegnet H; sml. Løffler 1897).

20) Af Munkesten, Nord for nordre Korsarm, Bunden 76 cm under Kirkens Sokkel. Midtpaa overdækket af sadeltagstillede Sten, Hovedrummet af to, Fodenden af fire paa Fladen. Til Langsiderne var føjet nogle Brokker for at forstærke dem. Indvendig raat pudset og kalket, Bunden belagt med Kalk.

Indvendige Maal: 188 x 42—22 cm, Hovedrum: 22 x 19, Dybde: ca. 26. Mandsskelet med Underarmene bøjet opad mod Hagen. Undersøgt 1891 (Indberetn. af Løffler, betegnet Q; sml. Løffler 1897).

21) Af Munkesten (enkelte gule) med Fraad- og Munkestensdække, Nord for nordre Korsarm, Bunden 68 cm under Kirkens Sokkel; dækket over Hovedrummet af tre Munkesten paa Fladen, herefter to Fraadstensplader, den ene en oprindelig Bygningssten med Skraakant, mens Gravens nederste Del havde været dækket med syv Par sadeltagstillede Munkesten afsluttet med en 7 cm tyk Kridtstensblok, Bunden belagt med Ler. Indvendige Maal: 206 x 46,5—27,5 cm, Hovedrummet: 30x21, Dybde: ca. 29. Mandsskelet med uforstyrret højre Arm langs Siden, venstre Underarm bøjet hen foran Kroppen. Undersøgt 1891 (Indberetn. af Løffler, betegnet I; sml. Løffler 1897).

22) Af Munkesten, Nord for nordre Korsarm tværs over Fraadstensrenden, Bunden 66 cm under Kirkens Sokkel. Overdækket af sadeltagstillede Sten med to paa Fladen over Hovedrummet; Taget hvilede i en Fals paa ca. 3,5 cm's Bredde og et Skiftes Dybde. Indvendig var Siderne pudsede og Bunden belagt med Kalk. Indvendige Maal: 182x47—30 cm, Hovedrum: 19,5x21, Dybde: 32, naar Falsen medregnes 42. Mandsskelet, Underarmene bøjet frem foran Kroppen, højre nærmest Hovedet. Undersøgt 1891 (Indberetn. af Løffler, betegnet P; sml. Løffler 1897).

23) Trækiste (sml. under Nr. 41), Nord for nordre Korsarm; Skelettets Hænder var samlet over Underlivet. Undersøgt 1891 (Indberetn. af Løffler, betegnet b; sml. Løffler 1897).

24) Jordgrav (sml. dog under Nr. 41), Nord for nordre Korsarm, umiddelbart Nord for Nr. 23. Skelettets Hænder samlede over Underlivet. Undersøgt 1891 (Indberetn. af Løffler, betegnet g; sml. Løffler 1897).

25) Jordgrav (sml. dog under Nr. 41), Nord for nordre Korsarm, ca. 58 cm under Kirkens Sokkel; Skelettets højre Haand tværs over Brystets nederste Del, venstre midt paa Underlivet. Undersøgt 1891 (Indberetn. af Løffler, betegnet h; sml. Løffler 1897).

26) Af Munkesten, Nord for nordre Korsarm, delvis hen over Nr. 27's søndre Langside; Bunden 70,5 cm under Kirkens Sokkel. Overdækket af sadeltagstillede Sten, »der ved Hoved- og Fodenden slutte sig til smaa, gavldannede Partier«. Indersiderne pudsede og hvidtede og i Langsiderne, ca. 27 cm fra Skulderstedet et lille, firkantet Rum, sikkert beregnet til Lerpotter med Trækul; Bunden belagt med Kalk. Indvendige Maal: 191 x42,5—23 cm, Hovedrum: 17x17, Dybde: ca. 30. Mandsskelet med venstre Haand foran venstre Hofte og højre Underarm bøjet tværs hen foran Underlivet. Undersøgt 1891 (Indberetn. af Løffler, betegnet R; sml. Løffler 1897).

27) Af Munkesten med Fraad-, Kridt- og Munkestensdække, Nord for nordre

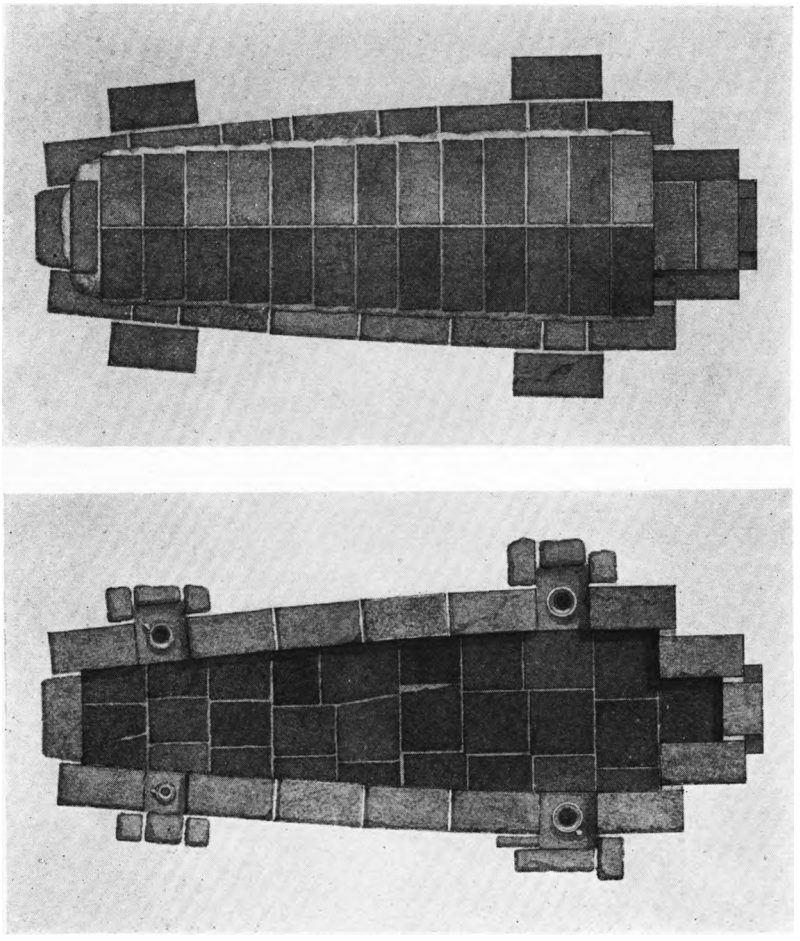

Fig. 577. Grav Nr. 28 (S. 1961). Efter Tegning af Løffler 1891.

Korsarm, delvis under Nr. 26's nordlige Skulderhjørne; Bunden 94 cm under Kirkens Sokkel; Hovedrummet dækkedes af to Munkesten paa Fladen, herefter fulgte ni Par sadeltagstillede Munkesten, en 10 cm tyk Kridtstensplade samt en 16 cm tyk Fraadstenskvader over Fodenden, Bunden af Ler, i Hovedrummet dog en Teglsten. Indvendige Maal: 190 x39—23,5 cm, Hovedrummet: 14,5 x 22, Dybde: ca. 23. Mandsskelet med Underarmene bøjet frem foran Underlivet. Oven paa Skelettet laa nogle Knogler af et andet Individ. — Oven paa Kridtstensoverliggeren fandtes en **Ibskal* (pecten maximus, nu i Nationalmuseet, D3566) med to Bærehuller, sikkert et Pilgrimstegn (sml. Roskilde †S. Nicolai S. 123 og †S. Hans S. 128 f.). Undersøgt 1891 (Indberetn. af Løffler, betegnet K; sml. Løffler 1897).

28) (Fig. 577) Af Munkesten (faa gule), Nord for nordre Korsarm, Bunden 57 cm under Kirkens Sokkel. Siderne var svagt udbuede, og indvendig nær

Skuldersted og Fodende var der 2x2 Rum med trækulfyldte Lerpotter, tre med Hank og koncentriske Ringe (Nr. 20—23, S. 1978). Dækket af sadeltagstillede Munkesten, een paa Højkant over Fodenden og to paa Fladen over Hovedrummet, Bunden (sml. Nr. 43) belagt med mer eller mindre regelmæssige Brudstykker af flade, i den smalle Ende med Nakke forsynede Tagsten, »der var paabrændt grønlig og sort Glasur« (opr. Størrelse: 32x20x2cm). Indvendige Maal: 200x50,5—30 cm, Hovedrummet: 20x20, Dybde: 29,5. Mandsskelet med Underarmene bøjet frem foran Underlivet. Undersøgt 1877 og 1891 (Brev 29. Aug. 1877 fra J. Kornerup til Nationalmuseet, Indberetn. af Løffler 1891, betegnet M; sml. Løffler 1897).

29) Jordgrav (sml. dog under Nr. 41), Nord for nordre Korsarm, ca. 70 cm under Kirkens Sokkel, men over Fundamenterne for den fremspringende Korsarm og altsaa yngre end Korsarmenes Tilbagetrækning (d.v.s. antagelig yngre end o. 1225). Skelettets højre Underarm tværs over Underlivet, venstre Arm bøjet med Haanden op mod Hagen. Undersøgt 1891 (Indberetn. af Løffler, betegnet f; sml. Løffler 1897).

30) Jordgrav (sml. dog under Nr. 41), Nord for nordre Korsarm, ca. 92 cm under Kirkens Sokkel, men som Nr. 29 over Korsarmsfundamenterne. Skelettets højre Arm langs Siden, venstre bøjet frem foran Underlivet. Undersøgt 1891 (Indberetn. af Løffler, betegnet e; sml. Løffler 1897).

31 a—b) Af Munkesten, Nord for nordre Korsarm, delvis under Nr. 32 og benyttet to Gange, Bunden 1 m under Kirkens Sokkel; i Langsiderne enkelte Profilsten med rundede Hjørner (som i Grav 19); Overdækningen, der hører til den sidste Benyttelse af Graven, bestod af 13 Par sadeltagstillede Sten mellem to paa Fladen over Hovedrummet og een paa Fladen over Fodenden. Indvendige Maal: 229x47—23 cm, Hovedrum 20,5x29, Dybde: 33. Ved en senere Lejlighed har man aabnet Graven og indbygget et nyt Hovedrum, saaledes at Graven nu blev ca. 185 cm lang. Paa den oprindelige Gravs Skuldersted laa enkelte Knogler, formodentlig af Gravens oprindelige (mandlige) Indehaver, der maa have været ualmindelig høj; i den sekundære Grav laa et Mandsskelet med Armene langs Siden. Undersøgt 1891 (Indberetn. af Løffler, betegnet T og W; sml. Løffler 1897).

32) Af Munkesten (enkelte gule) med Fraadstensdække, svagt udbuende Langsider, Nord for nordre Korsarm med Fodenden delvis hen over Nr. 31, Bunden 69 cm under Kirkens Sokkel; overdækket af syv »tildels i uregelmæssig Form tildannede Plader« af Fraadsten, 12—13 cm tykke. Foruden Munkestenene var benyttet flere Sten med afrundet Hjørne svarende til Profilstenene »i Indfatningen om det nedre Yindue i Korrundingens østre Felt samt i Galeriets tre delte Vinduesgrupper«, der tilhører Tiden o. 1200. Bunden belagt med kalkblandet Ler. Indvendige Maal: 176 x43—23,5 cm, Hovedrummet: 18 x 19,

Dybde: 31,5. Mandsskelet med Armene langs Siden. Undersøgt 1891 (Indberetn. af Løffler, betegnet E; sml. Løffler 1897).

33) Trækiste (sml. under Nr. 41), Nord for nordre Korsarm, over Fundamenterne for den fremspringende Korsarm og altsaa yngre end Korsarmens Tilbagetrækning. Undersøgt 1891 (Indberetn. af Løffler, betegnet c; sml. Løffler 1897).

34) Jordgrav (sml. dog under Nr. 41), Nord for nordre Korsarm over Fundamenterne for den fremspringende Korsarm og altsaa yngre end Korsarmens Tilbagetrækning. Undersøgt 1891 (Indberetn. af Løffler, betegnet d; sml. Løffler 1897).

35) Af Munkesten med Fraadstensdække, delvis forstyrret, Nord for nordre Korsarm, Bunden 97,5 cm under Kirkens Sokkel; overdækket af fire (oprindelig mindst fem) 12 cm tykke, tildels uregelmæssige Fraadstensplader, Bunden belagt med Munkesten paa Fladen. Indvendige Maal: 197x47—ca.
26 cm, Hovedrummet: 26x21, Dybde: 35. Mandsskelet med Armene langs Siden. Paa Skelettets Bækkenparti laa Kraniet af et andet mandligt Individ. Undersøgt 1891 (Indberetn. af Løffler, betegnet F; sml. Løffler 1897).

36) Af Munkesten med Fraadstensdække, delvis forstyrret, over Fundamenterne for den fremspringende, nordre Korsarms Nordmur og altsaa yngre end Korsarmens Tilbagetrækning, Bunden 86 cm under Kirkens Sokkel; overdækket af uregelmæssigt tildannede Plader af Fraadsten, af hvilke kun to var bevarede, Bunden belagt med Ler, Hovedrummet dog med Tegl. Indvendige Maal: ca. 188x43 cm ved Skuldrene, Hovedrummet: ca. 18x17, Dybde: 32,5. I Graven laa Skelettet af et Barn mellem 11 og 16 Aar, højre Haand paa Underlivet, venstre paa Brystet; Fødderne støttede mod Fodenden, mens der var en Afstand af 23 cm fra Issen til Skulderstedet; i Gravens højre Skulderplads laa Kraniet af et andet Individ, Gravens oprindelige Indehave^?). Undersøgt 1891 (Indberetn. af Løffler, betegnet G; sml. Løffler 1897).

37) Af Fraadsten, Nord for nordre Korsarm, Bunden 59 cm under Kirkens Sokkel, overskaaret af Teglstenskirkens Fundamenter og derfor ældre end disse; Vestenden med Hovedrummet, der dækkedes af en 8 cm tyk Fraadstensflage, delvis bevaret. Sidestenene, der var tilhuggede paa Indersiden, var ca. 17 cm tykke, Gravens Dybde 25, Bunden belagt med Kalk. Rester af Skelet. Undersøgt 1891 (Indberetn. af Løffler, betegnet B; sml. Løffler 1897).

38) Af Fraadsten, Nord for nordre Korsarm, Bunden 58 cm under Kirkens Sokkel, overskaaret af Teglstenskirkens Fundamenter og derfor ældre end disse; østre Del bevaret, dækket af to flade, 13 cm tykke Fraadsten, Sidestenene, der var tilhugget paa Indersiden, var indtil 15 cm tykke, Gravens Dybde 35, Bunden belagt med Kalk. Rester af Mandsskelet. Undersøgt 1891 (Indberetn. af Løffler, betegnet C; sml. Løffler 1897).

39) (Fig. 578) Af Munkesten, Nord for nordre Korsarm, lige Syd for den noget ældre og dybere liggende Grav Nr. 40, af hvilken den ene Endesten er afhugget for at give Plads for den nye Grav, hvis Bund kun er 58 cm under Kirkens Sokkel. Af de sadeltagstillede Dæksten stod kun seks Par nærmest Fodenden tilbage; Indersiderne pudsede og hvidtede. I hver Langside, ca. 27 cm fra Skulderstedet var indsat en lille Lerpotte med Trækul (Nr. 18—19, S. 1978), hvis Dæksten var svagt krumhugne; Bunden af Ler, i Hovedrummet dog »en Tegl overgydt med Kalk«. Indv. Maal: 188x40—25, Hovedrum: 19,5x16, Dybde: 33. Kvindeskelet med Hænderne samlede over Underlivet. Knogler fra et andet Skelet fandtes spredt oven paa det førstnævnte. Undersøgt 1891 (Indberetn. af Løffler, betegnet S; sml. Løffler 1897).

40) (Fig. 578). Af Munkesten med Fraadstensdække, Nord for nordre Korsarm, lige Nord for Nr. 39, Bunden 88 cm under Kirkens Sokkel. I Langsidernes øverste Skifte veksler Løbere med udkragende »Bindere«, der dog paa Sydsiden er afslaaet ved Indretningen af Grav 39. Dækket af seks 8—12 cm tykke Fraadstensplader og over Hovedrummet af to Munkesten paa Fladen, Bunden af Ler. Indvendige Maal: 199x42—22,5cm, Hovedrum: 16x18,5, Dybde 45. Graven undersøgtes 1870 af Steen Friis, der fandt et velbevaret Mandsskelet og fire smaa Lerpotter, alle i Fodenden, fyldte med Trækul og Ben (S. 1976). Ved Løfflers Undersøgelse 1891 laa kun Skelettets Underextremiteter paa Plads, mens Resten var sønderbrudt og blandet med fremmede Skeletdele. (Steen Friis: Dagbog 1870, Indberetn. af Løffler, betegnet L; sml. Løffler 1897).

41) Kiste af Eg, Nord for nordre Korsarm, Bunden 94 cm under Kirkens Sokkel; laa under Teglstensgrav (Nr. 42), der havde Fraadstensdække. Af Trækisten var Laaget delvis bevaret, stærkt nedadkrummet paa Grund af Jordens Tryk, og den søndre Langside, mens Resten tegnede sig som en mørk Tone i Leret. Maal: mindst 204 x ca. 52—ca. 37 cm. Intet Spor af Jernnagler. Mandsskelet med Armene langs Siden. Undersøgt 1891 (Indberetn. af Løffler, betegnet A; sml. Løffler 1897).

Ved samme Udgravning fremdroges sparsomme Rester af seks andre Trækister, dels af Eg, dels af Naaletræ og i de fleste Tilfælde samlede med Jernnagler. »At et Par af dem gik langt tilbage i Tiden, lod sig næppe betvivle, men noget sikkert Holdepunkt for Bestemmelsen af deres Alder forelaa ikke (Løffler 1897 S. 228 f.).

42) Af Munkesten med Fraadstensdække, Nord for nordre Korsarm delvis oven paa Trækisten (Nr. 41), Bunden 72 cm under Kirkens Sokkel; overdækket af fire, ret regelmæssigt tilhuggede, 12 cm tykke Fraadstenskvadre, Bunden belagt med uglaserede Teglstensfliser, 23,5 x 16,5 x ca. 5 cm. Indvendige Maal: 183x47—25 cm, Hovedrummet: 21,5x20, Dybde: 35. Mandsskelet med Underarmene bøjet frem foran Kroppen. Undersøgt 1891 (Indberetn. af Løffler, betegnet D; sml. Løffler 1897).

43) Af Munkesten (enkelte gule), anlagt over Fundamentet for den frem-

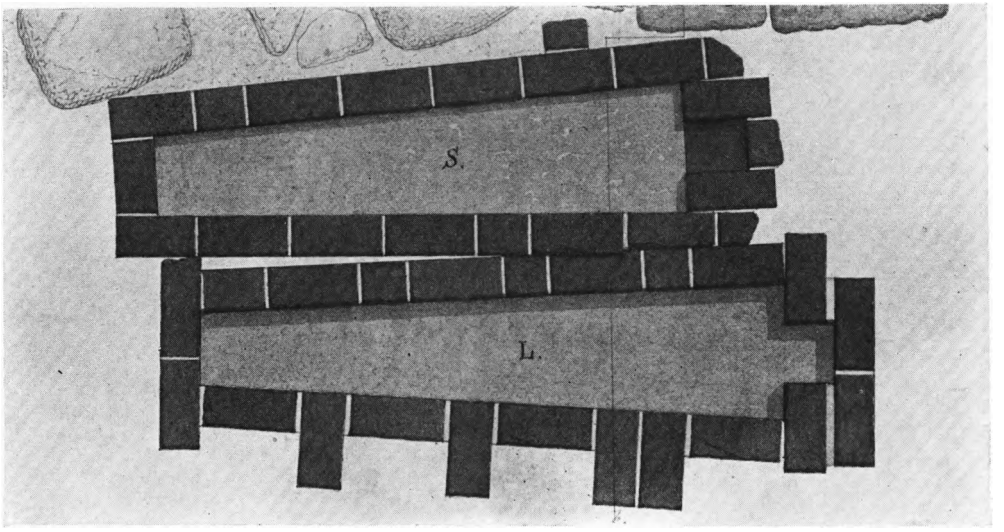

Fig. 578. Grave Nr. 39—40 (S. 1964). Efter Tegning af Løffler 1891.

springende Korsarms vestre Arkadepille, og derfor yngre end Korsarmenes Tilbagetrækning, kun de nederste to Trediedele bevaret; Bunden 82,5 cm under Kirkens Sokkel. Langsidernes Sten stod paa Højkant og Graven er det eneste Eksempel ved Domkirken med Vægge paa under en halv Stens Tykkelse. Dækket af otte Par sadeltagstillede Mursten og over Fodenden to paa Fladen, hvis Behugning viste, at de tidligere havde været Led i et Sadeltag over en anden(?) Grav, Bunden belagt med Brudstykker af Tagsten svarende til Nr. 28. Indvendige Maal: Bevarede Længde: 70 cm, Bredde ved Fodenden: 19, Dybde: 30. Rester af Mandsskelet, vistnok med Hænderne bøjet ind over Underlivet. Undersøgt 1877 og 1891 (Brev 29. Aug. 1877 fra J. Kornerup til Nationalmuseet, Indberetn. af Løffler 1891, betegnet N; sml. Løffler 1897).

44) Af Munkesten, anlagt over samme Fundament som Nr. 43 og 45, kun en Del af Langsiderne bevaret, stærkt tilspidsende; Nord for nordre Korsarm, Bunden 85 cm under Kirkens Sokkel, Gravens Dybde: 34. Skeletrester af et Barn paa henimod 16 Aar. Undersøgt 1891 (Indberetn. af Løffler, betegnet V; sml. Løffler 1897).

45) Af Munkesten, anlagt over samme Fundament som Nr. 43, kun Hovedrummet og de to Trediedele af Graven bevaret, Bunden 72 cm under Kirkens Sokkel. Overdækningens sadeltagstillede Sten var sunket ned i Graven, i hvis Fodende der fandtes Rester af en lille Lerpotte med Trækul, Bunden belagt med kalkblandet Ler. Indvendige Maal: Længde: 192 cm, Bredde ved Fodenden: 30,5, Hovedrum: 17 x 17. Skeletrester af ungt Individ paa 16—18 Aar. Undersøgt 1891 (Indberetn. af Løffler, betegnet O; sml. Løffler 1897).

46) Af Munkesten, Nord for Christian 4.s Kapel, 95 cm under den nuværende

Flisebelægning. Kun ni Sten af søndre Langside var bevaret samt søndre Sidesten af Hovedrummet (Stenstørrelser 27 x 13 x 8 cm). Mellem Stenene sporedes Rester af en gul, storkornet Kalkmørtel. Paa Hovedrummets Plads fandtes en Overkæbe stammende fra et meget spinkelt Menneske, i Fodenden enkelte Fodknogler; i Gravens Midte Rester af groft Lærred. .1 det omgivende Niveau laa en Mængde Murbrokker og Rester af Munketagsten. Undersøgt 1950 (i Anledning af et Kabelbrud. Indberetn. af Arne Fyhn).

47) Af Fraadsten, Nord for S. Andreas' Kapel (i Fraadstensklosterets Gaard), Bunden 106 cm under Domkirkens Sokkel, kun øvre Del med Hovedrum bevaret, sat af Blokke svarende til Nr. 49. Af Dækstenene var kun Hovedrummets tilbage. Bunden af Ler. Ved Fodenden fandtes den S. 1299 omtalte Stiksten fra Fraadstenskirken. Undersøgt 1892 (Indberetn. af Løffler, betegnet D; sml. Løffler 1897).

48) Af Munkesten, Nord for S. Andreas' Kapel, Bunden 125 cm under Domkirkens Sokkel. Bevaret over Halvdelen af Graven med Hovedrum, med Fals til sadeltagstillede Sten, af hvilke dog ingen var bevarede. Bunden belagt med Kalk, i Hovedrummet en skraatliggende Munkesten. Skelet af en voksen og her ovenpaa Skeletter af to Børn paa ca. 6 og 7 Aar. Undersøgt 1892 (Indberetn. af Løffler, betegnet H; sml. Løffler 1897).

49) Af Fraadsten, Nord for S. Andreas' Kapel (i Fraadstensklosterets Gaard), Bunden 106 cm under Domkirkens Sokkel. Langsiderne var sat af ret svære, kun paa Indersiden forarbejdede Blokke, 8—18 cm tykke. Indvendige Maal: 196x42—26 cm, Hovedrum: 14,5x21, Dybde: 29. Bunden af Ler. Mandsskelet med Armene langs Siderne, men da det kun maalte 141 cm, er det muligt, at Graven var genbenyttet. Undersøgt 1892 (Indberetn. af Løffler, betegnet C; sml. Løffler 1897).

50) Af Fraadsten (og Tegl), Nord for S. Andreas' Kapel, Bunden 104 cm under Domkirkens Sokkel. Langsiderne sat af ret smaa, næsten utildannede Fraadstensblokke, kun lidt afglattede paa Indersiden, og nærmest Fodenden var der i Sydsiden anvendt to halve Munkesten (29 cm). Indvendige Maal: 199 x ca. 43—22 cm, Hovedrum: 26 x 18, Dybde: ca. 24, Bunden belagt med Kalk. Mandsskelet. Undersøgt 1892 (Indberetn. af Løffler, betegnet E; sml. Løffler 1897).

51) Kiste af Eg med Jernbeslag, Nord for S. Andreas' Kapel, Bunden 106 cm under Domkirkens Sokkel. Meget opløst, men Løfflers Tegning angiver en rektangulær Form. Mandsskelet med højre Haand bøjet frem foran Bækkenet, mens venstre Arm var strakt langs Siden. Undersøgt 1892 (Indberetn. af Løffler, betegnet L; sml. Løffler 1897).

52) Af Munkesten, Nord for S. Andreas' Kapel, delvis inden i Grav 54 og under Kapellets Fundamentsten, Bunden 88 cm under Domkirkens Sokkel.

Bevaret nordre Langside, Undersøgt 1892 (Indberetn. af Løffler, betegnet K; sml. Løffler 1897).

53) Af Munkesten, Nord for S. Andreas' Kapel, Bunden 111 cm under Domkirkens Sokkel. Bevaret nederste Del, Bunden belagt med Ler. Undersøgt 1892 (Indberetn. af Løffler, betegnet I; sml. Løffler 1897).

54) Af Fraadsten, Nord for S. Andreas' Kapel (i Fraadstensklosterets Gaard), under Nr. 52, Bunden 108,5 cm under Domkirkens Sokkel. En Del af nordre Langside og af Hovedrummet bevaret, sat af kun 5 à 6,5 cm tykke, 34 cm høje Plader, der var tildannede paa begge Sider; Bunden af Ler; mangelfuldt bevaret Skelet. Undersøgt 1892 (Indberetn. af Løffler, betegnet A; sml. Løffler 1897).

55) Kiste af Naaletræ, Nord for Sammenstødet mellem S. Andreas' og S. Birgitte Kapeller, Bunden 145 cm under Domkirkens Sokkel. Opløst Skelet med Hænderne samlede foran Underlivet. Undersøgt 1892 (Indberetn. af Løffler, betegnet M; sml. Løffler 1897).

56) Af Fraadsten og Tegl, Nord for S. Birgitte Kapel, hvis Syldsten delvis var lagt hen over Graven; Bunden ca. 1 m under Domkirkens Sokkel. Bevaret er største Delen af Gravens nordre Langside, hvis ca. 47 cm høje Mur forneden i en Højde af 29 cm bestod af Fraadsten, over hvilke der var lagt to Skifter Munkesten; ifølge Løffler er det sandsynligere, at begge Materialer er anvendt samtidigt end, at man i senere Tid har forhøjet en ældre Grav. Undersøgt 1892 (Indberetn. af Løffler, betegnet F; sml. Løffler 1897).

57) Af Fraadsten, Nord for S. Birgitte Kapel, Bunden 106 cm under Domkirkens Sokkel. Kun øvre Del med det noget forskubbede Hovedrum bevaret, sat af samme Slags Plader som Nr. 54, 5 à 8 cm tykke, 36—41 cm høje, Bunden af Ler. Mangelfuldt bevaret Skelet med Hænderne samlede over Underlivet. Undersøgt 1892 (Indberetn. af Løffler, betegnet B; sml. Løffler 1897).

58) Af Munkesten med Fraadstensdække, Nord for S. Birgitte Kapel, Bunden 95 cm under Domkirkens Sokkel. Bevaret er kun en Del af øvre Ende, der var dækket med to Fraadstensflager; blandt Sidernes Teglsten forekom en Profilsten med Runding svarende til dem i Nr. 32. Rester af et Skelet i Leje. Undersøgt 1892 (Indberetn. af Løffler, betegnet G; sml. Løffler 1897).

59) Af Munkesten, umiddelbart Vest for nordvestre Vaabenhus med Fodenden omtrent mod dettes Fundamenter, Bunden ca. 150 cm under dets Sokkel. Stenene maaler 28 x 13 x 8 cm, Langsiderne nærmer sig kun svagt hinanden fra Skuldersted og til Midten (fra 41—36 cm), hvorefter de knækker skarpt mod Fodenden, der maaler 15 cm, (den indvendige Længde) ca. 183 cm, Hovedrum: 18x22. Siderne bestod af tre Skifter, nederst et kantstillet, herover et Løberskifte og øverst atter et Kantskifte som Fals for Taget, hvis sadeltagstillede Sten var raat tilpassede i begge Ender. Skelet med Armene korsede over Underlivet. Undersøgt 1917 (Indberetn. af Poul Nørlund).

Inden for Teglstenskirkens Omraade. 60) Af Fraadsten, i søndre Korsarm; Gravens Nordside gaar tilsyneladende ind under søndre Korskrankemur. Afdækket ved Storcks Udgravninger (Langeland-Mathiesens Maaleblad 41 Q, Storcks Udgravningsplan).

61) 1500. Niels Skave, Biskop. Af Teglsten, i søndre Korsarm, foran det af ham indrettede Alter (S. 1630). »Af den Slags Grave [rektangulære uden særligt Hovedrum] ere mange fundne i vore Kirker. Biskop Niels Skaves Grav fra 1500 afdækkedes saaledes, for at nævne et enkelt Exempel, fuldstændigt i 1868 [ved Varmerørsnedlægning]. Graven blev dog ikke undersøgt« (J. Kornerup i Aarb. f. nord. Oldkynd. 1873. S. 275).

62) Af Fraadsten, i søndre Korsarm, op mod Sydmurens Fundament, Bunden ca. 92 cm under Kirkens nuværende Gulv; lidt over 1 m af nedre Parti bevaret, der fandtes ingen Dæksten. Af dækket ved Storcks Udgravninger. (Langeland-Mathiesens Maaleblad 38 N, Storcks Udgravningsplan).

63) Middelalderlig (?) Grav af uvist Materiale, i søndre Korsarm umiddelbart Syd for den nuværende (sekundære) Dør i søndre Korskrankemur, Bunden ca. 115, Oversiden ca. 92 cm under Kirkens nuværende Gulv, Længde ca. 105 cm. Betegnet paa Maaleblad som »Mur (Side af en Grav)«. Afdækket ved Storcks Udgravninger. (Langeland-Mathiesens Maaleblad 37 M).

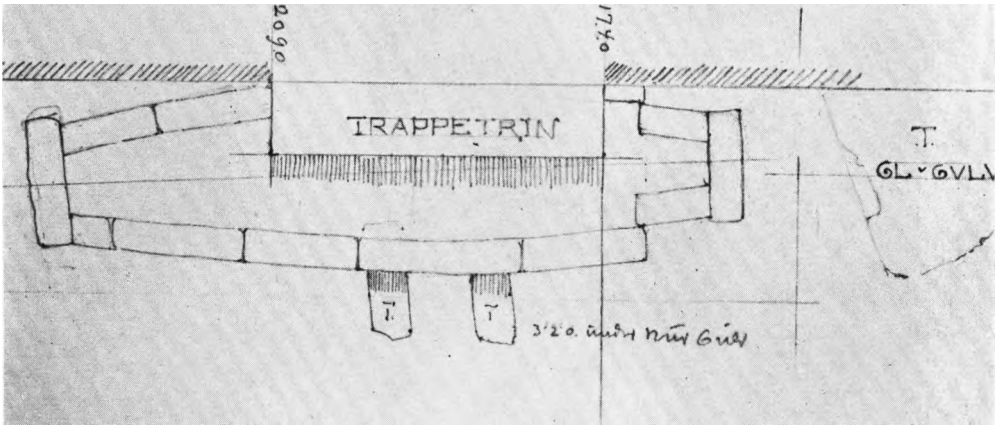
64) Uvist Materiale, i søndre Korsarm, umiddelbart Vest for den nuværende (sekundære) Dør i søndre Korskrankemur; paa Maaleblad blot betegnet: Grav. Afdækket ved Storcks Udgravninger (Langeland-Mathiesens Maaleblad 37 M).

65) Af Fraadsten, i søndre Korsarm (uden for Fraadstenskirkens søndre Apsis). Bevaret er tre tynde, tildannede Fraadstensplader, nemlig Hovedgærdets vandrette Sten, samt Sydsidens øverste tilstødende og her indenfor en mindre og tykkere til Hovedlejet. Graven har været ca. 56 cm bred udvendig ved Hovedgærdet og ca. 38—40 indvendig sammesteds (Langeland-Mathiesens Maaleblad 37 M).

66) Uvist Materiale, i søndre Korsarm, ved Fraadstenskirkens søndre Abside; paa Maaleblad blot betegnet: Grav. Afdækket ved Storcks Udgravninger (Langeland-Mathiesens Maaleblad 37 M).

67) Uvist Materiale, men formentlig Fraadsten, midt i søndre Korsarms vestre Sideskib under et Lag store Kampesten. Paa Maalebladet Paaskrift: »Herunder [under Kampestenene] Grav, Ler, Jord, enkelte smaa Murbrokker og mindre Killekalksten«. Afdækket ved Storcks Udgravninger (Langeland-Mathiesens Maaleblad 21 og 24 F).

68) Af Munkesten med Kridtstensdække, i søndre Sideskib Vest for Prædikestolspillen. Under Alterfundamentet her (sml. Alter Nr. 74 S. 1634) ses paa Maalebladet en Munkestensgrav, sat af tre Skifter og overdækket med Fraadsten. »Der findes intet i Hovedenden af Graven«. Denne har sandsynligvis til-

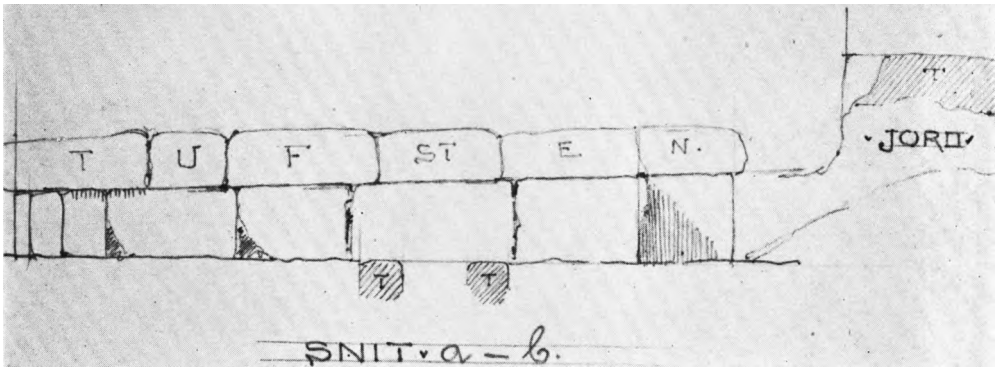

Fig. 579. Grav Nr. 77 (S. 1971). Opmaaling af Langeland-Mathiesen 1892.

hørt Alterets Grundlægger. Af dækket ved Storcks Udgravninger (Langeland-Mathiesens Maaleblade 18 og 19 E samt Notebog).

69) (Fig. 575) Af Munkesten, i søndre Sideskib mellem de to Piller der begrænser henholdsvis Helligtrekongers og Frederik 5.s Kapel, med Fals for de sadeltagstillede Dæksten. I Langsiderne, bag Hovedrummet og i Fodmuren var der smaa, firkantede Nicher, hvori der stod Lerpotter med Trækul, de to med Hank og paa tre Ben, de andre uden saadanne (se S. 1977 f.); desuden stod ved Skelettets Bryst en lille Kalk og Disk af Tin (S. 1975, Nr. 1). Indvendige Maal: ca. 186x42,5—23,5 cm, Hovedrum: 18,5x21, Dybde (uden Fals): 34. Undersøgt 1823 (Indberetn. og Opmaaling i Nationalmuseet).

70) Af Fraadsten, i søndre Sideskib ud for Helligtrekongers Kapel, ifølge

en Opmaalingsskitse i Langeland-Mathiesens Notebog med Tilskrift: »Tufstensgrav, fyldt med Jord, Kraniet findes«. Af dækket ved Storcks Udgravninger.

71) Af Munkesten, i Kannikekoret, lige Vest for Margrethemonumentets Fundament og forstyrret ved Anlægget af dette, uden særligt Hovedrum; Gravens Nördvesthjørne har raget betydeligt ud over den S. 1290 nævnte Brønd. Kun Hovedenden var bevaret (nu anbragt i Domkirkens Museum) med Spor af de afbrækkede Langsider, efter hvilke Formen synes at have været trapezoid. Gavlen var sat af fem Skifter plus et Randskifte. Indvendig Bredde 66 cm (fem Skifter 47 cm), udvendig Bredde 98 cm (med Kantskiftet, 91 uden). Afdækket ved C. G. Schultz's Udgravninger 1949.

72) Af Fraadsten, i Midtskibet, nordre Arkaderækkes tredie Arkade regnet fra Tværskibet (dvs. i Fraadstenskirkens nordre Sideskib), Bunden ca. 102 cm under Kirkens nuværende Gulv, paa Maaleblad blot betegnet som: »Urørt Tuf stensgrav«. Afdækket ved Storcks Udgravninger (Langeland-Mathiesens Maaleblad 35 K).

73) »Stolagraven«, af Munkesten, i Midtskibet, nordre Arkaderækkes fjerde Arkade regnet fra Tværskibet, Dækstenene paa Midten ca. 53 cm under Kirkens Gulv. Langsiderne, der var svagt udbuede, var sat af fire Skifter samt et femte, der dannede Fals for 10 Par sadeltagstillede Dæksten; over Hovedrum og Fodende to Sten paa Fladen. I hver af Langsiderne var der to Pottehuller paa to Skifters Højde og med flad Overligger; kun de to glaserede Potter (S. 1979, Nr. 24—25) var bevarede, halvt fulde af Trækul og med forsætligt afslaaede Ben. Munkestenene, der havde været anbragt uden for Hullerne til Beskyttelse, var fjernede paa Sydsiden. Indv. Maal: 190 x 45—16 cm, Hovedrum: 27 x 17, Dybde (uden Fals): 40. Bunden af Ler, i Hovedrummet »et løstliggende Stykke Tegl«. I Graven laa et Mandsskelet med Armene samlede over Brystet og iført »tvende Dragter af Linned: en finere, ved Armene stærkt folderig Overklædning [Alba] og en grovere Underklædning. .. Om Halsen — mellem Yder- og Inderklædning — saaes et om Brystet korslagt, med Guldtraad indvævet Baand [Stola], hvis Ender naaede omtrent til Knæene« (sml. S. 1979). Inden den sagkyndige Undersøgelse havde Arbejderne gennem det aabne Pottehul paa Sydsiden udtaget en Kalk og Disk af Tin, »som efter Sigende havde ligget paa Ligets Bryst«, uden at noget nærmere om disse Tings Anbringelse lod sig oplyse (sml. S. 1975, Nr. 2). Af Stolaens Anbringelse fremgaar, at afdøde har været Præst. Gravgodset indsendtes til Nationalmuseet. Undersøgt 1892 (Indberetn. af Løffler, sml. Aarb. f. nord. Oldkynd. 1897. S. 245 f., Langeland-Mathiesens Maaleblad 30 H, Storcks Udgravningsplan).

74) 1512. Johan Jepsen Ravensberg, vestligt i Midtskibet under Gravstenen (S. 2025). En Undersøgelse 1753 viste, at Biskoppen laa i fuldt Ornat i en muret Kiste med sadeltagstillede Sten, og i Fortegnelsen (1684 fl.) beskrives Graven

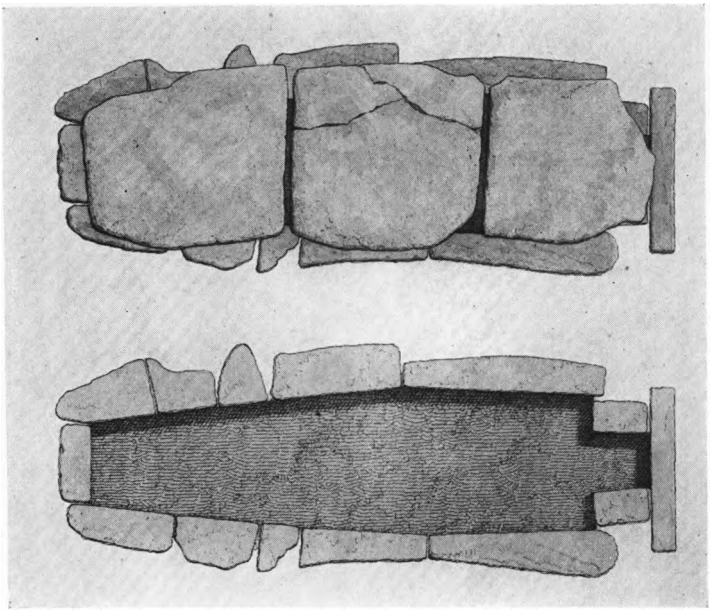

Fig. 580. Grav Nr. 88 (S. 1972). Efter Tegning af Løffler 1892.

som »lige efter Legemet«; i de foldede Hænder holdt han en Kalk (sml. S. 1975) af Tin (sml. Løffler: Gravsten Nr. 34).

75) Uvist Materiale, men sikkert Tegl, vestligt i Midtskibet, nedgravet i Fundamenterne til Fraadstenskirkens Hovedskibs Vestmur, paa Maaleblad blot angivet som: »Muret Grav«. Afdækket ved Storcks Udgravninger (Langeland-Mathiesens Maaleblade 8 C og 10 C).

76) Uvist Materiale, men sikkert Tegl, Syd for Midtskibets sjette Arkade regnet fra Tværskibet, nedgravet i eller ved Fundamenterne til den nordre Del af Fraadstenskirkens Vestgavl, paa Maaleblad blot angivet som: »Muret Grav«. Af dækket ved Storcks Udgravninger (Langeland-Mathiesens Maaleblade 8 C og 10 C).

77) (Fig. 579) Af Fraadsten, i nordre Korsarm ud for den (sekundære) Dør til Kannikekoret, med Fodenden 2,70 cm fra den østre og Hovedenden 5,23 cm fra den vestre Pille, Bunden 100 cm under nuværende Gulv. (Dækkets Overside knap 25 cm under Teglstenskirkens ældste Gulv), hvilende umiddelbart oven paa Fraadstensrenden. Sat af tynde (10 cm), paa begge Sider tildannede Fraadstensplader og dækket af lidt tykkere Plader af samme Stenart, Langsiderne svagt buede, Hovedrummet tilspidsende. Indvendige Maal: 206 x37—18 cm, Hovedrum: 24x13—21, Dybde: 27. Velbevaret Skelet, ca. 188 cm langt, Tænderne »lidt slidte«. Undersøgt 1892 (Indberetn. af P. Hauberg, Langeland-Mathiesens Maaleblad 39 O, Storcks Udgravningsplan).

78) Af Munkesten med Fraadstensdække, i nordre Korsarm, »noget længer

inde« i Gangen end Nr. 77 og med Fodenden ca. 63 cm fra dennes Hovedende. Graven var fuldstændig forstyrret, kun enkelte Dæksten var tilbage, og der var ingen Skeletrester. Undersøgt 1892 (Indberetn. af P. Hauberg).

79) Af Munkesten med Trælaag(?), uden Hovedrum, i nordre Korsarm under Varmekanalen umiddelbart Nord for et firsidet Gravkammer fra 1600'rne. Graven, der ved Undersøgelsen 1918 kun var vanskeligt tilgængelig, var sat af Munkesten (28x12—13x9 cm) i syv Skifters Højde, maalte indvendig 220 x 73—53 cm, Bunden af kalkblandet Ler, dog et Skifte Munkesten paa Fladen ved Hoved- og Fodende. Over et stærkt opløst Skelet, hvis samlede Længde højst kunde andrage 183 cm, laa Trærester samt tre *Jernhanke (nu i Nationalmuseet), bøjede i to rette Vinkler og endende i to Spidser, maaske Rester af et Laag over Graven. Hvis der oprindelig har været andet Dække, er det borttaget ved Anlæg af Varmekanalen. Undersøgt 1918 (Indberetn. af Hugo Matthiessen).

80) 1233. Vilhelm, Borger i Roskilde. Formodentlig Munkestensgrav; i nordre Korsarm, Øst for Jakob Friis's Grav (S. 2040) og aabnet o. 1567 ved Anlæg af denne. I Graven fandtes en Blyplade med Indskrift, der er gengivet paa Jacob Friis's Gravsten (J. Kornerup: Roskilde Domkirke. 1877. S. 82 f., sml. Aarb. f. nord. Oldkynd. 1891. S. 74 ff. og ovfr. S. 1320).

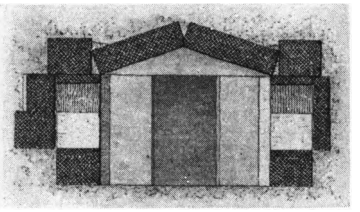
81—83) Uvist Materiale og uvist om middelalderlig, i nordre Sideskib, ud for Christian 4.s Kapel; tre Grave angivet paa Maaleblad, betegnet med: »Grav — Grav — Brudstykke af en Grav« (Langeland-Mathiesens Maaleblad 33 I).

84—86) Tre Fraadstensgrave i nordre Sideskib ud for S. Andreas' Kapel [dvs. i den til Fraadstenskirken hørende søndre Klostergang], angivet paa Maaleblad (Langeland-Mathiesens-Maaleblade 27 G og 28 G, Storcks Udgravningsplan).

87) Af Munkesten, i nordre Sideskib Syd for Nr. 85—86. Siderne bestod af et Skifte paa Højkant og herover to Skifter, paa hvilke de sadeltagstillede Dæksten hvilede uden Fals, affasede saavel paa Undersiden som i Tagsammenstødet. I nordre Langside var anvendt en Formsten med et Rundhjørne, og i begge Langsider var der en Aabning til en Gravpotte; men kun den ene fandtes paa Plads. Indvendige Maal: 209x39—22 cm, Hovedrum: 17x20, Dybde 34. Bunden 72 cm under Kirkens nuværende Gulv. Undersøgt 1892 (Langeland-Mathiesens Maaleblade 27 G og 28 G samt Opmaaling ved samme, Storcks Udgravningsplan).

88) (Fig. 580). Af Fraadsten, i nordre Sideskib østligt i Arkaden til S. Birgitte Kapel [dvs. i den til Fraadstenskirken hørende vestre Klostergang], Bunden 138 cm under Teglstenskirkens Gulvflade. Langsiderne var sat af Fraadsten af ret varierende Størrelse og kun tildannede paa Indersiden, Dæk-

ket bestod af tre store ca. 10 cm tykke Flager. Indvendige Maal: 176 x 40—25 cm, Hovedrum: 18x19—15,5, Dybde: 27,5. Skelet med Armene langs Siderne. Undersøgt 1892 (Indberetn. af Løffler).

89) Uvist Materiale, i nordre Sideskib, femte Arkade regnet fra Tværskibet, nedgravet i Fundamenterne til Fraadstenskirkens nordre Taarns Østmur, paa Maaleblad kun betegnet: »Muret Grav« (Langeland-Mathiesens Maaleblade 4 B og 2 B).

90) (Fig. 581). »Signetgraven«, af Munkesten, i nordre Arkaderækkes femte Arkade regnet fra Tværskibet, Bunden 109 cm under Kirkens Gulv. De krumme Langsider var sat af tre Skifter samt et fjerde, der dannede Fals for de 12 Par sadeltagstillede Dæksten; Hovedrummet var dækket af een Sten paa Fladen og een paa Kant. I hver af Langsiderne fandtes to »foroven tagformet afsluttede« Rum, men kun i de tre var der Lerpotter (S. 1979, Nr. 26—28) med Hank og med tre afslaaede Ben, halvvejs fyldt med Trækul. Munkestenene, der havde været anbragt udvendig for at beskytte Potterne, var tildels fjernede. Indv. Maal: 191 x 47—20 cm, Hovedrum: 20 x ca. 19, Dybde (uden Fals): 34. Bunden belagt med Kalk. I Graven laa et, »som det syntes« mandligt Skelet, hvis Hænder var korslagt over Underlivet. »Liget«, skriver Løffler, »havde været nedlagt iført tvende Klædninger, nemlig en svær og mørk ulden Underklædning, der syntes at have naat til ned mod Anklerne, og over denne en tynd, lys Overklædning, som sluttede ved Knæene. I denne sidste var indvævet et romansk Ornament, der i baandagtige Striber fulgte Dragtens Længderetning. Over venstre Haandled saas Rester af en hvid Substants, der nærmest syntes at være fint Skind, hvorved Tanken ledtes hen paa Opslaget til en Handske, men paa selve Hænderne fandtes dog ikke Spor af saadanne. Over Ansigt og Hals laa et sort, uldent Stof af samme Art som det, hvoraf Underklædningen bestod, men det lod sig ikke med fuld Sikkerhed afgjøre, hvorvidt hele Hovedet havde været omvundet eller kun dets For- og Sidepartier dæk-

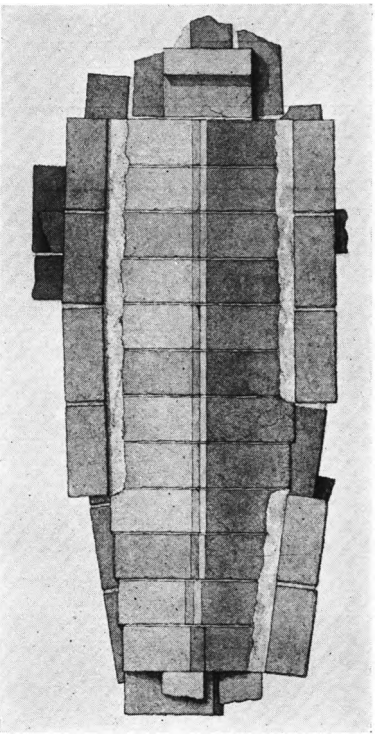

Fig. 581. Grav Nr. 90. »Signetgraven« (S. 1973).
Efter Tegning af Løffler 1892.

kede dermed. Af Maaden, hvorpaa Stoffet, der helt var fortæret over Mundpartiet, nøje sluttede sig til Kraniets Ansigt, Isse og Sider, var man nærmest tilbøjelig til den første Antagelse, men Nakkepartiet viste ingen Tøjrester, hvad der dog muligen lader sig forklare saaledes, at Berøringen med Gravens Bund, som jo længe maatte holde sig fugtig ved de fra Liget udstrømmende Vædsker, har bevirket en fuldstændig Opløsning. .. Kalklaget i Hovedlejets Bund havde delvis antaget en mørk Farve. Fra Hænderne og skraat over til det højre Laar sporedes Rester af et Stykke tyndt Tøj. Paa Fødderne paafaldende smaa, spidsnæsede Lædersko med ubundne Remme.« Efter denne Beskrivelse kan der ikke være Tvivl om, at Graven har indeholdt Liget af en gejstlig, som over sin uldne Underkjortel har været iført den hvide Alba, om Hoved og Hals muligvis Amictus og Manipulus om venstre Haandled. Paa en af Sidestenene fandtes det i Afsnittet om Domkirkemuseet omtalte Signetbrudstykke, der dog efter Forholdene ikke kunde hidrøre fra denne Grav. Undersøgt 1892 (Indberetn. af Løffler).

91) Af Fraadsten, i nordre Sideskibs vestligste Fag, Vest for Fraadstenskirkens nordre Sideskib, saaledes at den »østlige Del gik ind under den nuværende Kirkes Fundamenter«. Graven findes kun omtalt i et Brev af 22. Sept. 1891 fra Langeland-Mathiesen til Storck og i Langeland-Mathiesens Notebog, uden Beskrivelse og nøjere Stedsangivelse.

92) 1416. Peder Jensen Lodehat, Biskop, i nordre Taarnrum (S. Sigfrids Kapel). Da Kapellet ved kongeligt Brev af 15. Dec. 1644 blev overdraget Niels Trolle til Familiebegravelse, fandt man ved Opgravning Biskoppens Lig i fuldt Ornat og med Krumstaven i Haanden (Behrmann: Grundrids. 1832. S. 29, Løffler Gravsten Nr. 12).

93) Af Kridtsten, i Helligtrekongers Kapel. »Ved Fodenden [af Christiern I.s og Dronning Dorotheas Grave] fandtes ... en af Kridtsteen muret Grav med Spor af et Skelet«. (Werlauff: De hellige tre Kongers Kapel. 1849 (Plan). Steen Friis 1851—52 S. 159).

94) Biskop Oluf (død 1320). Munkesten, i †Vor Frue Kapel, som Bispen selv havde stiftet. Efter de to Kilder[1] var Graven under Bispens Ligsten, paa hvilken Fonten 1680 blev anbragt (sml. S. 1706). Ved Kapellets Nedrivning 1774 blev Graven ødelagt. Kisten, der var 3 Alen 6 Tommer lang, 7 Kvarter i Vest og 5 i Øst, har ikke haft særligt Hovedleje og var vistnok kun dækket af et Trælaag; i Siderne var der Aabninger, to ved Hovedet og to i hver Langside, hvori der fandtes Trækul (Gravpotter omtales ikke).

[1] **Frederik Münters Dagbog 26. Maj 1780 og Kiøbenhavns Aftenpost. 1774. Nr. 25, sml. V. Hermansen: Frederik Münter og den danske Oldgranskning, i Frederik Münter. 1949. S. 45. Begge Beretninger er noget uklare.**

95) Biskop Jens Hind (død 1330). Munkesten, i Vor Frue Kapel. Efter de

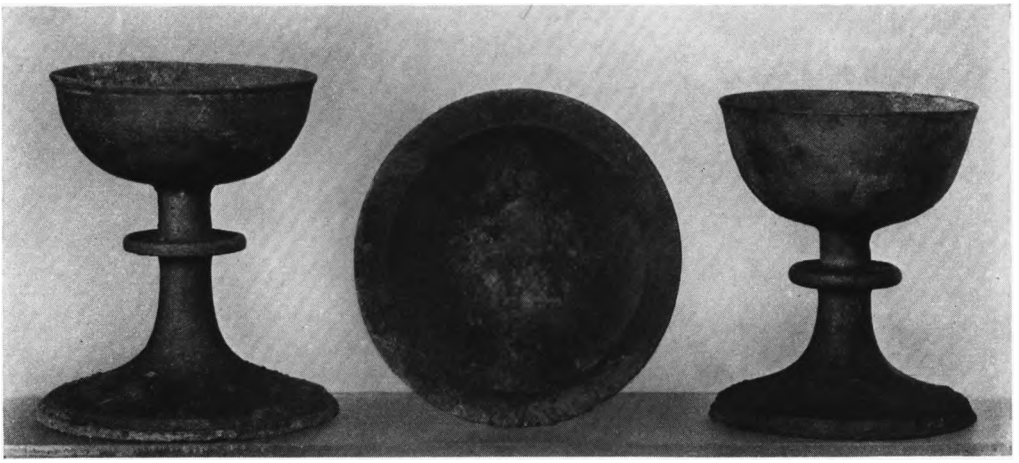

Fig. 582—584. Romanske *Gravkalke og *Disk af Tin. 582 fra Grav Nr. 73, 583—584 fra Grav Nr. 69, nu i Nationalmuseet (S. 1975).

korte Beskrivelser i de under Nr. 94 nævnte Kilder synes Kisten, der vel har været trapezformet uden særligt Hovedleje, at have haft Sadeltag. Ifølge Münter laa Biskoppen begravet i sin biskoppelige Dragt og med en Kalk.

GRAVFUND M. M.

**Gravkalke og -diske.* To Sæt er bevarede, begge i Nationalmuseet, og Efterretning haves om en anden (sml. ndf.). De er alle af Tin, og de bevarede stammer begge fra romanske Teglstensgrave med særligt Hovedrum og tilhører sikkert første Halvdel af 1200'rne.

1) (Fig. 584, sml. Fig. 575) Af almindelig romansk Form, 12,6 cm høj, med flad, rund Fod, hvis skraa Standkant ender i et lille Afsæt; ret tyk, skiveformet Knop med afrundet Kant, trindt Skaft, halvkugleformet Bæger med svagt udadbøjet Rand. Noget defekt. *Disken* (Fig. 583), 12,8 cm i Tvm., har ret smal Kant og svagt konkav Bund. Fundet 1823 i Grav Nr. 69 (S. 1969) og afgivet til Nationalmuseet, hvor de har Nr. CMXX.

2) (Fig. 582) Omtrent af samme Form som foregaaende, 13,9 cm høj, men Foden har Afsættet over den smalle, skraa Standkant, og den skiveformede Knop er svagt hulet paa Over- og Undersiden og dens Kant ikke rundet. *Disken* maaler 13,3 cm i Tvm. Sættet fandtes ved Løfflers Udgravninger 1892 i »Stolagraven« (Nr. 73 S. 1970); det var udtaget af Graven før den sagkyndige Undersøgelse, men laa efter Sigende paa afdødes Bryst. Det blev afgivet til Nationalmuseet, hvor det har Nr. D 2707.

†*Gravkalk.* Fra den 1512 afdøde Biskop Johan Jepsen Ravensbergs Grav (Nr. 74 S. 1970 f.). Ved Undersøgelsen af Nabograven 1753 tog Arbejderne et

Par Sten ud af Biskoppens Grav, ved hvilken Lejlighed de ifølge Gjessing S. 54 (sml. Løffler: Gravstenene i Roskilde Kjøbstad S. 10) saa »det skeleton ligge med sammenfoldede hænder, hvori det holdt en tin kalk og disk«.

M. Mackeprang: Vore ældste Alterkalke, i Aarb. f. nord. Oldkynd. 1906. S. 79 fl.

Grav potter. Fra romanske Grave i Domkirken er bevaret 14 Lerpotter, 10 i Domkirkens Museum [Hertzsprungs Katalog S. 31 nævner 12] og 6 i Nationalmuseet; de sidstnævnte stammer fra to Grave, mens der ikke foreligger nøjere Oplysninger om de andre. I sin Dagbog 1870 nævner Steen Friis, at der fra en Grav (Nr. 40) »ca. 2 Alen fra nordre Korsarm ud for sammes vestligste Stræbepille« optoges fire Lerpotter, alle fyldt med Kulstykker og brændte Ben, alle staaende »ved Gravens Fodende«; men om disse er blandt de bevarede, vides ikke. Potterne er alle af samme »Jydepottetype«, ret lave og buttede, med større eller mindre Krave, med flad eller rundet Bund, nogle med tre Ben og nogle med Hanke. Kun een (Nr. 3) skiller sig ud fra de andre ved sin høje Krave, og to er ornamenterede med skødesløst indridsede Bølgelinier, andre med brede Furer, der ligesom er lavet med en Negl. De fleste tætsiddende Riller er fremkommet ved Opdrejning; fire (13—16) har Blyglasur.

1) Lyst, gulgraat Ler, 10 cm høj, Mundingsdiameter 8,5, Kravens Smighøjde ca. 2—2,3, flad Bund; indeholder en Del Trækul. I Domkirkens Museum, mærket I.

2) Noget mørkere i Farve end foregaaende, Højde 10 cm, Mundingsdiameter 9, Kraven 2,2, flad Bund, øvre Halvdel af Kroppen dekoreret med brede, rundede Riller; indeholder en Del Trækul. I Domkirkens Museum, mærket II.

3) (Fig. 587) Mørkegraa, Højde 10 cm, Mundingsdiameter 10, Krave 2,8; Kraven er høj, tynd og stærkt smiget og Godset lidt finere behandlet end ved de andre Potter; et Stykke af Kraven afslaaet; indeholder lidt Trækul. I Domkirkens Museum, mærket III.

4) Lys, gulgraa, Højde 9 cm, Mundingsdiameter 7,6, Krave 1,8; helt fyldt med Trækul samt et Par smaa Benstumper og derfor muligvis en af de fire af Steen Friis omtalte Potter. I Domkirkens Museum, mærket IV.

.5) Sortgraa, Højde 11,5 cm, Mundingsdiameter 8,7, Krave 3,2; under Kraven en skødesløst indridset Bølgelinie; indeholder lidt Trækul. I Domkirkens Museum, mærket V.

6) (Fig. 586) Farve som foregaaende, Højde 12 cm, Mundingsdiameter 9,2, Krave 2,8, rundet Bund; under Kraven et Par indridsede Bølgelinier. I Domkirkens Museum, mærket VI.

7) Lys, gulgraa, Højde 12,2 cm, Mundingsdiameter 8,8, Krave 2, noget hulet paa Undersiden; Potten er betydelig slankere end de øvrige, med rund Bund, der fortsætter Legemets Buelinie; øverste Del med brede Riller som Nr. 2; helt fyldt med Trækul. I Domkirkens Museum, mærket VII.

585

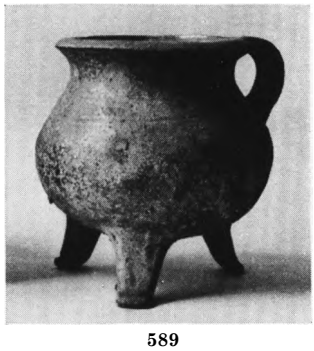
586

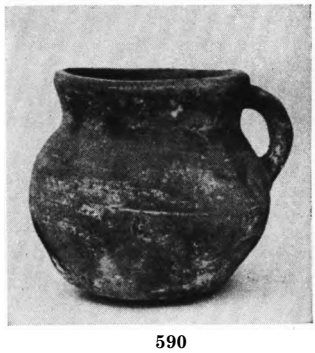
587

588

589

590

Fig. 585—590. *Gravpotter fra romanske Grave. 589 fra Grav Nr. 69; de øvriges Proveniens kendes ikke (S. 1976 f.). 585 og 589 i Nationalmuseet, de ovrige i Domkirkens Museum.

8) (Fig. 588) Omtrent som Nr. 7, men mere fortrykt og uregelmæssig og med Hank, hvis Bagside er stærkt hulet. Højde 11 cm, Mundingsdiameter 8,5, Krave 2; indeholder lidt Trækul. I Domkirkens Museum, mærket VIII.

9) (Fig. 590) Ret mørk, med trind Hank, Højde 10 cm, Mundingsdiameter 8, Krave 2,3, flad, dog noget rundet Bund. I Domkirkens Museum, mærket IX.

10) Ret mørk, med Kalklag, defekt og sammenlimet af flere Stykker, Højde 9,5 cm, nærmest karnisformet Krave, 3 cm høj, rundet Bundflade. I Domkirkens Museum, mærket X.

11) (Fig. 585) Sortgraa, Højde 14,5, Mundingsdiameter 11,3—12,5, med svær Krave, der er bøjet næsten vandret ud; herunder flere brede Riller, adskilt af skraa, noget fremspringende Profiler. Ved Brændingen er Potten blevet noget fladtrykt, saa Mundingen fremtræder som en Oval, og Bundfladen er tørret rundt op; fyldt med Trækul. Den fandtes 1892 sammen med følgende i en ikke nærmere betegnet Grav; begge indleveredes 1899 til Nationalmuseet, hvor de har Nr. D 4448 a—b.

12) Som foregaaende og fra samme Grav; Højde 15 cm, Mundingsdiameter 11,5—12,4.

13) (Fig. 589, sml. Fig. 575) Rødt Ler med gul Blyglasur, der gaar over i

det grønlige, hulet Hank og tre flade, svajede Ben. Højde (med Ben) 14,3 cm, Mundingsdiameter 11,4, Krave 2,3; det meste af Kroppen er dekoreret med vandret løbende Furer; indeholder en Del Trækul. Fundet 1823 i Grav Nr. 69 sammen med Kalk og Disk Nr. 1 (S. 1975) og de følgende tre Potter; mens Potte Nr. 16 stod paa »en muret Fod bag Ligets Hoved«, var de tre Hankepotter anbragt i »Indhug i de murede Sider af Graven, den ene ved Ligets Fod, de 2 andre hver ved Ligets Sider«. I Nationalmuseet (siden 1823), mærket CMXXII.

14) Som foregaaende, Højde 14 cm, Mundingsdiameter 11,4, Krave 2,5. Sammesteds og samme Nummer som foregaaende.

15) Som foregaaende, men Benene delvis afslaaede, ligesom Potten er sammenlimet af flere Stykker. Kroppens Højde 12,3 cm, Mundingsdiameter 11,6, Krave 2; indeholder Trækul og enkelte Benstumper. Sammesteds og samme Nummer som foregaaende.

16) Glaseret, omtrent af Form som 13—15, men uden Hank og Ben; Fundsted, se under Nr. 13. I Nationalmuseet (siden 1823), mærket CMXXI. Sml. iøvrigt for 13—16 Antiquariske Annaler IV, 400 f.

17) Uglaseret, sortgraa, uden Hank og Ben, 10,5 cm høj, Mundingsdiameter 10,5, Kravens Smighøjde ca. 2,3, flad Bund; indeholder en Del Trækul. Fundet i Grav Nr. 11 i et Rum ved Fodenden, mens to Rum ved Hovedet var tomme. Indleveret 1892 til Nationalmuseet, hvor den har Nr. D 2696.

18—19) To næsten ens, uglaserede Potter, sortgraa, uden Hank og Ben, ret tynde i Godset, 10,5 cm høje, Mundingsdiameter ca. 9,2, Kravens Smighøjde ca. 2, flad Bund. Begge Potter bærer udvendig i Bunden Mærke af Drejeskiven; halvt og trekvart fyldte med Trækul. Fundet i Grav Nr. 39. Indleveret 1892 til Nationalmuseet, hvor de har Nr. D 2695 a—b.

20—21) To næsten ens, uglaserede Potter, sortgraa, med Hank, men uden Ben, med rundet Bund, den ene lidt mindre end den anden, henholdsvis 10 og 9 cm høje, Mundingsdiameter 9,2 og 8,8, Kravens Smighøjde ca. 2 og 1,5. Begge Potter har flere brede Riller paa Legemets øvre Halvdel svarende til dem paa Nr. 11 (Fig. 585); indeholder en Del Trækul. Fundet i Grav Nr. 28, der ogsaa indeholdt de følgende to Potter, den store stod ved Hovedenden, den lille ved Fodenden. Indleveret 1892 til Nationalmuseet. Nr. D 2694a og c.

22) Omtrent som Nr. 20—21, men sværere i Godset og mere uregelmæssig, Højde 9,5 cm, Mundingsdiameter 9,5—9,7, Kravens Smighøjde ca. 1,5; indeholder en Del Trækul. Fra samme Grav som foregaaende, fundet ved Hovedenden, og indleveret samtidig. Nr. D 2694 b.

23) Med Spor af Glasur, gulrød, med Hank, men uden Ben, Bunden rundet; den lille Potte maaler kun 6,5 cm i Højde, Mundingsdiameter 6, Kravens Smighøjde ca. 1. Legemets øvre Halvdel dekoreret med brede Riller; halvt

fyldt med Trækul. Fra samme Grav som foregaaende, fundet ved Fodenden, og samtidig indleveret til Nationalmuseet. Nr. D 2694 d.

24—25) To omtrent ens Potter, rødgule, glaserede, med Hank; de tre Ben er afslaaet for at tilpasse Potterne til Rummene i Graven. Selve Potternes Højde ca. 10 cm, Mundingsdiameter 10,2, Kraverne, der er stærkt hulede, ca. 2; tætsiddende, vandrette Riller paa hele Legemet; indeholder en Del Trækul. Fundet i Grav Nr. 73 (»Stolagraven«) i de to Rum i Gravens nordre Langside. Indleveret 1892 til Nationalmuseet, hvor de har Nr. D 2703 a—b.

26—28) Tre omtrent ens Potter, rødgule, uglaserede, alle med tre afslaaede Ben, Nr. 26 med bevaret Hank, Nr. 27 med afslaaet Hank og Nr. 28 helt défekt, men vistnok med Spor af Hank. Højde henholdsvis 10,5, 9,9 og 10 cm, Mundingsdiameter 10,1, 9,7 og ca. 10; de noget hulede Kravers Højde ca. 2. Brede Riller paa Legemets øvre Halvdel. Trækul i Nr. 26 og Nr. 27. Fundet i Grav Nr. 90 (»Signetgraven«), Nr. 26 og Nr. 27 i Rum ved Hovedenden, Nr. 28 i Rummet ved Fodendens Nordside. Indleveret 1892 til Nationalmuseet, hvor de har Nr. 2697 a—c.

Klædedragter. I Forbindelse med Løfflers (og Storcks) Udgravninger i og ved Domkirken 1891—92 blev der fra forskellige Grave fremdraget Dele af Klædedragter m. m., og Prøver blev bragt til Nationalmuseet. De vigtigste Fund gjordes i Grav Nr. 73, hvor bl. a. Resterne af en Stola blev optaget og konserveret, og i Grav Nr. 90, fra hvilken der toges Prøver paa en gejstligs forskellige Klædninger samt en Stump af Haandlinet (manipulus) foruden et Par nogenlunde velbevarede Sko.

Stola (Fig. 591) fra o. 1200, fundet i Grav Nr. 73 fra 1200'rnes første Halvdel[1]. Af de broderede Partier er det ene næsten helt, det andet kun delvis bevaret, mens det glatte Stykke, som har ligget om den dødes Nakke, er ganske borte. Den samlede Længde lader sig saaledes ikke bestemme, men det bedst bevarede Baand maaler ca. 110 cm. Broderierne, som er udført med Guldtraad paa Silke, danner to Montanter med omtrent symmetriske Spiralranker af Akantuskarakter, og parvis anbragte, smaa Fugle. Stingene følger Rankernes Bøjning, og Konturen er understreget med Silke. Nederst paa det bedst bevarede Baand findes desuden broderet to Personer under en Rundbuearkade, som indrammes af en Bølgeranke. Figurerne, en Mand og en Kvinde, er iført verdslige Dragter fra før eller o. 1200. Hun har fodsid Kjole med Bælte og meget lange, løse Ærmer samt tilsyneladende langt Haar uden Hovedtøj. Hans Kofte naar til midt paa Benene og sammenholdes af et Bælte. Parret staar let drejet mod hinanden og bærer i Fællesskab en vanskeligt bestemmelig Genstand, sandsynligvis en Kalk, imellem sig. Arkaden, som omslutter dem, har slanke, glatte Søjler og krones af tre korsprydede Taarne. Farverne

er nu brunt i brunt med enkelte Stænk af Forgyldning; men Bundens mørke Tone tyder paa, at den oprindelig har været mørkerød. I Nationalmuseet har Stolaen Nr. D 2706. — Fra samme Grav er bevaret Rester af Lædersko samt Stumper af umønstrede Silkestoffer.

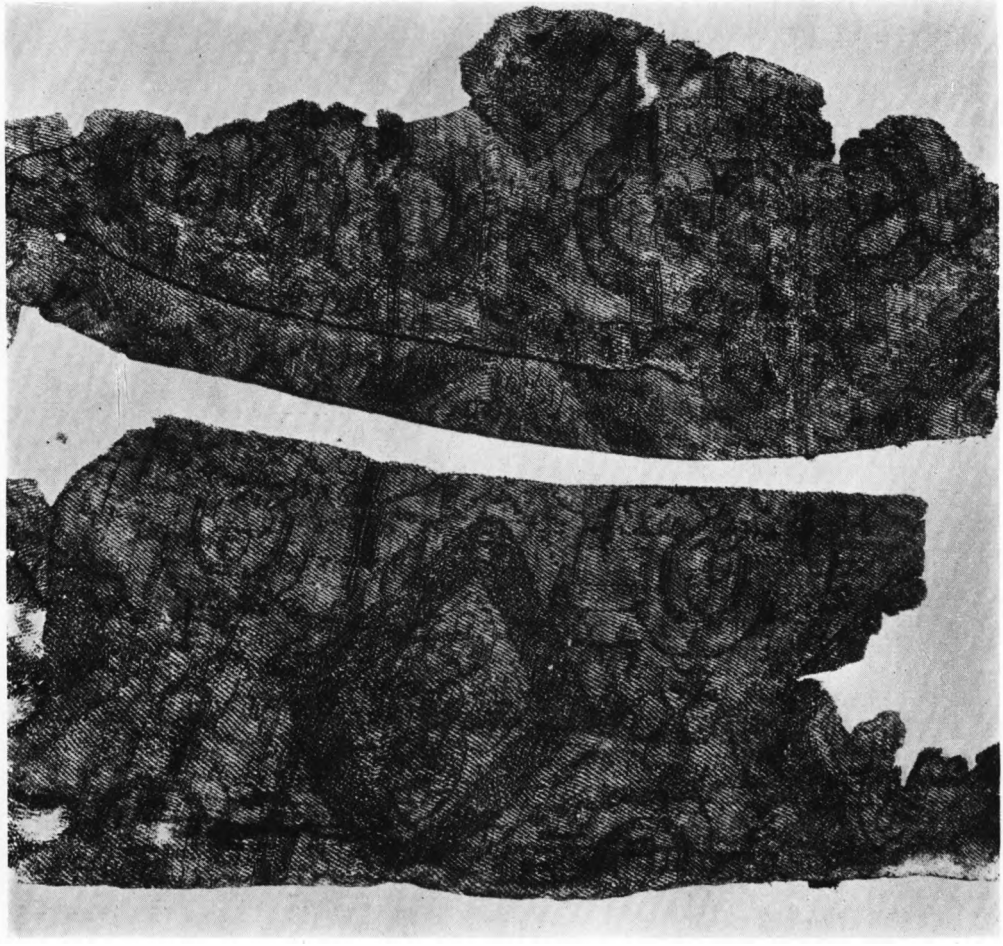
[1] **J. B. Løffler i Aarb. f. nord. Oldkynd. 1897. S. 243—45. — Agnes Geijer: Ett märkligt romanskt broderi, i Fornvännen. 1933. S. 114—19.**

Fra Grav Nr. 90 (»Signetgraven«) stammer som nævnt flere Stumper af den gravlagte gejstliges Klædninger. Den af Løffler (sml. S. 1973) betegnede tynde, lyse Overklædning, som naaede til Knæene, var af Silke[1] (Fig. 592), hvis Bund er vævet i Toskaft, mens Mønster og Striber er i Kipper; Stoffet er afstribet i ulige brede Baner i Klædningens Længderetning, og hver Bane indeholder Rækker af reliefagtigt fremtrædende romanske Bølgeranker, der løber paa tværs; de næsten cirkelformede Sideskud ender i fem Smaablade, og imellem Sideskuddene ser man vekselvis seks- og firbladede Blomster; i de mellemfaldende Striber, der er ca. halvanden cm brede, er der fundet Spor af Guldtraad; muligvis har nogle af disse Striber været tofarvede, idet et Par af dem nu viser sig med een mørk og een lys, henholdsvis to mørke og een lys Stribe. Stoffet kendes i omtrent samme Mønster fra Brixen-Biskoppen Brunos (1248—1288) Mitra, nu i Brixens Domkirkeskat. Om dette skriver Moriz Dreger[2]: Det er ikke udelukket, at Stoffet eller i det mindste Mønstrets Type gaar tilbage til ældre Tid; Grundstoffet kunde ogsaa udmærket godt være byzantinsk. Stoffet er hvidt, Borterne gyldne. — Imidlertid er det samme mønstervævede Stof ogsaa fundet i Kirken til Santa Maria de las Huelgas de Burgos[3], i den Kiste, der bevarer Liget af Sancho (1180—1181), Søn af Leonora af Aragon, samt i en anden Kiste, hvis Indehaver *

L. L. 1950 **Fig. 591. Stola fra Grav Nr. 73 (S. 1979).**

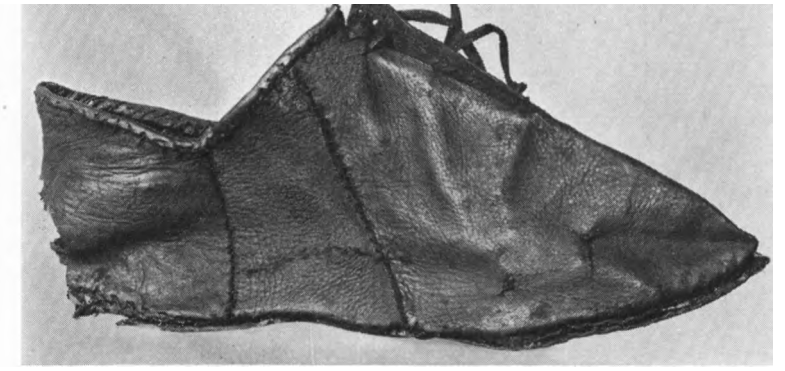

Fig. 592. *Stykke af en knælang Overkjortel fra romansk Grav Nr. 90. (S. 1980). Nu i Nationalmuseet.

L. L. 1951

Fig. 593. *Stykke af fodsid Underklædning fra romansk Grav Nr. 90 (S. 1982). Nu i Nationalmuseet.

S. Bengtsson

Fig. 594. Lædersko fra romansk Grav Nr. 90 (S. 1983).

er ukendt, men som efter sin Stil dateres til »andet Tiaar af 13. Aarhundrede«. Indvævede, kufiske Bogstaver, ligesom hele Milieuet, viser med Sikkerhed, at her er Tale om spansk-arabiske Væveriprodukter. Stoffet i Sanchos Kiste beskrives som duegraat med Guldlister, mens det tilsvarende i Anonymens Kiste (anvendt som Betræk paa Puden under Ligets Hoved) betegnes som »maaske Uld, og med Guldlister«. Efter dette tør man antage, at ogsaa den gravlagte Roskildegejstliges Messesærk har været af spansk-arabisk Stof; Farven har, som det krævedes af dette Klædningsstykke, været hvid, men med Striber af Guld og maaske andre Farver. I Nationalmuseet har Stykkerne Nr. D 2699.

Den fodside *Under klædning,* der af Løffler (sml. S. 1973) blev beskrevet som et svært Uldstof, er et mønstervævet Silkestof i Satinbinding[1]. Mønstret (Fig. 593) bestaar af vekslende Ruder og Firpas, og i Sammenstødet mellem dem et Ornament bestaaende af fire hjerteformede Blade, der vender Spidsen mod hinanden. I Ruderne, der begrænses dels af en smallere glat, dels af en bredere, mønstret Ramme (Mønstret nu ukendeligt, kufiske Bogstaver?) indeholder fire palmetteomskrevne Lillier omkring et utydeligt Midtornament. Firpassenes Ramme er glat, og i »Passene« ses Treblade over smalle, nedadbøjede Blade, og nederst paa Stilken findes vistnok et halvmaaneagtigt Blad; i Hjørnerne er der »Ege«-Blade paa bred Stilk; alle disse Bladornamenter gror ud fra en Midtcirkel, der muligvis indeholder fire Hjerteblade af Form som de ovenfor nævnte. Om Stoffets Proveniens kan intet sikkert siges, heller ikke om de oprindelige Farver. I Nationalmuseet har Stykkerne Nr. D 2698.

De andre Tøjrester fra Graven er saa daarligt bevarede, at de unddrager sig nøjere Beskrivelse. Som Nr. D 2700 bevares det Stykke »lyse, fine Tøj«, der strakte sig fra Hænderne skraat ned til højre Laar, og som muligvis kan

Fig. 595. Niels Skaves Skjold (S. 1984).

have været afdødes *Haandlin* (manipulus); det bestaar af tyndt, gazevævet Silke af utvundet Traad; sammen med dette ligger der Rester af en ca. halvanden cm bred Bort af guldbelagt Sølvtraad med gul Silkesjæl.

Meget velbevarede er derimod et Par *Lædersko* (Fig. 594), som er spidse fortil, ca. 25 cm lange og godt 10 cm høje paa Siden, men muligvis noget sammenskrumpede af Fugt. Overlæderet paa den ene Sko er udskaaret af eet Stykke, mens det paa den anden er øget med en Kile. Sammensyningen er udført med en tyk, sort Traad, der ogsaa er anvendt til at befæste de tynde Saaler til Overlæderet. Over Vristen er der en Split, som er til at sammenbinde med en tynd Læderrem, der er trukket gennem to Snørehuller paa hver Side. Der foreligger intet om, hvorvidt Skoene, hvad der vel er sandsynligt, har været betrukket med mønstret (Silke)stof.

[1] **Stoffet er mikroskopisk bestemt af Esther Fangel, Haandarbejdets Fremme. De vævetekniske Oplysninger skyldes Assistent ved Kunstindustrimuseet, Rigmor Krarup.** [2] **Künstlerische Entwicklung der Weberei und Stickerei. Wien 1904. S. 97, sml. Tavlebindet S. 73.** [3] **Manuel Gömez-Moreno: El Panteon real de las Huelgas de Burgos. Madrid 1946. S. 24, 37, sml. PI. L.**

Om den i Grav Nr. 27 fundne *Ibskal,* se S. 1961.

Biskop Niels Skaves Gravskjold (Fig. 595) fra o. 1500, af Type en Tartsche, den eneste bevarede i Danmark, er af Ahorntræ, oversmurt med fintslemmet Ler. Bagsiden er klædt med Pergament og Forsiden med groft Lærred med tyk Kridering, der er rigt ornamenteret. Baggrunden er forgyldt og dekoreret med indprikkede, stiliserede Planteornamenter; i Midten ses Skaves Vaaben malet med heraldiske Farver; Hjelmen er ikke bevaret, Hjelmtegnet, de sorte Vinger og Løvet ses endnu. Bagsidens Metalskive er ikke oprindelig, men der er Mærker af de gamle Kroge til Armbøjler. Skjoldet er flere Gange istandsat, sidst 1943. Det hænger nu paa Sydvæggen i søndre Korsarm, ikke langt fra Bispens Grav (Nr. 61 S. 1968). Skjoldet er ikke omtalt i de ældste haandskrevne Kirkebeskrivelser (NKS 710, Rostg. og Thott).

Ada Bruhn: Sværd og Kaarder i Roskilde Domkirke, i Vaabenhistoriske Aarbøger. 1949. S. 27—31. — Fra Domkirken kendes iøvrigt to andre †Gravskjolde, af hvilke det ene udtrykkelig siges at være af Træ; det er Biskop Niels Jepsen Ulfeldts Skjold, der oprindelig maa have hængt ved hans Grav i †S. Laurentii Kapel, men som flyttedes med, da hans †Messinggravplade blev overført til Højkoret (sml. S. 2006); det andet Skjold tilhørte Niels Vollerup og omtales ligeledes i Højkoret (se S. 1703).

E. M. 1942

Fig. 596. Kong Niels' Raad, Helges, Mindetavle (S. 1985).

MINDETAVLER OG EPITAFIER

Om *Pillegravenes Pergamentepitafier,* se foran S. 1757 ff.

1) *Mindetavle* (Fig. 596). Første Halvdel af 1100'rne. Helge, Kong Niels' Raad. »Anno MCXXVIII d(omi)nice i(n) carnationis III id(us) Nove(m)b(ris) obiit Helgi (con)siliari(us) Nicolai r(egis) q(u)i multiplices elemosinas huic eccle(sie) (con)tulit (et) iugu(m) regii iuris q(uod) a q(u)ib(us)da(m) regu(m) (con)siliariis eccle(sie) hui(us) canonicis (i(m)positu(m) fuerat exc(us)sit« (»Søndagen d. 11. November Aar 1128 efter [Herrens] Kødblivelse, døde Kong Niels' Raad Helge, som gav denne Kirke mange Gaver og afrystede den kongelige Rets Aag, som havde været paalagt denne Kirkes Kanniker af nogle af Kongernes Raader«). Lille, graablaa Kalksten, defekt og itu, Højde 30 cm, Bredde ca. 46, indsat paa sin oprindelige Plads i Kapitelhusets nuværende Præsteværelse over den derværende romanske Søjle. Indskriften er med fordybede Majuskler, stærkt sammenskrevne og med Anvendelse af alle traditionelle Forkortelsestegn. Af bogstavmæssige Grunde kan Stenen godt være opsat umiddelbart efter Helges Død, men den kan ogsaa være noget senere; man fæster sig især ved Uncialformerne for H og M, der begge findes paa

Kong Niels' Tid, men dog først bliver almindelige hen imod Aarhundredets Midte. I alt Fald er Indskriften den ældste daterede Gravskrift i Danmark. Hvad angaar Indskriftens Indhold, da er den et Vidnesbyrd om, hvorledes Kirken netop i disse Aar kæmper for sin Selvstændighed og sine Privilegier og gennemfører sin Kamp. Men om der med Indskriftens »kongelige Rets Aag« hentydes til Rets- eller Skatteforhold, er vel næppe til at afgøre.

Stenen sad paa sin nuværende Plads o. 1685, da den nævnes i det Thott'ske Haandskrift 1406 4:o »udi det gl. Capitel er inden døren en firkandtet Allabastersteen i Muren satt«. Pastor Schröder noterer derimod 1707 i sin Domkirkebeskrivelse, at den nuværende Rektor i Roskilde Hr. Peter Schade (død 1726) har Stenen, som før har siddet forneden i Kapitelhuset i det Værelse, der var nærmest Kirken. »Die Stelle davon ist noch zu sehen«. Senere har Stenen været i Rostgaards Eje og kom efter hans Død til Universitetsbiblioteket, hvorfra den overgik til Museet 1808. Da Steen Friis under Restaureringen 1859 genfandt den Niche, som angav Stenens oprindelige Plads, blev der først indsat en Kopi af Stenen, der 1866 erstattedes af Originalen.

R. Nyerup, i Skandinavisk Museum. 1803. 2 S. 135—38 og Antiquariske Annaler III. 1820. S. 60—64 med Tav. III Fig. 1, sml. Collegialtidende XII, 257—59. — Behrmann 1815 S. 83 (i Samlingen i Rundetaarn). — Steen Friis 1851—52 S. 129 f., endv. i Ny Kirkehist. Saml. II Bd. 2 S. 123 og 597 f. — Arhnung S. 14—16, Fig. 3. — De ældste Afskrifter, da Stenen endnu var hel, findes i det Thott'ske Haandskrift 1406, 4:o Bl. 61r og hos Schröder S. 79.

2) 1500'rne. Saxo Grammaticus, død i Begyndelsen af 1200'rne. »Epitaphium Saxonis Grammatici gravissimi Danorum Historiographi huius ecclesiæ olim præpositus, qui obiit anno 1190« (»Gravskrift over S. G., Danernes lærde Historieskriver, fordum denne Kirkes Provst, som døde Aar 1190«); herefter et langt rosende Digt paa Latin, som slutter med at opfordre Vandringsmanden til at ære »dette Sted som rummer hans Aske«. Epitafiet er en simpel Trætavle med malet, gylden Skrift, Versaler og Skriveskrift. Den har nu en paasømmet Karnisprofil under en Gesims hvorpaa er malet: »RENOVAT. ANNO 1728«, fra hvilket Aar Rammen hidrører tillige med Opmalingen af Indskriften, der imidlertid stemmer med Afskrifter fra før dette Aar. I nordre Korsarm.

Gravskriften, hvis Forfatter ikke kendes — Resen tilskriver uden Kommentar, formodentlig med Stephanius som Kilde, Biskop Lage Urne Epitafiet — gengiver den Tradition om Saxo Grammaticus, der herskede i Roskilde i 1500'rne. Den identificerer for det første den berømte Historiker med den Provst Saxo, som ifølge Domkirkens Liber daticus døde 29. Juli, vistnok 1206, men i alt Fald efter 1200; dernæst maa Paamindelsen til Vandringsmanden hentyde til den Grav i nordre Korsarm, der endnu den Dag i Dag betegnes som Saxos, hvad der dog ikke paa anden Maade kan bekræftes (se Gravsten Nr. 10 S. 2014).

Afskrift af Epitafiet, før Restaureringen 1728, findes i Haandskrifterne Rostg. 22. 8: o og Thott 1406. 4: o. Tidligst trykt hos Laurentius Asserous i hans Inscriptionum Selandicarum Daniæ antigrapha 1621 (upag.). Se endv. Stephanius: Notæ uberiores. 1645. S. 22, Resen S. 33 (der betegner Digtet som kedsommeligt) og Steen Friis 1851—52 S. 113. Ang. Forholdet mellem Saxo Grammaticus og Provst Saxo, se Otto S. 41 med Litteraturhenvisn. Om Noten og Mindeverset i Liber daticus udtaler Otto, at de muligvis skyldes Lage Urne.

V. A. 1949

Fig. 597. Epitaf over Johan Jepsen Ravensberg, død 1512 (S. 1987).

3) (Fig. 597) 0.1512. Johan Jepsen Ravensberg, Biskop (sml. Gravsten Nr. 34). Lang, rosende Indskrift, der omtaler hans Studierejse i Tyskland, hans Udnævnelse til Kongens »Archigramateus« (egentl. Førstesekretær), hans Sendefærd til England og Skotland, hvor han forsonede disse to Folkeslag, der da var meget hadske paa hinanden og havde deres Hære paa Krigsfod, saa at de gik fra hinanden i Enighed; endelig nævnes hans Optagelse blandt de Roskilde Kanniker. »Mortuus est in arce Hiortholm anno ætatis suæ plus minus sexagesimo pontificatus vero sui undecimo a Christo autem nato anno salutis nostræ millesimo quingentesimo duodecimo tertio feriarum paschalium sepultus hic Roschildiæ in æde divi Lucii« (»han døde paa Borgen Hjortholm i sin Alders 60. Aar, sit Pontificats 11. Aar og i vor Frelses 1512. Aar, den 3. Dag i Paasken og blev begravet her i Roskilde i S. Lucii Kirke«). Tavle af Træ, 79x32,5 cm. Paa øvre Halvdel er malet Slægten Ravensbergs Vaaben med Bispehue og Krumstav mellem Vesselhornene, alt paa brun Bund og stærkt, men korrekt opmålet. Nedre Halvdel dækkes af et Pergament med Minuskelskrift, indrammet af en karnisprofileret, nyere Liste. Tavlen

Fig. 598. Epitaf ^ Hjm Hartmann, dod sy□ Aar f□j Hustm Qg ^ Hude .

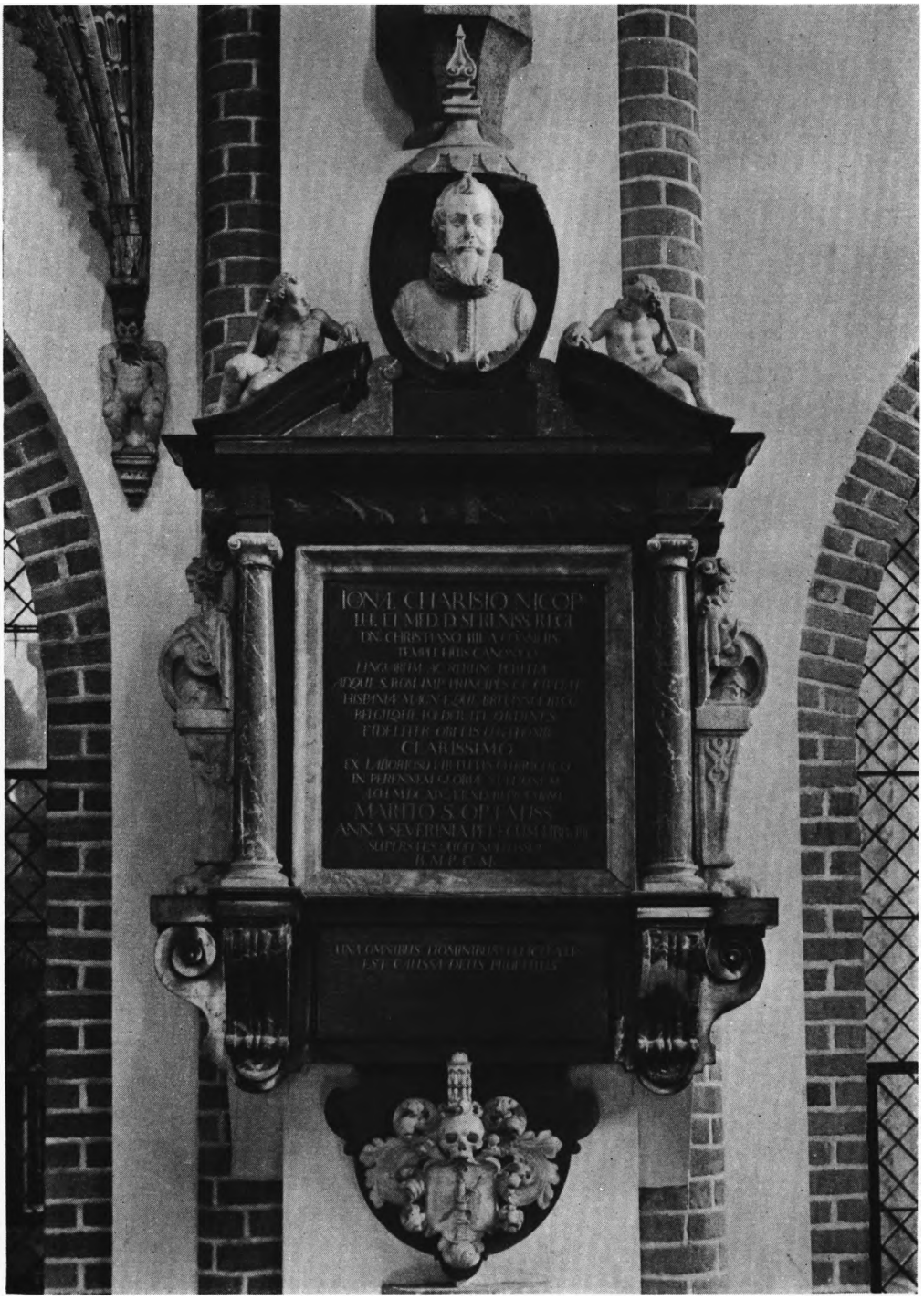
hænger i Midtskibet paa 3. Arkadepille fra Vest, ud for Bispens Grav og Gravsten, sikkert dens oprindelige Plads.

Epitafiet er nævnt i alle de gamle haandskriftlige Domkirkebeskrivelser Rostg., Thott etc. hængende paa samme Pille. Indskriften er først trykt hos Asserous i hans Inscriptionum Selandicarum Daniæ antigrapha. 1621 (upag.), senere i Pontoppidans Marmora Danica I, 18 og Steen Friis 1851—52 S. 109 f.

4) O. 1590. Elias Eisenberg, Frederik 2.s Sekretær, som igennem 21 Aar udførte mange indviklede Arbejder i Kancelliet og foretog to vanskelige diplomatiske Rejser til Czar Ivan (Johannem Basilidem), Moskovs store Fyrste, og ogsaa til adskillige andre Lande, afskediget i Naade paa Grund af Svaghed, døde efter et fromt Liv i de sidste Naadens Aar 1590 den 30. April i en Alder af 56 Aar. Latinsk Indskrift med Reliefversaler paa støbt Kobberplade i Profilramme, 70,5 x 44,5 cm. Hustruen Thale Holste lod Pladen opsætte. Ophængt paa Vestsiden af Arkadepillen Øst for hans Gravsten (Nr. 99).

Indskriften, der er omtalt i de haandskriftlige Kirkebeskrivelser Rostg., Thott etc., er først publiceret af Asserous i Inscriptionum Selandicarum Daniæ antigrapha. 1621 (upag.). Se endv. Pontoppidan: Marmora Danica I, 28, Steen Friis 1851—52 S. 110 f. og Løffler: Gravstenene i Roskilde Kjøbstad S. 45 f.

5) O. 1601. Barbara Andersdatter (sml. †Gravsten Nr. 68). »Over sin fromme, blide,' (nu) salige Hustru, Barbara, Hr. Anders Larsens Datter (D. And. Laur. F.), som var født i Roskilde 8. Marts Aar 1568 og blidt udaandede sammesteds 29. Okt. Aar 1601, satte den sørgende Enkemand, Hans Povlsen Resen, dette Minde«. Indskrift paa Latin med svagt fordybede Versaler, og herefter, med Antikva, langt Vers, ligeledes paa Latin (ti Disticha) med Hustruens Pris; under dette tre Skjolde, det midterste med Initialerne BAD, det venstre med Fugl paa Slange, det højre vistnok med et Lam. Tavle af Belge-noir, 64x50 cm, i Profilramme af samme Materiale og med et lille Topstykke af Sandsten med Englehoved i Basrelief. Selve Skrifttavlen er poleret, og Indskriften, hvis to Afsnit indledes med meget kunstige Initialer, omgives af en Ornamentramme med Blomster og Ranker udført i meget fine og elegante Linier. Nederst i denne Ramme er der en oval Kartouche med Mesterindskrift i Fraktur: »Peder Trellund Riber, Borger oc scholholder udi Kiøbenhafîn,

E. M. 1949

Fig. 599. Epitaf over Jonas Charisius, død 1619 (S. 1990).

Fig. 600. Epitaf 1622'over Christian Gyldenstjerne og hans anden'Hustru Dorothea Rud dronning Sophia *m* Ren

schreff och poleret denne Steen«. Baade Bogstaver og Ornamenter har været forgyldt. I nordre Korsarm, paa Korskrankemuren.

Laurentius Asserous: Inscriptionum Selandicarum Daniæ antigrapha 1621 (upag.). — Steen Friis 1851—52 S. 114 f. — Peder Pedersen Trellund, Søn af Raadmand Peder Trellund i Ribe, havde Skriveskole i Ribe til 1599, da han flyttede til København, jfr. J. Kinch: Ribe Bys Historie II. 1884. S. 766—68. Nationalmuseet ejer fra hans Haand, bl. a. Indskriftpladerne i Altertavlen 1586 fra Højbjerg, Lysgaard Hrd. (meddelt af Victor Hermansen).

6) (

Hartmann fra Holsten, opdraget ved Hertug Adolf af Holstens Hof, dernæst under Hærføreren Daniel Rantzau Deltager i Svenskekrigen og efter denne Skriver paa Christiansen, Roskilde 1939 Flensborg Slot, af Christian 4. udnævnt til Borgmester i Flensborg, siden af Enketemester, endelig entlediget i Naade; paa Vej til Flensborg for i Døden at forenes med sin Hustru Anna Kellinghus (Annæ Keilinghusiæ), blev han bortrevet af Døden her i Roskilde 1606, 72 Aar gammel; ved Dronningens Gavmildhed blev han begravet her og dette Monument opsat. »Ave lector Lethi memor« (»Hil dig Læser, tænk paa Døden«). Indskrift med gyldne Versaler paa sort. Epitaf af Træ af vanlig Opbygning med Vinger, Top- og Hængestykke og Skriftfeltet flankeret af Hermer med en diminutiv Pude under Kapitælet, en langskægget Mand, der holder sig i Skægget og en Kvinde, der fatter om sit ene Bryst. Englehoveder i Gavlfeltet, paa Gesimsen og i Hængestykket. Den brogede Staffering er fra forrige Aarhundrede; paa Undergesimsens runde Midtfelt er malet et lodret delt Skjold med en halv sort Hjort paa grønt i højre Felt og en Vildmand med Stav paa rødt i venstre Felt.

I søndre Sideskib, lige Øst for Indgangsdøren, hvor det ogsaa omtales i de ældste haandskriftlige Kirkebeskrivelser, Rostg., Thott. etc. — Sikkert Arbejde af en københavnsk eller nordsjællandsk Snedker.

Steen Friis 1851—52 S. 111 (fuldstændig Gengivelse af Indskriften).

7) (Fig. 599) Renaissance, 1620—25. Jonas Charisius fra Nykøbing, Dr. jur. og med., Christian 4.s Raad, Kannik ved denne Kirke, fremragende sprog- og sagkyndig Sendemand til det romerske Kejserriges Fyrster og Stæder, til Kongerne af Spanien og Storbrittanien, til Nederlandenes Stænder, den her-

Christiansen, Roskilde 1939

Fig. 601. Maleri af Christian Gyldenstjerne og hans anden Hustru Dorthea Rud. Detail af Fig. 600. (S. 1992).

ligste Ægtefælle, som 1619 i sin Alders 48. Aar gik forud for sin Hustru Anne, Datter af Peder Sørensen, »der nu overlever med fire Børen, skønt hun ikke vilde«; Slutningsinitialerne B M P C M skal sikkert suppleres: »bonæ memoriæ ponere curavit monumentum« (»lod sætte dette Monument til et godt Minde«), Epitaf af sort, rødlig og hvid Marmor med Vinger af Alabast, og kronet af en Medaillon med Portrætbuste. Storfeltet optages af en sort, kvadratisk Tavle med Gravskriften i fordybede, gulmalede Versaler, omgivet af en kraftig Profilramme af hvidt, rødflammet Marmor. Gesimsen bæres af to glatte, joniske Søjler, af rød, hvidflammet Marmor, mens alt det egentlige Rammeværk er af sort Marmor. De smalle Alabastvinger er formet som Hermer i Profil; paa den svungne Splitgavl sidder to fakkelbærende Putti, der flankerer en sort Ovalmedaillon med afdødes hvide Marmorbuste i Hautrelief, et fint og sjælfuldt Portræt af den betroede Diplomat. Over hans Hoved er der en noget klumpet Baldakin, hvis Spir er fornyet. I det høje, glatte Postamentfelt læses en religiøs Sentens, maaske Charisius' Valgsprog; men Feltet synes beregnet til en meget længere Indskrift. Paa Hængestykket er afdødes Vaaben, kronet af Dødssymboler. Epitafiet er sikkert bestilt i Nederlandene og gjort færdigt der. Mesteren maa være en af de Keysers Elever. I Midtskibet paa Pillen Vest for Orgelet, ud for afdødes Gravsten (Nr. 123).

Laurentius Asserous: Inscriptionum Selandicarum Daniæ antigrapha 1621 (upag.). — Steen Friis 1851—52 S. 109 (fejlfuld). — Løffler: Gravstenene i Roskilde Kjøbstad S. 47 f. — Den kunsthistoriske Bestemmelse skyldes Otto Norn, der formoder, at Arbejdet er formidlet gennem Stenhuggeren (og Købmanden) Lorents Pieterzs Sweys fra Amsterdam. Denne kunsthistoriske Bestemmelse er blevet bekræftet gennem en Forespørgsel hos den hollandske Specialist paa dette Felt, Dr. Elisabeth Neurdenburg, der bl. a. henviser til et Epitaf over Jacob van der Dussen i hendes Bog: De zeventiende eeuwsche Beeldhouwkunst in de noordelijke Nederlanden, Hendrick de Keyser, Artus Quellinus etc. Amsterdam 1948. S. 105, idet hun samtidig gør opmærksom paa, at hun ikke fastholder sin Henførelse af dette Monument til Nicholas Stone.

8) (Fig. 600) Sen-Renaissance, 1622. Christian Gyldenstierne til Resterop, Søn af Hr. Mogens G., Ridder til Stiernholm, og Fru Anne Sparre til Svanholm i Schaane, født paa Malmø Slot 1552, kaldet af Herren paa Hellestrup 21. Febr. 1617, og Hustru Dorrothea Rud til Hellestrup, Datter af Jørgen Rud til Wedbye og Fru Karren Krafse til Ottesløff, født paa Gisselfeld 1560, død <14. Sept.) 16<48>. Epitaf af Træ, vanlig arkitektonisk Type med flankerende Søjler, Vinger, Top- og Hængestykke. Storfeltet er vandret delt og har foroven et Maleri (Fig. 601) af Christian Gyldenstierne og hans anden Hustru knælende paa hver Side af en Bedepult, han i Rustning, hun i Enkedragt. Indskriften i nedre Halvdel er med gylden Fraktur paa sort.

Rammens Snitværk er sikkert gjort i Roskildemesteren Anders Nielsen Hatts Værksted. De korintiske Søjlers Prydbælter har Smaareliefier af Kristus som Havemand og en knælende Kvinde; de to smaa Putti paa Gesimsens Krumknægte, den ene med Søjle, den anden med Kors, minder noget om Hatts Figurer paa Smørum Altertavle (S. 596). Midt paa Postamentbjælken er skaaret Aarstallet 1622. Hængestykket flankeres af to bukkebenede Satyrer, der er viklet ind i Volutornamenterne; Vingerne, der afsluttes med Ørnehoved, indeholder Tidens sædvanlige Kartouche- og Frugtmotiver omkring en halv Løvemaske. Topkartouchen, der flankeres af to Spir, minder om Kongepulpiturets. Den brogede Staffering er genopfrisket i 1800'rne: Vingerne, der har tilhørt et † Epitaf over Otto Brockenhus (S. 2005) og tilsattes ved Istandsættelsen 1885 f., indeholder 2x8 Aneskjolde i hver sin lodrette Række, mens Frise- og Postamentfelt har 2x16. I søndre Sideskibs første Fag efter Korsarmen; oprindelig hang det i Midtskibet »paa Pillen tvert ofuer for Predichestolen« (Thott), ud for Graven og Gravstenen (Nr. 121).

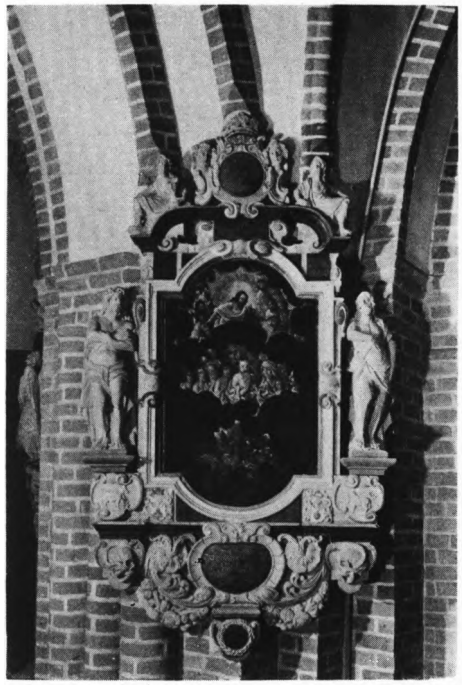
Løffler: Gravstenene i Boskilde Kjøbstad. 1885. S. 46, 110. — Lund: Danske malede Portræter IX, 60.

9) (Fig. 602) Bruskbarok, o. 1640. Susanne, Datter af Hr. Mads [Jensen Medelfar] Biskop i Lund i Skaane, Kannik i Roskilde, Professor med. ved Københavns Universitet, Ole Worms anden Hustru, Moder til fire Børn, alt for tidligt bortrevet af Pestepidemien. Den sørgende Ægtefælle lod dette sætte i kærlig Erindring. Hun døde 27. Aug. 1637 i sit Ægteskabs 7. og sin

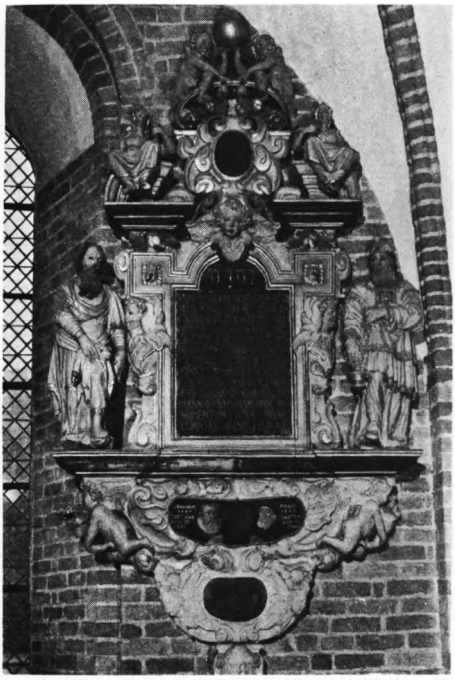
E. M. 1945

Fig. 602. Epitaf over Susanne, Ole Worms 2. Hustru, død 1640 (S. 1992).

E. M. 1949

Fig. 603. Epitaf 1655 over Hans Andersen Guntzow med Hustru og Sønnekone (S. 1996).

E. M. 1949

Fig. 604. Epitaf 1644 over Augustinus Sandt og Hustru (S. 1994).

E. M. 1949

Kig. 605. Epitaf over Gert Schrøder, død 1643, og Hustru (S. 1996).

Alders 24. Aar. Indskrift med fordybede Versaler. Det lille Epitaf, der er af Sandsten med et Portrætmaleri af afdøde i Topstykket, bestaar af et smalt Storstykke med Gravskriften i en oval Kartouche og i Vinklerne foroven et »Ihs« i Flammekreds og Guds Haand, som holder et dryppende Horn. To store flankerende Engle, der knæler paa bølgende Skraaprofiler, holder henholdsvis et korsfæstet og et saaret Hjerte. De tværgaaende Lister er bølgende, og det lave Hængestykkes Skriftfelt med Dødsdatoen flankeres af to vandret bortsvævende Englebørn, et Motiv, der tildels gaar igen paa Augustinus Sandts og Gert Schrøders Epitafier. Herunder er der endnu et ekstra lille Hængestykke med Worms og Hustruens Vaaben, hans med OWD(!), lodret delt med Træ i højre og staaende Løve mellem ni Ruder i venstre Felt, hendes et af Tornegrene omvundet blomstrende Hjerte. Den runde Portrætmedaillon hviler paa en ganske lav Splitgavl og flankeres af to buttede Drengebørn, der holder en Laurbærkrans over Billedet. Epitafiet krones af et stort flammende Hjerte med Jahves Navn paa Hebraisk i Flammesol.

Sandstenen er stafieret med sort og hvidgraat; Figurerne har Legemsfarve, der er rødt og Guld paa Dragter og Symboler. Det lille, overordentlig smukke Portræt af den unge Kone er malet paa Kobber, Tvm. 24,5 cm. I Koromgangens nordligste Arkadepille ud for Graven og Gravstenen (Nr. 138).

Steen Friis 1851—52 S. 124. — Løffler: Gravstenene i Roskilde Kjøbstad S. 52. — Lund: Danske malede Portræter IX, 61 f.

10) (Fig. 604) Barok, 1644. Den ærværdige Olding Augustinus Sandt, fordum Præst ved Kronborgs og Helsingørs tyske Kirke samt Christian 4.s Feltpræst, Kannik og Vikar i Roskilde lod til Guds Ære og til Minde om sin Hustru Anna Rhumann dette Monument opsætte i levende Live Aar 1644. Epitaf af Sandsten med Indskrift paa Latin i fordybede Versaler og i Hængestykket Portrætmalerier af Mand og Hustru paa Kobber eller Zink og herved malet, ligeledes paa Latin (ved ham): »Begge født 1567, døde 31 Dec. 1649, (ved hende): Malet 1645, døde 10. Dec. 1648«. I Modsætning til Gert Schrøders Epitaf (Nr. 11), fra samme Værksted har Sandts Epitaf endnu bevaret Mindelser om den oprindelige arkitektoniske Opbygning: Gesimsen, der er brudt af et stort Englehoved, har endnu vandret Forløb ligesom Postamentbjælken, og Skrifttavlen er stadig retkantet, men med en Buetunge foroven; dens øvre Ramme svinger ud i to store Hammerudvidelser, og herunder fungerer to Englehoveder over brusket Ornamentik som flankerende Hermer. Uden for Storstykket staar store Figurer af Moses og Aron. Hængestykket indeholder Ægtefællernes Maleri i en vilter Kartouche flankeret af bortflyvende Englebørn med Overflødighedshorn, og herunder er et ovalt Skriftfelt (nu overmalet) flankeret af Englehoveder og helt forneden et Diademhoved. Paa de Stumper, der er blevet tilbage af den brudte Topgavl, sidder Kvindefigu-

N. E. 1951

N. E. 1951

Fig. 606—607. Sidefigurer paa H. A. Guntzows Epitaf (sml. Fig. 603).

Christiansen, Roskilde 1939

Fig. 608. Epitafiemaleri paa Zink, forestillende Borgmester Gert Schrøder, dod 1643, og Hustru (sml. Fig. 605).

rer paa hver Side af en Kartouche med nu overmalet Indskriftfelt, hvori dog skimtes DOMS (Dominus optimus maximus salvator, Herren vor Frelser, den største og bedste). Kartouchen krones af to Putti, der dels holder Guirlander, dels støtter en Topkugle med en Laurbærkrans. Staffering som Nr. 9. I Koromgangen ud for Gravstenen (Nr. 141). Sml. Murede Begravelser S. 2138.

Steen Friis 1851—52 S. 125. — Løffler: Gravstenene i Roskilde Kjøbstad S. 55. — Lund: Danske malede Portræter IX, 60 f.

11) (Fig. 605). Barok. 1645—50. Gert Schrøder, denne Bys Borgmester, død i sin Alders 54. Aar 1. Jan. 1643, og Hustru Kirstine Albretsdatter, død i sin Alders 64. Aar 28. Aug. 1642. Over sine kære Forældre lod Herman Schrøder (sml. Gravsten Nr. 137) sammen med sin Søster Anna Gertsdatter opsætte dette Monument. Indskrift paa Latin med malede, gyldne Versaler. Epitafiet er ligesom det foregaaende, der er fra samme Værksted, af Sandsten, med Portrætmalerier af Mand og Hustru paa Zink i Hængestykket (Fig. 608); den arkitektoniske Opbygning er helt forladt, og alle tværgaaende Led er enten brudte eller krummede, men Inddelingen i Stor-, Hænge- og Topstykke er bevaret, og Kompositionen stort set som i Augustinus Sandts Epitaf. Skriftfeltet er ovalt, flankeret af bedende Engle, hvis Underkroppe dog skjules bag Ornamentik og velnærede Englehoveder, og over Skriftovalen ses Pelikanen, der nærer sine Unger med Blod fra sit Bryst. Paa den brudte Postamentgesims staar store Figurer af Lukas og Johannes, mens de to andre Evangelister, i mindre Format, sidder paa Volutter over Storgesimsen, flankerende Topstykket med Skriftfelt kronet af Kristus med Verdenskuglen. Hængestykket svarer nogenlunde til foregaaende, blot er Skriftfeltet her rektangulært og Diademhovedet erstattet af et Englehoved. Mens Epitafiet typologisk staar paa et yngre Trin end Augustinus Sandts, gælder det omvendte Maleriet i Hængestykket, idet Borgmesterens Maleri endnu har bevaret det paa Renaissancens Epitafier faste religiøse Motiv, her Kristus, som staar op af Graven med Sejrsfanen. Det gule Straalelys nærmer sig stærkt det lysebrune, den flagrende Kappe er rødbrun. Staffering som foregaaende. Versalerne i Topfeltet er gyldne, i Hængestykket hvide, begge Indskrifter religiøse. I Koromgangens vestlige Del, paa Væggen mod Nordøst, nær Gravstenen (Nr. 139).

Steen Friis 1851—52 S. 124 f. — Løffler: Gravstenene i Roskilde Kjøbstad S. 53. — Lund: Danske malede Portræter IX, 61.

12) (Fig. 603). Barok, 1655. Hans Andersen Guntzow, Borgmester i Halmstad, død 1655, og Hustru Boel Mogensdatter, død 1658, samt hans Svigerdatter Apollone Marcusdatter, død 1655. Epitaf af Sandsten med stort Maleri paa Træ, uden Personalindskrifter, der maa søges paa den tilhørende Gravsten (Nr. 146). Malerifeltet, der foroven og forneden ender i en Buetunge, kantes af en Profilramme, hvortil der forneden slutter sig borgerlige, men hjelmede Vaabenskjolde for Mand og Hustru med Initialerne H A G og B M D;

korresponderende med disse er der over Rammen to kvadratiske Plader med nu overmalede religiøse Indskrifter. Storstykket flankeres af Statuer, Kristus som Smertensmand og som Sejrherre (Fig. 606—607) over Postamentkartoucher med henholdsvis Lammet, hvis Blod flyder ud i en Kalk, og Lammet med Sejrsfanen. Paa Gavlprofilen sidder to Kvinder, sikkert Tro og Haab, den ene med Alterkalk, den anden nu uden Symbol, hver paa sin Side af en Topkartouche med to Englehoveder; selve det cirkelrunde Felt er nu tomt; men paa et Skriftbaand under den Krone, der hviler paa Kartouchen, læses: »Ærens oc Lifs Crone« med Versaler. Hængestykkets store Indskriftskartouche flankeres af smukt udført Bruskværk med Akantusmotiver og Frugtguirlander og afsluttes af et ekstra Nedhæng, et Skriftfelt indrammet af en Tornekrone (»Vanærens og Dødsens Crone«, som den nu forsvundne Indskrift meddelte); under Statuernes Postamenter er der trepasagtige Nedhæng med slangeomvundne Kranier.

Stenhuggerarbejdet stemmer ret nøje med Epitafiet over Sognepræst Hans Høyer fra o. 1653 i Borup Kirke, Ramsø Hrd. (S. 1190) og hidrører sikkert som dette fra Henning Selgens (Sallings) Københavnerværksted.

Maleriet i Storfeltet, Olie paa Træ, er omgivet af sorte Skyer, og over Helvedes Flammer ses forrest otte Personer iført Liglagener, sikkert Portrætter af Borgmesteren, hans Hustru (hun er fremstillet som en meget gammel Kone og var ogsaa en halv Snes Aar ældre end sin Mand), fire Sønner, en Datter og muligvis den 19aarige Svigerdatter yderst til højre; bag dem ses andre opstandne Mennesker, og over en sort Skybræmme, mellem sine Apostle, skuer Kristus ud omgivet af svovlgul Straaleglans, gennem hvilken man skimter en Krans af Englehoveder

Staffering som foregaaende. Flere af Indskrifterne er forsvundne helt eller delvis. Den lange, religiøse Indskrift i Kartouchen under Maleriet, gyldne Versaler, er stærkt medtaget; Aarstallet har — ifølge de gamle Haandskriftsbeskrivelser af Domkirken, Rostg., Thott etc. —- staaet i det nederste Skriftfelt. I Koromgangen mod Nord, ophængt paa Nordvestsiden af den nordøstligste Højkorpille.

Steen Friis 1851—52 S. 115 f. Om Stenhuggerarbejdet udtaler han flgd. Dom: »Steenhuggerarbeidet er uden kunstnerisk Værd, og henhører til Rococostilens simpleste Producter«. — Lund: Danske malede Portræter IX, 62.

13) Bruskbarok, 1656. Ove Skades Tavle om Erhvervelse af hans Begravelse (se S. 2107). Tavle af sortmalet Kalksten, 81 x 57 cm, i Profilramme med Vinger, Nedhæng og Topstykke af samme Materiale, Vingerne med bruskbarokke Enkeltheder, Nedhænget med Skriftkartouche og Topstykket med Englehoved. Selve Tavlen har i de øvre Hjørner forsænkede Cirkelfelter med Vaaben for Mand og Hustru, Skade og Marskalk. Indskrifter paa Latin med

fordybede Versaler, i Hængestykket opbyggelig, paa den egentlige Tavle Meddelelse om, at Hr. Ofio Skade, Arveherre til Kierbygaard, den udvalgte Prins Christians (Christian 5.) Hovmester og Hofmarskalk, kgl. Lensmand paa Nykøbing Slot og over hele Falster, har i levende Live ladet indrette denne Begravelse i denne Domkirkes øvre Del, som man kalder Koret, og som aabner sig med disse to Vinduer, for sig, sin Hustru Fru Augusta Margareta Marschalch og deres Børn, for at de her i forønsket Ro kan afvente Jesu Kristi Genkomst og Sjælenes salige Forening. 1656. Staffering som de andre Epitafier, hvidt, Guld og sort; falmede, brogede Farver i de to Cirkler. I nordre Korsarm, paa Korskrankemuren over den tilhørende Krypt.

Ved Siden af Epitafiet, paa et pudset Felt hænger Ove Skades lille, elegante jernskaarne *Kaarde* fra o. 1660 med rigt udskaaret Knap og Fæste. Knappen, hvis For- og Bagside er skilt ved Hermer, viser en Kentaurkamp; foroven er der Blomster og Frugter. Paa Fæstets ene Side ses Jupiter med Ørn og Tordenkile, paa den anden Minerva med Spyd og Skjold. Parerstangen har Putti og Frugter, Haandbøjlen et Hoved omgivet af to liggende Figurer; desuden findes her Venus med Mars og Amor, Minerva og Juno samt en kappeklædt Mandsfigur. Endnu paa Steen Friis' Tid laa Kaarden paa afdødes Kiste sammen med et Par gyldne Sporer, som nu er forsvundne.

Steen Friis 1851—52 S. 103 f. — Ada Bruhn: Sværd og Kaarder i Roskilde Domkirke, i Vaabenhist. Aarb. 1949. S. 21 f.

14) O. 1709. Charlotta Amalia Krabbe, eneste Datter af Hr. Otto Krabbe til Holmegaard og Fru Birgitte Sceel til Eegholm, født 30. Nov. 1689. »Dyd og Gudsfrygt fuldte Hende fra Vuggen til Graven ... Hendis deiligste Siel straalede saa igiennem det deilige Legeme, at Hun behagede alle uden sig self. . .«. Gift 24. Okt. 1708 med Hr. Ulrich Christian Gyldenleu, Herre til Grevskabet Samsøe og det frie Herskab Marselisborg, Ridder, kgl. Majst.s General-Admiral, Kammerherre, Stiftsbefalingsmand over Island og Generalpostmester i Norge; død 25. Aug. 1709. Den meget lange og patetiske Indskrift er malet med sort Kursiv, Navnene med Versaler, paa en cirkelrund Marmorplade, Tvm. 70 cm, der nu hænger paa Sydsiden af Hovedskibets nordvestre Pille; her i Skibets Vestende var tidligere Familien Krabbes Kapel (se S. 2136), og Pladen hang oprindelig for den søndre Ende af afdødes Kiste.

Steen Friis 1851—52 S. 173—75 og Dagbog 1874 S. 149.

15) Barok, o. 1715. Just Juel, Kong Frederik 4.s Viceadmiral, fordum overordentlig Ambassadør hos Czaren af Rusland, faldet under Søslaget ved Rygen i Bugten Pronevig ramt af en Kanonkugle, da han havde set Fjenden berede sig til hovedkulds Flugt, 8. Aug. MDCCV (skal være MDCCXV) i sin Alders 50. Aar. Ærevers (tre Disticha) af hans Ven C. Sehestedt. Skrifttavle af sortpoleret Marmor, Kursiv og Versaler, i brudt Profilramme af hvidflammet

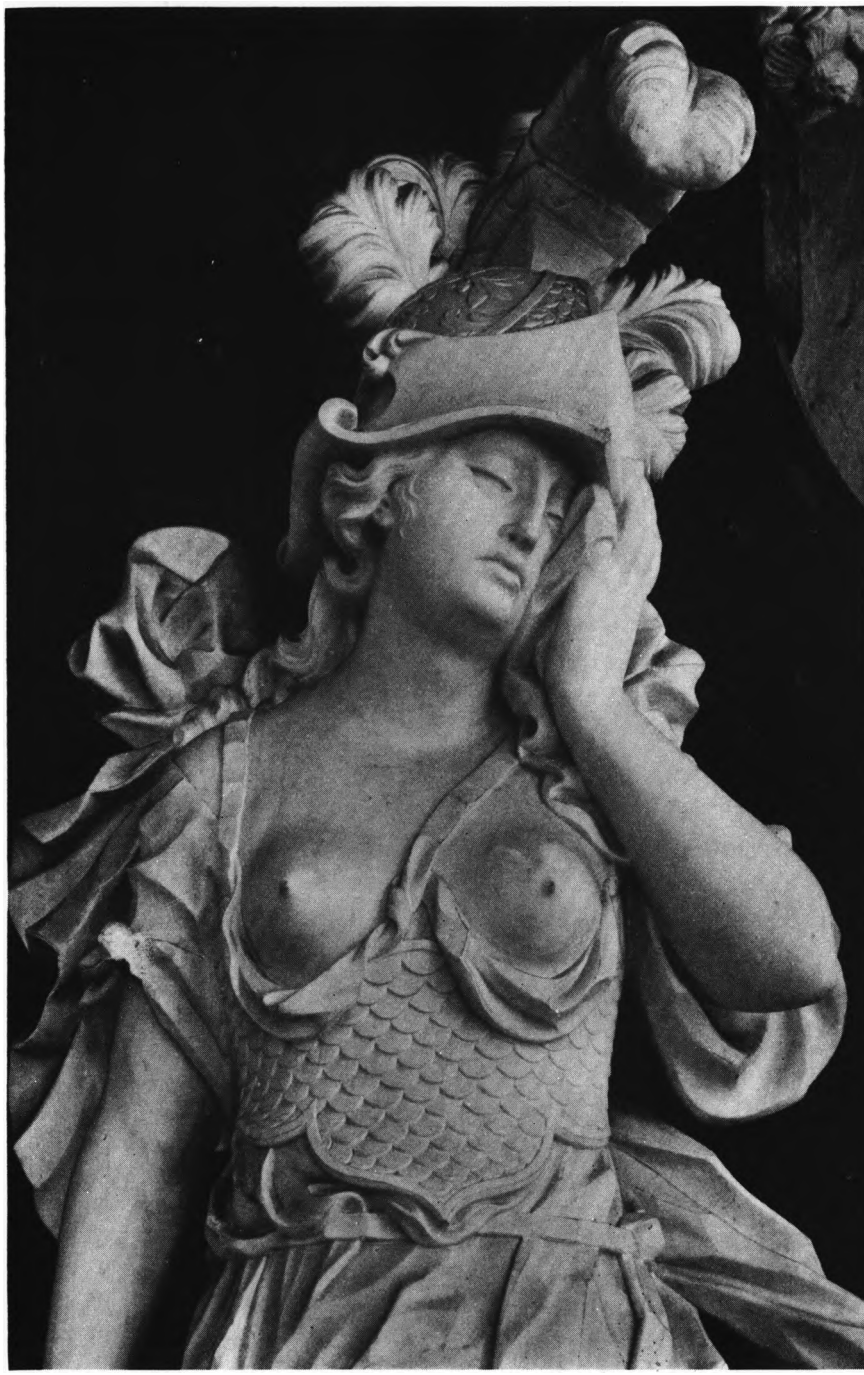
L. L. 1950

Fig. 609. Epitaf over Otto Krabbe, dod 1719 (S. 2000); sml. Fig. 610.

rødt Marmor, omgivet af dekorativ Skulptur i samme Materiale, til Siderne og i Topstykket Krigsarmatur, i Topstykket desuden kronet Juel-Yaaben i Egekrans; i Hængestykket Kranie og Tøjguirlande. Over Skrifttavlen, der foroven og forneden ender i en Bue, er der et Englehoved, og over dette et Jernspir, fra hvilket et lille Sværd og en Skaalvægt af forgyldt Træ hænger ned over Tavlen, sikkert en Hentydning til Navnet Just. Under Epitafiet den tolvpundige Lænkekugle, med hvilken han dræbtes.

Steen Friis 1851—52 S. 101 f. Den her omtalte Kaarde og Kommandostaven er ikke Just Juels men Ove Geddes, jfr. S. 2105 og Ada Bruhn 1. c. S. 24 f.

16) (Fig. 609). Barok. Beg. af 1720'rne. Otto Krabbe, Ridder af Elefanten, Geheimeraad, Etats- og Justitsraad, Stiftsbefalingsmand paa Sjælland, Amtmand for Roskilde, Tryggevælde, Vordingborg og Møens Amter, Herre til Egholm og Holmegaard, Søn af Erik Krabbe og Maria Kruse, tjente tro og uplettet tre Konger, Frederik 3., Christian 5. og Frederik 4., tre Gange gift og to Gange Enkemand, først 1681 [skal være 1680], da Fru Dorothea Gersdorff døde efter 10 Aars Ægteskab (to Børn), anden Gang 1684 [skal være 1685] efter fire Aars barnløst Ægteskab med Fru Catharina Hahn, holdt 1686 Bryllup med Fru Birgitta Scheel, Datter af Otto Scheel og Christina Bille. De levede sammen i 33 Aar, men af deres tre Børn naaede ingen at begrave Forældrenes Aske; en Søn og en Datter døde i spæd Alder, og Datteren Charlotta Amalia Krabbe bortkaldtes 1709, ti Maaneder efter sit Ægteskab med Hr. Ulrik Christian Gyldenløve. 1717 søgte han Orlov fra sine offentlige Hverv og levede derefter i Ro paa sine Godser. 13. Juli 1719 bortkaldtes han paa Egholm til den sande Hvile efter at have levet 78 Aar, 6 Maaneder og 13 Dage. Hans sørgende Enke lod Monumentet opsætte. Latinsk Indskrift med fordybede Versaler. Det store Epitaf, der sidder i Midtskibets nordvestlige Hjørne, hvor Krabbernes Gravkapel tidligere var indrettet (sml. S. 2136), er af sort Kalksten med Skulptur og Ornamentik af hvidt Marmor. Den sorte Sten, der danner Baggrund for Marmorudsmykningen, er formet over et for barokke Epitafier velkendt Skema, som allerede Thomas Quellinus har brugt, et Storstykke der indeholder en Arkade med Vifteroset, flankeret af Pilastre, som forneden svajer ud og fortsættes i en knækket Bue; Hængestykket med Indskriften under en brudt Undergesims er trapezformet, og Storgesimsen brydes af en lille, rundbuet Topgavl. Foran Arkaden paa en dekorativ Piedestal staar en Buste af afdøde i Halvprofil med Allongeparyk og Elefantordensbaand; den er flankeret af slanke Marmorkvinder, Fama (med to hvidmalede Træbasuner) til højre og til venstre Pallas Athene (Fig. 610) med Ægideskjold og nu forsvundet Lanse, sørgende. Hængestykkets skarpe Linier er ganske skjult af Marmordekoration, Volutter og Bladværk, og forneden afsluttet med en Akantusbusk over Drueklase, og Overgangen til Storstykket formidles af

N. E. 1951

Fig. 610. Pallas Athene. Sidefigur paa Otto Krabbes Epitaf (sml. Fig. 609).

et laurbærkranset Dødningehoved over et Yingepar. Gavlfeltet optages af afdødes kronede Yaaben omhængt af Elefantordenens Kæde, og fra Skjoldet skyder to Blomsterguirlander ud. En stor, flammende Vase, hængt med Tøjguirlander staar over Gavlbuen, som flankeres af to buttede, kvindelige Smaaengle, den ene med Fakkel, den anden vistnok med en Grenkvist.

Den eneste Meddelelse om Epitafiets Herkomst findes i Büschings Nachrichten, hvor det fortælles om Billedhuggeren Simon Carl Stanley (født 1703), at han kom i Lære hos den berømte Hofbilledhugger J. C. Sturmberg, og allerede som Lærling beviste sin »Geschicklichkeit«, idet de to Engle paa det i Domkirken opsatte Marmorgravmæle for Geheimeraad Krabbe, er »eine Arbeit seiner Jugend«. Hvorvidt denne Meddelelse om Stanleys Medarbejderskab ved Epitafiet staar til Troende, maa foreløbig staa hen; hvis Epitafiet er gjort kun et Par Aar efter Krabbes Død, har han under Udarbejdelsen i alt Fald kun været 17—18 Aar; hvad angaar J. C. Sturmbergs Deltagelse i Epitafiet, da maa man vel betragte en Meddelelse fra 1758 som en fyldestgørende Bekræftelse paa, at Arbejdet er udført i hans Værksted; men sammenligner man de slanke, velproportionerede Kvindefigurer paa Epitafiet og deres knitrende Klædebon, med de buttede, ja, klumpede Kvindefigurer paa Christian 5.s og Charlotte Amalies Sarkofager i Højkoret og betragter disses blødt faldende Dragter, har de saa lidt til fælles, at man vægrer sig ved at tro, at de kan være samme Billedhuggers Værk; dette Indtryk forstærkes, naar man udstrækker Sammenligningen til Enkeltheder som Føddernes og Hændernes Negle eller betragter Borehullerne, som i Overflødighed forekommer paa de kongelige Sarkofager, men næsten mangler paa Epitafiet. Det eneste Fællestræk for Sarkofag- og Epitafiefigurerne er begge Kunstneres manglende Evne til at fremstille naturlige Tommelfingre. Hvis J. C. Sturmberg derfor er Mester for Sarkofagernes Skulptur, kan det næppe være ham, der har hugget Marmorskulpturen paa Epitafiet. Ifølge den ovennævnte Notits hos Büsching maa man dog, som nævnt, antage, at Arbejdet er blevet gjort i hans Værksted, og det er derfor muligt, at det, som antaget af Victor P. Christensen, er Broderen I. A. Sturmberg, som er Mester for Epitafiet, hvis ikke der er Tale om en os ukendt Medarbejder.

Büsching: Nachrichten von dem Zustand der Wissenschaften etc. III. 1758. S. 194.

Steen Friis 1851—52 S. 172 f. — F. R. Friis: Bidrag 1890—1901 S. 328. — Victor P. Christensen: Engle og Genier i Dansk Skulptur i 18. Aarh., i Kunstmuseets Aarsskr. II. 1915. S. 128 f. — Vilh. Lorenzen: Roskilde Domkirke. 1924. S. 152. — A. Nygaard Nielsen, i Kunst og Kultur XIII. 1926. S. 215 ff. — V. Thorlacius-Ussing, i Biografisk Leksikon XIII. 1938. S. 190, XXIII. 1942. S. 85; sml. Id.: Billedhuggeren Thomas Quellinus. 1926. S. 101.

Flyttet Epitaf (Fig. 611). O. 1611, vistnok over Christopher Knopf, med helt udslidt Indskrift, der dog kendes fra ældre, haandskriftlige Kirkebeskrivelser:

L. L. 1951

Fig. 611. *Epitaf, sikkert over Christopher Knopf, død 1611 (S. 2002), Nu i Nationalmuseet.

Christophorus Hieronimus Knof fra Fridland i Prøjsen, Præst hos Enkedronning Dorothea 1560, herfra Feltpræst i Sverige hos Daniel Rantzau 1567, dernæst 1572 Frederik 2.s og 1588 Christian 4.s Hofpræst og denne Domkirkes Kantor, død 1611 Dagen efter Vintersolhverv, begravet hos sin Hustru Barbara Paludan og fire Børn (sml. Gravsten Nr. 107). Indskrift paa Latin. I det Thott'ske^Haandskrift omtales Epitafiet som en »Trætavle derover«, nl. over den just omtalte Gravsten i Vor Frue Kapel, og det er det eneste Træepitaf fra denne Tid, der omtales i de gamle Beskrivelser. Det er derfor mere end sandsynligt, at det er identisk med en i Nationalmuseet opbevaret, stærkt medtaget Rest af et Epitaf, som blev indgivet 1849, og som vides at være solgt fra Roskilde Domkirke ved Auktionen 1806. Allerede Løffler meddeler, uvist efter hvilken Kilde, at Knopfs Epitaf blev solgt ved denne Auktion. Den bevarede Del kan kun være det egentlige Epitafs Topstykke, idet selve Tavlen, der iøvrigt maa have været opbygget som Tidens almindelige Alter-

tavler, sikkert har indeholdt afdødes og hans Families Data; nu mangler Topgavlen og Halvdelen af Vingerne, der brutalt er afsavede tilligemed de yderste Ender af Postamentstykket; endvidere mangler Pilastrene, der maa have flankeret Feltet, der indeholder et Oliemaleri paa Træ af afdøde, 44 x 31 cm. Vingernes Snitværk henviser Stykket til Roskildesnedkeren Anders Nielsen Hatts Værksted. Om Epitafiets Skæbne ved vi, at det blev købt ved Auktionen 1806 af en Smed i Roskilde, og at en af Grundene til dets medtagne Tilstand skal være, at hans Tyende havde skuret det med Sand.

Indskriften er bl. a. gengivet i NKS. 710, 4:o Bl. 24r, Thott 1406, 4:o Bl. 39r. Jfr. iøvr. V. Hermansen: Auktionen i Roskilde Domkirke, i AarbKbh. 1934. S. 352, Marmora Danica I, 33 og Løffler: Gravstenene i Roskilde Kjøbstad S. 40.

Jr orsvundne Epitafier og Mindetavler. 1) Fru Kirstine Huitfeldt, som hensov i Herren 24. Juli i Herrens Aar 1563; herefter langt Ærevers paa Latin forfattet af Niels Hemmingsen. Epitafiet, der delvis ses i en tarvelig Træsnitgengivelse hos Resen, beskrives af Schröder som en lille Tavle af Træ paa tre Fag [Felter]; i det midterste Felt var der et Maleri af Kristi Korsfæstelse, i Feltet til venstre en knælende Kvinde [den afdøde], mens højre Felt indeholdt Gravskriften og Niels Hemmingsens Ærevers. Under Korsfæstelsen læstes »Adoramus te Christe.. .« etc. (»vi tilbeder dig, Kristus«). Epitafiet hang paa samme Pille som Joh. Jepsens lille Pergamenttavle (Epitaf Nr. 3), dvs. omtrent ud for afdødes Grav, sml. Gravsten Nr. 62.

Epitafiet, der er omtalt i de haandskrevne Kirkebeskrivelser, NKS 710, Thott, Schröder etc., er først publiceret af Laurentius Asserous i Inscriptionum Selandicarum Daniæ antigrapha. 1621. (upag.), senere i Pontoppidans Marmora Danica I, 25; sml. Resen S. 27 og Løffler: Gravstenene i Roskilde Kjøbstad S. 19.

2) O. 1572. Ynglingen Gamaliel af Grudernes(?) ædle Slægt i Fellersdorff i Schlesien døde om Eftermiddagen i den niende Time den 5. Sept. i Herrens Aar 1572, da han sammen med andre adelige Ynglinge var udtaget af Kurfyrsten af Saxen, August, som Deltager i det Følge, der skulde hædre Kongens Bryllup i Danmark [nl. Frederik 2.s Bryllup 20. Juli 1572 med Sophia af Mecklenborg]. Herefter opbyggeligt Vers og til Slut: »Abraham a Bok principis electoris Saxoniæ aulæ præfectus f. f.« (»A. a. B., den saxiske Kurfyrstes Hofmarskalk lod dette gøre«). Indskrift paa Latin. Epitafiet, der ifølge Gjessings Beskrivelse S. 75 var af Træ og paa hans Tid ganske forfaldent, hang ifølge NKS 710, 4:o (Bl. 5r) i nordre Korsarm »paa den anden norder Pille fra Dørren, under Saxonis Grammat.«.

Indskriften, der findes gengivet i de gamle haandskrevne Kirkebeskrivelser, er publiceret i Pontoppidans Marmora Danica I, 38. Den ældste Afskrift har Slægtsnavnet saaledes: Gru...dorum, mens det hos Rostg. skrives Grudorum; det Thott'ske Haandskrift har Brudorum.

3) 1600. I Tilknytning til Frederik Godskes (død 1611) Grav og Gravsten var der ifølge de gamle haandskrevne Kirkebeskrivelser (NKS 710, Rostg.,

Thott etc.) over Gravstenen (Nr. 111), paa Korskrankemuren i nordre Korsarm ophængt en Tavle med religiøs Indskrift: »Alle de som troer paa Christo etc.« og Aarstallet 1600.

4) 1603. Til Otto Brockenhus' Grav og -sten hørte ifølge de haandskrevne Kirkebeskrivelser (Rostg., Thott etc.) en Trætavle med latinsk Indskrift, der opfordrede Vandringsmanden til at bede for det ædle Ægtepar, samt Aarstallet 1603. Tavlen hang ifølge Rostg. paa Pillen Øst for Prædikestolen, i NKS 710 b, 4:o betegnet »paa Pillen over Succentoris Stol«. Sml. Gravsten Nr. 106. Angaaende bevarede Stykker fra dette Epitaf, se Christian Gyldenstiernes Epitaf S. 1992.

Kancelliets Brevbøger 23. Aug. 1603. — Løffler: Gravstenene i Rosk. Kjøbstad S. 40.

5—9) Ved Auktionen 1806 bortsolgtes fem gamle Epitafier som Numrene 14—17 og 45 (sml. AarbKbh. 1934. S. 343 f.). — Det er uvist, om der blandt disse har været et Epitaf over den 1579 uforvarende ihjelskudte Hans Thuedt, hvis Slægt havde ladet gøre en Tavle med latinske Vers og danske Rim angaaende hans Levned og Endeligt. 26. Oktober 1581 befalede Kongen Kapitlet at tillade Opsættelsen af Tavlen i Muren ved hans Lejersted.

Kancelliets Brevbøger 26. Okt. 1581 og Ny Kirkehist. Saml. VI, 392.

BISKOP NIELS JEPSEN ULFELDTS † MESSINGGRAYPLADE

Højgotisk, o. 1400 (Fig. 612). »Hic iacet reuerendus in Chr(ist)o pater et d(omi)n(u)s d(omi)n(u)s Nicholaus dei gracia episcopus de Roscilt qui obiit anno domini mccc nonogesimo(i) quinto decima octava die mensis ianuarii cuius anima per miserecordia dei requiescat in pace amen« (»her ligger den ærværdige Fader og Herre i Kristus, Hr. Niels, af Guds Naade Biskop i Roskilde, som døde i Herrens Aar 1395 den 18. Dag i Januar Maaned; gid hans Sjæl ved Guds Miskundhed maa hvile i Fred, Amen«). Indskrift med Minuskler.

Den graverede Messingplade, hvis fordybede Linier har været udfyldt med en sort eller broget Masse, kendes dels fra de haandskrevne Kirkebeskrivelser (Rostg., Thott etc.), dels fra en omhyggelig Tegning fra o. 1765 af Søren Abildgaard (i Nationalmuseet). Man ser her den afdøde ligge i prægtigt biskoppeligt Ornat, med Stav og Mitra, omgivet af en arkitektonisk Udsmykning, hvis Spir naar op over den øvre Skriftramme. Men selv om Figuren, med de halvt tillukkede Øjne er vist liggende, saaledes som det fremgaar af Puden og den paa Brystet hvilende Kalk, tilhører Klædedragtens Foldekast dog en staaende Person. Netop denne Blanding af staaende og liggende er imidlertid typisk for Middelalderens sepulkrale Personfremstillinger. Paa Hovedet bærer han Mitraen, om Halsen ligger Amictus, der ses som en Krave (parura) med musicerende Engle i smaa Arkader. Dragten bestaar øverst af Messehagelen, der dækker Armene og hænger ned med en spids Snip foran, herunder den knælange Dalmatica med Kantsøm, der ogsaa skimtes ved Haandleddene og nederst Messeskjorten (alba), der er fodsid og forneden har en Parura med fem musicerende Engle, den midterste i Firpas, de fire i Cirkler. Pragtfuldest er Messehagelen, der giver en udmærket Forestilling om de kostbare Stoffer og rige Broderier, som anvendes til en Bisps Dragt: Blomster, Ranker, flagrende orientalske Fugle, og en Bort, hvor hellige Skikkelser i Nicher veksler med Cirkelmedailloner, der indeholder Fabeldyr, Drage, Basilisk o. fl. — Under og ved Siden af Messehagelens Spids ser man Stolaen, det biskoppelige Værdighedstegn, hænge ned med sine to kvastede Ender, og fra Biskoppens venstre Haandled hænger Haandlinet (manipulus). Paa Hænderne har han Handskerne (chirothecae) med broderet Cirkelkors og paa Fødderne Skoene (san-

Fig. 612. Biskop Niels Jepsens †Messinggravplade. Efter Tegning af S. Abildgaard (S. 2006).

dalia), der ogsaa hørte med til den liturgiske Dragt. Under Fødderne vrider to Drager sig, Syndens Symbol. Saavel Baggrunden (eller Lejet), der vel er tænkt dækket med et Tæppe, som Puden, er rigt smykkede med Broderi, Tæppet med en Vinranke, hvori der er allehaande Dyr: Fugl, Ræv, Abe, Egern etc., mens Pudens Mønster væsentlig synes at indeholde østerlandske Pragtfugle. Der er saa at sige ikke en tom Plads tilbage i dette Mylder af Dyr og Planter, og hvis Biskoppens Dragt ikke har været skilt fra Pude og Tæppe ved forskelligt Farvestof i Linierne, har det ikke været let at sige, hvor det ene holdt op, og det andet begyndte. »Rammeværket« om den afdøde Bisps Billede er gotisk Nichearkitektur, som den især kendes fra Alterprydelser og Gravmæler. Over Biskoppens Hoved begrænses hans Leje af en »Baldakin« støttet af tre underdelte Kølbuer, og denne bærer en spirprydet Bygning med fem Nicher, i den midterste ses Abraham med Sjælen i et Klæde, i Sidenicherne musicerende Engle. Til Siderne for det biskoppelige Leje er der etagedelte Spir ligeledes med hellige Figurer i baldakinprydede Nicher; ud for Bispens Hoved sidder en Pave og Apostelen Paulus, og herunder er der Dobbeltnicher med en glorificeret Apostel og en Profetskikkelse (med Hætte eller Hat samt Skriftbaand) i hver. Hele Feltet indrammes af Skriftbaandet, der brydes af Firpas, i Hjørnerne med Evangelisternes Tegn, midt paa Langsiderne med afdødes Vaaben.

Gravpladsen er et typisk flandersk Importstykke, vistnok enten fra Gent eller Brügge, hvorfra en rig Eksport af den Slags pragtfulde, graverede Messingplader strømmede ud over det ganske Europa. Kun een saadan Plade er nu bevaret i Danmark, Erik Menveds og Dronning Ingeborgs i Ringsted S. Bendt (fral320'rne). Fr. Beckett hævder, at Niels Jepsens Plade er fra samme Værksted som Pladen over Jan og Gerard de Heere (nu i Brüssel), men dens nærmeste Frænde er den Plade, der er indlagt i den finske Landehelgen S. Henriks Tumba i Nousiainen Kirke i Finland[1], som dateres til Begyndelsen af 1400'rne.

Niels Jepsens Plade har oprindelig haft Plads i †S. Laurentii Kapel, hvis Stifter Biskoppen var (sml. S. 1500), og hvor han blev begravet. Da Kapellet 1612 eller kort efter blev nedrevet for at skaffe Plads til Christian 4.s Kapel, flyttedes Messingpladen sammen med de øvrige Gravminder (sml. S. 1703) herfra og fra det samtidig nedrevne Nabokapel, S. Christofiers Kapel, til Højkoret, hvor den smukke Messingplade, der var nedfældet i en Sten, fik Hædersplads lige Vest for Højalteret. Her omtales den i de gamle haandskrevne Kirkebeskrivelser fra 1600'rne. Thott 1406, 4:o siger f. Eks.: Norden, næst optil [Catharine Nielsdatters Gravsten] ligger en stor Messingplade i Sten indlagt — paa Pladen et Vaaben af Ulfeldt — samme Vaaben udi Træ gjort hænger straks derhos.

Da Højkoret 1689 ff. omdannedes til kongeligt Gravkapel (sml. S. 1418),

flyttedes Pladen atter, denne Gang til †Vor Frue Kapel (S. 1498), hvor den blev indsat i en af Væggene. Endnu engang maatte Pladen paa Vandring, da Vor Frue Kapel veg Pladsen for Frederik 5.s Kapel 1774, og fandt nu Plads i Riddersalen. Ved Auktionen 1806 blev den som Nr. 3 sammen med 15 Stykker gammelt Messing, ialt 11 Lispund 5 Pund tilslaaet Kobbersmed Johan Grandt for 45 Rdl. 4 Mk. $5^{1}/_{2}$ Sk. (à $24^{x}/_{2}$ Sk. pr. Pd.). Det 400 Aar gamle Kunstværk agtedes saa ringe, at det blev solgt for Metallets Værdi. Et sidste Forsøg, som Stiftsskriver Willads Mathias Bing gjorde for at redde det sjældne Gravminde fra en saa skændig Skæbne, mislykkedes. I en Skrivelse til Domkirkens Inspektion af 29. Nov. 1805 henstillede han, at den store Messingplade Nr. 3 ikke solgtes, fordi det var en Inskriptionstavle, men blev rengjort og indmuret et passende Sted i Kirken. Kirkeinspektionen, der bestod af Domprovst Hertz, Borgmester Friis, Raadmand Hansen og Raadmand Müller, støttede imidlertid ikke dette Andragende med den Begrundelse, at Pladen, der hørte til en gammel Begravelse, som ved det nye kongelige Kapels Opførelse var forstyrret, nu ikke med Grund kunde anbringes noget Sted i Kirken. I Skrivelse af 28. Dec. 1805 godkendte Stiftsøvrigheden Inspektionens Indstilling, og Pladen blev solgt som gammelt Messing.

Pladen er omtalt i alle de gamle, haandskrevne Domkirkebeskrivelser (NKS. 710, Rostg., Thott etc.). — Resen S. 14 og et pauvert Træsnit S. 15. — Tegning o. 1765 af S. Abildgaard (NM). — J. B. Løffler: Gravstenene i Roskilde Kjøbstad. 1885. S. 92 f., Abildgaards Tegning. — Fr. Beckett: Danmarks Kunst II. 1927. S. 255 ff. — Hans Eichler: Die gravierten Grabplatten aus Metall in 14. Jahrhundert und ihre Vorstufen. Köln 1933. S. 58 [Typ der Wicboldplatte — Herkunft Flandrisch (Brügge)]. — V. Thorlacius-Ussing: Holland og Danmark II. 1945. S. 68 f. — Y. Hermansen: Auktionen i Roskilde Domkirke i 1806, i AarbKbh. 1934. S. 343, 348, 369 f.

[1] **Finska Fornminnesföreningens Tidskrift. 1874. S. 73 ff. Smst. 1948. S. 42 fi., se ogsaa Braun: Tracht und Attribute der Heiligen Fig. 168.**

E. M.1946

Fig. 613. Senromansk Gravsten med (senere) Minuskelindskrift over Kantor Olav (Nr. 1).

GRAVSTEN

De nedenfor behandlede 272 Gravsten, heraf 92 forsvundne, er sikkert kun et ringe Udsnit af alle de Sten, der har ligget i Domkirken — fra Fraadstenskirkens Tid kendes ingen Gravminder. Ødelæggelsen og Genbenyttelsen af Biskop Jens Andersen Lodehats Sten (Nr. 18) samt Bortsalget af Biskop Johan Jepsens Messinggravplade (S. 2006) giver et Fingerpeg om, hvilke Værdier der kan være gaaet tabt, og de mange trapezformede Sten med Indskrifter fra 15- og 1600'rne viser, hvor almindeligt det var, at ældre Stens Indskrifter fjernedes, og nye indhuggedes.

De ældste Publikationer, hvori Gravstenene i Roskilde Domkirke omtales, er Laurentii Asseroi inscriptionum Selandicarum Daniæ antigrapha 1621, der gengiver et Faatal Indskrifter, Resens Atlas, hvor et Antal Gravsten nævnes (og faa gengives), Pontoppidans Marmora Danica, der for første Gang gengiver et større Antal Gravskrifter. Endelig er Hovedparten af Indskrifterne optaget i Steen Friis' Bog om Roskilde Domkirke (1851—52), og med Løfflers store Monografi: Gravstenene i Roskilde Kjøbstad (1885) blev alle de da bevarede og største Delen af de forsvundne Gravsten mønstergyldigt udgivne. De Tilføjelser og Rettelser, som findes nedenfor er kun faa og indskrænker sig for de bevarede Stenes Vedkommende hovedsagelig til Omdateringer, mens der ved de forsvundne Indskrifter findes en Del Suppleringer og Rettelser, der skriver sig fra et Par Haandskrifter, som var ukendte for Løffler.

Hovedkilderne til Studiet af Gravstenene i Roskilde Domkirke er en Række haandskrevne Fortegnelser fra 16-, 17- og 1800'rne, hvor der dels kan hentes Oplysninger om Indskrifternes Ordlyd, dels om Stenenes Plads. Foruden Meldahls og Løfflers ndf. gengivne Planer (Fig. 614—615) fra henholdsvis 1852 og 1895 — den sidste er i Hovedsagen gældende endnu — findes der i Domkirkens Arkiv i Stiftsbiblioteket i Roskilde Planer over Stenene, som de laa før og efter Indretningen af Varmeværket med de lange Kanaler i Gangene.

Det vigtigste her benyttede Materiale [med anførte Forkortelser] er: Ny Kongelig Samling 710, 4: o, ca. 1655—58 [NKS. 710] — dette Haandskrift har Løffler kun kendt i en ikke fejlfri Afskrift fra 1700'rne ved Klevenfeld. — Rostgardiana 22, 8: o, ca. 1662—70 [Rostg.]. —Thott'ske Saml. 1406, 4: o, ca. 1685—89 [Thott]. — Fortegnelse over Roskilde Domkirkes Begravelser 1685, LA. [Fortegnelse 1685]. — Ny Kongelig Saml. 710b, 4: o, [NKS. 710b]. — Monumenta et Epitaphia Roeskildensia manu Gustavi Schroederi 1707 [Schröder]. — Hans Buch: Roskildia subterranea 1734, Afskrift i Nationalmuseet [Buch],

— Kantor Gjessings Optegnelser om Epitafier og Ligsten, i Roskilde Stiftsbibliotek [Gjessing], samt S. Abildgaards Tegninger i Nationalmuseet. En kunsthistorisk Placering er givet i C. A. Jensen: Danske adelige Gravsten 1951 [G. A. Jensen]. Da Katalognumrene findes i det endnu ikke udkomne 2. Bind, har de ikke alle kunnet citeres her.

De haandskrevne Kilder er kun anført, hvor det skønnedes nødvendigt, mens de medtagne Litteraturhenvisninger af ældre Publikationer kun medtager Asserous og Resen (i Johs. Knudsens Oversættelse 1929), derimod ikke Pontoppidans Marmora Danica eller Atlas, da disses Gengivelser hviler paa (en Del af) de ovenanførte Haandskrifter.

Paa Fig. 614-615 er dette Værks Løbenumre indføjet, og enkelte Tilføjelser er gjort til Løffilers Plan. En Stjerne * ved Forfatternavn angiver Illustration.

Bevarede Gravsten. 1) (Fig. 613). Senromansk, o. 1250. Genanvendt, men med yngre Skrift. Kiste- eller kistelaagformet, af gotlandsk Kalksten, 146 x 55—45 cm, 26 cm høj, nedre Ende afbrudt. Over en Platte har Stenen en bred, rigt reliefskulpteret Skraakant. For Enden ses et Træ, og til Siderne herfor, i hvert Hjørne, et Løvehoved, fra hvis Mund der udgaar en Bølgeranke; dens Sideskud dannes af forskelligtformede Blade, Blomster og Frugter: Palmet, Trekløver, »Kirsebær« og en spids Blomsterknop. O. 1450 er der i det glatte Baand, der danner Stenens Ryg, hugget en Indskrift med forsænkede Reliefminuskler: »Olav(us) cantor Rosk(ildensis)«, (»Olav, Kantor i Roskilde«). Stenen fandtes i to Stykker under en 1858 nedbrudt Mur med Port og Laage, som strakte sig fra Stiftsbibliotekets sydvestre Hjørne tværs over Kirkestrædet til Palæet; 1881 blev den flyttet til S. Birgitte Kapel. — *Løffler Nr. 19, sml. Steen Friis: Dagbog 1858 S. 88.

2) (Fig. 616). Senromansk, o. 1250, af gotlandsk Kalksten, 195x80—60 cm, uden Indskrift, men med et smukt Livstræ-Kors i Relief. Over den høje Korsstamme, hvis nedre Parti løber ud i Rødder og nu udslidte Rodskud, deler de tre øvre Korsarme sig i smalle Tvillingstængler, som dels ender i ensidige Akantusblade, dels bøjer sig omkring en lillie- eller palmetagtig Blomst. Armene fletter sig igennem hinanden og ind i to koncentriske Cirkler omkring Korsskæringen. Stenens Underkant har hulet Profil, saaledes som det findes paa talrige unggotiske Sten, sikkert et Vidnesbyrd om, at den oprindelig har hvilet som Dækplade over selve Graven. Tidligere (Løffler) laa Stenen, ogsaa da i to Stykker, paa Kirkegaarden ved Stiftsbibliotekets Vestside, men er nu anbragt i S. Birgitte Kapel. — *Løffler Nr. 4.

3) (Fig. 618) Gotisk, 1300—50. Keld Præst. »Hic iacet Ketillus sacerdos qvondam rector eccle(sie) Snaldalewie« (»her ligger K. Præst, fordum Sognepræst ved Snoldelev Kirke«). Antagelig ølandsk Kalksten, 189 x 89—79 cm, Randskrift med fordybede Majuskler mellem Rammestreger (sml. Nr. 4); Ordene adskilles af to smaa Kryds eller Punkter. I S. Andreas' Kapel. — Løffler Nr. 5.

4) Gotisk, 1300—50. Vemund. »Hic iacet Wemundus« (»her ligger V.«). Gotlandsk Kalksten, Brudstykke af trapezformet Sten, nu 113x69—59 cm.

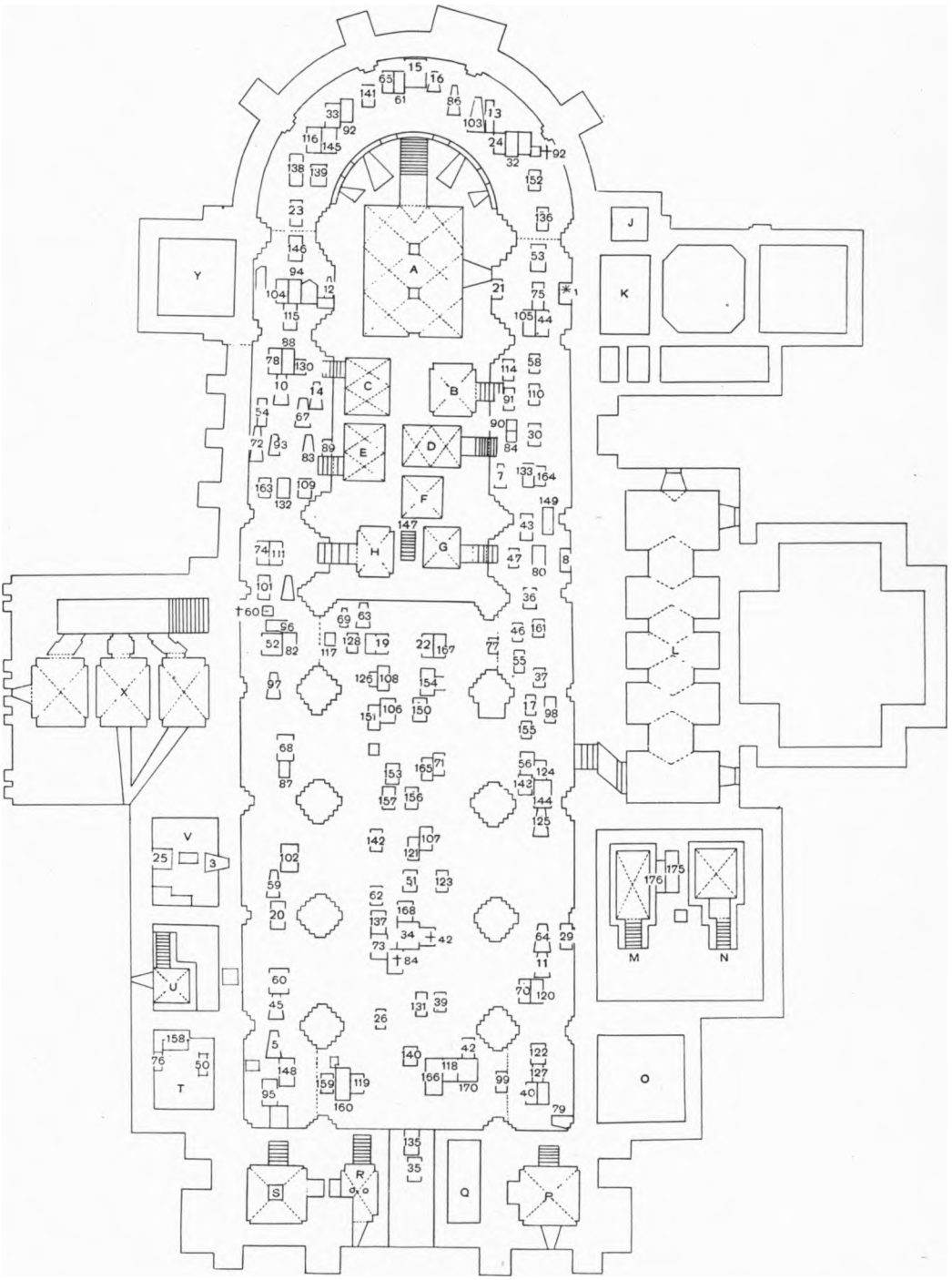

Fig. 614. Efter F. Meldahl: »Plan 1852 af Kjelderpartierne og Kort over Liigstenene i Roskilde Domkirke og dens'Tilbygninger". Fra Steen Friis: Roskilde Domkirke 1851—52.

A. Kongebørnenes Krypt. B. Harboes Krypt. C. Ove Geddes Krypt. D. Peder Wibes Krypt. E. Ove Skades Krypt. F. Christoffer Urnes Krypt. G. Langes Krypt. H. Falch Fursmans Krypt. J. Ehms Begravelse. K. Paullins Begravelse. L. Frederik 5.s Kapels Krypt. M. Christian 3.s Begravelse. N. Frederik 2.s Begravelse. O. Peder Schades Krypt. P. Krags Kapel og Krypt. Q. Halms Kapel. R. Krabbes Kapel og Krypt. S. Trolles Kapel og Krypt. T. Nordvestre Vaabenhus' Krypt. U. Christine Munks Krypt. V. Jomfruklostrets Begravelse. X. Christian 4.s Kapels Krypt. Y. Søren Jonæsons Krypt.

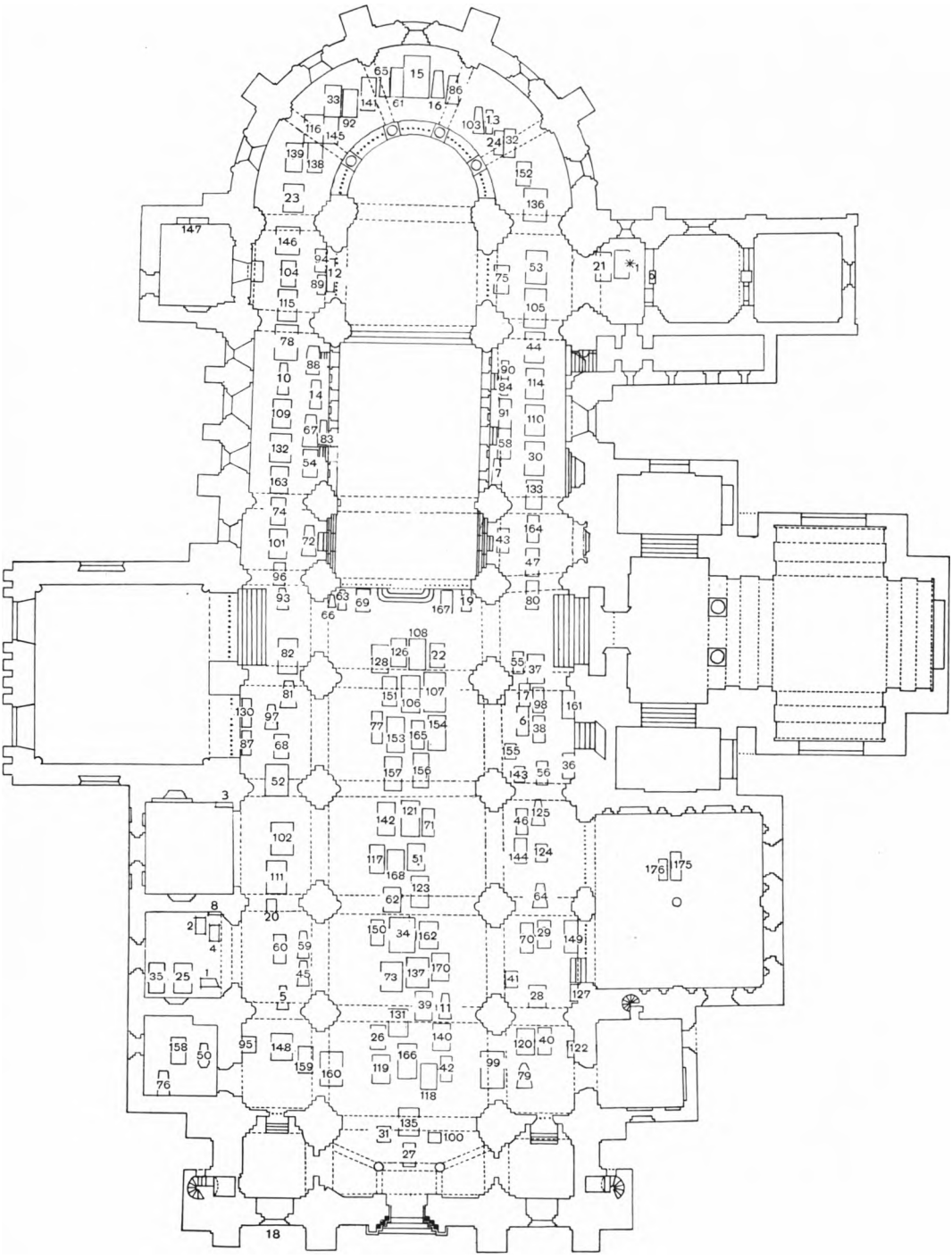

Fig. 615. Efter J. B. Løffler: Plan 1885 af Roskilde Domkirke med indtegnede Gravsten.

Randskrift med fordybede Majuskler mellem Rammestreger (sml. Nr. 3). Indskriften, der løber langs Oversiden og den ene Langside, har sikkert ikke været længere; den indledes med et lille Kors, og Ordene adskilles af to smaa Kryds. Stenen, der nu er anbragt i S. Birgitte Kapel, laa tidligere (Løffler) paa Kirkegaarden ved Stiftsbibliotekets Vestside, men skal være flyttet fra Allerslev Kirke. — Løffler Nr. 6.

5) Gotisk, 1300—50. Jakob Sakristan. »Uincere da (Christ)e Iacobo Ca . . . re Sacrist[a(n)]o de . . .« (»giv, Kristus, Jakob . . . Sakristan at sejre . . .«) Gotlandsk Kalksten, 178 x 78—52 cm. Randskrift (sikkert versificeret) med stærkt slidte, fordybede Majuskler. I nordre Sideskib. — Løffler Nr. 7.

6) Gotisk, 1300—50. Jakob Kannik. »Hic iacet I[a]co [b] us . . . canonicus Roskilde(n)sis cui(us) anima in pace req(ui)escat amen« (»her ligger J. . . ., Kannik i Roskilde, hvis Sjæl hvile i Fred Amen«). Gotlandsk Kalksten, 204 x 94 cm. Randskrift med fordybede, ret stærkt slidte Majuskler; de enkelte Ord er adskilt af to eller tre Punkter. Omtrent midt paa Stenen er indhugget et lille, latinsk Stregkors med en Ring om Korsskæringen. I søndre Sideskib. — Løffler Nr. 10.

7) Gotisk, o. 1350. Niels Keldsøn. »Hic iacet Nicholaus Kett(i)ll[i ci]uis Roskild(ensis) cu(m) uxore Ingærth. Req(ui)es(can)t i(n) pace« (»her ligger N. K., Borger i Roskilde, med sin Hustru Ingerd. De hvile i Fred«). Ølandsk Kalksten, 200x96—62 cm. Randskrift med Reliefmajuskler. Ordene adskilles af to eller tre Punkter. I søndre Korsarm. — *Løffler Nr. 8.

Løffler henleder Opmærksomheden paa et Brev fra 1386 i den Arnemagnæanske Samling, hvor en Borger i Boskilde, Nicolaus Nicolai, kaldet Kæthelsson, pantsætter et Bryggerkar til Herrerne i Domkapitlet.

8) Gotisk, o. 1360. Niels Pedersen, Præst. »Hic iacet Nicholaus Petri sacerdos, qui obiit anno Do(mini) MGCCLX XX« (»her ligger N. P., Præst, som døde i Herrens Aar 1360 d. 20. ??«). Gotlandsk Kalksten, 175x86 cm. Randskrift med store Majuskler, hvis enkelte Ord skilles af to eller tre Punkter. Indskriften er tilsyneladende aldrig fuldendt, idet de sidste to X'er paa Grund af Afstanden fra de foregaaende Taltegn næppe kan læses sammen med dem til 1380, men snarest maa opfattes som en paabegyndt Dato. 1764 tegnede S. Abildgaard Stenen i søndre Sideskib, men o. 1655 (NKS 710) laa den i Midtskibet ud for den 2. Pille fra Alteret; nu er den opstillet i S. Birgitte Kapel. — Resen S. 43. — *Løffler Nr. 11.

9) 1300'rne. Brudstykke af hvid, gotlandsk Kalksten, 63 x 40 cm, med fordybede Majuskler. . . o FLDA.... I Domkirkens Museum. — Endvidere findes fire helt udslidte Gravsten, der maa formodes at tilhøre 1300'rne:

10) »Saxos Sten«. Blaagraa, ølandsk Kalksten, 223 x 74—57 cm, med helt udslidt Indskrift. En Tradition, der allerede kendes fra 1500'rne, har ud-

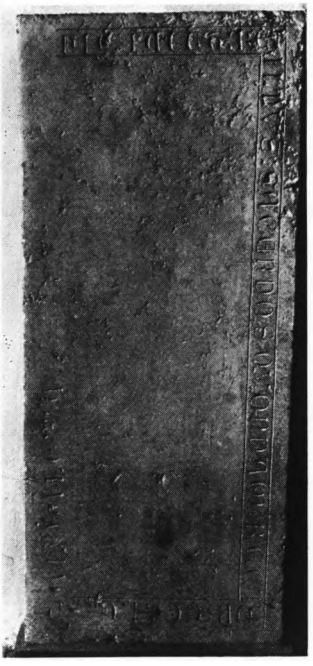
E. M. 1946

Fig. 616. Senromansk Grav-sten (Nr. 2).

K. W. 1942

Fig. 617. Gravsten over Jakob Hansen, død 1480 (Nr. 24).

E. E. 1946

Fig. 618. Gravsten, 1300—50, over Præsten Keld (Nr. 3).

nævnt Stenen til Gravsten over Saxo Grammaticus; men der er intet, der kan bekræfte denne Antagelse, og heller ikke har de Gravninger, der 1833 og 1858 foretoges under Stenen, bragt nogen Grav for Dagens Lys, der kunde henføres til Saxo (sml. Steen Friis' Dagbog 16. Okt. 1858). Iøvrigt er det næppe i Roskilde Domkirke, man skal søge Saxos Grav. I nordre Korsarm, sml. en paa Væggen ifølge Traditionen af Biskop Lage Urne opsat Mindetavle (S. 1986). — Løffler Nr. 1.

11) Gotlandsk Kalksten, 96x95—61 cm. I Midtskibet. — Løffler Nr. 9.

12) Ølandsk Kalksten, 116x71—56 cm. Tidligere (Løffler) i Koromgangen Nord for Højkoret, nu i Materialgaarden. — Løffler Nr. 2.

13) »Helhestens Sten«. Skaansk eller bornholmsk Kalksten, 180x45 cm. Spiren til Sagnet om denne Sten ses allerede hos Resen, der meddeler, at man tror, Stenen bliver fugtig, naar man spytter paa den, hvorfor Folk af Overtro bliver ved dermed. Ifølge Jacobæus spyttede man paa Stenen, fordi man troede, der laa en Hund begravet under den. I MS Thott hedder det, at alle spytter paa Stenen, »men hvad der er under, ved ingen«. Paa samme Maade udtaler Behrmann sig 1815, mens Helhesten første Gang dukker op i hans Udgave 1832, hvor han beretter, at afdøde Lærer Toft i sine efterladte Papirer fortæller, at Sagnet gik, at der skulde være begravet en Helhest under Stenen.

I Koromgangen. — Resen S. 30. — Holger Jacobæus: Reisebog 1671—92, ed. Vilh. Maar S. 3. — Suhm: Nye Saml. 1794. III, 175. — Behrmann 1815 S. 120, 1832 S. 111. — Steen Friis 1851—52 S. 247. — Løffler Nr. 3. — Sml. Roskilde Avis 20. Juli 1909, Berlingske Tidende 9. Aug. 1909 og 31. Aug. 1922.

14) Genanvendt. Gotlandsk Kalksten, 196x89—74 cm, med svage Rester af fordybede Majuskler mellem Rammelinier i Stenens Midtakse. Da Erik Walkendorfîs og Hustrus fædrene og mødrene Vaaben nu staar i et udsparet, kvadratisk Felt foroven paa Stenen, maa denne senere være taget i Brug igen; den er aabenbart lagt over eet eller flere af deres som spæde døde Børn, muligvis Aar 1568, da Rostg. (S. 112) meddeler, at der oven over Stenen, der da laa i Midtskibet umiddelbart Vest for Axel Walkendorfîs Sten, var malet samme Vaaben og Aarstallet 1568 (sml. S. 1613). Nu i nordre Korsarm. Den sekundære Udsmykning er gjort i Hans Malers Værksted. — Løffler Nr. 74.

15) (Fig. 619—620). Gotisk, o. 1416. Peder [Jensen Lodehat] Biskop., »Hic iacet venerabilis pater et d(omi)n(u)s d(omi)n(u)s Petrus quo(n)dam ep(iscop)us Roskild(e)n(sis) una cu(m) dilecto fratre suo A(n)drea Ioh(annis) et soro(re) sua Cecilia, q(ui) (obiit) an(n)o D(omi)ni mcdxvi crastino s(an)cti Luce ewan(geliste). Orate [(pro)] eis« (»her ligger den ærværdige Fader og Herre, Hr. Peder, fordum Biskop i Roskilde, sammen med sin elskede Broder, Anders Jensen, og sin Søster Cecilie; han døde i Herrens Aar 1416 Morgendagen efter S. Lucas Evangelists Dag. Beder for dem«). Den anselige Sten, der er af skaansk eller bornholmsk Kalksten (nu i to Stykker), maaler ikke mindre end 306 x 178—— 176 cm og har langs Randen Skriftbaand med Reliefminuskler, i Hjørnerne afbrudt af ottekantede Evangelistfelter ligeledes i Relief. De enkelte Ord adskilles af varierende Enkeltblade, der ogsaa fremhæver Indskriftens første Bogstav. Hele Feltet inden for Rammebaandet optages af en portrætagtig, indristet Tegning af Biskoppen i Ornat, staaende med Stav under en Æselrygbaldakin, som kantes af skødesløst indristede Trekløverblade; det livfulde, portrætagtige fremhæves ved, at Bispen ikke er fremstillet frontalt som f. Eks. hans Forgænger Niels Jepsen paa den forsvundne Messingplade (S. 2006), men ses i trekvart Profil. Over den fremstrakte velsignende højre Haand er Familievaabenet med »Lodehatten« anbragt, og svarende hertil Stiftsvaabenet bag Figuren. Hele Fremstillingen er gjort med fine, indristede Linier. Stenen laa oprindelig i S. Sigfrids Kapel (nordre Taarnrum), som Bispen selv havde stiftet 1405 (sml. Grave S. 1974); da Kapellet 1644 blev overdraget Niels Trolle, flyttedes Stenen til Koromgangen, hvor den endnu ligger. — *Løffler Nr. 12.
— Fr. Beckett: Danmarks Kunst II, 262 »maaske Danmarks ældste Portræt«.
— C. A. Jensen S. 12.

16) Gotisk, o. 1425. Ubekendt Kannik. ». . . s et cano(n)ic(us) Rosk(ilde)n(sis) qui (obiit) anno Domini m. . .« (». . . og Kannik i Roskilde, som døde i

E. M. 1946

Fig. 619. Gravsten over Bisp Peder Jensen Lodehat, død 1416 (Nr. 15); sml. Fig. 620,

Herrens Aar 1...«). Gotlandsk Kalksten, 186x93—62 cm. Randskrift med Reliefminuskler, der dog kun er bevaret paa Stenens nederste Trediedel. I Koromgangen. — Løffler Nr. 13.

17) Gotisk, o. 1425. Mogens og Niels Laugesen. »Hic iacet Magnus Laghonis miles cu(m) fr(atr)e [sjuo Ni[ch]olao Laghonis [c]anonico Roskild(e)n(si). Orate pro eis« (»her ligger M. L., Ridder, med sin Broder N. L., Kannik i Roskilde. Beder for dem«). Gotlandsk Kalksten, 165x86 cm. Randskrift med Reliefminuskler; i Hjørnerne smaa Firblade. Paa Stenens Midtflade er der svage Spor tilbage af to ensdannede, lodret stillede Skjolde med to Skraabjælker. 1734 (Buch) laa Stenen i nordre Korsfløjs vestligste Del (Schröder: nahe am Altar), nu i søndre Sideskib, hvor Søren Abildgaard tegnede den 1764. Muligvis fra samme Værksted som Nr. 19 og †IO. — Resen S. 32. — Løffler Nr. 14.

18) Gotisk, o. 1431. Jens [Andersen Lodehat] Biskop. Med sekundær Indskrift. »Hic iacet venerabilis pater et dominus dominus Iohannes quondam episcopus Roskilde(n)sis, qui obiit anno Domini mcdxxxi die divisionis omnium apostolorum« (»her ligger den ærværdige Fader og Herre, Hr. Jens, fordum Biskop i Roskilde, som døde i Herrens Aar 1431 paa alle Apostlenes Adskillelses Dag«). Stenen, der er endnu større end Farbroderens Sten (Nr. 15) og den største i Stiftsstaden, er af grøn, brunspættet Kalksten og maaler 307 x 179 cm. Ved Genbenyttelsen er Stenens oprindelige Udstyr blevet udslebet, men det kendes fra en Tegning (Fig. 688) af S. Abildgaard 1764 i Nationalmuseet. Langs Randen løb et Skriftbaand med Reliefminuskler, i Hjørnerne afbrudt af ottekantede Evangelistfelter, der var udslidte allerede paa Abildgaards Tid. Pladsen efter Indskriftens sidste Ord optoges af to modvendte Dyr, det ene firbenet, det andet med Dragekrop. I Feltet inden' for Rammen stod Bispen i Ornat under en tresidet Baldakin, der hvilede paa to spinkle Søjler, men dels skjultes den indristede Figur for Tegneren af Fonten, der da stod oven paa den »i det saa kaldede Knopfs Capell« (Vor Frue Kapel), dels var den iøvrigt slidt. Indskriftens Ordlyd og de ottekantede Evangelistfelter viser, at det er Farbroderens Sten, der har været Forbillede, og begge Sten stammer muligvis fra samme Værksted.

Stenen laa oprindelig i de 10.000 Ridderes Kapel foran det af afdøde stiftede Alter af samme Navn. 1680, da Stedet solgtes til Familiebegravelse for Overjægermester Hahn, blev Stenen (og Fonten) flyttet til Vor Frue Kapel; ved dettes Nedbrydning 1772 solgtes Stenen til Købmand Boas Larsen og fik en ny Indskrift med store Skønskriftsbogstaver, forfattet af Kantor Gjessing: »Denne Steen er fra Domkirken kiøbt og ved tinglysd Skiøde af 1. Februar 1776 til ævig Arv og Eye erhverved af Boas Larsen«. »Her sover og hviler i Herren tvende Mødre, en Dotter og en Søn«, Sr. Boas Larsen, født i Tersebølle Mortens Aften 1714, »opdragen ved Kiøbmands Handel, derefter For-

E.M. 1946

Fig. 620. Detail af Fig. 619.

pagter paa Herre-Gaardene Gunderup, Aastrup, Torpe, Cathrineberg, Trudsholm og Lindholm, tilsidst Kiøbmand i Roeskilde, hvor han døde den <28. December) 17<89>«. — Hans Hustru Barbara Smith, født i Rødbye 6. April 1721, gift 1751, barnløst Ægteskab i 38 Aar, død <9. Juli) 17<89>. »Hun. . . haver bekosted over sin salige Moder og sig dette Grav-Stæd«. — Karen Bendix Dotter, født i Rødbye 1700, gift 1720 med Hans Danielsen Smith, som døde i Kiøbenhavn 1750, 60 Aar gammel. »Hun leved som en ret Enke« i 27 Aar, døde 16. Febr. 1777, 76 Aar gammel. »Af hendes 7 Børn leve 3de, blandt hvilke hendes ældste Dotter haver bekosted dette Grav-Stæd«. — Kirsten Olufs Dotter, født i Kanderød i Siælland 1686, gift 1704 med Lars Jørgensen, Gaardmand i Tersebølle i Herfølge Sogn, død 1756, 76 Aar gammel. Hun døde 2. Jan. 1776 i sin Alders 90de Aar. I 52 Aars Ægteskab Moder til otte Børn, »af hvilke 3 endnu leve, og blandt dennem haver hendes ældste Søn bekosted dette Grav-Stæd«. Under Gravskrifterne, der staar i fire Arkadefelter med korintiske Søjler, læses Ambrosius Stubs Vers: »Vel fød er vel en Trøst, men bedre velopdragen, vel givt er Livets Lyst, vel død giør hele Sagen« samt G R L E A° 1780 og »De Retferdiges Siele ere i Guds Haand« etc. Visdoms B. 3, 1. Paa Kirkegaarden, ved nordre Taarns Vestside. — Resen S. 40, 46. — Løffler Nr. 168.

19) Gotisk, o. 1440. Jakob Pedersen, Kannik. »Hic iacet Iacob(us) Petri canonicus Roskild(e)n(sis) qui (obiit) anno D(omi)ni mcdxl cathedra s(an)c(t)i Petri. Orate pro eo« (»her ligger J. P., Kannik i Roskilde, som døde S. Peders Stol (22. Febr.) i Herrens Aar 1440. Beder for hain«). Gotlandsk Kalksten, 167 x 98 cm. Randskrift med Reliefminuskler, i Hjørnerne smaa Firblade. I Midtskibet, noget sydligere end paa Meldahls Plan. Muligvis fra samme Værksted som Nr. 17 og †IO. — *Løffler Nr. 15.

20) Gotisk, o. 1450. Evert Jepsen [Krag], Kannik. »Hic iacet Efîrard(us) Iacobi canonicus Roskild(e)n(sis)« (»her ligger E. J., Kannik i Roskilde«). Got-

landsk Kalksten, 185 x 96—91 cm, noget uregelmæssig. Stenen, der er en genanvendt, unggotisk Sten fra 1300—50, da svage Spor af Majuskelskrift synes kendbare langs den ene Side, har nu en Linie ret slidte Reliefminuskler langs Stenens Midtakse. Foroven under Indskriftens Slutning mente Løffler at kunne skimte Rester af et indristet Kors, og forneden paa samme Side af Skriftlinien er der udslidte Spor af en eller anden Relieffremstilling, muligvis et Skjold. I nordre Sideskib. Løffler Nr. 17, sml. Otto S. 120 f. Note 81.

21) Gotisk, o. 1470. Morten Jensen [Gyrsting], Ridder. »Hic iacet strenuus miles d(omi)n(u)s Martinus Ioh(ann)is qui obiit an(no) D(omi)ni mcdxl octauo i(n) die b(ea)ti Vitalis m(arti)ris cui(us) a(n)i(m)a in pace (Christi) req(ui)escat« (»her ligger strenge Ridder Hr. M. J., som døde paa den salige Martyr Vitalis' Dag [28. April] i Herrens Aar 1448«). Gotlandsk Kalksten, 213x132 cm. Randskrift med Reliefminuskler og slanke, trefligede Blade som Skilletegn, i Hjørnerne Firpas med Evangelisttegnene. I Midtfeltet ses det nu næsten udslidte Gyrsting-Vaaben, der var velbevaret, da S. Abildgaard aftegnede Stenen 1763. De ældste Haandskrifter har Stenen i Kannikekoret (sml. Korplanen Fig. 372, S. 1701, mens Hamsforts Krønike anbringer den nær Højalteret. Abildgaard tegnede den i den »sydlige Gang opp ved Muren, som Skiller Choret fra Gangen« (sml. Meldahls Plan). Nu i Sakristiets Vestibule. Fra »Heroldmesterens« Værksted, sml. Nr. 22, 25 og 26 samt †IO. — *Løffler Nr. 18.

Gjessing skriver (S. 24): »Hands Grav blev aabnet sidst i Oct. 1753, idet Apotheker Stær der blev nedsat, og da blev hans Beenrad funden ganske heel i en smal i Form af en rygget Liigkiste muret Gehvælft, hvori foref andtes 4 Leer Krukker, 1 ved Hovedet, 1 ved Fødderne og 1 ved hver Siide, hvori fandtes Træe-Kul, fittede at tage paa, saa det synes som hands Legeme er balsameret og Indvoldene brændte og forvarede i bemælte Krukker«. Da Stærs Grav imidlertid var i Koromgangen, og Morten Jensen formentlig laa i Kannikekoret, kan det ikke være hans Grav, Gjessing omtaler. — Danske Magazin III. 1747. S. 259 f. — Løffler Nr. 18. — C. A. Jensen Nr. 1 Tav. 2.

22) Gotisk, o. 1472. Jens Jensen, Kantor. »Hic iacet m(a)g(iste)r Ioh(ann)es Ioh(ann)is cantor Roskilden(sis) q(ui) obi(it) anno D(omi)ni mcdlxxii xiiii k(a)l(endas) marcii cuius a(n)i(m)a in pace req(ui)escat« (»her ligger Magister J. J., Kantor i Roskilde, som døde i Herrens Aar 1472 den 19. Februar. Gid hans Sjæl maa hvile i Fred«). Gotlandsk Kalksten, 200 x 110 cm. Udstyr som Nr. 20, men i alt Fald nu med blankt Midtfelt. I Midtskibet, hvor den ogsaa laa, da S. Abildgaard aftegnede den 1764. Fra »Heroldmesterens« Værksted, sml. Nr. 20. — Løffler Nr. 20. — C. A. Jensen Nr. 2.

23) Gotisk, o. 1474. Jens Syndsøn [Næb], Kannik. »Johannes Syndonis canonicus Roskilden(sis) (obiit) an(n)o D(omi)ni mcdlxxiiii in die beati Blasii martiris« (»J. S. Kannik i Roskilde døde i Herrens Aar 1474 paa den salige

E.M. 1946

Fig. 621. Gravsten over Bisp Oluf Mortensen, død 1485 (Nr. 25).

Martyr Blasius' Dag« [3. Februar]). Gotlandsk Kalksten, 221 x 142 cm. Indskrift med Reliefminuskler i tre Tværlinier øverst paa Stenen; Slutningen af den tredie Linie udfyldes af en lille Bølgeranke, der svarer til den paa Evert Grubbes (død 1492) i Roskilde Vor Frue (S. 89). Fladen under Indskriften har tildels været udfyldt af et hjelmet Vaaben for Slægten Næb (et omvendt Anker, sml. Nr. 40); det ses endnu delvis bevaret paa S. Abildgaards Tegning fra 1764, men er nu næsten udslidt. I Koromgangen. Fra »Heroldmesterens« Værksted. — Løffler Nr. 21. — C. A. Jensen Nr. 3.

24) (Fig. 617). Gotisk, o. 1480. Jakob Hansen (Jensen?), evig Vikar.
»Hic iacet domin(us) Iacobvs Iohannis q(uo)ndam perpetuus vicari(us) Roskilden(sis) q(ui) (obiit) an(n)o D(omini) mcdlxxx cui(us) a(n)i(m)a viua(t) cu(m) (Christo)» (»her ligger Hr. J. J., fordum evig Vikar i Roskilde, som døde i Herrens Aar 1480. Gid hans Sjæl maa leve med Kristus«). Ølandsk Kalksten, 172x94—86 cm. Indskrift med Reliefminuskler; de enkelte Ord adskilles af smaa Firblade, og et større Firblad findes i hvert Hjørne. I Midtfeltet en Kalk, hvorover velsignende Haand. I Koromgangen, hvor ogsaa S. Abildgaard tegnede den 1763. — Resen S. 31.— *Løffler Nr. 22. — C. A. Jensen Nr. 59.

25) (Fig. 621) Gotisk, o. 1485. Oluf Mortensen [Baden], Biskop. »Hi[c iacet re]uere(n)d(us) p(ate)r d(omi)n(u)s Olauus [Martjini q(uo)nda(m) e(pisco)pus Roskilden(sis) q(ui) obiit die s(anc)ti Augustini an(n)o D(omi)ni [mcdlxxx qvi(n)]to« (»her ligger den ærværdige Fader Hr. O. M., fordum Biskop i Roskilde, som døde S. Augustinus' Dag [28. Aug.] i Herrens Aar 1485«). Ølandsk Kalksten, 230 x 130 cm. Randskrift med Reliefminuskler og forskelligtformede Blomsterstængler som Skilletegn; i Hjørnerne Cirkler med firpasagtige Felter med Evangelisttegnene. Midtfladen optages af Biskoppens indristede Billede i fuld Figur, staaende med Bispestav, Kalk og Oblat under en trebuet Baldakin, der hviler paa slanke Søjler. Stillingen er strengt frontal, og der er en tydelig

Paavirkning fra Biskop Niels Jepsens forsvundne Messingplade (S. 2006). Nederst flankeres Figuren af Stiftsvaabenet og Familievaabenet, Slægten Baden. Paa Grund af den da herskende Forvirring i Kapellernes Navne, havde Kirkeværgen, Kammerraad Hansen, ladet Biskoppens Sten flytte til S. Andreas' Kapel. 1856 blev den suppleret op, da der manglede to Stykker, og anbragt i Gulvet i S. Birgitte Kapel. Her i dette Kapel, »huilcken han bøgde och stefîtede och begafîuede med guods och rente«, og hvis Væg bar en kalkmalet Indskrift, der betegnede ham som »dette Kapels første Grundlægger« (Thott), var Biskoppen begravet, og her var Stenens oprindelige Plads. — Resen S. 27. — Suhm: Saml. I, 2 S. 167. — Steen Friis: Dagbog 1856 S. 42f. — *Løffler Nr. 23. — C. A. Jensen Nr. 62.

26) (Fig. 625). Gotisk, o. 1488. Peder Jensen, Kannik. »Hic iacet m(a)g(iste)r Petrus Ioh(ann)is q(uo)nda(m) canonicus Roskil(densis) qui (obiit) an(n)o Do(mini) mcdlxxxviii cui(us) a(n)j(m)a i(n) (Christo) req(ui)escat« (»her ligger Magister P. J., fordum Kannik i Roskilde, som døde i Herrens Aar 1488. Gid hans Sjæl maa hvile i Kristus«). Gotlandsk Kalksten, 185 x 107 cm. Randskrift med Reliefminuskler, i Hjørnerne afbrudt af store Firpas med Evangelisttegnene. I Midtfeltets øvre Trediedel skimtes en indristet Kalk, hvorover en velsignende Haand. Stenen er nu brudt i fire Stykker, og især venstre Halvdel ret slidt, men den var velbevaret, da S. Abildgaard tegnede den 1763. I Midtskibet. Fra »Heroldmesterens« Værksted, sml. Nr. 21. — *Løffler Nr. 25. — C. A. Jensen Nr. 10.

27) Gotisk, o. 1491. Ole Jensen [Halveg], Kannik. »Hic iacet d(omi)n(u)s [Olaus I]oh(ann)is cano(n)icus Rosk(ildensis) qui (obiit) an(n)o D(omi)ni mcdxci vi k(a)l(endas) Fefbruarias cuius a(n)i(m)a requiescat in] pace« (»her ligger Hr. O. J., Kannik i Roskilde, som døde i Herrens Aar 1491 den 27. Januar. Gid hans Sjæl maa hvile i Fred«). Gotlandsk Kalksten, i tre Stykker, et manglende Mellemstykke suppleret med Cement, nu 173x96 cm. Randskrift med Reliefminuskler, i Hjørnerne afbrudt af Firpas med Evangelisttegnene; i Midtfeltet ses et hjelmet Vaaben for Slægten Halveg (sml. Niels Olesen Halvegs Sten, Nr. 101), Skjoldet i Relief, det øvrige, der delvis er gaaet tabt med det forsvundne Stykke, indristet. 1734 laa Stenen i Vor Frue Kapel, men flyttedes ved dettes Nedbrydning 1772 ind i Kirken. Løffler fandt de tre Stykker forskellige Steder i Kirken og lod dem samle, supplere og anbringe i Midtskibet. Fra »Heroldmesterens« Værksted, sml. Nr. 21. — Løffler Nr. 27. — C. A. Jensen Nr. 12.

Hans Jensen, Dekan, død 1499, se flyttede Gravsten S. 2080.

28) Gotisk, 1400'rnes sidste Halvdel. Niels . . . Tyg(esøn). »Celi (Christ)e thronis Nicolau(m) ???? Tyco . . . reponit(ur) hui(us)« (»[modtag] Kristus, for Himmelens Trone N. T. hvis [jordiske Rester] hviler [her]«). Kalksten, 186 x

E. M.1946

Fig. 622. Gravsten over Otto Hansen, død 1500 (Nr. 31).

Fig. 623. Gravsten over Niels Stemp, død 1538 (Nr. 41).

E. M. 1944

Fig. 624. Detail af Gravsten over Bisp Johan Jepsen, død 1512. Broderens Gravskrift, død 1512, (Nr. 34) sml. Fig. 679.

110 cm. Randskrift med Reliefminuskler afbrudt af Hjørnecirkler, der vistnok har indeholdt Evangelisttegnene, som nu imidlertid er næsten bortslidte tillige med store Dele af Indskriften, der muligvis har dannet et Distichon. Øverst i Midtfeltet er indristet en Kalk under en Oblat. Ifølge Steen Friis er Stenen udtaget af Latinskolen; nu i søndre Sideskib. Om Stenens Niels Tygesøn har været identisk med Stifteren af S. Peders Alter (S. 1629) er ganske usikkert. — Løffler Nr. 26. — C. A. Jensen Nr. 65.

Løffler læser Nicolau(m) Inge, men dette synes uforeneligt med de levnede Spor.

29) Gotisk, Slutningen af 1400'rne. Boetius Madsen, Prior for de evige Vikarer. »Hic iacet d(omi)n(u)s Boetius Mathei prior. . . perpetuorum an(n)o D(omi)ni mcccc□« (»her ligger Hr. B. M., Prior for de evige [Vikarer], i Herrens Aar 14□«). [B. M. levede endnu 1494]. Gotlandsk Kalksten, 195 x 100—95 cm. Randskrift med Reliefminuskler, i Hjørnerne Cirkler med Dobbeltrosetter. Paa hver Side af Forstavelsen »per«, der staar alene i den ene Tværlinie, er der et Ornament; det foran er nu ukendeligt (ligner en Segl), det bagved er en Lillie. Stenen blev formentlig fundet 1826 ved Stolestadernes Fjernelse i Nærheden af sin nuværende Plads (sml. Meldahls Plan) i søndre Sideskib og har muligvis ligget foran Helligtrekongers Alter (sml. S. 1627 Nr. 27). — Løffler Nr. 29. — C. A. Jensen Nr. 66.

Ang. Løfflers og Henry Petersens Misforstaaelse af Fundhistorien, se Arhnung S. 166 Note 136. — Afdødes Navn er paa Stenen skrevet med t, ikke med c.

30) Gotisk, o. 1500. Niels Skave, Biskop. »Nicolaus Skawe ep(iscopu)s Roskilden(sis) obiit anno D(omi)ni MD — Propter nome(n) tu(um) Do(m)ine propic[i]aberis [pe]ca(t)o meo multum est enim» (»N. S. Biskop i Roskilde døde i Herrens Aar 1500 — For dit Navns Skyld, Herre, vil du tilgive min Synd, thi den er mangfoldig«). Ølandsk Kalksten, 273 x 175 cm. Tværskrift med gotiske Majuskler øverst og nederst paa Stenen; som Skilletegn anvendes forskelligt formede Blade. Midtpartiet optages af det hjelmede Skavevaaben, og ved Siden af hænger Bispehuen med Nakkebaandene paa Staven (sml. Jens Skaves Sten i Sorø, DK. Sorø S. 173 Fig. 59). Ifølge Suhm blev Niels Skave begravet foran Vor Frue Alter (†Sidealtre Nr. 51 S. 1630), hvor hun staar i Solgisel, næst Kapitelsdøren, »til huilcket han lade møgit skøn gods till at bøge en ressiidentz och gaard med«, ifølge Fortegnelse 1685 ved Enden af Jacob Vinds Sten (Nr. 110), dvs. i søndre Korsarm. — Resen S. 32 f. — Suhm: Saml. I, 2 S. 169. — *Løffler Nr. 31. — C. A. Jensen Nr. 18 [»Heroldsvend«].

31) (Fig. 622). Gotisk, o. 1500. Otto Hansen (Jensen?) [Foged], Kantor. [»Hic sepultus est commendabilis] m(a)g(iste)r Otto Ioh(annis) hui(us) q(uo)nda(m) eccle(sie) cantor pac[is amator in pace qviescat obiit an(n)o D(omi)ni 1500«] (»her er begravet den agtværdige Magister O. J. fordum denne Kirkes Kantor. Gid Fredens Elsker maa hvile i Fred, han døde i Herrens Aar 1500«).

Gotlandsk Kalksten, kun nederste Halvdel delvis bevaret, 113x97 cm. Randskrift, suppleret efter Resen, med Reliefminuskler, i Hjørnerne Cirkler med Dobbeltrosetter. Uden for Skriftbaandet løber en slank Bølgeranke, mens Midtfeltet optages af et indristet Vaaben for Slægten Foged (to harniskklædte Arme, der fatter om en Morgenstjerne). I Midtskibet. — Resen S. 53. — Løffler Nr. 32. — C. A. Jensen Nr. 68.

De ældre haandskrevne Kilder opgiver Dødsaaret ret forskelligt, men Resen og NKS. 710 b Bl. 29^{r} har sikkert det rigtige.

32) Gotisk, o. 1500. Jakob Sanders Døtre, Geske og Dorthea. »Hic iacen(t) cuiusdam Jacobi Sandhers filie Gesce et Dorothea quaru(m) a(n)i(m)e an(n)o D(omi)ni$^{mdc(!)}$« (»her ligger en Borger, J. S.s Døtre, G. og D., hvis Sjæle [hvile i Fred]. I Herrens Aar 1600«). Ølandsk Kalksten, 199 x 100 cm. Randskriften, med Reliefminuskler, synes forkludret, idet Ordene »hvile i Fred« mangler; desuden er Aarstallet, der er hugget til Slut over Linien angivet som 1600, skønt Stenen efter Skjoldformen og Bogstavformerne maa være et Hundrede Aar ældre. I Hjørnerne er der Cirkler med Lidelsesredskaber, foroven til venstre Korset, Stangen med Eddikesvampen samt to Svøber, forneden til højre Stigen og de tre Nagler; Fremstillingerne i de to øvrige Cirkler er ubestemmelige paa Grund af Slid. I Midtfeltet et Bomærkeskjold. Da S. Abildgaard tegnede Stenen o. 1765 var den omtrent i samme Tilstand som nu. I Koromgangen. — Løffler Nr. 30. — C. A. Jensen Nr. 67.

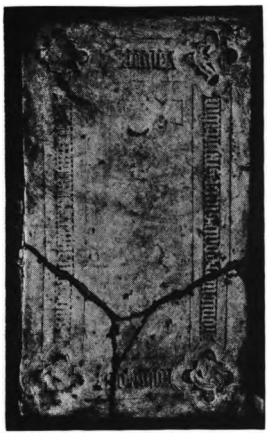
33) Gotisk, o. 1510. Niels Pedersen, Kannik. »Anno D(omi)ni md decimo obiit d(omi)nus Nicolaus Petri cano(n)ic(us) Roskilden(sis) c(uius) a(n)i(m)a i(n) metu dei pace req(ui)escat« (»i Herrens Aar 1510 døde Hr. N. P., Kannik i Roskilde, hvis Sjæl gudfrygtigt hvile i Fred«). Gotlandsk Kalksten, 235 x 138 cm. Randskrift med Reliefminuskler, der indeholder flere store Begyndelsesbogstaver; i Hjørnerne Cirkler med Evangelisttegnene. Inden for Indskriftrammen er der en Bølgeranke, der snor sig om en smal Stamme, og øverst, under denne er der endnu en Tværramme med knippeagtige Ornamenter, der sammenholdes af et Baand. Foroven i Midtfeltet ses en stor Stjerneroset omkring en Kalk. I Koromgangen, hvor den ogsaa laa, da S. Abildgaard tegnede den 1764. — Resen S. 33. — Løffler Nr. 33. — C. A. Jensen Nr. 69.

34) (Fig. 624). Gotisk, o. 1512. Johan Jepsen [Ravensberg], Biskop, med senere tilføjet Indskrift over Broderen Joachim. »Reverendvs pater domin(us) Iohan(n)es Iacobi e(pisco)pvs qu(on)da(m) Roschilden(sis) hoc loco sepult(us) an(n)o 1512 feria sexta pa(s)ce o(ra)te p(ro) eo« — »Eodem anno obiit Joachimus Jacobi eiusde(m) episcopi frater sub hoc etia(m) marmore sepult(us) cui(us) gener vir nobilis Ioachimus Beck de Førsløff hec vt nota essent hic sculpta voluit« (»den ærværdige Fader, Hr. J. J., fordum Biskop i Roskilde er begravet paa dette Sted Aar 1512 Fredag før Paaske. Beder for ham«. — »Samme

Aar døde J. J., Broder til samme Biskop og blev ogsaa begravet under denne Sten. Hans Svigersøn, velbyrdig Mand Joachim Beck til Førslev, vilde, at disse Ord skulde hugges her«). Gotlandsk Kalksten, 298 x 200 cm. Stenens oprindelige Gravskrift med Reliefminuskler, der indeholder flere store Begyndelsesbogstaver, følger Stenens Overkant og de to tilstødende Kanter, mens Tværlinien forneden afskærer den nederste Fjerdedel af Fladen, der, uvist af hvilken Grund, har staaet blank. I Indskriftbaandets Hjørner er der Evangelistfelter dannet af to hinanden skærende Kvadrater med forlængede Sider (Fig. 679), mens Midtfeltet noget magert kun indeholder Bispestaven, der bærer Huen med Nakkebaand og Yaabenskjold, anbragt i Stenens Midtakse. I denne oprindelige Skikkelse maa Stenen have virket ufærdig, og Broderens Gravskrift synes derfor et udmærket Supplement. Den er, som Indskriften siger, udført paa Befaling af Svigersønnen, der havde et Kannikedømme ved Domkirken, sikkert o. 1550 og af Hans Maler. Gravskriften staar med Reliefminuskler paa en i en Strop ophængt Tavle, der flankeres af hjelmede Vaaben for Beck og Ravensberg. Stenen ligger paa sin oprindelige Plads i Midtskibet, hvor S. Abildgaard tegnede den o. 1765. Graven undersøgtes 1753 (sml. S. 1975). Til Gravstenen slutter sig et paa Arkadepillen Nord for Graven ophængt Mindedigt paa Pergament, sml. S. 1987. Fra Sjællands første Initialværksted. — Laurentius Asserous: Antigrapha. — Resen S. 37, 46. — *Lø.ffler Nr. 34. — C. A. Jensen Nr. 118 Tav. 17.

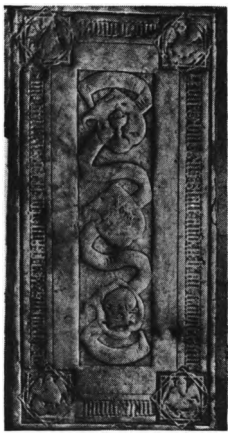
35) Gotisk, o. 1513. Peder Andersen [Jernskæg] Kannik. »Nobilis vir d(omi)nus Petrus Andree quo(n)da(m) cano(n)ic(us) Rosk(ildensis) hoc loco sepultus est an(n)o Domini 1513 cui(us) anima requiescat in pace amen« (»velbyrdig Mand Hr. P. A., fordum Kannik i Roskilde, er begravet paa dette Sted i Herrens Aar 1513. Gid hans Sjæl maa hvile i Fred. Amen«). Gotlandsk Kalksten, 232 x 126 cm. Randskrift med Reliefminuskler, blandt hvilke mange store Begyndelsesbogstaver, i Hjørnerne Cirkler med Evangelistsymboler (Fig. 680), af hvilke Engelen svarer nøje til foregaaende Stens. I Midtfeltet afdødes fædrene og mødrene Vaaben, Jernskæg og Næb, af hvilke det fædrene i Modsætning til den almindelige heraldiske Regel er anbragt til heraldisk venstre. Skjoldene, som ikke er hjelmede, er med en Rem ophængt paa en afkvistet Gren. I S. Birgitte Kapel, hvor den ogsaa laa i 1600'rne (Thott). Paa Meldahls Plan vises Stenen baade i Midtskibets vestligste Fag og paa nuværende Plads, hvortil Steen Friis lod den flytte 1856; her havde afdøde ifølge sit Testamente valgt sit Lejersted, idet han til Gengæld skænkede 40 Mark Penninge og sin Gaard til Sancte Beritte Capelle. Fra Sjællands første Initialværksted.
— Steen Friis' Dagbog 1856 S. 42 f. — *Løffler Nr. 35. — C. A. Jensen Nr. 119. — Repertorium 16. Januar 1513 Nr. 12443.

36) (Fig. 626). Gotisk, o. 1527. Ole Andersen, Kannik. »Anno D(omini)

E. M. 1946

Fig. 625. Peder Jensen, død 1488 (Nr. 26).

E. M. 1946

Fig. 626. Ole Andersen, dod 1527 (Nr. 36).

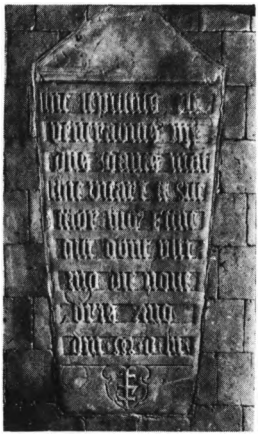
E. M. 1946

Fig. 627. Kunibert Jakobsen, død 1531 (Nr. 37).

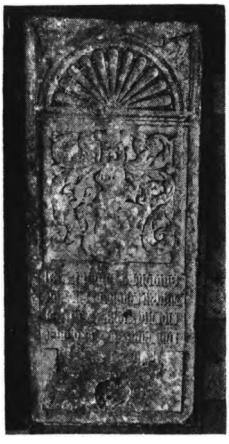
E. M.1946

Fig. 628. Jep Heye, død 1550 (Nr. 46).

E. M. 1946

Fig. 629. Johannes Madsen, død 1552 (Nr. 50).

E. M. 1946

Fig. 630. Niels Friis, død 1557 (Nr. 54).

E. M. 1946

Fig. 631. Hans Henriksen, død 1562, sml. Fig. 663 (Nr. 61).

E. M.1946

Fig. 632. Anna Eulnou, død 1564 (Nr. 63).

E. M. 1946

Fig. 633. Søren Olsen, død 1564 (Nr. 67).

mdxxvii obiit d(omi)n(u)s Olau(s) Andree h(ujus) ecc(lesi)e cano(n)ic(us) pat(ro)n(us) miser(orum) p(ro)miss(um) s(em)p(er) adi(m)plens veri et amator et (Christe) meme(n)to sui (amen). — [Credo videamus bona Domini in terra viventium, qvia misericordiæ tuæ multæ, Domine; secundum tuum vivificame(!)] (»i Herrens Aar 1527 døde Hr. O. A., Kannik i denne Kirke, de armes Beskytter, altid ordholdende og en Elsker af Sandhed, (og!) husk ham, Kristus. — Jeg tror, at vi skal se Herrens Goder i de levendes Land, fordi... din Miskundhed ... Herre ....«). Slutningen, der er gengivet efter Buch 1734, maa være fejllæst. Ganske lys, gotlandsk Kalksten, 201 x 97 cm. Selve Gravskriften løber som Randskrift med Reliefminuskler; i Hjørnerne Evangelisttegn, der er indskrevet ikke blot i to hinanden skærende Kvadrater (sml. Nr. 34) men ydermere i en Cirkel. Den religiøse Indskrift, der nu er bortslidt paa nær enkelte Bogstaver, stod paa et Baand, der slynger sig i Midtfeltet, og paa hvilket er anbragt tre Skjolde, det øverste med Kalk og Oblat og herover Herrens velsignende Haand samt afdødes Initialer, det mellemste med Tornekronen og de tre Nagler og det nederste med Kranie. Stenen, der tidligere laa østligt i søndre Sideskib, ligger nu knap to Fag længere mod Vest. Fra Sjællands andet Initialværksted. — *Løffler Nr. 36. — C. A. Jensen Nr. 135.

Lage Urne, død 1530, Se Nr. 52.

37) (Fig. 627). Gotisk, o. 1531. Kunibert Jakobsen, Provst. »Anno Domini mdxxxi obiit venerabilis vir d(omi)n(u)s Cunibert(us) Iacobi p(ræ)posit(us) Roskildensis cuius anima requiescat in pace« (»i Herrens Aar 1531 døde den ærværdige Mand Hr. K. J., Provst i Roskilde, hvis Sjæl hvile i Fred. Gotlandsk Kalksten, 209 x 122 cm. Randskrift med Reliefminuskler, i Hjørnerne Cirkler med Dobbeltrosetter. Midt paa Fladen ses et hjelmet Vaaben med to ensdannede, over hinanden anbragte Murkroner og paa Hjelmen to Vesselhorn. Den smukt bevarede Sten laa o. 1655 (NKS. 710) i Midtskibet; S. Abildgaard tegnede den 1764 i Vor Frue Kapel; nu ligger den i søndre Sideskib. — Resen S. 37, 53. — *Løffler Nr. 38. — C. A. Jensen Nr. 150.

38) Overgang til Ung-Renaissance, o. 1536. Diderik Friis, Borgmester. »Hir er Dirick Fris Børgemester met sin Hustru Anne Nielse Dotter begraffuen hvas Siel Gud nadhe 1536 ... Ursula Diricks Dotther...« Gotlandsk Kalksten, 190 x 101 cm. Tværskrift med Reliefminuskler (pyntelige Initialer), Sproget med plattysk Indslag. Under Gravskriften, der staar øverst paa Fladen, er der et symmetrisk Bomærkeskjold; til Siden for dette skimtes udviskede Minuskler; under Skjoldet staar Datterens Navn, der fylder en Linie, men under denne skimtes endnu en Linie, der dog er næsten udslidt; Stenen maa altsaa her have været udsat for særlig stærkt Slid, mens den iøvrigt har været beskyttet, idet Skrift og Skjold staar saa friskt, som om det var hugget i Gaar. Nu i søndre Sideskib. — Løffler Nr. 42. — C. A. Jensen Nr. 152.

39) Overgang til Ung-Renaissance, o. 1536. Karl Lange. »Her lijgghr Karl Langge som dødhe wdhi Legret [for Ki]øfîwe(n)hagn th(e)r ma(n)d skreff Gwdz Aar Mdxxxvi«. Gotlandsk Kalksten, 228 x 140 cm. Randskrift med Reliefminuskler tildels udslidt langs Kortsiderne, i Hjørnerne Cirkler med Evangelisttegnene og Tværstreger i Rammen. I Midtfeltet er udsparet et stort, kvadratisk Felt med to reliefhugne, hjelmede Vaaben for Lange og Thott, det sidste udslidt. Da S. Abildgaard tegnede Stenen 1764, var den i samme Stand, men laa i Midtskibet »med den ene Side ind under Stolestaderne« (sml. Meldahls Plan); nu ligger den midt i Midtgangen. Fra Morten Busserts Værksted. — Løffler Nr. 40. -— *C. A. Jensen Nr. 185.

40) (Fig. 693) Gotisk, o. 1538. Lars Ølmand (Næb), Ærkedegn. »[D(omi)n(u)s Laure(n)ti(us)] Ølmand archidiacon(us) Roschild[(e)n(sis) vir admodu(m) prob(us)] liberali[s et a]put o(mn)es gracios(us) morte(m) obijt [Sabbato d(omi)nice letare anno 1538] hic sepult(us)« (»Hr. L. 0. Ærkedegn i Roskilde, en meget retskaffen, frisindet og af alle vellidt Mand, gik Døden i Møde d. 4. Søndag i Fasten i Aaret 1538 og er begravet her«). Ølandsk Kalksten, 202 x 104 cm. Randskrift med stærkt slidte, stedvis helt udviskede Reliefminuskler, der er suppleret efter S. Abildgaard. I Hjørnerne har der sikkert været Cirkler med Evangelisttegnene. Midt paa Stenen, der nu er i tre Stykker, ses i et udsparet, rektangulært Felt et udvisket, gotisk Skjold, der har baaret Slægten Næbs Vaaben (sml. Nr. 23). Stenen, der tidligere laa i Midtskibet »imellem den første og anden Pille fra Alteret«, ligger nu i søndre Sideskib, hvor allerede Abildgaard tegnede den o. 1765. Sikkert fra samme Værksted som Fru Hildeborg Billes Sten i S. Jørgensbjerg (1. Bind S. 111). — Resen S. 38. — Løffler Nr. 43. — C. A. Jensen Nr. 155.

41) (Fig. 623). Gotisk, 153[8]. Niels Stemp. »153[8] Onsdage(n) nest efîter Poske Ma[rket tha blev begrafve(n) pa(a) thet Stedt] salegh Mandt Niels Ste(m)p Borger i Kiøbnehafîn hves Siel Gudt haffver fra nu och in til eveg lid Amen«. Brudstykke af gotlandsk Kalksten, nu 132 x 106 cm, med Reliefversaler som Randskrift, der fortsættes i tre Tværlinier øverst i Midtfeltet, som iøvrigt har været optaget af et for største Delen bevaret Bomærkeskjold. I de øvre Hjørner er der Cirkler med Matthæus' og Johannes' Tegn, og i et Bueslag herimellem det reliefhuggede Aarstal, hvis sidste Ciffer er udslidt, men som i NKS. 710 læses 1538. Tidligere (Thott) laa Stenen i Vor Frue Kapel, nu i søndre Sideskib. — Løffler Nr. 39. — C. A. Jensen Nr. 204 Tav. 38.

Niels Stemp var Borgmester i København, men^blev afsat 1528, sml. C. A. Jensen 1. c.

42) Gotisk, o. 1540. Johannes Olsen, Kantor. »Anima d(omi)ni Johan(n)is Olaui canto(ri)s hui(us) ecclesie quondam canonici Roschildensis hic sepulti per misericordiam Dei requiescat in pace amen anno (Christi) Mdxl« (»Sjælen af den her begravede Hr. J. O., Kantor ved denne Kirke, fordum Kannik i

Roskilde, skal ved Guds Miskundhed hvile i Fred, Amen. I Kristi Aar 1540«). Gotlandsk Kalksten, 194x86 cm. Randskrift med Reliefminuskler uden Cirkler i Hjørnerne; i det ene Hjørne staar Begyndelsesbogstavet, i de andre smaa Volutstængler. Indskriften begynder med to Tværlinier, og foran den nederste staar afdødes Bomærke, et I vandret overskaaret af to modvendte Pile. Midt paa Stenen er der et usymmetrisk Skjold med et Kranium i ret højt Relief; Skjoldet er ophængt i en Læderrem. S. Abildgaard tegnede Stenen 1764 i Vor Frue Kapel, hvortil den var flyttet fra Koromgangen (Rostg.); nu ligger den i Midtskibet. — Resen S. 33. — Løffler Nr. 45. — C. A. Jensen Nr. 156.

43) Gotisk, 1542. Jakob Andersen, Kannik. »Sepult(us) est hic venerabil(is) vir d(omi)n(u)s Iacob(us) Andree hui(us) eccl(es)ie canonic(us) qui obiit pridie diui Martini e(pisco)pi anno D(omi)ni 1542 disce mori« (»her er begravet den ærværdige Mand, Hr. J. A., Kannik ved denne Kirke, som døde Dagen før den hellige Biskop Mortens Dag [10. Nov.] i Herrens Aar 1542. Lær at dø«). Gotlandsk Kalksten, 193x94 cm. Gravskriften staar med Reliefminuskler langs Randen og afbrydes i Hjørnerne af Cirkler med Dobbeltrosetter som paa Alhed Urnes Sten (Nr. 44), Aarsangivelsen og Sentensen danner to Tværlinier foroven og forneden i Midtfeltet, der iøvrigt optages af en lille i to Kæder ophængt Tavle med Aarstallet samt et stort, skraatstillet, symmetrisk Bomærkeskjold, der atter er ophængt ved en Kæde i Tavlen og selv anbragt i en kvadratisk Ramme. Midtfeltet er nu ret udslidt, men kan suppleres efter en Tegning af S. Abildgaard fra o. 1765. Stenen, der tidligere har ligget i søndre Korsarm »næst ved« Jakob Vinds Sten (Fortegnelse 1685, sml. Meldahls Plan), ligger nu i søndre Sideskib. Fra samme Værksted som følgende. — Løffler Nr. 46. — C. A. Jensen Nr. 157.

44) Gotisk, o. 1544. Alhed Urne og Datter. »Orate pro Deo devota ac nobili d(omi)na Alhedt filia d(omi)ni Georgii Urnes qu(on)da(m) relicta Tetzonis Rosengård (q)va(e) cu(m) filia An(n)a Rosengaard hic sepult(a) an(n)o D(omi)ni mdxliiii d(omi)nica oculi« (»beder for den gudhengivne og ædle Frue, Alhed, Datter af Hr. Jørgen Urne, fordum Tetze Rosengaards Enke, som sammen med sin Datter Anna Rosengaard er begravet her den tredie Søndag i Fasten, i Herrens Aar 1544«). Ølandsk Kalksten, 224 x 150 cm. Randskrift med Reliefminuskler, der fortsættes med to Tværlinier øverst i Midtfeltet. I Hjørnerne er der Cirkler med Dobbeltrosetter som paa foregaaende Sten. Midtfeltet optages iøvrigt af Datterens fædrene og mødrene (hjelmede) Vaaben. I søndre Korsarm, hvor ogsaa S. Abildgaard tegnede den o. 1765. Stenen er fra samme Værksted som Nr. 43, sml. ogsaa Mads Bølles Sten i Tureby (DK. Præstø S. 591). — Resen S. 32. — Løffler Nr. 47. — C. A. Jensen Nr. 158 Tav. 26.

Indskriften har fejlagtigt dua for dna.

45) Ung-Renaissance, o. 1545. Johannes Pedersen, Kannik. [»Claudit Jo-

hannem] Petri [hæc petra plenus a]b an(n)is [Qui fuit huma]nus [doctus amans-] q(ue) Dei [Canonici mun]us hoc [in templo ben]e gessit [Rebus divinis se]mper [adesse volens 0]biit [Vigilia Simonis et I]ude [an(n)o 154]5« (»denne Sten indeslutter J. P., mæt af Dage, han var taalsom, lærd og gudelskende og bestred paa bedste Maade Kannikeembedet i denne Kirke og bistod altid villig ved Gudstjenesten. Han døde Dagen før Simons og Judas' Dag [27. Okt.] 1545«). Ølandsk Kalksten, 205 x 88—64 cm. Tværskrift med minuskelagtig Fraktur, for største Delen udslidt sammen med Ornamenterne. Indskriften er formet som fire Disticha. Øverst paa Fladen har der været et symmetrisk Akantusornament, og forneden skimter man endnu et lirkantet Felt med Resterne af et Skjold, over hvilket der synes at være et Par store, symmetrisk ordnede Akantusblade omtrent som paa Johannes Larsens Sten (Nr. 55). I nordre Sideskib næppe langt fra sin oprindelige Plads. Fra Hans Malers Værksted. — Løffler Nr. 48. — C. A. Jensen Nr. 306.

46) (Fig. 628). Ung-Renaissance, o. 1550. Jep Heye, Kantor. »Hic sepult(us) est d(omi)n(u)s Jacobus Heyæ hui(us) eccl(es)ie cantor qui subita et inauspicata morte obiit an(n)o D(omi)ni Mdl 4 k(a)l(end)as Septembris« (»her er begravet Hr. J. H., denne Kirkes Kantor, som gik bort ved en pludselig og uforudset Død i Herrens Aar 1550 d. 29. August«). Gotlandsk Kalksten, 192 x 92 cm. Udstyr omtrent som Morten Dresselbergs (Nr. 47); Halvrosetten har dog fordybede Blade, og i Buevinklerne er der løgspiragtige Ornamenter. Under Indskriften et Kartoucheskjold, hvori Jesumonogram inden for en flettet Tornekrans. Stenen, der tidligere har ligget i Midtskibet, ligger nu i søndre Sideskib —- dog en Del vestligere end paa Meldahls Plan —; aftegnet af S. Abildgaard o. 1765. Fra Hans Malers Værksted. — Løffler Nr. 49. — C. A. Jensen Nr. 307.

Om Aarsagen til hans pludselige Død, se Danske Magazin 3. R. III, 243 f.

47) Ung-Renaissance, o. 1550. Morten Henriksen Dresselberg, Kannik. »Martin(us) [i]ace[t] ho[c Hen]rici marmore tect(us) Dresselbergh claro [stem-(m)ate] nome(n) habe(n)s Hui(us) ca(n)onic(us) te(m)pli fuit arte magi[ster] In vera vix[it re]lligio(n)e pi(us) Q(ui) obiit 20 die [Aug(usti)] an(n)o 15[3]6« (»Morten Henriksen ligger dækket af denne Sten, han som bærer Navnet Dresselberg fra en berømt Slægt; han var Kannik ved denne Kirke og Magister artium. Han levede fromt efter den sande Lære [dvs. Luthers Lære] og døde 20. Aug. Aar 1536«). Ølandsk Kalksten, 211 x 112 cm. Ret slidt og forvitret Tværskrift med Reliefminuskler, affattet i to ret uregelmæssige Disticha. Stenen kantes af en Rundstav, og Fladen er opdelt i tre Afsnit. Indskriften staar i det tavleagtige Midtfelt, der afsluttes med en profileret Gesims, hvorover der er hugget en Vifteroset med Tværriller i Rammen; i Buevinklerne ses smaa stive, trebladede Akantus. Under Indskriften er der et forsænket Felt

med afdødes fædrene og mødrene Vaaben (Dresselberg og Basse); den øvre Afslutning her er nu bortslidt, men Feltet flankeres af Pilastre med Tværriller i Fylding og paa Base. Stenen, der hidrører fra Hans Malers Værksted, er snarest en Snes Aar yngre end Dødsaaret, hvilket bekræftes af Udtrykket: den sande Lære (sml. Nr. 61; ang. Udtrykket jfr. iøvrigt Resen S. 47). Rostg. (S. 112) har Stenen i Midtskibet »nest« Nr. 14, nu i søndre Sideskib. — Løffler Nr. 41. — C. A. Jensen Nr. 314.

48) O. 1550. Helt udslidt, gotlandsk Kalksten, 192 xca. 91—58 cm. Muligvis fra Hans Malers Værksted, da man synes at skimte Resterne af en Vifteroset foroven. I Midtskibet, dækket af søndre Staderække.

49) O. 1550. Lille Brudstykke af hvid, gotlandsk Kalksten, af hvis øvre Randskrift er bevaret de skarpt og klart skaarne Reliefminuskler . . . Mciii . . . (stort Begyndelsesbogstav) mellem Rammestreger og herunder en Del af et skraatstillet Skjold, paa hvis heraldisk venstre Side ses et stort X I. I Domkirkens Museum.

50) (Fig. 629). Ung-Renaissance, o. 1552. Johannes Madsen, Vikar. »Hic sepultus est venerabilis vir d(omi)n(u)s Ioan(n)es Matthie vicari(us) et succe(n)tor hui(us) eccl(es)ie qui obiit ultimo die Nove(m)bris an(n)o D(omi)ni Mdlii« (»her er begravet den ærværdige Mand Hr. J. M., Vikar og Underkantor ved denne Kirke, som døde den sidste Dag i November i Herrens Aar 1552«. Gotlandsk Kalksten, 179x86—58 cm; Stenen er sekskantet, idet Overdelen er hugget som en Gavltop med tre frie Sider. Tværskrift med frakturagtige Reliefminuskler, i Gavlpartiet, inden for en Ramme med Tværlinier, skimtes de udslidte Rester af en indristet, opgaaende Sol, under Gravskriften et Reliefbomærke i et indristet Kartoucheskjold. Ifølge Resen laa Stenen i S. Birgitte Kapel, men er nu i det nordvestlige Vaabenhus. Fra Hans Malers Værksted.
— Resen S. 54. — Løffler Nr. 50. — C. A. Jensen Nr. 308.

51) (Fig. 634, 660). Overgang til Renaissance, o. 1553. Figursten over Franciscus Hispanier, Herold. »Her liger erlig oc velbyrdig Mand Franciscus Hispan(ie)r konlig Maiestatz afi Da(n)marck Herold som døde i Kiøpe(n)hafn 1553 te(n) 8. Dag Ia(n)uarii«. Gotlandsk Kalksten, 220 x 126 cm. Stenens Udstyr viser en Blanding af Gotik og Renaissance: Indskriften, med Reliefminuskler løber langs de tre Sider, og i Hjørnerne er der Cirkler med Evangelisttegnene; inden for denne Ramme er der en Portal, hvis Rundbue naar op til Stenens øverste Kant og hviler paa spinkle Ungrenaissance-Søjler. I Portalen staar den velbyrdige Herold i hel Figur, hjelmklædt i fuld Rustning og støttende sig til sit lange Sværd. Figuren stemmer næsten overens med Ridderen paa Lage Urnes (Nr. 52) og Axel Walkendorfis (Nr. 71) Stene, bortset fra at de to sidste ser til venstre, mens Franciscus Hispanier ser mod højre. Ved hans Fødder er paa Indskriftrammen ophængt to usymmetriske Skjolde,

det ene, ved hans højre Fod, indeholder to Vinger med et Hjerte i hver, det andet en Lygte. I Midtskibet. Fra Hans Malers Værksted. — *Løffler Nr. 51. — C. A. Jensen Nr. 302 Tav. 56.

52) (Fig. 635). Ung-Renaissance, efter 1555. Figursten over Lage Urne, død 1530. »Her liger Her Lage Wrne Ridder som bode ij Boserup oc wor Landz-Domer ij Schone oc døde an(n)o MDXXX sancti [Dionjisii Dag utij Roschild hves Siel Gud hafve«; herefter »Ecce ego dicit« etc. Ezechiel 37. Ølandsk Kalksten, 240 x 158 cm. Tværskrift med fordybede Versaler, hvori enkelte smaa Frakturbogstaver. Paa den ret slidte Sten ses afdøde hjelmklædt, i fuld Rustning med langt To-Haandssværd i højre og Lanse i venstre Haand, trædende paa et Kranie. Figuren staar under en Trekløverportal med Tværstreger i Bueslagene og spirprydede Søjler, der er sammensat af flere Akantusled. Portalen flankeres af fire og fire hjelmede Anevaaben. Indskriften er hugget i et fordybet, rektangulært Felt nederst paa Stenen. I nordre Sideskib. Fra Hans Malers Værksted. — Løffler Nr. 37. — C. A. Jensen Nr. 305.

53) (Fig. 662). Ung-Renaissance, o. 1556. Figursten over Stig Pors, Ærkedegn, død i sin Alders 59. Aar 1556. Ølandsk Kalksten, 250 x 152 cm. Latinsk Indskrift med Reliefîraktur — næsten hvert Ord har stort Begyndelsesbogstav — i dobbelte Linier langs Stenens Kanter, Langlinierne afbrudt af Kvadrater med afdødes fire nærmeste Anevaaben, foroven Pors og Ulfeldt, forneden van Hafn og Krummedige. Den lange Indskrift er formet som fem Disticha, der foruden Navn, Alder og Dødsaar indeholder en Formaning til ikke at frygte den rædsomme Død. I Midtfeltet staar afdøde i syet Dragt (sml. Resen Fig. 20) under en Arkade med Pærestav i Bueslaget, Akantustreblade i Buevinklerne og glatte Ungrenaissance-Søjler. Han staar stift og frontalt med fladpullet Grydehat over det halvlange Haar; den vide, knælange Kofte har store Pufærmer. I højre Haand holder han en Skriftrulle, i venstre sit Sværd. I Koromgangen Syd for Højkoret, hvor ogsaa S. Abildgaard tegnede den 1764 (sml. ogsaa Fortegnelse 1685). — Laurentius Asserous: Antigrapha. — Resen S. 31. — *Løffler Nr. 52. — C. A. Jensen Nr. 407 [skaansk eller københavnsk Arbejde].

54) (Fig. 630). Ung-Renaissance, o. 1557. Niels Friis, Kantor, døde selve Helligtrekongers Dag 1557. Gotlandsk Kalksten, 218 x 98—91 cm. Tværskrift paa Latin med frakturagtige Reliefminuskler. I Udstyr en Variant af Værkstedets ene Yndlingstype: øverst Halvroset, herunder afdødes hjelmede Vaaben (Egern-Friis), herunder atter Indskriften og nederst et Kranie. I nordre Korsarm, hvor den ogsaa laa 1685, og hvor S. Abildgaard tegnede den o. 1764. Fra Hans Malers Værksted. — *Løffler Nr. 53. — C. A. Jensen Nr. 317.

55) Ung-Renaissance, o. 1557. Johannes Larsen fra Næstved, Kannik, begravet 24. April 1557. Gotlandsk Kalksten, 191 x 101 cm. Latinsk Indskrift

med frakturagtige Reliefminuskler. Værkstedets anden Yndlingstype: en Indskrifttavle flankeret af Ungrenaissance-Pilastre, over Gesimsen Topstykke af Akantusvolutter og symmetrisk anbragte Akantusblade som Hængestykke. I Tavlens nederste Del, under Indskriften et søjleflankeret Felt med Kartoucheskjold, hvori afdødes Bomærke. 1685 laa Stenen i søndre Sideskib »vesten op til« Frants Andersens Sten (Nr. †62); her tegnede S. Abildgaard den o. 1765. Fra Hans Malers Værksted. — Løffler Nr. 54. — C. A. Jensen Nr. 320.

Andreas Barby, Kansler, død 1559, se Nr. 82.

56) Ung-Renaissance, o. 1560. Niels Andersen. »[An(n)o D(omi)ni mdlx th]en [xiii Dag Novem]bris [døde erlig Mand] Niels [Andersen Raadm]a(n)d her ij Ro[skyld hvis Lii]g her bfegrafvit er. Gud] gifíue« etc. Gotlandsk Kalksten, 185 x 91 cm. Paa sine Steder helt udslidt Tværskrift med frakturagtige Reliefminuskler. Stenens Udstyr omtrent som Johannes Larsens (Nr. 55), blot med spirflankeret Halvroset over Gesimsen; under Indskrifttavlen holder to Drengebørn paa Bærestænger et symmetrisk Skjold, hvis Bomærke nu er helt udslidt. Ogsaa 1685 laa Stenen i søndre Sideskib »mod Prædikestolsdøren«. Fra Hans Malers Værksted. — Løffler Nr. 57. — C. A. Jensen Nr. 329.

57) Ung-Renaissance, o. 1560. Brudstykke af gotlandsk Kalksten, 92 cm bredt, med Halvroset foroven. Den oprindelige Indskrift er udslebet, og en sekundær med fordybede Versaler indhugget i Stedet; denne nu næsten udslidte Indskrift er over »een Fader og Moder . . . trende Søskende, fødte her i Roeskilde K[aren] . . . døbt d. 17. Junii A° 1742 og begravet d. 20. Maii 1747, Hans Christian Willing, døbt d. 19. Julii 1748 og begravet d. 23. Novembr 1765...« Paa Løfflers Tid laa Stykket paa Kirkegaarden, foran det nordvestre Vaabenhus' Dør, men er nu anbragt i Stiftsbibliotekets Have. Formodentlig fra Hans Malers Værksted. — Løffler Nr. 56.

58) (Fig. 636). Ung-Renaissance, 0.1561. Figursten over »Jens Rose(n)gaard, so(m) døde her y Roskile Aar Mdlxj den xi Dag Aprillis oc bode paa Hagerop mz sin kerre Hustru Frue Margrete Nielsdater hues Siel Gud hafue euindelig«. Gotlandsk Kalksten, 216x111 cm. Tværskrift med Reliefîraktur. Inden for en Rundbueportal med skjoldhængte Pilastre staar Jens Rosengaard hjelmklædt i fuld Rustning med Sporer, støttende sig til sit lange Sværd. Rustningen svarer nøje til Franciscus Hispaniers (Nr. 51), men Figuren er slankere, og Visiret paa Grund af Arkaden noget nedslaaet og Hovedet let bøjet til venstre. Ogsaa Ansigtet, med det kraftige, hængende Overskæg er det samme. I Vinklerne uden for Bueslaget ses Mands og Hustrus hjelmede Vaaben (Rosengaard og Arenfeld), og paa Pilastrene er de øvrige tre og tre nærmeste Aneskjolde ophængt i Remme. Indskriften staar i et rektangulært Felt nederst paa Stenen under Portalen. I søndre Korsarm, hvor ogsaa S. Abildgaard aftegnede Stenen o. 1765, dog sikkert længere mod Øst, idet Fortegnelse

1685 angiver dens Plads »lige ud for Kapitelsdøren«, og Syd for Tale og Margrete Rosengaards Sten (Nr. 114), der endnu ligger paa sit oprindelige Sted. Fra Hans Malers Værksted. — Løffler Nr. 58. — C. A. Jensen Nr. 330.

59) Ung-Renaissance, o. 1562. Lars Assersøn (Laurentius Asceri), Vikar i Roskilde og Prior for Vikarerne, død 1. Febr. 1562. Ølandsk Kalksten, 203 x 95—59 cm. Latinsk Tværskrift med Relieffraktur. I et Smalfelt over Indskrifttavlen, der iøvrigt optager hele Stenfladen, er der en Halvroset omgivet af en Ramme med fordybede Tværstreger og i Vinklerne Cirkler med Rosetter. Under Indskriften et indristet Skjold med Relief bomærke flankeret af afdødes Initialer: L A. Ifølge Thott (o. 1685) laa Stenen ved den Stol, Præsterne sidder paa, førend de opstiger paa Prædikestolen; S. Abildgaard aftegnede 1764 Stenen »indlagt i de Trappe Trin, hvor man i Roeskilde-Domkirke gaaer ind af sydlige Gang til S[1] Lucii eller det nu omstunder saakaldede Knopfs Capell« [dvs. Frue Kapel], nu ligger den i nordre Sideskib. Fra Hans Malers Værksted. — Resen S. 54. — Løffler Nr. 59. — C. A. Jensen Nr. 336 Tav. 56.

60) Ung-Renaissance, o. 1562. Niels Black (Nicolaus Blackius), Hører og Kannik, død 15. Maj 1562. Ølandsk Kalksten, 216 x 102 cm. Latinsk Tværskrift med Relieffraktur, formet som tre Disticha; den ene lodrette Halvdel af Stenen er nu bortslidt. Over Indskrifttavlen en indrammet Halvroset, under Tavlen symmetrisk arrangerede Akantusblade, hvorunder et Skjold med en trebladet Gren. I nordre Sideskab sikkert ikke langt fra oprindelig Plads. Fra Hans Malers Værksted. — Løffler Nr. 60. — C. A. Jensen Nr. 337.

61) (Fig. 631 og 663). Ung-Renaissance, o. 1562. Hans Henriksen (Johannes Henrici), Kannik. Hans Fader var en ærlig Borger, sin første Lærdom modtog han i Svendborg, hvor han blev født og opdraget; hans Bedstefader, »Bildernes [dvs. Billernes] sande Glorie«, elskede ham og havde foretrukket ham blandt andre udmærkede Mænd. Han blev en klog, maadeholden og ærlig Mand, en Elsker af den sande Lære [dvs. Luthers, sml. Nr. 47]; ved Siden af ham sover hans Søn Mads (Matthias). Aar 1562 d. 9. Nov. døde han i »Duebrøder«, thi han var dette Steds Økonom og Kannik ved Kirken her. Gotlandsk Kalksten, 210 x 105 cm. Latinsk Tværskrift, formet som fem Disticha, med Relieffraktur. Skriftfeltet er hugget som en Tavle med Gesims og Postament; Frisen mellem de to Fremspring dækkes næsten af en indrammet Halvroset, mens der foran Postamentfeltet er ophængt en bladkranset Medaillon med Brystbillede af en skægget Mand, hvis Læber er lukket med en Hængelaas. Manden forestiller, som de flankerende Initialer: H H utvivlsomt angiver, Hans Henriksen, og Hængelaasen, der er Tavshedens Symbol — en Laas for Munden var saaledes den hellige Raymundus Nonnatus' Attribut — viser, at han i sine betroede Stillinger har vist den fornødne Diskretion. Imidlertid gav denne Fremstilling Anledning til forskellige urigtige og uretfærdige Fortolk-

ninger; saaledes skriver S. Abildgaard, der aftegnede Stenen o. 1765, at de omvisende paa Grund af Hængelaasen fortæller megen Fabel til denne gode Mands og Kanniks Vanære, og Gjessing oplyser, at der blandt Menigmand gik den Legende, at »bemeldte Canik havde for Regiæringen aabenbaret de geistliges feede Præbender her i Byen, og derfor til Straf for sin Aabenmundethed blev efter Døden forestillet med denne Tømme paa Tungen«. I Korsgangen, hvor ogsaa Abildgaard tegnede den. Fra Hans Malers Værksted. — Resen S. 31, samt Fig. 18 og 30. — Løffler Nr. 61. — C. A. Jensen Nr. 338.

62) (Fig. 637, 665). Ung-Renaissance, o. 1563. Figursten over Fru Kirstine Huitfeldt. »Her liger begrafîven erlig velburdig Froue, Frov Kirstine Hui[th]feld[t], hues Siell Gud haffue, som døde Aar □ □ Dag. Och findis ij thenne latiniske¿Tafle (Resen Fig. 27, sml. S. 2004) her hos paa thenne Peller«. Gotlandsk Kalksten, 195 x 136 cm, med fordybet Fraktur. Kirstine Huitfeldt [død 24. Juli 1563] var gift med Lave Beck til Førslev [død 1607]. I en Portal med skjoldhængte Pilastre, ret nøje svarende til Jens Rosengaards Sten (Nr. 58), staar afdøde i elegant Modedragt med dobbelt Guldhalskæde. I Buevinklerne over Pilastrene ses Lave Becks og afdødes fædrene og mødrene Vaaben (Beck—Ravensberg og Huitfeldt—Trolle), og paa Pilastrene er de 6 og 6 nærmeste Aneskjolde anbragt (uden Remme som paa Rosengaard-Stenen). Indskriften staar i et Smalfelt nederst paa Stenen under Portalen; Ordformerne Froue og Frov viser plattysk Indflydelse. I Midtskibet, hvor ogsaa S. Abildgaard tegnede den o. 1765. Fra Hans Malers Værksted. Sml. Murede Begravelser S. 2140. — Resen S. 37. — *Løffler Nr. 62. — C. A. Jensen Nr. 341 Tav. 57.

63) (Fig. 632). Ung-Renaissance, o. 1564. Anna Eulnou. »Faderen har grædende lagt sin kære, lille Datter i denne Høj«, hun døde 28. Sept. 1564. Ølandsk Kalksten, 173x78—57 cm. Tværskrift med fordybede Bogstaver, Gravskriften, der er formet som to Disticha, med Fraktur, Dødsangivelsen med Versaler. Over Indskrifttavlen ses et Kranie og et symmetrisk slynget Skriftbaand med Citat fra 1. Corinth. XV, under Tavlen Eulnous hjelmede Vaaben med en Ugle i Skjoldet og som Hjelmtegn. I Midtskibet. Fra Hans Malers Værksted.
— Løffler Nr. 66. — C. A. Jensen Nr. 349.

64) Renaissance, o. 1564. Svend Hansen, Vikar »her [i Roskild], som lefîde [32 Aar och] døde then [16. Ianuarii] Aar 1564«. Ølandsk Kalksten 157 x 75—• 54 cm. Tværskrift med Relieffraktur. Stenen tilhører Værkstedets ene Hovedtype, men er ganske enkel: Over Indskriftfeltet er der en indrammet Halvroset og nedenunder et forsænket, symmetrisk Skjold, hvis Mærke, nu ret udslidt, er en Fugl med udbredte Vinger. I søndre Sideskib, sikkert omtrent paa oprindelig Plads, da Fortegnelse 1685 har den »lige ud for Frederici Secundi Begravelse«. Fra Hans Malers Værksted. — Løffler Nr. 63. — C. A. Jensen Nr. 346.

Fig. 634. Franciscus Hispanier, død 1553, sml. Fig. 660 (Nr. 51).

Fig. 635. Lage Urne, død 1530 (Nr. 52).

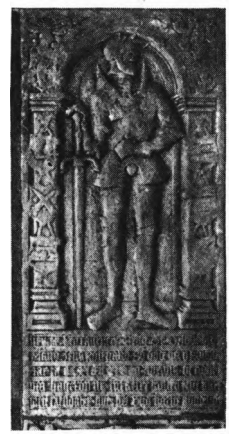

Fig. 636. Jens Rosengaard, død 1561 (Nr. 58).

Fig. 637. Kirstine Huitfeldt, død 1563 (Nr. 62).

Fig. 638. Karine og Hilleborg Bille, død 1565 (Nr. 68).

Fig. 639. Erik Walkendorfi og Hustru, død 1605 og 1568, sml. Fig. 659 og 665 (Nr. 73).

Fig. 640. Klaus Rosengaard, død 1570 (Nr. 75).

Fig. 641. Niels Kolding, dod 1578, og Hustru, død 1574, sml. Fig. 664 (Nr. 78).

Fig. 642. Andreas Barby, død 1575 (Nr. 82).

65) Ung-Renaissance, o. 1564. Mads og Aage Jensen (Matthias og Avo Johannis) er her begravet med deres Fader; Aage døde 20. Aug. 1564, Mads 29. Nov. 1560; herefter Matthæus 18, 14 og Markus 10, 14. Gotlandsk Kalksten, 205 x 88—79 cm. Latinsk Tværskrift, Gravskriften med fordybet Fraktur, Bibelcitaterne med fordybede Versaler; i Bogstaverne spores endnu Rester af en sort Masse, der oprindelig helt har udfyldt dem. Indskriften, hvis Begyndelse danner to Disticha, staar paa et Tavlefelt, der deles af en Bæltegesims med Tværstreger og Smaacirkler. Over Hovedgesimsen er der en lille, volutprydet Trekantgavl med Halvroset i Gavlfeltet, under Tavlen symmetrisk ordnede Akantusblade, hvis midterste Blad nedad ender i en indristet Kvast, der hænger ned i et ligeledes indristet Hængestykke. I Koromgangen. Fra Hans Malers Værksted. — Løffler Nr. 65. — C. A. Jensen Nr. 348 Tav. 62.

66) Ung-Renaissance, o. 1564. Elisabeth Jørgensdatter Lipper (Elisabeth filia Georgii), død i Roskilde i Oktober 1564. Ølandsk Kalksten, 103x47—35 cm. Tværskrift (to Disticha) med fordybet Fraktur anbragt paa et Tavlefelt, i hvis halvrunde Gavlfelt en Dreng ligger med Kranie og Timeglas (Fig. 674); Hængestykket med Aarstallet flankeres af Akantusvolutter og afsluttes af en Række Smaaskiver med nedhængende Midtblad. 1685 laa Stenen i Midtskibets tredie Fag fra Øst, men har nu Plads i østligste Fag. Fra Hans Malers Værksted. — Løffler Nr. 67. — C. A. Jensen Nr. 350.

67) (Fig. 633). Ung-Renaissance, o. 1564. Søren Olsen (Severinus Olai), Kannik i Roskilde og Skolens udmærkede Mæcen, død 17. Aug. 1564. Taknemmelige Venner satte Stenen. Gotlandsk Kalksten, 232 x 108—83 cm. Tværskrift paa Latin med Relieffraktur. Stenen er blandt de bedst bevarede og samtidig bedst komponerede fra Værkstedet. Inden for en profileret Ramme optages hele Fladen af en Portal, der i Stedet for Bueslag har volutprydet Sadeltag flankeret af Fodspir, bag hvilke der er to indrammede Halvrosetter. I Gavlvinkelen læses med fordybede Versaler: »Nascendo morimur« (»fra vor Fødsel er vi Dødens Bytte«). De fleste af Værkstedets følgende Sten er nu forsynet med en religiøs Sentens, eller et Valgsprog. I Gavlfeltet ses Brystbilledet af en Benrad med Slange og Timeglas og herunder en stor Indskrifttavle, der viser Tilløb til kartoucheagtig Indramning. Mellem Pilastrenes Baser og ophængt i Tavlens nederste Volut er der et symmetrisk Skjold med en Egegren, som skyder tre Blade og tre Agern (sml. Niels Olesen Halvegs Sten Nr. 101). Om Benraden beretter Gjessing følgende Legende, der verserede blandt Menigmand: »Her skulle være begravet en Caniks Datter, som, da hendes Fader reyste udenlands og havde leveret hende en liden Capital, der skulle udsættes paa Rente til fattige, ifald han kom noget til ude, loed efter hendes Faders Død giøre sig en Guld-Kiede derfor, hvilken strax da den blev svøbt om Halsen

forvandledes til en Slange, og fortærede alt hvad hun bragte til Munden for at opholde Livet, saa hun efter nogle Dages Forløb creperede af Hunger«. I nordre Korsarm, hvor ogsaa S. Abildgaard tegnede den o. 1765. Fra Hans Malers Værksted. — *Løffler Nr. 64. — C. A. Jensen Nr. 347 Tav. 62.

68) (Fig. 638). Ung-Renaissance, o. 1565. Figursten over Karine og Hilleborg Bille. »Erlige, velbyrdige Peder Bilde til [S]van[holm oc Fru] Birgitte [R]osenkranz till Valløe lode her begrafve [tvende deres Døtre]«. Jomfru [Karine] Bilde var paa tiende Aar, og Jomfru Hylleborg var ni Aar; de døde paa Roskilde Gaard 16. og 18. Okt. 1565. Gotlandsk Kalksten, 188 x 106 cm, med fordybet Fraktur. Under en rundbuet Arkade, der hviler paa Ungrenaissance-Søjler staar de to Smaapiger i fuld Figur, nu med udslidte Detailler. Til Siderne for Bueslaget, der indeholder Forældrenes Navne, ses Billes og Rosenkrantz' hjelmede Vaaben, under Portalen, paa hver Side af et forsænket, rektangulært Felt, der indeholder Gravskriften, findes hjelmede Vaaben for Krummedige og Munk, det sidste næsten udslidt. I nordre Sideskib næppe langt fra oprindelig Plads. Fra Hans Malers Værksted. — Løffler Nr. 70. — C. A. Jensen Nr. 354.

69) Renaissance, o. 1565. Andreas Eulnou, fra Meissen, fordum Kong Christian 3.s Skriver og Kannik »ved denne Kirke«; død 30. April 1565. Hans Hustru Metta van Eulenau satte Stenen. Gotlandsk Kalksten, 182 x 104 cm med helt udslidt latinsk Indskrift, der ifølge S. Abildgaards Tegning fra 1764 har været med fordybet Fraktur (Gravskriften) og fordybede Versaler (Hustruens Meddelelse). Over Indskrifttavlen er der en omvendt Akantusbladkurv, af den Art, Værkstedet ellers anvender forneden paa Stenen; i Stedet for ses her Eulnous Vaaben (sml. Nr. 63). I Midtskibet, delvis dækket af et Varmeapparat. Fra Hans Malers Værksted. — Løffler Nr. 69. — C. A. Jensen Nr. 356.

70) Renaissance, o. 1565. Jomfru Margaretha, som hendes Fader, den fromme og hæderlige Mand, Knud Pedersen, Kannik i Roskilde og Forstander for Duebrødrene lod begrave her; død 2. Febr. 1565. Gotlandsk Kalksten, 201 x 108 cm, med Relieffraktur paa Latin, tildels udslidt og forvitret. Indskriften staar paa et Tavlefelt mellem to korintiserende Søjler med Prydbælte; over en Profilgesims hæver sig en spinkel Trekantgavl, der er prydet med Volutter og store Akantusblomster og omslutter en halvrund Medaillon med: »Vive ut vivas« (»lev for at leve«). I Tavlens Postamentfelt ses et symmetrisk Bomærkeskjold med Faderens Initialer. I søndre Sideskib sikkert ikke langt fra sin oprindelige Plads, da Fortegnelse 1685 har den »lige ud for Kongernes Begravelsesdør«. — Løffler Nr. 68. — C. A. Jensen Nr. 357.

71) Ung-Renaissance, o. 1565. Figursten over Axel Walkendorff. »Aar (Christi) MDlxv den xx Dag Octobri(s) blef erlig oc velbiurdig Axel Valkendrofi(l) til Glorup [slage]n udi det Slag paa Falken-Berrigh [Heede] oc blef hid ført

oc her begrauen. [Gud g]iffue« etc. Gotlandsk Kalksten, 208 x 107 cm, med fordybet, begfyldt Fraktur; Stenens to nedre Hjørner er afslaaet og suppleret med Cement. I en Portal med skjoldhængte Pilastre, ganske svarende til Kirstine Huitfeldts Sten (Nr. 62) ogsaa med de fire nærmeste Anevaaben i Buevinklerne, staar afdøde i fuld Rustning med Sværd, næsten nøjagtig samme Figur som Ridderen paa Franciscus Hispaniers Sten (sml. Nr. 51). I Midtskibet, hvor ogsaa S. Abildgaard tegnede den o. 1765. Fra Hans Malers Værksted. — Resen S. 38. — Løffler Nr. 71. — C. A. Jensen Nr. 355.

72) Renaissance, o. 1567. Jakob Friis af Hesselager. »Anno Domini 1567 d(cmi)nica palmarum obijt nobilis et optimæ indolis puer Jacobus Friis de Hesselagger Henrici filius cui cum monumentum pararetur præsens hos scriptum in plumbeam laminam incisum et in sepulchro huic ab oriente proximo positum reperiebatur: Anno MCCXXXIII regnante rege Waldemaro secundo præsidente ecclesiæ Roschildensi episcopo Nicolao filio Sitig pridie nonas Iulii bene confessus et rebus suis bene dispositis abiit Wilhelmus civis Roschildensis et humatus in loco præsenti in Domino« (»i Herrens Aar 1567 Palmesøndag døde den velbyrdige og velbegavede Dreng Jakob Friis af Hesselager, Henriks Søn. Da man forberedte dette Minde for ham, fandtes nærværende Indskrift skaaret i en Blyplade og lagt i den Grav, der var nærmest denne fra Øst: Aar 1233, da Kong Valdemar 2. regerede og Biskop Niels Stigsen stod i Spidsen for Roskilde Kirke, den 6. Juli, da døde Vilhelm, Borger i Roskilde vel skriftet og efter at have beskikket sine Ting vel og blev jordet i Herren paa dette Sted«). Gotlandsk Kalksten, 214 x 97—67 cm, med fordybet Skrift, Gravskriften med Fraktur og Blypladens Indskrift med Versaler. Stenen er i tre Stykker, nu muret sammen med Cement. Inden for en profileret Ramme er Fladen delt i tre Partier, øverst Indskriften, herunder Egern-Friis' og Bilds hjelmede Vaaben helt omgivet af Hjelmløvet og nederst en allegorisk Fremstilling, der viser en Dreng, som hviler paa et stort Kranie, over hvilket der staar et brændende Lys i Stage. Bag Drengen staar Døden i en Benrads Skikkelse med Urskive og Timeglas og sigter paa ham med Pil og Bue. Paa en Gesims over denne Fremstilling læses: »Nascendo morimur« (sml. Nr. 67). Øverst, over Indskrifttavlen, er der en diminutiv Halvroset med Jesumonogram, flankeret af to Akantusblade. Stenen, der indtil 1867 (Løffler) laa i i nordre Korsarm »ved Kirkens Hovedmur« (Fortegnelse 1685), hvor den tegnedes af S. Abildgaard o. 1765, ligger nu i nordre Sideskib. Fra Hans Malers Værksted. Den Betydning for Domkirkens Bygningshistorie, man har villet tillægge Vilhelms Grav, kan ikke opretholdes, se S. 1320. —Jul. Lange, i Aarb. f. nord. Oldkynd. 1890. S. 105 fl. — J. Kornerup smst. 1891. S. 74 ff. — *Løffler Nr. 72. — C. A. Jensen Nr. 362 Tav. 62.

73) (Fig. 639, 659). Renaissance, o. 1568. Figursten. »Erick Valckendorfî af

Hude 1917

Fig. 643. Gravsten over Maren Laurids Bangs Datter, død 1578 (Nr. 88).

Sophus Bengtsson 1917

Fig. 644. Gravsten over Mads Poulsen Riber, død 1579 (Nr. 91).

E. M. 1946

Fig. 645. Gravsten over Anne Mortensdatter, død 1584 (Nr. 98).

E. M. 1946

Fig. 646. Gravsten over Otto Brockenhus, død 1594 (Nr. 106).

Gloerupegaard, Fru Berette Anders Daater afî Al[nerup hans] kære Hostru vor. Then xviii Januarius lagdis hun paa Baar, [MDLX] oc viii tha vor Gudz Aar. Met thøris Barn døde hun paa Høgstrup ham [til M]en, Hand lefde epter hende □ [37] Aar igen, Thend □ [21. Nov. 1605] [kom] thøris Legom samen, Thøris Siel udi Himerigs Giede leffuer, Amen«. Gotlandsk Kalksten, 237 x 190 cm. Versificeret Indskrift med fordybet Fraktur. Stenens Udstyr svarer ret nøje til Axel Walkendorfîs (Nr. 71), hvor Figuren rager op i Portalens Rundbue; her staar de afdøde — ved deres Fødder ligger deres døde Barn — under en Gesimsbjælke, der strækker sig i Stenens Bredde, og Bueslaget ovenover er blevet udfyldt med en Vifteroset, der omslutter et lille Felt med Bogstaverne H D A G, sikkert et Valgsprog. Buen flankeres af Ægteparrets fædrene og mødrene Vaaben, over ham Walkendorfî og Egern-Friis, over hende Lindenow og Lange; paa Pilastrene hænger deres 6 og 6 nærmeste Aneskjolde, og Indskriften staar i et fordybet Felt nederst paa Stenen. I Midtskibet, hvor ogsaa S. Abildgaard aftegnede Stenen 1764. Fra Hans Malers Værksted. — Sml. Murede Begravelser S. 2141. — Løffler Nr. 73. — C. A. Jensen Nr. 363.

74) Renaissance, o. 1568. Karine Rosenkrantz. »Aar 1568 then 22. Octobris [døde erlig oc] velbyrdig Jomfru Karine [Ni]els Lodvigsens Daater til Høgsbr[o] her udi R[oskyld h]os'erlig oc velbyrdig Fru Dorrethe La(n)ge, Jørge(n) [Rosenkran]ts Hustru, hvil[ke] ther lode hinde her er[lig] begrafue. Gud gifve« etc. Ølandsk Kalksten, 209 x 99 cm, med Relieffraktur. Stenen er tilhugget som en Tavle med Profilramme; øverst ses de fædrene og mødrene, hjelmede Vaaben for Rosenkrantz og Breide, herunder Indskriften og nederst et lille Akantusblad-Hængestykke. I nordre Sideskib. Fra Hans Malers Værksted; Bogstaverne er Værkstedets vanlige, men Skjoldformerne og Hængestykket er afvigende. — Løffler Nr. 75. — C. A. Jensen Nr. 366.

75) (Fig. 640). Renaissance, o. 1570. Figursten over Klaus Rosengaard (Nicolaus Rosengord), fordum Kannik i Roskilde er begravet her; han døde paa sit Gods Togerød 17. April 1570. Ølandsk Kalksten, 195x101 cm, med fordybet Fraktur. Stenen er ualmindelig velbevaret; et afslaaet Hjørne er sat fast med Cement. Den lærde Kannik er afbildet i Tidens Modedragt med knælangt, højkravet Slag og folderige Pludderhoser, der knap naar Knæene; paa Hovedet bærer han en fladpuldet Hat, i højre Haand holder han en Bog og i den noget akavet anbragte venstre sit Sværd. Han staar under en Arkade, der bæres af skjoldhængte Pilastre, hvis Postamenter er prydet med en Løvemaske, et af Høj-Renaissancens Yndlingsmotiver, der her for første Gang anvendes af Værkstedet. Bueslaget har med fordybede Versaler en latinsk Sentens: »Hvad du end gør, tænk paa Døden« omkring et Jesumonogram. I Buevinklerne Rosengaards og Urnes Vaaben. Indskriften staar i et retkantet Felt nederst paa Stenen. I Koromgangen Syd for Højkoret, »lige neden for

Kortrappen« (Fortegnelse 1685), hvor ogsaa S. Abildgaard aftegnede den 1764. Fra Hans Malers Værksted. — *Løffler Nr. 77. — C. A. Jensen Nr. 372 Tav. 65.

76) Renaissance, o. 1571. Jørgen Madsen (Georgi[us Matthie]), fordum Underkantor i Roskilde ved denne Kirke, død 14. Maj 1571. Gotlandsk Kalksten, 186 x 83—57 cm, med Relieffraktur, der er delvis bortslidt. Over Indskriften, der er paa Latin, skimtes Omridset af en Halvroset, forneden et firkantet Felt med indristet Skjold, der bærer afdødes Bomærke i Relief, samt en gudelig Sentens med smaa, fordybede Versaler paa Dansk. Nederst symmetrisk ordnede Akantusblade. Ifølge Gjessing laa Stenen »i Kirkedøren«, nu i nordvestre Vaabenhus. Svendearbejde fra Hans Malers Værksted. — Resen S. 54. — Løffler Nr. 78. — C. A. Jensen Nr. 377.

77) Renaissance, o. 1572. Magister Peder Poulsen, død 22. Sept. 1572, efter at han i 30 Aar og 6 Maaneder havde bestridt Præstens Hverv i denne Kirke og Theologens i Skolen; herefter Salme 130: Jeg venter Herren etc. Gotlandsk Kalksten, ca. 210 x ca. 95 cm, med Relieffraktur paa Latin. Skrifttavlen flankeres af spinkle, ungrenaissanceagtige, flakte Søjler, hvorunder der er brede Postamentfremspring med Løvemasker; midt i det smalle Postamentfelt er der en Kartouche med Kristus iført lang Kjortel og bærende Lammet over Skulderen, men uden Glorie, helt som paa Niels Olesen Halvegs Sten fra o. 1590 (Nr. 101). I det smalle Topfelt omslutter det profilerede Bueslag en stærkt fliget Kartouche med »mortuus vivo« (»selv om jeg er død, lever jeg«) paa en firkantet Plade. Bueslaget flankeres af Blomstervaser svarende til Vaserne paa Andreas Barbys Sten (Nr. 82). 1685 laa den i Midtskibet Syd for Altertavlen (der da stod lige Vest for Kannikekoret); her tegnede S. Abildgaard den o. 1765. Nu længere vestpaa i Midtskibet efter i alt Fald een Omflytning (sml. Meldahls og Løfflers Planer). Fra Hans Malers Værksted. — Resen S. 37. — Løffler Nr. 79. — C. A. Jensen Nr. 381.

78) (Fig. 641, 664). Renaissance, o. 1574. Figursten over Magister Niels Nielsen Kolding, Hofpræst hos Frederik 2., fordum Kannik i Roskilde, død 25. Aug. 1578, i en Alder af 53 Aar, og Hustru, Anne Jacobsdaatter, gift i 26 Aar og 4 Maaneder, hensov »ij Christi sande Bekiendelse« i Rosckild 16. Sept. 1574 i sin Alders 65. Aar. Gotlandsk Kalksten, 254 x 150 cm. Fordybet Indskrift, hans paa Latin med Versaler, hendes paa Dansk med Fraktur, stærkt slidt. I en Dobbeltarkade, der hviler paa bladsmykkede (kun indad profilerede) Pilastre og adskilles af en stor Midtkonsol med nedhængende Kogle, staar Præsten og hans aldrende Hustru i fuld Figur, han i halvlang Kappe, flad Hat med Øreklapper og med Bog i Haanden, hun i lang Kjole og med Konehue. I Arkaderne staar deres Navnebogstaver: M N N C og AI Dater. I Buevinklerne er der Skjolde med oprullede Lljørner som paa Morten Pedersens Sten (Nr. 80), hans helt udslidt, hendes med et Træ. Imellem Buerne, over Konsollen er der

anbragt en rektangulær Tavle med Tilløb til Kartoucheramme og kronet af Værkstedets Vifteroset; paa Tavlen læses en religiøs Indskrift paa Latin: Salige de, som dør i Herren etc. Gravskrifterne staar i et rektangulært Felt under Arkaden, delt af en lodret Linie. I nordre Korsarm. Fra Hans Malers Værksted. — Resen S. 31. — Løffler Nr. 88. — C. A. Jensen Nr. 394.

79) Renaissance, o. 1574. Johannes Nielsen (Johannes Nicolai), Stiftsskriver. »I denne Grav hviler J. N. med sin kære Ægtefælle og sine fromme Børn; han var fordum Stiftsskriver og Vikar i Roskilde«, død 4. Dec. 1574, hans Hustru Anna døde 9. Febr. 1572, Jakob 16. April 1553, Ellen (Helena) Adventssøndag 1561. Susanne og Nicolai døde 1564, hun 5. Maj, han 19. Okt. Gotlandsk Kalksten, 150 x 85—64—17 cm, med Relieffraktur. Stenen er sekskantet, idet de nedre Hjørner er afiasede, og Fladen optages helt af Skriftfeltet undtagen den nederste polygonale Del, der viser Hovedet af en Hjort flankeret af Akantusblade. Baade Indskriften, der er suppleret efter Gjessing, og det ornamentale Udstyr er stærkt slidt. Stenen, der tidligere laa i Vor Frue Kapel, ligger nu i søndre Sideskib, hos Meldahl i det sydvestre Hjørne, hos Løffler lidt længere mod Øst. Fra Hans Malers Værksted. — Løffler Nr. 80. — C. A. Jensen Nr. 385.

80) Renaissance, 1575. Magister Morten Pedersen, Jyde fra Grenaa, Lærer ved Sorø Akademi 1562, dernæst Abbed sammesteds 1565, saa Førstepræst ved Roskilde Domkirke 1572. Han døde <16. Juni 1595) i sin Alders <59.›, sit Pastorats <23.›, sit Ægteskabs <22.) Aar under Kong Christian 4. ‹og hans Ægtefælle Dorothea, Datter af Søren Paludan, Lensskriver i Kolding, død 27. Marts 1599 i sin Alders 44. Aar›. Ølandsk Kalksten, 200x91—89 cm (et Stykke forneden afbrudt) med fordybet Ornamentik og Fraktur, den sidste hugget i tre Omgange. Den latinske Indskrift staar under en Gesims, der bæres af Pilastre med Bølgeranke; Gavlstykket er Værkstedets vanlige Vifteroset med Aarstallet og med Skriftsted i Rammen, flankeret af to Skjolde med oprullede Flige, hans med Blomsterkrans og Kors, hendes med Hane og begge med Bogstaverne MA PE (Martinus Petri); Skjoldene støttes af Engle, som holder et Skriftbaand imellem sig med: Ihesus salvator meus. Det nu delvis afslaaede Postamentfelt flankeres af to Skjolde, af hvilke det ene indeholdt hans Initialer: M P S, det andet et Hjerte, af hvilket en Blomst vokser op samt Bogstaverne DO SF (Dorothea Severini filia). I selve Postamentfeltet staar den lærde Forfatters Valgsprog paa Græsk: »Oiseon kai elaiseon« (»bær din Byrde og gaa fremad«), som genfindes paa den af ham foranledigede Prædikestol i Vindinge Kirke (Tune Hrd. S. 1016). I søndre Sideskib, hvor den ogsaa aftegnedes af S. Abildgaard 1764. Fra Hans Malers Værksted. — Sml. Murede Begravelser S. 2142. — Resen S. 40. — Rørdam i Ny Kirkehist. Saml. 4. R. II, 538. — *Løffler Nr. 81. — C. A. Jensen Nr. 388 Tav. 65.

81) Renaissance, o. 1575. Ole Ovesen (Olaus Ofionius), Hører (Ludimagister) i København og Roskilde i 24 Aar, dernæst udførte han i 3 x 6 Aar en Kantors Hverv; han gavnede meget denne Kirke og Skolen; død 14. Okt. 1575 i en Alder af 81 Aar. Gotlandsk Kalksten, 227 x 113—86 cm, med Relieffraktur. Den latinske Indskrift, hvis Begyndelse bestaar af fire Disticha, staar paa en Tavle med Trekantgavl, hvori »Jesus salvator meus« i Rammeværket og Kartouche i Gavlfeltet med pynteligt Jesumonogram; Kartouchen holdes i Baand af to Englebørn, der støtter det ene Knæ mod Gavlen. Under Indskriften er der et Skjold med flammende Vase og Bogstaverne: M OL OF, flankeret af Felter med indristet Bladornamentik. Rostg. S. 133 f. har Stenen i Midtskibet Nord for Otto Brockenhus (Nr. 106), nu i nordre Sideskib. Fra Hans Malers Værksted. — Løffler Nr. 82. — C. A. Jensen Nr. 389.

82) (Fig. 642). Renaissance, o. 1575. Andreas Barby, kongelig Majestæts Kansler, udvalgt Biskop i Lybæk, denne og Viborg Kirkes Provst, levede 51 Aar og 10 Dage, død i København 3. Aug. 1559. Gotlandsk Kalksten, 252 x 133 cm, med næsten helt udslidte, fordybede Versaler; Stenen er brudt i flere Stykker, der er sat sammen med Cement. Under en rundbuet Arkade, foran hvis Pilastre der er stillet høje, korintiske Søjler med helt udslidte Prydbælter og ovale Kartoucher i Postamentfremspringene staar afdøde barhovedet, iført fodsid Kappe med vide Ærmer; Figurens nederste Parti skjules næsten af den store Indskriftkartouche, over hvilken Bispehuen er anbragt. Foran den spinkle Gesims, over Bueslaget, ses afdødes nu næsten udslidte, dobbelthjelmede Vaabenskjold, Lybæk Stifts og Barbys kombinerede Vaaben: et Kors i 1. og 4., en springende Enhjørning i 2. og 3. Felt; den højre Hjelm har to Vimpler og en Stav, den venstre er kronet og har Enhjørningen som Tegn. Vaabenskjoldet flankeres af to Opsatser med Blomstervaser, der svarer til Vaserne paa Magister Peder Poulsens Sten (Nr. 77). I nordre Sideskib, sikkert ikke langt fra sin oprindelige Plads. Ifølge Thott laa den østligst i Sideskibet lige ud for Alteret, mens Resen sikkert med Urette placerer den i Koromgangen; Fortegnelse 1685 siger, at den ligger »ved Børnestolen«. S. Abildgaard tegnede den 1764. Fra Roskilde Højrenaissance-Værksted. — Laurentius Asserous: Antigrapha. — Resen S. 31. — *Løffler Nr. 55. — C. A. Jensen Nr. 777 Tav. 101.

83) (Fig. 695) Renaissance, o. 1576. Lage Hansen (Lago Johannis), eneste Søn af Mag. Hans Lage (Johannis Lagonij), Biskop i Ribe, og Dorothea, der var Datter af Mag. Hans Tavsen, fordum Biskop paa dette Sted, »han som lørst i Danmark, uforfærdet og ihærdigt forkyndte Troens Lære«, død 23. Sept. 1576 i en Alder af [16] Aar; mellem Gravskriften og Dødsdatoen er indskudt et langt, opbyggeligt Vers i fem Disticha. Ølandsk Kalksten, 173 x 89—73 cm. Latinsk Indskrift med fordybede Bogstaver, Verset med Fraktur, det øvrige med Kursivversaler. Over og under Indskriftfeltet er der Akantusstængler,

foroven ordnet om et Skjold med Faderens Initialer: H L. I nordre Korsarm, hvor den ogsaa laa 1685, og hvor den tegnedes af S. Abildgaard o. 1765. Fra Hans Malers (eller Efterfølgers) Værksted. — Løffler Nr. 84. — C. A. Jensen Nr. 391.

84) (Fig. 651). Høj-Renaissance, o. 1576. Poul Madsen (Paulus Matthiæ). Over sin lille Søn satte Mads Poulsen (Matth. Paulinus) Stenen 3. Sept. 1576. Gotlandsk Kalksten, 114x71 cm. Latinsk Indskrift med Reliefversaler. Den lille Sten er Domkirkens ældste bevarede, hvor Høj-Renaissancens enkle Arkade med kannelerede Pilastre, Profilkapitæler og Englehoveder i Buevinklerne, den som nu i de følgende 50 Aar bliver Hovedtypen baade i Sten- og Træskulptur, endegyldigt er trængt igennem. Den lille Dreng staar i fuld Figur under Arkaden, iført en lang Kjole (svagt puffede Ærmer) og Hænderne foldet under Brystet. Arkadefeltet omgives af en Ramme, der er rigt ornamenteret med Hermefigurer, forskelligt formede Kartoucher, Vaser, Frugtbundter og Akantusgrene, der endnu har bevaret deres fyldige Blade. Over Barnets Hoved ses Faderens Vaaben (sml. Nr. 91). Indskriften, hvis første Del danner et Distichon, staar i et fordybet Felt under den skulpterede Del. I søndre Korsarm, hvor den ogsaa laa 1685. Fra Roskilde Højrenaissance-Værksted. — Løffler Nr. 83. — C. A. Jensen Nr. 785 Tav. 101.

85) Renaissance, o. 1576. Niels (ell. Klaus) T. . ., svensk af Fødsel, fordum Sognepræst i Glim, død 9. ... [1576]. Brudstykke, 74 cm bredt, bestaaende af fire Stumper, med Relieffraktur paa Latin. Gravskriften staar paa en Tavle, der over en Profilgesims krones af en Rundbue med religiøs Sentens og i Buefeltet afdødes Bomærkeskjold flankeret af Initialerne NT; i Buevinklerne Akantustreblade. Løffler fandt Stenen i noget fuldstændigere Skikkelse paa Kirkegaarden ved S. Andreas' Kapel, nu er den i Domkirkens Museum. Fra Hans Malers Værksted. — Løffler Nr. 85. — C. A. Jensen Nr. 392.

86) (Fig. 647). Høj-Renaissance, o. 1577. Johannes Andersen (Johannes Andreæ), Kannik ved Roskilde Kirke, død 21. Febr. 1577 »i den sande Paakaldelse af Guds Søn«; herefter Citat: Se, jeg vil aabne Eders Grave etc. fra Ezech. 37. Gotlandsk Kalksten, 199x92—70 cm. Latinsk Indskrift med Reliefbogstaver, Gravskriften Fraktur, Bibelcitatet Versaler. Over Indskrifttavlen, der optager største Delen af Stenens Overflade, er der et lille Bueslag med det for Hans Malers Efterfølger karakteristiske Englehoved, og over Buen en lille pilasterbaaret Trekantgavl med Top- og Fodspir; fra Buens Sider udgaar kartoucheagtige Flige, og Buevinklerne optages af store Frugtbundter. Under Indskrifttavlen staar Jesusbarnet med Verdenskuglen i et rigt Kartoucheskjold. I Koromgangen, hvor ogsaa S. Abildgaard tegnede den o. 1765. Fra Roskilde Højrenaissance-Værksted. — Løffler Nr. 86. — C. A. Jensen Nr. 783.

K.W.1942

Fig. 647. Gravsten over Johannes Andersen, død 1577 (Nr. 86).

E. M.1946

Fig. 648. Gravsten over Hans Lauridsen, død 1592 (Nr. 104).

E. M.1946

Fig. 649. Gravsten over Niels Olesen Halveg, død 1590 (Nr. 101).

E. M.1946

Fig. 650. Gravsten over Søren Olsen, dod 1601 (Nr. 115).

87) Høj-Renaissance, o. 1577. Mikkel Rasmussen (Michael Erasmi), fordum Vikar ved denne Katedralkirke og Sognepræst i Sengeløse, sov ind i den sande Tro i Herrens Aar 1577 den 25. April i sin Alders 39. Aar. Gotlandsk Kalksten, 183 x 96 cm. Stærkt slidt, latinsk Indskrift med Reliefîraktur. Stenen er en Efterklang af Hans Malers Stil med en gesimsprydet Tavle, og herover et Bueslag, her udfyldt med en Dobbeltvolut; under Tavlen et udslidt Bomærkeskjold. 1685 laa Stenen i nordre Sideskib »for Enden af« Nr. 68, nu inde ved Væggen, delvis dækket af et Varmeapparat. — Løffler Nr. 87. — C. A. Jensen Nr. 781.

88) (Fig. 643). Høj-Renaissance, o. 1578. Figursten over »Maren Lauris Bangsdaatter, fød i Riibe, Mester Niels Nielssøns Kolings anden Hostru, som lefde christelige(n) med han(n)om 3 Aar oc 7 Ma(a)neder, oc døde tridie Dag efter hans Død de(n) 27. Aug. 1578, si(n) Alder 24 Aar«. Gotlandsk Kalksten, 223 x 86—74 cm, afîaset paa det nederste Stykke af Langsiderne, saaledes at Stenen faar seks Sider. Indskrift med fordybet Fraktur. Under en rundbuet Arkade, der hviler paa halve, joniske Pilastre med Akantusprydbælter, staar den unge Kone i fodsid Kjole under langt Slag og med Konehue; i Buevinklerne er ophængt to Skjolde, svarende til Hans Malers sidste Type, i det til højre for afdøde et omvendt Hjerte med et Kors i Spidsen, i det andet et Bomærke. Gravskriften staar i et Felt under Arkaden. I Bueslaget en Sentens med fordybede Versaler: »Vaag og beed di(!) Tiden gaar, te(n)ck oc strax du ve[d]st ey naar«. I nordre Korsarm, hvor den ogsaa laa 1685, sml. Meldahls Plan. Fra Roskilde-Højrenaissance-Værksted. — Løffler Nr. 89. — C. A. Jensen Nr. 784.

89) Høj-Renaissance, o. 1578. Jakob Foss (Jacobus Fossius), Magister Desiderius Hansen Foss's lille Søn, som døde 4. Sept. 1578. Gotlandsk Kalksten, 137 x 82 cm. Gravskrift med fordybede Versaler, hvorefter to Disticha med opbyggelige Ord i fordybet Fraktur, alt paa Latin. Under en Arkade, der hviler paa Pilastre med Vaser og Akantus i Fyldingerne, staar den lille Dreng i lang Kjole, der helt svarer til Dragten paa Poul Madsens Sten (Nr. 84); over Buen Værkstedets typiske Englehoved og i Vinklerne Skjolde, der endnu svarer til Hans Malers sidste Type, begge med en springende Ræv, men ellers forskelligt udformede. I Bueslaget: Jeg tror paa Kødets Opstandelse, paa Latin. 1685 laa Stenen i nordre Korsarm (sml. Meldahls Plan), nu i Koromgangen Nord for Højkoret. Fra Roskilde Højrenaissance-Værksted. — Løffler Nr. 91. — C. A. Jensen Nr. 787 Tav. 101.

90) Høj-Renaissance, o. 1578. »Marene Matzdaatters Liig er her begrafîv[it] then 28. Augusti Aar 1578«. Gotlandsk Kalksten, 113x70 cm, med Reliefversaler. Udstyret svarer temmelig nøje til Broderen, Poul Madsens, Sten (Nr. 84), og i Bueslagets Ramme læses det samme Valgsprog som paa

Hude

Fig. 651. Gravsten over Poul Madsen, død 1576 (Nr. 84).

E. M 1946

Fig. 652. Gravsten over Christoffer Rosengaard, død 1593, og Brødre (Nr. 105).

Faderen, Mads Poulsen Ribers Sten (Nr. 91): »Superna curata« (»tag Vare paa de højeste Ting« o: tænk paa din Sjæls Frelse«). I søndre Korsarm, hvor den ogsaa laa 1685. Fra Roskilde Højrenaissance-Værksted. — Løffler Nr. 90.
— C. A. Jensen Nr. 786 Tav. 101.

91) (Fig. 644). Høj-Renaissance, o. 1579. Mads Poulsen Riber (Matthias Pauli), »from og lærd, kyndig i mange Ting og Nationer«, Jyde fra Ribe, dr. med., fordum Kannik i Roskilde og Forstander for Duebrødrene, død 11. Jan. 1579, 47 Aar gammel. Gotlandsk Kalksten, 237x 112 cm. Indskrift med Reliefversaler paa Latin. Under en Portal, hvis korintiske Halvsøjler har Prydbælte, staar afdøde i fuld Figur med fladpuldet Hat, knælangt Slag med opstaaende Krave, stramtsiddende Knæbenklæder og med Handsker i venstre Haand. Over Kapitælerne to symmetriske Skjolde, det til højre for afdøde med hans Vaaben (sml. Sønnens og Datterens Nr. 84 og 90), til venstre hans Bomærke; i Buevinklerne Frugtbundt. Indskriften staar i en Kartouche under Portalen, i Bueslaget samme Valgsprog som paa Datterens Sten. I søndre Korsarm, hvor allerede S. Abildgaard tegnede den o. 1765. Fra Roskilde

Højrenaissance-Værksted. — Resen S. 32, 54. — *Løffler Nr. 92. — C. A. Jensen Nr. 788 Tav. 102.

92) Høj-Renaissance, o. 1580 eller noget senere. »Marine, Madz Seurense(n)s Dotter, født udi Landtzkrone, so(m) vor Nicolai Hemmingii Doctoris Theologiæ Hustru«; død i Roschildt 7. Dec. 1580 i en Alder af 70 Aar. Under Indskriften »hindis Rim«: »Hvo Gud frycter er rig og viiss, Udi Døtzens kry Hand fanger Priis« og herunder en Sentens paa Græsk, mens et Skriftbaand øverst paa Latin indeholder et Citat fra Salme 37. Ølandsk Kalksten, 208 x 101 cm, med Reliefbogstaver, Gravskriften med Fraktur, det øvrige med Versaler. Indskriften omfattes af en rig Kartouche-Ramme, hvorover der er anbragt et symmetrisk Skjold med et Lam, der har et Kors i Munden og træder paa en Slange. Skjoldet krones af en Sløjfe og flankeres af slyngede Skriftbaand med Kvaster. I Stenens øverste Hjørner er der Englehoveder. I Koromgangen. Fra Roskilde Højrenaissance-Værksted. — Løffler Nr. 93. — C. A. Jensen Nr. 795 Tav. 109.

93) Høj-Renaissance, 1582. Alexander og Helene (eller Ellen); Forældrene Johannes L[æl]ius og Cathari[na] D[anc]vardsdatter satte Stenen 15[82], (sml. Nr. †65). Gotlandsk Kalksten, 170x82—55 cm. Latinsk Indskrift med fordybede Versaler. Stenens øverste Halvdel optages af en Portal med en Opstandelsesscene, hugget efter samme Forlæg som Feltet i Kirkerups tidligere Alterbordspanel, skaaret 1583 af Oluf Krog (S. 756), og som bl. a. gaar igen paa Frederik Godskes Sten (Nr. 111). I Bueslaget latinsk Sentens med fordybet Fraktur, i Hjørnerne Englehoveder. Gravskriften staar i en glat Ramme under Portalen, og herunder er der et symmetrisk Skjold med nu helt glat Flade, omslynget af et Baand (hvorpaa tidligere kunde læses en religiøs Sentens) som paa foregaaende Sten. 1685 laa den i nordre Korsarm Syd for Jakob Friis's Sten (Nr. 72), sml. Meldahls Plan, nu i nordre Sideskib. Fra Roskilde Højrenaissance-Værksted. — Løffler Nr. 95. — C. A. Jensen Nr. 799.

94) Høj-Renaissance, o. 1583. [Kirstine Bentz]datter, død [22] Sept. 158[3], »oc er her begrafuen hos [sin kiere] Husbunde [H]ans [Laurid]søn«; gift i 20 Aar. Herefter religiøs Sentens. Gotlandsk Kalksten, 201 x 109 cm, med fordybet Fraktur. Stenen svarer ret nøje til den langt bedre bevarede Sten over Manden (Nr. 104); under Buen ses Mandens Bomærkeskjold, i Bueslaget Citat fra Lukas 1, 38. I Koromgangen Nord for Højkoret; her omtales den ogsaa i Fortegnelse 1685. Fra Roskilde Højrenaissance-Værksted. — Løffler Nr. 97.
— C. A. Jensen Nr. 801.

95) Høj-Renaissance, o. 1583. »Magdalena Bendt Guldsmedtz døde thend 10. Septembris Aar 1583 . . . Gud unde hende oc vos alle en gledelig Opstandeisse«. Ølandsk Kalksten, 131 x 107 cm, med Relieffraktur. Den enkle Sten er udstyret som en Tavle (uden Gavlfelt), flankeret af toskanske Halvsøjler.

Stenen laa tidligere »østen for Trappen til den nordre Korsdør« (Thott) (altsaa i nordre Korsarm), men har nu Plads i nordre Sideskib. Fra Roskilde Højrenaissance-Værksted. — Løffler Nr. 98. — C. A. Jensen Nr. 802.

96) Høj-Renaissance, o. 1583. Ole Nielsen Halveg (Olaus Nicolai Halvegius), død [21. Sept. 158]3, da han havde levet 8 Aar, 11 Uger og 2 Dage. Gotlandsk Kalksten, 129x84 cm; omtalt som sønderslaaet allerede hos Thott. Latinsk Indskrift med Relieffraktur, formet i fire Disticha. Over Indskrifttavlen, der optager det meste af Fladen, er der en spinkel, profileret Bue, som omfatter en Kartouche og et slynget Baand, begge nu udslidte, men oprindelig med Indskrifterne: IHS (der endnu skimtes) og Kristus er vor Frelse, paa Latin; i Buevinklerne stærkt fligede Akantusblade. Stenens nedre Smalfelt indeholder et bredt, symmetrisk Skjold med Barnets Initialer: O N, flankeret af Akantusblade, der ligesom støtter Indskrifttavlen. I nordre Sideskib. Fra Roskilde Højrenaissance-Værksted. — Løffler Nr. 99.

97) Høj-Renaissance, o. 1583. Hans Høyer (eller Nøfver?), »Raadmand her i Roeskilde oc døde d. 4. Februari Anno 1583«. Gotlandsk Kalksten, 190 x 95—57 cm. Indskriften, der har været med Relieffraktur, er nu bortslidt undtagen enkelte Spor; Rostg. og Thott har læst Navnet som Nøver (NKS 710 har ikke Stenen), mens Buch har Høyer. Den trapezformede Indskrifttavle, der optager det midterste og største Parti af Fladen og krones af en Trekantgavl med Palmet i Feltet, omgives af en Kartoucheramme, der forneden gaar over i to symmetrisk anbragte Akantusblade; i de øvre Hjørner er der et Frugtbundt. Under Tavlen et helt udslidt Skjold uden Indsnit, ligeledes omgivet af en Kartouche. I nordre Sideskib sikkert ikke langt fra sin oprindelige Plads, da Fortegnelse 1685 har den nær »vestre Kant af Trappen til Kongernes Begravelse«. Fra Roskilde Højrenaissance-Værksted. — Løffler Nr. 96. — C. A. Jensen Nr. 804.

98) (Fig. 645). Høj-Renaissance, o. 1584. Figursten over »Anne, M. Mortens Sogneprestis Dotther, so(m) døde den 7. Decemb. Aar 1584 hindes Alders 7. Aar«. Gotlandsk Kalksten, 182x82 cm, med fordybede Versaler. Stenen er udstyret som en Mellemting mellem Marine Andersdatters og Citzille Vitenbergdatters Sten i Køge (S. 243), idet Figuren, der her holder en Blomst i Haanden, er helt som den sidstes, blot venstrevendt, mens den pilasterbaarne Arkade med Skjoldene i Buevinklerne svarer til den førstes, her med Forældrenes Initialer og Mærker: MP over (Torne)krans og Kors, DSD (Dorothea Sørensdatter) paa hver Side af et Hjerte, der krones af en Lillie. I Bueslaget Citat fra Matth. 9: »Pigen er icke død« etc. I søndre Sideskib. Fra Roskilde Højrenaissance-Værksted. — Løffler Nr. 100. — C. A. Jensen Nr. 809.

99) Høj-Renaissance, o. 1585. Elias Eisenberg, født i Halle i Saxen, Kancellisekretær hos Kong Frederik 2., Provst og Kannik i Roskilde købte dette

Gravsted »for sine egne Penge« og satte dette Minde. Maren Paysen (Marina Paysenia), fordum gift med en Raadmand i Flensborg, døde efter 25 Aars Jomfrustand, ligesaa mange Aars Ægte- og Enkestand, og hendes jordiske Rester nedlagt her af Svigersønnen Elias og Datteren Thale 28. Okt. 1585. ‹Den lille Thale Eliasdatter døde 10 Maaneder gammel 4. April 1586 og blev lagt ved Siden af Bedstemoderen. Elias Eisenberg døde Dagen før 1. Maj 1590 og blev nedlagt her. Thale Holste (Thala Holstenia), hans Hustru, døde efter 24 (el. 25) Aars Jomfrustand, 17 Aars Ægtestand og 22 Aars Enkestand, omtrent $63^1/_2$ Aar gammel 8. (el. 9.) Febr. 1612). Ølandsk Kalksten, 277 x 174 cm, med udslidt, latinsk Indskrift, her suppleret efter de foreliggende, lidt afvigende Afskrifter. Ifølge Indskrift og Ornamentik, Værkstedets vanlige Kartoucheramme, kronet af et Barn mellem to Skjolde, maa Stenen være hugget før Elias Eisenbergs og da sikkert ved Svigermoderens Død. Midtskibet. Fra Roskilde Højrenaissance-Værksted. Sml. Mindetavle S. 1988, Gravsten Nr. †75, Murede Begravelser S. 2141. —Asserous: Antigrapha. — Resen: Descriptio Samsoæ S. 40. — Resen S. 36 f. — Løffler Nr. 118. — C. A. Jensen Nr. 819.

100) Høj-Renaissance, o. 1585. Jens Olesen, Borger i Roskilde, død 17.Marts 1585. Gotlandsk Kalksten, Brudstykke 95 x 65 cm, med fordybede Versaler. Indskriften, der nu næsten er udslidt, har været omfattet af en Portal med joniske Pilastre; under Buen ses et Englehoved. I Midtskibet. Fra Roskilde Højrenaissance-Værksted. — Løffler Nr. 101. — C. A. Jensen Nr. 812.

101) (Fig. 649) Høj-Renaissance, o. 1590. Niels Olesen Halveg (Nicolaus 01[ai Halvegius]). Halsnæs fødte ham, Roskilde Skole opdrog ham, derpaa underviste han selv paa Skolen, og efter otte Aars Forløb blev han Hører, derpaa Forstander hos Duebrødrene i tre Aar og betjente samtidig en Kanniks Embede, død 18. (eller 28.) Okt. 1590 i en Alder af 56 Aar [Rostg. (og Thott) har 18., NKS 710 (og Gjessing) har 28.]. — »Her ligger oc begrafven« Gyde Esberensdaatter, født i Roeskilde, gift med M. Niels Olesen i 23 Aar (11 Børn, fire Sønner og syv Døtre), død □ Aar □ i hendes Alders □ Aar. [»Søren Nielsen og Maren Niels]daater [ere oc under denne Steen beg]raufne«. Desuden Citater fra Salme 31 og Joh. 11. Ølandsk Kalksten, 240 x 134 cm, med stærkt slidt Relieffraktur, Citaterne og Initialer dog med fordybede Versaler. Hans Indskrift er paa Latin og affattet i fem Disticha, hendes og Børnenes paa Dansk. To Indskrifttavler over hinanden omfattes af en Kartoucheramme, der krones af en Gavlbue med Englehoved, mellem Skriftfelterne er indskudt to, af en lille Kartouche adskilte Skjolde, af hvilke det ene, under hans Initialer, viser Kristus med Lammet, ganske svarende til denne Fremstilling paa Peder Poulsens Sten fra o. 1572 (Nr. 77), det andet, under hendes Initialer, en Egegren med tre Blade og tre Agern (sml. Søren Olsens Sten Nr. 67). I Indskrifttavlens øvre Halvdel, der indeholder Hørerens Gravskrift, staar i nederste

E. M. 1946

Fig. 653. Gravsten over Tale og Margrete Rosengaard, død 1612 og 1601 (Nr. 114).

E. M.1946

Fig. 654. Gravsten over Holger Gagge, død 1630, sml. Fig. 667 (Nr. 131).

Hjørne Initialerne: S HF (Sønnens?). Paa Gavlbuen: Kristus er vor Frelse, paa Latin. I nordre Sideskib. Fra Roskilde Højrenaissance-Værksted. — Løffler Nr. 102. — C. A. Jensen Nr. 820.

102) Høj-Renaissance, o. 1590. Ølandsk Kalksten, 238 x 170 cm, med helt udslidt Indskrift. Indskrifttavlen er anbragt mellem joniske Pilastre, og over Arkitraven er der en Gavlbue, som omslutter et Skjold, hvis Baggrund dannes af en Vifteroset. Buen flankeres af Englehoveder som paa Jens Olesens Sten (Nr. 100), mens Fodfeltet indeholder det fra Kirstine Bentsdatters og hendes Mands Sten (Nr. 94, 104) kendte Volutornament. I nordre Sideskib. — Løffler Nr. 94. — C. A. Jensen Nr. 782.

103) Høj-Renaissance, o. 1592. Magister Peder Hansen Asminderød (Petrus Ioannis Asminrodensis), fordum Hører og Kannik i Roskilde, død 10. Maj 1592, herefter: »Symb. P.I.A.« (»P. I.A.'s Valgsprog«): Jeg vil besejre min Skæbne ved Bøn. Gotlandsk Kalksten, 205 x 87—65 cm. Indskrift paa Latin med fordybede Versaler. Over Indskrifttavlens smalle Gesims er der en Kartouche med: Idag mig, i Morgen dig, paa Latin, omgivet af Volutbaand; i Hjørnerne Englehoveder. Under Tavlen en smuk Kartouche, som omfatter et Skjold uden Indsnit og med afdødes Initialer: P I. Stenen, der er ualmindelig

velbevaret, ligger i Koromgangen, hvor den tegnedes af S. Abildgaard 1764. Fra Roskilde Højrenaissance-Værksted. — Resen S. 31. — Løffler Nr. 103. — C. A. Jensen Nr. 822 Tav. 109.

104) (Fig. 648). Høj-Renaissance, o. 1592. Hans Lauridsen Svendborg (Johan(n)es Laure(n)tii Suinborgensis), fordum Kannik ved denne Kirke, begravet 5. Dec. 1592; herefter Jobs Ord: Herren gav etc. fra Job. I. Ølandsk Kalksten, 200x 117 cm, med ReliefTraktur. Med faa og smaa Afvigelser svarer Stenen til Hustruens (Nr. 94), og det er muligt, at begge Sten er tilvirket samtidig — og da o. 1583 — selv om det ikke ser ud til, at Mandens Dødsdato er senere indføjet, og selv om man i saa Tilfælde ikke vilde vente saa mange Smaaforskelle i Stenenes Udstyr. Indskrifttavlen er anbragt i en Portal med korintiske Søjler, der er lidt sværere end paa Hustruens og endosserede; Gavlbuen med Valgsproget i fordybede Versaler omfatter et Bomærkeskjold omgivet af elegant Løvværk og kronet af et lille Englehoved; ogsaa i Buevinklerne er der Englehoveder; fint svungne Kartoucheflige, der løber ud i Blade og Volutter, fylder det nedre Smalfelt, og i en lille Frise herover læses, ligeledes med fordybede Versaler: Idag mig, i Morgen dig, paa Latin. I Koromgangen Nord for Højkoret, hvor den ogsaa laa 1685. Fra Roskilde Højrenaissance-Værksted. — Løffler Nr. 104. — C. A. Jensen Nr. 800 Tav. 101.

105) (Fig. 652). Renaissance, o. 1593. Figursten. Tetz, Johannes og Christoffer Rosengaard. Tetz Rosengaard, Ærkedegn i Roskilde, død 1576, Johannes Tetzsøn, Ridder, hans Broder [15]76. — Christoffer Rosengaard, død »paa hans Gaardt Herlufstrup then 17. Maii Anno Domini 1593. Gud gifve hannem« etc. Ølandsk Kalksten, 283x 176 cm, med fordybede Versaler. Christoffers Gravskrift er paa Dansk, de andres paa Latin. Fladens Midtparti optages af en indrammet Portal, hvori Christoffer staar i fuld Rustning med Sværdet i venstre, mens højre Haand støttes paa Hoften. Bag denne skimtes Naadesdolken; den fjerprydede Hjelm ses ved hans Fødder, hvis Sporer næsten er bortslidt. Saavel Bueslag som Pilastre er dekoreret med en fin, volutagtig Ornamentik, Kapitælerne er perspektiviske, og i Hjørnerne er der Englehoveder. Uden om dette Felt løber en bred Ramme, hvis Langsider i hele Stenens Længde indeholder afdødes 16 hjelmede Aneskjolde, mens de vandrette Led danner Indskriftfelterne, af hvilke det nederste er forbeholdt Christoffer. I Koromgangen Syd for Højkoret, hvor ogsaa S. Abildgaard aftegnede den o. 1765. Fra Roskilde Højrenaissance-Værksted. — 1867 stødte man ved Anlæg af Varmeledninger paa Christoffer Rosengaards Kiste, der bar en Plade med Indskrift; endvidere fandtes hans Sværd og endnu en Indskriftplade i Kisten; alle tre Dele er nu ophængt paa Væggen Nord for Gravstenen (sml. S. 2143). — Resen S. 32, sml. Fig. 33. — Løffler Nr. 105. — C. A. Jensen Nr. 827.

106) (Fig. 646). Høj-Renaissance, o. 1594. Figursten over »Otho Brochenhus til Woldersløf udi Fyen, som døde udi Roschylde den 1. Iunii Aar 1594 sampt hans kiere Husfrue . . . Fru Karren Wenstermand, som oc døde her samestedtz den 22. Octob. Aar 1588. Gud gifve thennom« etc. Gotlandsk Kalksten, 231 x 114 cm, med fordybede Versaler. Under en Dobbeltportal med joniske Pilastre og delt af en lille Midtkonsol under et Englehoved staar Mand og Hustru, han i fuld Rustning, næsten en Kopi af Ridderen paa Rosengaardernes Sten (Nr. 105), blot uden Skulderbeskytterne (Axelstykkerne), men paa Grund af Pladsforholdene er Hjelmen skudt saa nær ind mod venstre Ben, at Stillingen virker stivere og mere ufri end paa Rosengaard-Stenen. Hustruen staar i Stadsdragt i den traditionelle Stilling (sml. f. Eks. Anne Mortensdatter Nr. 98), med sammenlagte Hænder, der her er blevet ret store og brede; til Forskel fra Værkstedets tidligere Kvindeskikkelser er Fødderne skjult af Kjolen. Over og under Pilastrene, det sidste Sted flankerende Indskriftfeltet, ses de afdødes 2x4 nærmeste Anevaaben. I Midtskibet, hvor ogsaa S. Abildgaard aftegnede den o. 1765. Fra Roskilde Højrenaissance-Værksted. (Ang. en tilhørende †Tavle, se S. 2005). Sml. Murede Begravelser S. 2139. *Løffler Nr. 106. — C. A. Jensen Nr. 828.

107) (Fig. 671). Høj-Renaissance, o. 1598. »Monument over Christopher Knopf (Christophori Cnofii) og Arvinger«. Barbare Paludan, Datter af Hr. Johannes Paludan, Læge i Lybæk og Hr. C. K.s Hustru, Moder til 13 Børn, død 1598 i sin Alders 49., sit Ægteskabs 29. Aar, begravet hos tre tidligere døde Børn: Hedvig var død 1592, 5 Aar gammel, Christian 1595, 5 Aar gammel og Elias samme Aar 3 Aar gammel. Gotlandsk Kalksten, 246 x 181 cm, med fordybede Versaler, der kun fylder det ophøjede Indskriftfelts øverste Halvdel, idet Ægtemandens Gravskrift aldrig er blevet tilføjet [han døde 1611]. Det omgives af en rig Kartoucheramme med Frugtbundter og smaa Forkrænkelighedssymboler (Le, Fork, Spade), og foroven er der en lille Kartouche med: Memento mori, flankeret af Dødningehoved og Timeglas. I Hjørnerne ses Cirkler med siddende Evangelister (Fig. 685), Kirkens ældste bevarede Eksempel paa dette Motiv, der bliver Sen-Renaissancens og Barokkens mest yndede Gravstensudsmykning. Tidligere (Thott) i Vor Frue Kapel, der længe kaldtes Knophs Kapel, nu i Midtskibet ved Siden af foregaaende; paa Meldahls Plan ligger den i Faget Vest for den nuværende Plads. Fra samme Værksted som Søren Olsens Sten (Nr. 115). Angaaende C. K.s *Epitaf, se S. 2002; sml. ogsaa Murede Begravelser S. 2142. — Løffler Nr. 107.

108) (Fig. 670 og 666). Høj-Renaissance, o. 1600. Niels Hemmingsen, Kannik i Roskilde, der som den første drev Studier over de frie Videnskaber og Sprog ved Københavns Universitet til manges Nytte. Som Professor i Teologi kastede han ved metodisk Korthed og Klarhed et saadant Lys over profetiske

og apostoliske Skrifter, at han vakte Beundring ikke blot hos vore, men hos alle Europas lærde. Mod Forventning indviklet i skæbnesvangre teologiske Stridigheder viste han sig retskaffen, og ved Kongens Velvilje blev der givet Oldingen et kærkomment og lykkeligt Otium efter Skolens langvarige Slid. Mæt af Dage . . . døde han [Aar 1600 23. Maj]. Enken og Arvingerne satte Mindet. Gotlandsk Kalksten, 238x 136 cm. Stærkt slidt Indskrift paa Latin med fordybede Versaler, anbragt paa en stor, kartoucheindrammet Skrifttavle paa Stenens nederste Halvdel. Paa øverste Halvdel ser man afdøde paa sin Lærestol, omgivet af Disciple; det hvælvede Rum flankeres af kannelerede Pilastre, og til Siderne er der mindre, afskaarne Arkader med Dødssymboler. Paa Bueslaget, der indeholder et Citat fra Dan. 12 (Hvo som oplærer mange til Retfærdighed etc.), er der over Lærestolen anbragt et Skjold med Lammet, som træder paa Slangen (sml. hans første Hustru, Marine Mads Sørensens Datters, Sten Nr. 92). I Stenens fire Hjørner er der smaa Arkader med Evangelisterne foran Skriveborde. I Midtskibet. — Laurentius Asserous: Antigrapha. — Resen S. 38—40, Fig. 32. — *Løffler Nr. 108. — Arhnung i AarbKbh. 1925. S. 84 f.

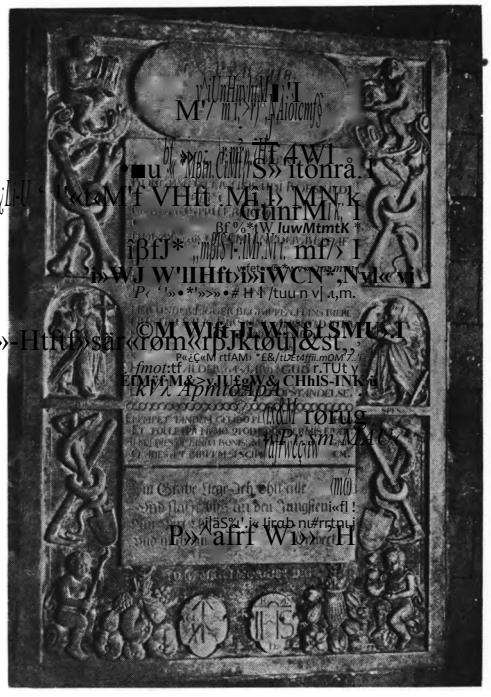
109) Høj-Renaissance, o. 1600, med sekundær Indskrift fra o. 1747 over Rasmus Øgler. Ølandsk Kalksten, 232 x 143 cm. Ordningen svarer til Niels Hemmingsens Sten (Nr. 108) med et firkantet Skriftfelt i Kartoucheramme paa Fladens nederste Halvdel, mens øverste Halvdel optages af en Arkade, her med Opstandelsen efter samme Forlæg (dog noget ændret) som Lælius-Stenen fra 1582 (Nr. 93); i Hjørnerne er der »afvalmede« Felter med Evangelisterne foran Skriveborde. O. 1747 har Stenen faaet en ny, fordybet Indskrift paa Latin, en Blanding af store Skønskriftsbogstaver og Versaler: Aar 1746 den 12. Febr., med Ret til Genindløsning, købtes dette »Kapel« (sml. S. 2143) for tre Præster fra samme Embede og af samme Slægt, som fulgte efter hinanden ved denne Kirke, Faderen og Moderen, dennes Hustru og begges Datter, hvis salige Minde disse to ved hinanden liggende Stene bevarer, som og Svigersønnens, Hr. Rasmus Bernhard Øgler, død <1752 i sit Embedes 42. og sin Alders 70. Aar›, og Datterens, hans Hustru, Anna Sophia Sørensdatter Lyngbye, død 1747 i sit Ægteskabs 34. og sin Alders 72. Aar. Herefter Philip. Cap. III, V, 20. Den meget indviklet og pedantisk opsatte Indskrift har Forfatteren, der sikkert er Øgler selv, søgt at tydeliggøre ved i Marginen at sætte en Stjerne og en Streg ud for Subjektet, der staar først, og Verbet, som findes helt til Slut paa Stenen. Nu i nordre Korsfløj, et lille Stykke vestligere end paa Meldahls Plan. Efterklang af Roskilde Højrenaissance-Værksted. — Løffler Nr. 163.

110) Høj-Renaissance, o. 1600. »Jacob Wind til Grundit, som var Erkedegn och Canich her til Roeschilde Domkirke, som døde den <14. Aprilis›

E. M. 1945

Fig. 655. Gravsten over Frederik Godske, død 1611 (Nr. 111).

Hude

Fig. 656. Gravsten over Gert Schrøder, dod 1643, sml. Fig. 668—669 (Nr. 139).

Anno <1607), der hand var <63> Aar gammel«, og Hustru Else Høg, død <16. Juni 1649). Gotlandsk Kalksten, 234 x 180 cm. Stærkt slidt Indskrift med fordybede Versaler; efter Afstanden at dømme synes ikke blot Hustruens, men ogsaa Mandens Aarstal at være senere indføjet, og dette stemmer med den lidt gammeldags Ornamentering af Stenen, der delvis svarer til Poul Madsens Sten fra 1576 (Nr. 84), hvor Skjold, Vase, Herme og Kartouche ligeledes findes i samme Rækkefølge i de Smalfelter, der løber inden for Stenens Langsider, her i hvert Hjørne afbrudt af en lille Portal med en siddende Evangelist. Midtpartiet indeholder forneden Indskriftfeltet, der omgives af en Kartouche med Mindelser fra Hans Lauridsens Sten (Nr. 104) og herover en fladrundbuet Portal med kannelerede Pilastre, som omslutter de afdødes fire nærmeste Aneskjolde (Wind, Høg, Sandberg og Stygge, afbildet Resen S. 34). I søndre Korsarm, sikkert omtrent paa oprindelig Plads. Efterklang af Roskilde Højrenaissance-Værksted. Sml. Harboes Krypt S. 2104. — Løffler Nr. 116.

111) (Fig. 655). Høj-Renaissance, o. 1600. Frederich Gotsche, død □, og Hustru, Berte Baadt, død □. [Frederik Godske døde 1611, Berte Baad 1630]. Ølandsk Kalksten, 246 x 158 cm, med fordybede Versaler. Stenen er nøje beslægtet med Christoffer Rosengaards baade i Ordning og Enkeltheder. Begge

har en bred Bort inden for Langsiderne med 16 hjelmede Anevaaben, her ført om Hjørnet foroven; baade Skjolde og Hjelmløv er ens; begge har et rektangulært Midtfelt, der omslutter en Arkade med fladsnitdekorerede Pilastre og Englehoveder i Buevinklerne. I Arkaden ses her Opstandelsen svarende til Fremstillingen paa Lælius-Stenen (Nr. 93, sml. ogsaa Nr. 109). Over og under Midtfeltet er der Indskriftkartoucher, den nederste med Gravskriften, den øverste, mindre med en Sentens paa Latin; i Bueslaget: Christus er død for vore Synder etc. 1685 laa Stenen østligt i nordre Sideskib (sml. Meldahls Plan), nu i tredie Fag fra Vest. Til denne hørte (ifølge Thott) en paa Kormuren ophængt Trætavle med religiøs Indskrift: »Alle de som troer« etc. og Aarstallet 1600; sml. Murede Begravelser S. 2138. Fra Roskilde Højrenaissance-Værksted.
— Resen S. 32. — Løffler Nr. 117. — C. A. Jensen Nr. 831 Tav. 108.

112) O. 1600. Jens Lavritsøn. Gravflise af Tegl, 26,5 x 26,5 cm, med Spor af grøn Glasur. Indskriftens Slutning med afdødes Data maa have staaet paa en anden †Flise. I Domkirkens Museum.

113) O. 1600. Peder . . . Brudstykke af Gravflise, 21 cm højt, med Spor af grønlig Glasur. I Domkirkens Museum.

114) (Fig. 653). Høj-Renaissance, o. 1601. Jomfru Tale Rosengård, død paa sin Gaard Herlufstrup den □ og hendes Søster, Jomfru Margrete Rosengaard, død paa Herlufstrup 30. Dec. 1601. (Jomfru Tale døde 1612, sml. Kistepladen S. 2144). Ølandsk Kalksten, 239 x 147 cm, med fordybede Versaler. Fladen indrammes af et Baand, der paa Langsiderne er dekoreret med stærkt stiliseret Planteværk omkring en flad Midtbosse, paa nedre Kortside med Dødssymboler og paa øvre med to modvendte Mandsskikkelser, hvis Underkrop løber ud i Bladværk; i Hjørnerne er der Cirkler med Evangelisterne. Midtfeltet optages forneden af Gravskriftskartouchen, hvis Sideflige er omdannet til Profilmasker og foroven af Jomfruernes fire nærmeste Anevaaben: Rosengaard, Arenfeld, Urne og Bille. Øverst ses et sirligt Jesumonogram. I søndre Korsarm paa sin oprindelige Plads, idet Kisterne blottedes ved Anlæg af Varmeledninger 1867. — Løffler Nr. 110.

115) (Fig. 650). Høj-Renaissance, o. 1601. Søren Olsen (Severinus Olai) fordum Jesu Kristi Evangeliums Tjener i Roskilde, levede 69 Aar, 11 Maaneder og een Dag, døde 15. Aug. 1601 efter Jomfrufødselen. »Under denne Steen er ocsaa begrafuet. . . Karine Andersdotter, barnfødt ij Assens ij Fyen; hun lefde met sin kere Hosbonde Her Seufren Oelssen 38 Aar oc døde dend 7. Aprilis Aar 1596, hendis Alder vor 70 Aar«. Under hver af Ægtefællernes Indskrift er der et Bibelcitat. Ølandsk Kalksten, 234 x 146 cm; Indskrift med fordybede Bogstaver, hans paa Latin med Versaler, hendes paa Dansk med Fraktur. Den rige Kartoucheramme, der omslutter Indskriftfeltet, som krones af en Rundbue, har Paralleler i Marine Sørensdatters Sten (Nr. 92), Hans

Hudel917

Fig. 657. Gravsten over Christian Gyldenstierne, dod 1617, sml. Fig. 661 (Nr. 121).

E. M.1946

Fig. 658. Gravsten over Kirstine Jensdatter, dod 1629 (Nr. 130).

Sverresens i Køge (S. 242), men staar Niels Halvegs (Nr. 101) nærmest; her findes det samme Englehoved, de samme Diademhoveder og de samme særprægede Gesimsstumper med Kuglespir. Under Buen, hvis Kartoucheflige løber ud i Rovfuglehoveder, er der et nu helt udslidt Skjold; i Buen er den latinske Sentens (Psal. 31) næsten forsvundet. I Koromgangen Nord for Højkoret, hvor den ogsaa laa 1685. Fra Roskilde Højrenaissance-Værksted. — Resen S. 43. — Løffler Nr. 109. — C. A. Jensen Nr. 832.

116) Høj-Renaissance, o. 1602. Christoffer Nielsen (Christophorous Nicolai), Kirkeskriver og Vikar ved denne Kirke, Økonom hos Duebrødrene, tre Sønner og ligesaa mange Døtre, »begravet et Stykke Øst for dette Sted«. Enken og Moderen, Lise Pedersdatter (Elisa Petreja), lod sætte Mindet. Han døde 24. Marts 1602. ‹»Men hun døde 23. Maj 1616, 48 Aar gammel i Odense, hvor hun hviler i S. Knuds Kirke sammen med sin anden Mand, Magister Jakob Wolfî (Iacobus Volphius), Lektor i Teologi«). Gotlandsk Kalksten, 217 x 149 cm. Indskrift paa Latin med fordybede Versaler. Stenen er en temmelig

nøje Efterligning af Nr. 109 (med sekundær Indskrift over Rasmus Øgler), med Opstandelsesscene i Arkade og (her runde) Evangelistfelter i Hjørnerne, men Udførelsen er endnu ringere og mere stiv; mellem de nederste Evangelistcirkler er der et Skjold med afdødes Initialer: CNF. I Koromgangen. — Løffler Nr. 111.

117) O. 1603. Frands Nielsen Aalborg (Franciscus Nicolai Alburgensis), Magister, Lektor i Teologi og Præst ved denne Kirke, død 6. Okt. 1603; herefter Disticha, der betegner afdøde som Guds Ords hellige Basun og beretter, at han først var Rektor ved Frederiksborg Skole, og »selve Roskilde saa ham som Kannik«. Gotlandsk Kalksten, 255 cm lang. Latinsk Indskrift, med fordybede Versaler inden for en dobbelt Rammelinie. Stenen laa 1685 ved Siden af Andreas Barbys Sten (Nr. 82) altsaa i Skibets nordøstligste Arkade, nu ligger den i Midtskibet. — Resen S. 37. — Løffler Nr. 112.

118) Høj-Renaissance, o. 1605. Ølandsk Kalksten, 190x111 cm, med helt udslidt latinsk Indskrift. Stenen er ret nøje beslægtet med Søren Olsens (Nr. 115), men enklere; den rektangulære Indskriftkartouche fylder næsten hele Fladen, krones af et Bueslag med Hane paa Kranie og har som Hængestykke et Kartoucheskjold, hvorfra der gaar slyngede Baand med Kvaster som paa Nr. 115. I Midtskibet. Fra Roskilde Højrenaissance-Værksted. — Løffler Nr. 113 henfører med Tvivl Stenen til Niels Henriksen Helsingør (Nr. †69), men Buch skriver S. 54: Hvor Nr. 47 (o: Ole Pedersen Nr. 160) nu ligger, laa tilforn en Ligsten over N. H. H.).

119) Høj-Renaissance, o. 1605. Magister Lars Andersen (Laurentius Andreæ), Kannik i Roskilde, Skolens Rektor sammesteds, Professor i Teologi, død 40 Aar gammel 1605, og Døtrene (filiabus) Barbara, Anna og Dorthe. Enken Barbara Knophsdatter (Barbara Cnophii) satte Mindet. Ølandsk Kalksten,
218 x 143 cm, med helt udslidt latinsk Indskrift. Stenen, der er Værkstedets yngste i Domkirken, er af Kartouchetypen, som f. Eks. Søren Olsens Sten (Nr. 115), med hvilke den har flere Fællestræk; over det kvadratiske Skriftfelt, som flankeres af to »Bøjlehermer« i Profil, er der en Ovalkartouche, kronet af to Fuglehoveder og som Hængestykke en Fladoval, flankeret af to Børn. I Midtskibet mod Vest. Meldahls Plan har den noget nordligere, hvilket stemmer godt med, at Thott angiver dens Plads »ved Blokken«. Fra Roskilde Højrenaissance-Værksted. — Resen S. 38. — Løffler Nr. 114.

120) Høj-Renaissance, o. 1605. Ølandsk Kalksten, 199 x 120 cm, med helt udslidt Indskrift. Ifølge Rostg., Thott og Buch har det sikkert været den Sten, hvor der da endnu kunde læses ». . . . hic sepultus est an(no) ætatis 72 mense Octbr. anno CIO ID CV« og »superscriptio scopus vitæ Christus« (»... begravet her i sin Alders 72. Aar 1605«). Midt paa Fladen er der et rektangulært Skriftfelt i en mager Kartoucheramme og herunder et fladovalt Kartouchefelt

E. M.1944

Fig. 659. Fra Gravsten over Erik Walkendorff, død 1605 (sml. Fig. 639).

E. M. 1944

Fig. 660. Fra Gravsten over Franciscus Hispanier, død 1553 (sml. Fig. 634).

E. M. 1944

Fig. 661. Fra Gravsten over Christian Gyldenstierne, død 1617 (sml. Fig. 657).

E.M. 1944

Fig. 662. Fra Gravsten over Stig Pors, død 1556 (Nr. 53).

omgivet af spinkle Bøjler; Skriftfeltet krones af en Cirkelramme, hvis Midtmotiv er ganske udslidt, og som ligeledes omgives af slanke Bøjler og Akantusvolutter. Løffler, der har Stenen baade som Nr. 115 og Nr. †67 henfører den alternativt til Rektor Boe Lauridsens Hustru, der døde 1618; men dels nævner MS Thott de to Sten Side om Side, dels kan Stenen af ornamentale Grunde ikke være saa sen. I søndre Sideskib.

I det følgende vil der for talrige Sten blive brugt Værkstedsbetegnelserne: Roskilde-Jyden og Roskilde-Barokmester. Det er uvist, om disse to Stenhuggere har arbejdet hver for sig eller i samme Værksted, idet de i høj Grad anvender de samme Motiver og »laaner« hos hinanden.

121) (Fig. 657 og 661). O. 1617. Figursten over Christian Gyldenstierne (Gyldenstiern) til Restrup, død paa Herlufstrup 1617, og Hustru Dorethe Rud til Herlufstrup, død 16 □. Skaansk eller bornholmsk Kalksten, 276 x 144 cm, med fordybede Versaler. I et rektangulært Felt, der flankeres af smalle Pilastre med 8 og 8 Anevaaben staar den velbyrdige Mand og hans Husfrue, han i Rustning med Hjelmen ved Fødderne, hun i fodsid Kjole. Figurerne er en ret tro Kopi efter Otto Brockenhus' Sten fra o. 1594 (Nr. 106), men ringere, hvad der især viser sig i Hustruens krampagtigt stive Arme. I Frisen er den anden Halvdel af de 32 Aneskjolde ordnet i to Rækker omkring Kristus med Sejrsfanen. I det noget højere Fodstykke flankeres Indskriftfladen af fire fordybede Kvadrater, to og to over hinanden, med Smaarelieffer af Gudfader i Skyer med Livets Krone og herunder de dødes Opstandelse, Evas Skabelse og herunder et Kranie over Dødningeben, alle ledsaget af tilsvarende Bibelcitater: »Af Jorden est du skabt. Gen. 2«, »Du skalt blifve til Jord igien. Gen. 3«, »Oc af Jorde(n) skalt du opstaa. Joh. 5«, »Saa vil jeg gifve dig Ærens Kro(n)e. Apoc. 2«. I Midtskibet. Arbejde af Roskilde-Jyden. Sml. Epitaf S. 1992 og Murede Begravelser S. 2140. — Løffler Nr. 119.

122) O. 1618. Johannes Bartholin, født i »Duebrøer« om Morgenen i den 4. Time den 1. Aug. 1618, død sammesteds, da han havde levet 4 Maaneder, 18 Dage og 3 Timer den 19. Dec. i den 7. Time; Forældrene Bartholomæus Jensen (Johannis) Dalbye og Barbara Nielsdatter Scavenius satte Stenen. Gotlandsk Kalksten, 121 x 55 cm. Indskrift paa Latin med udslidte, fordybede Versaler, der er suppleret efter ældre Optegnelser. Over Indskriftfeltet er der et Bueslag, hvorunder Kristus med Sejrsfanen træder paa Slangen; i Buevinklerne Englehoveder med den ene Vinge oprullet. Under Indskriften ses et symmetrisk Skjold i Cirkelramme og til Siderne 2x2 Rundbuer. I søndre Sideskib; har oprindelig (Fortegnelse 1685, sml. Meldahls Plan) ligget ved Siden af Broderens (Nr. 127) nær Syddøren. Arbejde af Roskilde-Jyden. — Løffler Nr. 120.

123) O. 1619. Jonas Charisius (sml. Epitaf Nr. 7 S. 1990), død 30. Nov.

Fig. 663. Fra Gravsten over Hans Henriksen, død 1562, sml. Fig. 631.

E. M. 1946

Fig. 664. Fra Gravsten over Niels Kolding, død 1578, sml. Fig. 641.

E. M. 1946

Fig. 665. Fra Gravsten over Berette Andersdatter, Erik Walkendorffs Hustru, dod 1568, sml. Fig. 639.

1619, 47 Aar og 112 Dage gammel, efter 17 Aars Ægteskab ‹og Hustru Anna Peder Sørensens Datter, født i Flensborg, død i København 1633 efter 15 Aars Enkestand 47 Aar gammel). Skaansk eller bornholmsk Kalksten, 230 x 132 cm. Indskrift paa Latin med fordybede Versaler. Stenens enkle Udsmykning er en Rammelinie, som i Hjørnerne løber ud i lillieagtige Blomster og foroven og forneden i et Par Volutter, der flankerer et ligeledes indristet Skjold; i det øverste ses en jonisk Søjle under en Lillie; om Søjlen snor sig en Slange, der bider i en Pil; Mærket i det nederste Skjold er temmelig udslidt, men synes at være et Menneske ved et Træ (Eva?); desuden ses Bogstaverne VCII med Forkortelsesstreg over. I Midtskibet. Sml. Murede Begravelser S. 2140. — Laurentius Asserous: Antigrapha. — Resen S. 37. •— Løffler Nr. 121.

124) O. 1619. Anne Søfrens Daatter, Datter af [Søfren Nielsøn her i Roschilde], død 2. Sept. 16[02, 4 Aar og 3 Dage gammel] og [Anne] Sø[frens Dotter, død 13. Juli 1619. 15 Aar, 14 Uger og 1] Dag gammel. Gotlandsk Kalksten, 135 x 85 cm, med fordybede, stærkt slidte Versaler. Over det rektangulære, udslidte Indskriftfelt, der indrammes af Kartoucheflige med Blomster og Hængeklæder ses to knælende Engle, der holder et Skjold imellem sig med et lillieagtigt Bomærke (sml. flgd. Sten); forneden et helt glatslidt Bomærkeskjold. 1685 laa den »Sønden næst til« Nr. 56 i søndre Sideskib (sml. Meldahls Plan), nu betydelig længere mod Vest. — Løffler Nr. 122.

125) O. 1621. Søfren Nielsen, Borgmester i Roeskilde, død 17. Juni 1621, 60 Aar gammel. Gotlandsk Kalksten, 193x87—56 cm, sikkert en unggotisk Gravsten med udslebet Indskrift. Den nuværende Tværskrift med fordybede Versaler er ret slidt, og under Indskriften er et indristet Skjold med lillieagtigt Mærke (sml. foregaaende) næsten forsvundet. Thott har Stenen i søndre Sideskib »lige for Predichestolsdøren«, hvor Fortegnelse 1685 anbringer Niels Andersens Sten (Nr. 56); ifølge Fortegnelse laa Søren Nielsens Sten Vest for Nr. 124 Anne Sørensdatter. — Løffler Nr. 123.

126) (Fig. 672). O. 1622. Christen Jensen Guldager (Christiernus Ioannis Chrysager) fra Jylland, først Førstepræst i København og Provst samme-steds, dernæst Kong Christian 4.s Hofpræst samt Kannik og Vikar paa dette Sted; »han døde ikke i sit Fædreland, men drog bort til Fædrelandet i Guds Navns Paakaldelse 17. Maj 1622, i sin Alders 62., sit Ægteskabs 17. Aar; og Hustru Birgitte Lauritzdaater, født i Assens paa Fyn, levede med sin første Mand Dr. Niels Himmingsen i 18 Aar, sad efter hans Død i sit Enkesæde 6 Aar, levede siden med Magister Christen Jensen Guldager 17 Aar, hensov 21. Marts 1622 i hendes Alders 71. Aar »oc huiler her imellem hindis forbemelte s. Mend«. Kalksten, 213 x 137 cm, med fordybede Indskrifter, hans Versaler paa Latin, hendes Fraktur paa Dansk. I det fordybede Midtfelt, opad afsluttet med et Bueslag, staar en stor Engel, som holder to fladovale Skrifttavler (sml. Hans

E. M.1946

Fig. 666. Detail af Gravsten over Niels Hemmingsen, død 1600, sml. Fig. 670.

E. M. 1946

Fig. 667. Fra Gravsten over Holger Gagge, død 1630, sml. Fig. 654.

E. M. 1946

E. M. 1946

Fig. 668—669. Fra Gravsten over Gert Schroder, dod 1643, sml. Fig. 656.

Knudsen Dorfîs Sten i Osted S. 799) foran sig; paa smaa Konsoller ved Siderne er der anbragt et Kranie og et Timeglas, forneden mellem Skrifttavlerne et udslidt Bomærkeskjold og i Buevinklerne Rosetter med Akantusblade. I Stenens Hjørner ses Evangelistcirkler med Navneindskrifter, mellem de nedre et nu næsten bortslidt, fladovalt Skriftfelt. I Midtskibet. Arbejde af Roskilde-Barokmester, men Evanøelistfiαurerne svarer ikke til den vanliøe Type. — Løffler Nr. 124.

127) O. 1624. Mogens Bartholin (Magnus Bartholini) født i Brødreklosteret i Roskildes Forstad (dvs. Duebrødre) 4. Nov. 1622, død sammesteds 20. Aug. 1624. Forældrene (sml. Nr. 122) satte Mindet. Ølandsk Kalksten, 112x68 cm. Latinsk Indskrift med fordybede Versaler. Over det rektangulære Skriftfelt er der et slynget Baand, der danner en Trekløverbue og til hver Side ender i en stor Roset; i Trekløverfeltet er der, under en Stjerne, en Fugl, som hakker i en Slange. I Stenens Hjørner ses Cirkler med ejendommelige Seraf hoveder, der til Siderne har Dobbeltvinger, mens et Par Vinger er foldet over Hovedet. I søndre Sideskib; har oprindelig (Fortegnelse 1685, sml. Meldahls Plan) ligget ud for søndre Kirkedør. Arbejde af Roskilde-Jyden. — Løffler Nr. 126.

128) O. 1625. Magister Daniel Knopf Christoffersen, Præst ved denne Kirke, dernæst ogsaa Lektor i Teologi og endelig Kapitlets Sakristan; død fra Hustru og fem Børn 6. Febr. 1625 i sin Alders 54. Aar. ‹»Under denne Steen huiler... Anna Christophers Datter, barnfød her udi Roeskild, som levede i Ecteskab med sin for. kiere Husbonde 19 Aars Tid oc døde efter hannem Anno 16[2]8 den 7. Novemb. i hendes Alders 39. Aar›. Gotlandsk Kalksten, 208 x 132 cm (i to Stykker), med fordybet Versalskrift, hans paa Latin, hendes paa Dansk, desuden begge de afdødes »Valgsprog« paa Latin. De sidste staar over Skrifttavlen paa smalle Tværbaand, som udskiller et øvre og et nedre Smalfelt, i hvis Hjørner der er Cirkler med Stenhuggerens typiske Evangelisttegn; mellem de øvre er deret Englehoved, mellem de nedre et symmetrisk, udslidt Skjold. I Midtskibet. Arbejde af Roskilde-Jyden. Sml. Murede Begravelser S. 2142. — Resen S. 37, 54 f. — Rørdam i Ny Kirkehist. Saml. 3. R. II, 426. — Løffler Nr. 127.

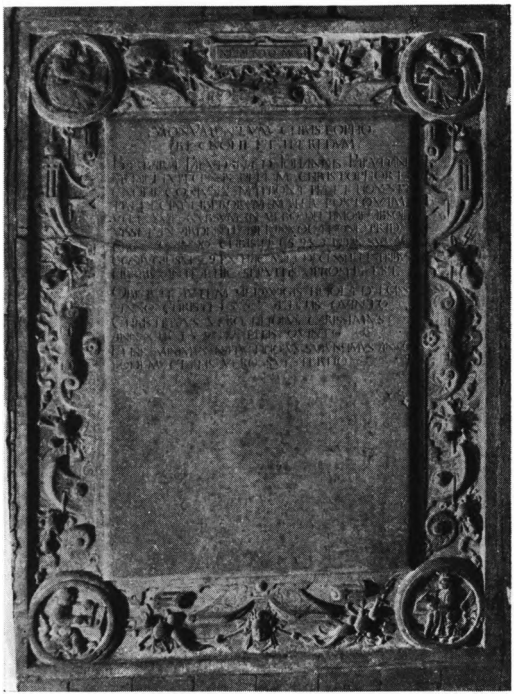
129) O. 1625. Rød, ølandsk Kalksten, 183x117 cm, med udslidt Indskrift. Gravskrifterne, der har været anbragt paa to ovale, af ottekantede Rammer omgivne Tavler, er fuldstændig udslidt, medens der af et langs Siderne løbende Bibelsprog kan læses følgende: »Ansigt fra Ansigt skal ieg . . ./ ... Herre hvi . . ./..... / . . udi dit Rige komme oc blifve eviglige. Amen«. — Foroven paa Stenen ses tre Cirkler, den midterste med Kristus paa Korset, den (heraldisk) højre med »Troen« (en kvindelig Figur med et Kors). Figuren til venstre ukendelig paa Grund af Slid. Paa Kirkegaarden, Syd for Helligtrekongers Kapel. — Løffler Nr. 125.

130) (Fig. 658). 1629. »Kierstine Jensdaater, som vaar salig Peder Peder-

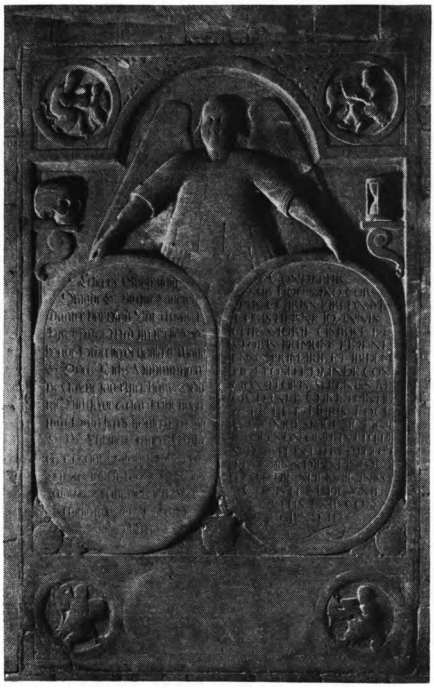
E. M.1946

Fig. 670. Gravsten over Niels Hemmingsen, død 1600, sml. Fig. 666 (Nr. 108).

E. M. 1944

Fig. 671. Gravsten over Christoffer Knopf, død 1611, sml. Fig. 685 (Nr. 107).

E.M. 1946

Fig. 672. Gravsten over Christen Guldager, død 1622 (Nr. 126).

E.M. 1946

Fig. 673. Gravsten over Herman Høyer, død 1635, med sekundær Indskrift over Niels Grovsmed fra 1753 (Nr. 135).

sø(n)s Hustro her i Roskielde, død □ 16 □ i hendes Alders □ Aar«. Gotlandsk Kalksten, 188 x 121 cm, brudt i tre Stykker. Udstyr ganske som foregaaende, blot med religiøs Randskrift og intet paa Tværbaandene. I nedre Smalfelt over Skjoldet med Jesumonogram læses afdødes Initialer: K I D og ved Siden Aarstallet, begge Dele i Relief. Stenen, der tidligere har ligget i nordre Korsarm, ligger nu i nordre Sideskib. Arbejde af Roskilde-Jyden. — Løffler Nr. 128.

131) (Fig. 654) O. 1630. Holger Gagge til Førsløf, Domprovst til Roeskield Capitel, død i Roeskield 6. Marts 1630, og Hustru Fru Biatæ Ulfeld til Bolstoft, død i Roeskield 11. Jan. 1630. Ølandsk Kalksten, 201 x 161 cm, brudt i tre Stykker, med fordybede Versaler. Udsmykningen minder i sin Opbygning ikke lidt om Frederik Godskes fra o. 1600 (Nr. 111) fra Højrenaissance-Mesterens Værksted. Ligesom dèr optages Midtfeltet af en Portal, her med joniske Søjler, som indeholder en Opstandelsesscene (Fig. 667), og i Buevinklerne er der Englehoveder, her med den ene Vinge oprullet. Under Portalen findes Gravskriften i en rektangulær Kartoucheramme som paa Godskes Sten, og fælles for dem er ogsaa den brede Ramme, der ledsager de tre øvrige Sider, og som optages af 16 hjelmede Anevaaben, af hvilke de to i den øvre Rammefylding flankerer et fladovalt Felt med en religiøs Sentens paa Latin. I Midtskibet. Sml. Murede Begravelser S. 2141. Det sidste bevarede Arbejde i Domkirken af Roskilde-Jyden. — Resen S. 38, 53. — Løffler Nr. 129.

132) O. 1630, med sekundær Indskrift over Niels Sørensen Lyngby. Ølandsk Kalksten, 215 x 141 cm. Stenen har Værkstedets typiske Udstyr med de karakteristiske Evangelistcirkler, mellem de øvre et Hesteskofelt med den opstandne Frelser i Skybræmme, foroven flankeret af smaa Englehoveder med den ene Vinge oprullet, mellem de nedre et Kranie over korslagte Knogler. Af oprindelig Skrift er kun Evangelistnavnene med fordybede Versaler bevaret. O. 1721 er Stenen blevet forsynet med en latinsk Indskrift, fordybede Versaler, Navnet med store Skønskriftsbogstaver, over Niels Sørensen Ljungbye (Nicolaus Severini Ljungbye), »Sønnen og Efterfølgeren, der ikke var den udmærkede Fader ulig« (sml. Nr. 163), fordum Vikar og første Kapellan i Roskilde, mere end otte Aar ansat ved Katedralskolen og fire Aar i dette hellige Hus, død 13. Juni 1721 i sin Alders 40. Aar. Herefter Citat fra Phillipp. 1, 23 og Sentens paa Græsk. I nordre Korsarm. Arbejde af Roskilde-Barokmester. — Løffler Nr. 158.

133) O. 1630, med sekundær Indskrift over Niels Lunde. Ølandsk Kalksten, 219 x 136 cm. Stenen har i Hjørnerne Værkstedets Evangelistcirkler, svarende til foregaaende, men af den oprindelige Indskrift er kun bevaret Spor af Lukas' Navn med fordybede Versaler. O. 1734 er Stenen blevet forsynet med en ny Indskrift, fordybede Versaler, Navnene med store Skønskriftsbogstaver, over Niels Lunde, »Stiftsskriver i Siellands Stift, Borgemester i Roeskilde oc Dom-

E. M.1945

Fig. 674. Fra Gravsten over Elisabeth Lipper, dod 1564 (Nr. 66).

E. M.1946

Fig. 675. Fra Gravsten over Peter Sørensen, død 1696 (Nr. 157).

E. M.1946

676—677. Evangelisttegn fra Christen Knudsens Gravsten, o. 1650 (Nr. 142)

kirkens Wærge«, født Kristi Himmelfartsdag 1[6]80, gift første Gang 1714 med Maren Larsdaater [Weyle] (een Søn og tre Døtre), anden Gang 1724 med Johanne Biørns[en]; han døde 9. Juli 1734. Den lange Indskrift er ifølge Gjessing forfattet af Biskop Kristen Worm. I søndre Korsarm. Arbejde af Roskilde-Barokmester. — Løffler Nr. 161.

134) O. 1635 med sekundær Indskrift over Iohan Conrad Bonackers to Hustruer. Brudstykke af hvid, gotlandsk Kalksten, ca. 70 cm langt, med fordybede Versaler. Det bevarede Brudstykke har langs Kanterne en fordybet Rammelinie, der i Hjørnet ender i et hjertef ormet Bladornament. Paa Løfllers Tid var Stenen næsten fuldstændig, men i flere Stykker; øverst saas da den opstandne Frelser med Sejrsfanen. 0.1787 blev en ny Indskrift indhugget over Maren Mads [Datter, født i Middelfart] 22. Maj 1737, [død i sit 47. Aar og 8 Maaneder og begravet »i Roeskilde paa Dom] Kerke[gaarden 29. Jan. 1785«] (een Søn og tre Døtre) [og hans anden Hustru Anne Iohanne Skanke, født 1737, begravet paa Domkirkegaarden 20. Juni 1787 efter eet Aars Ægteskab i sit 57. Aar]. Tidligere paa Kirkegaarden ved Korrundingens østligste Fag, nu i Stiftsbibliotekets Have. Muligvis Arbejde af Roskilde-Barokmester (sml. Nr. 137). — Løffler Nr. 171.

135) (Fig. 673, 683—684, 686). O. 1635. Sekundær Indskrift over Niels Jørgensen Grovsmed; den oprindelige latinske Indskrift, der nu er helt bortslebet, var over Herman Jensen (Johannis) Høyer, Kapellan (vicarius) ved denne Kirke, efter stræbsomt Arbejde ved Skolen og i Kirken død 3. Jan. 1635 i sin Alders 60. Aar. Hans Enke Katrine Jørgensdatter (Catharina Georgii) lagde Stenen. Indskriften indledtes med Joh. 11: Jeg er Opstandelsen etc. og afsluttedes med et opbyggeligt Vers, ligeledes paa Latin. Gotlandsk Kalksten, 210 x 147 cm. Udsmykningen er Værkstedets almindeligste og svarer i Hovedtrækkene til Nr. 132; blot er Frelseren her helt omgivet af en Skybræmme, og Figuren, der har krydsede Ben, er mere levende skildret. Pladsen mellem de nedre Evangelistcirkler er nu tom, men det er muligt, at der har været et Bomærkeskjold her.

O. 1753 er den oprindelige Indskrift blevet udslebet og en ny, hovedsagelig med store Skønskriftsbogstaver indhugget: »Aar 1753 den 24. November haver Niels Jørgensen Grovsmid tilkiøbt sig og sin Hustru og Arvinger denne Begravelse til ævig Tiid, saasom hand eengang for alle i Steden for den Fornyelse, som ellers hver 20. Aar skeer, derimod betalt een fierde Part tillige med Kiøbe Summen og derimod ham af Domkirkens allernaadigst tilforordnede Forsvar herpaa givet fuldkommen Skiøde, at Niels Iørgensen Grov-Smid og Hustru og Arvinger og uden videre Kiendelse for Skiødets Fornyelse maae nyde, bruge og beholde ovenbemældte Begravelses Sted uforkrænket til ævig Roe og Hviile Sted«. Indskriften gengiver utvivlsomt blot Gravskødets

Ordlyd. I Midtskibet. Arbejde af Roskilde-Barokmester. — Resen S. 37. — H. F. Rørdam i Ny Kirkehist. Saml. 3. R. V, 432. — Løffler Nr. 165.

136) Barok, o. 1635, med sekundær Indskrift over Berent Meier. Gotlandsk Kalksten, 264 x 194 cm. Den store Sten har en til foregaaende svarende Rammelinie, men ingen Relieffer. I 1680'erne er den oprindelige Indskrift blevet udslebet, saaledes at der nu intet er tilbage, og Stenen forsynet med en ny Indskrift med store Skønskriftsbogstaver, der meddeler, at Berent Meier, Borgmester i Roeskilde, og Hustru, Maria Schrøder, har tilkøbt sig denne Grav, hvori deres døde Ben hviler [B. M. døde 1688]. I Koromgangen. Sikkert fra samme Værksted som Nr. 135. Sml. Murede Begravelser S. 2143. — Løffler Nr. 117.

137) Barok, o. 1635, med sekundær Indskrift over Herman Schrøder. Skaansk eller bornholmsk Kalksten, 250 x 174 cm. Stenen kantes af en fordybet Rammelinie, der i Hjørnerne bøjer ud i hjerteformede Ornamenter med et indskrevet Hjerte; nederst paa Stenen er der en Fladoval, hvori liggende Barn med Kranie og Timeglas og øverst et Rundbuefelt med den opstandne i Skybræmme over Kisten. I Begyndelsen af 1660'erne er den oprindelige Indskrift blevet udslebet, saaledes at der nu intet er tilbage, og Stenen forsynet med en ny, fordybet Versalskrift, der paa Latin meddeler, at Herman Schrøder, Raadmand i Roskilde, og Hustru Eva Motsfeld indrettede denne Grav for sig. Ifølge Hustruens Kisteplade (sml. S. 2140) døde han 1665 og hun 1706. Den store, tomme Plads under Gravskriften og den religiøse Sentens over det liggende Barn har sikkert været beregnet til Dødsaarene; men den er aldrig blevet udfyldt. I Midtskibet. Maaske Arbejde af Roskilde-Barokmester, eller Efterligning. — Resen S. 38. — Løffler Nr. 141.

138) O. 1637. Susanne Madsdatter (Matthiæ filia), Professor, Dr. med. Ole Worms Hustru; hendes jordiske Rester nedlagde han her 28. Aug. 1637 (sml. Epitaf Nr. 9 S. 1992). Ølandsk Kalksten, 214x110 cm, med fordybede Versaler og uden Udsmykning. I Koromgangen. — Resen S. 31. — Løffler Nr. 130.

139) (Fig. 656). O. 1643. Gert Schrøder. »Denne Steen tilhører« Gerdt Schrøder »Borgemester her udi Roeskild«, gift i 28 Aar og 3 Maaneder med Kirstine Albretz Daater (een Søn og een Datter), død 1. Jan. 1643 i hans Alders 54. Aar, og Hustru K. A. D., født i Roeskild, død 28. Aug. 1642 i hendes Alders 64. Aar. Herefter opbyggelige Ord dels paa Latin, dels paa Tysk samt: »I Dag mig, i Morgen Dig«. Ølandsk Kalksten, 211 x 140 cm. Gravskriften og de opbyggelige latinske Ord er med fordybede Versaler, det tyske med fordybet Fraktur og den danske Sentens med Reliefversaler. Det rektangulære Skriftfelt omfattes af en bred, fordybet Ramme, hvis Langsider indeholder ti Symboler, øverst paa hver Side et Barn med Timeglas og et med Kranie, herunder korslagte Knogler omslynget af en Slange, endvidere Fides (»Troen« Fig. 668) med Kors og Bog, Spes (»Haabet« Fig. 669) med Fugl og Anker, herunder Spade og

Hakke omslynget af en Slange og nederst et Barn med Fakkel og et, der blæser Sæbebobler; Drengebørnene sidder paa bruskbarokke Ornamenter. Under Skriftfeltet ses to af Værkstedets karakteristiske Skjolde flankeret af store Frugtbundter, hans med Bomærke og Initialer: G S, hendes med Jesumonogram og Initialer: K A D. Over Skriftfeltet er der en stor Fladoval med Citat fra Salme 118 paa Latin. I Koromgangen. Arbejde af Roskilde-Barokmester. — Resen S. 31. — Løffler Nr. 132.

140) O. 1645. »Hans Pedersen Cannik til Roeskilde Domkirke, som vaar Konning Christian den Fierdis fordum Cammertienner oc siden hans kongl. Maiiest. Tolder udi Øresund«; født 1. Aug. 1591, død 21. Maj 1645, 54 Aar gammel, og Hustru Anna Luct, født 5. Marts 1605, gift i 18 Aar og een Maaned (fem Sønner og seks Døtre), død 5. Juli 1644, 39 Aar og 5 Maaneder gammel. Herefter Citater fra Rom. 4, Sapient. 3 og Ezech. 37. Skaansk eller bornholmsk Kalksten, 214 x 115 cm, med fordybede Versaler. Midt i Indskriften, umiddelbart efter hans Gravskrift er der to indristede Smaaskjolde, det ene med Bomærke, det andet, der er noget udslidt, synes at indeholde et springende Dyr, hvis Bagkrop er skjult af et Træ. I Midtskibet. — Løffler Nr. 133.

141) O. 1648. Augustinus Sandt, Kannik og Vikar i Roskilde og Hustru Anna Rhuman; hun døde efter 34 Aars og tre Maaneders Ægteskab 10. Dec. 1648, 82 Aar gammel, han døde <1649, 90) Aar gammel; herefter opbyggelige Ord. Gotlandsk Kalksten, 259 x 128 cm. Indskrift paa Latin med fordybede Versaler. Det rektangulære Skriftfelt omgives af en bred, fordybet Ramme, i hvis Hjørner der er Cirkler med Evangelisttegnene (Fig. 681—682), mellem de nedre to Skjolde, hans med den oliebladbærende Due, hendes med Jesumonogram; over Skjoldene de afdødes Initialer: A S og A R med Reliefversaler; med samme Skrift læses øverst i Rammen: »Vive memor lethi« (»lev, men husk paa Døden«). I Koromgangen (sml. Epitaf Nr. 10 S. 1994 og Murede Begravelser S. 2138). — Resen S. 31. — Løffler Nr. 134.

Gjessing skriver: »Der staar udtrykkelig 90, som er Fejl« — og sætter Alderen til 83.

142) O. 1650, med sekundær Indskrift over Christen Knudsen. Ølandsk Kalksten, 206 x 130 cm; af den oprindelige Indskrift er intet tilbage. Det store, næsten kvadratiske Skriftfelt kantes midtpaa og ved Hjørnerne af barokke Øreflipvolutter, i Stenens Hjørner er der Cirkler med Evangelisterne (Fig. 676—677), mellem de nedre tre Skjolde over Kranie og Knogle, mellem de øvre Kristus paa Korset flankeret af Maria og Johannes. 0.1738 er den gamle Indskrift blevet udslebet, og Stenen har faaet en ny med fordybede Versaler og store Skønskriftsbogstaver over Christen Knudsen, død 1738 i sin Alders 59. Aar, og hans to Hustruer, Bodil Damiani Daater Steendorph, med hvem han var gift i 16 Aar (fire Sønner og tre Døtre), død 27. Sept. 1728 i sin Alders 45. Aar, og Helvig Cathrina Poulin, med hvem han var gift i 41 Uger og 4 Dage (een

Hude

Fig. 678. Gravsten 1655 over Christopher Urne og Sophia Lindenov (Nr. 147).

Søn), død 27. Maj 1730 i sin Alders 25. Aar. Herefter Skriftsted, Job. 19, 25. Paa de tre Skjolde er indristet de afdødes Initialer: CKS, BDDS og HCP. Nederst paa Stenen senere indhugget: N° 17. I Midtskibet. —- Løffler Nr. 162.

143) 1650—1700. Ølandsk Kalksten, 105x81 cm, nu i to Stykker; paa Stenens nederste Trediedel er med fordybede Versaler ristet: »Servator Christus wivit« (»Kristus, vor Frelser lever«). I søndre Sideskib. — Løffler Nr. 153.

144) 1650—1700. Ølandsk Kalksten, 203 x 92 cm. Indskrift som foregaaende. I søndre Sideskib. — Løffler Nr. 152.

145) O. 1653. Catharina Freitags Lubec, gift med Dr. med. Henrik Preusman, død i Roskilde 25. Marts 1653 i sit 38. Aar. Ølandsk Kalksten, 200 x 131 cm. Randskrift paa Latin med fordybede Versaler og i Hjørnerne Cirkler med Dobbeltrosetter. Midt paa Stenen findes en Oval med afdødes hjelmede Vaaben: korslagt Sværd og Stridshammer. Over Vaabenet Valgsprog paa Latin. I Koromgangen. — Løffler Nr. 135.

146) 1655. Hans Andersøn Guntzow, fordum Borgmester i Halmstad, død 3. Januar 1655 i sit 68. Aar og 11. Maaned og Ægteskabs 41. Aar og 7. Maaned med Boel Mogens Datter, død <1. Juli 1658 i sit 82. Aar og Enkesædes 3. Aar›, begravet med sin »Sønne Qvinde« Apollone Marcus Datter, som døde 21. August 1655 i sit 19. Aar 9. Uge og 1. Dag og sit Ægteskabs 3. Aar 10 Maaneder, 3 Uger og 1 Dag. Hendes Mand Magister Anders Hansøn Guntzow har bekostet »dette Leiersted og ofverhengende Epitaphium« 1655 (sml. Epitaf. S. 1996). Skaansk eller bornholmsk Kalksten, 206 x 176 cm. Tværskrift med fordybede Versaler. I Koromgangen Nord for Højkoret. — Løffler Nr. 137.

147) (Fig. 678). 1655. »H. Christopher Wrne F. Sophia Lindenow Anno 1655«. Skaansk eller bornholmsk Kalksten, 287 x 172 cm, med Reliefversaler. Indskriften er anbragt i en forsænket Oval midt paa Stenen over et firdelt, firhjelmet Skjold, der foroven indeholder Urnes og Lindenovs, forneden Grubbes og Rantzaus Vaaben. Ovalen kantes af en Ramme, der er udfyldt af to sammenbundne Grene, foroven, forneden og til Siderne løber Rammen ud i elegante Barokornamenter. I Hjørnerne er der symmetriske Felter med Englehoveder, der viser, at det er Lorentz Jørgensen Billedsnider, der er Mester for den fine Sten, hvis Dekoration ikke svarer til almindelig Gravstenskotume, men langt snarere minder om et Bogbind eller en Plafonddekoration. Stenen laa oprindelig i Kannikekoret over afdødes Gravkrypt (sml. S. 2112), men herfra flyttedes den i Begyndelsen af 1900'rne til Oluf Mortensens Vaabenhus. — Løffler Nr. 136. — C. A. Jensen, i Fra Arkiv og Museum V, 549 f.

148) Barok, o. 1658. Herman Haes, fordum Raadmand i Roeschild, gift i 31 Aar med [Anne Ma]dt[s] Daater (to Døtre); hun døde 4. Nov. 1656 i sit 62. Aar, han 14. Febr. 1658 i sit 67. Aar. Ølandsk Kalksten, 208 x 163 cm. Tværskrift med fordybede Versaler, i Hjørnerne symmetriske Felter med

E. M. 1946

Fig. 679. Evangelistfelt fra Gravsten over Bisp Johan Jepsen, død 1512, sml. Fig. 624 (Nr. 34).

Tulipan og Rose(?); mellem de øvre ses et Cirkelfelt med vinget Jordkugle under kronet Timeglas, mellem de nedre en Oval med Kranie bærende et Lys, samt Knogle og Slange. I nordre Sideskib. — Løffler Nr. 138.

149) Barok, o. 1658. Magister Søfren Nielsøn, fordum »conrector« siden Rektor ved Roesckilde Domskole, derefter Underkantor og Vikar ved Domkirken, Sognepræst til S. Ib og S. Jørgens Kirker, gift i 26 Aar med Anna Jacobs Datter (fem Sønner og to Døtre, af hvilke to Sønner og een Datter er døde). Han døde 27. Sept. 1653 i sit 68. Aar, hun 21. Aug. 1658 i sit 58. Aar. Gotlandsk Kalksten, 222x113 cm. Tværskrift med fordybede Versaler; herunder er der et rundt, forsænket Felt med Kranie over to korslagte Knogler omgivet af Barokbøjler og Øreflipvolutter. Paa Meldahls Plan ligger Stenen i søndre Sideskibs østligste Fag, men har nu Plads i femte Fag. — Løffler Nr. 139.

150) 1664. Johannes Pedersen Kalundborg (Johannes Petræus Calunb.), Hører og Kannik »i Timeligheden med hvilken jeg har kæmpet i 65 Aar«, gift med Paula Danclev (16 Børn). Herefter fire Hexametre: »Denne Sten har jeg selv sat, da Skæbnegudinden ilede med at løse mine Traade, som hun havde trukket i ti Gange seks Aar(!)«, samt manende Ord til den forbipasserende og »Anno 1664«. [Johs Pedersen døde 1671]. Stærkt slidt Kalksten med fordybet Versalindskrift paa Latin inden for en indristet Rammelinie. Paa Meldahls Plan i Midtskibets østligste Fag, nu i tredie Fag fra Øst. Sml. Nr. †86. — Resen S. 37. — Løffler Nr. 140.

Herman Schrøder, død 1665, se Nr. 137.

151) O. 1666. Jens Frandsen Troiel (Johannes Francisci Troiel), først Lærer ved Roskilde Gymnasium, dernæst Førstepræst ved Domkirken i Roskilde, Kannik og Provst i Sømme Herred, født 17. Sept. 1631, død 4. Dec. 1666 i sit Ægteskabs 7., sit Pastorats 6. og sin Alders 35. Aar. Enken Marga[reta] Bylche lod sætte dette Mindesmærke. Herunder Citat fra Philip. 1,21. Ølandsk Kalksten, 239x140 cm; latinsk Indskrift med fordybede Versaler. Over Indskriften ses et stort Cirkelfelt med Bladkrans om to hjelmede Vaaben. Til heraldisk højre hans med tre diagonalt stillede Stjerner og Stjerne som Hjelmtegn, hendes til venstre: tre Blomster foran en Vinge og Vinge som Hjelmtegn,

derunder afdøde og Hustrus Initialer med Reliefversaler. Nederst paa Stenen to korslagte Knogler og Kranie, hvorover Timeglas. I Midtskibet. Muligvis fra samme Værksted som Nr. 153. — Løffler Nr. 142.

152) O. 1668. Catharina Wüst, død i April 1668, efterladende sig een Datter og Ægtefællen Apoteker Johannes Berthesius, som . . . . Skaansk eller bornholmsk Kalksten, 172x 123 cm. Ufuldendt latinsk Indskrift med fordybede Versaler og enkelte store Skønskriftsbogstaver. Fordybet Rammelinie langs Kanterne. I Hjørnerne et hjerteformet Bladornament, der indad ender i en Blomst. Ifølge Schröder laa Stenen »ved Sydsiden af Alteret (der da stod Vest for Kannikekoret) ved Gitterdøren, hvorigennem man kommer bag Alteret«. I Koromgangen. — Løffler Nr. 143.

153) 1673. Thomas Michael Hein, Rektor ved den kgl. Frederiksborg Skole i 12 Aar, dernæst Lektor i Teologi og Kannik i Roskilde i □ Aar, død i sit □ Aar, og Hustru Anna Henriksdatter Irgens fra Itzeho i Holsten (to Gange seks Børn af begge Køn), død □; derunder Sentens og »Anno 1673«. [Th. M. Hein død 1668]. Gotlandsk Kalksten, 248 x 135 cm. Indskrift paa Latin med fordybede Versaler. Langs Kanterne fordybet Rammelinie. Foroven paa Stenen over det indhuggede »sursum« (»opad«) ses en Halvcirkel med tre kommalignende Fordybninger, kranset af en Skybræmme. Paa Stenens øvre Del omslutter en oval Bladkrans to hjelmede Vaaben; hans med et Kranie staaende paa en Høj (Jordkugle) og bærende et Janushoved og som Hjelmtegn en Vindruesklase, hendes med tre Aakander paa Bølger, der tværdeler Skjoldet, som forneden har tre Blomster i Jordsmon. Hjelmtegnet bestaar af et af en Pil gennemboret Hjerte mellem to Vesselhorn. I Midtskibet. Muligvis fra samme Værksted som Nr. 151. — Løffler Nr. 144.

154) 1676. Magister Enevold Randulf (Envaldus Randulf), Kannik og Førstepræst i Roskilde og Provst i Sømme Herred, og Hustru Benedicte Rasmusdatter »overdrog deres salige Sjæle til Himmelen og nedlagde deres jordiske Rester i denne Høj. Aar 1676«. [E. R. døde 1666 og Hustruen 1673]. Ølandsk Kalksten, 248 x 150 cm. Indskrift paa Latin med fordybede Versaler og store Skønskriftsbogstaver i Tværskrift, der dækker største Delen af Stenen. I Midtskibet. — Sml. Murede Begravelser S. 2139. — Løffler Nr. 145.

155) O. 1677. Johan Gietzbert v. Wersabe, kgl. Majestæts Ritmester, død i »Landtzkrohn« 4. Marts 1677. Skaansk eller bornholmsk Kalksten, 127 x 103 cm, med fordybet Frakturindskrift paa Tysk. Nederst paa Stenen ses et cirkulært Felt med et hjelmet Vaaben, hvis heraldiske Mærke er udslidt. I Stenens Hjørner fordybede Felter med store Blomster, hvorimellem Solsikke og Tulipan (sml. Murede Begravelser S. 2142 og †Gravfaner). I søndre Sideskib. — Løffler Nr. 146.

Berent Meier, død 1688, se Nr. 135.

E.M. 1945

Fig. 680. Evangelistfelt fra Gravsten over Peder Andersen Jernskæg, død 1513 (Nr. 35).

156) O. 1693. Christen Jensen Lodberg (Christianus Lodbergius Jani F.), Dr. teol., Førstepræst ved Roskilde Domkirke og Provst i Sømme Herred i 14 Aar, derefter Biskop i Ribe i næsten 12 Aar, død i Ribe i Frelsens Aar 1693 i sit 67. Aar. Hans Enke, Johanne Eilertz Jacobsdatter, og de overlevende Børn lod ham begrave i denne Høj (sml. Kisteplade S. 2139). Derefter følger Citat fra Salme 17,15. Skaansk eller bornholmsk Kalksten, 244 x 134 cm. Latinsk Indskrift med fordybede Versaler.
Midt paa Stenen mellem Gravskriften og Salmecitatet ses tre konkave Ovaler: i Midten med korslagte Knogler og Kranie, hvorpaa vinget Timeglas, til hver Side hjelmede Vaaben, til heraldisk højre en rund Genstand paa en pyramidef ormet Bakke (et Lod paa et Bjerg?) og til venstre et firdelt Vaaben med Stjerne i 1. og 4., Blomst i 2. og 3. Felt. (Sml. Murede Begravelser S. 2139). I Midtskibet. — Løffler Nr. 148.

157) O. 1696. Peter Sørensen, kgl. Majestæts Amtsskriver i Roeskilde Amt og Hornsherred, født i Kiøbenhafn 8. Marts 1646, død 8. Febr. 1696 i sit Embedes 19., Alders 50. Aar; i sit første Ægteskabs 4. Aar med Hedvig von Wechlen avlede han een Søn, i andet Ægteskab i 15 Aar med sin efterladte Hustru, Else Kirstine Michels Datter, een Søn og seks Døtre. Nederst paa Stenen Citat fra Apocal. 14,13. Skaansk eller bornholmsk Kalksten, 255 x 142 cm, med fordybede Versaler. Øverst paa Stenen ses i et fordybet, cirkulært Felt den opstandne Kristus med Sejrsfanen; i en Fladoval forneden over Bibelcitatet ser man den hvilende Død med Le, Timeglas og Kranie (Fig. 675). I Midtskibet. Fra samme Værksted som Nr. 159 og Nr. 160. — Løffler Nr. 149.

158) O. 1698. Johan Martin Radeck, Organist og Vikar, født i »Mulhus i Thyring« 1623, død 1683, og Hustru Mette Ludewigs, født 1623, død 1698. Under Indskriften de afdødes sammenslyngede Initialer. Kalksten, 199 x 108 cm. Indskrift paa Latin med fordybede Versaler og enkelte store Skønskriftsbogstaver. Fordybet Rammelinie langs Kanterne og i Hjørnerne Tulipaner i symmetriske Felter. I nordvestre Vaabenhus. — Løffler Nr. 150.

159) O. 1700. Falle Pedersen, død d. □ 17 □ i sit □ Aar og Hustru Elisabeth Eschilsdaatter Dalhuus, død d. □ 17□ i sit □ Aar; nederst Citat fra 1. Corinth. 15,43. Ølandsk Kalksten, 208 x 126 cm, med fordybede Versaler og enkelte store Skønskriftsbogstaver. I et fordybet Cirkelfelt øverst paa Stenen den opstandne Kristus med Sejrsfanen, mellem de to Indskriftsafsnit en Oval,

hvor Døden fremstilles med Le, støttende sig til et Timeglas, der staar paa et Kranie. I nordre Sideskib. Ifølge Buch laa Stenen 1734 helt vestligt i Midtskibet ved Siden af den følgende. Fra samme Værksted som Nr. 157 og Nr. 160. — Løffler Nr. 154.

160) 1701. Ole Pedersen, kgl. Majestæts Amtsskriver i Roeskild Amt og Hornsherred, samt Hustru og Arvinger tilhører denne Sten; »bekosted forf erdiget Aar 1701«. Forneden paa Stenen Citat fra Pred. 12,9. Ølandsk Kalksten, 261 x 167 cm, med fordybede Versaler og store Skønskriftsbogstaver. Stenen har ganske samme Opbygning som Nr. 159. I Midtskibet. Fra samme Værksted som Nr. 157 og Nr. 159. Sml. Murede Begravelser S. 2141..— Løffler Nr. 155.

161) O. 1705. Peter Korlp, Hjælpepræst og Hører ved Roskilde Skole, født 1675, død 1705. Hustruen Gundel Pedersdatter satte Stenen. Kalksten, 205 x 90 cm. Latinsk Indskrift med fordybede Versaler. I søndre Sideskib, hos Meldahl et Fag østligere end hos Løffler. — Løffler Nr. 156.

162) O. 1710. Muligvis Jakob Lauridsen, Raadmand, død 11. Jan. 1699 i sin Alders 68. Aar, sit Embeds 18. og Ægteskabs 14. Aar (ingen Børn), og Hustru Kierstine Ludvigh, død 26. Febr. 1710 i sin Alders 72. Aar. Ølandsk Kalksten, 196 x 140 cm. Foroven i et fordybet, fladbuet Felt ses den opstandne Frelser med Sejrsfanen over den aabne Kiste, hvis skraatstillede Laag danner Baggrund. I en tilsvarende Oval nederst paa Stenen hviler et Barn paa et Kranie og holder et Timeglas paa Knæet. Plump Efterligning af Type som Nr. 160. Indskriften er fuldstændig udslidt, men Stenen synes efter sin Beliggenhed at tilhøre ovennævnte. I Midtskibet. — Løffler Nr. 151.

Henrik Plate, død 1711, se Nr. 167.

163) 0.1717. Søren Nielsen Lyngby, Vikar og Førstekapellan i Roskilde, død 31. Maj 1717 i sin Alders 80., Embedes 50. og Ægteskabs 50. Aar, og Hustru Anne Nielsdatter Rentz (to Sønner og tre Døtre), død <1723) i sit <81.) Aar. Herefter Gal. 1,10 og Sentens paa Græsk. Gotlandsk Kalksten, 209 x 113 cm. Den latinske Indskrift med fordybede Versaler optager hele Stenens Flade. I nordre Korsarm. — Løffler Nr. 157.

164) O. 1722. Maren Larsdaatter Weyle, født 7. Nov. 1684, »samlet i Ægteskab« 27. Juni 1714 med Niels Lunde, Borgmester i Roeskilde og Stiftsskriver paa Sjælland, død 23. April 1722 fra sin Mand og fire umyndige Børn. Ølandsk Kalksten, 208 x 94 cm, med fordybede Versaler og store Skønskriftsbogstaver. Det store Indskriftfelt er omgivet af en Arkade, hvis omløbende Rammeværk har Regence-Ornamentik: Akantusbladværk og knækkede Baand; i Bueslaget: Joh. 11; i Buevinklerne Englehoveder. Motivet nederst paa Stenen svarer ganske til det paa Jakob Friis' Sten, o. 1567 (Nr. 72). Ifølge Gjessing er Gravskriften forfattet af Biskop Kristen Worm. Paa Meldahls Plan i søndre Korsarm, nu i søndre Sideskibs østligste Fag (sml. Nr. 133). — Løffler Nr. 159.

165) O. 1726. Werner Kaas, »1674 oprunden af giew og gammel adelig Herkomst«, de gamle Kaasers Heltemod drev ham tidlig i Krigens Skole, og 1719 blev han Major ved det nordre sjællandske National-Regiment til Fods, i hvilken Charge han døde i Roeskilde 22. Febr. 1726. Skaansk eller bornholmsk Kalksten, 191 x 112 cm, med fordybede Versaler og enkelte store Skønskrifts- og Kursivbogstaver. Langs Stenens Kanter en fordybet Rammelinie; i Hjørnerne Cirkler med hjelmet Vaaben, foroven Murkaas og Skinkel, forneden Krag og Parsberg. I Midtskibet. — Løffler Nr. 160.

166) O. 1753. Anders Rasmussen Lange, fordum Raadmand i Roeskilde i i 32 Aar, født 6. Nov. 1684, død 1749 i sit 64. Aar, 3 Maaneder og 14 Dage, og Hustru Margrethe Davids Datter Iesch, født 28. Jan. 1687, død 1753 i sit 66. Aar, 8 Maaneder og 9 Dage efter 45 Aars Ægteskab (11 Børn, hvoraf to Sønner og to Døtre har overlevet Forældrene). Gotlandsk Kalksten, 268 x 154 cm. Indskriften med fordybede Versaler og enkelte store Skønskriftsbogstaver optager de øverste to Trediedele af Stenens Flade. I Midtskibet. — Løffler Nr. 164.

167) O. 1756. Ifølge Gjessing har Stenen oprindelig dækket over Konrektor, Magister Henrik Plate, født i Marstrand 1643. Efter at have været Økonom i Helsingør i otte Aar og efter sit Ægteskab med Enken Medea Barf oed, rejste han i tre Aar til Holland, Frankrig og England, blev ved sin Hjemkomst konstitueret som Konrektor i Roskilde og døde i sit Konrektorats 26., sin Alders 68. og Kristi 1711. Aar den 18. April. — O. 1756 fik Stenen en ny Indskrift paa Latin med Versaler og Navnet med store Skønskriftsbogstaver inden for en fordybet Rammelinie — over Henrik Meier, født 1720, død 29. Aug. 1756. Han var først Hjælpepræst i Walløe 1745, dernæst Præst i Rorup og Glim 1749 og til sidst Provst ved Roeskilde Domkirke 1752. Gotlandsk Kalksten, 174x106 cm. I Midtskibet, delvis dækket af Fonten. — Løffler Nr. 166.

168) O. 1760. Bernhard Schnabel, Rektor, død 1754 i sit 64. Aar, og Hustru Sophie Rasmusen samt Sønnerne Rasmus og Christian Schnabel, den sidste døde 1760 i sit 33. Aar, og Datteren Ingeborg, som overlevedes af sin Mand P. H. Abildgaard. Den efterladte Datter Ursula Schnabel lod sætte denne Sten. Gotlandsk Kalksten, 225 x 132—122 cm, Indskriften paa Latin med fordybede Versaler, Navnene med store Skønskriftsbogstaver. Den sidste Sætning er paa Dansk: »Denne Sten skal lægge urørt«. Stenen, der er uden Udsmykning, er lappet med et Stykke graat, ølandsk Kalksten, i hvilket Bogstaverne lari af Ordet clarissimus er hugget. I Midtskibet. — Løffler Nr. 167.

169) O. 1782. Peder Kornerup, Købmand i Roeskilde, født 18. Febr. 1725, død [17.] Juni 17[8]2. Gift første Gang 1750 med Sophie Bruun, anden Gang 1757 med Kirstine Abel; i begge Ægteskaber Fader til 21 Børn. Overleves af sin anden Hustru og 14 Børn. »Her under er ligeledes« begravet Madame Kir-

stine Kornerup, gift 1759(1), død 19. Aug. 1801 i sit 62. Aar, efterladende [14] Børn og . . . Børnebørn. »Denne Steen skal efter Skiøde af Dato 17. Martii 17[84?] uden nogen videre Fornyelse til ævig Tiid paa denne Graf forblive«. Gotlandsk Kalksten, 210 x 118 cm, med fordybede Versaler, Navnene med store Skønskriftsbogstaver. Paa Domkirkegaarden, ud for sydvestre Vaabenhus. — Løffler Nr. 169.

170) O. 1785. Henrich Mathiasen Schoubye, Klokker ved Domkirken i 37 Aar, født i Christiania 15. Sept. 1703, død 18. Febr. 1779, og Hustru Giertrud Samuels Datter Stender, født i Sønderborg 12. Marts 1706, død 9. April 1785 (een Søn i 37 Aars Ægteskab). Herunder Citat fra 1. Cor. 15. Ølandsk Kalksten, 217 x 138 cm, med fordybede Versaler. Ved en fordybet Linie langs Stenens Kanter dannes en Ramme, der er dekoreret med et fladt Slyngbaand i ganske lavt Relief og med Blomster i Hjørnerne. Indskriftstavlen prydes i Hjørner og paa Midten af Langsiderne af Louis Seize-Ornamenter, foroven Guirlander og forneden korslagte Grene. I Midtskibet, betydelig østligere end paa Meldahls Plan. — Løffler Nr. 170.

171) O. 1799. A. Bork, død 14. Febr. 1799. To Granitfliser, den ene, med Indskriften, rød, 45 x 77 cm, den anden, med Aarstallet, blegrød, 46 x 79 cm. Syd for Helligtrekongers Kapel. —- Løffler Nr. 172.

172) O. 1821. Søren Iacobsen Brønniche, »Kiøbmand og Borger Capitain i Roeskilde«, født 1730, død 1806, og Hustru Anne Kirstine Schiøtz, født 1736, død 1821 (syv Børn i 32 Aars Ægteskab). Ølandsk Kalksten, 204 x 134 cm, med fordybede Versaler. Paa Domkirkegaarden, ud for søndre Taarns Sydside. — Løffler Nr. 173.

173) O. 1822. »W. M. Bing, Cancellieraad, Stiftsskriver, Forvalter ved Roeskilde Domkirkes og Duebrødre Klosters Godser, f. 1759, d. 1822«. Randprofileret Sandsten, 95 x 63 cm, med fordybede Versaler. Paa Løfflers Tid laa den paa Kirkegaarden ved Ringmuren ud for nordre Korsarm, nu i Stiftsbibliotekets Have. — Løffler Nr. 174.

174) O. 1835. Peder Baagøe, født 6. Marts 1743, Præst ved Roeskilde Domkirke til sin Død 11. Maj 1812, og Hustru Christine Baagøe, født Schønberg, født 22. Febr. 1761, død 16. Marts 1835. Herunder Citat fra Johannes 14,13. Ølandsk Kalksten, 172x120 cm, med fordybede Versaler. Paa Domkirkegaarden mod Syd. — Løffler Nr. 175.

175—176) 1870 nedlagdes i Gulvet i Helligtrekongers Kapel to flade Gravsten med fordybet Fraktur, den ene med: Christiern(us) rex, den anden med: Dorothea regina.

Flyttede Gravsten. *1) Gotisk, o. 1499. Hans Jensen [Qvitzov], Dekan. »Eximius et nobilis vir d(omi)n(u)s Iohan(n)es Ie(n)ssen decretorv(m) doctor

E. M.1945

Fig. 681. Nr. 141.

E. M.1945

Fig. 682. Nr. 141.

E. M.1946

Fig. 683. Nr. 135, sml. Fig. 673,

E. M. 1946

Fig. 684. Nr. 135, sml. Fig. 673

E. M. 1944

Fig. 685. Nr. 107, sml. Fig. 671.

E. M. 1946

Fig. 686. Nr. 135, sml. Fig. 673.

Fig. 681—686. Hjornefelter fra Gravsten med Evangelisttegn og Evangelister.

h(uius) q(uo)nda(m) eccle(sie) decanus hic in pace sepvltus anno D(omi)ni mcdx(c) ix« (»den udmærkede og velbyrdige Mand, Hr. H. J., Doktor i kanonisk Ret, fordum Dekan ved denne Kirke, er her begravet i Fred, i Herrens Aar 1499«. Gotlandsk Kalksten, 182x102 cm. Randskrift med Reliefminuskler, der fortsættes i to Linier øverst i Midtfeltet; i Hjørnerne store Firpas med Evangelisttegnene. Under Tværlinierne optages Feltet af Slægten Qvitzovs hjelmede Vaaben, mellem hvis Vesselhorn der er anbragt en Kalk. Stenen, der er brudt i flere Stykker, laa ifølge Fortegnelse 1685 i Kannikekoret ved den nordre Sidedør, senere havde den Plads i Sakristiets Forhal (Løffler), men er nu i Nationalmuseet. Ringere Efterligning af Heroldværkstedets Arbejder. — *Løffler Nr. 28. — C. A. Jensen Nr. 15.

*2) O. 1528. Thomas Herold [Seeland ell. Scotus] og Hustru. »Anno Domini 1528 die 16. Julii obiit dominus Thomas Heroaldus qvi hic sepultus est cum uxore sua Dorothea qvorum animæ in pace reqviescant« (»16. Juli i Herrens Aar 1528 døde Hr. T. H., som her er begravet sammen med sin Hustru Dorothea, hvis Sjæle hvile i Fred«). Paa Stenen har Mands og Hustrus Vaaben været udhugget (afbildet hos Resen S. 39), hans hjelmede, det til (heraldisk) højre, havde et Løvehoved under en med tre Stjerner prydet Sparre samt Vesselhorn, det til venstre en Slags Tremmeværk forsynet med en Ring foroven og som Hjelmtegn to harniskklædte Arme, hvis Hænder var sammenlagte; de to nederste Vaaben havde i Stedet for Hjelmtegn kun en Strop; i det højre var der to Vinger, i det venstre en Lygte. Stenen er sikkert lagt af Hustruen, som senere blev gift med Herolden Franciscus Hispanier (sml. Nr. 51), hvem hun overlevede i 22 Aar. Stenens oprindelige Plads var i Midtskibet ved Siden af Franciscus Hispaniers. Ifølge C. A. Jensen stammer et Brudstykke i Roskilde Jomfruklosters Havemur (sml. S. 120 Nr. 1) fra Thomas Herolds Sten. — Løffler Nr. †136. — C. A. Jensen Nr. 144.

*3) 0.1535. Hildeborg Pedersdatter Bille, se S. Jørgensbjerg S. 111.

*4) O. 1565. Visco Rikarson, se Graabrødre Klosterkirke S. 154.

Forsvundne Gravsten, †l) (Fig. 687) 0.1320. Figursten over Oluf, Biskop. »Hic iacet venerabil(is) pater dominus Olaws episcopus Roskildensis cui(us) a(n)i(m)a reqviescat i(n) pace obiit anno Do(mini) MCCCXX VI Id. Marcii« (»her ligger den ærværdige Fader Hr. Oluf Biskop i Roskilde, hvis Sjæl hvile i Fred. Han døde 10. Marts i Herrens Aar 1320«). Kalksten (»askefarvet Marmor«), ca. 240 x 110 cm (maalt efter Abildgaards Tegning, der er tegnet 1:12). Randskrift med Majuskler. Bispen stod i fuld Figur under en spidsbuet Portal med trekløveragtigt Stavværk under Buen og over denne en Borg med Palatium og to høje, runde Hjørnetaarne med Kreneleringer. Den nederste Del af Arkaden og Figuren var udslidt, da S. Abildgaard tegnede Stenen 1764; den laa

da »i det saa kaldede Knophs Capell [Vor Frue Kapel], tet inden for Dørren til dette Capell og paa venstre Side ved Indgangen«. Kapellet var stiftet af Biskoppen selv 1310 (sml. S. 1497). — Løffler Nr. †l.

†2) O. 1383. Oluf Pedersen, Ærkedegn. »Olaus Petri archidiaconus Roeschildensis obiit anno Domini 1383 2. non. Febr.« (»O. P. Ærkedegn i Roskilde døde 4. Febr. 1383«). Gengivet efter Buch, der dog har idus i Stedet for nonas. I Midtskibet. — Løffler Nr. †2.

Ifølge C. A. Christensen, i Kirkehist. Saml. 6. R. IV, 379 staar Dødsnotitsen under 4. Febr.

Niels Jepsen, Biskop, død 1395, † Messingplade, se S. 2006.

†3) O. 1400. Siger [Pedersen], Kannik. »Hæc petra canonicum condit cum patre Sigerum, qvos locet in numerum rex pius accolitum« (»denne Sten skjuler Kanniken S. og hans Fader; maatte den fromme Konge sætte dem blandt sine Tjenere«). Indskriften, der er formet som et Distichon, findes kun hos Buch, der dog maa have haft en ældre Afskrift, idet Bogstaverne paa hans Tid var helt bortslidte. Sml. Henry Petersen: Danske gejstlige Sigiller S. 20 Sp. 2, Fig. 237. I S. Sigfrids Kapel. — Løffler Nr. †4.

†4) O. 1408. Anders Olsen [Lunge], Ridder. »Hic iacet dominus Andreæ [for Andreas] Olai miles qvi obiit A° Domini millesimo qvingentesimo [for qvadringentesimo] octavo« (»her ligger Ridder Hr. A. O., som døde i Herrens Aar 1408«). Indskriften, der kun findes hos Buch, som har den fra en ældre Afskrift, da den var helt udslidt paa hans Tid, angiver i Registret Aarstallet som 1408, hvilket sikkert er rigtigt. Afdøde var Ejer af Næsbyholm og nævnes sidste Gang 1407. I S. Andreas' Kapel, blandt hvis Stiftere afdøde var. — Løffler Nr. †5. — Sml. Arhnung S. 273.

O. 1413. Johannes Jonsen, se Nr. †22.

†5). O. 1429. Anders Gerkensøn, Kannik. »Hic jacet Andreas Gerekine [for Gerekini] canonicus Roeschildensis qvi obiit anno Domini 1429 octava visitationis Mariæ« (»her ligger A. G. Kannik i Roskilde, som døde i Herrens Aar 1429 ottende Dagen efter Marias Bebudelse [2. Juli, altsaa 10. Juli]«). Gengivet efter Buch, der maa have en ældre Afskrift som Kilde, da Indskriften paa hans Tid var udslidt eller Stenen forsvundet. Rostg. og NKS. 710 b har Verekim og Verechim, Schröder Vere . . . . Ifølge Rostg. laa Stenen i »Funtens Capel«, dvs. de 10.000 Ridderes, men da allerede Thott har den i Vor Frue Kapel, er den sikkert sammen med Fonten flyttet hertil 1686, da Riddernes Kapel blev indrettet til Begravelse for Familien Hahn. — Løffler Nr. †6.

Iflg. Hamsfort (S.R.D. I, 327) døde Andr. Gerichini canonicus IIX id. Julii (8. Juli).

†6) O. 1435. Jakob Olsen, Dekan. »Anno Domini 1435 profesto beati Vitalis martyris obiit Jacobus Olai decanus Roeschildensis, orate pro eo« (»i Herrens Aar 1435 Dagen før den salige Martyr Vitalis' Dag [28. April] døde J. O. Dekan i Roskilde, beder for ham«). Indskriften findes kun hos Buch, der maa have

den fra en ældre Afskrift, idet Indskriften paa hans Tid var udslidt eller Stenen forsvundet. Det er sikkert een af de tre Sten i Koret, der hos Rostg. og Thott betegnes som ulæselige. I Kannikekoret. — Løffler Nr. †7.

†7) O. 1435. Johannes Pedersen, Ærkedegn. »Hic jacet Johannes Petri Archidiaconus Roeschildensis [qvi obiit] A° Domini 1435 die sanctæ Katherinæ, orate pro eo« (»her ligger J. P. Ærkedegn i Roskilde, som døde S. Kathrines Dag [25. Nov. ell. 5. Marts] i Herrens Aar 1435, beder for ham«). Indskriften findes kun hos Buch, der maa have den fra en ældre Afskrift, idet Indskriften paa hans Tid var udslidt eller Stenen forsvundet. Det er sikkert een af de tre Sten i Koret, der hos Rostg. og Thott betegnes som ulæselige. I Kannikekoret. — Løffler Nr. †8.

†8) O. 1441. Johannes Brynnikesøn, Kantor. »Hic iacet Johannes Brynnikini cantor qvondam Roeskildensis, qvi obiit anno Domini MCDXLI feria qvarta octava sancti Martini episcopi« (»her ligger J. B. fordum Kantor i Roskilde, som døde om Onsdagen paa ottende Dagen før S. Morten Bisps Dag [11. Nov.]«). Gengivet efter NKS 710, der dog mangler episcopi, som er suppleret efter Buch. Stenen laa østligt i Midtskibet »lige straks ud for Alteret [o: lige Vest for Kannikekoret] midt paa Gulvet«. — Løffler Nr. †9.

†9) O. 1442(?). Søren Hermansen Kannik. »Hic jacet Severinus Hermanni qvondam canonicus [Roeschildensis qvi obiit anno Domini MCDXLII . . . cujus anima in pace reqviescat]« (»her ligger S. H. fordum Kannik i Roskilde, som døde i Herrens Aar 1442 . . . hvis Sjæl hvile i Fred«). Indskriften er gengivet efter Rostg., mens den firkantede Parentes indeholder Supplering fra NKS 710 b, der mangler Navnet. Her nævnes Stenen efter Niels Hemmingsens og før Johs. Brynnikesøns, mens Rostg. har den efter Anna Stephansdatter. Stenen har altsaa ligget østligt i Midtskibet.

†IO) (Fig. 691) O. 1442. Ingemar Tuesøn, Kannik. »Hic iacet I[ng]emarus Tuonis canonicus Roskild(e)n(sis) qui (obiit) anno D(omi)ni mcdxlii in vigilia pe(n)tecostes, cui(us) a(n)i(m)a i(n) pace req(ui)escat« (»her ligger I.T. Kannik i Roskilde, som døde Pinsenat i Herrens Aar 1442; hans Sjæl hvile i Fred«). Indskriften, med Reliefminuskler, er gengivet efter S. Abildgaards Tegning 0.1765 i Nationalmuseet, suppleret efter Løffler. Da Abildgaard tegnede Stenen, laa den i Midtskibet »opimod Choret«; dette bestemmes nærmere af Schröder: ved Siden af Niels Hemmingsens Sten, dvs. umiddelbart Vest for Kannikekoret. Skriften og de smaa Firblade i Hjørnerne henviser sikkert Stenen til samme Værksted som de endnu bevarede Nr. 16 og 18. — Løffler Nr. †l6.

†ll) O. 1444. Niels Andersen, Kannik. »Hic sepultus est dominus Nicolaus Andreæ huius ecclesiæ qvondam canonicus [et sacrista], qvi obiit anno Domini MCDXLIV die XXIV November« (»her er begravet Hr. N. A. fordum Kannik [og Sakristan] ved denne Kirke, som døde 24. Nov. i Herrens Aar 1444«).

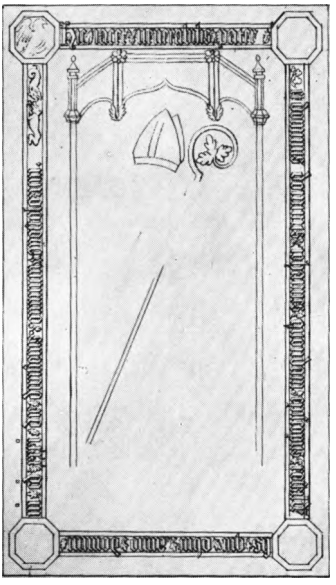

Fig. 687—689. †Gravsten. 687. Bisp Oluf, død 1320 (Nr. †l). 688. Bisp Jens Andersen Lodehat, død 1431 (Nr. 18, S. 2018, genanvendt efter at Indskrift og Ornamentik er udslebet). 689. Boetius Aagesen, død 15[2]3 (Nr. †37). Efter Tegninger af S. Abildgaard 1764.

Indskriften er gengivet efter NKS 710 og Rostg., der dog begge savner Ordene et sacrista, der er suppleret efter Resen S. 54; hos Buch er Indskriften kun delvis gengivet efter en ældre Kilde, idet den paa hans Tid var udslidt eller Stenen forsvundet og fejlagtigt henført til 1416. Stenen har ligget ved Siden af Stig Pors' »lige ved Klockerens Dør« (Rostg.), altsaa i søndre Koromgang.
— Resen S. 54. — Løffler Nr. †ll.

†12) O. 1444. ... Lambertsøn og Hustru. »Hic jacet... Lamberti... uxore sua ... qvi obiit anno Domini MCDXLIIII qvorum animæ in pace reqviescant« (»her ligger . . . Lambertsøn . . . med sin Hustru . . . som døde i Herrens Aar 1444, hvis Sjæle hvile i Fred«). Gengivet efter Rostg., som er eneste Kilde. Laa i Midtskibet.

†13) O. 1445. Johannes Gerkensøn, Kannik. »Hic jacet Iohannes Gerekine [for Gerekini] canonicus Roeschildensis qvi obiit anno Domini 1445 die sancti Michaelis« (»her ligger J. G. Kannik i Roskilde, som døde S. Mikkelsdag [29. Sept.] i Herrens Aar 1445«). Gengivet efter Buch, der er eneste Kilde, og som maa have den fra en ældre Afskrift. I Midtskibet. — Løffler †l2.

Johannes Wele (eli.Wøle), død 144[5], se Nr. †18.

†14) O. 1447. Morten Jakobsen og Hustru. »Hic iacet Martinus Jacobi cum uxore sua Anna qvi obiit anni Domini 1447, qvorum animæ in pace Christi reqviescant« (»her ligger M. J. med sin Hustru A., han døde i Herrens Aar 1447;

gid deres Sjæle maa hvile i Fred«). Gengivet efter Resen, der er eneste Kilde. I S. Birgitte Kapel. — Resen S. 27. — Løffler Nr. †13.

Ifølge C. A. Christensen, i Kirkehist. Saml. 6. R. IV, 382 er de afdøde sikkert Biskop Oluf Mortensens Forældre.

†15) O. 1448. Jens Pedersen [Jernskæg], Biskop. »Hic iacet venerabilis pater et dominus dominus Johannes qvondam episcopus Roeskildensis qvi obiit anno Domini 1448 in profesto exaltationis sanctæ crucis« (»her ligger den ærværdige Fader og Herre, Hr. J. fordum Biskop i Roskilde, som døde Dagen før det hellige Kors's Ophøjelsesdag [15. Sept.] i Herrens Aar 1448«). NKS 710, Rostg. og Thott har alle mer eller mindre mangelfulde Gengivelser; til Grund her er lagt Buch, der har en ældre Afskrift som Kilde. I Kannikekoret. Ifølge Suhm »blefi han begrafiuen y Korit mellum Lyusestagen och Splinderdaren«, dvs. mellem den store Kandelaber (S. 1701) og Dørene i Gitteret mellem Højkor og Kannikekor. — Resen S. 46. — Suhm: Saml. I, 2 S. 166. — Løffler Nr. †14.

†16) O. 1461. Oluf Daa, Biskop. Buch, der har Indskriften fra en ældre Afskrift, gengiver: »Hic iacet venerabilis pater et dominus dominus Olavus Daa divina miseratione qvondam episcopus Roeschildensis, qvi obiit anno 1464
4. Feb. in profesto Paschatos«; da man fra anden Side (Danske Mag.) ved, at O. D. døde S. Valentins Aften [dvs. 13. Febr.] 1461, maa Indskriften formodes at have haft omtrent følgende Ordlyd: »Hic iacet venerabilis pater et dominus dominus Olavus Daa divina miseratione qvondam episcopus Roeskildensis, qvi obiit anno Domini 1461 in profesto s.Valentini« (»her ligger den ærværdige Fader og Herre, Hr. O. D. ved Guds Miskundhed fordum Biskop i Roskilde, som døde Dagen før S. Valentins Dag i Herrens Aar 1461«). I Midtskibet »aldernæderst wedt Tornene«; muligvis identisk med en af Rostg. (S. 29) nævnt Sten med afslidte Munkebogstaver, »ved Enden aff den østre Block paa den nordre Side«; hos Petrus Olai omtales Biskoppens store Sten »retro versus turrim«. — S. R. D. VII, 154. — Danske Magazin III, 225. — Løffler Nr. †15.

†17) O. 1470. Catharina Nielsdatter [Bild]. »Anno Domini MCDLXX 3. nonas Novembres obiit domina Catharina Nicolai doth. fundatrix hujus capellæ, relicta Johannis Petri de Moldorph [for Woldorph] cum suis filiis et filiabus aliisque [descendentibus] cujus anima in Christi pace reqviescat amen« (»3. Nov. i Herrens Aar 1470 døde fru C. N., dette Kapels Grundlægger, Jens Pedersen [Present] til Vollerups Efterleverske, sammen med sine Sønner og Døtre og andre Efterkommere; hendes Sjæl hvile i Kristi Fred, Amen«). Gengivet efter NKS. 710 suppleret efter Thott. En Tegning (Fig. 692) af Stenen hos Resen viser afdøde sammen med fire Børn, staaende over Slægtsvaabenet. Stenen laa oprindelig i det af afdøde stiftede S. Christoffers Kapel (S. 1502), men da dette blev nedrevet for at give Plads for Christian 4.s Kapel, flyttedes den til Højkoret, hvor den ifølge Rostg. laa »Norden ved Siden af« Ejler Hacks Steen

(Nr. †41); herfra forsvandt den, da dette Sted 1689 fY. indrettedes til kongelig Begravelse. — Resen S. 16 f. — Løffler Nr. †16.

†18) (Fig. 690) O. 1470. Johannes Wele (Wøle), Kannik. »Hic iacet Johann(e)s Wele q(u)o(n)dam canonicus ec(c)lesis Roskildensis qui obiit anno D(o)m(in)i milesimo quadringentesimo xli ...« (»her ligger J.W. fordum Kannik ved Roskilde Kirke, som døde ... i Herrens Aar 144[5]«). »Graa Marmor«, ca. 200 x 140 cm, maalt efter S. Abildgaards Tegning fra 1764 (i Nationalmuseet), beregnet efter Maalet 1:12. Randskrift med Reliefminuskler, i Hjørnerne store Cirkler med indskrevne Firpas, hvori Evangelisttegnene; kun de øvre, Engelen og Ørnen, var bevaret paa Abildgaards Tid. I Midtfeltet var der et græsk Kors, hvis Arme endte i Firpas. De karakteristiske Evangelisttegnsfelter og det lille, fligede Blad, der paa Tegningen ses efter Ordet Domini, henfører Stenen til samme Værksted som f. Eks. Morten Jensens (Nr. 21), dvs. »Sjællands Heroldmester«, og den er da sikkert ligesom denne først lagt en Snes Aar eller mere efter Dødsaaret. Abildgaard tegnede Stenen »tet inden for Dørren i det saa kaldede Knopfs Capell [o: Vor Frue Kapel]. — Indskriften kendes kun fra Abildgaard og Gjessing (Nr. 157); Buch kalder den ulæselig.
— Løffler Nr. †IO.

Ifølge C. A. Christensen, i Kirkehist. Saml. 6. R. IV, 381 døde Johs.Wøle 20. Aug. 1445.

†19) O. 1474. Ølrik Sandberg [Canobrictius?]. »Hic iacet nobilis vir Ølricus Sandberg [Rostg.: Canobrictius] qvi obiit anno Domini 1474« [Rostg.: orate]
(»her ligger den ædle Mand 0. S..... . som døde i Herrens Aar 1474, beder. .«).
Gengivet efter NKS 710 og suppleret efter Rostg. I Midtskibet. — Løffler Nr. †17. Sml. Thiset: Stamtavler V, 393.

Ingemarus Johannis o. 1483 er fejlagtigt af Løffler (Nr. †18) opført som selvstændig Gravsten; men Indskriften er identisk med den bevarede Løffler Nr. 25 (her Nr. 26) Mag. Petrus Johannis. Den forkerte Læsning med Slutningen 1483 mense martii findes hos Rostg. og Thott, men ogsaa i NKS 710 b under Petrus Johannis. Ogsaa Stedsangivelsen viser, at der i de forskellige Haandskrifter i Virkeligheden er Tale om samme Sten.

†20) O. 1480 ell. 1485. Johannes Nielsen. »Hic iacet Johannes Nicolai qvondam canonicus Roschildiæ [ell. snarere Roschildensis] [qvi] obiit anno Domini MCDLXXX [ell. 1485]«. Gengivet efter Rostg., der er ældste Kilde suppleret og korrigeret efter yngre Haandskrifter, af hvilke Buch og Gjessing læser 1485. I nordre Sideskib Vest for Nr. 97 Hans Høyer, men senere, ifølge Gjessing, flyttet til Graabrødre Kirkegaard, hvor den laa over en »Vertshuusmand«.
— Løffler Nr. †19.

†21) O. 1490. Esbern Pedersen. »Hic tegit Esberni Petri funus lapis iste, Qvem chaos inferni ne vexet fac pie Christe, Maji nonas pridie demigravit in reqvie 1490« (»her dækker denne Sten E. P.s Aske, sørg for, Kristus, at han ikke plages af Helvedes Kaos. Han gik bort til Hvilen 6. Maj 1490«). Den firliniede, parvis rimede Indskrift findes kun hos Buch, der har den fra en

ældre Afskrift, da den paa hans Tid var udslidt eller Stenen fjernet; men den er sikkert identisk med den, der nævnes i Fortegnelse 1685, »nederst rundt i Gangen af Aar 1490«. Om reqvie har haft en Forkortelsesstreg over e'et (reqviem) eller for Rimets Skyld har haft den gengivne Form, maa henstilles som usikkert. I Midtskibet. — Løffler Nr. †20.

†22) O. 1492. Johannes Jonsen, Kannik. »Hic jacet dominus Iohannes Ionæ canonicus Roeschildensis qvi obiit anno Domini 1492« [Rostg. MCDXIII] (»her ligger Hr. J. J. Kannik i Roskilde, som døde i Herrens Aar 1492 [ell. 1413]«. Gengivet efter Buch, der dog har den fra en ældre Afskrift, idet Indskriften paa hans Tid var udslidt eller Stenen fjernet. Rostg.s Afskrift afviger ved Aarstallet og ved at mangle dominus. I Midtskibet. — Løffler Nr. †21.

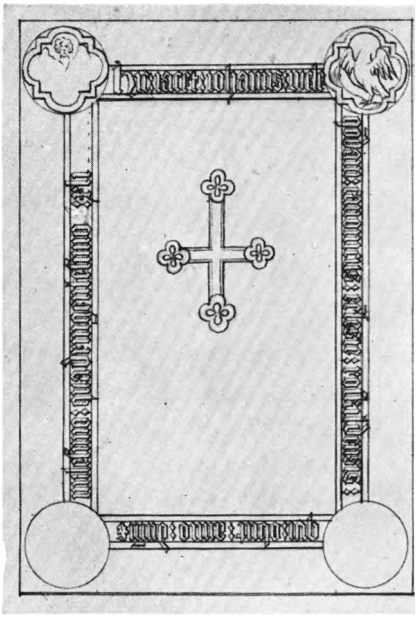
†23) O. 1494. Peder Nielsen. »Orate deum pro salute animæ domini Petri Nicolai qvondam hujus ecclesiæ canonici hic sepultus est anno Domini 1494« (»beder Gud for Hr. P. N.s Sjæls Frelse, fordum Kannik i Roskilde; han begravedes her i Herrens Aar 1494«). Findes kun hos Buch, der har den fra en ældre Afskrift, da Stenen paa hans Tid var udslidt eller fjernet. I nordre Sideskib. — Løffler Nr. †23.

†24) O. 1494. Ole Olsen, Kannik. »Hic jacet mag. Olavus Olavi qvondam canonicus Roeschild. qvi obiit anno Domini 1494 cujus anima in pace reqviescat« (»her ligger Magister O. O. fordum Kannik i Roskilde, som døde i Herrens Aar 1494; hans Sjæl hvile i Fred«). Findes kun hos Buch, der har den efter en ældre Afskrift, da Stenen paa hans Tid var udslidt eller fjernet. I Midtskibet. — Løffler Nr. †22.

†25) Gotisk, 1400'rnes sidste Halvdel. ». . . d(omi)n(u)s . . . ai q(uo)nda(m) . . . ecc . . .« (». . . Hr. . . . fordum . . . ved denne Kirke . . .«). Kalksten; Randskrift med Reliefminuskler og Hjørnecirkler, hvis udslidte Dekorationer delvis var skjult under nordøstre Yaabenhus's Dørkarm, hvor Stenen laa endnu paa Løfflers Tid. — Løffler Nr. 24.

†26). O. 1500. Niels . . . . »Hic jacet Nicolaus . .. hujus ecclesiæ Roeschildensis qvi obiit anno Domini MD cujus anima vivit cum Christo« (»her ligger N. . . . ved denne Kirke i Roskilde, som døde i Herrens Aar 1500; hans Sjæl lever med Kristus«). Findes kun i Rostg., der placerer den i Midtskibet ved Siden af Nr. †9 Søren Hermansens Sten.

†27) O. 1501. Johannes Nielsen, Provst. »Hic sepultus est venerabilis vir dominus Johannes Nicolai qvondam huius ecclesiæ præpositus et doctor decretorum qvi obiit anno 1501« (»her er begravet den ærværdige Mand Hr. J. N. fordum denne Kirkes Provst og Doktor i kanonisk Ret, som døde Aar 1501«). Indskriften findes kun hos Rostg. og Thott. Buch har den fra en ældre Kilde, da Stenen paa hans Tid var udslidt eller fjernet. I Kannikekoret (sml. S. 1701).
— Løffler Nr. †24.

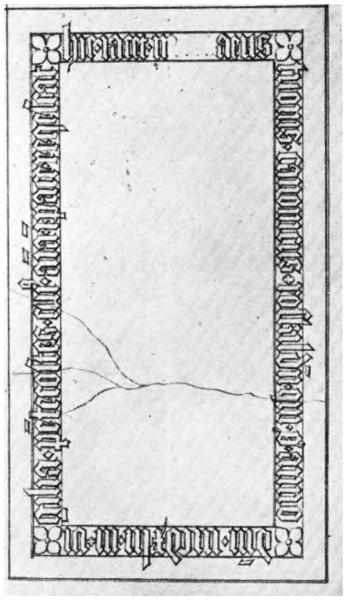

Fig. 690—691. † Gravsten. 690. Johannes Wele (Wøle), dod 144[5] (Nr. † 18). 691. Ingemar Tuesøn, død 1442 (Nr. † 10). Efter Tegninger af S. Abildgaard 1764.

†28) O. 1502 ell. 1505. Peder Larsen Samsing. »Hic sepultus est dominus Petrus Laurentii Sampsinus hujus qvondam ecclesiæ vicarius qvi obiit anno Domini 1502« (»her er begravet Hr. P. L. S. fordum Vikar ved denne Kirke, som døde i Herrens Aar 1502«). Indskriften er enslydende gengivet i NKS 710, efter hvilket Haandskrift den er citeret, og i Rostg., dog med Ombytning af qvondam og hujus. Buch har Indskriften efter en ældre Kilde, idet Stenen paa hans Tid enten var udslidt eller fjernet fra Kirken, og har følgende to Afvigelser, Sampsing (for Sampsinus) og Aarstallet 1505 (for 1502). I nordre Sideskib. — Løffler Nr. †29.

†29) O. 1503. Marqvard Henriksen, Kannik. »Hic sepultus est dominus Marqvardus Henrici qvondam canonici [for canonicus] hujus ecclesiæ qvi obiit anno Domini 1503 orate pro eo« (»her er begravet Hr. M. H. fordum Kannik ved denne Kirke, som døde i Herrens Aar 1503, beder for ham«). Indskriften er citeret fra Buch, paa hvis Tid Stenen laa i Vor Frue Kapel; den kendes ellers kun fra Gjessings Optegnelser; da var den aabenbart et Fragment. — Løffler Nr. †25.

†30) O. 1503. Folmer Pøiske, Kannik. »Hic sepultus est Folmarus Poyzike qvondam canonicus Roeschildensis qvi obiit anno Domini 1503 die . . . Decembris cujus anima salva in Christo« (»her er begravet F. P. fordum Kannik i Roskilde, som døde den ... i Herrens Aar 1503; hans Sjæl er frelst hos Kristus«), Indskriften kendes kun fra Buch, der har den fra en ældre Kilde,

da Stenen paa hans Tid var enten udslidt eller fjernet. I nordre Sideskib. — Løffler Nr. †26.

†31) O. 1504. Jasper eller Joachim Jensen, Kannik. »Hic sepultus est dominus Jasperus [ell. Joachimus] Johannis qvondam canonicus Roeskildensis qvi obiit anno Domini 1504 die purificationis beatæ Mariæ virginis gloriosæ« (»her er begravet Hr. J. J. fordum Kannik i Roskilde, som døde i Herrens Aar 1504 paa den salige, herlige Jomfru Marias Renselsesdag [2. Febr.]«). Indskriften er gengivet efter Rostg., suppleret efter NKS 710, idet Ordene qvi obiit mangler i den første. Begge Haandskrifter læser Joachimus, mens Buch efter en ældre Kilde har Jasperus; paa hans Tid var Stenen enten udslidt eller forsvundet. Mens NKS og Rostg. henlægger Stenen til søndre Sideskib, placerer Buch den i nordre. — Resen S. 27. — Løffler Nr. †27.

†32) O. 1504. Lyder Jensen, Kannik. »Hic jacet Liderus Johannis qvondam canonicus Roeschildensis qvi obiit anno Domini 1504, cujus anima in pace reqviescat« (»her ligger L. J. fordum Kannik i Roskilde, som døde i Herrens Aar 1504, hans Sjæl hvile i Fred«). Indskriften er citeret efter Buch, der har den fra en ældre Kilde, idet Stenen paa hans Tid var enten udslidt eller forsvundet, men Læsningen stemmer helt med Rostg., ifølge hvilket Haandskrift Stenen laa vestligst i Midtskibet »ved den anden søndre Pille imod Fonten«.
— Løffler Nr. †28.

†33) O. 1504(?). Johannes Larsen Ølmand, Ærkedegn. »Hic sepultus est venerabilis vir dominus Johannes Laurentii dictus Ølman hujus ecclesiæ qvondam archidiaconus qvi obiit anno Domini 1504 cujus anima in pace reqviescat« (»her er begravet den ærværdige Mand Hr. J. L. kaldet 0., fordum Ærkedegn ved denne Kirke, som døde i Herrens Aar 1504, hans Sjæl hvile i Fred«). Indskriften er gengivet efter Rostg., der sammen med Resen opgiver Aarstallet 1504 som Dødsaaret, medens NKS 710 i sin iøvrigt sjuskede Afskrift har 1514. Buch, hvis Afskrift stammer fra en ældre Kilde, idet Stenen paa hans Tid var enten udslidt eller fjernet, har 1534 som Dødsaar, et Tal der muligvis er fremkommet ved Sammenblanding med den paa samme Side nævnte Laurentius Ølmands Gravskrift, idet han dør 1538. Stenen, der laa i Midtskibet, fremstillede afdøde i fuld Figur. — Resen S. 38 Fig. 29. — Løffler Nr. †31.

†34) O. 1514. Peder Tideriksen, Kannik. »Hæc petra me Petrum locat hoc tumulo Tiderici, Tolle deus tetrum barathrum rogo sic inimici. M lege D simul X, I qvater connumeratum, Cum corpus fit fex, vermibus esca[m] datum (øverst:) canonicum Roeskildensem (nederst:) et qvondam Otthoniensem« (»denne sten dækker mig, P.T. i denne Grav; fri mig, Gud, saa beder jeg, fra Djævelens skrækkelige Gab. Læs M og D sammen med X samt I fire Gange sammenstillet, da Legemet blev Støv og givet til Føde for Orme — Kannik i Roskilde og tidligere i Odense«). Indskriften, der dannes af leoninske

Vers, er gengivet efter NKS 710 og Rostg., der stemmer med Buch, som har Afskriften fra en ældre Kilde, idet Stenen paa hans Tid var enten udslidt eller fjernet. Ifølge Schröder laa Stenen, der var hvid, ved Charisii Sten i Midtskibet. — Resen S. 38 [læser Navnet Friderici]. — Løffler Nr. †30.

Fig. 692. †Gravsten over Catharina Nielsdatter Bild, dod 1470 (Nr. †17). Fra Resens Atlas Fig. 10.

†35) O. 1514 eller snarere 1518. Fru Christine [Klausdatter Krumstrup]. »Orate pro deo devota nobili muliere domina Christina relicta qvondam domini Georgii Wrne militis de Brolødia [for Broløkia] hic sepulta qvæ obiit anno Domini MDXVIII« (»beder til Gud for den fromme, ædle Kvinde Fru K., fordum Hr. Ridder Jørgen Urne til Broløkkes' Efterleverske, som døde i Herrens Aar 1518«).
Indskriften er gengivet efter NKS 710, der i det hele stemmer med Thott; Buch, der gengiver den paa hans Tid forsvundne Sten efter en ældre Kilde, har som Dødsaar 1514. Fortegnelse 1685 meddeler, at Stenen foruden »Opskriften« ogsaa indeholdt Vaaben. Stenen laa oprindelig i Laurentii Kapel (Buch), hvorfra den sammen med Sønnen Lage Urnes (Nr. †39) flyttedes til Højkoret og anbragtes umiddelbart Nord for denne (Thott), se Korplanen S. 1701 Nr. 19, hvor hun fejlagtigt er kaldt Christine Urne. Herfra forsvandt den ved Korets Indretning til kongelig Begravelse 1689 fl. — Løffler Nr. †32.

†36) O. 1521. Henning Gris, Kannik. »Epitaphium domini Henningi Gris huius ecclesiæ qvondam canonici qvi mortem obiit anno Domini 1521 3. idus Decembris« (»Minde over Hr. H. G. fordum Kannik ved denne Kirke, som afgik ved Døden 11. Dec. i Herrens Aar 1521«); herefter langt Ærevers. Indskriften, der er gengivet efter NKS 710, er nævnt hos Buch som forsvundet og under Betegnelsen dominus Hemmingus (S. 100). Vestligt i Midtskibet, ifølge NKS 710 »under Orgelet«. — Løffler Nr. †34.

†37) (Fig. 689) O. 1523. Boetius Aagesen, Kannik. »Hic sepult(us) est venerabilis domin(us) Boeti(us) Achonis qvo(n)dam canonac(us)(!) Roschildensis ecclesie qvi obi(i)t fer(i)a qvinta post exaltat(i)on(i)s s(anc)te crucis anno D(omi)ni 15[2] tercio cui(us) ani(m)a in bace r(e)qu(i)escat« (»her er begravet den ærvær-

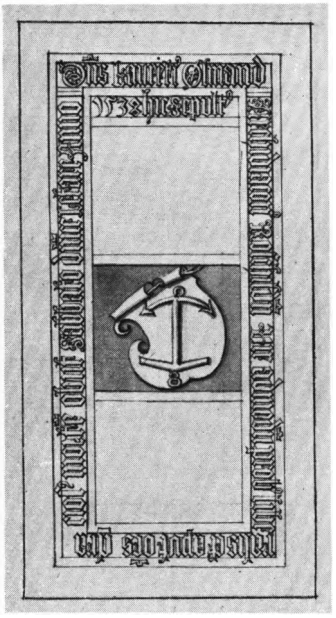
dige Hr. B. Aa., fordum Kannik ved Roskilde Kirke, som døde Torsdagen [18. Sept.] efter det hellige Kors' Ophøjelse [14. Sept.] i Herrens Aar 1523; hans Sjæl hvile i Fred«). Stenen, af hvilken en Tegning af S. Abildgaard fra o. 1765 findes i Nationalmuseet, har været af lysgraa Kalksten og har maalt ca. 185 x 75 cm (idet Abildgaards Tegning regnes at være gjort i 1:12) og har haft Randskrift med Minuskler, hvorimellem dog flere store Initialer, fortsættende sig paa Midtfladen med syv Tværlinier. I Hjørnerne Cirkler med Evangelisttegnene og nederst i Midtfeltet et symmetrisk Skjold med Kalk over Bomærke, ophængt i en Rem med Knude. Skjoldformen henviser ifølge C. A. Jensen Stenen til 1533 snarere end til 1523; herimod maa dog indvendes, at alle Afskrifter eenstemmigt har 1523. De ældste Kilder, NKS 710 og Rostg., har Stenen i søndre Sideskib, men allerede i Thotts Liste (1680'erne) er den flyttet til Vor Frue Kapel, hvor ogsaa Abildgaard tegnede den. Paavirkning fra Initialmesteren. — Løffler Nr. †35. — C. A. Jensen Nr. 151.

†38) O. 1521. Peder Poulsen, Vikar. »Anno Domini 1521 obiit dominus Petrus Pauli hic tumulatus qvondam hujus ecclesiæ vicarius orate pro eo« (»i Herrens Aar 1521 døde Hr. P. P. og blev begravet her, fordum Vikar ved denne Kirke, beder for ham«). Indskriften kendes kun fra Buch, der har den fra en ældre Kilde, idet Stenen paa hans Tid var enten udslidt eller fjernet. I Koromgangen. — Løffler Nr. †33.

O. 1528, Thomas Herold, se S. 2082.

†39) 0.1529. Lage Urne, Biskop. »Venerabilis episcopi Roeschildensis domini Laghonis Urne sepulchrum orate Deum pro eo obiit autem anno Domini 1529 die 29. Aprilis; (over Vaabenet) Miserere mei Deus qvoniam in te confidit anima mea; (under Vaabenet) Deus propitius esto mihi peccatori« (»den ærværdige biskop i Roskilde L. U.'s Grav, beder til Gud for ham, men han døde 29. April i Herrens Aar 1529. Forbarm dig over mig, Gud, fordi min Sjæl tror paa dig. Gud vær mig Synder naadig«). Stenen, hvis Indskrift her er gengivet efter Thott (Vaabenet er afbildet hos Resen Fig. 9), laa oprindelig i S. Laurentii Kapel, ved hvis Nedbrydning o. 1613 den flyttedes til Højkoret (S. 1701 Nr. 20), hvor den ifølge Rostg. laa »næst Norden ved« Biskop Niels Jepsens †Messingplade; herfra forsvandt den ved Korets Indretning til kongelig Begravelse 1689 fl. — Resen S. 15. — Løffler Nr. †37.

†40) 1538. Johannes Andersen, Kannik. »Epitaph(ium) Iohan(nis) Andr(eæ) canon(icus) Roesk(ildensis) 1538. Dormit Johannes Andreæ [sub] hoc marmore tectus, Mens vigilat summo perfruiturq[ue] bono, Prudens consiliisq(ue) bonus fuit integer atq(ue), Candidus et veræ relligionis amans« (»Minde over J. A., Kannik i Roskilde. 1538. J. A. sover dækket af denne Sten, Aanden vaager og nyder det højeste Gode; han var raadsnild og god, uberørt og renlivet og en Elsker af den sande Lære« [dvs. Luthers Lære]).

IOHANNES KEVF,REMDTV»lj
Sλ.iohannis uaüowh episcopγ
R1PENS1S VNICVS FtUVS *HA.*
|=TR£ DORQUiEA FIWA «'IOH›U)
LN1STAV5ANI EPISCOb›f αv‹W
LDAM EIVSDEM U›Cl. C ftVI PRJ
LmVS INOANIA DØCTR1NAM *i*
IFLi›EI INTREPIDE ET CON,
E›TANTER [N8TAVRAVIT J
SVβ HOC MARMORE JU¿CV.-

*JSMEMÆSE^*

fung?? na

Fig. 693. Gravsten over Lars Ølmand, dod 1538 (Nr. 40, S. 2029).

Fig. 694. †Gravsten over Johs. Jorgensen, dod 1558 (Nr. † 48).

Fig. 695. Gravsten over Lage Hansen, død 1576 (Nr. 83, S. 2045).

Efter Tegninger af S. Abildgaard o. 1765.

Stenen, der i Fortegnelse 1685 betegnes som »en spitzig Sten« (dvs. trapezformet), og hvis Indskrift, der bestaar af to Disticha, er gengivet efter NKS 710, havde ifølge samme Kilde Plads i Midtskibet ved Magistratens Stole [i fjerde Fag fra Øst]. — Laurentius Asserous: Antigrapha. — Løffler Nr. †38.

†41) O. 1539. Ejler og Kristoffer Hack. »Erlige ock velbyrdige Mænd ligger begraffne her Eyler Hack till Eegeholm med sin Søn Christopher Hack, Eylers Allder var 34 Aar Anno 1501 mand da sckrefi, Tamper Søndag for S. Michelsdag [dvs. 19. Sept.] hand død blefi, Paa S. Mattis Afften for Faste [dvs. 23. Febr.] døde Christoffer Hack paa sit 51. Aar Efiter Christi Fødsel 1539, som her schrefivit staaer. Hvis Siæle Gud haffuer, Amen«. Den versificerede Indskrift er gengivet efter Rostg., der dog har »samme Mattis« i Stedet for »S. Mattis«. NKS 710 har Ejlers Alder til 84 og Kristoffers Dødsaar til 1589. Stenen, paa hvilken de afdøde var udhugget i fuld Rustning, laa ifølge Buch, som har sin Oplysning fra et forsvundet Manuskript, i S. Christofiers Kapel (sml. S. 1502), ved hvis Nedbrydning o. 1613 den flyttedes til Højkoret; her laa den ifølge Rostg. ved den nørre Side af Alteret (sml. Planen S. 1701 Nr. 23), ifølge Fortegnelse 1685 »ved det søndre lidet Alter«; ved Korets Indretning til kongelig Begravelse 1689 ff. fjernedes Stenen, og Gjessing meddeler, at dens Indskrift blev udslettet og erstattet med en ny over en Købmand,

medens Stenen selv fik Plads paa Kirkegaarden, hvorfra den senere er forsvundet (sml. Danske Magazin 3. R. III, 234). — Løffler Nr. †39.

†42) O. 1544. Tønnes Viffert og Hustru. »Erlig og velbyrdig Mand Tønnis Weffert til Brøllike udi Fyen og døde han der anno . . . som havde her Claræ Kloster udi forleening med hans kiære Hustrue Frue Chrestentze Ulfîstand som døde her i Clare Aar 1544 og var hun Hr. Jens Ulfstands Datter af Glemminge. Gud give dennem en salig Opstandelse«. Indskriften er gengivet efter Buch, der har den fra en ældre Kilde, da Indskriften paa hans Tid var udslidt (Steen Friis 1851—52 S. 214). Ingen af de andre Afskrifter staar Maal med Buchs. Paa Stenen var ifølge Thott en Mand og en Kvinde udhugget i fulde Corpus; et Rids af Stenen ses hos Resen Fig. 31, men uden Figurerne, der har staaet under et Tvillingbueslag, omgivet af 16 Anevaaben. Indskriften har sikkert staaet i et Felt under Figurfeltet som vanligt hos Hans Maler, fra hvis Værksted Stenen formodentlig hidrører. I Midtskibets tredieøstligste Fag (sml. Meldahls Plan). Tønnes Viffert døde o. 1535. — Resen S. 39. — Løffler Nr. †40.

†43) O. 1546. Erik Juel, Kannik. »Hic sepultus est nobilis vir Ericus Juel huius ecclesiæ canonicus qvi in proximo maris sinu inauspicata morte subito præoccupatus est die 3 Maji anno 1546« (»her er begravet den ædle Mand E. J., Kannik ved denne Kirke, som pludselig blev bortrevet af en uforudset Død i Havets nærmeste Bugt [dvs. Roskilde Fjord] 3. Maj i Aaret 1546«). Indskriften er gengivet efter NKS 710; men der er kun ubetydelige Afvigelser mellem de forskellige Haandskrifter. I Midtskibet. — Løffler Nr. †41.

†44) O. 1547. Valentin van Dewanter, Købmand. »Anno Domini 1547 den 6. [ell. 16.] Maji da starff Valentin van Dewanten [for Dewanter] ein Kramer geboren thoe Lubech den Gott genedich ist«. Indskriften findes kun hos Rostg., efter hvilket Manuskript den er gengivet, og hos Buch, der har den fra en ældre Kilde, idet Indskriften paa hans Tid var udslidt eller Stenen forsvundet. Rostg. læser Dewanten, hvad der kan være Fejl for Dewanter og hentyde til, at afdøde kom fra den nederlandske By Deventer. Buch læser Druenter og Datoen som 16. Ifølge Rostg. i Midtskibet (eller vestre Tværgang) »ved Funtens Dør«. — Løffler Nr. †42.

†45) O. 1548. Anders Olsen, Førstevikar. »Hic sub marmoreo lapide sepultus est dominus Andreas Olavi primus vicarius altaris omnium sanctorum qvi obiit anno Domini 1548 die beati Bricii« (»her under denne Marmorsten er begravet A. O. Førstevikar ved Allehelgens Alter, som døde i Herrens Aar 1548 paa S. Bricii Dag [13. Nov.]«). Indskriften kendes kun fra Buch, der har den fra en ældre Kilde, idet den paa hans Tid var udslidt eller Stenen forsvundet; den er sikkert identisk med een af de tre Sten, der hos Rostg. og Thott nævnes som ulæselige. I nordøstre Vaabenhus. — Løffler Nr. †43.

†46) O. 1551. »Ursula Peter Ferekens(?). Aar Christi MDLI dhen XI Dag

Februarii bleff her begraffven erlig Qvinde Vrsula Peter Ferebens hvis Siæl Gud hafîer ævindelig Amen«. Indskriften er gengivet efter Rostg. Mandens Navn læses ogsaa hos Thott og NKS 710b Fereben, mens Gjessing har Fereken, NKS 708 Ferreberg og Buch Zesken. 1685 laa Stenen, der allerede da var itu, i søndre Sideskib, Vest for Prædikestolen. — Løffler Nr. †44.

†47) O. 1557. Albert Larsen (Albertus Laurentii), Kannik, død 24. Aug. 1557. Indskrift paa Latin; NKS. 710 er mangelfuld og læser desuden Aarstallet som 1554, mens Buch, der har Indskriften efter en ældre Kilde, idet den paa hans Tid var udslidt, har Datoen som 14. Aug. Endnu 1707 var Stenen bevaret og laa ifølge Schröder »recht vor der Thür« til Vor Frue Kapel, en Stedsangivelse der stemmer med Fortegnelse 1685. — Løffler Nr. †45.

†48) (Fig. 694) O. 1558. Johannes Jørgensen (Georgii), fordum Kannik ved denne Kirke, død 2. Sept. 1558. Grundlaget for Læsningen er S. Abildgaards Tegning fra o. 1765 i Nationalmuseet; Stenarten beskrives som lysegraa Marmor, og Størrelsen beregnet efter Tegningen, der antages at være 1:12, 192 x 103 cm. Tværskrift med frakturagtige Reliefminuskler. Stenens Udsmykning har omtrent svaret til Svend Hansens (Nr. 64) fra o. 1564, men med spinkle Akantusblade langs Bueslaget. I Aarstallets Ramme var i to Ringe ophængt et symmetrisk Skjold med en stor Lillie. I de ældste Gravstensafskrifter NKS 710 og Rostg. opgives Stenens Plads i søndre Sideskib, men allerede Thott har den i Vor Frue Kapel, hvor ogsaa Abildgaard tegnede den. Fra Hans Malers Værksted. — Løffler Nr. †46. — C. A. Jensen Nr. 324.

†49) O. 1561. Esben Olsen (Esbernus Olai), fordum Vikar i Roskilde, død November 1561. Indskrift paa Latin, kun kendt fra Buch, der har Afskriften fra en ældre Kilde, idet Indskriften paa hans Tid var udslidt eller Stenen fjernet. I søndre Sideskib. — Løffler Nr. †47.

†50) O. 1564. Rasmus Hansen (ell. Jensen), fordum Vikar i Roskilde, død 28. Jan. 1564. Rostg., Thott og Buch (paa hvis Tid Indskriften var udslidt eller Stenen forsvundet) stemmer overens, mens NKS 710 læser Martii i Stedet for Januarii. Ifølge Schröder var det en rødlig Sten. Indskrift paa Latin. I Koromgangen. — Løffler Nr. †48.

†51) O. 1564. Jørgen Hansen (ell. Jensen) (Georgius Johannis), død knap 4 Aar gammel 1564. Faderen Hans (ell. Jens) Albertsen (Johannes Alberti) satte Stenen. Paa Buchs Tid var Indskriften udslidt eller Stenen forsvundet. Latinsk Indskrift. I Midtskibet. — Løffler Nr. †50.

†52) O. 1564. Peder Skeel til Hesselballig, død i Roskilde 11. Okt. »anno Domini 1560 paa det fjerde«. 1685 laa Stenen i Midtskibet Nord for Nr. 131 Holger Gagges Sten. — Løffler Nr. †49.

†53) O. 1565. Søren Pedersen (Severinus Petri) fordum Vikar og Organist ved denne Kirke, død 25. Juni 1565. Latinsk Indskrift. Stenen var endnu

bevaret paa Buchs Tid, hvorimod den ikke findes hos Gjessing. I Koromgangen. — Løffler Nr. †51.

†54) O. 1568. Henrik Knopper(t) (Henricus Knopperus), philosophiæ et iuris studiosus, født i Rostock som ældste Barn af Albert Knoppert, død 16. Okt. 1568, 19 Aar, 11 Maaneder og 10 Dage gammel. Indskrift paa Latin, kun kendt fra Buch, der skriver, at det er en gammel og forslidt Sten, »hvorpaa uden tvivl har været følgende inscription eller i det Ringeste en steen i Nærværelsen med saadan Paaskrift«, hvoraf fremgaar, at Buch maa have Afskriften fra et ældre Haandskrift; Stenen er sikkert identisk med en af Rostg. og Thott omtalt Sten, der betegnes som ulæselig, jfr. Fortegnelse 1685 »Norden for Christen Stensens Grav en Sten 1568«. I Midtskibet vistnok i fjerde Fag fra Øst. — Løffler Nr. †52.

†55) O. 1568. Michel Rittorfî, højlovlig Konning Christians Mundkok, som døde den 23. Dag Novembris Aar efter Guds Byrd 1568. Indskriften gengivet paa Grundlag af Buch, der har den fra en ældre Kilde, idet den enten var udslidt eller Stenen fjernet paa hans Tid. NKS 710 læser Pitturfî, mens Rostg. har Pitthrifî. I nordre Sideskib. — Løffler Nr. †53.

†56) O. 1569. Lage Brockenhus (Lago Brockenhuus), Ærkedegn i Roskilde, død 21. Febr. 1569, efterladende sin Hustru Anna Stygge. Indskrift paa Latin efterfulgt af tre rosende Disticha. Stenen, der hos Buch er anbragt under Afsnittet udslidte Indskrifter eller forsvundne Stene, laa ifølge NKS 710 og Rostg. i Midtskibet ud for Prædikestolen. — Resen S. 38. — Løffler Nr. †55.

†57) O. 1569. Laurentz Lemberger, »Kö. Ma. Köninch Frideriches sin Mundkok«, boede i København med sin Hustru Kirstine Kaspersdatter(?) og døde i Roskilde 18. Jan. 1569. Herefter Joh. XI Kap. V, 25. Grundlaget for Læsningen er NKS 710 og Buch, paa hvis Tid Indskriften var udslidt eller Stenen fjernet, læser Hustruens Navn som Kirstine Jespersdatter; Rostg. afviger ved at læse Marine Anderstockter. Plattysk Indskrift. Stenen laa ifølge Rostg. i nordre Sideskib ved de to Piller, man gaar mellem til nordre Vaabenhus. — Løffler Nr. †54.

†58) Renaissance, o. 1570. Brudstykke af Kalksten, som har været sekskantet, omtrent som Johannes Madsens Sten (Nr. 50). Stykket, der var Stenens øverste Del, havde en Fremstilling af Døden med Timeglas, pegende paa et Solurs Viser. Løffler undersøgte Stenen Vest for Stiftsbiblioteket, nu er den forsvundet. Fra Hans Malers Værksted. — Løffler Nr. 76.

†59) O. 1572. Johannes Nielsen (Johannes Nicolai), kaldet Thune, fordum Kannik i Roskilde og Sognepræst i Aagerup, død 29. Aug. 1572. Indskrift paa Latin, kun kendt fra Buch, der har den fra en ældre Kilde, idet Stenen paa hans Tid var udslidt eller forsvundet. I Midtskibet. — Løffler Nr. †56.

†60) O. 1577. Niels Olesens Døtre. »Her ligger begravne paa Steden denne

Mester Niels Olesens Døttre tvende, Den tredie som levede 6 Uger og et Aar, Den fierde 7 Maaneder gammel vaar, De hede Dorthe baade sammen, Gud give dem en glædelig Opstandelse, Amen«. Den første døde 11. Aug. 1574, den anden døde den 3. Dag i samme Maaned 1577. Faderen satte Stenen. Indskriften, der her er gengivet efter Buch (de andre Haandskrifter har kun mindre Afvigelser), er efter Verset paa Latin; desuden har der øverst paa Stenen staaet: Christus nostra salus (»Kristus vor Frelse«); baade dette Valgsprog og det lidt haandfaste Vers, der minder om Gravverset paa Erik Walkendorfîs Sten (Nr. 73) tyder paa, at Stenen har Tilknytning til Hans Malers Værksted; i saa Tilfælde har den vel været hans sidste Arbejde i Domkirken. I nordre Sideskib. — Løffler Nr. †57.

†61) O. 1579. »Hans Thune var fød i Holste Land, En from, troe, erlig Karl forsand, Hand tiente Axel Iuul og Hans Skougaard i Jutland og Sielland mange Aar, Uskyldig i Roeschild blev skudt ihiel, Uvitterlig uden Aarsag og Skiel. Anden Pindse Dag der førtes Sommer i Bye, da skreves halv fierdesindstyve og nie. Hans Legome maa her begraven være, Hos Gud han Ærens Crone monne bære«. Over Indskriften stod: »Vaag og bed, thi Tiden gaaer, tænk og strax du vedst ei naar«. Indskriften kendes kun fra Buch, der har den fra en ældre Kilde, idet den paa hans Tid var udslidt eller Stenen fjernet. I søndre Sideskib. — Løffler Nr. †58.

†62) O. 1582. Frands Andersen (Franciscus Andreæ) fordum Kannik i Roskilde er begravet her 30. Jan. 1582 i en Alder af 78 [ell. 70] Aar; desuden Citat fra Salme 42: Ligesom Hjorten etc., alt paa Latin. Mens Buch, der har Indskriften fra en ældre Kilde, idet den paa hans Tid var udslidt eller Stenen forsvundet, læser 70, har alle de andre Haandskrifter 78 Aar. 1685 laa Stenen i søndre Sideskib »uden for Stolene« ud for Vor Frue Kapel. — Løffler Nr. †59.

†63) O. 1583. Cecilia Andersdatter (Andreæ), død 4. Jan. 1583; Ægtefællen Caspar Andersen (Casparus Andreæ) lagde Stenen. Indskrift paa Latin. I nordre Sideskib. -— Løffler Nr. †60, fejlfuld.

†64) 1587(?). Niels Jacobsen, fordum Borgmester i Roskilde, gift i 22 Aar med Karine Hansdatter Beske, fire Børn: Dorothea, Hans, Anne og Marine. Aarstallet findes ikke i Indskriften, men kendes fra Buchs Register. Han har Indskriften fra en ældre Kilde, idet den paa hans Tid var udslidt eller Stenen forsvundet. I nordre Sideskib. — Løffler Nr. †62.

†65) O. 1587. Johannes Lælius (Leylius), Kannik i Roskilde, Søn af Alexander Leylius, som fordum var Raadmand i Helsingør og kgl. Majestæts Tolder sammesteds; død 31. Maj 1587. Enken Catharina Danqvardsdatter satte Stenen (sml. Nr. 93). Indskrift paa Latin; ifølge Gjessing var Stenen blevet bortsolgt. I nordre Sideskib. — Løffler Nr. †61.

†66) O. 1590. Ærlig Svend, Rasmus Jensen, født i Nørrejylland, død 1590

og begravet her 23. Juli, 57 Aar gammel. Indskriften kendes kun fra Buch, der har den fra en ældre Kilde, idet den paa hans Tid var udslidt eller Stenen forsvundet. I søndre Sideskib. — Løffler Nr. †63.

†67) O. 1600. Jacob Vinds og Frue Else Høegs til Grundet deris Børn, Jomfru Birrete Vind, død 1590, Erich Vind, død 1599 og Frederich Vind, død 1600. Indskriften, der ender med memento mori, er gengivet efter NKS 710, der i Hovedsagen stemmer med de andre Afskrifter. Stenen, der var forsvundet paa Buchs Tid, laa i søndre Sideskib ikke langt fra Forældrenes Sten, Nr. 110. — Resen S. 32. — Løffler Nr. †64.

†68) 1601. S. Barbara Anders Daatter. D H P R 1601 [Hans Poulsen Resens Hustru], sml. Epitaf S. 1988. Indskriften, der her er gengivet efter Rostg. (NKS 710 mangler Initialerne), eksisterede endnu paa Buchs Tid, og paa den store, blaa Sten, der laa neden for Epitafiet i nordre Korsarm, saas øverst to Vaaben. — Resen S. 31.

†69) O. 1603. Niels Henriksen Helsingør [Rosenvinge], der som ung rejste til Tyskland og Italien, hvorfra han vendte tilbage og blev Kong Frederik 2.s Kancellisekretær, var Kannik ved denne Kirke og døde 10. Dec. 1603, 50 Aar gammel. Stenen laa ifølge Rostg. ved den nordre Side af Lars Andersens Sten (Nr. 119) og ifølge Fortegnelse 1685 »nest ved« Herman Hams Sten (Nr. †83), altsaa i Midtskibets næstvestligste Fag paa Grænsen til nordre Sideskib.— Laurentius Asserous: Antigrapha. — Løffler Nr. †65.

†70) O. 1605. Hans Jenssøn, Borgmester i Roeskilld, hvilcken efiter hand haffde i lang Tid med stoer Wmage i adskillige Bestillinger tient denne sin Fødebye erligen och vell och haffuer lefiuett i Ecteskab med 3 sine Hustruer: Anne Jørgensdaatter, Sophia Jacobsdaatter och Mette Lydersdaater; to Børn i sidste Ægteskab: Hans Hanssøn og Magdalene Hansdaatter — er hand den 10. Octobr Anno 1605 hensoffuet 50 Aar gammel. Paa Stenen var udhugget en Fremstilling af den opstandne Frelser. Indskriften er her gengivet med NKS 710 som Grundlag, men de øvrige Afskrifter indeholder kun ubetydelige Afvigelser. Stenen, der endnu eksisterede paa Buchs Tid, laa i søndre Sideskib nær Prædikestolen, en Stedsangivelse der stemmer med Fortegnelse 1685, der har »mellem Pillerne Vesten for« Nr. †47 Albert Larsen. — Løffler Nr. †66.

†71) O. 1606. Peder Kristensen Glad (Petrus Christierni Lætus) fordum Medtjener (comminister) og Vikar ved denne Kirke, død 8. Nov. 1606 og hviler paa dette Sted. Indskriften, der var paa Latin, er gengivet efter Rostg.; NKS 710, der savner ordene: et vicarius, placerer Stenen »udi Taarnet ved Funten och den store Kirkedør« svarende til Rostg.'s Bestemmelse »inden for Indgangen ved Taarnene«, altsaa under Vestgalleriet ved Bethlehems Kapel. — Resen S. 43. — Løffler Nr. †68.

†72) O. 1607. Jørgen Henrik Flint fra Næstved (Georgius Henricus Flinthius Nestvedensis). Undersanger ved Domkirken og Præst ved S. Jakobs og S. Jørgens Kirker (dvs. S. Ib og S. Jørgensbjerg) lod gøre dette Minde for sig i levende Live; han hensov 5. Jan. 1607 i sin Alders 72. Aar. Stenen nævnes kun hos Schröder, der anbringer den i Koromgangen mod Syd.

†73) O. 1608. Anna Stephansdatter, født 23. Juni, død 31. Aug. 1608; Faderen Joh. Stephanius satte Stenen; Indskriften, der var paa Latin, indlededes af to Disticha. Paa Gjessings Tid var kun Versene bevaret. 1685 laa Stenen i Midtskibets østligste Fag »næst ved Otto Brockenhus' Sten«. — Laurentius Asserous: Antigrapha. — Løffler Nr. †69.

†74) O. 1611. Anna Clemensdatter Husheim, gift i 11 Aar med Anders Schvendius, død 27 Aar gammel 21. Nov. 1611. Indskrift paa Latin efterfulgt af langt rosende Vers ligeledes paa Latin. Stenen laa i Midtskibet, ifølge Buch der, »hvor Falle Pedersen ligger« (sml. Murede Begravelser S. 2141). — Laurentius Asserous: Antigrapha. —- Løffler Nr. †70.

†75) Før 1612(?). Til Elias Eisenbergs (død 1590) af hans Hustru Thale (død 1612) opsatte Mindetavle (S. 1988) har hørt en Sten, der blot indeholdt to livsfjendske Disticha paa Latin: Hvad er Livet? Møje og tom Havesyge, etc., gengivet bl. a. hos Resen S. 36. I søndre Sideskib omtr. ved Siden af Eisenbergs Sten (Nr. 99).

†76) O. 1612. Hr. Niels Pedersøn, Medtjener ved Domkirken, død 1612, og Hustru Anne Jens Daatter Vind. Dan. 12: De som lære etc. Indskriften, der er paa Dansk, er gengivet paa Grundlag af Rostg. Buch har Indskriften fra et ældre Manuskript, idet den paa hans Tid var udslidt eller Stenen forsvundet. Ifølge Rostg. laa Stenen ved Indgangen ved Taarnene ud for Fonten, altsaa i Forhallen ved Bethlehems Kapel, nær Nr. 71. — Resen S. 43. — Løffler Nr. †71.

†77) 1616. Mag. Povl Pedersen (Paulus Petreius) døde, da han havde levet 13 Femaar og eet Aar; han var Skolens Rektor i 4 Aar, Lærer for Prins Ulrik i 6, i Kirken i 21, Kannik i 29 og Ægtemand i 6. Enken Margaretha Schvendi satte Mindet 4. Nov. 1616. Ordrig Indskrift paa Latin, udslidt eller Stenen forsvundet paa Buchs Tid. Stenen laa østligt i Midtskibet, ifølge Rostg. (og Fortegnelse 1685) Syd for Altertavlen (der da stod lige Vest for Kannikekoret) ved Siden af Peder Poulsens Sten (Nr. 77). — Laurentius Asserous: Antigrapha. — Resen S. 37. — Løffler Nr. †72).

†78) O. 1618. For sin Hustru Anna, Hr. Johan Slangendorphs Datter, Moder til tre Børn, fromt hensovet 9. (ell. 8.) April 1618, i sin Alders 27. Aar, satte Rektor Boethius Larsen (Laurentii) fra Malmø dette Minde. Indskrift paa Latin. I søndre Sideskib. (Sml. Løffler Nr. 115).

†79) O. 1619. Godsche Mogensen til Liimark Gaard, født paa Roeskilde Bispegaard 11. Dec. 1545, død paa Liimark Gaard 14. Aug. 1619 efter at have

levet 74 (ell. 73) Aar, 8 Maaneder og 3 Uger (ell. Dage). Gengivet efter Buch, der dog har 73 Aar over for NKS 710 og Rostg., som har 74. Buch læser 3 Dage, mens Rostg. her har: Uger 3 (NKS 710 har her ingen Stedsangivelse, ligesom Afskriften i dette Haandskrift i det hele er noget mangelfuld). Paa Stenen var udhugget fire hjelmede Aneskjolde, der af bildes hos Resen S. 32, nemlig Godskes, Blomes, Ravensbergs og hans Mormoders med to Hunde og som Hjelmtegn 11 Faner. I nordre Korsarm, hvor den 1685 laa ved Siden af Nr. 93. — Resen S. 32. — Løffler Nr. †73.

†80) O. 1625. Boe Hintze, Borger i Roeskilde, død 25. Sept. 1625, og Hustru Kirstine Hans Datter, som boede her i Roeskilde, død 15. Jan. 1615, 65 Aar gammel. Gengivet efter Buch; ikke kendt fra de tre Hovedhaandskrifter, derimod bl. a. fra NKS 710 b. I Vor Frue Kapel. — Løffler Nr. †74.

†81) O. 1628. Mads Sørensen Børkop (Matthias Severini Bircopius), Skolens Rektor, død 23. Maj 1628, 65 Aar gammel, og Hustru Birette Rasmusdaatter, født i Horsens, død 25. Febr. 1628, 46 Aar gammel. Gengivet efter NKS 710, der i alt væsentligt stemmer med de øvrige Haandskrifter; det har dog et religiøst Vers til sidst, medens Rostg. har dette først. Verset og Hustruens Gravskrift er paa Dansk, Rektorens paa Latin. Ifølge Fortegnelse 1685 laa Stenen i nordre Sideskib ud for »Kannikernes Kapel« (dvs. S. Andreas' Kapel) sammen med to udslidte Gravsten. — Resen S. 38. — Løffler Nr. †75.

†82) O. 1629. Knud Sørensen Paludan (Canutus Severini Paludanus), Vikar ved denne Kirke, død 22. Sept. 1629, og to Hustruer, Karen Niels Jenssens Raadmands Daatter i Kolding, gift i 16 Aar, død 2. Juni 1591, og Margrete sal. Jørgen Henrichsøns Succentoris (Undersanger) her til Domkirken hans Datter. Herefter Salme 68 paa Latin og Joh. 11, Jeg er Opstandelsen etc. paa Dansk. Gengivet efter NKS 710, der i det væsentlige stemmer med de øvrige Afskrifter; Thott har dog rettet Henrichsøns til Lauritsøns. Mandens Indskrift er paa Latin, Hustruernes paa Dansk. I søndre Sideskib, ifølge Fortegnelse 1685 »ved Prædikestolen«. — Løffler Nr. †76.

†83) O. 1630. Magister Johannes Hermansen van Ham, som først i mange Aar var Rektor i Næstved, dernæst Konrektor og Rektor i Roskilde, død 30 [saaledes baade NKS 710 og Rostg.] Aar gammel 1630; hans Enke Catharina Nielsdatter lod Stenen lægge. Niels Johansen van Ham døde i sin Alders 12. Aar. Indskriften, der var paa Latin, indledtes med Salme 116. Vestligt i nordre Sideskib, ifølge Fortegnelse 1685 »ved den nederste nordre Kirkedør«. — Løffler Nr. †77.

†84) O. 1641. Johan Friderichsen Flensborg (Johannes Friderici Flensburgensis), Hofpoet (poetæ cæsar, coronato), Kannik i Roskilde, Professor i Poesien ved Latinskolen, Hovmester for adelige og andre, udenlands i ni Aar, paa den romerske Kejser Ferdinand 2.s Bud hædret [nl. med et Digter-

vaaben]; efter vægtigt Arbejde ved Skolerne i Køge, Malmø og Roskilde døde han 9. April 1641 i sin Alders 38. Aar. Enken Maren (Marina) Glob Christiansdatter satte Mindet. Lang, latinsk Indskrift gengivet paa Grundlag af Rostg. Gravskriften, der efterfulgtes af et langt, latinsk Sørgedigt, forfattet af W W [Willich v. Westhofen], endte med Ordene: Jesu Favor Mea Gloria (»Jesu Naade min Ære«), hvis Begyndelsesbogstaver hentyder til Ægtefællernes Initialer. Som Randskrift var der en religiøs Indskrift. Ifølge Gjessing blev Stenen købt af Kancelliraad Hartmann, der lod Halvdelen af Verset udslibe for at skaffe Plads til sin egen Gravskrift. I Midtskibet. — Resen S. 38, 55. — Løffler Nr. †79. — Sml. Biografisk Leksikon III, 362.

†85) O. 1646. Mester Frantz Jørgenssøn, Læsemester og Kannik i Roskilld og Hustru Ellene Nielsdaatter, gift i 43 Aar (ti Børn, tre Sønner og syv Piger). Han døde 28. (ell. 27.) Juli 1646 i sin Alders 75. Aar. Hun døde 28. Okt. 1649 i hendes Alders 63. Aar. Indskriften, der ender med opbyggelige Ord, indledes med Citat fra Joh. 14: Jeg lefîuer och I skulle lefîue. Gengivet paa Grundlag af NKS 710, som stemmer med Rostg. og Thott, idet det dog har 27. Juli over for de andre Haandskrifters 28. Juli. Buch har hans Dødsaar til 1656 og hendes Alder til 69. I søndre Sideskib. — Løffler Nr. †80.

†86) O. 1650(?). Polla Christiansdatter. De jordiske Levninger af den fromme Moder helligede Joh. Pedersen Kalundborg, Skolens Rektor (sml. Nr. 150, hvor ogsaa Moderen nævnes). Latinsk Indskrift gengivet paa Grundlag af Thott; den findes ikke i NKS 710 og hos Rostg. Stenen, der endnu var bevaret paa Buchs Tid, var ifølge Schröder en blaa Sten, der laa i søndre Sideskib foran Helligtrekongers Kapel, hvor ogsaa Fortegnelse 1685 har den, »næst ved« Nr. 64 Svend Hansens Sten.

†87) O. 1667. Niels Rasmussen Jersov, fordum Medtjener og Vikar ved Roskilde Kirke, og Hustru Sofie Sommersdatter. Han døde efter 18 Aars Arbejde i Guds Hus 1667 i sin Alders 44. Aar, hun døde 16□ i sin Alders □ Aar. Indskriften, paa Latin, der findes hos Thott, var forsvundet allerede paa Buchs Tid, idet han gengiver den efter et ældre Manuskript. I Midtskibet. — Løffler Nr. †81.

†88) 1668. Ivar Hilarius, Lektor Philosophiæ og Kannik i Roskilde, død 11. Sept. 1658 i sin Alders 40., sit Ægteskabs 4. Aar. Stenen lagt af Magister Eske Larsen (Escherus Laurentii), hans Efterfølger i Embede og Ægteskab, og hans Hustru Helena Randulf, Magister Enevolds Datter, 1668. Indskrift paa Latin, gengivet efter Thott, der meddeler, at Stenen indeholdt trende Vaaben, det ene (Hilarii) anbragt over de to andre. Den var bevaret endnu paa Buchs Tid. Ifølge Schröder laa Stenen under Klokketaarnet foran det første Hvælvingsfag (sml. Murede Begravelser S. 2141). — Løffler Nr. †82.

†89) O. 1669. Christoffer Steensen, Landsdommer paa Sjælland og Borg-

mester i Roskilde, død 1669. Kun kendt fra Resen. I Midtskibet (sml. Murede Begravelser S. 2141). — Resen S. 38.

†90) 1673. Mag. Peder Schvendi, Sakristan ved Roskilde Kapitel, død 1652 i sin Alders 30., sit Ægteskabs 1. Aar, og Johannes Ebeling Dr. med. et phil., død 1665 i sin Alders 43., sit Ægteskabs 10. Aar. Til Minde om sine to Ægtefæller lod Enken Benedicta, Enevold Randulfs Datter, Stenen lægge 1673. Indskrift paa Latin, gengivet efter Thott, der meddeler, at Stenen indeholdt de to afdødes og Enkens Yaaben. Den har da maaske svaret til Søsterens Sten over Ivar Hilarius (Nr. †88). I Midtskibet, nær Hilarii Sten (sml. Murede Begravelser S. 2141). Ifølge Gjessing laa Stenen da over en Raadmands Grav, og Indskriften var udslebet. — Løffler Nr. †83.

†91) O. 1689. Frideric Friis, Søn af ægte Forældre Henrich Friis og Sara Prieur, født 31. Juli 1685, død 29. Okt. 1689. Paa Buchs Tid var Stenen forsvundet eller udslidt, idet han gengiver den efter et ældre Manuskript. I Midtskibet. — Løffler Nr. †84.

†92) O. 1728. Sal. Andreas Peter Stær døde d. 30. (ell. 10.) April. Anno 1728. Kendes fra Buch, der betegner den som en liden Sten, og fra Gjessing. I Koromgangen. — Løffler Nr. †87.

V. H.1944

Fig. 696. Gitter i Østarkaden til Krags Kapel (S. 2115).

EFTERMIDDELALDERLIGE GRAYKAPELLER, KRYPTER, BEGRAVELSER OG KISTEPLADER

(Sml. Planen Fig. 614).

Bevarede Krypter. **I Højkoret: Kongebørnenes (S. 1897ff.). I Kannikekoret: Den sydøstre, kaldet Harboes (S. 2104). — Ove Geddes (S. 2105). — Peder Wibes (S. 2106). — Ove Skades (S. 2107). — Christoffer Urnes (S. 2112). — Den sydvestre, kaldet Langes (S. 2114). — Major Fursmans (S. 2114). — Frederik 5.s Kapel og Krypt (se S. 1008 ff.). — Christian 4.s Kapel og Krypt (se S. 1860 ff.). — I S. Birgitte Kapel: Kirstine Munks (S. 1903 ff.). — I det tidligere Bethlehems Kapel: Krags Kapel og Krypt (S. 2115): — I det tidligere S. Sigfrids Kapel: Trolles Kapel (med Dronning Anna Sophies og Børns Sarkofager S. 1905 ff.) og Krypt (S. 2122). —** ***Forsvundne Krypter og Kapeller.*** **I † Sakristanhus: Landsdommer Ehms (S. 2127). — I Sakristiets Forstue: Magister Paullins (S. 2127). — I nordøstre Vaabenhus: Søren Jonæsens (S. 2128). — IS. Andreas' Kapel: Jomfruklostrets (S. 2128). — I sydvestre Vaabenhus: Peder Schades (S. 2131). — I nordvestre Vaabenhus (S. 2133). — Ide †IO 000 Ridderes Kapel: Hahns Kapel (S. 2133). — I †S. Catharina Rotas Kapel: Krabbes Kapel og Krypt (S. 2136). —** ***Murede Begravelser*** **(S. 2138). —** ***Ikke stedfæstede Kisteplader*** **m. m. (S. 2143).**

Domkirkens Krypter stammer fra højst forskellig Tid. De ældste har formodentlig været under Højkoret, men her har de givet Plads for den store Krypt, der indrettedes, da hele Højkoret 1689—94 omdannedes til kongeligt

Gravkapel. De ældste kendte og bevarede er derfor i Kannikekoret, af hvilke de fem østligste er fra før, de to vestligste fra Tiden efter Korets Omdannelse. Med Hensyn til Kildehenvisninger: »Fortegnelse«, »Extrakt« etc. se under Murede Begravelser S. 2138.

Bevarede Krypter og Kapeller.

Den sydøstligste Krypt under Kannikekoret (utilgængelig), nu sædvanlig kaldet Harboes Krypt, har ifølge en Kommissionsdom af 10. Nov. 1742[1] tilhørt en Jacob Vind, der sandsynligvis er identisk med den Jacob Vind til Grundet († 1607), hvis Gravsten ligger i søndre Sideskib lidt Vest for Krypten. Han har utvivlsomt selv faaet Krypten indrettet nogle Aar før sin Død, ligesom han samtidig har ladet sin og sin Hustrus Gravsten udføre (se S. 2056). Familien lod senere et Gravkapel indrette i Catharina Rotas Kapel (se S. 2136). En senere Ejer af Begravelsen var Præsident Peter Bülche[2], der dog efter sin Død 1671 i København begravedes i Petri Kirke. En Datter af Præsident Bülche var første Gang gift med Landsdommer Casper Sørensen Hiort, der er begravet i Krypten. Efter Præsident Bülche overdroges Begravelsen til Datterens anden Mand, Oberst Harboe[2].

Krypten overdækkes ifølge Meldahls Plan af et Krydshvælv og havde fra søndre Sideskib Nedgang ad en nu tilmuret Trappe. Fire Gravfaner tilhørende Andreas Harboe var tidligere ophængt »paa næste Korets Pille«; en af dem bar en Indskrift svarende til Gravskriften[3].

Ifølge »Reglementer« rummede Krypten paa Præsident Bülches Tid en Kiste til en voksen og to smaa Kister til Børn under ti Aar, hvilket passer med de Oplysninger, der findes i Thott'ske Saml. 1406, 4 : o, Bl. 35[r]. Den store Kiste bar en Indskrift paa Latin for Landsdommeren paa Sjælland Casper Sørensen Hiort, født i København 3. Okt. 1641, Far til tre Sønner og een Datter, død 23. Maj 1673. Ved Siden af denne Kiste stod to smaa, den ene uden Beslag eller Indskrift, den anden med Indskriften: P. I. Hfiort], født 31. Aug. 1668, død 21. Juni 1669. — Meldahls Plan fra 1852 (Fig. 614) angiver kun to Kister, hvoraf den ene maa formodes at tilhøre Landsdommer Hiort, og den anden Oberst Harboe. Steen Friis omtaler den sidste som »en prægtig Marmorkiste, paa hvis Laag er udhugget Epitafium og et Vaabenskjold. Didrik Gercken skal have udført Arbejdet, der dog ikke i fjerneste Maade ligner Kong Frederik 4. og Dronning Louises Monumenter«[4].

Gravskriften, paa Tysk, er gengivet i Pontoppidans Marmora Danica[5]: Andreas Harboe, Deres kgl. Maj. til Danmark og Norge højbestaltede Generalløjtnant for Infanteriet, Chefkommandant over de i den kejserlige Tjeneste staaende kongelige danske Tropper, Oberst for Artilleriet, samt Oberst for et Regiment til Fods, født 8. Maj 1648 i Christiania i Norge, død 52 Aar, 2 Maa-

neder og 18 Dage gammel den 29. Juli 1706 i en Lejr ved Egereth ikke langt fra »Gros-Waradein i Ungarn, truffet af et ulykkeligt Skud«.

En ***Kaarde*** og en ***Kommandostav,*** der har tilhørt Andreas Harboe, er ophængt ud for en hvid (nyere) Marmortavle med hans Navn. Det er en Officerskaarde, smykket med Akantusornamenter, sandsynligvis et dansk Arbejde fra o. 1700. Kommandostaven er betrukket med rødt Fløjl og har forgyldte Messingbeslag[6].

[1] Hofmans Fundationer VII, 231. [2] Reglementer. [3] Buch S. 72. [4] Steen Friis 1851—52 S. 99f. [5] S. 287. [6] Ada Bruhn, i Vaabenhistoriske Aarbøger. 1949. S. 26 og 31.

Ove Geddes Krypt, den østligste under Kannikekorets Nordside, skødedes først 1641 ifølge Steen Friis[1] til Vicekansler Holger Vind (for 485 Rdr. 10 Sk.). Krypten svarer ganske til Peder Wibes (S. 2106) og har en Nedgang omtrent som denne. Døren bestaar af tre svære Egeplanker, den midterste gennembrudt af en firsidet Aabning, der spærres af krydsende, snoede Jernstænger med Ringe i Krydsene. Laas og Gangjern er af tidlig 1600-Tals Type, Laasen med Spiraler og Kartoucheflige omtrent som paa Laasen for Harboes Krypt (Nr. 1). Sandsynligvis er Krypten indrettet o. 1600 og Gedde dens anden Indehaver.

Krypten rummer tre store Kister og to Spædbarnskister.

1) 1660. Offve Gedde til Thommerup, Ridder, Danmarks Riges Admiral og -Raad i 15 Aar, Høvedsmand paa Hald, født paa Thommerup 17. Dec. 1594, gift med Dorethe Wrne i 38 Aar (syv Sønner, seks Døtre), død i Kiøbenhafn □ Dec. 1660, 66 Aar gammel. Svagt trapezformet Kiste med buet Laag, 197 χ70—67 cm, 60 cm høj, læderbetrukket, Laaget kantet med Frynser; paa Siderne tre, paa Enderne een stor Jernhank. Paa Siderne Beslag af Messingblik med store, gennembrudte Blade. Paa Laaget stor, fladoval Kisteplade af Kobber med graverede Versaler i en Ramme af gennembrudte Blade og Storblomster, nederst et paasømmet lille Kranie over Knogler og over Pladen to store, firdelte Vaabenskjolde.

En ***Kaarde*** og en ***Kommandostav,*** der tidligere var ophængt ved Just Juels Epitaf, men nu er anbragt ved Geddes Krypt, har sandsynligvis tilhørt Ove Gedde. Kaarden er smykket med Muslingeornamenter, og er muligvis et dansk Arbejde fra Midten af 1600-Tallet. Kommandostaven er beklædt med mørkt Fløjl og har forgyldte Messingbeslag[2].

2) 1667. Dorthe (»Darete«) Uhrne, Hr. Offve Geddis til Tommerup, født paa Halsted Closter 19. Juli 1600, Datter af Knud Uhrne til Aasmarch, kgl. Majestæts Befalingsmand over Aalholm, Halsted Closter og Nykiøbing, og Fru Merete Grubbe til Beckeskav; død paa Nerbyholm [Næsbyholm] 6. Juli 1667 67 Aar gammel »ringer 13 Dage«. Rektangulær Kiste med buet Laag, 193 x 75 cm, 72 cm høj, betrukket med sort Læder; Laaget kantet af Silkefrynser og -klunker,

der fastholdes af Søm, hvis Hoveder er formet som Urne- og Grubbe-Vaaben. Enderne har een, Siderne tre store Jernhanke med gennembrudte Beslag, bl. a. med to Englebørn, der holder en Krans. Paa Laaget Kobberbeslag, øverst et støbt Krucifiks, hvis Arme ender i Vaaben for Grubbe, Urne og Gedde, derunder to firdelte, fædrene og mødrene Vaaben; forneden stor, fladoval Kisteplade med graverede Versaler, omgivet af gennembrudte Blomster, nederst et lille, støbt Kranie over Knogler.

3) 1670. »Et Drengebarn«, født i Kiøbenhafn 18. Nov. 1670, Søn af Holger Wind til Gundestrup, Geheime- og Kancelliraad, Assessor i Collegio Status (Statsraad) og Højesteret, Viceskatmester og Befalingsmand over Brunlaug Amt, og Fru Margrete Gedde. Lille, sortmalet Trækiste, 31 x 19 cm, 14 cm høj; paa Laaget en fladoval Sølvplade med graverede Versaler omgivet af drevne, fligede Blade.

4) 1672. Merete Wind, født i Kiøbenhafn 11. Aug. 1661, Datter af Holger Wind og Margrete Gedde til Geddesdal, død i Kiøbenhafn 28. Sept. 1672. Trapezformet Kiste med svagt buet Laag, 167x65—62 cm, 50 cm høj, betrukket med Læder, kantet med Klunkebaand i hvidt og sort; paa Enderne een, paa Siderne to Jernhanke paa Rosetter af sortmalet Blik. Laaget kantes af Kobberbeslag, Storblade med Hjørneblomster, midt paa Laaget en fladoval Kisteplade af Kobber med graverede Versaler og Skønskriftsbogstaver, endnu delvis udfyldt med sort Farve, omgivet af en gennembrudt Ramme af højt opdrevne Storblomster og Blade. Under Kistepladen et lille Dødningehoved og ovenover to firdelte, fædrene og mødrene Vaabenskjolde og et tomt, forgyldt Trækors, hvis Arme har smaa, paasatte Vaabenskjolde for Gedde og Vind.

5) Uden Kisteplade, trapezformet Fyrrekiste, 67 x 32—36 cm, 31 cm høj, med profileret Laag.

[1] 1851—52 S. 101. [2] Ada Bruhn, i Vaabenhistoriske Aarbøger. 1949. S. 20, 31.

Peder Wibes Krypt, den midterste under Kannikekorets Sydside, indrettedes til Begravelse efter Rentemester Peder Wibes Begæring, som attesteredes[1] af Kongen 26. Maj 1649. Den endelige Tilladelse[2] forelaa 14. Juni 1649. Krypten dækkes af to Grathvælv, der forløber i Murene. Adgangen er ad en Stentrappe fra søndre Sideskib gennem en fladbuet Aabning, men tidligere gik Trappen et Par Trin ud i Sidegangen og var her overdækket af en Trælem; Trinene og Lemmen fjernedes ved Indretning af Varmekanalerne. Langs Buer og Gulv løber en kalkmalet, sort Stribe. I Aabningen sidder en Dør af tre brede Egeplanker, i hvis Midte der er en rektangulær Aabning med et Smedejernsgitter af krydsende, snoede Stænger og Ringe i Krydsene. Stor, samtidig Smedejernslaas med trekløveragtigt afsluttet Laasekasse og indslaaet Bladornamentik; nyere Gangjern. Krypten rummer fire Kister, deraf to Barnekister.

1) 1648. Magdalene Sybilla Wibe, født i Kiøbenhafn 22. Juni 1645, Datter af Peder Wibe, Generalcommissarius i Norge og Befalingsmand over Apostelgodtz Leen sammesteds, og Fru Anna Catrina Budde; død i Christiania 12. Maj 1648 i sit 3. Aar »ringer fem Uger og fem Dage«. Rektangulær Kiste med buet Laag, læderbetrukket, 120 x 59 cm, 46 cm høj; paa hver Langside sidder en stor Jernhank, paa Hjørnerne af Kiste og Laag gennembrudte Messingbeslag med Englehoveder; paa Laaget foroven Jesumonogram i Bladkrans, derunder to Skjolde med det fædrene og mødrene Vaaben samt oval Kisteplade med graverede Versaler i gennembrudt Ramme med to Englehoveder; nederst Dødssymboler flankeret af Aarstallet 1648.

2) 1655. Sophia Amalia Wibe, født i Kiøbenhafven 5. Marts 1651, Datter af Peder Wibe til Gierderup, kgl. Maj.s »Ofverster Rentemester« og Befalingsmand paa Herridswad Closter i Schaane, og Anne Cathrine Budde; død paa Gierderup 31. Jan. 1655. Rektangulær Kiste med buet Laag, 121x55 cm, 53 cm høj, læderbetrukket, Laaget kantet med Frynser; paa Siderne to Hanke og paa hver Ende Spor af een. Sidernes gennembrudte Messingbeslag er delvis faldet af; rektangulær Kisteplade af Messing med graverede Versaler og Indramning af gennembrudte, S-formede Volutter, derover de fædrene og mødrene Vaaben.

3) 1658. Peder Wibe til Gerdrop, fordum Befalingsmand over Trundhiembs Lehen, død i Kiøbenhaffn 7. Aug. 1658. Rektangulær Kiste med buet Laag, 215 x85cm, 70 cm høj, betrukket med sort Læder og kantet med Galloner, Laaget med Silkefrynser; paa Enderne een, paa hver Side tre store Jernhanke med gennembrudte Beslag, i hvis Midte et Jesumonogram. Oval Kisteplade af Messing med graverede Versaler omgivet af en gennembrudt Krans af Barokblomster, foroven med Timeglas, forneden med Dødssymboler, derover et Vaabenskjold holdt af to Engle.

4) 1665. Fru Anna Catharina Budde, Jochim Friederich Winds til Gerderup, født paa Øsel paa sin fædrene Gaard Tølløst 8. Jan. 1619, Datter af Friederich Budde til Tøløst, kgl. Majestæts »Lantraad« sammesteds, og Fru Karen Urup til Bose Closter; død i Kiøbenhafn 6. Aug. 1665. Rektangulær Kiste med buet Laag, 186x65 cm, 60 cm høj, svarende til foregaaende. Nederst paa Kistepladen, der har Versalindskrift, er fastsømmet et lille Kranie, over Pladen to Alliancevaaben.

[1] Sjæll. Tegn. 26. Maj 1649 fol. 99 (RA). [2] Sjæll. Registre fol. 203 (RA).

Ove Skades Krypt, den næstøstligste under Kannikekoret mod Nord, indrettedes 1656, da Kapitlet 31. Marts fik Paabud om at »erklære sig om den Begravelsesplads, Offe Schade begærede i Koret«[1] (sml. Tavle S. 1997). Hovedarving efter Ove Skade var Admiral Christian Bielche, der ved en senere Dom

fik Begravelsen tilkendt[2]. 1743 skødedes Begravelsen til Geheimeraad og Ceremonimester Peter Juel, hvorfra den 1775 overdroges Geheimekonferentsraad Juel og Etatsraadinde Kragh for 150 Rdr. een Gang for alle[3].

Krypten har to Grathvælv, hvis Ribber forløber i Murene. I Hvælvenes Issepunkter sidder to Cirkelmedailloner af Stuk, der har hjelmede Relief-vaabenskjolde med Navne med fordybede Versaler, mod Øst: Ofie Schade 1656, mod Vest: F. Augusta Margrete Marschalk 1656. Kalkmalet, sort Stribedekoration langs Grater, Vægbuer og Gulv som i de øvrige Krypter. Oprindelig var der Adgang til Krypten fra Kannikekorets Gulv gennem en Lem ad en muret Trappe[4], der mundede ud i Kryptens Vestende; den blændede, fladrundbuede Dør ses endnu, og Trappens nordligste Sidemur konstateredes ved Udgravningerne 1949. Mod nordre Sideskib var der tidligere to Luftkanaler[4], nu findes en udvendig firkantet, indvendig fladbuet Glug, hvis snoede Jerngitter har Ringe i Skæringerne. Formodentlig ved den store Korændring 1689 ■—94 ændredes Adgangsforholdene, og i Lighed med de andre Krypter under Kannikekoret fik Krypten nu Adgang ad en Stentrappe fra nordre Sideskib. Af denne Trappe, der strakte sig et Stykke ud i Gangen, er nu kun det nederste Trin bevaret, idet Sideskibets Gulv er ført helt ind til Korets Spærremur. Dørfløjen bestaar af seks Egefjæle, Laas og Gangjern er oprindelige.

Krypten indeholder, saavidt det kan ses, 14 Kister, delvis stablede oven paa hinanden. Følgende Kister er tilgængelige.

1) (Fig. 697) 1654. Augusta Margareta Marschalkin, født 19. Sept. 1617 i Bremer Föhrde i det daværende Stift Bremen, gift med Offe Schade af Kierbygaard, Hertug Christians Hofmester og kgl. Amtmand paa Slottet Nyköping paa Falster; død 20. Sept. 1654 i Flensburg, 37 Aar og een Dag gammel. Rektangulær eller svagt trapezformet Kiste med buet Laag, 186 cm lang, læderbetrukket, Laaget garneret med Frynser, langs Kanterne Galloner fastgjort med talrige Messingsøm, der har store, runde, hvælvede Hoveder. Siderne synes ikke at have haft nogen Udsmykning. Paa Laaget Vaabenet og den rektangulære Kisteplade, begge af svært Messing og fin, detailleret Udførelse; over Kistepladens Skriftfelt, hvis Indskrift afsluttes af et Bibelcitat fra Philip. 3, ses en Krucifiksgruppe med to svævende Engle, der i Kalke opsamler Jesu Bloddraaber, paa Siderne staaende Engle, nederst Kranie over Knogler og i Hjørnerne Bladcirkler med Valgsprog. Graveret Versalindskrift paa Tysk.

2) 1686. Maria Sophia Bjelche, Her Christian Bjelchis til Ousgaard, Ridder, kgl. Maj.s Admiral og Admiralitetsraad; født paa sin fædrene Gaard Møllerød i Skaane 8. Jan. 1657, Datter af den nu salige Hendrich Bjelche til Ellinggaard, Ridder af Elefanten, Rigsadmiral, kgl. Maj.s Geheime- og Statsraad, Præsident i Admiralitetets Collegio og Guvernør over Island, og nu salige Fru Eddele Ulfelt til Nesbyholm; død i Kjøbenhafn 1. Febr. 1686 i sit 29. Aar,

Fig. 697. Ove Skades Krypt. Kisteplade for Augusta Margareta Marschalk, død 1654 (S. 2108).

3 Uger og 3 Dage. Rektangulær Kiste med tresidet Laag, 197 x 71 cm, 65 cm høj, betrukket med sort Fløjl og rigt beslaaet med forsølvede Messingbeslag. Paa Enderne een, paa Siderne tre store Jernhanke. Alle Felterne kantes af drevne Borter, Slyngbaand med Rosetter; paa Siderne en gennembrudt Bladranke med nedhængende Guirlander og herunder gennembrudt Bladværk. Hver af Laagets Sider bærer otte Anevaaben, paa Endefladerne Guirlander. Paa Laagets Overside er der en oval, hvælvet Kisteplade med graveret Kursiv og store Skønskriftsbogstaver indrammet af Bladstav og gennembrudt Bladværk; foroven et Krucifiks, derunder Alliancevaaben med graverede Versaler paa et lille Skriftbaand: Bjelcher — Ulfelder. Under Kistepladen vinget Timeglas, derunder Dødssymboler over lille Bladornament.

3) 1694. Christian Bjelke til Basnes og Ædelsgafve, Ridder af Dannebroge og højtbetroet Admiral, født paa Saxse Lund i Norge 8. Febr. 1645, død i Kiøbenhafn 13. Jan. 1694 i sit 49. Aar. Barokkiste med Svungne Former og hulkelet Laag, 216x85 cm, 68 cm høj. Kisten har vistnok hvilet paa Løvefødder, hvilket paa Grund af dens utilgængelige Stilling ikke kan afgøres,

ligesaalidt som dens Hovedende og to Sider nøjere kan undersøges. Den er helt beklædt med forgyldte Metalplader og har store Hjørnebeslag. Fodenden bærer afdødes kronede Dobbeltmonogram, dels retvendt dels spejlvendt, indrammet af store, fligede Blade. Laaget kantes af Stav med Tværvulster, i Hulkelen paa Hjørnerne fligede Blade og herimellem Guirlander. Paa Oversiden mellem Krucifiks og Kranie over Knogler omgivet af Blade ligger den store, ovale Kisteplade med store Skønskriftsbogstaver indrammet af Bladværk.

4) 1694. Nels Bielke, født i Kiøbenhafîn 16. Maj 1688, Søn af nu salig Admiral Christian Bielke til Basnes og Edelsgafîue og Fru Vibeke Juel; død sammesteds 24. Maj 1694. Svagt trapezformet Barnekiste, 115x49—44 cm, 42 cm høj, med tresidet Laag, læderbetrukket og med een Hank paa hver af Enderne og to paa Siderne. Den kantes af forsølvede Messingblikbaand med skabloneret Rankemønster i svagt Relief. Af Udsmykningen er kun bevaret et Kranie over korslagte Knogler mellem Blade, svarende til Faderens Kiste, samt den ovale, hvælvede Kisteplade med Kursiv, uden Indfatning.

5) 1694. Hans Bielche, født i Kiøbenhafn 24. Jan. 1690, Søn af Ridder og Admiral Christian Bielcke til Bassnes, og Fru Wibeche Juul; død sammesteds 23. Dec. 1694. Svagt trapezformet Kiste, 97 x40—37 cm, af Eg, med tresidet Laag, betrukket med Læder, der delvis er faldet af. Selve Kisten har ingen Hanke og synes ikke at have haft nogen Udsmykning. Laaget er derimod rigt prydet med symmetrisk Rankeværk langs Kanten og Hjørner af forsølvet Messingblik i ganske lavt Relief. Omtrent midt paa Laaget ligger den ovale Kisteplade med Kursiv flankeret af det fædrene og mødrene Vaaben. Inden i Egekisten staar en firkantet Fyrretræskiste betrukket med sort, uldent Stof.

6) 1706. Edele Bielke, gift med Kommandør Joest Juell; født i København 11. Nov. 1684, Datter af afdøde Admiral Christian Bielke og Fru Marie Sophie Bielke; død sammesteds 5. Juni 1706. Derefter Gravvers. Kisten svarer til Nr. 7, men er delvis skjult af opstablede Kister. Øverst paa Laaget et Krucifiks, nederst Dødssymboler; den hvælvede Kisteplade af forsølvet Messingblik med graveret Kursiv er indrammet af symmetrisk Bladakantus.

7) 1715. Just Juel (Jost J.) »Kong Friderich dend Fjerdis fordum bestalter Vice Admiral og forhen Envoye Extra-Ordinaire ved det Rvssische Hofî«, født i Wiborg i Jydland 14. Okt. 1664, og »ihjelskudt 8. Aug. 1715 af en tolv Punds Kanon« (sml. S. 2000) i »Bataillen holden udi Preuerwiig under Landet Rygen« mellem den danske og svenske Flaade. Herefter Hædersvers af Peter Falk. Barokprofileret Kiste hvilende paa Løvefødder, med hulkelet Laag, 220 x 89 cm, 70 cm høj, betrukket med sort Tøj og smykket med forsølvede Blybeslag. Paa Siderne kronede Yaabenskjolde; Hjørnerne har Bladværk og Englehoveder, og paa Fodenden ses Tiden med Le og Bog. Laagets Sider har Gitterværk, paa Langsiderne Spejlmonogram af J J, i hvert Hjørne to Ane-

Fig. 698. Christoffer Urnes Krypt og Kiste (S. 2112).

vaaben. Paa Laagets Overside er øverst et Krucifiks, nederst en sørgende Kvinde, og mellem dem ligger Kistepladen — med graveret Kursiv — af Form som et oprullet Ark og holdt af Engel med Basun (sml. Epitaf S. 1998).

Paa Kisten ligger en *Kaarde* beviklet med sort Fløjl samt en dertil hørende Spaanskede med Fløjlsbeklædning. Kaarden er en let Officerskaarde fra Begyndelsen af 1700-Tallet[5].

8) Lille, rektangulær, læderbetrukket Barnekiste, 63x30 cm, 23 cm høj, med buet Laag, der kantes af Frynser. Inden i staar en Fyrrekiste ligeledes med hvælvet Laag. Hverken Udsmykning eller Kisteplade bevaret. Kisten har muligvis rummet Henrich Bielche (sml. Kiste Nr. 13).

9) En lille, indre Barnekiste af Fyr med buet Laag staar oven paa Kiste Nr. 1.

I det mindste fem Kister er utilgængelige. Oplysninger om seks andre Kister end de nævnte kan hentes hos Thott, Gjessing og Steen Friis[6]:

10) 1664. Offe Schade til Kierbyegaard, Frederik 3.s Rigsraad og Assessor i Kancellikollegiet, født paa den adelige Gaard Katterup i Sædland 22. Aug. 1609, død paa Christianshafn 19. Okt. 1664, 55 Aar, 11 Maaneder og 1 Dag gammel (sml. Epitaf S. 1997). Den forsvundne Kisteplade flankeredes af to Engle, der hver holdt en Tavle med en religiøs Indskrift, herover var »Christi Korsfæstelse, hvilken tilbedes af et Menneske« mellem Tavler, samt nedenunder en Tavle hvorimellem »Vor Herre kroner en Mand«. Paa Kisten fandtes

desuden Ove Skades fædrene og mødrene Vaaben, hans Kaarde, samt to forgyldte Sporer, der nu er forsvundne. Kaarden[7] er nu ophængt ud for afdødes Epitaf.

11) 1676. Eiler Bielche til Saxelund, Major ved Kongens Livregiment, født paa »Hedemarchen« i Norge, Søn af Hans Bielche til Saxelund, kongelige Majestæts øverste Løjtnant til Fods, og Fru Anne Rytter til Øsbye; faldt ved det fjendtlige Indfald paa Helsingborg Stad 30. Okt. 1676. Kisten, der stod oven paa en anden »gemen« Trækiste, var prydet med to Vaaben.

12) 1678. Judithe Cathrine Schade, Viceadmiral Christian Bielche til Oosgaard hans kære Hustru, født i Helsingør 4. Juni 1649, Datter af ovennævnte Offe Schade og Fru Augusta Margareta Marschalkin; død i København 5. Aug. 1678, 29 Aar og 9 Uger gammel.

13) 1678. Heinrich Bielche, født i København 29. Juli 1678, Søn af Viceadmiral Christian Bielche og Judithe Cathrine Schade; død 15. Aug. samme Aar, 17 Dage gammel.

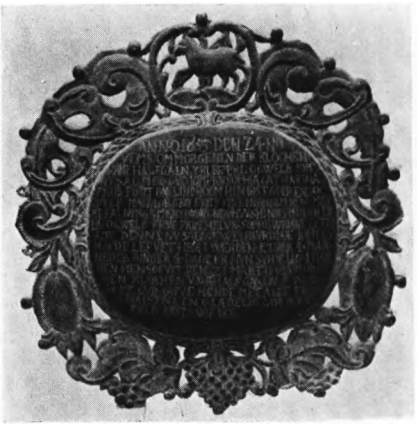
14) 1681. Anne Sophie Bielche, født i København 7. Dec. 1676, Datter af Christian Bielche og Judithe Cathrine Schade; død 4. April 1680.

15) 1694. Claus Christoffer Bielche, født i København 28. Jan. 1686, Søn af Admiral Christian Bielche og Maria Sophie Bielche; død 5. Maj 1694.

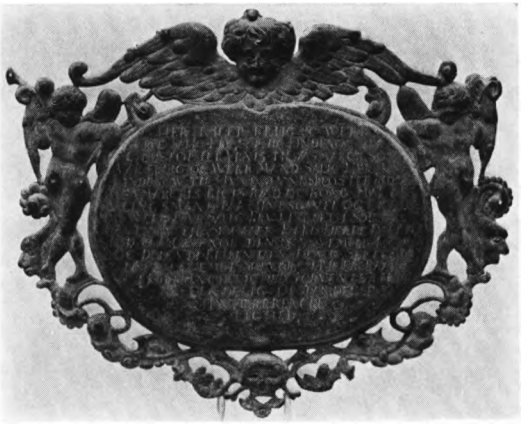
[1] Sjæll. Tegn. 1656 fol. 520 (RA). [2] Extrakt 1739. [3] Rgsk. 1712—1883, Stiftsøvrighedsarkivet (LA). [4] Fortegnelse 1685. [5] Ada Bruhn, i Vaabenhistoriske Aarbøger. 1949. S. 24 f. og Fig. 13. [6] Steen Friis 1851—52 S. 103 f. [7] Ada Bruhn. S. 21 f. og Fig. 11.

Christoffer Urnes Krypt (Fig. 698) under Kannikekorets Sydside anvistes Stifteren kvit og frit til Begravelsessted af Domkapitlet efter kongelig Befaling af 28. Juli 1653[1]. Krypten dækkes af to Grathvælv, hvis Grater løber ned til det med Ølandsfliser belagte Gulv. Adgangen har oprindelig været fra Koret ad en muret Trappe, der tidligere dækkedes af Gravstenen (S. 2074), nu af Fliser. Mod søndre Sideskib findes en Luftkanal, som mod Krypten er fladrundbuet, mod Sideskibet retkantet og lukket med et Gitter af Kobberblik; den danner nu den eneste Adgang. Langs Buer og Gulv løber kalkmalede, sorte Striber. Krypten rummer tre Kister.

1) 1652. Sophia Lindenow, Christopher Urnis til Aasmarck, født paa Gavfnøe 15. Nov. 1608, Datter af Hans Lindenow til Hundslundskloster, Ridder, Rigsraad og kgl. Maj.s Befalingsmand paa Hindsgavfl, og Fru Lisebeth Sophie Rantzow til Siøgaard; død i Kiøbenhafn 6. Sept. 1652. Rektangulær Kiste med buet Laag, 182 x ca. 63 cm, 56 cm høj, betrukket med Læder og med tre Jernhanke paa hver Side, een paa hver Ende. Sider, Ender og Laag kantes af Blomster- og Bladværk af forgyldt Messingblik. Paa Laaget er fastgjort et Krucifiks flankeret af kransebærende Engle, herover et gennembrudt Jesumonogram og under Korset det fædrene og mødrene Vaaben; oval Kisteplade

N. E. 1946

N. E. 1946

Fig. 699—700. Christoffer Urnes Krypt. Kisteplader. 699 over Sophia Catharina Friis, dod 1657 (S. 2113). 700 over Sophia Lindenow, død 1652 (S. 2113).

(Fig. 700), med graverede Versaler, holdt af Engle, foroven Englehoved, forneden Kranie; under Pladen staar »1652«. Kisten hviler paa seks snoede Jernben.

2) 1657. Sophia Catharina Friis, født paa Lindholm 24. Nov. 1655 om Morgenen »der Klochen vaar halfgaen tre«, Datter af Jørgen Friis til Lindholm, kgl. Maj.s Befalingsmand paa Wordøhuus, og Fru Helvig Sophie Wrhne; død 21. Marts 1657 om Morgenen »Klochen vaar halfgaaen fem« i sit første Aar og fjerde Maaned minus fire Dage. Trapezformet Kiste, 101 x57—-50 cm, 52 cm høj, betrukket med Læder, Laaget kantet af Silkefrynser. Paa hver Side en stor Jernhank med Beslag. Oval, hvælvet Kisteplade (Fig. 699) af Messing med graverede Versaler, omgivet af en Ramme med drevne Blade og Blomster, forneden en Drueklase, foroven Korslammet; derover to Vaabenskjolde for Urne og (Skaktavl) Friis.

3) 1663. Christopher Wrne til Aaszmarch, Ridder, Rigsraad og kgl. Maj.s Befalingsmand over Haranger og Halszenør Closterlehne, født paa Haldsted Kloster i Laaland 1594, Søn af Knud Wrne og Fru Mere tte Grubbe; død paa sin Gaard Nielstrup 27. Sept. 1663. Rektangulær Kiste med svagt buet Laag, 200 x 69 cm, 65 cm høj, betrukket med Læder; paa Siderne tre, paa Enderne een stor Jernhank paa store, slyngede Beslag af sortmalet Jernblik. Oval Kisteplade af Messing indfattet i en løs Ramme, der i Virkeligheden er Kanten af et Pyntefad, som er banket glat og siden drevet op i Bladornamentik med fire barokke Masker i. Indskriften med indprikkede Versaler. Paa Laaget endvidere to Alliancevaaben og derover et Krucifiks. Kisten (sml. Fig. 698) staar paa seks snoede Jernben. 1946 fornyedes den inderste Kiste af Fyr, og den sammenfaldne Inderkiste istandsattes. Afdøde, hvis mumieagtige Lig var ret velbevaret, hvilede indhyllet i Ligklæder paa et Lag tørrede Urter; paa Ho-

vedet havde han en rund, flad Kalot, og over Ansigtet og det tynde, hvide Fuldskæg var bredt et firkantet Silketørklæde (sml. Gravsten S. 2074).

[1] Topogr. Saml. paa Papir. Roskilde. Nr. 37 (RA).

Den sydvestlige Krypt under Kannikekoret (utilgængelig), sædvanlig kaldet Langes Krypt, skødedes 18. Jan. 1703[1] til Borgmester i Roskilde Hans Jacobsen Korlp, hvis Arvinger ifølge Steen Friis[2] 1734 overdrog den til Raadmand Hans Rasmussen Lange.

Krypten overdækkes efter Meldahls Plan af et Krydshvælv og har fra søndre Sideskib Adgang ad en Trappe, der nu dækkes af et stort Egeskab. En Tegning i Steen Friis' Vejledning[3] viser seks Kister i Krypten.

I Hans Jacobsen Korlps Begravelse nedsattes 4. Marts 1712 Magister Peder Schade (se S. 2131), og 13. Febr. 1719 begravedes Borgmesteren selv i Krypten, der ogsaa rummede to af hans Børn.

Under den følgende Besidder af Krypten kom den til at rumme Ejeren selv, Raadmand Hans Rasmussen Lange, hvis første Hustru ligger begravet i Kirkens søndre Gang, samt hans anden Hustru, der 15. Juli 1723 begravedes »i Kirken« og efter hendes Mands Erhvervelse af Krypten maa være hensat her. 1737 nedsattes et af deres Børn i Begravelsen[4].

[1] Reglementer. [2] 1851—52 S. 100. [3] I Rosk. Stiftsbibliotek. Eget Eksemplar, S. 31. [4] Extrakt af Klokkernes Rgsk. 1708—39.

Major Falch Fursmans Krypt, vestligst under Kannikekorets Nordside, blev 22. Okt. 1708 tilskødet den 1707 afdøde Stiftsskriver Otto Funchs Enke, Anne Dorothea Braem, der gennem sit Ægteskab med Major Fursman bragte ham Begravelsen[1]. Krypten dækkes af et Tøndehvælv med Stikkapper, hvilende paa fire flade Hjørnepiller. Indgangen er fra nordre Sideskib ad en muret Trappe, som tidligere har strakt sig længere ud i Gangen og har været dækket af en Lem; nu er kun det nederste Trin bevaret. I den fladbuede, falsede Aabning sidder en Dør, bestaaende af tre brede Egeplanker, der paa Bagsiden sammenholdes af to Tværrevler. I en Glug i den midterste Planke sidder et Gitter, der har snoede Jernstænger med Ringe i Krydsene. Oprindelige Gangjern med Volutbøjler og Laas af vanlig Barokform med Udpuklinger og Graveringer. Krypten rummer fire Kister for een voksen, eet Barn og to Spædbørn.

1) 1714. Else Catharina Fursman, født 29. Maj 1714, Datter af Major Falch Fursman og Fru Anna Dorothea Braem; død efter 26 Ugers Forløb 27. Nov. Herefter Grawers af W. A. Lange. Fladoval, hvælvet Kisteplade med graveret Kursiv indrammet af støbt Bladbort. Nu opsat paa Dørens Inderside.

2) 1730. Andreas Carl Fursman, født 22. Jan. 1723, Søn af Major Falch Fursman og Fru Anna Dorothea Braem; død 26. April 1730, syv Aar og tre

Maaneder gammel. Gravvers af W. A. Lange. Fladoval, hvælvet Blyplade med graveret Kursiv indrammet af støbt Bladkrans. Nu opsat paa Døren.

3) Ingen Kisteplade bevaret.

Af Kisterne Nr. 1—3 har den største og den mindste begge profilerede Laag, den største, der næsten er helt sammenfaldet, desuden svungne Former. Den mellemste Kiste har indadskraanende Sider og buet Laag.

4) Major Falch Nielsen Fursman, født 16. Jan. 1681, død 25. Sept. 1741. Kisten, der staar midt i Rummet og hviler paa et Murstensfundament beregnet til at bære to Kister, er af Barokform med svungne Sider og Laag med bred Skraafas, 212 x 95 cm, 72 cm høj, læderbetrukket og kantet med sølvbronzerede, profilerede Trælister. Den har Hjørnebeslag af Bly, Bladbøjler under Englehoveder paa Siderne og paa Laaget symmetriske Ornamenter med Gitterværk, Dødssymboler, Englehoveder og svævende Engle. Kistepladen er forsvundet. Oven paa Laaget ligger en simpel læderbetrukket Træskede.

[1] **Extrakt af Klokkernes Rgsk. 1708—39.**

Krags Kapel (Fig. 701) *og Krypt* indrettedes i det tidligere Bethlehems Kapel (S. 1492) ifølge et Kongebrev af 5. Marts 1649[1], hvorved Otto Krag til Volbjerg fik overdraget en Begravelsesplads »straks inden den store Kirkedør, inden for den Sted, som Fonten staar« (dvs. det tidligere 10 000 Ridderes Kapel), samt fik Ret til at opsætte et Epitaf »paa Pillen derhos mod Kirken«.

Ved Indretningen til Begravelseskapel blændedes Døren til Taarntrappen, da Otto Krag ikke ønskede, at Klokkeren skulde gaa gennem Kapellet, Gulvet hævedes for at give Plads for den overhvælvede Krypt, og Arkaderne mod Øst og Nord fik Lukkemure, der forsynedes med Døre og Gitre svarende til Trolles Kapel (sml. S. 2122), saaledes at det søndre Begravelseskapel kom til at udgøre en fuldkommen Pendant til det nordre.

1663—64 forfærdigede Caspar Lubbeke de to Trægitre (Fig. 696, sml. Fig. 701) i de øvre, spidsbuede Aabninger, hvilket tyder paa, at Omdannelsen af Kapellet først er fuldført nogen Tid efter Overdragelsen. Gitrenes Lighed med de tilsvarende i Trolles Kapel (S. 2122 f.) er sikkert tilstræbt. Inddelingen i Felter er den samme, ligesom det gennembrudte Slyngværk, der her danner Spiralslyng med Fantasimasker (i Øst) og Rosetter (i Nord). Østgitterets nederste Rammestykke bærer Caspar Lubbekes Signatur og det øverste Felt mod Syd hans Initialer -— svarende til Østgitteret i Trolles Kapel. Aarstallet 1663 er indflettet mellem Slyngværket i Buefeltet (Fig. 696), og 1664 er udskaaret paa de vandrette Rammestykker, der er prydet med Volutter og Krager i Fladsnit. I Midtfeltet Otto Krags og Hustrus reliefskaarne Dobbeltvaaben, der deler en Plade, som har Indskrift med Reliefversaler: »H: Otte Krag til Volberg H' K- May. Rigensraad Federne oc Moderne« — og »F: Anne Rosenkrans til

Skioldemose Federne oc Moderne«. Nordgitterets Vaabenskjold, Indskrift og Aarstal svarer ganske til Østsidens. Volutslyngværket løber ud i Djævlemasker og Fantasihoveder; i nederste Midtfelt er der to Krager.

Stafferingen, med Guld, sort og rødt, der er foretaget 1665, men senere restaureret, findes i Modsætning til Gitrene i Trolles Kapel baade paa For- og Bagside. Malet er saavel »Anno 1665« som Vaabenmærkerne og Indskriften paa den indvendige Side af Gitrene: »H Otte Krag til Woldbierg H: K: May: Rigers Raad Færne oc Mørne — F: Ane Rosenkrands til Skioldemose Færne oc Mørne«.

Den dobbeltfløjede Smedejernsdør fra o. 1700, der mod Øst vender ud til søndre Sideskib, stammer fra Jomfruklostrets Kapel, hvorfra den blev flyttet 1827, da Kapellet overgik til Kirken (sml. S. 2129). Den afløste en gammel Trædør, der anbragtes i Materialkammeret[2]. Smedejernsdøren (Fig. 702) er delt i fire Felter med Spiral-Slyngværk, der i Centrum af de to øvre Felter har en lille Fantasifigur og foroven indeslutter en omkranset, palmetsmykket Olielampe. De to nedre Felter har en Stjerne med Friherrekrone over, omgivet af en Krans, hentydende til den ene af Jomfruklostrets Stiftere, Niels Juels Enke, Margrethe Ulfeld, som sandsynligvis har skænket Gitterdøren til Jomfruklostrets Kapel.

Den dobbeltfløj ede Smedejernsdør mod Nord stammer fra Nabokapellet (Hahns Kapel S. 2133), men fik sin nuværende Plads, da dette blev nedlagt 1868[3]. Den er ved Rammestykker med paasatte Rosetter delt i fire Felter med regelmæssigt Volutslyngværk, der i de to øverste Felter gaar hen over en rustningsklædt Drabant med Hellebard. — 1828 restaureredes Gitre og Døre af Malermester J. H. Ehlers[4].

I Kapellets østlige Hjørner staar to store *Anetavler* (sml. Fig. 701) af Træ med reliefskaaret Aarstal 1666, rimeligvis ogsaa trods ringe Kvalitet fra Caspar Lubbekes Værksted. De bestaar af Storstykke, Topstykke (den nordre Tavles nu forsvundet) og Hængestykke. Storstykket er inddelt i 16 kvadratiske Felter med Otto Krags og Anne Rosenkrantz's reliefskaarne Anevaaben, ordnede i tre Rækker med seks i de to nederste og fire i den øverste; de to nederste Rækkers udskydende Felter kommer saaledes til at virke som Storvinger, et Indtryk der bevidst er forstærket ved Anbringelsen af et profilstillet Englehoved i Vinklen til den øverste, korte Række. Paa de smalle Rammestykker staar de reliefskaarne Slægtsnavne under hvert Vaaben og under Englehovederne: Anno 1666. Øverste og nederste Rammestykke er Bølgelister, den øverste fremspringende som Gesims. Topstykket er en brudt Volutgavl med Springlister og ovalt Skriftfelt, kronet af den opstandne Kristus, mens det store Hængestykke flankeres af Keruber og prydes af Dødssymboler; Skriftfeltet er her tomt. Begge Tavler har broget Staffering med forgyldte Navne; i det

Fig. 701. Krags Kapel. Indre, set mod Øst (S. 2115).

bevarede Topfelt latinsk Indskrift med forgyldte Versaler: Døden har røvet, hvad der var Dødens etc.

I Kapellet staar tre *Sarkofager* og to *Kister:* 1) 1666. Otte Krag til Wolberg, Rigsraad, født paa Aggerkrog i Nøre Iulland 5. Sept. 1611, Søn af Niels Krag til Thrudzholm, fordum Rigsraad og Høvedsmand over Har Ballegaards Len [Havreballegaard], og Fru lytte Høg; død i Kiøbenhafn 4. Febr. 1666 i sit 55. Aar og 5 Maaneder. Rektangulær Kiste, 205 x 70 cm, 62 cm høj, med svagt buet Laag, læderbetrukket og kantet med Klunker, Laaget desuden med Frynser, fastholdt af Søm, hvis Hoveder er formet som Vaaben for Krag og Høg. Paa Enderne een, paa Siderne tre Jernhanke paa ornamenterede, gennembrudte Smedejernsbeslag. Laaget har Kobberbeslag, øverst et Krucifiks, derefter to firdelte, drevne Vaabenskjolde for de nærmeste Aner, derunder den fladovale, hvælvede Kisteplade med graverede Versaler i gennembrudt Ramme af drevne Storblomster, og nederst Kranie over Knogler.

Paa Laaget laa tidligere en *Kaarde,* der imidlertid ved en senere Fejltagelse blev anbragt paa Christoffer Ulfeldts Kiste. Ved Restaureringen af Vaabnene 1943 anbragtes den atter i Krags Kapel.

Den er et saakaldt »pillow sword«, nu sortmalet, og stammer fra Tiden kort efter Midten af 1600-Tallet[5]; Skeden forsvandt i Slutningen af 1800'rne.

2) 1688. Ane Rosenkrantz, salig Otte Krags til Volberg, født paa Halmsted Slot 10. Juli 1609, Datter af Holger Rosenkrantz til Glimminge, og Fru Lene Gyldenstierne; død i Kiøbenhafn 10. Juni 1688 i sit 69. Aar. Trapezformet Kiste, 184 x 78—72 cm og 67 cm høj, med tresidet Laag og svagt indadskraanende Sider, fløjlsklædt og rigt smykket med Kobberbeslag, der endnu har Spor af Forgyldning. Alle Kanter bræmmes af varierende Ornamentlister med Bladværk, paa Sider og Ender Bladværks- og Guirlandebeslag. Tre store, fløjlsklædte Hanke paa Siderne og een paa hver Ende. Paa Laagets Sider er de 16 Anevaaben anbragt, paa Oversiden øverst Krucifiks over Kranie og Knogler i Greneværk, derunder det fædrene og mødrene Vaaben over den ovale, hvælvede Kisteplade med en Blanding af Versaler og store Skønskriftsbogstaver i gennembrudt Rankeværk og nederst et vinget Timeglas.

3) 1713. Niels Kragh til Egeschou, Ridder, Geheime- Etats- og Justitsraad samt øverste Deputeret ved de kgl. Finanser, født 1653, »af den gieveste Adel her i Riget«, Søn af Otto Kragh til Wolberg; gift i 31 Aar med Fru Sophia Juel, ældste Datter af General Admiral Niels Juel (15 Børn, 6 døde); død 22. Febr. 1713 i sit 60. Aar. Barok Sarkofag, 248x110 cm og 78 cm høj, af sort Marmor med tværløbende, brudte Lister og Udsmykning i hvidt og hvidtsortflammet Marmor. Sarkofagen hviler paa to profilerede Endestykker med Volutter og æggestavagtig Udsmykning. De indadsvungne Sider har 16 Aneskjolde anbragt som to Guirlander flankeret af Englehoveder og snoede Baand med Kvaster af Bly. Paa Fodenden kronet Kartoucheskjold med Spejlmonogram N K, paa Hovedenden Krag-Vaabenet. Hjørnerne bærer Englehoveder. Laaget, der begrænses af en stor Hulkel med Volutudsmykning samt to store, hvide Diademhoveder paa Langsiderne, har paa Oversiden den ovale Kisteplade af hvidt Marmor med Kursivindskrift, herover et stort Krucifiks og forneden et meget realistisk, vinget, laurbærkranset Kranie.

4) 1714. Otto Christopher Kragh, Søn af Ridder, Geheimeraad, Deputeret ved Finanserne Niels Kragh til Egeskov, og Fru Sophia Juel til Totterupholm. Død af Svindsot og Sygdom som Kammerjunker hos Frederik 4. efter lige at have fuldendt sine Udenlandsrejser og faaet Adgang til Kancelliet 11. April 1714, 22 Aar gammel. Trapezformet Sarkofag, 224x97,5—88,5 cm og 112—106 cm høj, af sort Marmor med Ornamenter og Profiler af hvidt Marmor. Den stærkt profilerede Fodliste, forneden af sort, foroven af hvidt Marmor, forkrøpper om Hjørnerne og midt paa Langsiderne, hvor der er Spor efter nu forsvundne Ornamenter, muligvis Vaabenskjolde. Paa Hjørnerne Børnehoveder med Bladkroppe. Paa Laaget den firtungede Marmorplade med fordybede Versaler og Kursiv, samt et Kors, der blot er smykket med et omvun-

L. L. 1950

Fig. 702. Krags Kapel. Østre Gitterdør, opr. fra Jomfruklostrets Kapel (S. 2116).

det Klæde, nederst Kranie over Knogler. Paa Sarkofagens Fodende O C K som Spejlmonogram, paa Hovedenden Kragernes Vaaben.

5) 1722. Sophia Juel til Totterupholm, født 28. Aug. 1664, Datter af »dend kiecke Siøehelt« General Admiral Niels Juel til Taasinge, Ridder af Elefanten, og »dend fornuftige Frue« Margreta Uhlfelt til Totterupholm; gift 8. Febr. 1682 med Geheimeraad, Ridder og øverste Deputeret ved Finanserne Niels Kragh til Egeskov, fik i 31 Aars Ægteskab seks Sønner og ni Døtre (hvoraf een Søn og syv Døtre lever); død paa Egeskov 5. Okt. 1722, 58 Aar, een Maaned og syv Dage gammel. Trapezformet Sarkofag, 220 x 95—86 cm, 100 cm høj, af sort Marmor med Profilled paa Fodliste og Laag af hvidt Marmor; Laaget har en indlagt Dekoration af hvidt Marmor, øverst et Kors, hvorfra Figuren er forsvundet, mens der nederst er Spor efter et Dødningehoved. Derunder den ovale Indskriftplade med fordybede Versaler udfyldt med sort Harpiksmasse, nederst Kranie over korslagte Knogler. Korset flankeres af to og to paasatte hvide Marmorvaaben i Relief, hvis Navne staar med fordybede Versaler paa et Baand: Juuler — Seesteder og Ulfelder — Podebusker. Paa Sarkofagens Endeflader indlagt hvid Marmordekoration, paa Hovedenden kronet Juel-Vaaben, paa Fodenden kronet Spejlmonogram S I.

Krypten under Kapellet er sandsynligvis indrettet af Otto Krag. Den overdækkes af et Grathvælv, hvis Grater løber ned paa retkantede Hjørnefremspring og støttes af en sekundær Midtpille; mod Nord er der en fladbuet Niche, i Vest en Luftkanal og i Øst en Trappe, som istandsattes 1827, da der paa dette Tidspunkt aldeles manglede Nedgang til Krypten[2]. Krypten rummer ni Kister og en løs Kisteplade.

1) 1653. Corfids Rosenkrans til Demmestrup, født paa Hammershus Slot paa Borningholm 31. Aug. 1628, Søn af salig Holger Rosenkrands af Glemminge, og salig Fru Lene Gyldenstierne af Biersgaard; død 4. Aug. 1653 i Hispanien i Madrid, »efter hans anden Gangs Udreise af Dannemarck« efterladende sin Fæstemø Jomfru Margrete Rammel. Svagt trapezformet Kiste,

182 x 63—60 cm, 52 cm høj, læderbetrukket og med det let hvælvede Laag kantet af Galloner og Frynser. Paa Enderne een, paa Siderne tre Hanke, hvoraf fire nu er forsvundet. Kistens eneste Pryd er nu den ovale, hvælvede Kisteplade af Kobber, med Yersalindskrift, i Ramme af drevne, gennembrudte Storblomster, foroven Chronos og til Siderne to Engle. Herover to hjelmede Vaaben for Rosenkrantz og Gyldenstierne med Skriftplader: »S. Corfitz Rosenkrantzis Fæderne og — Møderne«.

2) 1662. Chrestian Frederick Kragh, født i Kiøbenhaffn 16. Nov. 1650, Søn af Otte Kragh til Wolbiere, Rigsraad og Befalingsmand paa Nyborig Slot, og Fru Anne Rosenkrantz; død sammesteds 10. Sept. 1662, 11 Aar, 9 Maaneder, 3 Uger og 4 Dage gammel. Svagt trapezformet Kiste, 176 x67—63 cm og 57 cm høj, med buet Laag, læderbetrukket og kantet med Klunker, Laaget desuden med Frynser. Paa Enderne een, paa Siderne tre store Hanke paa Baggrund af gennembrudte Jernbeslag. Laaget prydes af den fladovale, hvælvede Kobberplade, der har Ramme af opdrevne, gennembrudte Storblomster og Indskrift med Versaler. Forneden fastnaglet et lille Kranie over Knogler, herover to hjelmede, firdelte Anevaaben for de nærmeste Aner og øverst et Tinkrucifiks.

3) 1669. Wibeche Sophie Wlfeld, født i Kiøbenhafn 20. Nov. 1668, Datter af Christopher Wlfeld til Svendstrup, og Fru Sophia Ammalia Krag til Volberg; død sammesteds 18. Jan. 1669, otte Uger og fire Dage gammel. Rektangulær, læderbetrukket Kiste med svagt buet Laag, 70 x35 cm, 33 cm høj. Een Jernhank paa Enderne, to paa Siderne paa Baggrund af gennembrudte Smedejernsbeslag. Langs Kanterne Klunker og Frynser fastgjort med Rosetsøm af Kobber. Oval, let hvælvet Kisteplade af Kobber med bred, gennembrudt Ramme af Barokblomster og Indskrift med Versaler, forneden Dødningehoved. Over Kistepladen to og to hjelmede Alliancevaaben for Krag — Rosenkrantz og Ulfeldt — Podebusk (sml. Nr. 5).

4) 1670. Christoffer Ulfeldt til Alsløff, født paa Østergaard 22. April 1643, Søn af salig Knud Ulfeldt til Svenstrup, Ridder, Generalkrigskommissær og Befalingsmand paa Lands Crone Slot, og Fru Wibeche Podebusch til Østergaard i Salling; gift i Kiøbenhaffn 12. Maj 1667 med Sophia Amalia Krag til Wollbierg, Datter af salig Otto Krag til Wollbierg, fordum Rigsraad, og Fru Anna Rosenkrands til Schiollemoese; han døde efter to Aar og otte Maaneders Ægteskab 12. Jan. 1670 sammesteds, 26 Aar, 8 Maaneder og
3 Uger gammel, efterladende en liden 14 Dage gammel Datter. Rektangulær Kiste med hvælvet Laag, 210 x 76 cm, 64 cm høj, betrukket med sort Læder og kantet med Klunker, Laaget desuden med Frynser, fastgjort med forgyldte Messingsøm, hvis Hoveder har Form af Vaabenskjolde for Ulfeldt og Podebusk. Paa Enderne een, paa Siderne tre Jernhanke paa ornamenteret, gen-

nembrudt Jernbeslag. Laaget har Kobberbeslag, øverst et Krucifiks, derunder to drevne, firdelte Vaaben for de nærmeste Aner. Den hvælvede, fladovale, forsølvede Kisteplade har graverede Versaler omgivet af gennembrudt, drevet Bort af barokke Storblomster og nederst Kranie over Knogler[6].

LTLTiOSO

Fig. 703-. Trolles Kapel. Østre Gitterdør

(S‘ 2122^'

5) 1670. Anne Helene Ulfeld, født i Kiøbenhafn 29 Dec. 1669, Datter af salig Christoffer Ulfeld til Alsløff, og Fru Sophia Amalia Krag til Woldbierg; død sammesteds 6. Febr. 1670 fem Uger og fire Dage gammel, »paa fjerde Uge efter Gud kallede hendis gode sl. Fader« (se Nr. 4). Rektangulær, læderbetrukket Kiste med svagt buet Laag, 69 x 34 cm, 32 cm høj og ganske svarende til Nr. 3.

6) 1675. Grev Christian af Rantzau, født i Kiøbenhaffn 13. Jan. 1675, Søn af Grev Otto af Rantzau, Herre til Bollrup, Ansberg, Alsleff og Wisbygaard, Ridder, kgl. Maj.s Kammerherre, og Fru Saphie Amalie Krag; død den 29. i samme Maaned og Aar. Rektangulær Kiste, 68 x31 cm, 23 cm høj, med svagt buet Laag betrukket med sort Fløjl og kantet med Frynser. Oval, hvælvet Kisteplade af Messing med graverede Versaler omgivet af Ramme med drevne Storblade; foroven og forneden Dobbeltvaaben for Krag og Rantzau under fælles Grevekrone holdt af to Engle.

7) Kiste af samme Form som Nr. 6 og med Aftryk af tilsvarende Kisteplade og Vaaben, staaende ved Siden af denne.

8) 1676. Chrisstophele Sophie Rantzau, født i Kiøbenhaffn 17. Febr. 1676, Datter af Grev Otto Rantzau, og Fru Saphie Amalie Krag; død 13. Marts samme Aar. Trapezformet Barnekiste med hvælvet Laag, 69 x 32—29 cm, 27 cm høj, betrukket med blaat Fløjl, uden Hanke. Oval, hvælvet Kisteplade af forsølvet Kobber i en Ramme af store, opdrevne, fligede Blade, med Versalindskrift, og herover hjelmet Vaaben for Juel.

9) 1679. Grev Otto Christopher af Rantzau, født i Kiøbenhafen 3. Dec. 1678, Søn af Grev Otto Rantzau, og Fru Saphie Amalie Krag; død 22. Juni 1679. Trapezformet Barnekiste, 81x37—36 cm, 32 cm høj, af samme Form og Udsmykning som Nr. 8. Over Kistepladen med Versaler kronet Dobbeltvaaben for Rantzau og Krag.

Kisteplade. 1684. Gharlotta Amalia Kragh, født i Kiøbenhafn 7. Aug. 1684, Datter af Nels Kragh til Egeschouf, og Fru Sophia Jul; død samme Dag »efter att hun hafde annammet Daab og Christendom«. Kistepladen af Kobber, med Kursiv, har Ramme af gennembrudte, fligede Blade. Foroven vinget Timeglas, forneden Kranie over Knogler. Nu ophængt paa Midtpillen.

[1] Sjæll. Tegn. 5. Marts 1649 fol. 67. [2] Protokoller over Reparationer ved Domkirken 1823—54. Rosk. Domk.s Arkiv (LA). [3] Steen Friis' Dagbog 1868 S. 81. [4] Rgsk. 1712—1883. Stiftsøvrighedsarkivet (LA). [5] Ada Bruhn, i Yaabenhistoriske Aarbøger. 1949. S. 21. [6] Den paa denne Kiste 1912 indberettede Kaarde er identisk med Otto Krags »pillow sword«, se Ada Bruhn o. c. — Om Caspar Lubbekes Gitre, se Victor Hermansen, i Roskilde Studier. 1944. S. 124 f.

Trolles Kapel indrettedes til Begravelse i det tidligere S. Sigfrids Kapel (S. 1491), der forøgedes med en Krypt. Ifølge Kongebrev af 15. Dec. 1644[1] fik Niels Trolle til Trolholm og Arvinger overdraget et Begravelsessted »straks inden den store Kirkedør paa den nordre Side udi Enden af et gammelt Kapel« (o: Catharina Rota og S. Sigfrid), samt fik Tilladelse til at lade opsætte en Tavle.

Ved en Kommissionsdom af 10. Nov. 1742 blev Begravelsen tilkendt Kirken[2], som 1743 solgte Kapellet for 500 Rdr. til Kongen[3], der lod Dronning Anna Sophie og tre af hendes Børn, Christiane Amalie, Frederik Christian og Carl bisætte her (sml. S. 1905 ff.). Krypten, hvori Trolle-Slægtens Kister blev nedsat, forblev i denne Families Eje.

Ved Kapellets Indretning til Begravelse for Niels Trolle hævedes Gulvet ved Anlægget af Krypten og brolagdes med Marmorfliser, og Taarntrappedøren tilmuredes; i de to Arkader mod Øst og Syd opførtes Lukkemure, som forsynedes med Gitre. Disse bibeholdtes, da Kapellet overgik til Kongen. Paa samme Tidspunkt fandtes uden for Jerngitteret en Dør »udi gader Verg« [Gitterværk], formentlig foran Trappen til Krypten. Den blev imidlertid »nedbræget« ved Kapellets Istandsættelse 1743[4].

Den fladbuede Aabning, der mod Øst vender ud til nordre Sideskib, og som samtidig giver Adgang til Krypten, lukkes af en tofløj et Smedejernsdør (Fig. 703) i gennembrudt Arbejde. Paa Dørens øverste Rammestykke staar med Versaler: »Her Niels Trolle 1656 Frv Helle Rosenkrantz«. Døren domineres ganske af Slægtsvaabenets store Trold, hvis Hoved (som her sidder paa Halsen) næsten skjules af en stor Smedejernsblomst, der har Lighed med de tilsvarende i Caspar Finckes Gitter foran Christian 4.s Kapel. Paa Brystet er anbragt en Roset. Trolden omgives af fortløbende Slyngværk i Spiraler, der ender i flade Fantasimasker.

De to Gitre i Lukkemurenes øvre Spidsbue mod Øst og Syd er udført af Caspar Lubbeke. I Gitteret mod Øst har Billedsnideren paa nederste Rammestykke skaaret sit Navn med Reliefversaler: »Casper Lübbeke«. Gitteret er

udskaaret i Træ, men efterligner et Smedejernsarbejde, og at det er Casper Finckes Gitter foran Christian 4.s Kapel (S. 1514), der har paavirket Lubbeke, viser hans Motivvalg tydeligt. Gitteret er delt i ti Felter af lodrette og vandrette Rammestykker, hvoraf de førstnævnte smykkes af Rosetter vekslende med Trolde; næstnederste vandrette Rammestykke har reliefskaarne Ankre[5] og »Anno 1655«, hvilket Aarstal genfindes i Slyngværket i Spidsbuefeltet, ligesom Lubbekes Initialer findes i det søndre Skraafelt foroven. Alle Felter udfyldes af varierende Slyngværk, og i Midtfelterne er der desuden tre Vaaben, Niels Trolles, der over Hjelmtegnet, et Djævlehoved, har Skriftbaand med H N T, flankeret af hans to Hustruers, ligeledes med Skriftbaand; til (heraldisk) højre: F H R K for Fru Helle Rosenkrantz, og til venstre: F M R for Fru Mette Rud.

Gitteret i den søndre, spidsbuede Aabning svarer til Østsidens, men har i Midtfeltet i Stedet for Niels Trolles Vaabenskjold en Trold, der holdes af to staaende Løver. De to Hustruers flankerende Vaabenskjolde er kun malede. Paa Rammestykket over disse tre Felter er skaaret med Reliefversaler: »Anno 1656 — Her Niels Trolle — Anno 1656«. Aarstallet findes ligesom paa Østsiden ogsaa i Buefeltets Slyngværk; dette omgiver i hvert af de to yderste Felter herunder en lille Troldefigur, af hvilke den ene holder Vinkel og Passer, den anden et C og et L. Gitrene er kun malet udvendig, sorte med Guld og rødt. Malingen restaureredes 1828 af J. H. Ehlers[3].

Den rektangulære, dobbeltfløj ede Smedejernsdør mod Syd stammer fra Krabbes Kapel (Nabokapellet), hvortil den maa være lavet o. 1714 (S. 2136). Den overflyttedes 1868 ved Nedbrydningen af dette Kapel[6]. Rammestykker prydet med en Bort af smaa, sammenrullede Blade deler Døren i seks Felter, udfyldt af Spiralslyng, der løber ud i fligede Blade. I hvert af de fire Felter i Dørens øvre Halvdel er der en Krans med Vaaben uden Initialer, i de to øverste med nu overmalede Vaaben, det ene omgivet af Elefantordenens Kæde, og begge holdt af to svævende Engle. De to nedre indeholder Otto Krag og Birgitte Skeels kronede Dobbeltmonogrammer.

Krypten under Kapellet, der er samtidig med dettes Indretning til Begravelse for Niels Trolle, er overdækket af et Grathvælv, som i Hjørnerne støttes af smaa Piller. Det hviler paa en Midtpille, der opmuredes 1743 for at støtte Hvælvingen mod Vægten af Dronning Anne Sophies Marmorsarkofag[7]. Adgangen er ad en Trappe i Øst. Denne har oprindelig strakt sig et Stykke ud i Sideskibet, men dettes Gulv er nu ført helt ind til Kapellet.

Krypten rummer nu syv Kister og seks løse Kisteplader ophængt paa Midtpillen. Ved en Oprydning foretaget 1947 blev Hvælv og Vægge hvidtede, og den gamle, kalkmalede Sørgedekoration bestaaende af sorte Baand langs Grater og Kanter opmaledes. Blandt løstliggende Skeletdele, som nu er

samlet i en Kiste tømret af forhaandenværende Kistebrædder, fandtes en Gyldenstykkes **Kalot,* besat med smalle Borter i Stjerneform. Den er nu i Domkirkens Museum. Desuden fandtes i en helt sammenfalden Kiste en lille, firkantet **Blyæske,* kun 17 cm høj og bred og 9,7 cm dyb, med fastloddet Laag. Dens Indhold er af Mineralogisk Museum bestemt til en Blanding af Aske og Tøj. Ligeledes i Domkirkens Museum.

Kister. 1) 1632. Mette Rud til Skarholt, født paa Mariagers Kloster 10. Okt. 1606, Datter af salig Corfidtz Rud til Fulsang, og Fru Birgete Rosensparre til Skarho[l]t; gift 23. Juli 1626 med Niels Trolle til Trolholm, død efter $5^1/*$ Aars Ægteskab, 25 V_2 Aar gammel, »med samt sit wfødde Lifs Fruct udi sin Fødsels Time paa Skarholt« 25. Febr. 1632, efterladende fire umyndige Børn (to Sønner og to Døtre). Rektangulær Trækiste, 184x66 cm, 62 cm høj, betrukket med sort Læder og kantet med sorte Silkegalloner, Laaget desuden med Frynser. Paa Enderne een, paa Siderne tre Jernhanke. Laagets Hjørner har trekantede Kobberbeslag, den opstandne Frelser i Skyer; paa Oversiden et gennembrudt, rundt Jesumonogram, derunder to Vaabenskjolde for Rud og Rosensparre. Den rektangulære Kisteplade af Kobber med graverede Versaler og Anker i det ene Hjørne har Ramme af gennembrudt Bladslyng omgivet af takket Bort.

2) 1662. Lehne Trolle, født paa Roschilde Bispegaard 2. Nov. 1643, Datter af Niels Trolle til Troldholmb, Ridder og Rigsraad, og Fru Hille Rosenkrands, »Holgers Datter af Glimminge«; gift i Kiøbenhafn 21. April 1661 med Envold Parsberg til lernet, de kongelige Prinsessers Hofmester; død sammesteds 18. Juli 1662, efter et Aar og tre Maaneders Ægteskab, efterladende en liden umyndig Datter. Rektangulær Trækiste med svagt buet Laag, 194x67 cm, 60 cm høj, betrukket med Læder. Laaget kantes af sorte Silkefrynser og -klunker fastholdt af Søm, hvis Hoveder vekselvis er formet som smaa Trolde og Løver med Krone. Paa Enderne een, paa Siderne tre store Jernhanke med Smedejernsbeslag. Fladoval, hvælvet Kisteplade af Kobber med graverede Versaler, omgivet af gennembrudt Bort af drevne Barokblomster, nederst blystøbt Kranie over Knogler. Paa Laaget øverst et Krucifiks, derunder to firdelte Anevaaben, derunder igen et Anker flankeret af S F og nederst: Lene Trolle. Under Kistepladen: 1662.

3) 1664. Jacob Trolle, født i Roskilde 8. Jan. 1644, Søn af Statholderen i Norge Niels Trolle og Fru Helle Rosenkrantz; død 24. Okt. 1664. Den ydre Kiste er nu forsvundet (se Kistepladen Nr. 4), men bevaret er en trapezformet Blykiste, 202x27—21 cm, ca. 20 cm høj, nu en Del sammenfaldet. Indskriften staar paa Latin med graverede Versaler over Ansigtet.

4) 1667. Niels Trolle til Trolholm, fordum Danmarks Rigsraad og Statholder i Norge, født paa Lundeniis 19. Dec. 1599, Søn af Byrge Trolle til Trolholm,

kgl. Maj.s Befalingsmand paa Lundeniis, og Fru Anne Munch til Pallesbierg; død 20. Sept. 1667. Hans efterladte Frue, Hille Rosenkrandtz til Gafnøe har »udi største Væmodighed her ladet nedlegge hvis Dødelighed hos hannem fandtis«. Rektangulær Trækiste med svagt buet Laag, 199x79 cm, 60 cm høj, betrukket med sort Læder og kantet med sorte Klunker, Laaget desuden med Frynser, fastholdt af Søm, hvis Hoveder er formet som Trolle- og Munk-Vaaben. Paa Enderne een, paa Siderne tre store Jernhanke. Øverst paa Laaget et Krucifiks, derunder to drevne Alliancevaaben for de nærmeste Aner. Flad-oval, hvælvet Kisteplade af Kobberfolio med graverede Versaler, i Ramme af gennembrudte, opdrevne Storblomster, herunder Dødningehoved over Knogler. Alle Beslag er fastholdt af Vaabensøm for Trolle og Munk.

Paa Indersiden af den østre Gitterdør hænger en *Kommandostav,* et Par *Sporer* og en lille *Kaarde,* der har tilhørt Niels Trolle. Den fløjlsbetrukne Kommandostav bærer i den ene Ende hans, i den anden det Lange-Munk'ske Familievaaben. Kaarden er et saakaldt »pillow sword« fra Tiden kort efter Midten af 1600-Tallet[8].

5) 1668. Niels Trolle Reedtz, født i Kiøbenhaffn 9. Nov. 1667, Søn af Jürgen Reedtz til Wedøe, kgl. Maj.s Befalingsmand over Tryggewelde, Ringsted og Møen, og Fru Mette Trolle, salig Niels Trolle af Trolholms Datter; død sammesteds 21. April 1668. Rektangulær Barnekiste med svagt buet Laag, 96 x 46 cm, 32 cm høj, læderbetrukket, Laaget kantet med Klunker og sorte Frynser; paa Enderne een, paa Siderne to Hanke paa Baggrund af gennembrudte Beslag om en Trold, der holder i sin Hale. Paa Laaget har der formodentlig øverst været et Krucifiks, der nu er forsvundet, herunder ses de fædrene og mødrene, firdelte Vaaben. Nederst den ovale Skriftplade med Versaler i Ramme af drevne, gennembrudte Storblomster, hvori to Putti, alt af Kobberfolio.

6) 1671. Charlatta Amalia Parsberg, født i Kiøbenhafn 4. Okt. 1670, Datter af Enwoldt Parsberg til Pallesberg, kgl. Maj.s Geheime- og Etatsraad, og Fru Margrette Rantzou til Schabersøe; død sammesteds 4. Maj 1671, syv Maaneder gammel. Rektangulær Barnekiste, 82x42 cm, 38 cm høj, betrukket med sort Læder, Laaget kantet med sorte Klunker og Frynser. Paa Enderne een, paa Siderne to Hanke paa gennembrudte Beslag. Laaget har øverst et Krucifiks, flankeret af de firdelte, fædrene og mødrene Vaaben, herunder den ovale Kisteplade, med Versalindskrift, med Kant af gennembrudte Storblomster og nederst to svævende Smaaengle, alt af forgyldt Kobberfolio.

7) Rektangulær Barnekiste, 76x40 cm, 36 cm høj, med svagt buet Laag, betrukket med sort Læder og kantet med sorte Silkegalioner, Laaget desuden med Frynser. Een Jernhank paa hver Ende. Beslag og Kisteplade forsvundet.

†Kiste. Ifølge Steen Friis fandtes der i Krypten endnu en Kiste for Erich Trolle, født 27. Marts 1645, død 6. Jan. 1646[9].

Kisteplader, ophængt i Krypten. 1) 1635. Børge Trolle, født paa sin fædrene Gaard Trollehollomb(!) 26. Maj 1627, ældste Søn af Niels Trole til Trollehollom, og Fru Mette Rud til Scharholt; død paa Wallø imellem 29. og 30. Juni om Natten 1635, i sit 9. Aar. Fladoval, svagt hvælvet Kisteplade af Tin, med store, graverede Versaler, omgivet af kartoucheagtig Ramme, der forneden løber ud i plumpe Treblade, foroven i et naivt Englehoved.

2) 1655. Fridrich Riedtz, født paa Roskild Bitzgard [Bispegaard] 24. Marts 1655, Søn af Iørgen Riedtz til Vedø, kgl. Maj.s Befalingsmand paa Iongshod, og Fru Mette Trolle; død sammesteds 22. Juli samme Aar. Oval, hvælvet Kisteplade af Kobber i gennembrudt Ramme af Volutbøjler og Blomster, foroven et Lam, forneden et Kranie. Mellem Pladen med Versalindskriften og Rammen findes en Bort af Laurbærblade.

3) 1662. Niels Reedtz, født i Lellinge 28. Maj 1656, Søn af Iørgen Reedtz til Wedøe, kgl. Maj.s Befalingsmand paa Tryggewelde, og Fru Mette Trolle, Niels Trolle af Trolholmbs Datter; død »til Viànen udi Sticht Utrecht« 15. Juni 1662. Fladoval, hvælvet Kisteplade af Kobber, i gennembrudt Ramme af Storblomster, foroven Blomsterroset, forneden Kranie. Versalindskrift.

4) 1664. Jacob Trolle til Trollholm, født paa Roschild Bispegaard 8. Jan. 1644, Søn af Niels Trolle til Trollholm, Ridder, Rigsraad og Statholder i Norge, og Fru Hille Rosencrants til Gaunøe; død 24. Okt. 1664, 20 Aar, 9 Maaneder og 16 Dage gammel i Orleans, »da hand var kommen afî Italien« — »paa sin anden Reyse till att fuldkommengiøre sig till sin Herris och Fædernelants Tieneste«. Oval Kisteplade af Kobber, med Kursivindskrift, i Ramme af opdrevne, gennembrudte Storblomster, forneden et paaloddet Kranie over Knogler (sml. Kiste Nr. 3).

5) 1685. Hille Rosenkrantz, salig Niels Trolles til Trolholm, Ridder, Rigsraad og Statholder i Norge, efterladte Hustru, født paa Halmsted Slot 27. April 1618, Datter af Holger Rosenkrantz til Demmestrup, kgl. Maj.s Befalingsmand paa Hammershuus og Borringholm, og Fru Leene Gyldenstiern af Biersgaard. Han døde efter 31 Aars Ægteskab 20. Sept. 1667, hun døde 22. Nov. 1685. Hendes efterladte Børn »har her ladet nedligge den Dødelighed«. Oval Kisteplade af Kobber, med Versalindskrift, i Ramme af opdrevne, gennembrudte Storblomster, forneden afdødes Initialer.

[1] Sjæll. Registre 1644 fol. 321 (RA). [2] Hofmans Fundationer VII, 231. [3] Rgsk, 1712—1883. Stiftsøvrighedsarkivet (LA). [4] Partikulærkammerets Rgsk. 1743 Bilag 919 (RA). [6] Ankrene hentyder muligvis til, at Niels Trolle 1655 var blevet Medlem af Admiralitetet; sml. iøvrigt Victor Hermansen: Casper Lubbeke, i Roskilde Studier. 1944. S. 123. [6] Steen Friis' Dagbog 1867 S. 74. [7] Partikulærkammerets Rgsk. 1743 Bilag 662 (RA). [8] Ada Bruhn, i Vaabenhistoriske Aarbøger. 1949. S. 18, Fig. 8 og 31. [9] Steen Friis 1851—52 S. 179.

Forsvundne Krypter og Kapeller.

Landsdommer Hans Ehms aabne †Begravelse indrettedes ved et Skøde af 18. Febr. 1701 »paa søndre Side af Koret inden Døren til det Sted, som ellers kaldes Mynten« (dvs. i det saakaldte Sakristanhus samt i den østlige Del af Sakristiets Forstue[1]); han skulde »holde det ved lige paa egen Bekostning, endog det Vindue, som fra Øst gaar ind til samme Begravelse[2]. Den overdækkedes af et middelalderligt Krydshvælv (sml. Kapitelhuset) og stod ved Spidsbue og Dør i Forbindelse med henholdsvis Sakristanhus og søndre Sideskib. 1827 udflyttedes Kisterne paa Kirkegaarden, og 1846 sløjfedes Begravelsen[3]. Denne, der overvejende er oplyst gennem Gjessings Notater[4], har vistnok rummet seks Kister.

1) 1689. Henrietta Maria Ehm født i Kiøbenhaun 17. Juni 1686, Datter af Justitsraad, Landsdommer i Siælland Hans Ehm, og Fru Anna Kirstine Schavenius; død paa Aastrup i Siælland 11. Sept. 1689.

2) 1706. Kiste overtrukket med sort Læder og beslaaet med støbte, forsølvede »Tinbilleder«. Jomfru Syster Ehm, født 18. Jan. 1689, Datter af Landsdommer Ehm; død 24. Aug. 1706, 17 Aar, 7 Maaneder og 7 Dage gammel. Gravvers.

3) Kiste svarende til Nr. 2, men uden Inskrift.

4) 1711. Justitsraad, Landsdommer Hans Ehm, født 21. Dec. 1655, Søn af Assessor i Kommercekollegiet Henrich Ehm, og Maren Reinholtsdaatter[5], begravet 1. Aug. 1711[6].

5) 1734. Kiste overtrukket med sort Læder og Kisteplade af Bly. Fru Anna Kirstine Schavenius, født i Kiøbenhafn 29. Jan. 1663, Datter af Etatsraad og Generalprocureur Peder Schavenius og Fru Søster Jacobæa; ugift i 19 Aar, gift 29 Aar med nu salig Justitsraad, Landsdommer Hans Ehm, Moder til »fem himmelske Poder«, af hvilke de tre var døde, Enke i 23 Aar, død 10. Dec. 1734. Gravvers.

6) 1756. Paa en Tinplade: Anna Sophia Franck, født 28. Sept. 1736, død 12. April 1756.

[1] Steen Friis 1851—52 S. 129. [2] Efter Thurahs Plan, Tab. 76, i Den Danske Vitruvius, medens Steen Friis paa en Plan i sin Dagbog 1874 S. 52 indskrænker Ehms Begravelse til Sakristanhuset, der umuligt kan have rummet seks Kister. [3] Steen Friis' Dagbog 16. Maj 1859 S. 114. [4] Gjessing S. 145—147 [5] Personalhistorisk Tidsskrift 2. Rk. VI, 294. [6] Extrakt af Klokkernes Rgsk. 1708—39.

Magister Peder Paullins aabne †Begravelse indrettedes ved et Skøde af 9. Aug. 1720 »i den søndre Side af Kalkhuset«[1], hvilket maa være en Fejl for nordre, idet Begravelsen efter Steen Friis' Plan var henlagt til den vestlige Del af Sakristiets Forstue ved Siden af Ehms Begravelse, hvortil den svarede.

Der var Adgang fra søndre Sideskib. 1827 begravedes Kisten paa Kirkegaarden, hvorefter Begravelsen sløjfedes 1846[2]. Hofmans Fundationer giver kun Oplysning om een Begravelse[3].

Magister Peder Paullin, Sognepræst til Roskilde Domkirke (den sidste i Roskilde, som bar Titlen Kannik) og Provst over Sømme Herred, født 1662, Søn af Provst og Sognepræst i Aalborg, Magister Jacob Paulsen og Maren Bering, Præst i Slagelse i 10 Aar, i Ringsted 10 Aar samt i Roskilde 12 Aar, første Gang gift 1698 med Karen Blichfeld, anden Gang 1717 med Tabitha Fleischer; død 67 Aar gammel 1729 og begravet 28. Sept. samme Aar[1].

[1] Extrakt 1739. [2] Steen Friis' Dagbog 16. Maj 1859. S. 114. [3] Hofmans Fundationer VII, 228.

†Krypt under nordøstre Vaabenhus, der 1. Maj 1699[1] forundtes Magister Søren Jonæsen til Begravelse, var overdækket af fire Krydshvælvinger af eftermiddelalderlig Type, hvilende paa en Midtpille. Mod Øst og Vest fandtes smaa Lufthuller og mod Syd en Nedgang. 1806 tilkastedes Krypten med Grus og Murbrokker, da en ny Trappe til Galleriomgangen skulde opføres[2], og den genopdagedes først 1885 ved Indlægning af et nyt Gasrør. Ved denne Lejlighed undersøgte J. Kornerup Krypten og har i en Artikel i Nationaltidende 16. Febr. 1885, vor eneste Kilde, givet en Beskrivelse af Krypten.

8. Okt. 1708 nedsattes Søren Jonæsens Hustru i Begravelsen[1], og man kan gaa ud fra, at den bekendte Salmebogsudgiver, Sognepræst ved Domkirken, Søren Jonæsen (født i Aarhus 14. April 1656, død 27. Maj 1717) ligeledes er blevet begravet her. — 1722 oplyses[1], at Økonom ved Duebrødre Hospital, Christopher Zega, der døde 1714, havde en Begravelse i Vaabenhuset.

Ved Undersøgelsen af Krypten fandtes mindst fem Kister, af hvilke to sammenfaldne, en større og en mindre, var anbragt op ad Nordvæggen. De var læderbetrukne og forsynet med Hanke og Beslag af fortinnet Jern og støbte Ornamenter af Bly med Spor efter Forgyldning.

Det eneste Levn fra Kisterne er en rektangulær *Kisteplade* af Messing med afskaarne Hjørner og Indskrift paa Latin med Versaler og Skriveskrift over Rebecca Sophia Jonasøn, født 17. Febr. 1700, Datter af Søren Jonæsøn og Ellen Fleischer, død 12. Marts 1706. Kistepladen blev 1861 ifølge Steen Friis[3] fundet under Gulvet i Oluf Mortensens Vaabenhus og er nu ophængt i Glas og Ramme paa Sydvæggen i Vaabenhuset.

[1] Extrakt af Klokkernes Rgsk. 1708—39. [2] Steen Friis 1851—52 S. 199. [3] Dagbogen 1874 S. 148.

Det adelige Jomfruklosters †Begravelse i S. Andreas' Kapel oprettedes ved et Skøde af 6. Sept. 1700 udstedt af Stiftsøvrigheden til Klosterets Stifterinde, Berte Skeel, og fik kongelig Stadfæstelse 28. samme Maaned[1]. En Indskrift-

tavle, der tidligere fandtes i Kapellet, men nu er indsat i Muren til Roskilde Adelige Jomfruklosters Kapel (se l.Bind S. 119), oplyser, at Fru Berte Skeel har købt og betalt dette Kapel af Roskilde Domkirke og givet med al sin Brug til Roskilde Jomfru Kloster, som, saalænge Klosteret er til, skal høre det til.

Kapellet var tidligere lukket af et Smedejernsgitter, der sandsynligvis var skænket af den anden af Klosterets Stiftere, Margrethe Ulfeld, Enke efter Niels Juel. 1827 blev Døren overflyttet til Krags Kapel (sml. S. 2116).

Begravelsen skal ialt have rummet 28 Kister, hvoraf de 13, der var overtrukket med Læder og havde Kisteplader af Bly, har staaet i Kapellet og de øvrige 15 i Kælderen hertil. 1827 begravedes de 28 Kister paa Kirkegaarden umiddelbart Nord for Kapellet, Kælderen opfyldtes, og Kapellet blev overdraget til Kirken[2'3].

1) 1705. Jomfru Charlotta Amalia Due, født paa Tisted Bispegaard 2. Jan. 1684, Datter af Jørgen Scheel Due til Synderskov, kgl. Maj.s Etats- og Kancelliraad og Amtmand over Dueholm, Ørum og Vestervig Amter, og Fru Birgete Ritz til Høyestedgaard; død i det »Adelige Jomfru Closteret udi Roskilde« 20. Nov. 1705, 21 Aar, 10 Maaneder, 2 Uger og 2 Dage gammel. Herefter Gravvers. Rektangulær *Messingplade* med skraat afskaarne Hjørner og Indskrift med Skriveskrift. Kistepladen blev fundet 1892 ved en Udgravning paa Domkirkepladsen[4] og opbevares nu i Domkirkens Museum.

2) 1710. Jomfru Elisabeth Sophia Arnfelt, født paa Ryegaard 29. Nov. 1686, Datter af Jørgen Arnfelt til Ryegaard, kgl. Maj.s Etatsraad, og Fru Ellen Kirstine Belaus; død i Jomfruklosteret 12. Juli 1710.

3) 1716. Jomfru Berte Elisab[eth] . . . ., Datter af Jørgen Scheel, til Syn[derskov], kgl. Maj.s Etats- og Kancelliraad, [Amtjmand over Dueholms, Ørum og Wester[vig Amter], og Fru Birgite Reds til Hiøgested Gaard; født 28. Juli 1679 paa Synderskaov, død paa Zelsøe 3. April 1716, 36 Aar, 8 Maaneder og
4 Dage gammel. Herefter Gravvers. Oval *Kisteplade* af Messing med heraldisk venstre Hjørne afbrudt; Indskrift bestaaende af Versaler og store Skønskriftsbogstaver. Kistepladen blev fundet ved en Udgravning paa Domkirkepladsen 1892[4] og opbevares nu i Domkirkens Museum.

4) 1721. Frøken Rigitza Sophia Trolle, født 18. Sept. 1699, Datter af salig Oberst Anders Trolle og Fru Charlotta Amalia Wind; død 24. Marts 1721.

5) 1727. Frøken Dorothea Kruse, født paa Spøtrup i Jylland 10. Juni 1665, Datter af Mogens Kruse, kgl. Maj.s Oberst ved Kavalleriet, og Fru Hedewig Krabbe, »opfødt i Herrens Frygt og al christelig Dyd, først i Hr. Generalmajor Sandbergs og Fru Ingeborg Krabbes, siden i Hr. Geheimeraad og Generalløjtnant Hr. Palle Krags og Friherreinde Fru Helle Trolles Hus, hvorfra hun kom til det adelige Jomfrukloster Anno 1700«; død 2. Okt. 1727, 62 Aar, 3 Maaneder og 3 Uger gammel.

6) 1728. Frøken Helle Trolle, født 21. Sept. 1700, Datter af Oberst Anders Trolle til Troldholm og Fru Charlotta Amalia Wind; død 15. Juni 1728, 28 Aar gammel.

7) 1731. Frøken Susanna Maria Worm, født i København 16. Nov. 1685, Datter af Johan Worm, kgl. Maj.s Konference- Etats- og Justitsraad' samt Deputeret for de kongelige Finanser, og Fru Maria Crone; død i Klosteret 7. Marts 1731.

8) 1741. Frøken Sophia Pasberg Kaas, født 14. Marts 1677, Datter af Mogens Kaas og Fru Agatha Skinkel, »elsket som en Datter i Geheimeraad Niels Kraghs og Fru Sophie Julis Hus, hvorfra hun 1719 kom i det højadelige Roskilde Jomfrukloster«, død 65 Aar gammel 24. Nov. 1741.

9) 1743. Frøken Christiane Birgitte Juell, født paa Lindberg 16. Sept. 1667, Datter af Henrich Juell til Lindberg og Fru Sophie Høeg; død i Klosteret 11. Jan. 1743. Et Brudstykke af *Kistepladen* blev fundet 1892 ved en Udgravning paa Domkirkepladsen[4].

10) 1743. Frøken Else Catarine Ahrenfeld, født paa Rugaard i Jylland 11. Dec. 1691, Datter af Etatsraad Jørgen Ahrnfeld og Fru Ellen Christine Below; død i Klosteret 5. April 1743.

11) 1749. Frøken Karen Juel, født paa Schersnes ved Tønsberg i Norge 10. Febr. 1687, Datter af Generalmajor Frantz Juel og Fru Johanne Sophie Kaas; Medlem af Jomfruklosteret Nov. 1714, død 12. April 1749.

12) 1751. Frøken Dorothea Susanna Ulfeld, født paa Hølriis(!) i Jylland 24. Okt. 1685, Datter af kgl. Maj.s Ritmester Friderich Uldrich Ulfeld og Fru Anne Magdalene Kruse; indtraadt i Klosteret 1703, død 21. Juli 1751, 65 Aar og 9 Maaneder gammel.

13) 1751. Frøken Inger Dorothea Schachtawel, født i Norge 1677, Datter af Løjtnant Envold Schachtawel og Fru Dorthe Budde; død 25. Sept. 1751 i Klosteret, efter at have levet 47 Aar der.

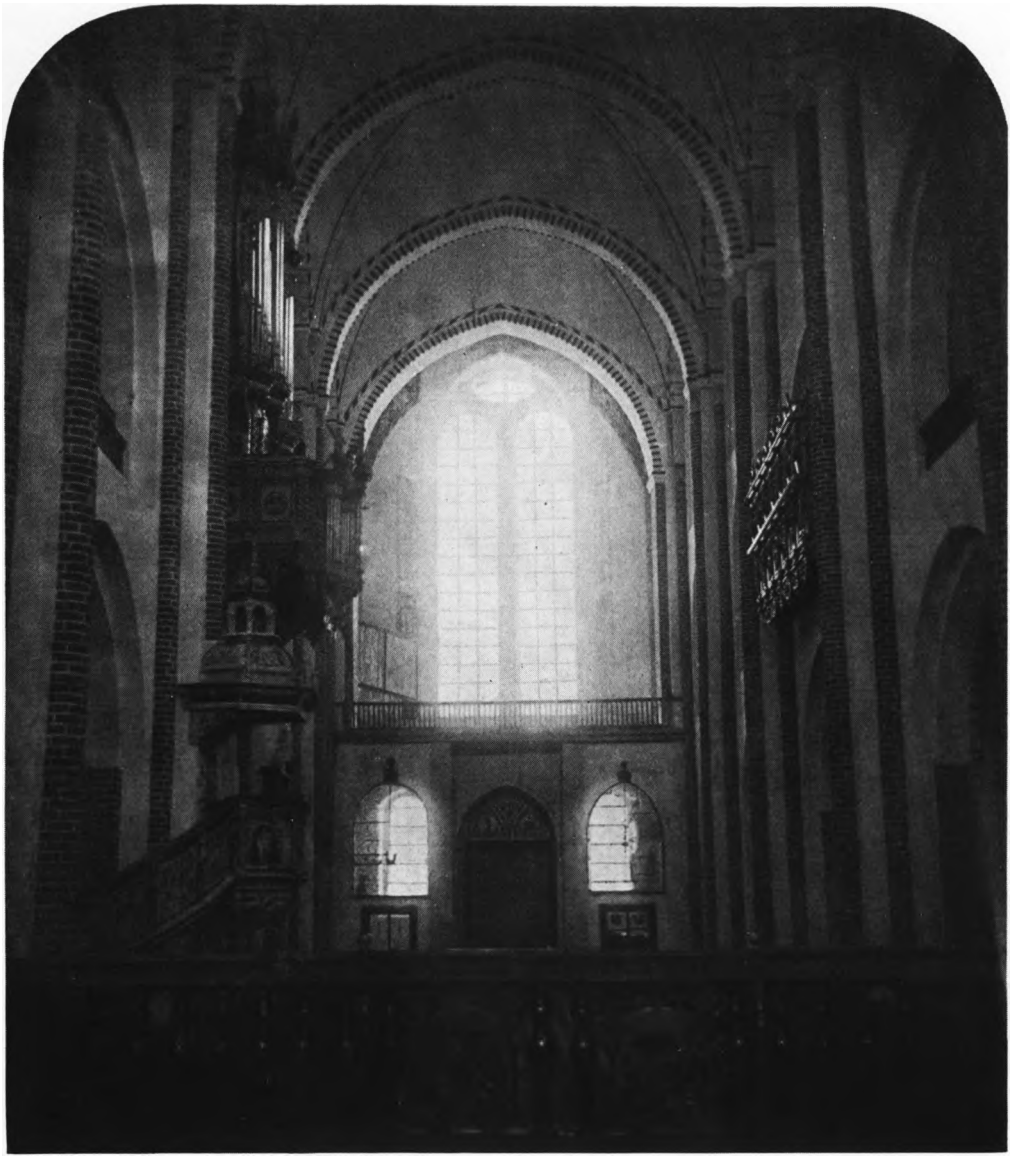
14) 1756. Frøken Margrethe Rodsteen Trolle, født paa Nachebølle 1710, Datter af Etatsraad Børge Trolle og Fru Charlotte Amalia Rosenkrantz; død i Klosteret 1756.

15) 1756. Frøken Mette Vind, født paa Harrestedgaard 1715, Datter af Kammerherre Wilhelm Carl Vind og Fru Margrethe Scheel Ramel; død i Klosteret 1756.

16) 1757. Fru Dorothea Ulrica Ofïenberg, født 1705, Datter af Kommandør Hans Christopher Ofïenberg og Fru Erica Christiana Kaas; død i Klosteret 1757.

17) 1758. Frøken Christiana Rodsteen Sparre, født paa Bastrup 1680, var en af de første Frøkener, som kom i Klosteret 1699, Datter af Oberstløjtnant Jacob Sparre og Fru Anne Juul; død 1758.

[1] Vilhelm Skeel: Optegnelse om Roeskilde Adelige Jomfrukloster. 1867. S. 41. [2] Pro-

C. G. Thaeme

Fig. 704. Midtskibet, set mod Vest, med Hahns og Krabbes † Kapeller og Krypter; Hahns Kapel til venstre i Billedet (S. 2133 og 2136).

tokoller over Reparationer ved Domkirken 1823—54. Rosk. Domk.s Arkiv (LA). [3] Indskrifterne er bevaret hos Gjessing, i Pontoppidans Marmora Danica II, 289 f. samt i Hofmans Fundationer VII, 227—228. [4] Løffler: Undersøgelser af Grave paa Domkirkegaarden i Roskilde 1892. (Manuskript i NM).

†*Krypt under sydvestre Vaabenhus,* indrettedes efter Bevilling af 3. Dec. 1700 til Begravelse for Rektor, Magister Peder Schade »paa den vestre Side«, og

12. Jan. 1701 fik Postmester Martinus Rahn bevilget et Begravelsessted ligeledes »i søndre Vaabenhus østen op til Magister Schades«[1]. Krypten bestod ifølge en kort Beskrivelse af Steen Friis[2] af-en »dobbelt Gravhvælving«, hvortil der var Nedgang lige inden for selve Kirkedøren »under« Gravstenen tilhørende Johannes Nielsen († 1574) (S. 2044), der dog siden er flyttet længere ud i Gangen. Ved Opførelsen af et Bræddeskur i Vaabenhuset 1851 blev Hvælvingerne gennembrudt og Krypten opfyldt; et Lufthul mod Syd tilmuredes først 1859[3].

Af Kisterne, der ved Nedbrydningen alle var sammenfaldne, er intet bevaret, ligesom ogsaa Kistepladerne er gaaet tabt, men Oplysninger om Indskrifterne (dog ikke Grundlæggerens) findes hos Gjessing[4].

1) 1698. Tinplade med Indskrift paa Latin over Catharina Bartholin, gift med Peder Schade (sml. S. 2114), Kannik i Roskilde og Rektor ved Skolen sammesteds, »Moder til et syvfoldigt Afkom«, død 2. Marts 1698, 42 Aar, 1 Maaned og 7 Dage gammel. Den lange Indskrift var undertegnet L.M.Q.P. O. W. Worm, hvilket Gjessing udlægger: lugens moerensque posuit (»O. W. Worm satte med Sorg«).

2) 1702. Kisteplade af Kobber for Fru Toleranze Schade, født 2. Nov. 1667, gift 3. Juli 1694 med Kaptajn Stephan de Bergeries, fik i otte Aars Ægteskab fem Børn, af hvilke en Søn forhen er hensovet; død 9. April 1702, 34 Aar og 7 Maaneder gammel.

3) 1703. Kobberplade med Indskrift paa Latin over Hans Schade, polsk Resident [født 31. Maj 1671], gift 21. [Jan.] 1696 med Catharina Mejbom; »død ved Nattetide i København gennemboret af en Kaarde« [11. Okt. 1703], 32 Aar, 4 Maaneder og 10 Dage gammel.

4) 1714. Kisteplade af Kobber for Charlotte Amalia Braem, født paa Ringsted Kloster, Datter af Etatsraad Gothart Braem og Fru Karen Lange; gift $4^1/_2$ Aar og 3 Uger med Mag. Jespar Schade, Theolog, Lektor og Rektor ved Roskilde Katedralskole (een Søn og een Datter); død 23. Aug. 1714, 24 Aar, 3 Uger og 2 Dage gammel, og nedsat i Krypten 10. Sept. 1714.

5) 1716. Lille Messingplade med Indskrift paa Tysk over Jacobus Jovinianus Bartholomæi, født 5. April 1716, død 3. Nov. samme Aar.

6) 1717. Tinplade med Indskrift paa Tysk over Martinus Rahn, Postmester og kgl. priviligeret Apoteker i Roskilde, født 1660 i Stargardt, Hovedstaden i Bagpommern, Søn af Johan Rahn, Stadshøvedsmand, Raadsherre og Herre paa det adelige Gods Busheler, og Sophia Catharina Rühlin; gift i 24 Aar med Anna Munckin; død 23. Marts 1717, 57 Aar gammel, begravet 4. April[1].

7) 1724. 15. April nedsattes et af Schades Børn i Begravelsen[1].

8) 1724. Madam Rahn blev nedsat i Begravelsen 29. Maj 1724[J].

[1] Extrakt af Klokkernes Rgsk. 1708—39. [2] 1851—52 S. 164. [3] Steen Friis' Dagbog 16. Okt. 1859 S. 155. * S. 147—54.

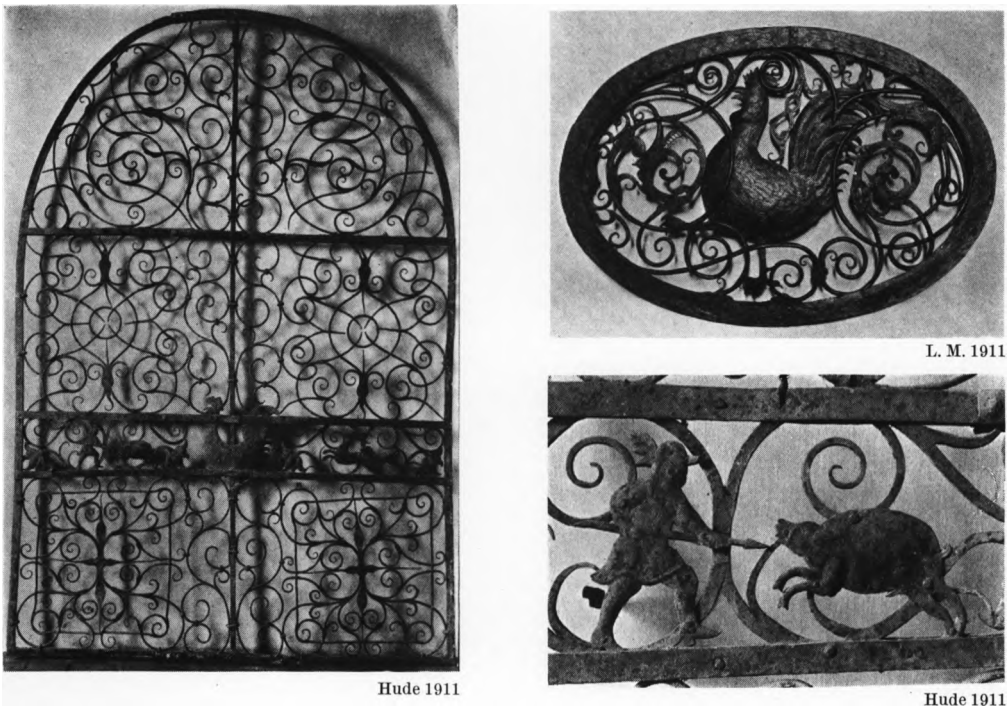

Fig. 705—707. Hahns † Kapel. Helhed og Detailler af Gitterdoren, nu i Roskilde Vor Frue Kirke, sml. 1. Bind, S. 92 f. (S. 2134).

†Krypt under nordvestre Vaabenhus er hverken nævnt eller beskrevet i nogle af Haandskrifterne, ej heller findes den hos Steen Friis. Den eneste Kilde, fra hvilken der kan hentes Oplysning om dens Eksistens, stammer fra 1825, da »den forfaldne Begravelseskælder« blev opfyldt.

Protokoller over Reparationer ved Domkirken 1823—54. 2. Bind. Roskilde Domkirkes Arkiv. G. (LA).

Hahns †Kapel (Fig. 704) indrettedes i det tidligere 10 000 Ridderes Kapel (S. 1495) ifølge et Skøde[1] udstedt af Kirkens Patron Johan Christoph von Körpitz og konfirmeret 16. Febr. 1682 af Christian 5., hvorved Christian 5.s Yndling og O verhof jægermester, Vincentz Joachim Hahns Enke og Arvinger for 500 Rdl. fik overdraget »en aaben Capel under det middelste Kirchens Tag oc Hvelling, hvor tilforn Daaben stod, strechendis sig i Lengden fra Kirchens Hofvedmuur i Vester lige med dend store Kircheport, og ud til dend yderste Kant af Begrafvelsets Muur ind i Kirchen i Øster«. Desuden blev der givet Tilladelse til at opsætte »den salig Herre til Ære et Epitaf paa det Fundament, de til Indlukkelsen selv haver ladet bygge, og Muren derpaa er opført«. Endvidere forbødes det Arvingerne at afhænde Begravelsen til andre »eller og gøre Graver og Hvelling under Jorden til deres Lig«.

Ved Kommissionsdom af 10. Nov. 1742 overgik Begravelsen til den nærmeste Arving, »Fru Grevinde af Laurvigen«, der gik ind paa at opretholde det forrige Skøde, hvorefter der hvert 20. Aar skulde betales 21 Rdr. i Fornyelse, hvis ingen Lig blev nedsat i Begravelsen[2].

Kapellet blev nedbrudt i August 1868 sammen med Krabbes Kapel, da der ønskedes en Udvidelse af Kirkerummet[3].

Ved det middelalderlige Kapels Indretning til Begravelse fik Øst- og Nordmuren Smedejernsgitre i Aabningerne (Fig. 705—707). I Østmuren indsattes en Gitterdør, der 1868 flyttedes til Krags Kapel (sml. S. 2116) samt over Døren et stort, rundbuet Gitter, der 1910 sammen med de to smaa, ovale Gitre fra Nordmuren overflyttedes til Vor Frue Kirke (1. Bind S. 92 f.). 1828 opmaledes en Dør og Gitrene af Malermester J. H. Ehlers[4]. Ifølge Fortegnelse 1685 var Vinduet forsynet med Jerngitterværk, desuden var »oven til« ophængt tre Hoved- og 16 Anefaner, som sandsynligvis har været anvendt ved Begravelsesceremonien for Vincentz Joachim Hahn.

Paa en Pille var et »Kerrytz« opsat. Denne *Rustning* (Fig. 708) af fortinnet Messingblik, der nu er opstillet i sydvestre Hjørne af Kapellet, maa være fremstillet specielt til Begravelsesceremonien for Vincentz Hahn. Den er et tysk, sandsynligvis sachsisk Arbejde. Formen svarer helt til et Feltharnisk og bestaar af Trallehjælm, Halskrave, Bryst- og Rygplade samt Arm- og Bentøj med tilhørende Handsker og Sko. Pragtrustningens Elementer viser sig i de forgyldte Akantusornamenter i Relief, der skyder ud fra Bryst- og Rygpladens vertikale Midtskinne, samt i Halskravens Trofæ[5].

Paa Hahns Kiste laa hans *Kaarde,* nu ophængt ved Siden af Rustningen. Det er en Rytterkaarde, antagelig en dansk Militærtype fra 1660—80[6].

Ifølge Behrmann[7] begravedes de raadnede Faner paa Kirkegaarden 1827 sammen med de fem Børnekister (Nr. 2—6), hvilket synes at bekræftes af Regnskaberne[8]. Steen Friis hævder derimod, at Kisterne samme Aar blev nedsat i Krypten under Krabbes Kapel[9]. Aaret inden Nedbrydningen af Kapellet flyttedes de bevarede Kister til Krypten under Frederik 5.s Kapel[3], hvorfra de 1910 overflyttedes til Roskilde Vor Frue (se S. 92 f.).

Nedenstaaende Oplysninger om Kister er hentet fra Thott og Gjessing.

1) 1667. Fru Sidtzell Kaas, født paa Eegetgaard i Sielland 26. Juni 1645, Datter af Errich Kaas til Bremmerswold og Fru Susana Spare; død i Kiøbenhafîn 5. Sept. 1667, 22 Aar, 2 Maaneder og 9 Dage gammel. Oval *Kisteplade* af Messing indrammet af Bræmme bestaaende af store, gennembrudte Barokblomster. Indskriften er med Versaler. I Domkirkens Museum.

2) 1667. Jomfru Sitzel Hahn, født i København 4. Sept. 1667, Datter af Wincentz Jochum Hahn til Egetgaard og Fru Sitzel Kaas; død i København 24. Dec. 1667, »16 Uger ringer een Dag« gammel. *Kisteplade* af Kobber.

Fig. 708. Vincentz Joachim Hahns Begravelsesrustning S Bβ gtsson
(S. 2134).

3) 1671. Christian Hahne, født paa Egedgaard 22. April 1665 om Natten mellem to og tre, Søn af Vincentz Joachim Hahn til Egedgaard, kgl. Maj.s
O verhof jægermester, og salig Fru Sitzel Kaas; død i København 31. Marts 1671, »seks Aar ringer 22 Dage« gammel.

4) 1677. Christian Hahn, født 27. Juli 1675, død 19. Aug. 1677.

5) 1677. Vincentz Joachim Hahn, født 4. Maj 1677, død 3. Sept. samme Aar.

6) 1679. Henrich Christopher Hahn, født 10. Aug. 1678, død 14. Maj 1679.

7) 1679. Fridrich Hahne, født paa Egedegaard 2. Juni 1662, Søn af Vincent Joachim Hahne til Seekamp og Hiortespring, Ridder af Elefanten, kgl. Maj.s fordum Geheimeraad og Ober Jegermester, og Fru Sidsel Kaas. Kom 13 Aar gammel i Følge med den kongelige Ambassadør, Hr. Greve Anthone til Oldenborg til Fredstraktaterne i Nimwegen og Engeland, og til Studiernes Fortsættelse blev han forskikket til Frankrig, hvor han døde i Paris af en hidsig Feber 7. Nov. 1679, 17 Aar, 5 Maaneder og 5 Dage gammel. Rektangulær *Kisteplade* af Messing, forneden endende i en Spids, med Skriveskrift. Kistepladen findes nu i Domkirkens Museum, men vil blive overført til Vor Frue, hvortil Kisten er flyttet (sml. 1. Bind S. 93).

8) 1681. Fru Ida Hedewich Hahnin, født Rühmorin Anno 1648 Palmesøndag, død 13. Sept. 1681 i sin Alders 33. Aar. Oval *Kisteplade* af Messing omgivet af en Bladkrans og med Indskrift paa Tysk med Skriveskrift. Kistepladen findes nu i Domkirkens Museum, men vil blive overført til Vor Frue, hvortil Kisten er flyttet (sml. 1. Bind S. 94).

9) 1747. Christian von ArenstorfT, fordum Herre til Svanholm, født i August 1670, død 19. Jan. 1747. Kisten, der var overtrukket med Bay og havde en lille Kisteplade af Tin, indsattes i Kapellet 26. Jan. efter skriftlig Tilladelse fra Fru Grevinde Laurvigen[2].

[1] Sjæll. Registre 16. Febr. 1682, fol. 444 f. (RA). 2 Hofmans Fundationer VII, 231. [3] Steen Friis' Dagbog 1868 S. 80. [4] Rgsk. 1712—1883. Stiftsøvrighedsarkivet (LA). [5] Ada Bruhn: Vincentz Joachim Hahns Begravelsesrustning i Roskilde Domkirke, i Aarb. f. nord. Oldkynd. 1945. S. 46—73. [6] Se Ada Bruhn, i Vaabenhistoriske Aarbøger. 1949. S. 22 f., Fig. 12. [7] Behrmann 1832 S. 129. [8] Protokoller over Reparationer ved Domkirken 1823—54. Rosk. Domk.s Arkiv (LA). [9] Steen Friis 1851—52 S. 170.

Krabbes †Kapel (Fig. 704) indrettedes i det tidligere Catharina Rotas Kapel (S. 1494) til Begravelse for Niels Vind. Ifølge et Kongebrev af 14. Marts 1649[1], fik Fru Mette Rosenkrantz, Enke efter Niels Vind til Grundet, overdraget et Kapel »paa den nørre Side herudi Domkirken næst op til den Begravelsessted, som ærlig og velbyrdig Mand Hr. Niels Trolle her paa Roskildegaard for nogen Tid siden naadigst er blevet forundt«.

Da Kapellet var hjemfaldet til Kirken, solgtes det 1714 for 400 Rdr. til Otto Krabbe[2] »paa de Conditioner, at Arvingerne er befriet for Skiødets For-

nyelse og ald anden Kiendelse hver 20de Aar, saavelsom og for Betaling ved hver Liigs Nedsættelse«. Hertil krævedes dog kongelig Konfirmation, hvilken imidlertid endnu ikke 1742 var forevist. Kun Ejeren, hans Hustru og Børn fik ifølge Skødet Ret til at blive gravsat i Kapellet[3].

August 1868 blev Kapellet nedbrudt, og Rummet indlemmedes i Kirken[4].

Ved Omdannelsen til Gravkapel indsattes Smedejernsgitre i de forskellige Lukkemure, i Østmuren en Dør, som 1868 flyttedes til Trolles Kapel (S. 2123) og derover et stort, rundbuet * Gitter (sml. Detaillen Fig. 709), der 1910 overflyttedes til Vor Frue sammen med de to ovale *Gitre, der havde siddet i Sydmuren (1. Bind S. 94). — 1828 opmaledes Gitre og Døre af Malermester J. H. Ehlers[5].

M. M.1911

Fig. 709. Krabbes †Kapel. Smedejernsblomst paa Gitter, nu i Roskilde Vor Frue (S. 2137).

Krypten maa være anlagt samtidig med Kapellets Indretning 1649, idet allerede Fortegnelse 1685 nævner, at Kapellet »haver Gevælft i Jorden, som udi Længden befindes 6 Alen $^1/_2$ Kvarter, i Bredden 4 Alen inden Murene, [og] findes udi den nordre Side et Rum af 2 Alens Længde og 6 Kvarters Bredde«. Krypten, hvortil der var Adgang i Øst, havde en Luftkanal i Vest.

Fru Geheimeraadinde Krabbe købte 1720 af Kirken »tvende smaa Stenpiller med Fødder og Kroner«[2], dvs. to senromanske Søjler fra Kirkens †Lektorium (sml. 3. Bind S. 1415), som støttede Kryptens Hvælv (sml. Meldahls Plan, Fig. 614). — 1867 flyttedes de bevarede Kister hen under Frederik 5.s Kapel, og 1910 til Vor Frue Kirke (1. Bind S. 92 f.). Da Krypten ved Kapellets Nedlæggelse blev opfyldt, reddedes Søjlerne[4]; de har nu Plads i Domkirkens Museum.

Begravelsen rummede ifølge Fortegnelse 1685 »et stort Lig og to smaa«, som nu er forsvundne, men hvis Gravskrifter er optegnet i MS Thott.

1) 1643. Unavngiven Søn af Niels Vind til Grundet og Mette Rosenkrantz, født paa København Slot 27. Aug. 1643, og død straks efter Fødselen.

2) 1646. Niels Vind til Grundet, født paa Grundet 1615, død sammesteds 5. Dec. 1646.

3) 1652. Niels Vind til Grundet, født i København 4. April 1647, Søn af

salig Niels Vind og Mette Rosenkrantz, død paa Alsted 26. Juli 1652, seks Aar gammel.

Bortset fra de Kister, der tilhørte Medlemmer af Familien Krabbe, og som 1910 overflyttedes til Vor Frue, har man Kendskab til endnu een Kiste, (Fru Dorthe Gersdorfs), der sammen med de andre stod i Krypten. Den var imidlertid saa medtaget, at man 1912 lod den nedgrave paa Kirkegaarden. Den var betrukket med Læder og smykket med Messingbeslag[6].

1680. Fru Dorethee Gierstorff til Aakjer, Otto Krabbes til Holmegaard, kgl. Maj .s forrige Kammerherre og nuværende Amtmand over Tryggevælde og Møns Amt, født i København 18. April 1654, Datter af Hr. Jochim Gersdorf, Herre til Tundbyholm, Ridder, Danmarks Riges Drost, Raad og Befalingsmand over Kalundborg Amt og Fru Øllegaard Huitfelt til Eiløe; død i den fyrstelige Residensstad Hannover 30. Juli 1680, 26 Aar og 14 Uger gammel.

[1] Sjæll. Tegn. 1649 14. Marts fol. 72. [2] Rgsk. 1712—1883. Stiftsøvrighedsarkivet (LA). [3] Hofmans Fundationer VII, 233. [4] Steen Friis' Dagbog 1867 S. 73. [5] Rgsk. 1712—1883. Stiftsøvrighedsarkivet (LA). [6] Indberetning af M. Mackeprang 1910; om Nedgravningen 1913.

Murede Begravelser.

Kendskabet til Domkirkens murede Begravelser fra nyere Tid hviler foruden paa Hofmans Fundationer, Marmora Danica og andre trykte Kilder i Hovedsagen paa en »Fortegnelse over Roskilde Domkirkes Begravelser 1685« foretaget af en Kommission i Aarene 1684—86 (Fortegnelse). Af denne Fortegnelse har Pastor M. Munthe 1739 foretaget en Extrakt (Extrakt), hvortil han har føjet enkelte supplerende Oplysninger, samt extraheret »Klokkernes Regnskaber for Ligpengene fra 1708 til 1739« (Extrakt af Klokkernes Rgsk.). Til Grund forfølgende Oversigt erlagt Fortegnelse 1685, hvis Ordning er bibeholdt.

Fortegnelsen indledes med en Beskrivelse af Krypter tilhørende Ove Skade (S.2107), Ove Gedde (S.2105), Præsident Bülche (S.2104), Peder Wibe (S.2106), Christopher Urne (S. 2112), Otto Krag (S. 2115), Wincentz Joachim Hahn (S. 2133), Niels Vind (S. 2136) og Niels Trolle (S. 2122), hvorefter de nedenfor nævnte følger:

»Uden for Koret paa den nordre Side«: 1) Frederik Godske (Friderich Gotsche), død 1611. Med Gravsten (S. 2057) og †Tavle (S. 2004) paa Korets Mur. (Fortegnelse).

Søren Lyngbys Barn (sml. Nr. 30).

»Inden for Skillerummet bag Koret« (Koromgangen):

2) Augustinus Sandt, død 1649, og Hustru, Anna Rhuman, død 1648. — Med Gravsten paa (S. 2072) og Epitaf paa Hovedmuren (S. 1994). Da Graven Sept. 1678 blev aabnet, for at Magister Hans Callundborgs tvende Børn kunde

blive nedsat, konstateredes, »at Graven kunde ikke højere estimeres end paa tvende maadelig Lig« (Fortegnelse).

Jacob Vind og Hustru, sml. Harboes Krypt S. 2104.

Paa det store Kirkegulv lige for Alteret (Midtskibet):

3) Enevold Randulf, død 1666, samt Hustru, Benedicte Rasmusdatter, død 1673, og Søn, Rasmus Enevoldsen Randulf, død 1671 (sml. Gravsten S. 2076). 219 x 215 cm »inden Murene«. Ligene var anbragt saaledes, »at det midterste Lig hænger mellem begge de andre«. Ifølge Gjessing S. 96 f. var der i Graven fundet en †Kisteplade med en Indskrift paa Latin over Rasmus Enevoldsen Randulf, Landsdommer paa Lolland-Falster, død 1671 i sit Embedes 10. og sin Alders 40. Aar, efter at have faaet fire Børn i $9V_2$ Aars Ægteskab. — Arvinger til Begravelsen var Dr. Niels Randulf, Biskop i Bergen og hans Søstre, Bente salig Dr. Eblings og Ellen Magister Eschilds i Roskilde (Fortegnelse). Ifølge Hofmans Fundationer VII, 232 blev Begravelsen 1742 tilkendt Kirken, der derefter solgte den til Justitsraad, Landsdommer Munthe.

4) Jens Frantzen (sandsynligvis identisk med Johannes Francisci Troiel, død 1666) og Hustru. Delvis under Kvindestolene, 235 x 165 cm »inden Murene«, »med deres egen Sten paa« (sml. S. 2075). Foruden Ejernes Lig fandtes et lille, dødfødt Barn. Arvinger til Begravelsen var Magister Peder Schade og »de salige Folks Børn« (Fortegnelse).

5) Hans Callundborg. 282 x 251 cm, »inden Murene«, med Gravsten. Begravelsen rummede »den salig Mands Lig, hans Eftermand i Ægteskab, salig Magister Arnoldus Rhuman, og een salig Magister Hansis Datter over 15 Aar«. Arvinger var Enken Bodild og hendes Børn (Fortegnelse).

6) Otto Brochenhus, død 1594, og Hustru, Karen Wenstermand, død 1588. Midt mellem begge de forrige, med Gravsten (S. 2055) og nu forsvundet Trætavle (S. 2005). »paa den søndre Side« (Fortegnelse).

7) Peter Sørensen, død 1696, med Hustru, Hedvig von Wechlen og Børn. 211 x290 cm, med Gravsten (S. 2077) (Fortegnelse).

8) Christen Lodberg, død 1693, med Hustru Johanna Jacobsdatter Eilers og fire Børn. 298x211 cm »inden Murene« med Gravsten (S. 2077) (Fortegnelse). Ifølge Hofmans Fundationer VII, 232 fik Arvingerne Skøde paa Begravelsen
11. Juni 1682. Kistepladens Indskrift er bevaret hos Løffler Nr. 148: Doctor Christen Lodberg, født i Lodberg Sogn i Thy 1625 alle Helgens Aften, »ved mange Rejser i fremmede Lande og idelig Studeringer gjort sig navnkundig hos alle«, Professor paa Sorø Academi, Prins Georgs Informator og Confessionarius, Sognepræst til Domkirken i Roskilde i 14 Aar og Superintendent over Riber Stift paa 12te Aar. »Han var, som det bør sig en Biskop, en Kvindes Mand og ni Børns Far«, af hvilke fire er døde, og fem lever med deres Mor, Johanna Jacobsdatter Eilers. Død 12. Juni 1693, 67 Aar, 7 Maaneder og 13

Dage gammel. — 22. Marts 1714 nedsattes Bispinde Lodberg i Begravelsen (Extrakt af Klokkernes Rgsk.).

9) Christian Gyldenstierne, død 1617, og Hustru Dorethe Rud, død 1648. 1616—17 betaltes 100 Dir. for Begravelsen (Rgsk. 1608—18. Rentekammer Afd. Nr. 6. RA). Med egen Sten paa (S. 2062) og nu forsvundet Træ-Epitaf (S. 1992) paa Kirkens nordre Pille (Fortegnelse). Ifølge Kommissionsdommen 1684—86 var Begravelsen hjemfalden til Kirken, og de afdødes Ben skulde lægges i en liden Benkiste i samme Grav (Extrakt).

10) Jonas Charisius, død 1619, og Hustru, Anne Sørensen, død 1633. »Med Plads til to Lig, — med egen Sten (S. 2062) og Epitaf (S. 1990). Arvinger Amtmand Charisius og hans Børn« (Fortegnelse). Ifølge Kommissionsdommen af 10. Nov. 1742 (Hofmans Fundationer VII S. 233) blev Begravelsen tilkendt Justitsraad, Landsdommer Stochfledt »som Arving i fjerde Led at beholde den i 200 Aar samt tage nyt Skøde derpaa og holde Graven og Epitafiet vedlige«. Hertil er dog føjet: »Dette er endnu ikke efterkommet«.

11) Sophia Lucht, død 1663 og Datter. Begravelsen skulde ifølge Fortegnelse være paa to Lig, men i en Artikel i Illustreret Tidende 7. Jan. 1866 taler Steen Friis om tre hensmuldrende Kister, der ifølge samme Kilde var anbragt under Jonas Charisius' Gravsten (S. 1666). Paa Datterens laa foruden Skriftpladen en Løvkrans af Messing med Jesumonogram og et middelalderligt Krucifiks (sml. S. 2062).

De to bevarede *Kisteplader,* begge af Messing, er nu i Domkirkens Museum: Sophia Lucht, Datter af David Luct og gift med Antonius von Delden; død 23. April 1663, begravet 5. Maj samme Aar. Den ovale Plade holdes af to Engle og krones af et Englehoved. Indskriften er paa Latin med Versaler. — Wendelia von Delden, Datter af Antonius; død 26. April 1667, 32 Aar gammel, efter 6 Aars Ægteskab med Søren Jensen Kornerup (Severinus Joh. Cornerop); herefter et Tetrastichon, der ifølge Steen Friis 1851—52, eget Eksemplar S. 100 er forfattet af hendes Mand. Den ovale Plade indrammes af en gennembrudt Bræmme af Ranker og Storblomster. Indskrift paa Latin med Versaler og store Skønskriftsbogstaver.

12) Kirstine Huitfeldt, død 1563. »Med Sten paa (S. 2036) — og en (nu forsvundet) liden Trætavle (S. 2004) paa den nordre Pille« (Fortegnelse).

13) Herman Schrøder, død 1665, og Hustru Eva Motsfeldt, død 1706. 219,3 x 219,3 cm »med egen Sten paa« (S. 2071) (Fortegnelse). Den bevarede, ovale *Kisteplade* af Messing med øvre, afskaarne Hjørner er nu i Domkirkens Museum. Indskriften med Skriveskrift: Eva Modtzfeldt, født i Kiøbenhafn 5. Febr. 1626, Datter af Peter von Modtzfeldt og Maria von Heinsbach; »kom derefter i Ægteskabs Pagt« 17. Sept. 1643 med Borgmester i Roeskilde Herman Schrøder, fik ti levende Børn, fem Sønner og fem Døtre, »af hvilke de syv

allerede er blandt Helgenes Tal; een Søn og tvende Døtre lever endnu, saa længe Gud behager«. Han døde 29. Aug. 1665, hun 20. Jan. 1706 efter 41 Aars Enkestand, 80 Aar gammel »ringer 2 Uger og 2 Dage«.

»Neden for den fjerde Pille i samme Gang« (Midtskibet):

14) Erick Walckendorff, død 1568, og Hustru, Berete Andersdatter, død 1560. »Muret Grav til to Lig, med egen Sten paa« (S. 2040) (Fortegnelse). Ved Kommissionsdommen 1742 blev Begravelsen tilkendt Kirken.

15) Landsdommer og Borgmester Christen Steensen, død 1669 (Gravsten S. 2101). Begravelse til »to Lig (ifølge Hofmans Fundationer VII, 233 »af Størrelse til tre Lig«), med egen Sten paa«. »Arving er Sønnen [Pastor] Christian Glob i Bringstrup ved Sorø og hans Søskende« (Fortegnelse).

16) Kannik Christian Werner og Hustru. »Arvinger er deres Børn, hvilke ej vides hvor er og havde intet at betale med« (Fortegnelse).

17) Holger Gagge, død 1630, og Hustru Biatæ Ulfeld, død 1630. »Paa to Kister efter gammel Brug med egen Sten paa« (S. 2068) (Fortegnelse).

18) Iver Eilersen (Ivarus Hilarius), død 1658. 235 x 156 cm »foruden Murene« (Fortegnelse), overdækket af Planker og med egen Sten paa (S. 2101) (Extrakt). Begravelsen, der tidligere ejedes af Lector Matheseos, skulde efter Iver Eilersen arves af Magister Eschild Lauritzen Dolhuus, »som har Enken« (Fortegnelse).

»Tvært mellem begge Kirkedørene lige for de lange Stole«:

19) Andreas Schvendie og Hustru, Anna Clementis, død 1611. Begravelsen var »uden Gevælft« (Extrakt), men havde »egen [†] Sten paa« (S. 2099) (Fortegnelse). Ved Dom fik Doktor Otto Sperlings Arvinger tilkendt Begravelsen, hvilket imidlertid ikke skal være efterkommet (Extrakt).

20) Johan Ebeling, død 1665. 188 x 156 cm »med egen [†] Sten paa« (S. 2102) (Fortegnelse) og overdækket med Planker (Extrakt). »Arving er Enken selv, som endnu lever her i Roskilde« (Fortegnelse). Muligvis er Begravelsen identisk med den foregaaende, idet Bente Randulf, Johan Ebelings, 1. Juli 1700 har solgt og skødet en muret Begravelse med Ligsten paa, hvorunder Andreas Schvendie tilforn har ligget, i den vestre Tværgang ved den nordre Side mellem de Vinders Begravelse og Kvindestolene, til Amtsskriver i Roskilde Ole Pedersen, død 1701 (Gravsten S. 2078) (Rgsk. 1685—1848, LA).

21) Elias Eisenberg, død 1590. Ved Nedlægningen af Varmerør i Kirken 1866 stødte man ifølge Steen Friis' Dagbog 1874 S. 151 paa Begravelsen, der laa i den vestligste Del af søndre Gang med Hovedenden mod Pille IX S. Extrakten oplyser, at den var muret »og med Gevælft over, hvorpaa ligger en stor Sten (S. 2051) og et lidet Epitafium (S. 1988) opsat i en Kobberplade paa Pille«. Begravelsen rummede foruden Elias Eisenberg ogsaa dennes Svigermoder, død 1585, Hustru, død 1612, og lille Datter, død 1586.

Ved Undersøgelsen af Graven 1866 fandtes en rektangulær *Kisteplade* af

Messing med en graveret Kassetteværksramme. Den er nu ophængt i sort Ramme paa Pille IX S. Kistepladen havde en Versalindskrift paa Latin for Elias Eisenberg, Provst og Kannik ved Roskilde Domkirke, død 30. April 1590, 56 Aar gammel og begravet her. Herefter religiøs Sentens.

»Paa den søndre Side ved Alteret og ned ad samme Gang« (søndre Sideskib):

22) Magister Morten Pedersen Greenoeae, død 1595, og Hustru Dorothea, død 1599. I søndre Sideskib, »med tvende egne Sten paa (sml. S. 2044) og Aarstal 1599«(!) (Fortegnelse).

23) Johan Gietzbert von Wersabe, død 1677. I søndre Sideskib, »med egen Sten paa (S. 2076) og to ophængte Faner paa Kirkens Hovedmur« (Fortegnelse).

24) Hans Callundborgs Moders Begravelse (sml. ovfr. Nr. 5 S. 2139). I søndre Sideskib, med egen Sten paa. »Arving er Boel Mag. Hansis og hendes Børn« (Fortegnelse). Tilkendt Kirken ved Dom (Extrakt).

»Paa den nordre Side ved Alteret«.

25) Peder [Hansen] Faxe, Sognepræst i Pedersborg ved Sorø, død [1689]. »Hvorpaa ligger en Sten, hvis Aarstal kan læses«(!) (Fortegnelse).

26) Daniel Christoffersen Knopf, død 1625, og Hustru Anna Christophers Datter, død 1628. Dækket af en Gravsten (S. 2066), opfyldt med Jord allerede før 1685 »formedelst Bjælkernes Forraadnelse« (Fortegnelse).

»Udi salig Magister Christophers (Biskop Olufs) Kapel« (dvs. Vor Frue Kapel):

27) Christopher Knopf, død 1611. Med Gravsten (S. 2055) og Topstykket af et *Epitaf, nu i Nationalmuseet (S. 2002) paa Muren (Fortegnelse). Denne Begravelse rummede foruden Ejeren selv ogsaa hans Hustru, Barbara Paludan, død 1598, samt tre smaa Børn.

Foruden de i Fortegnelsen opregnede murede Begravelser findes enkelte, der er nævnt i Extrakten, Extrakt af Klokkernes Regnskaber samt i Hofmans Fundationer VII, 232.

28) Johan Friderichsen Flensborg, død 1641 (sml. † Gravsten S. 2100). »I den nederste Part paa det store Gulv«. 3. Maj 1737 solgtes Begravelsen til Raadmand Hartman for 40 Rdr. (Extrakt af Klokkernes Rgsk.).

29) Magister Anders Guntzov, (sml. Faderens Gravsten S. 2074). Ifølge Kommissionsdommen af 10. Nov. 1742 bestemtes, at Begravelsen skulde forblive urørt, samt at ikke flere Lig maatte nedsættes (Hofmans Fundationer).

30) Søren Lyngby (Severinus Nicolai Lyngby), død 1717, og Hustru Anna Nicolai Rentz, død 1723 (sml. Gravsten S. 2078). 21. Febr. 1697 fik Søren Lyngby Bevilling paa at lade indrette et Begravelsessted »i den liden Gang uden for Koret paa den nordre Side« (Extrakt af Klokkernes Rgsk.). »Søren Lyngbys dødfødte Barn« blev 1671 nedsat i en muret Grav »uden for Koret paa den nordre Side« (Fortegnelse).

31) Bodild Schade, begravet 14. Sept. 1729. I Midtskibet (Extrakt af Klokkernes Rgsk.).

32) Christen Knudsens anden Hustru [Helvig Cathrina Poulin, sml. Gravsten S. 2072] nedsat 1730 i hans murede Begravelse (Extrakt af Klokkernes Rgsk.).

33) Eva Herman Schrøders Søster eller Borgmester Bernt Meyers Begravelse ved Kommissionsdom af 10. Nov. 1742 tilkendt Jomfru Maria Christiane Meyer, der ifølge Skødet havde Ret til Begravelsen i 200 Aar uden Fornyelse (Hofmans Fundationer). Ifølge Steen Friis (1851—52, eget Eksemplar S. 200, indstukket Blad Nr. 7) laa Begravelsen bag Koret (sml. Gravsten S. 2071).

Ifølge Gjessing S. 62 var der paa hans Tid bevaret en lille Kiste med en »Blikplade«, hvorpaa Indskrift over en Datter [Ida Amalia] af Henrik Meier (sml. Gravsten S. 2079) født 24. Marts 1753, død 23. Jan. 1755.

34) Henrich Wulf. »I det nordre Yaabenhus ud for Sognepræstens. Efter Dommen er denne murede Begravelse 1694 hjemfalden til Kirken« (Extrakt).

35) Rasmus Øgler, øverste Medtjener til Roskilde Domkirke, betalte 1745—46 10 Rdr. i Fornyelse for sin og sin Kærestes aabne Begravelse (sml. Gravsten S. 2056) (Rgsk. 1712——1883. Stiftsøvrighedsarkivet (LA)).

Ikke stedfæstede Kisteplader og Beslag m. m.

1) 1593. Christofer Rosenngaardt til Herllufstrup, Søn af salig lens Rosengaardt til Hagerup, »dend sidste Mand paa Sverdtsidenn af denne Rosengaardts Stam och Slecht«, død paa sin Gaard Herlufstrup 17. Maj 1593. Rektangulær Messingplade med dreven Kassetteværksramme og Indskrift med graverede Versaler. Ophængt i Glas og Ramme i søndre Korsarm. Hertil hører et itubrudt Kistebeslag med et hjelmet Rosengaard-Vaaben af drevet Messing og Rester af et Skriftbaand med »Chr ... Ro . . .«, ophængt paa Pille II SS, samt en rektangulær Messingplade, der maa have været medgivet afdøde i Kisten. Foruden Navn og Data, dog i noget afvigende Form, meddeler dennes graverede Versalindskrift, at dette er: »Christoffer Rosenngaardt til Herluffstrup hanns fæderne Waabenn«, og at dette hans Vaaben og Sværd er lagt med ham udi Graven, og at han er begravet i Domkirken 28. Juni 1593. Paa Messingpladens Bagside det hjelmede Vaaben for Rosengaard flankeret af Bogstaverne C R. Ophængt i Glas og Ramme paa Pille II S. (sml. Gravsten S. 2054).

De to Messingplader blev ifølge Steen Friis' Dagbog (S. 74 f.) fundet i Christoffer Rosengaards Grav i August 1867, da nogle Varmeledninger skulde nedlægges. Samtidig optoges en *Kaarde,* som nu er ophængt paa Pillen i søndre Sideskib ud for Sakristiets Forhal. Den hører til de saakaldte oldenborgske Kaarder og er sandsynligvis et tysk Arbejde fra Tiden omkring 1580—90. En Sølvplade i øverste Parerring har Slægtens hjelmede Vaaben og Indskriften:

»Christoffer Rosengaardtz Federne Waabenn 1593« (Ada Bruhn, i Vaabenhistoriske Aarbøger. 1949. S. 9f., Fig. 2).

2) 1605. Erich Walckendorp til Glorrop, Søn af Hening Walkendorp og Fru Sisel Fris; død paa Høgstrop 21. Nov. 1605 om Aftenen »vyd *5«,* 82 Aar gammel (sml. Gravsten S. 2040). Rektangulær Kisteplade af Messing med en Ramme bestaaende af Kartoucher, der i Hjørnerne danner lillieagtige Blade. I Domkirkens Museum.

En *Kaarde* blev 1871 ifølge Steen Friis' Dagbog (S. 148) optaget af Erik Walkendorffs Grav og ophængt paa den nærmeste Pille, den vestligste Pille i nordre Side af Midtskibet. Kaarden, der har et udviklet Bøjlesystem, kan dateres til o. 1600 (Ada Bruhn, i Vaabenhistoriske Aarbøger. 1949. S. 12 f., Fig. 4).

3) 1612. Thale Rosengaardt til Herluffstrup, Datter af salig lens Rosengaardt til Hagerup og salig Fru Margrette Arentfeldt til Gundithvedt, død paa sin Gaard Herlufstrup 30. Maj 1612 (sml. Gravsten S. 2058). Rektangulær Messingplade med udfligede Kanter og Indskrift med graverede Versaler. Messingpladen blev fundet i August 1867 i Christoffer Rosengaards Grav, da denne blev aabnet (sml. Kisteplade Nr. 1). Ophængt i Glas og Ramme paa Pille II S. — Til Kisten har muligvis hørt et Vaabenskjold af Messing for Familien Arnfelt med et Skriftbaand hvori nu kun læses: ». . . [fe]rne och mør[ne]«. Ophængt paa Vægpille II S.

4) 1671. Simon Michael Wibe, død 26. Juni 1671; Kannik i Roskilde i 19 Aar, Økonom i »societate Columbina« 6 Aar, fik i et 23-aarigt Ægteskab to Børn. Hans Ægtefælle Elisabeth Joachim. Langemag.(I) og hans eneste Søn, Peter Wibe, venter paa at leve med Ægtemanden og Faderen i det evige Liv. Oval Kisteplade af Messing med Indskrift paa Latin bestaaende af store Skønskriftsbogstaver. I Domkirkens Museum.

5) 1687. Jomfru Christina Margaretha Hiordt, født i Harlofsholm(I) paa Sjælland 21. Aug. 1669, død i Glückstadt 23. Maj 1687 i sin Alders 17. Aar, 9. Maaned og 2. Dag. Den ovale, kronede Kisteplade af Messing holdes af to Englebørn og har som Hængestykke store, gennembrudte Blomster. Indskrift paa Tysk bestaaende af Versaler og store Skønskriftsbogstaver. Over og under Indskriften er indgraveret en lille Blomsterranke. I Domkirkens Museum.

6) 1787. Hans Christian Saxtorph, født 13. Febr. 1726, blev Hører ved Nyekiøbing Latinskole 1757 og Konrektor i Roeskilde 5. Sept. 1760, »indlod sig i Ægteskab 1. Maj 1761 med Marie Abigael Kielskor, blev Rektor i Roeskilde 4. Maj 1775 og Justitsraad 7. Febr. 1782; død Natten mellem 28. og 29. Juni 1787, og begrædes af hans efterladte Mage og 3de Børn, 2de have allerede før han taget Afsked fra det timelige«. Indskriften slutter med et 16-liniet Vers om afdødes mange Dyder. Rektangulær Kisteplade med Skriveskrift.

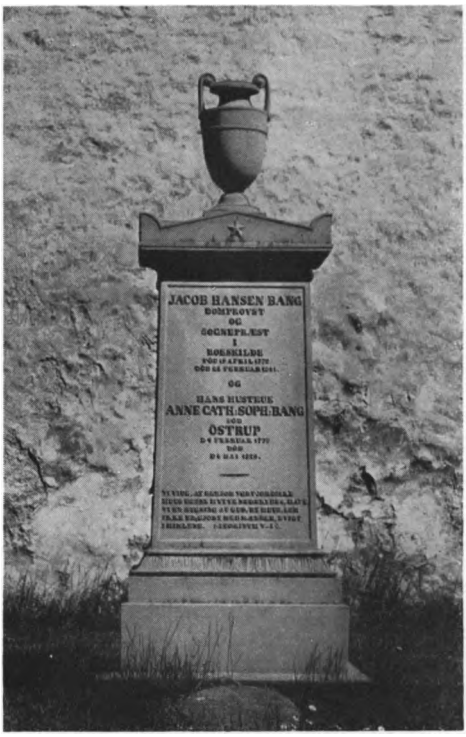
7) 1792. Frøken Johanne Elisabet Esmark, født 23. Juli 1732, Datter af Etatsraad I. M. Esmarck, og Fru A. C. Maibusk, død 30. Dec. 1792, 60 Aar, 5 Maaneder og 7 Dage gammel. Nederst: Roas Kilde 7. Jan. — Rektangulær Kisteplade af Bly med Skriveskrift. I Domkirkens Museum.

8) 1804. Oval Kisteplade af brunt, vævet Stof med Messingindstikninger i Randen og Skriveskrift dannet af smaa, paasyede Messingskiver. Midtpaa Initialerne G M S, hverover: »Fød den 13. Octob. 1729« og nedenunder: »Død den 25. November 1804«. I Domkirkens Museum.

Gravfaner.

Af Domkirkens tidligere saa rige Samling af Gravfaner (sml. ndf.) er nu kun bevaret tre fra Ove Geddes Begravelse, to sorte (den ene med Indskrift) og en rød Splitfane; de er alle kantede med Frynser og hængt paa »Lansestænger«, der støttes af Smedejernsbøjler med smukt udformede Smedejernsblomster og anbragt paa Kannikekorets nordre Spærremur over Geddes Gravkrypt (S. 2105, sml. S. 1353 Fig. 53, hvor Fanerne skimtes). Den ene sorte Fane bærer en gylden, malet Versalindskrift omkring Slægtsvaabenet og har i hver Split fem gyldne Gedder, begge Sider er ens udstyret. Indskriften lyder: »Erlig oc welbyrdig Mand salig Herr Ofue Gedde til Thommerup, Ridder, Dannemarchis Riges Admiral, Raad oc kongl. May. Befalingsmand paa Hald Slodt, som døde udi Kiøbenhafun den 19. December Anno 1660. Gud giffue hannem en glædelig Opstandelse«. Fanerne restaureredes 1929, ved hvilken Lejlighed det møre Tøj styrkedes med et fint Netovertræk.

†Gravfaner. Kun faa og spredte Efterretninger er bevaret om de forsvundne Gravfaner, der dog sandsynligvis har smykket de allerfleste af Kapellerne samt for enkelte Militærpersoners Vedkommende haft Plads over deres Grave. Først og fremmest har de Faner, som anvendtes ved selve Begravelsesceremonien, som f. Eks. Gravfanen, Blodfanen og Anefanerne, haft Plads i de kongelige Kapeller, saaledes nævner baade Wolf (Encomion S. 457) og Schröder (i sin Beskrivelse S. 6) de 17 Faner, der var ophængt ved Indgangen til Helligtrekongers Kapel — paa Schröders Tid (1707) var dog kun Stængerne tilbage. I Christian 4.s Kapel hang der, da Peder Jernskæg beskrev Kirken 1685 (Nordiske Studier I. 1937. S. 29) »to Konger baner Stenger« i Guld og Silke og prydet med Rigsvaabenet. Under Beskrivelsen af de adelige Kapeller omtaler Jernskæg (S. 26) »de Heltis fennich Stager« i Krags Kapel (S. 2115) samt i Hahns Kapel (S. 2133) »de Bønner stenger og, med deris prydet phaner« (S. 26), som ifølge Fortegnelse 1685 og MS. Thott p. 57^{r} nærmere kan bestemmes som 3 Hoved- og 16 Anefaner, der imidlertid saa sent som i 1827 blev nedtaget for at give Kapellet et anstændigt Udseende, da de var forraadnede

V. H. 1929

Fig. 710. Støbejernsgravminde over Jacob Hansen Bang, død 1844 (S. 2146).

og hang i Laser (Protokoller over Reparationer ved Domk. 1823—54. 2. Bd. Rosk. Domk.s Arkiv. G (LA)). — Uden for Harboes Krypt under Kannikekoret (S. 2104) hang »4 Fare Faner paa næste Korets Pille«, den ene bar ifølge Buch S. 72 en Indskrift paa Tysk ganske overensstemmende med Gravskriften S. 2104 over: Andreas Harboe, Deres kgl. Majestæt til Danmark og Norge højbestaltede Generalløjtnant for Infanteriet, Chefkommandant over de i den kejserlige Majestæts Tjeneste staaende kongelige danske Tropper. Oberst for Artilleriet, samt Oberst for et Regiment til Fods, født 8. Maj 1648 i Christiania i Norge, død 29. Juli 1706, 58 Aar, 2 Maaneder og 18 Dage gammel, i Campement ved Egereth ikke langt fra Groswaradin i Ungarn, truffet af et ulykkeligt Skud.

Af †Faner placeret over Gravsten har man nu kun Kendskab til »de ophængte Faner paa Gangens søndre Side«, d. v. s. i søndre Sideskib, over Ritmester Gietzbert von Wersabe, død 1677 (S. 2076).

K irkegaardsmon umenter.

Domkirkeomraadet har i tidligere Tid været anvendt som Kirkegaard, men da denne i de sidste Aarhundreder kun sjældent benyttedes, blev den nedlagt i 1820'rne (sml. S. 1282). Et lille, indhegnet, græsbevokset Omraade i Pladsens Sydøsthjørne giver nu Plads for nogle faa Kirkegaardsmonumenter samt et Gravsted, hvis Vedbend-overgroede Gravsten omsluttes af et lavt Støbejernsgitter. — De i Brolægningen nedlagte Gravsten er behandlet paa deres kronologiske Plads i Kapitlet om Gravsten S. 2010.

1) (Fig. 710). O. 1841. Jacob Hansen Bang, Domprovst og Sognepræst i Roeskilde, født 19. April 1770, død 28. Febr. 1844, og Anne Cath. Soph. Bang, født Östrup; født 4. Febr. 1779, død 6. Maj 1820. Empire-Stele, 156 cm høj, af Støbejern. kronet af Trekantgavl med Hjørneakroterier: herover Vase. Versalindskriften afsluttes med Citat fra 2. Corinth. V. 1.

2) O. 1865. Overskoledirektør K. H. With, født 30. Marts 1805, død 15. Juni 1865. Den 120 cm høje Sandstens-Stele, der er rejst af Skolens Lærere, afsluttes foroven med en Aftrapning, der atter er kronet af et Kors. Marmortavlen, med Versaler, er indsat i et ovalt Felt.

Neden for Monumentet ligger to Brudstykker af en lille Marmorgravsten, 46,5 x 33 cm, der under et indristet Kors bærer en Versalindskrift for U. C. E. With, født Bang, født 3. Jan. 1808, død 16. Dec. 1862.

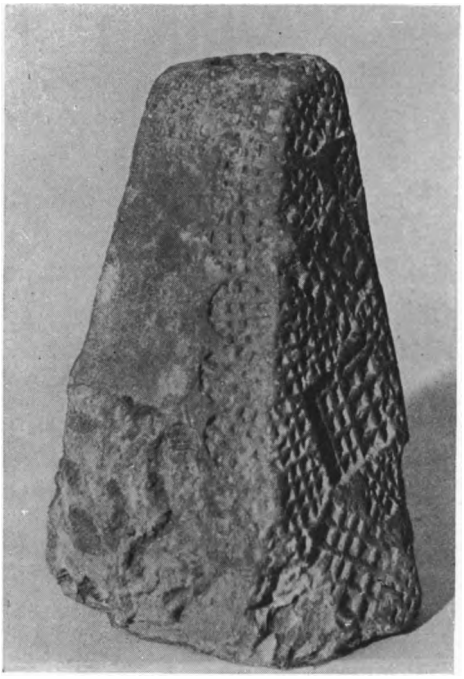
3) Støbejernskors, 130 cm højt, 75 cm bredt, staaende paa Granitsokkel. Hver af Armene har trekløveragtig Afslutning med fordybede Cirkler. Paa Tværarmen findes en meget utydelig Versalindskrift: Sophie No . . . , født Siön.....

DOMKIRKEMUSEET m. m.

I Domkirkens gamle Brevkammer og i Riddersalen opbevares Genstande og Figurer, der dels hidrører fra Domkirken selv, dels fra Stiftslandsbykirkerne, for hvilke Domkirken tidligere havde Depot. Endvidere findes paa Materialhusets Loft en Del gammelt Træværk af ringere Værd. Den lille Samling er ganske righoldig og meget broget, eftersom man her har samlet, hvad der kom frem ved Udgravninger, Undersøgelser og Restaureringer, og i Tid strækker den sig fra 1000-Tallet med Fraadsten fra Svend Normands Katedral og til 1800'rne, idet nogle af de yngste Genstande er Hertzogs Formskitser til Udsmykningen paa Dronning Margrethes Sarkofag. Der er Gulvfliser, Tagsten og Kakler, der er Bygningsdele af Fraadsten samt Munkesten og en meget righoldig Formstenssamling; her staar Resterne af det gamle gotiske Alterbord og Søjlerne til Lektoriet; desuden findes der Gravpotter, Stumper af Gravsten og Epitafier, af Stoleværk, Skabe, Gitre og andet Træinventar, flere Kistebeslag (en Del ogsaa i Nationalmuseet), Laasetøj, Nøgler, etc. etc. Indtil 1950 var ogsaa Domkirkens Arkiv i Kirken, dels i Riddersalen, dels i Rummet over sydvestre Vaabenhus; nu har det Plads i Stiftsbiblioteket. — Samtidig med disse Sager vil de vigtigste Genstande, der er kommet til Nationalmuseet, og som ikke allerede har fundet deres Plads i Redaktionen, blive nævnt, ogsaa de i og ved Domkirken fundne Mønter.

Her vil dog ikke blive Tale om en Gennemgang af alle disse Museumssager — de fleste er opregnet i et af Ivar Hertzsprung Aar 1900 forfattet, haandskrevet Katalog i Nationalmuseet, og over 100 Tegninger, udført siden 1941 af Peter Linde, findes sammesteds. Overalt, hvor det har kunnet lade sig gøre, er Tingene behandlet i deres redaktionelle Sammenhæng. Alterbordet er saaledes nævnt under Alterborde (3. Bind, S. 1619), Gravpotter i Forbindelse med romanske Grave (4. Bind, S. 1976), Kalker og Akvareller af Kalkmalerierne er omtalt under disse (3. Bind, S. 1568), og Formstenene, saavidt det var gørligt, bragt paa Plads (sml. Opmaalinger 3. Bind, S. 1489). Alligevel er der dog en Del Genstande, der har Krav paa Omtale, og det er dem, der behandles i dette Afsnit. For en ikke ringe Del af Samlingen, især Skulpturerne, gælder det, at det ikke vides, om den hidrører fra Domkirken eller Stiftslandsbykirkerne.

Genstande af Sten og Tegl. Blandt Domkirkemuseets talrige Bygningssten er der kun tre, som ikke er omtalt under Beskrivelsen af Kirken og dens Tilbygninger. Ingen af disse tre er hele, men de har været ens og kunnet sammenstilles til Afdækning af en eller anden skraa Flade, formentlig en *Saalbænk.*

E. M. 1949

Fig. 711. Afbrudt Halvdel af en middelalderlig Lysestage af Tegl (S. 2148).

Stenene er af brændt Ler, støbt i Form, med svage Spor af klar Glasur paa Overside. De har en Tykkelse paa 8,5—9 cm og Fals paa de to Kortsider, som maa have været anbragt vinkelret paa Murflugten; Langsiderne derimod er smigede (d. v. s. at et Tværsnit lagt parallelt med Kortsiderne har Form som et Parallelogram). Paa Grund af disse False og Smige har det været muligt at sammenstille Stenene omtrent som Vingesten i et Tag, men dog saaledes at de dannede en glat Flade.

Af brændt Ler er endvidere to Genstande, som ikke har noget med Bygningen at gøre. Den ene er Halvdelen af en middelalderlig, 23 cm høj *Dobbeltlysestage* (Fig. 711) med indtrykkede geometriske Figurer. Den anden er en *Form* til Støbning af Topstykker til Kakel-Ovne. Deri er 27 cm bred og forsynet med et symmetrisk Mønster af Nelliker, »Ørne« og Kogler (Fig. 712 a), men har mistet Afslutningen foroven; paa Formens Bagside er før Brændingen indridset et sammenskrevet MB samt »ANO 1662« (Fig. 712 b), og der kendes ikke noget tilsvarende Stykke med en senere Datering[1].

Desuden findes forskellige Dele af et stort *Stenepitaf* samt to Putti af Alabast, den ene med nedadvendt Fakkel, alt fra Baroktiden.

Genstande af Træ. Krucifikser. 1) Romansk (Fig. 713), fra 1100'rnes sidste Del, nu uden Korstræ, Hoved og Arme; men en Forestilling om det fuldstændige Arbejdes blide Skønhed faar man ved at se paa Ugilt-Krucifikset[2] (Vendsyssel), et typologisk lidt ældre Arbejde, med hvilket Roskilde-Figuren er nær beslægtet. Begge er muligvis hamburgske Arbejder. Figuren, nu 68 cm høj, er frontal med svagt udaddrejede Knæ og Fødder. Paa begge Skuldre er der Rester af Haar, nok til at vise, at det har været arrangeret symmetrisk i tre Lokker paa hver Skulder som paa andre ældre Krucifikser (Rebbelberga, Skaane, det ovenfor nævnte fra Ugilt samt paa det lidt yngre Krucifiks fra Stepping i Sønderjylland). Den slanke Krop har de tidlige Krucifiksers flade Cylinderform, med markerede, glatte »Brystben« og Ribben, men intet Spydsaar. Hofterne er kvindagtigt udstaaende. Lændeklædet, der er opslidset over højre Knæ, falder i bløde, næsten naturlige Folder, men dets Overfald

har de ældre Krucifiksers (Tryde, Rebbelberga, Skuldelev, Ugilt etc.) Funktionalisme, idet Lændeklædet holdes oppe af et Bælte. Fødderne er ret store, og der er gjort Rede for Neglene. Af den oprindelige Staffering paa Kridtgrund er der bevaret lidt Hudfarve paa Krop og Ben samt Forgyldning paa Lændeklædet, der senere har faaet en rød (Lasur)overmaling.

E. M. 1949

Fig. 712 a—b. Tegl-form til Kakel-Ovns Topstykker. For- og Bagside (S. 2148).

2) Sengotisk, fra Begyndelsen af 1500'-rne, 105,5 cm højt, nu uden Arme. Kristus er skildret som død. Hovedet med den tovsnoede Tornekrone falder ned mod højre, men kun det ene Øje har en vandret Fure, der angiver, at det er lukket. Tapsporene viser, at Figuren har hængt usymmetrisk i Armene. Kroppen er slank, uden Antydning af de enkelte Ribben og med Spydsaar i højre Side. Lændeklædet har haft Flige ved begge Sider, sikkert smaa Flagreflige som paa Gjørslev-Krucifikset (DK. Præstø S. 267), med hvis Gruppe Foldekastet iøvrigt er meget beslægtet (sml. ogsaa Tureby smst. S. 590). Fødderne er let krydslagte. Træet er renset. Hertzsprung opfører begge Krucifikser under Inventar fra Domkirken.

Johannesfigur (Fig. 714), Sidefigur i Krucifiksgruppe. Sengotisk, o. 1500. Den 156 cm høje Figur kan sammenholdes med de bogposebærende Johannesfigurer fra Lyderslev og Magleby (DK. Præstø S. 443 og 377, sml. foran S. 1074); den staar den smukke Lyderslevfigur nærmest, men er ikke af samme Billedskærer, selv om Enkeltheder i de to Figurers Foldekast er næsten identiske, hvad der dog blot behøver at vise hen til en fælles Fortegning. Haaret er ordnet i regelmæssige Spiralkrøller over Panden, Ansigtet er temmelig bredt og fladt, furet af Sorg; Hænderne, som er lagt over hinanden foran Brystet, er ligeledes store og flade og adskiller sig derved fra Næstved Krucifiksmesters Figurer, der har lange og smalle, ret smaa Hænder. Dragtens store Krave minder om Bernt Notkes Johannesfigur i S. Birgitte Kapel (3. Bind S. 1662); Figuren, der er ret medtaget, bl. a. af Ormeangreb, har ingen Farvespor. Hertzsprung opfører den under Inventar fra Domkirken.

En *Johannes- og en Evafigur,* sengotiske, fra o. 1525, henholdsvis 98 og 96,5 cm høje, fra en †Altertavle i Benløse (DK. Sorø S. 418). Johannes (Fig. 717) har halvlangt Haar, der er buklet op i Siderne, Øjnene er uden Detailler. Overklædningen falder i store, flot skaarne Foldekast, og en Flig er bøjet op under de sammenlagte Hænder. Evafiguren mangler begge Arme, men venstre Haand og den store Bladdusk, der er skaaret i eet med Underlivet, er bevaret. Haaret falder i to lange, bølgende Lokker og lader den høje, hvælvede Pande fri; ogsaa her er Øjnene uden Detailler (Fig. 727). Begge Figurer er sikkert af samme (lybske) Billedskærer; det nøgne Legeme er ikke helt vellykket, hvorimod Foldekastet er udført med stor Øvelse. Hertzsprung opfører dem under Inventar fra Domkirken.

Tre (fire) staaende Figurer, sengotiske, fra Slutningen af 1400'rne, 93 cm høje, fra en †Altertavle. Figurerne, der muligvis har haft Plads i Midtskabet, forestiller *Anna Selvtredie* (Fig. 716), en kronet Jomfru trædende paa en Drage, sandsynligvis *S. Margrethe,* og formentlig en *Abbed* (Fig. 728). Da S. Anna ser lige frem, mens de andre ser henholdsvis til venstre og til højre, har S. Anna sikkert staaet i Midten og Tavlen formodentlig været viet hende. Marias Moder er som vanligt fremstillet som Matrone, med Hoved- og Halslin, og har en lang, aabentstaaende Kappe over Dragten, der kun lader de spidse Skosnuder komme til Syne. Hun bærer paa sin højre Arm det nøgne Jesusbarn, der har mistet Næsetippen, Armene og det højre Ben, mens Maria staar foran hende. Hun naar kun Moderen til Brystet og støtter Barnets Ben med sin højre Haand; venstre, der sikkert har rakt et Æble eller en Drueklase op mod Barnet, er borte. Maria er iført de samme to Klædningsstykker som Moderen, men den egentlige Kjole, der sidder stramt om Barmen, er let nedringet med retkantet Udskæring, og om Halsen har hun en snoet Kæde. Haaret er udslaaet, bølget med regelmæssige Snit, og prydet med Krone (nu uden Takker). S. Margrethe er klædt som Maria, men Udskæringen, der kantes af en bred Bræmme, er rund, og om Livet har hun et snoet Baand, der foran er bundet i en løs Knude. Figuren, der ogsaa har Krone paa det bølgende Haar (Fig. 729), mangler højre Haand og Underarm samt Fingerspidserne paa venstre Haand. Dragen mangler Snuden. Den tredie Figur forestiller en som Benediktiner klædt Mand i folderig, vidærmet, fodsid Kutte, hvorunder man skimter hans Tunica, og med baretagtig Hue. Det lille Skulderoverfald er den nedfaldne Hætte. I højre Haand holder han en Bog og en (tom) Bogpose, venstre mangler, men har formentlig holdt en Abbedstav. Alle tre Figurer staar i renset Eg. De opføres af Hertzsprung under Inventar fra Domkirken.

Fire staaende Figurer, sengotiske, fra Slutningen af 1400'rne, 63,5—66 cm høje, fra †Altertavle, hvor de f. Eks. kan tænkes at have staaet i Midtskabet, to og to over hinanden, flankerende Storfeltet som paa Tavlen i Magleby

(DK. Sorø S. 942). Figurerne forestiller to Paver og to kvindelige Helgener, alle har de nu mistet deres Attribut. De to Paver er ikke i Pontifikaldragt, men iført Munkedragt, med aaben, fodsid Overklædning med Overfald og en snæverærmet, løst nedhængende Tunica. Paa Hovedet har de begge Tiara, og den ene Pave bærer i højre Haand en Bogpose. Heller ikke de to kvindelige Helgener kan nærmere identificeres; de fremstilles begge som Matroner, den ene uden Halslin, men med Krone over Hovedklædet, altsaa muligvis Elisabeth af Thüringen (Fig. 725), den anden med Halslin, begge i fodside Kjoler og aabne Overklædninger; den sidstnævnte holder Resterne af en Bog i venstre Haand. Træet er renset. De opføres af Hertzsprung under Inventar fra Domkirken.

E.M. 1951

Fig. 713. Romansk Krucifiksfigur i Domkirkemuseet (S. 2148).

Otte Knæstykker, sengotiske, fra Slutningen af 1400'rne, 50—55 cm høje, fra en †Altertavle. Figurerne er senere afkortede til Anbringelse i en Predella el. lign. og staar nu paa smaa, kvadratiske Plader, af hvilke nogle er gamle, men ikke middelalderlige.

Figurerne forestiller: *Maria med Barnet. S. Dorothea* (Fig. 720, 726) med Rosenkrans under Kronen, Blomsterkurv i højre Haand og Blomst i venstre, som hun rækker til en Dreng. *Christoforus* (Fig. 724) med Jesusbarnet paa højre Skulder og Stav i venstre Haand. *Hellig Olav* (Fig. 719), rustningsklædt med Kappe, barhovedet, men tidligere med en Blykrone, nu uden Attributter. *Pave* med Tiara og Bog, i løs Tunica og Kappe, Attributtet i den fremrakte venstre Haand er borte. *S. Gertrud* (næppe *S. Elisabeth*) (Fig. 718, 723) iført løstsiddende Kjole med Bælte og aabentstaaende Kappe, Hals- og Hovedlin; begge Hænder mangler, men i Træet bag venstre er der Spor efter et stort Attribut, formodentlig en Kirke- eller Hospitalsmodel. *To kronede Jomfruhelgener,* den ene med Bog, den anden uden højre Haand; begge holder med venstre Haand op i Kappen, der foran Brystet sammenholdes af et Baand, som ender i Blomster eller Blomsterrosetter. Maria og Hellig Olav er skaaret af en anden Haand end de øvrige Figurer og hidrører muligvis fra en anden Tavle. Figur- og Draperibehandlingen er meget rutineret, og i Pavens hovne og Christoffers hengivne Ansigtsudtryk (Fig. 721 og 724) har Billed-

Fig. 714. Sengoüsk^johannesflgur i Domkirke- e.m. 1943

skæreren med Held gennemført en individuel Karakteristik. Detailler ved Ansigtsbehandlingen (de smalle Øjne og de smaa Munde paa Kvindefigurerne) kan minde om Imperialissima-Mesterens Arbejder, uden at der derfor er Grund til at henføre Figurerne til hans Værksted, men i Forbindelse med andre Detailler viser de, at her er Tale om lybsk Værkstedsarbejde. Der er bevaret enkelte Farvespor paa Kridtgrund. Bag paa to af Figurerne er med Kridt skrevet »St. Ib«, og det er derfor muligt, at Gruppen er en Rest af denne Kirkes middelalderlige Altertavle.

To staaende Figurer, Ærkeengelen *Mikael* og *Johannes* (Fig. 715, 722), sengotiske, fra o. 1500—25, godt 122 cm høje, fra en †Altertavle. Mikael er fremstillet ung og skægløs, iført fyldig Tunica og Kappe, hvis ene Flig er slynget op over venstre Arm. Haaret er ordnet i sirlige Krøller. Ved hans Fod vrider den nu hovedløse Drage sig; Hænderne er gaaet tabt, men den oprakte højre Arm viser, at han har svunget et Sværd, mens han i venstre har holdt Spyd eller Skjold. Johannes' Dragt er som Ærkeengelens; men hans Haar falder i vældige Spiralkrøller. Figurens højre Side, der, som to Taphuller viser, har været skaaret i et Stykke Træ for sig, mangler; i venstre Haand holder han en Alterkalk. Muligvis et Svendearbejde fra Imperialissima-Mesterens Værksted, hvis Darum-Figurer de staar nær. Træet er renset. Figurernes Hjemsted ukendt; de er ikke opført i Hertzsprungs Katalog.

Helgeninde, sikkert *S. Margrethe,* sengotisk, fra o. 1525, nu kun 40 cm høj, idet Hovedet mangler (ligesom højre Haand og det meste af Dragefiguren). Helgeninden er iført stramtsiddende Kjole og løsthængende Kappe, som hun

715 E. M. 1943

716 N. E. 1951

717 N. E. 1951

718 N. E. 1951

719 N. E. 1951

N. E. 1951

Fig. 715—720. Sengotiske Figurer i Domkirkemuseet.

samler i venstre Haand; Haaret falder i to lange, bølgende Lokker ned paa hver Side af Halsen; en lille, elegant Skikkelse. Træet er ret medtaget, og der er ingen Farvespor. I Hertzsprungs Katalog opføres Figuren under Inventar fra Domkirken.

Fra Renaissance- og Baroktiden findes en stor Mængde løse Dele af Epitafier (næppe Altertavler), Skabe, Stolestader, Gitre, Pulpiturer m. m. Af disse skal kun enkelte Ting omtales eller afbildes som Prøver. De ældste Genstande fra disse Perioder er et Par Gavlstykker af Domkirkens Stolestader fra 1567 (sml. S. 1709), det ene med Renaissancemajuskler: Anno D(omi)ni, det andet med Aarstallet; desuden findes der en ret rig Samling Gavltyper fra yngre Stolestader, baade i Renaissance (Fig. 730) og i Bruskbarok, nogle muligvis fra Caspar Lubbekes Værksted; fra denne Mesters Værksted stammer i alt Fald en Del løse Ornamentstykker fra Stoleværk, bl. a. de dobbelte Bladbuer eller -bøjler, som han ynder at bruge paa Stolenes Endepaneler (sml. f. Eks. Roskilde Vor Frue 1. Bind, S. 87 Fig. 26). En Del Topstykker er saa brede, at de ikke kan have tilhørt Stolestadegavle, men maa have haft Plads paa lukkede Stole eller Gitre. Dette gælder Fig. 733, der er 90 cm bredt, Fig. 734, 63 cm bredt, og Fig. 735, 68 cm bredt; af den sidste Type, der sikkert er gjort hos Caspar Lubbeke, o. 1650, findes tre Stykker. I denne Forbindelse maa omtales seks elegant skaarne Topstykker fra o. 1700 (sml. Fig. 732), med store Akantusblade og kartoucheagtige Bøjler omkring et rundet eller ovalt Felt med Akantusplante i eller uden Vase. To af disse afsluttes med en Krone og har i et Cirkelfelt Versalerne H N R K og F B S, henvisende til Hr. Niels Rosenkrantz og Hustru, Fru Berte Skeel, Stifteren af det adelige Jomfrukloster, og der kan da næppe være Tvivl om, at disse Topstykker er Rester af den lukkede Stol, der oprindelig havde Plads i det adelige Jomfruklosters Kapel (S. Andreas' Kapel), men senere flyttedes ud i en af Arkaderne til nordre Sideskib (sml. S. 1730).

Fra Epitafier stammer tre Par Storvinger og to Par Topvinger (Fig. 736—739); men kun et enkelt Sæt Top- og Storvinger er sammenhørende. Ældst er Fig. 739 (med »Troen«), som hører sammen med et kartoucheagtigt Hængestykke, der i et retkantet Felt bærer det malede Aarstal 1602, og en Rovdyrpote fra en Storvinge. Fig. 736 minder meget om Kvindehermerne paa Smørum Alterbordsforside, der sikkert skyldes Billedsnideren Anders Nielsen Hatt i Samarbejde med Brix Michell. Til et andet Epitaf hører Fig. 731, o. 1625, fra Anders Hatts Værksted. Det svarer ganske nøje til et Topstykke i Sæby (2. Bind S. 940), men er betydelig bedre bevaret. Det viser mellem Gavlens to Volutter en Dreng, der hviler paa et Kranie; han holder et Timeglas i venstre Haand, og bag ham er der en Lysestage med et tændt Lys; paa Volutterne sidder to Putti, den ene uden Attribut, den anden basunblæsende.

L. L. 1951

E.M. 1951

L. L. 1951

L. L. 1951

N. E.1951

L. L. 1951

72" L. L. 1951

728 L. L. 1951

72Q L. L. 1951

Fig. 721—729. Hoveder af sengotiske Figurer i Domkirkemuseet.

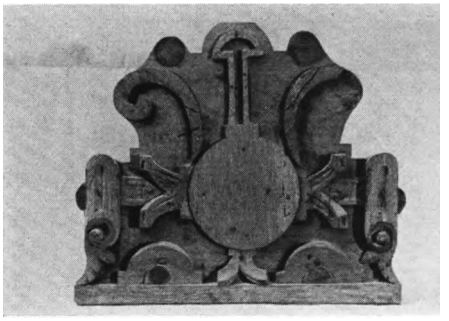
En svær, kvartrund Gesimsbjælke med rigt Fladsnit, Ranker og profilvendte eller frontale Masker hidrører maaske ogsaa fra et Epitaf. Angaaende et Epitaf af Sten se iøvrigt ovenfor S. 2148.

Af Figurskulpturer fra disse Perioder findes en 36 cm høj Figur af *Johannes Døberen* fra Hatts Værksted, en 37 cm høj *Kristusfigur,* staaende, med (afbrudt) Korsstamme i venstre Haand, mens højre (velsignende) mangler, samt to 33—35 cm høje Figurer af *Matthæus* og *Markus* med deres Symboler. De sidste to har sikkert staaet i Postamentnicher paa en barok Altertavle, sml. f. Eks. Aagerup-Tavlen (2. Bind S. 739), hvis tilsvarende Matthæusskikkelse iøvrigt er skaaret efter samme Forlæg som Roskildefiguren.

Endelig er der 18 *Herme figurer,* af hvilke de 17 stammer fra barokke Pulpiturer. *Det ene Sæt* (sml. Fig. 741) bestaar af ni 70 cm høje Figurer: Kristus med Verdenskuglen, Johannes Døberen, Johannes Evangelist, Filip, Peter, Bartholomæus, Andreas og Simon(?). De er af Type som Hermerne paa Glim Pulpitur (2. Bind, S. 708), har joniske Kapitæler og Skaft med et stort Diademhoved under Øreflipbøjler og over et fyldigt Frugtbundt. Sammenhørende med Hermerne er en Del løse Bøjler med Englehoveder eller Masker. Mens de fleste Ting i Domkirkemuseet er afætsede for Farver, har disse Stykker bevaret en ganske vist medtaget, men rig, broget Staffering. *Det andet Sæt* (sml. Fig. 740), otte 58 cm høje, nøgne Kvindehermer, dels med Arme, dels med Volutter eller Vinger paa Armenes Plads; stammer vistnok fra Caspar Lubbekes Værksted. Paa Skaftet har de Kvindehoved med Hængeklæder, Øreflip volutter og Frugtbundt (sml. Degnestolen i Fløng, 2. Bind, S. 732, fra 1640). En lidt ældre, kun 51 cm høj Herme (Fig. 740 t. v.), forestillende *Kærligheden* (Kvinde med Barn paa Armen) har maaske hørt til en Præste- eller Degnestol. — Til et Pulpitur hører sikkert syv Oliemalerier fra Begyndelsen af 1700'rne, hvert malet paa to Fyrrebrædder, samlet 78,5 x 63 cm, med Kristus Salvator og iøvrigt gammeltestamentlige Motiver: Moses med Lovens Tavler, David med Harpen etc.

Genstande af Metal. En snoet Fingerring af Bronze (D 2748), og to middelalderlige Signeter, hvoraf det ene (D 2702) er fundet i Domkirken, det andet (12316) paa Domkirkens Grund, findes i Nationalmuseet. Det første, der er cirkulært, er overbrudt, men af Midtfeltets Fremstilling, et Pyramidespir med Kors, er det øverste bevaret sammen med Omskriftens Begyndelse og Slutning: S(igillum) Ionis D...irg, med gotiske Majuskler (om Findested, se S. 1974). Det andet Signet, spidsovalt med siddende Biskop, er aldrig lavet færdigt, idet Omskriften mangler[3].

I Domkirken er der en Samling af Laase, Nøgler og Jernbeslag; af disse skal nævnes en stor, gotisk Laas, der stammer fra Brevskabet i S. Birgitte Kapel (S. 1716), rektangulær, men med tre konkave Sider; fra de ydre Hjørner udgaar to store Korsblomster, og langs den lige Side er der en Bort af Rundbuer;

E. M.1948

E. M.1948

732 E. M. 1948

733 G. K. K. 1950

734 E. M. 1948

735 G. K. K. 1950

Fig. 730—735. Topstykker til Epitafier, Gitre og Stoleværk. I Domkirkemuseet (S. 2154).

den oprindelige Nøgle er bevaret. En 55 cm lang Renaissancelaas, med hjerteformet Afslutning, er muligvis den, der omtales under Dørfløj Nr. 6 S. 1722. Endelig er der en stor Taskehængelaas, 17,5 x 17,5 cm, formodentlig fra 1600'rne, med tilhørende Nøgle.

Tekstiler. I Nationalmuseet (D 2739) og i Domkirkens Samling findes to Fløjlskalotter fra 1600'rne med i Toppen sammenløbende Baand af Guldbrokade. Nationalmuseets Eksemplar fandtes i nordre Sideskib 1892, mens Dom-

E. M. 1950 *β.* K. K. 1950 E. M. 1948 E. M. 1948

Fig. 736—739. Stor- og Topvinger fra Epitafier eller Altertavler. I Domkirkemuseet (S. 2154).

kirkens Stykke fremdroges blandt Kistevragene i Trollernes Krypt ved Oprydningen 1946 (sml. S. 2124).

I Nationalmuseet opbevares som Nr. D 5692 en *Pavebulle,* der skal være fundet paa Domkirkegaarden. Blyseglet maaler 3,5 cm i Tvm. og har paa den ene Side et Relief af Peters og Paulus' Hoveder med Overskrift S PR S PA og paa den anden Side Reliefversalerne NICOLAUS Po(ntifex) V [Pave fra 1447—55].

Mønter. Under Udgravninger og Undersøgelser i og ved Domkirken er der gjort adskillige Møntfund, af hvilke de fleste har været Enkeltmønter. Ingen af de bevarede har dog andet end numismatisk Interesse, da de ikke yder noget Bidrag til nærmere Datering af Kirken og dens enkelte Afsnit, eller uddyber Forstaaelsen af Gravskikkene (»Dødemønter«); dette hænger sammen med, at Findesteder og Fundforhold er daarligt eller slet ikke oplyst. Dette er saa meget mere beklageligt, som der sikkert under Storcks Udgravning 1892 har været rig Lejlighed til at gøre Iagttagelser desangaaende[4]; men de eneste Møntfund, der er angivet paa Langeland-Mathiesens Maaleblade (27 G og 28 G) drejer sig om Løsfund i Jord, ikke i Grave.

De i selve Domkirken fundne Mønter gaar tilbage til Knud 6.s Tid, medens Fundene paa Domkirkegaarden strækker sig helt tilbage til Svend Estridsøn. De er alle omtalt i Georg Galsters Afhandling om Roskilde Mønter[5].

Bortset fra den vigtige Harald-Hén-Mønt, der udførligt er omtalt foran S. 1274 (sml. Fig. 2a—b), og som ikke vides at være fundet i Domkirken[6],

E. M. 1948

E. M. 1948

Fig. 740—741. Hermefigurer i Domkirkemuseet (S. 2156).

er der een Mønt, som sikkert vilde have haft stor Betydning, dersom den ikke var forsvundet, idet den muligvis kunde have givet en Grænse nedad i Tiden for Østpartiets Fuldendelse. Den omtales af Steen Friis[7] som fundet (før 1860) under det gamle Flisegulv i Apsisgalleriet; dens ene Side viste en Biskop med Krumstav, dens anden en Helgen med Glorie. Beskrivelsen er imidlertid ikke tilstrækkelig til at identificere Mønten.

Den eneste Gravmønt, hvis Plads er sikkert angivet, er en fransk Regnepenge (»jeton pour comptoir«) fra 1400'rne, som fandtes »under Bisp Lago Urnis Hoved, da hans Liig blev optaget«[8].

[1] Peter Linde: Gamle Kakel-Forme, i Danske Museer II. 1951. S. 83 ff. [2] Afbildet i Danmarks Billedhuggerkunst. 1950. S. 54. [3] Henry Petersen: Danske gejstlige Sigiller S. VI. [4] I Brev til Ministeriet af 14. Dec. 1892 meddeler Storck, at Arkitekten til ham har afgivet 33 Mønter, som han nu videresender, men i Brev af 11. Jan. 1893 skriver han, at foruden de 14 Mønter, han indsendte med Skrivelsen af 14. Dec. sender han nu yderligere 8, der er fundet »ved samme Lejlighed« (Storcks Saml. 1922: 608. NM). [5] Georg Galster: Roskilde Mønter, i AarbKbh. 1929 især S. 427 og 433; sml. ogsaa Galster i Nordisk numismatisk Årsskrift 1937. S. 85 f. om et Par forsvundne Mønter, der fremkom ved Grundgravningerne til Frederik 5.s Kapel. [6] Om denne Mønt se ogsaa E. Moltke i Nordisk numismatisk Årsskrift 1950. S. 1 Note 4, hvor Figuren bestemmes som en Helgen (Bisp eller Abbed) med Glorie. [7] Steen Friis, i Ny Kirkehist. Saml. II, 2 S. 118. [8] Galster i Nordisk numismatisk Årsskrift 1937. S. 85.